

UNIVERSITAT DE BARCELONA

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

**DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MEDIEVAL, PALEOGRAFIA
I DIPLOMÀTICA**

**PROGRAMA DE DOCTORAT: "EL GEST, LA PARAULA I EL TEXT: LA
TRANSMISSIÓ DE SABER A L'EDAT MITJANA" (Bienni 1997-1999)**

**LA PARTICIPACIÓ DEL CONSELL
MUNICIPAL EN L'APROVISIONAMENT
CEREALER DE LA CIUTAT DE BARCELONA
(1301-1430)**

Tesi presentada per a optar al títol de Doctor en Història

Doctorand: Juanjo Càceres Nevot

Director: Antoni Riera Melis

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	9
Presentació de la recerca.....	9
Interés historiogràfic	13
Vigència historiogràfica de l'objecte d'estudi	16
OBJECTIUS I METODOLOGIA	23
FONTS DE LA INVESTIGACIÓ	31
Fonts documentals	31
Fonts publicades	33
1. EL CONTEXT: CONDICIONANTS DEL PAPER MUNICIPAL EN L'APROVISIONAMENT URBÀ DE CEREALS ENTRE 1300 I 1430	35
1.1. Les bases de la producció cerealera a catalunya	37
1.1.1. El cereal, un recurs agrari bàsic.....	37
1.1.2. La producció de cereals a la catalunya baixmedieval	40
1.1.3. Les crisis i penúries alimentàries baixmedievales	44
1.2. Les bases comercials de l'aprovisionament cerealera	47
1.2.1. Les zones d'aprovisionament	49
1.2.2. Dificultats per al comerç: política exterior i conflictes bèl·lics de la Corona catalanoaragonesa.....	52
1.3. El desenvolupament municipal de la ciutat de Barcelona	55
1.4. Consum alimentari: aspectes socials i culturals	62
1.4.1. El fet social	63
1.4.2. El fet cultural	65
1.4.3. Els cereals a les llars barcelonines.....	67

2. ANÀLISI CRONOLOGICA DE LA INTERVENCIÓ EN EL PROVEÏMENT CEREALÍSTIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA ENTRE 1300 I 1430	71
2.1. Crisis i caresties: entre el cicle productiu i el cicle del consum.....	73
2.2. La identificació de crisis de subsistència i caresties entre 1300 i 1430 ..	79
2.3. Les dificultats frumentàries en el segle XIII.....	84
2.3.1. La situació cerealera fins a la dècada de 1270	84
2.3.2. El darrer quart del segle XIII	88
2.4. De 1301 a 1320.....	92
2.4.1. La dècada de 1300.....	93
2.4.2. Els anys 1310-1312.....	99
2.4.3. Els anys 1313-1320.....	104
2.5. De la dècada de 1320 fins a “lo Mal Any Primer”	109
2.5.1. Un cicle llarg de caresties: 1322-1326.....	110
2.5.2. La culminació del cicle de carestia: la crisi de 1325.....	113
2.5.3. La carestia de 1326-1327	115
2.5.4. Els darrers anys de la dècada : 1327-1330.....	118
2.5.5. Els preludis de lo mal any primer: 1330-1333	121
2.5.6. La crisi de “lo Mal Any Primer”	121
2.6. De lo mal any primer a la crisi de 1375.....	132
2.6.1. Els anys immediatament posteriors.....	132
2.6.2. El període 1339-1344	133
2.6.3. Els anys 1345-1353.....	138
2.6.4. De 1353 a la crisi de 1374-75	140
2.7. El darrer quart del segle XIV.....	147
2.7.1. La crisi de 1374-75.....	147
2.7.2. El període 1377-1386	156
2.7.3. De 1387 a 1400	161
2.8. El període 1400-1430	168
2.8.1. La dècada 1400-1410	168
2.8.2. La dècada 1411-1420	175
2.8.3. La dècada 1421-1430	177
2.8.4. Més enllà de 1430	180

3. ORDENACIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ DEL GRA EN EL PERÍODE 1300-1430	183
3.1. Característiques principals de l'ordenació	185
3.2. Les motivacions de l'ordenació municipal del pa	188
3.3. La circulació del gra en els espais urbans	191
3.3.1. L'entrada de gra a la ciutat	192
3.3.2. La sortida de gra de la ciutat	195
3.4. L'ordenació dels principals espais urbans del gra.....	199
3.4.1. Disposicions sobre la plaça del blat	203
3.4.2. El porxo del forment	206
3.5. L'ordenació dels productes: tipus de pans i tipus de gra	210
3.5.1. L'ordenació dels tipus de grans	210
3.5.2. L'ordenació dels tipus de pans	213
3.6. L'ordenació dels processos de transformació.....	215
3.6.1. El garbellat del gra	215
3.6.2. La mòlta del gra.....	216
3.6.3. El pastat de la farina	219
3.6.4. El fornejat.....	221
3.6.5. El reaprofitament i els criteris de salubritat	221
3.7. La regulació del comerç intraurbà.....	224
3.7.1. Els pesos i mesures del gra	225
3.7.2. Les condicions de la venda de gra	226
3.7.3. Les condicions de compra	230
3.7.4. El control del preu de compra	232
3.7.5. La revenda de gra.....	234
3.8. La sobirania compartida amb el poder reial: les funcions del mostassaf i el responsable de la Casa del Pes.....	237
3.8.1. El mostassaf.....	237
3.8.2. La creació i desenvolupament de la Casa del Pes	240
3.8.3. Altres funcionaris destacats.....	248
3.9. L'ordenació del pagament de les imposicions municipals	250
3.9.1. L'origen de les imposicions.....	253

3.9.2. Els primers anys de les imposicions municipals (1314-1329)....	254
3.9.3. La normalització del sistema (1330-1360)	268
3.9.4. La imposició després de 1360	262
3.10. L'ordenació dels oficis del gra	265
3.10.1. Els porgadors	266
3.10.2. Els flequers	269
3.10.3. Els forners	275
3.10.4. Els formenters i els fariners	283
3.10.5. Els mesurers	285
3.10.6. Els hostalers	289
3.10.7. Els moliners.....	290
3.10.8. Els traginers	294
4. ANALISI DE LES FORMES D'INTERVENCIÓ SOBRE EL MERCAT DEL GRA	297
4.1. Característiques generals de la intervenció sobre el mercat	299
4.2. La intervenció sobre l'accés a les zones de proveïment	302
4.2.1. Les relacions amb Tortosa	303
4.2.2. La baronia de Flix i el camí de Miramar	306
4.3. Els mecanismes d'intervenció indirecta	309
4.3.1. La informació prèvia	311
4.3.2. El " <i>vetum bladi</i> "	312
4.3.3. Els avantatges	313
4.3.4. La protecció armada de les rutes del gra	319
4.3.5. Les exempcions d'impostos	320
4.4. Els mecanismes d'intervenció directa	321
4.4.1. Les missions	322
4.4.2. El privilegi " <i>vi vel gratia</i> "	323
4.5. Conflictes amb altres institucions.....	327
5. CONCLUSIONS FINALS.....	331
5.1. Crisis cerealeres	333
5.2. Els preus	337

5.3. L'ordenació.....	339
5.4. La intervenció.....	341
5.5. La intervenció municipal com element clau del proveïment.....	342
6. BIBLIOGRAFIA.....	345
ANNEX DOCUMENTAL	359

INTRODUCCIÓ

PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

El treball que presentem a continuació i pel qual ens proposem aspirar a la consecució del títol de doctor representa una contribució més a la disciplina historiogràfica coneguda com a “història de l’alimentació” i més concretament al coneixement de les vicissituds que afectaren a la producció i comercialització del gra durant els darrers segles medievals. Una qüestió que no ha deixat de gaudir de l’interès reiterat dels historiadors durant diferents generacions.

Actualment, l’interès de l’estudi de les relacions entre l’alimentació i les societats, siguin aquestes del present o del passat, no necessita ser especialment justificat, atès que la centralitat del fet alimentari en la forma com s’estructuren les relacions socials ha estat reconeguda per totes les disciplines de les ciències humanes i socials, entre elles per la història. L’alimentació és la base de la reproducció d’una societat, un factor essencial per al benestar físic dels individus i el primer element del seu sistema productiu, per tant la forma com les societats resolen les seves necessitats bàsiques és un àmbit d’estudi amb un interès obvi. D’altra banda, l’alimentació és també un àmbit transmissor de significats, tant individuals com col·lectius. Els comportaments alimentaris esdevenen així la representació de pautes socials o culturals, a través de les quals societats i cultures s’identifiquen i es diferencien, i expressen diferències al mateix temps en el seu interior. Aquests elements bàsics i tots aquells que se’n deriven aporten arguments suficients quant a la seva importància com a objecte de recerca.

D'altres arguments són requerits, però, per justificar l'estudi d'un aspecte concret, l'abastament alimentari de les ciutats. Cal assenyalar que l'abastament de productes és un fenomen molt més ampli que l'abastament alimentari. El seu estudi es troba avalat, en primer lloc, per la pràctica investigadora, en la mesura que l'aprovisionament urbà ha estat durant moltes dècades un àmbit d'interès per a la historiografia medieval i encara ho és a l'actualitat. L'abastament inclou alguns factors claus de l'estudi històric, com ara les relacions entre el camp i la ciutat, la qual cosa converteix la qüestió en part d'un dels temes essencials de la tradició historiogràfica, encara que val a dir que els estudis de l'abastament no impliquen necessàriament que s'hagi d'abordar des d'aquesta perspectiva. També inclou l'anàlisi de polítiques urbanes desenvolupades per part dels poders responsables de l'abastament, que en el cas de les ciutats es troben representats en els consells municipals. Per aquesta via, l'estudi de la lògica de l'aprovisionament permet penetrar en qüestions essencials per a l'estudi de les ciutats, com ara l'organització dels espais urbans, el desenvolupament de les estratègies de fiscalització de les activitats econòmiques. Així, tots dos factors, encara que no exclusius, atorguen raons suficients per validar també l'interès per l'estudi de l'abastament urbà.

Fetes les consideracions sobre l'interès per l'estudi de l'alimentació i sobre l'interès de l'abastament, resulta senzill justificar finalment l'interès per l'estudi de l'aprovisionament de cereals a les ciutats en els darrers segles medievals. Quan durant el segle XIV, la crisi del sistema feudal desencadena una sèrie de dificultats per assolir regularment un abastament alimentari suficient per a cobrir les necessitats nutricionals dels habitants de les ciutats i d'altres nuclis, l'estudi de l'aprovisionament esdevé essencial per indagar sobre els processos de penúria i de crisi de subsistència als quals les ciutats es van veure abocats, i els cereals els productes amb un interès específic, en ser el producte clau en el desencadenament de les crisis de subsistència. Els esforços per superar aquestes dificultats i regular nous processos d'aprovisionament esdevindran un dels principals exponents de l'actuació dels consells municipals i per tant la pedra angular de la seva política sobre

l'abastament urbà. Cal considerar, però, que malgrat l'interès evident d'estudiar l'aprovisionament d'aquest producte en un moment concret, absolutament tots els productes alimentaris necessaris per a l'aprovisionament urbà són objecte d'interès per a la recerca. I ho són tant pel seu caràcter de mercaderia immersa en l'activitat econòmica, com pel seu interès com a objectes necessaris per a l'alimentació, que cal conservar i distribuir entre la població, i que en distribuir-se primer i assignar-se per a una ingesta després, expressen els significats dels quals són portadors. Més encara en el cas de viles i ciutats, on, com s'ha assenyalat, la responsabilitat sobre l'abastament urbà sempre ha estat assumida de forma conjunta pels seus habitants, a causa dels condicionaments que imposa la distribució de recursos bàsics com l'aigua de desenvolupament d'infraestructures específiques de provisió i evacuació¹. És per això que l'atenció vers l'aprovisionament de tots els productes alimentaris és justifica més enllà del context històric concret o de l'hàbitat escollit (la ciutat) i que la concreció de l'objecte de recerca en l'aprovisionament cereal·ler d'una ciutat només respon a raons tècniques de la pròpia recerca.

D'acord amb les consideracions expressades, quan analitzem el proveïment alimentari de les ciutats ens trobem davant d'un tema cabdal en l'anàlisi de les ciutats medievals, al qual volem fer una contribució a través d'aquesta proposta de tesi doctoral. Una tesi doctoral que constitueix la nostra primera aproximació analítica a l'objecte de la recerca, l'abastament cereal·lers en els segles medievals. No hem desplegat abans esforços investigadors en ell, atès que malgrat haver realitzat ja altres treballs vinculats a l'estudi de l'alimentació i al món medieval², no es vinculen estretament al tema que ara ens ocupa. Tot l'esforç individual d'anàlisi al voltant de la qüestió, es presenta en el text que segueix a continuació i en aquest marc s'han d'entendre els resultats de la recerca i les limitacions dels mateixos. La immersió sobre el tema de recerca és producte de la participació en el projecte del Dr. Antoni Riera i Melis, "El mercat urbà del cereal a la Baixa Edat Mitjana", finançat per

¹ Per exemple, LA RONCIÈRE, Ch. M. "L'approvisionnement des villes italiennes au Moyen Age (XIVè-XVè siècles). A: CENTRE CULTUREL DE L'ABBAYE DE FLARAN: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux Temps modernes*. Auch: 1985, p. 35.

² Particularment el treball realitzat com a tesi de llicenciatura per a l'obtenció de la suficiència investigadora:

l'Institut d'Estudis Catalans, que entre el període 1999-2001 va dedicar-se a la recopilació de documentació municipal de diferents ciutats catalanes, a través de la qual es pretenia generar un corpus documental referit als sistemes de proveïment dels municipis catalans. Aquest treball ha tingut continuïtat a partir de 2002, mitjançant el projecte *De re frumentaria*, finançat per la mateixa institució, i els seus resultats es troben actualment en vies de publicació, amb la finalitat que contribueixin al esforç que la comunitat investigadora desenvolupa en l'anàlisi de la història de l'alimentació i les crisis cerealeres dels darrers segles medievals. La recerca s'ha basat en la selecció i transcripció de les sèries més representatives de diferents consells municipals, entre els quals es troben, a més de Barcelona, els de Lleida, Girona, Tortosa, Perpinyà, Puigcerdà, Vic, Manresa i Perpinyà. És, doncs, aquesta tasca la responsable d'ampliar al nostre país les vies per a l'anàlisi de la intervenció municipal en el mercat del gra. La nostra participació que ens aproxima per primer cop a l'objecte de recerca sobre el qual hem desenvolupat la nostra recerca i respecte al qual manifestem una diferenciació clau: mentre els projectes esmentats treballen sobre la recopilació documental basada en sèries concretes, en diferents municipis i sobre el conjunt dels segles XIV i XV, la nostra aproximació es concentra en un municipi concret —Barcelona—, un període cronològic més reduït —1301-1430— i una aproximació integral a la documentació municipal —sense selecció prèvia de sèries claus—.

Cal remarcar, però, que el treball que aquí es presenta no és ni per les seves característiques, ni en les seves motivacions, un treball tancat. No ho és perquè és possible estendre aquest treball en el futur pel que fa a l'àmbit cronològic que abasta dins de l'àmbit municipal analitzat, estendre's vers a d'altres municipis amb una perspectiva comparativa, ampliar-se en el ventall de productes analitzats i reforçar-lo amb altres fonts documentals no considerades en aquesta recerca, per tal de seguir contribuint a la generació de coneixement sobre la l'abastament urbà, per a la qual cosa la nostra disposició és gran.

INTERÉS HISTORIOGRÀFIC

Ja hem introduït alguns dels elements que justifiquen l'interès historiogràfic d'aquesta recerca, però no els hem situat en context concret de l'abastament cereal·ler de la ciutat de Barcelona en el segle XIV i el primer terç del segle XV, tot prenent com a perspectiva la informació recollida en la documentació municipal. Aquest interès específic de l'objecte complet de la recerca, és a dir, analitzar i explicar les característiques i evolució de la incidència del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler barceloní, es deriva de tot un conjunt de processos generals i específics que tenen a veure amb factors geogràfics, polítics, socials, econòmics i alimentaris. D'això se'n deriva que l'abordatge de l'objecte d'estudi s'hagi de fer tenint present aquesta doble perspectiva.

Pel que fa als aspectes generals, cal tenir en compte que els processos d'evolució que experimenta l'abastament de la ciutat no són aïllats, sinó coincidents amb altres de similars que viuen les ciutats d'Occident. Aquest fet s'explica perquè diferents ciutats experimenten problemes similars, s'enfronten a les mateixes conjuntures històriques, comparteixen un espai d'intercanvi comercial i, per tant, generen respostes i pautes de comportament similars. Sense que estiguem en condicions de teoritzar un model d'evolució de les estructures d'abastament en el darrer segle medieval, sí que podem parlar d'aspectes essencials coincidents en la lògica implementada per les ciutats. Per aproximar-nos a aquests canvis, cal assenyalar en primer lloc els nous cicles demogràfics i econòmics que s'obren a Occident a partir del segle XII, i que s'expressen tant en les zones rurals com en les urbanes. Un creixement sostingut de la població de les ciutats medievals fins el primer terç del segle XIV, tant a través de la reproducció com de les migracions des de l'àmbit rural, donen lloc a un creixement de la demanda de productes bàsics dels seus pobladors i la necessitat de millorar la gestió dels sistemes d'abastament. Creix, doncs, la necessitat de proveir de forma permanent a les ciutats de tot un conjunt de productes, tant d'aliments com matèries primeres artesanals i d'altres, i les ciutats han d'adaptar-s'hi progressivament. Aquest procés

d'adaptació, insuficient en alguns anys per salvar les ciutats d'algunes penúries viscudes ja durant el segle XIII, es veurà fortament qüestionat durant el segle XIV, on diferents episodis de crisi de subsistència i d'epidèmies faran inútils els sistemes disposats per a l'abastament de cereals, en un marc de forta contracció de l'oferta i de creixement desorbitat dels preus. I de les conseqüències d'aquestes crisis, entre les quals es barreja una reducció de la població, un nou cicle demogràfic i noves formes d'adaptació al risc de penúries, s'obriran pas durant el segle XV noves pautes per a la gestió i el control de l'aprovisionament urbà i un escenari ben diferent pel que fa a l'impacte de les crisis de subsistència.

Tanmateix, les estratègies d'aprovisionament urbanes es veuen fortament condicionades per les característiques territorials del país en què s'ubiquen. En el cas de les ciutats catalanes, les insuficiències productives existents en el país per garantir una provisió suficient de gra, generen una dependència constant dels mercats externs i per tant la necessitat que les ciutats disposin de sistemes comercials que les assegurin de forma estable. Aquest accés als mercats externs és possible quan les zones de provisió generen collites abundants i per tant suficients, però esdevé fortament costós i difícil quan es produeixen males collites. Aquests contrastos propicien una evolució en la lògica de l'abastament cereal·ler i d'altres productes, que trobem a Barcelona, en altres ciutats catalanes i que també és perceptible en altres ciutats del sud de la Mediterrània en el segle de la nostra anàlisi. Malgrat les limitacions documentals, sembla consistent la consideració que l'aprovisionament urbà es constitueix sobre un conjunt d'iniciatives individuals fins el període de crisi del segle XIV, que en general resulta suficient per assegurar l'aprovisionament d'unes ciutats en continu creixement, però que, contra allò que s'havia cregut fins fa algunes dècades, ja mostren nombrosos signes de feblesa en el nostre país des de final del segle XIII. L'actuació dels oficials reials primer i dels consells municipals després s'havia adreçat essencialment a la persecució dels fraus, al desenvolupament de mesures proteccionistes que evitessin el desabastament de les ciutats o a l'establiment de preus màxims que garantissin l'accés dels ciutadans al consum dels productes bàsics. Quan durant el segle

XIV esclaten les crisis frumentàries més importants, les iniciatives privades es mostren insuficients per afrontar l'abastament urbà i els poders públics adopten un paper més actiu. Així, tots els consells municipals hauran de consagrar grans esforços en els moments de crisi i generar actuacions especials per tal d'atreure al seu territori partides alimentàries que permetin superar les penúries i les tensions internes emergents. Aquests majors esforços no es tradueixen només en una major dedicació dels consells als afers de l'aprovisionament, sinó també en el sorgiment de nous tipus de reglamentació i nous òrgans d'actuació, particularment nous oficials municipals que implementen noves estratègies d'aprovisionament. Aquestes estratègies impliquen necessàriament la injecció de recursos econòmics, per la qual cosa, al mateix temps, exerceixen una pressió significativa sobre les estratègies financeres, les quals a més a més també cal emmarcar en les relacions amb el poder reial i la fortificació del poder municipal. Adquirir cereals en contextos de crisi força a l'execució de grans despeses a les ciutats en aquells períodes, però establir noves fórmules que garanteixin l'aprovisionament en el futur també, sobretot considerant que la major part d'aquestes passen per l'incentivació d'agents privats i que, a causa de la centralitat del producte, no es troben representades en la seva totalitat en els preus de consum, tot generant un procés pel qual els costos són majors que els ingressos i la comercialització de gra a les ciutats tendeix a instal·lar-se en un dèficit permanent, que es pal·lia a través de l'endeutament i de l'increment de la pressió fiscal. Es dibuixa així un escenari de transició dels models d'abastament del segle XIII al del segle XV, on els condicionants, les característiques i les estratègies han experimentat una important transformació. En aquest punt cal preguntar-se si l'èxit d'aquesta transició es perceptible en l'absència de crisi frumentàries importants durant el segle XV. Encara que l'aprovisionament segueixi estant fortament condicionat pels canvis en el rendiment agrari d'un any a l'altra, per la força del poder polític i l'evolució de les relacions entre els diferents estats, que suposen un grau d'accés variable al llarg del temps a les zones d'aprovisionament, no poden ignorar-se en tot intent de comprensió del problema.

Tot aquest conjunt de consideracions dibuixen els aspectes bàsics a tenir en compte en l'anàlisi dels sistemes d'abastament cerealers de les ciutats catalanes i representen especificitats i similituds en les dinàmiques i el tipus de respostes donades a les conjuntures que es desencadenen en el segle XIV. Totes elles i d'altres que no s'han esmentat, que s'aniran presentant al llarg del text, justifiquen l'interès historiogràfic de desenvolupar línies de recerca al voltant dels processos d'abastament cerealers de les ciutats catalanes, abordables des de la perspectiva dels municipis. La documentació conservada sobre diferents ciutats catalanes que coincideix amb els grans períodes de penúria i que ha estat exposada en diferents treballs, ha posat de manifest la vigorosa resposta municipal davant les crisis cerealeres i la importància de la seva intervenció. I si considerem que la intervenció es desencadena en el llarg i crític període cronològic del segle XIV, al qual segueix un segle XV on s'apunta un panorama diferent pel que fa a l'aprovisionament cerealers, és desitjable conèixer a fons el paper dels municipis. Un paper que no pot ser només analitzat considerant el tema de l'abastament, sinó tot recorrent també a estudis essencials sobre els municipis, particularment els vinculats a la seva evolució institucional, del seu règim fiscal i de les relacions amb els altres poders i institucions.

VIGÈNCIA HISTORIOGRÀFICA DE L'OBJECTE D'ESTUDI

L'abastament alimentari no és un dels àmbits que tradicionalment hagi atret una enorme atenció per part dels historiadors, però si que ha esdevingut amb el pas dels anys un tema destacat en el treball d'historiadors de tota Europa. Les indagacions sobre les crisis frumentàries i els seus vincles amb la crisi de la Baixa Edat Mitjana s'han prolongat durant tot el segle XX, per part de diferents generacions d'historiadors de diferents països. Algunes de les seves aportacions resulten cabdals en la comprensió de los problemes lligats a l'aprovisionament urbà, com és el cas de Louis Stoff en seu treball sobre el proveïment alimentaris a la Provença³, per posar un exemple.

³ STOUFF, L.: *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIVème et XVème siècles*. Paris: 1970

En el cas de Catalunya, encara que l'anàlisi de l'abastament de les ciutats no ha rebut una atenció equivalent a la generada en altres territoris, com per exemple Itàlia, sí que ha existit un interès sostingut dels historiadors per aproximar-se a les formes d'aprovisionament i a les conjuntures viscudes en aquest àmbit, particularment en el segle XIV. Després d'un llarg recorregut, que s'inicia en l'interès per la crisi del segle XIV o l'estudi dels municipis medievals, la historiografia catalana ha anat focalitzant el seu interès en l'anàlisi de les polítiques alimentàries municipals en el context més ampli de la història de l'alimentació. Així, són ja nombrosos els treballs que s'han aproximat a estudiar la intervenció municipal en l'abastament de gra.

Els grans historiadors de la primera meitat del segle XX s'havien referit en alguna mesura la importància del comerç del gra, els problemes referits a les dificultats frumentàries i les crisis de subsistència de la Baixa Edat Mitjana: és el cas de Soldevilla⁴, Vicens Vives, Carreras Candi, i sobretot Pierre Vilar. També són ja llunyanes algunes intervencions presentades en el marc del VIè Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (1957) o el treball d'Emili Giralt *En torno al precio del trigo en Barcelona en el siglo XVI*. Amb tot, l'obra pionera en l'estudi de l'aprovisionament de cereals d'una ciutat catalana va ser la tesi de llicenciatura d'Eva Serra *Els cereals a la Barcelona del segle XIV* (1967), a la qual se sumarien uns anys més tard les contribucions de Claude Carrère i Mario del Treppo, des de l'òptica més àmplia de l'estudi de la situació econòmica i les relacions comercials de la Barcelona baixmedieval⁵. Després d'aquesta primera aportació, caldria esperar a la dècada dels vuitanta, per disposar de les següents contribucions sobre la qüestió, particularment els treballs d'Albert Curto *L'abastament de blat a la Tortosa del segle XIV*; de Pau Tutusaus *Un mal any en la ciudad de Barcelona (1374-75)*, Sebastià Riera *El mal any primer a Barcelona* i Max Turull: *El mal any primer a Cervera: trasbals socio-polític i crisi de subsistències*, als quals caldria afegir els estudis específics sobre el

⁴ SOLDEVILA, F.: *Història de Catalunya*. Barcelona: 1963.

⁵ CARRÈRE, C.: Barcelona: 1380-1462. *Un centre econòmic en època de crisi*. 2 volums. Barcelona: 1978; DEL TREPPO, M. *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalana-aragonesa*. Barcelona: 1976.

comerç mediterrani de cereals, particularment el de Marco Tangheroni⁶. El següent impuls a l'estudi del proveïment derivaria de l'inici del desenvolupament de la història de l'alimentació com a línia d'investigació específica, a partir de la publicació del volum *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval* (1988), en el qual s'actualitzava l'aportació d'Eva Serra mitjançant dels estudis posteriors i s'introduïa una altra de Josefina Mutgé sobre la distribució de la carn i el peix a Barcelona, i de la celebració del I Col·loqui de la Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó a l'Edat Mitjana, a Lleida (1990), on són publicats un total d'onze articles dedicats al proveïment. A aquests seguiria el 1995 la publicació de les actes del congrés *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, on un total de sis comunicacions van referir-se al proveïment alimentari i tres d'elles al proveïment cereal·ler. Completaven aquests treballs diferents articles publicats per Antoni Riera, sobre la qüestió del proveïment cereal·ler durant la Baixa Edat Mitjana. Amb posterioritat, han continuat editant-se treballs sobre l'abastament alimentari relacionats amb els cereals, particularment els treballs de Pere Vergès sobre la crisi de 1375 a Cervera o de Marc Torras sobre lo Mal Any Primer a Manresa, entre d'altres. A aquest esforç cal sumar els realitzats en l'estudi de l'abastament d'altres territoris de la Corona d'Aragó, particularment en València per part d'Agustí Rubio, a més de les aportacions centrades en els altres regnes peninsulars.

És imprescindible assenyalar també que no només en el marc de les aproximacions al proveïment urbà s'ha assenyalat l'interès de l'estudi del proveïment. Han estat nombroses també les aportacions fetes des d'altres perspectives historiogràfiques que han identificat en el proveïment cereal·ler de les ciutats baixmedievals un àmbit de recerca molt rellevant i que han contribuït amb aportacions a contextualitzar aquesta qüestió en l'estudi d'altres aspectes de la vida medieval: és el cas de la història política, la història de la fiscalitat o la història de la vida quotidiana. Així mateix, són nombrosos els autors que han considerat a partir dels seus treballs les fonts

⁶ TANGHERONI, M: *Aspetti del commercio dei cereali nei Paesi della Corona d'Aragona*. Pisa: 1981.

municipals com una font de primer ordre per a l'anàlisi de la vida econòmica dels municipis⁷.

L'atenció que es beneficia l'estudi de l'abastament de gra, és rebuda tant per la seva centralitat en la dieta alimentària medieval com per les greus conseqüències per a la supervivència de les caresties i els grans trasbalsos socials que van generar les crisis de subsistència durant el segle XIV. És per això que fa anys que s'ha vingut reclamant la necessitat de desenvolupar estudis monogràfics en profunditat que ens permetin conèixer amb detall les circumstàncies que van propiciar les grans crisis cerealeres que afectaren la Corona catalanoaragonesa, com el sorgiment de la crisi de "lo mal any primer" i el seu abast, i la resta de períodes crítics per a la subsistència dels catalans; les motivacions dels mercaders que participaren en el comerç del gra a les ciutats; la intervenció dels poders senyorials i la Corona sobre el mercat del gra, o les motivacions del consell municipal en l'ordenació del mercat intraurbà del gra i la intervenció sobre el proveïment urbà.

Els diferents treballs comentats posen en evidència un fet destacat: malgrat la insistència en l'interès de desenvolupar estudis sobre l'abastament urbà i que la major part dels estudis es concentren en Barcelona, paradoxalment és només Tortosa que s'ha beneficiat d'un estudi longitudinal del proveïment urbà de cereals, per sobre de la focalització sobre crisis puntuals, sobre aproximacions generals i/o transversals o sobre la inserció de la problemàtica del proveïment en perspectives més àmplies. Per tant, el marc actual de coneixements aconsella optar per un model de treballs que abordin l'abastament prenent com a referència un o més municipis i fent una observació llarga en el temps de l'evolució del proveïment. D'acord amb aquesta consideració, hem escollit un municipi concret, Barcelona, i abordem l'estudi observant el sistema d'abastament durant un llarg període de temps.

⁷ Així ho indica, per exemple, Claude Carrère, en un treball posterior a la seva gran obra sobre Barcelona. CARRÈRE, C. "La crise économique de Barcelone à la fin du Moyen Age et les archives municipales". A: *Cuadernos de historia económica de Cataluña*, vol. 12 (1974), p. 35-47.

D'altra banda, aquesta decisió té lloc en el moment que en diferents països europeus la historiografia ha revifat el seu interès per l'anàlisi de la crisi del segle XIV i les conseqüències de les grans crisi frumentàries. Totes dues temàtiques conflueixen actualment en una revisió de les convencions àmpliament acceptades sobre el desencadenament dels processos de crisi del XIV en l'àrea mediterrània. Fruit d'aquest interès han estat les celebracions de diferents seminaris internacionals, entre els quals volem destacar especialment el col·loqui *Postan-Duby. El destí d'un paradigma*, el 2002, on mitjançant la participació de medievalistes de Quebec, França, Estats Units i Canadà s'ha procedit a la presentació de diferents treballs que revelen les limitacions de la penetració de la crisi del XIV en l'espai mediterrani. Més directament relacionat amb les crisis frumentàries és el seminari *Les disettes dans la conjoncture de 1300 en Méditerranée occidentale*, celebrat a Roma el febrer de 2004, que va comptar amb la participació d'historiadors peninsulars, italians i francesos, on es van fer diferents aproximacions a l'estat del coneixement sobre els processos de carestia en les diferents regions que componen els països d'origen d'aquests historiadors. L'any següent, en el mes de setembre de 2005, la Universitat de Barcelona i la Universitat de Sevilla organitzaren el seminari *Crisis de subsistencia y crisis agraria en la Edad Media*, sota la coordinació d'Hipólito Rafael Olivo y Pere Benito Monclús, en què van ser presentats alguns dels treballs més recents sobre aquesta temàtica en els països del sud d'Europa. Tots aquests esforços, entre d'altres encara, que des de perspectives diferents, conflueixen en establir si existeix realment una crisi en l'àmbit mediterrani, els seus atributs i les seves magnituds. Pensem que en aquest context, la nostra aportació esdevé específicament oportuna, en la mesura que a més de completar els esforços fets sobre Catalunya en els anys anteriors, s'integra en les noves línies de recerca que es generen en el context internacional.

* * * *

En aquest punt i per finalitzar aquesta presentació, és freqüent que el doctorand transmeti el seu agraïment a totes aquelles persones i institucions que han contribuït a l'inici, desenvolupament i culminació d'aquesta tesi, però

per respecte al paper que totes elles han tingut i per evitar l'oblit injust o inadequat d'alguna d'elles, ho farem de forma general i no per això menys explícita i sense menystenir el suport que de forma directa i indirecta han representat persones i institucions a la finalització del treball que aquí es presenta.

OBJECTIUS I METODOLOGIA

Algú pot plantejar si és Barcelona una elecció adient, considerant que és un dels àmbits més treballats fins a ara a Catalunya. És justament la manca d'una visió longitudinal de l'evolució del proveïment urbà a Barcelona la que es troba en el centre de les motivacions que van dur-nos a seleccionar l'estudi del proveïment cereal·ler com el nostre objecte de recerca. Des d'una perspectiva cronològica, malgrat l'existència de l'estudi general d'Eva Serra, resultava evident que eren molt majors els períodes històrics no analitzats que els analitzats: només els anys trenta i la crisi de lo Mal Any Primer, el període següent fins a la Pesta Negra i la crisi de 1374-75 s'havien beneficiat d'aproximacions específiques. Per tant, resultava raonable i desitjable plantejar una recerca centrada en la intervenció municipal sobre el proveïment del gra que abastés un llarg període de temps. Una recerca que explotés la totalitat de la documentació municipal conservada en l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Considerant aquest fet, calia plantejar la possibilitat de desenvolupar una visió més àmplia del proveïment i es feia suggerent desenvolupar una recerca que abastés el conjunt de productes alimentaris. Tanmateix, això es feia desaconsellable per dues raons: primer, perquè les primeres prospeccions documentals sobre les sèries principals posaven en evidència que el pes del proveïment de gra en les polítiques municipals no es ni molt menys comparable a la de la resta de productes. No era possible, doncs, assolir una tesi doctoral amb criteris homogenis, excepte si l'anàlisi documental es reduïa a l'estudi de l'ordenació dels mercats intraurbans de productes alimentaris. I segon, perquè l'únic producte que gaudia d'un pes significatiu era la carn i el seu proveïment ja és objecte actualment del desenvolupament d'una altra recerca doctoral a la Universitat de Barcelona, en el marc d'una altra tesi doctoral. Cal assenyalar a més a més que les qüestions desenvolupades al voltant de la recerca feta han acabat donant la raó a

aquesta elecció: el cereal, en ser un producte de primera necessitat i analitzar-se en un context d'escassetat, genera formes de gestió i intervenció específiques, i per tant esdevé oportú fer-ne un tractament monogràfic.

Un altre factor que cal tenir en compte és l'adequació del període cronològic escollit. Una elecció adient hagués estat concentrar l'estudi en el segle XIV, però tant la concentració de la major part dels treballs previs en aquest segle com la necessitat d'assolir un període ampli per intentar copsar l'evolució a llarg termini dels sistemes de proveïment de la ciutat, aconsellaven superar el període cronològic del segle XIV. Més dubtós resultava, però, fins a quin punt podia prolongar-se en el marc del segle XV. Finalment vaig decantar-me per finalitzar la recerca al final de la dècada de 1420. Aquesta tria es justificava per diverses raons. D'una banda, perquè el final d'aquella dècada era el darrer període que havia gaudit d'un estudi de les circumstàncies del proveïment a la ciutat de Barcelona, a través del treball de M. Cívico: "*La actuación del Consejo Municipal barcelonés durante el siglo XV en el abastecimiento de la ciudad. Años 1426-1428*", la qual cosa permetia abastar un període global sobre el qual ja existien aportacions prèvies que es podien incorporar i integrar-les en una visió general de tot el període, tot a assolint un període d'observació que es prolonga durant cent-trenta anys. De l'altra, perquè a partir dels anys trenta del segle XV es concentren les aproximacions de Carrère i del Treppo a la situació econòmica i comercial de Barcelona, l'existència de les quals obliga a situar les seves monografies com a punt de partida de qualsevol anàlisi sobre les funcions de l'abastament. Uns treballs on ja es troben reflectits bona part dels elements susceptibles de ser analitzats en el període i que en la seva amplitud ens traslladen a un conjunt de consideracions que van més enllà que les que era necessari assumir per al període anterior. També hi havia una tercera raó, de caràcter tècnic. A partir dels anys trenta del segle XV, les sèries documentals de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona assoleixen una gran diversificació i pràcticament no presenten buits cronològics. Aquest fet no només suposa afrontar un increment de les exigències investigadores, sinó també un desequilibri entre el període anterior a 1430 i el període posterior, que restaria coherència al model d'anàlisi. Amb tot pensem que resultaria

necessari desenvolupar un model d'anàlisi diferenciat per abordar l'anàlisi de la intervenció municipal sobre l'abastament després de la dècada del 1430. En aquests anys ja no són els cicles de carestia i abundància els factors més remarcables que caracteritzen el període i ja s'han establert nous mecanismes que regeixen l'ordenació del mercat intraurbà. L'interès se centra en l'anàlisi d'un model de proveïment que prima l'entrada de grans partides de gra, que assegurin l'abastament i que representen un cost per a la hisenda municipal, que pot ser abordat detalladament a través de l'abundant documentació municipal i que caldria prolongar almenys fins els anys de la guerra civil.

La principal feblesa de la nostra elecció ha estat decantar-se per un període on es produeix un fet singular: la selecció dels períodes que d'altres historiadors havien analitzat anteriorment no era un fet casual, sinó que representava en bona mesura els períodes més abordables, gràcies a l'abundància de documentació, la qual disminuïa ostensiblement en la resta d'anys no analitzats, fins ben entrada la dècada dels trenta del segle XV. En efecte, es detecta un contrast entre la documentació disponible en períodes ja analitzats com la crisi de 1333 o la de 1374, i la resta del nostre àmbit cronològic, on les principals fonts es mostren molt fragmentàries en llargs períodes de temps. La principal font afectada per aquesta situació és el Llibre del Consell i esdevé particularment greu en la primera meitat del segle XIV, atès que la major part de sèries complementàries s'inicien en la segona meitat d'aquell segle, i en el primer terç del segle XV, per la important absència de registres que afecten a aquesta i altres. Les opcions disponibles per mirar de pal·liar aquestes mancances eren, en primer lloc, la màxima explotació de fonts municipals amb menor volum documental per completar les deficiències de les fonts principals, la qual cosa ha permès pal·liar una part de les deficiències existents a partir de tercer terç del segle XIV, sobretot gràcies a les sèries de Claveria i dels diferents registres d'ordenacions. L'altra opció era recórrer a treballs ja realitzats que permetessin recolzar la interpretació d'alguns aspectes referents als anys anterior, per a la qual cosa han estat de gran utilitat no només els treballs previs sobre abastament, sinó d'altres temàtiques, com es veurà a continuació.

Cal destacar, igualment, una tercera opció, que va quedar descartada per raons tècniques, era traslladar bona part del pes de la recerca a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i abordar una recerca de naturalesa diferents, que dedicués la mateixa atenció als registres de la cancelleria real i a les fonts municipals. No hi ha dubte que les fonts disponibles a l'Arxiu de la Corona d'Aragó tenen un interès de primer ordre en l'anàlisi de l'abastament de les ciutat. Uns documents que ja han revelat el seu potencial en alguns dels estudis realitzats anteriorment i que poden proporcionar informacions molt valuoses referides als períodes de dificultats menys coneguts, però el recurs a elles modifica sensiblement els objectius de la recerca. Cal tenir en compte que la selecció d'un període llarg feia inabastable una recerca equivalent en els extensos fons documentals d'aquest altre arxiu, per la qual cosa, emprar-los, suposava escurçar significativament el període cronològic escollit i per aquest motiu vam decidir deixar aquesta opció oberta per al futur. De fet, una evidència que va confirmar-se en el transcurs de la investigació: el principal àmbit d'interès de l'estudi del proveïment cereal·ler medieval, la generació de nombrosos cicles de carestia i crisis de subsistències tenen un abast supralocal, per la qual cosa es revela necessari formular estudis reduïts en l'arc temporal, però que contemplin tasques de recerca en diferents arxius catalans i de l'àmbit de la Corona Catalanoragonesa. D'altra banda, el coneixement de les dificultats frumentàries del primer terç del segle XIV necessita aprofundir-se i posar-se en relació amb el darrer terç del segle XII. Creiem, doncs, que són aquests dos models de recerca on cal traslladar la investigació de l'arxiu que concentra els documents de la cancelleria reial i que fixem com a màximes prioritats pròpies per a la recerca que desenvoluparem posteriorment a aquest treball. No entenem les tesis —ni aquesta tesi— com el final d'una línia de recerca sinó com el final d'un procés de formació sobre investigació històrica, a partir de la qual les investigacions complexes han de madurar i culminar.

Després d'exposar el plantejament de la recerca, anem a presentar quins han estat els objectius perseguits amb aquesta. Tota la recerca gira al voltant d'un objectiu principal: analitzar l'actuació del municipi barceloní, amb relació als

sistemes d'abastament cerealers entre els anys 1300 i 1430. Aquest objectiu general, però, cal desglossar-lo en tres objectius concrets, que donen forma i sentit als principals blocs de què es compon aquest treball. Un primer objectiu resultava obvi, per haver centrat l'atenció de la historiografia en l'àmbit del proveïment: calia examinar quin era el ressò que la documentació es feia de l'existència de caresties i crisis frumentàries en aquest període històric. Encara que formés part d'aquest objectiu l'anàlisi del comportament del consistori municipal en períodes de penúries, també existia un interès especial en establir en quins d'aquests cent-trenta anys es detectaven períodes de carestia, en quins d'abundància i en quins la documentació no aportava cap informació significativa. D'aquesta manera, es podria disposar d'una seqüència cronològica continuada de les dificultats frumentàries que va travessar la ciutat durant aquest llarg període. D'haver estat aquest l'objectiu principal de la recerca, la selecció de fonts hagués estat diferent: hauríem dedicat menys esforços a la indagació de les fonts municipals i haguéssim traslladat la recerca des de bon començaments als registres reials. Però no ens interessava més la detecció de crisis, penúries i abundàncies que l'anàlisi de l'actuació municipal, tal i com denoten àmpliament els altres dos objectius. Per tant, hem tractar d'integrar tots tres objectius en la mesura que ha resultat possible, la qual cosa malmet la possibilitats d'identificar totes les situacions de risc de carestia però permet una comprensió més adequada de la tasca del consell municipal en aquest àmbit. A més a més, creiem que les dades obtingudes permeten fer un pas endavant en aquest sentit, considerant el punt de partida existent.

Així, el segon i tercer objectiu, es troben relacionats amb l'examen del paper dinamitzador del municipi en la provisió cerealera de la ciutat. En aquest cas calia diferenciar dos àmbits: per una banda, quines eren les disposicions que eren preses pel consistori per establir regulacions sobre el funcionament del mercat urbà del gra; per l'altra, calia identificar les funcions del municipi com a agent que intervé directament, és a dir, que pren decisions econòmiques sobre la compra de gra, ja sigui directament, a través de la compra directa, ja sigui indirectament, mitjançant les primes als agents exportadors. En definitiva, es tractava d'analitzar d'una banda el paper del municipi com a

agent institucional responsable de la gestió i l'ordenació dels afers econòmics, i de l'altra les seves funcions com un agent econòmic més, com un element dinàmic més en les actuacions econòmiques vinculades al municipi. L'objectiu de garantir un abastament de cereal suficient i de qualitat per a la ciutat suposa aproximar-se a un comportament de la institució amb diferents signes i sentits: com a ordenador de les relacions entre agents productors, transformadors, distribuïdors i consumidors; com a institució que afavoreix l'accés dels comerciants als productes; com a incentivador directe de la comercialització urbana, i també com a agent comprador i distribuïdor. Totes quatre facetes són desenvolupades pel municipi, simultàniament o no, en funció dels contextos i les circumstàncies. Facetes que responen sobretot a la necessitat de garantir l'accés a un producte, sense les quals la població corre el risc de privació en el consum de productes bàsics.

D'aquests tres objectius, es desprèn una proposta d'anàlisi que integra la identificació dels contextos de crisi i abundància en les decisions de gestió i intervenció sobre el mercat. Per tant, permet intentar aconseguir un dibuix complet, on s'integra sistema d'aprovisionament i conjuntures i amb el qual es pot intentar respondre algunes preguntes bàsiques. En primer lloc, hi ha una mutació en el transcurs dels segles XIV i XV del sistema d'aprovisionament, que permeti establir una relació intensa entre el retrocés de les penúries en el segle XV i les actuacions del municipi? La hipòtesi de partida d'aquest treball era que sí que existeix aquesta relació i l'anàlisi realitzat en el transcurs del mateix s'ha adreçat a intentar verificar aquesta hipòtesi. En segon lloc, una qüestió estretament vinculada a l'anterior : s'ha tendit ha analitzar fins ara l'actuació del govern municipal establint contrastos entre la situació d'abundància i la situació de penúria. En efecte, durant les grans crisis del segle XIV es posa en evidència el recurs a tot un conjunt de mesures que podem qualificar d'extraordinàries per assegurar el proveïment. Tanmateix, una observació al llarg del temps ha de revelar, no només diferències entre temps d'abundància i temps de privació, sinó també entre els mateixos temps d'abundància i privació al llarg del temps. D'aquí se'n deriva una segona hipòtesis de recerca: una anàlisi del proveïment al llarg del temps ha de

reflectir canvis també en contextos idèntics; és a dir, les estratègies emprades en totes dos conjuntures també es van transformant, més encara sota l'impacte de crisis frumentàries recurrents. Finalment, una tercera qüestió: com s'emmarquen les estratègies vinculades a l'ordenació i la intervenció sobre el proveïment urbà en la consolidació del municipi medieval barceloní, que en els anys estudiats assoleix el seu màxim apogeu? En aquest cas la nostre hipòtesi era que l'abastament de cereals és una peça significativa del creixement de la institució, que no només s'expressa en el desenvolupament de noves figures administratives vinculades al mateix, com pot ser el mostassaf, sinó també per la significació socioeconòmica i política de l'abastament frumentari per a la ciutat medieval.

Tot aquest conjunt de qüestions han estat tractades al llarg del treball. Els resultats assolits són parcials i desiguals, atès que les fonts municipals presenten limitacions i atès que alguns dels temes plantejats requereixen d'altres treballs monogràfics i del suport d'altres línies d'investigació. Amb tot, hem tractat d'extreure un bon partit de la documentació identificada, cercada i explotada en aquesta tasca, que esperem que encara que no resolgui tots els interrogants existents sobre l'objecte d'estudi, hagi estat una aportació adequada per sumar coneixement i noves perspectives a la recerca sobre la matèria. Esperem que en investigacions futures puguem anar completant tant les mancances que puguin detectar-se en aquest treball en la comprensió de les funcions dels municipis en l'aprovisionament cereal·ler, com les limitacions pròpies del model de recerca, a les quals, d'altra banda, de ben segur que també hi contribuiran els historiadors que actualment desenvolupen línies de recerca sobre les crisis alimentàries dels darrers segles medievals i que s'interessen particularment per la comprensió de la producció i la comercialització de cereals en aquest període.

Emmarquem, doncs, el treball que segueix en els interessos que acabem d'expressar i en els objectius que acabem de delimitar. En seleccionar el municipi barceloní com a àmbit institucional d'anàlisi i com a període cronològic els cent-trenta anys compresos entre 1300-1430, ho fem amb la

voluntat d'afegir informació i completar les pautes interpretatives que s'han generat fins ara, tot assenyalant que encara hi ha molt camí a recórrer en l'anàlisi d'aquest tema, tant per l'abundància de fonts susceptibles de ser analitzades com pel limitat nombre de treballs historiogràfics realitzats fins ara.

FONTS DE LA INVESTIGACIÓ

D'acord amb el plantejament de la recerca, el gruix de les fonts emprades procedeixen de l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat, de Barcelona, on s'ubiquen les fonts municipals corresponents a la nostra recerca. La resta de fonts emprades han tingut un caràcter complementari i s'han escollit per contribuir a desenvolupar algunes qüestions considerades importants per a la recerca.

FONTS DOCUMENTALS

1. INSTITUT MUNICIPAL D'HISTÒRIA

Fons municipal

a) Consell de Cent

- I. Llibre del Consell: 29 volums (1301-1433)
- II. Registre de deliberacions: 1 volum (1433-1437)
- IV. Registre d'ordinacions: 5 volums (1359-1437)
- V. Ordinacions especials: 12 volums (1349-1517)
- VI. Lletres closes: 3 volums (1381-1435)
- Lletres reials originals, IX: 2 caixes (1269-1640)
- X. Lletres comunes originals: 5 carpetes (1400-1434)
- XI. Clavaria: 46 volums (1357-1431)
- XIII. Manual: 14 volums (1324-1433)
- XIV. Notularum: 3 volums (1410-1467)
- XV. Diversorum: 7 volums (1249-1690)
- XXI. Àpoques: 7 volums (1358-1433)

- XXII. Albarans: 7 volums (1356-1392)
- XXIII. Plets i processos: 9 volums (1390-1413)
- XXIV. Sentències i provisions: 3 volums (1375-1644)
- XXVI. Ordinacions originals: 2 caixes (1312-1435)

b) Consellers

- I. Esborranys de lletres: 2 caixes (1303-1478)
- II. Escriitures: 1 caixa (1058-1499)
- III. Política i guerra: 2 caixes (1300-1450)
- IV. Oficials de la ciutat: 4 caixes (1360-segle XVIII)
- V. Miscel·lània: 4 caixes (segle XII-XVII)
- VI. Imposicions: 12 volums (1328-1434)
- XI. Inventaris: 1 caixa (1402-1459)
- XVII. Testament de consellers: 3 volums (1371-1448)
- XIX. Diversos: 1 caixa (1428-segle XIX)
- XX. Processos: 1 caixa (1411-1440)

c) Llibres manuscrits

Llibre Verd, 3 volums

Llibre Vermell, 3 volums

Primus antiquus privilegiourum

Secundus antiquus privilegiourum

Tertius antiquus privilegiourum

Rubrica privilegiourum civitatis Barcinone

Rúbriques de deliberacions

d) Administració municipal del pa

- I. Diversos de l'antic Consell Municipal: 1 volum (1374-1375)
- XXIX. Documents solts: 2 caixes (1300-1499)

II. ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE TORTOSA

Consell municipal

Provisions, 22-33 (1400-1430).

FONTS PUBLICADES

BRUNIQUER, E. G. *Rúbriques de Bruniquer: Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona* a cura de Francesc Carreras Candi i Bartomeu Gunyalons. Barcelona: 1916, 2 vol.

CAPMANY, A. *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. 4 vol. Barcelona: 2001.

Crònica del Racional de la Ciutat de Barcelona (1333-1417). A: *Recull de Documents i Estudis*, vol. 1. Barcelona: 1921.

Cortes de los antiguos reinos de Aragón y Valencia y principado de Cataluña, I-1, Madrid, Real Academia de la Historia, 1896

Dietari del Antich Consell Barceloní. Barcelona: 1899-1975.

Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona [Archivo de la Corona de Aragón. Colección de documentos inéditos, 43]. Barcelona: 1971.

ZURITA, J. *Anales de la Corona de Aragón*. 8 vol. Zaragoza, 1967.

**1. EL CONTEXT: CONDICIONANTS DEL
PAPER MUNICIPAL EN L'APROVISIO-
NAMENT URBÀ DE CEREALS ENTRE 1300 I
1430**

Abans d'entrar a tractar els principals eixos d'anàlisi d'aquesta tesi, referents a la ordenació, la intervenció i les crisis de l'abastament de la ciutat, cal procedir a introduir tot un conjunt factors, sense els quals no possible comprendre i contextualitzar l'evolució d'aquelles qüestions en el nostre període d'anàlisi, les diferents funcions de les disposicions municipals i els fenòmens que s'hi associen. Aquests factors abasten, primer, els condicionants que experimentava la producció de gra a Catalunya en el nostre període d'anàlisi. Després, els sistemes de comercialització que aquests condicionants obligaven a generar i les distorsions que es creaven a causa dels conflictes polítics i militars en aquest període. A continuació, és necessari tenir en compte també l'evolució de les institucions municipals, que en aquest període experimenten el desenvolupament de les seves atribucions com a municipi autònom. I, finalment, s'ha de fer referència als condicionants socioculturals de l'alimentació en la societat dels segles XIV i XV.

1.1. LES BASES DE LA PRODUCCIÓ CEREALERA A CATALUNYA

Les característiques del cicle econòmic que abasta des del procés de producció al de consum és el primer element a tenir en compte per contextualitzar l'actuació del consell municipal sobre l'abastament. Aquestes característiques es desglossen en dos factors bàsics. En primer lloc, els factors productius. El primer condicionant que enfrontava la ciutat medieval per a la seva provisió eren les limitacions productives del seu propi territori, i a continuació, les de l'espai del conjunt dels territoris de la Corona. El segon factor és el comerç, que implica tant la circulació del gra dins del propi territori, com la capacitat d'importació de gra de la ciutat des de territoris estrangers.

1.1.1. El cereal, un recurs agrari bàsic

La historiografia s'ha dedicat durant moltes dècades a establir les característiques de la producció agrària baixmedieval i de la seva evolució, tot

arribant a un conjunt de teories que, encara que amb matisos, són unànimement acceptades. Aquestes suposen que des de mitjans del segle X o de forma general des de mitjan del segle XI i el final del segle XIII o el primer terç del segle XIV va desenvolupar-se un cicle de creixement demogràfic i econòmic, que generava la necessitat d'incrementar proporcionalment els recursos alimentaris. Així, en aquest tres-cents anys, la població europea experimentarà un fort increment, que es traduirà en una propagació d'aquella sobre els territoris i la generació de noves zones de conreu. Els primer segles de l'època feudal són també els de la difusió dels coneixements tècnics adquirits des de l'Antiguitat, que es tradueixen en la multiplicació dels molins des del segle XI i la renovació de l'utilitat agrícola, pels quals s'assoleix una millora dels sistemes de conreu. Tanmateix, la difusió d'aquestes tecnologies no permetia un increment intensiu de la producció sinó que en el marc de l'economia feudal, caracteritzada també per la manca d'inversions productives, la principal via de creixement tenia lloc a través de sistemes d'explotació extensiva, és a dir, mitjançant la roturació de noves terres i l'ampliació de la superfície conreada.

Aquest és, doncs, el procés que té lloc a l'Europa feudal, que es produeix tot restant espai a les superfícies forestals. Uns espais, els forestals, que esdevenen cada cop de més difícil accés per a les comunitats camperoles, en ser apropiades per part dels senyors feudals, la qual cosa repercuteix en una disminució dels recursos alimentaris disponibles i de la varietat en la pròpia dieta, tot obrint pas a una creixent importància dels cereals en aquella. Aquest procés ha estat destacat per diferents autors com Montanari com a una transició des d'un model on dominava l'aprofitament dels recursos mitjançant les activitats silvopastorils, vers un altre on s'imposen les tasques agràries i l'explotació de la producció de cereals, com l'element bàsic de la dieta alimentària de tota la població. Així, la instauració d'una societat feudal suposa també el desenvolupament d'un model agroalimentari orientat vers el conreu de cereals i de la vinya, en detriment de boscos i erms⁸Amb tot, malgrat que el bosc retrocedeix com a factor de subsistència per a les

poblacions rurals, segueix sent el precursor de tot un conjunt de recursos a la Baixa Edat Mitjana. El bosc no és només un àmbit per a la recol·lecció de fruits secs o la caça d'animals salvatges, sinó també un espai d'obtenció dels materials combustibles necessaris per escalfar, per a cuinar, per desenvolupar diferents activitats artesanals i industrials, per proveir de les matèries primeres per construir tot tipus d'embarcacions i per proveir de pastures d'aliments als ramats⁹.

Com diem, a mesura que el sistema feudal s'estén i es propaga per l'Europa meridional un nou model productiu, es produeix també una transformació lògica en el consum alimentari, i aquest model, comença a estar basat de forma creixent en la preeminència del blat. Si durant l'Alta Edat Mitjana el sistema productiu s'havia caracteritzat per l'aprofitament del bosc i les terres no conreades i el consum de cereals menuts, clarament des del segle XII s'estén arreu el conreu de blat, que esdevé dominant des del segle XIII¹⁰. Aquesta evolució afecta tant als espais rurals com als urbans, que paral·lelament inicien un procés de desenvolupament i que esdevindran els principals consumidors del blat. El procés portarà al pa a esdevenir el component bàsic de l'alimentació, tant entre les classes poderoses com entre les desafavorides, encara que no en les mateixes proporcions. Cal assenyalar que el progrés del conreu de cereals no és un fet casual. Es tracta d'un dels pocs recursos adequats vegetals adequats per alimentar una població que es trobava en continu creixement. Pel que fa al blat, cal assenyalar també que presentava diferents avantatges respecte a d'altres cereals: representava una aportació d'hidrats de carboni significativa, mostrava una major durabilitat que altres productes, era fàcil de transportar, d'emmagatzemar i de comercialitzar, i resultava molt apropiat per a la panificació. Tanmateix, el blat és un cereal que no s'adapta favorablement a totes les condicions geogràfiques i resulta més exigent en nutrients del sòl, per la qual cosa era necessari recórrer a un ventall més ampli de cereals per assegurar

⁸ RIERA MELIS, A. "Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, vol. 14-15 (1993), p. 216.

⁹ FERRER, M. T. "Boscos i deveses a la Corona Catalano-aragonesa", a: *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), p. 485.

l'alimentació de tota la població. D'aquest ventall sorgia la classificació dels diferents tipus de pa pròpia de l'època medieval: pa blanc, pa ros i pa negre¹¹, la coloració dels quals varia en funció de les proporcions i tipus de farina emprades en la seva elaboració.

1.1.2. La producció de cereals a la Catalunya baixmedieval

Els cereals eren en els segles del nostre estudi el principal producte agrari i alimentari a Catalunya, a causa tant de la seva adaptació a les condicions geogràfiques i climatològiques del territori, com del paper que tenia assignat en la dieta de les capes socials. És ben conegut que també a Catalunya el procés de reestructuració agrària generat pel feudalisme va convertir els cereals en la base de la nutrició del conjunt de les capes socials entre els anys 1200 i 1800¹². Com hem indicat, aquest progrés del consum del pa esdevé paral·lel al desenvolupament del blat com el principal producte de conreu, per tal d'atendre la demanda que es genera des dels nuclis urbans. Per tant, Catalunya va experimentar un procés similar a la resta d'Occident, pel que fa a la substitució del model productiu altmedieval pel feudal. En aquest sentit, Pons i Guri indicava que des de la segona meitat del segle XII fins a mitjan del segle XIV, s'observa una tendència a la reducció de superfície de les explotacions agrícoles, per dos motius: la necessitat de més terres per l'increment sostingut de població i l'interès dels senyors en assolir uns models d'explotació més reduïdes, intensives i òptimes. Assoliren així els grans propietaris una major producció cerealera i ramadera.

El conreu de gra a Catalunya es realitzava amb diferents tipus de varietats, entre les quals cal distingir les varietats de cicle més llarg, com el forment, que es conreaven a la tardor o a l'hivern i es collien amb l'arribada de l'estiu, de les de cicle més curt, com l'ordi i la civada, que se sembraven vers la

¹⁰ CORTONESI, A. "Autoconsommation et marché: l'alimentation rural et urbaine au bas Moyen Age". A: MONTANARI, M.; FLANDRIN, J-L. *Histoire de l'alimentation*. Paris: 1995, p. 420-432.

¹¹ BAUTIER, A. M. "Pain et pâtisserie dans les textes médiévaux latins antérieurs au XIIIe siècle". A: *Manger et boire au Moyen Age*. Paris: 1984, p. 33-65.

primavera i es collien tres o quatre mesos més tard¹³. El principal producte conreat de cicle llarg era clarament el forment, la superfície del qual s'expandeix a mesura que progressa l'expansió feudal, abans de la qual havia competit amb els cereals de cicle primaveral, més ben adaptats a les limitacions tècniques, el baix desenvolupament dels sistemes de regadiu i a la pobresa natural de les zones muntanyenques o d'altres poc aptes per a l'activitat agrària. De forment existien diferents varietats, unes més valorades que d'altres. Entre les més apreciades destacava el forment de xeixa, la qual assolía preus de venda més elevats en els mercats urbans¹⁴. Pel que fa a la resta de cereals, el seu conreu presentava alguns avantatges respecte al forment, en la mesura que resultaven menys exigents quant a la qualitat del sòl, l'esgotaven menys i generaven una major producció en les mateixes condicions. Entre els principals grans inferiors, sobresortien l'ordi, la civada, el sègol, el mill, el sorgo, l'espelta i el panís. Tant el sorgo com el mill i el panís eren cereals conreats exclusivament a la primavera, mentre que d'espelta i sègol n'hi havia dels dos tipus. L'ordi era el més important d'aquests cereals, en ser el principal cereal objecte de panificació després del blat, generalment sota la forma de pans de mestall —elaborats amb una barreja de cereals—. Similars funcions presentava el sègol, el qual progressivament va anar guanyant presència en els pans de mestall, tal i com es desprèn de l'anàlisi de les ordenacions barcelonines. Tots dos cereals compartien funcions alimentàries de persones i animals. En canvi, el mill, el panís o el sorgo eren fonamentalment cereals d'alimentació del bestiar, particularment de l'aviram, i el seu consum panificat tendia a reduir-se als temps de carestia o de forts increments dels preus. El mateix succeïa amb la civada o l'espelta, uns cereals emprats en l'alimentació dels animals de tir i cavalcadures, que en circumstàncies d'escassetat o entre famílies d'escassos recursos també podien ser emprats per al consum humà¹⁵. Un altre dels grans importants per a l'alimentació era la dacsca. Considerat un cereal menor, igual que el mill o al panís, sembla que es

¹² RIERA MELIS, A.; PÉREZ-SAMPER, M. A.; GRAS, M. "El pan en las ciudades catalanas (siglos XIV-XVIII). A: CAVACIOCCHI, S., coord. *Alimentazione e nutriziones. Secc. XIII-XVIII*. Prato: 1996, p. 285-299.

¹³ TUTUSAUS, P., P.: *Un mal any en la ciutat de Barcelona (1374-1375)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1986. Tesi de llicenciatura, p. 63-64

¹⁴ GARCIA-OLIVER, F. "Els cultius". A: *Edat Mitjana* [GIRALT, E.; SALRACH, J. M: *Història agrària dels Països Catalans, vol. II*. Barcelona, 2004, p. 301-334], p. 303.

¹⁵ GARCIA-OLIVER, F. "Els cultius"... , p. 305

corresponia amb una varietat antiga conreada en les zones de població mudèjar i apreciada també en les zones cristianes, que a partir del segle XVI seria progressivament substituïda pel blat de moro, que s'ha identificat amb el sorgo¹⁶.

Quant a la capacitat productiva cerealera del territori català, el primer que cal assenyalar és que els territoris de la Corona presentaven en general dificultats per garantir una disponibilitat suficient de gra. En el cicle de creixement del segle central de l'Edat Mitjana, creixerien les dificultats per proporcionar una oferta de gra suficient per a la demanda de les ciutats. És el cas de Catalunya, on és ben conegut que el potencial productor de gra era poc important a la Catalunya medieval i generava un dèficit constant a la producció de gra. Malgrat l'existència de zones productores a la plana de Tarragona, el Penedès, l'Empordà o els territoris del comtat d'Urgell, la resta de terrenys eren pobres¹⁷ i l'abastament de cereals havia de garantir-se a través de la importació de grans de fora de Catalunya. Un part d'aquest gra era obtingut del regne d'Aragó, però com assenyala Del Treppo, la producció aragonesa de bona qualitat no era suficient per cobrir els anys bons les necessitats quantitatives de la ciutat¹⁸. En el cas de Mallorca i la resta d'Illes Balears, la dependència dels mercats externs era encara més important i exigia l'enviament constant de partides des de fora de l'arxipèlag¹⁹. També la capital del regne de València manifestava igualment una forta dependència dels grans exteriors²⁰. Així, en el conjunt dels Països Catalans predominaven un conreu de secà amb uns rendiments deficients.

Malgrat aquesta deficiència, el paisatge agrari català es trobava marcat per la preeminència de cereals i vinyes, que se situaven fins i tot a les zones més improductives dels Pirineus. La zona de Lleida i l'Empordà, juntament amb el Penedès i el Camp de Tarragona eren els graners del Principat, però els cereals

¹⁶ GARCIA-OLIVER, F. "Els cultius"..., p. 302-303.

¹⁷ CARRERE: *Barcelona...*, VILAR: *Catalunya..1*, p. 321-425.

¹⁸ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 287.

¹⁹ Veure RIERA MELIS, A. *La Corona de Aragón y el reino de Mallorca en el primer cuarto del siglo XIV*. Barcelona: 1986.

²⁰ El 1402 es calculava que aquesta dependència era de 40000 cafissos de forment. Veure RUBIO, A. *Epistolari de la València medieval*, I. València: 1985. Citat per GARCIA-OLIVER, F. "Els cultius"..., p. 304.

produïts no eren suficients per satisfer les necessitats de la població i era necessari recórrer a la importació. A mesura que va anar incrementant-se la demanda de forment des de les ciutats i malgrat les limitacions productives de l'espai agrari, els pagesos van haver de procedir a incrementar la productivitat, la qual cosa es va resoldre més a través de l'extensió de les àrees conreades que de l'increment de la productivitat, igual que en altres punts d'Occident²¹. A causa de la pressió que els cereals exerceixen sobre els nutrients del sòl, una explotació massa intensiva podia esgotar-los, per la qual cosa era necessària la pràctica del guaret en un any de cada dos o de cada tres, en funció de la qualitat del sòl, els cultius, els adobs i dels sistemes d'irrigació. En tractar-se d'una agricultura extensiva, sempre que la terra no exigís uns elevats rendiments, les pèrdues de nitrogen que exigien l'ús del guaret eren molt baixes, de manera que podien ser compensades amb aigua, pols, herbes, adobs d'origen animal o les pròpies tasques de sembra; en canvi, l'increment dels rendiments si exigia necessàriament el guaret. El més freqüent era emprar el guaret biennal, excepte en les zones més fèrtils o amb bons sistemes d'irrigació. Entre les estratègies emprades en el guaret hi havia el conreu de lleguminoses i farratges²²

Generalment la tardor era l'estació de sembra, l'inici de la qual depenia de l'arribada de les pluges i que en terres ben irrigades es podia avançar a l'estiu. El cicle productiu del blat s'iniciava amb la preparació del terreny per a la sembra, la qual cosa s'aconseguia eliminant amb aixades i càvecs tota mena d'herbes, matolls i pedres, cremant la malesa i passant l'arada. A la cavada i arada hi seguien l'esterrossament (procés en el qual es desfeien els terrossos), el birbat de les males herbes, la sega, realitzada amb la falç, i la batuda, per a la qual era freqüent que animals equins trepitgessin el blat a l'era²³. En el cas del gra que es traslladava a les ciutats, les tasques fetes al camp s'aturaven en aquest punt i la seva preparació per a la panificació tenia lloc en aquelles. També la batuda podia tenir lloc a la ciutat, encara que sovint aquesta operació restava prohibida a les ordinacions. Entre les diferents tasques que

²¹ GARCIA-OLIVER, F. "Els cultius"..., p. 304.

²² FURIÓ, A. "L'utilitatge i les tècniques". A: *Edat Mitjana* [GIRALT, E.; SALRACH, J. M: *Història agrària dels Països Catalans, vol. II*. Barcelona, 2004, p. 335-358], p. 339-341.

restaven per aplicar abans del seu consum en forma de pa, hi havia el garbellat, pel qual s'eliminaven del gra totes les impureses que podia haver incorporat en els processos anteriors; la mòlta, per la qual el gra era reduït a farina; el pastat, amb el qual es generava la massa, i la cuïta, que tenia lloc a un forn, des del qual el pa ja es trobava a punt per se consumit.

1.1.3. Les crisis i penúries alimentàries baixmedievales

Les crisis alimentàries són un fenomen present durant tot el període medieval. El seu impacte havia estat notable durant l'Antiguitat Tardana i durant l'època prefeudal, però el desenvolupament del feudalisme i el canvi de cicle econòmic que aquest representà havia fet de les penúries alimentàries un fenomen menys freqüent. Amb tot, aquestes mai van desaparèixer del tot, sinó que es manifestaven de forma irregular, quan les limitacions tècniques de la producció i l'escassa capacitat d'innovació impedièren afrontar unes condicions climatològiques adverses, o quan el sorgiment de conflictes generava una distorsió del cicle de producció i distribució.

A partir del final del segle XIII, però, tindrà lloc un nou canvi de freqüència, que no afectarà només als territoris peninsulars, sinó al conjunt de l'Occident medieval. Les caresties esdevindran progressivament més habituals i els seus impactes s'accentuaran. Aquest canvi s'emmarca en un procés d'ajustament profund en l'equilibri precari que havien mantingut fins a aquell moment la demografia i la producció agrària. La relació entre producció i creixement demogràfic, havia portat, en paraules de Wolf, a una tensió constant entre producció i consum²⁴, que situaria el sistema productiu en situació de risc quan aquest model de creixement assoleixi el seu límit. En efecte, la insuficiència dels adobs, el creixement limitat dels útils agrícoles, la reducció dels guarets acabaran per comprometre, des de mitjans del segle XIII, el restabliment de la

²³ FURIÓ, A. "L'utilatge i les tècniques" ..., p. 336-338.

²⁴ WOLFF, P.: "L'approvisionnement des villes françaises au Moyen Age", a *L'approvisionnement des villes de l'Europe Occidentale au Moyen Age et aux Temps Modernes*. Auch: 1985, p. 18.

fertilitat dels sòls i produiran una caiguda progressiva dels rendiments²⁵. D'altra banda, a partir d'aquest període, es produirà una aturada de l'expansió cerealera i un abandonament dels processos d'ocupació dels nous camps²⁶, que tal i com va posar de manifest Guy Bois suposaria un desequilibri que marcaria les primeres disfuncions del sistema feudal²⁷.

Aquests processos suposarien en el segle XIV l'amenaça creixent de les caresties i culminarien el segle XIV amb la multiplicació i empitjorament dels períodes de fams entre la població europea, juntament amb els processos epidemiològics que afectaren l'Europa Occidental en aquells anys. En efecte, a les penúries alimentàries baixmedievales cal afegir d'altres flagels que colpejaran a la població, entre els quals sobre surt clarament al Pesta Negra. La Pesta Negra penetrà des de Narbona a Catalunya en el segon trimestre del 1348 i assolí Perpinyà a principis d'abril, Barcelona a principis de maig i València a principis de juny²⁸. La pesta experimentarà nous episodis en les dècades següents, davant els quals el Consell de Cent barceloní, en tant que responsable de la salut pública d'acord amb el privilegi concedit el 1337 per Pere el Cerimoniós, adoptarà diferents estratègies d'actuació, que passaran tant per l'aïllament de la ciutat de tot indici d'infecció i el manteniment de la salubritat urbana, com per l'exaltació del poder religiós²⁹. A més a més, l'impacte de la Pesta i d'altres epidèmies serà tant major com major sigui el nivell de desnutrició de la població, que no només és víctima d'una alimentació massa poc diversificada, sinó que a més a més també ho és de les dificultats de consumir els productes habituals en contextos de carestia³⁰.

El resultat global de fam i epidèmies serà un retrocés en el contingent demogràfic experimentat en els anys anteriors. Aquest retrocés no serà

²⁵ RIERA MELIS, A. "Société féodale et alimentation (XIIè-XIIIè siècle)". A: MONTANARI, M.; FLANDRIN, J-L. *Histoire de l'alimentation*. Paris: 1995, p. 397-418.

²⁶ Veure l'anàlisi de DUBY, G. *Economia rural y vida campesona en el Occidente medieval*. Barcelona: 1968.

²⁷ BOIS, G. *La crisi del feudalisme a Europa a la fi de l'Edat Mitjana*. Barcelona: 1986.

²⁸ FREEDMAN, P. H. *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*. Vic: Eumo, 1993.

²⁹ SOLER, M.: "El Consell de Cent i la pesta: prevenció i lluita contra l'epidèmia". A: *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó: el món urbà a la Corona d'Aragó, del 1137 al Decret de Nova Planta*, II, p. 436-437.

³⁰ Veure les reflexions fetes per CARPENTIER, E. *Autour de la Peste Noire: Famines et Epidèmies dans l'histoire du XIVè siècle*. A: *Annales E. S. C.*, vol. 17 (1967), p. 1085.

temporal, sinó que afectarà a Occident durant els segles posterior, atès que trigarà molt de temps en recuperar el volum demogràfic anterior a aquest període. Els àmbits que es veuran més afectats per les caresties seran les ciutats. Les ciutats havien esdevingut especialment vulnerables a les crisis en l'abastament, a causa del seu desequilibri entre població i capacitat productiva. Ja hem vist que les grans ciutats havien esgotat les potencialitats dels territoris que dominaven i havien experimentat una dependència creixent del comerç per al seu abastament. Fins i tot en alguns casos, la inestabilitat de la producció local podia desencadenar penúries en conglomerats urbans, que malgrat dependre en els anys normals dels seus propis recursos i del comerç de proximitat, s'enfrontaven a processos severos de desabastament alimentari, que propiciaven dinàmiques d'abandonament del nucli per part dels seus habitants³¹.

Les crisis alimentàries del segle XIV sobresurten respecte a les d'anys anterior tant per les seves repercussions, com pel seu nombre i l'àmbit geogràfic que abasten. Els cicles de crisis o caresties en els segles XIII i XIV podrien classificar-se en tres tipus de crisis. Un primer grup són les crisis que van abastar àmplies regions de l'Occident medieval, com serien les del període 1315-1317, 1345-1347 i 1374-1376. Aquestes són les crisis més conegudes, més ben documentades i que més impacte van tenir en tots els àmbits socials en els territoris que es van produir. Un segon grup van ser crisis que van afectar a àrees significatives d'Occident, però l'impacte de les quals va ser més localitzat, com la de 1333, i que afectaven a territoris en contacte. El tercer grup serien totes aquelles crisis locals i regionals que van colpejar en un moment o altre ciutats i territoris, però que no s'encadenen amb crisis d'abast general, és a dir, fora del seu propi àmbit d'estructuració política. Les crisis que més impacte revelen en el cas de Barcelona són la de 1333-34 i la de 1374-76. Els estudis precedents no ha sabut precisar l'impacte de la crisi de 1315-1317 en la conca mediterrània, que va colpejar fonamentalment les zones del nord d'Europa, mentre que la situació de la documentació fa difícil valorar quins van

³¹ Per exemple, en el cas de Lorca i Cartagena (regnes de Múrcia) durant la crisi de 1375. Veure MARTÍNEZ, M. "Producción y comercio de cereales en Lorca". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 19 (1989), p. 635-668.

ser els impactes de la crisi immediatament anterior a la Pesta Negra, coneguda com *l'any de la gran fam*, quan de fet la pròpia ciutat ja es troba immersa en un important cicle de penúries.

A banda de les crisis alimentàries, el gra també experimentava una forta variabilitats en els seus preus, que va esdevenir un dels elements característics del seu comerç. En un càlcul que Wolf feia sobre una vila provençal, en prendre com a base cent la mitjana anual dels valors del forment entre 1370 i 1450, detectava que els índex variaven d'un extrem de 22 a 712, és a dir, en una proporció d'1 a 32, entre els situacions de màxima oferta i màxima carestia. Quan a la variació dels preus, establia tres tipus d'evolucions. En el cas dels anys bons envoltats d'anys bons, la corba de preus presentava només petites variacions. En el cas dels anys de carestia, la corba creixia ràpidament, amb un màxims que es podia situar vers el mes juny. Finalment, en un any que les collites eren òptimes, seguit d'un any de carestia, es detectava una caiguda dels preus accelerat per l'optimisme de les previsions³². Aquest model, similar al proposat per altres autors com Orti³³, per explicar la variabilitat del preu, es conjuga amb els impactes de la carestia i incrementava al llarg del temps les dificultats de la població per assegurar-se el seu sustent.

1.2. LES BASES COMERCIALS DE L'APROVISIONAMENT CEREALER

Hem indicat que les mancances endèmiques per a la provisió de gra als territoris catalans va obligar que una part de l'aprovisionament de gra per a les ciutats hagués de ser cobert a través de les importacions d'altres territoris en els segles medievals. Aquest és el cas de la ciutat de Barcelona, que va generar al llarg dels segles del nostre estudi una forta dependència de nombroses places exteriors per al proveïment, la qual cosa obligaria al consell municipal a prendre les mesures necessàries per disposar de mecanismes estables

³² WOLF, P. "Un grand commerce medieval: les cereales dans le bassin de la Méditerranée occidentale. Remarques et suggestions". A: *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Madrid, 1959, p. 156-157, i WOLF, P. *Commerces et marchandes de Toulouse, vers 1350-vers 1450*. Paris: 1954, p. 170-187 i 413-417.

d'aprovisionament que permetessin superar l'amença de la fam. És per aquest motiu també que el gra va esdevenir un dels productes importants en el comerç barceloní.

Barcelona era durant el període del nostre anàlisi una ciutat d'aproximadament 25000 habitants, a la qual, malgrat les contínues sacsejades demogràfiques generades per les malalties i la fam, hauria mantingut un contingent demogràfic estable, gràcies als fluxos migratoris que van anar-se generant paral·lelament³⁴. Tal i com assenyalava Fossier, el pes d'una ciutat es mesura pel radi de la seva perifèria, no només per l'abast jurídic del seu senyoriu, sinó també per la zona on obtenia el seu proveïment i la mà d'obra³⁵. D'altra banda, la ciutat havia esdevingut també entre 1280 i 1350 una important plaça mercantil i el principal port de la Corona, per on sortien la major part dels excedents agraris i manufacturats de la mateixa i penetraven també la major part dels productes importats³⁶. Si fins a mitjan del segle XII era bàsicament de distribució, amb poca participació de mercaderies del país i es concentrava en les rutes que anaven de Gènova a Ceuta, un segle més tard les condicions del comerç es transformaren profundament. Després del primer terç del segle ja eren molt freqüentats els ports de Sicília i el nord d'Àfrica (Tunis, Bugia, Bona, Ceuta), com també les rutes d'Orient, es trobaven mercaders barcelonins a les fires de Xampanya i de Flandes. Aquest nou escenari també va transformar la lògica de l'aprovisionament, que des d'aquest moment consideraria l'accés als mercats ultramarins com un factor bàsic per garantir la seva estabilitat. A partir del segle XV, a mesura que les inversions productives dels mercaders es traslladen a les activitats rendistes i especulatives³⁷ i València s'inseria en el comerç mediterrani que havia anat desenvolupant Catalunya, tot guanyant pes

³³ ORTÍ, P.: "EL forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat (1283-1345)". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), p. 377-423

³⁴ CABESTANY I FONT, J. F. "Evolució demogràfica". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SOBREQÜÉS I CALLICÓ, J. (dir.). *Història de Barcelona*. Barcelona: 1992, p. 87.

³⁵ FOSSIER, R.: *La sociedad medieval*. Barcelona: 1996, p. 437.

³⁶ RIERA MELIS, A.; FELIU MONFORT, G. "Activitats econòmiques". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SOBREQÜÉS I CALLICÓ, J. (dir.). *Història de Barcelona*. Barcelona: 1992], p. 181.

³⁷ Tal i com posava de manifest AURELL, J. *Els mercaders catalans al Quatre-cents*. Barcelona: 1996.

com a referència mercantil de la Corona, Barcelona entraria en una fase de declivi del seu pes comercial³⁸.

1.2.1. Les zones d'aprovisionament

L'aprovisionament cereal·ler de la ciutat depenia del conjunt de rutes marítimes transitades pels comerciants barcelonesos o d'altres orígens que operaven a la ciutat. Atès que les principals vies de comerç es trobaven al mar, les rutes terrestres ocupaven un lloc secundari. Aquest fet es feia més palès a causa de les deficiències en les vies de comunicació interiors, que obligaven a realitzar el transport de gra mitjançant bèsties de càrrega, que en grans rèquies eren aportades a la ciutat per part dels traginers³⁹. Per Barcelona cal assenyalar també el trànsit fluvial com a via de transport essencial dels grans procedents d'Aragó, de Lleida i del Pla d'Urgell, els quals travessaven Tortosa abans de anar en direcció nord pel litoral marítim fins a Barcelona. La desembocadura del riu Ebre esdevenia així el principal àmbit intern de trànsit de gra, la qual cosa atorgaria a Tortosa un paper estratègic en el control de la ruta, que suposaria al llarg del període diferents conflictes amb el municipi i motivaria en els consellers la voluntat de cercar vies alternatives al final del segle. La resta de ports catalans també podien esdevenir àmbits emissors de gra. Pel que fa a les rutes terrestres, les més importants van ser la ruta de Lleida a Barcelona, que passava per Cervera i Igualada, i recollia els grans d'Urgell i la Segarra, i la de Valls-Vilafranca del Penedès Barcelona, que aportava grans dels territoris del sud de Catalunya⁴⁰.

D'altra banda, pel que fa als circuits exteriors, tal i com posava de manifest Del Treppo, a Barcelona confluien algunes de les rutes més importants dels

³⁸ Per a una anàlisi de l'evolució de València, IRADIEL, P: "Valencia y la expansión mediterránea de la Corona de Aragón". A: ALBULAFIA, D.; GARÍ, B: *En las costas del Mediterráneo Occidental: las ciudades de la Península Ibérica y del Reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*. Barcelona: 1996, 155-169.

³⁹ Veure RIERA MELIS, A. "La red viaria de la Corona Catalanoaragonesa en la Baja Edad Media". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 23-24 (2002), p. 441-464.

⁴⁰ RIERA VIADER, S.: "El proveïment de cereales a la ciutat de Barcelona durant el mal any primer (1333): La intervenció del Consell de Cent i de la Corona". A: *Actes del II Congrés d'Història del Pla de Barcelona*, 5-7 de desembre de 1985. Barcelona: 1986, p. 320.

cereals, que tenien a França com a eix i que es difonien en dues grans àrees: la zona mediterrània i la zona atlàntica. La primera zona era l'àmbit principal de proveïment, mentre que el recurs a la zona del nord d'Europa no es constata més que en temps de grans necessitats o per part d'aquells mercaders que gaudien d'un millor accés a aquella, ja en el segle XV. S'ha constatat el recurs al gra atlàntic en el transcurs de la crisi de 1375 i també en els primers anys del segle XV. Segons el mateix autor, els àmbits de proveïment de la zona mediterrània la península itàlica —Toscana, el Laci, el Principat i Calàbria—, la illa de Sicília, Sardenya i Llenguadoc, Provença, el regne d'Aragó i excepcionalment Tunísia⁴¹. Amb tot, cal indicar que pel que fa al proveïment de cereals a Barcelona, la importància de cada centre va anar variant substancialment al llarg del temps. També cal tenir en compte que la recerca de noves vies per a la importació de grans seria un interès permanent durant els segles baixmedievals.

El principal centre de recursos frumentaris durant el nostre període serien clarament les illes italianes. En les mars italianes esdevindria clau per als catalans l'accés a l'illa de Sicília, que durant el segle XIV i encara més a partir del segle XV seria un dels principals productes d'importació. Sicília ja havia estat un centre important d'importació de gra en el segle XIII, tant des dels ports de Palerm i Trapani, a la costa occidental, com de Messina i Siracusa a l'oriental. Des d'allà circulaven fluxos de gra de forma regular, el moviment dels quals restava en mans de representants del patriciat urbà i de la monarquia. La importància del transport de gra era tan gran a final de la dècada de 1428, que en el llibre del notari Massons, de 6750 lliures corresponents a mercaderies de Sicília, 3700 eren generades pel gra⁴². Sardenya, encara ser un plaça comercial menys important, també presentava un cert interès per la presència de cereals⁴³. Les zones més importants eren les de la Trexenta i Gippi, que ja havien generat als pisans importants volums

⁴¹ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 282.

⁴² DEL TREPPO, M. *Els mercaders...*, p. 151, citat per RIERA MELIS, A.; FELIU MONFORT, G. "Activitats econòmiques"..., p. 201

⁴³ RIERA MELIS, A. "Barcelona en els segles XIV i XV, un mercat internacional". A: CUBELES, A.; GRA, R., coords. *El procés urbà i la identitat gòtica de Barcelona [Barcelona. Quaderns d'Història, 8]*. Barcelona: 2003, p. 74.

d'importació, abans de la conquesta catalana⁴⁴. El principal inconvenient de Sardenya, però, era la irregularitat de les collites⁴⁵, per la qual cosa només era possible recórrer a ella de forma intermitent o a través de partides petites i això feia de l'illa un centre exportador menys important que el sicilià en èpoques de normalitat. Amb tot, arribaria a jugar un paper important per al proveïment gràcies al fet que el rei Jaume II havia concedit franquícies de tot tipus per a aquelles mercaderies que entressin o sortissin de Sardenya i Còrsega, a causa dels subsidis rebuts pel monarca durant la conquesta⁴⁶, i que el 1328, Alfons el Benigne confirmava el privilegi de Jaume I, pel qual els ciutadans de Barcelona no havien de pagar res per extreure blat de l'illa de Sardenya⁴⁷. Les principals contribucions en la documentació municipal es detecten particularment durant lo "Mal Any Primer"⁴⁸, però també durant diverses dècades del segle XIV, quan esdevindria un centre de recursos per al municipi

El segon centre exterior en importància per al proveïment de grans en aquesta època cal situar-lo en el sud de França, a la zona del Llanguedoc i la Provença, a banda d'altres zones del regne de França. Els cereals eren un dels productes d'interès per als mercaders catalans, el qual obtenien sobretot al Llanguedoc marítim⁴⁹. Al mateix temps el Llanguedoc també podia esdevenir una zona demandant de cereals vers els territoris de la Corona, quan es travessava un període de caresties. Del Treppo assegura que l'estudi dels manuals notariais d'assegurances posa en evidència el fet que Llanguedoc i Provença haurien abastat durant el segle XV el doble de gra italià. Aquesta observació, però, considera que ha de ser matisada pel fet que els monarques gaudien de capacitat per prescindir de les despeses de les assegurances i per tant no

⁴⁴ MUTGÉ, J.: *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*. Madrid-Barcelona, 1987, p. 59.

⁴⁵ DEL TREPPO, M. *Els mercaders...*, p. 289.

⁴⁶ MARTÍNEZ, F. En las puertas de la Peste Negra: aspectos sobre las dificultades cerealísticas, financieras y políticas en Barcelona, años 1339-1346. Tesis de Licenciatura inédita. Barcelona: 1997. També sobre Sardenya, ARRIBAS PALAU, A. La conquista de Cerdeña por Jaime II de Aragón. Barcelona: 1952.

⁴⁷ MUTGÉ, J. "Alfons el benigne i el govern municipal de Barcelona". A: ROVIRA i SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S., coors. *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2001, p. 149.

⁴⁸ Per una descripció del paper de l'illa en aquest període MUTGÉ, J: "La ciudad de Barcelona...", p. 58-63.

⁴⁹ RIERA MELIS, A. , un mercat internacional". A: CUBELES, A.; GRA, R., coords. *El procés urbà i la identitat gòtica de Barcelona [Barcelona. Quaderns d'Història, 8]*. Barcelona: 2003, p. 81.

quedaven enregistrades en aquest còmput, sense que per això consideri qüestionable la importància de cada centre exportador⁵⁰. Tanmateix, la documentació municipal també posa de manifest el seu pes com a àrea d'obtenció de cereals en les primeres dècades del segle XV.

Finalment, pel que fa al Magreb, havia esdevingut una zona de proveïment de cereals des del segle durant el segle XIII i XIV, però el seu paper decau progressivament durant aquest segle a causa de la diversificació de les vies d'aprovisionament i del pes creixent de les illes de Sicília i Sardenya, fins a esdevenir durant el segle XV un àmbit al qual es recorrerà només en casos d'emergència frumentària. Aquesta tendència contrasta, en canvi, amb altres àmbits de la Corona com Aragó i València, on se seguirà recorrent al nord d'Àfrica per cobrir els dèficits cerealers a través sobretot dels enclaus d'Oran i Tenes⁵¹.

1.2.2. Dificultats per al comerç: política exterior i conflictes bèl·lics de la Corona catalanoaragonesa

Un determinant essencial del context del comerç alimentari d'aquest període són les decisions sobre política exterior de la Corona. Una política que s'orientarà durant tota l'Edat Mitjana vers el domini de la Mediterrània Occidental, que havia esdevingut en el segle XIII el principal àmbit econòmic de l'Europa Occidental. La penetració en aquest espai abastarà la voluntat d'accedir al control de les illes (Balears, Sicília, Sardenya i Còrsega) i l'accés a les costes italianes i nord-africanes, a través de les quals es pretindrà ocupar un espai preeminent en el comerç i una forta penetració en la Mediterrània Oriental⁵² i aquest intent es traduirà en tot un conjunt de confrontacions que perjudicaran l'accés a les zones de proveïment.

⁵⁰ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 282.

⁵¹ LÓPEZ, M. D. *La Corona de Aragón y el Magreb en el siglo XIV (1331-1410)*, Barcelona, 1995.p. 526-527.

⁵² SALRACH, J. M. *Història dels Països Catalans: dels orígens a 1714* [BALCELLS, A., coord. *Història dels Països Catalans*, 1-1]. Barcelona: 1982, p. 438.

Una part de les vicissituds polítiques afectaran als propis territoris peninsulars de la Corona. La divisió dels territoris entre els fills de Jaume I a la seva mort i el procés de restitució de la integritat del territori, que travessarà diferents fases fins a la reunificació definitiva, serà un dels conflictes que marcarà el comportament polític dels monarques en l'àmbit polític, comercial i fiscal⁵³. Així, la principal incidència tindrà lloc durant la dècada de 1340, quan es desenvoluparà l'ocupació del regne de Mallorca, que es completa el 1343 i suposa el trasllat del conflicte al Rosselló, a la qual cosa segueix l'intent del rei Jaume III de recuperar el reialme, que culminarà amb la seva mort a la batalla de Lluçmajor (1349). L'altre gran conflicte que sacsejarà el país en aquest període serà la guerra de Castella, que entre 1356 i 1369 assolarà els territoris del sud de la Corona i exigirà una gran inversió de recursos econòmics i productius.

En el cas de les illes italianes, el propòsit d'exercir el domini sobre aquelles va suposar per a Barcelona una contínua distorsió del seu accés. Una primera font de conflicte seria el domini de l'illa de Sicília. El domini de l'illa aconseguit per Pere el Gran el 1282 va suposar-li el conflicte amb la casa francesa d'Anjou que es prolongaria durant vint anys. El 1302, la pau de Caltabellota acabava amb el conflicte amb França pel domini de Sicília, on governaria a partir d'aquell moment d'una branca del Casal de Barcelona, fins a la reunificació a la Corona el 1409, a la mort de Martí el Jove. En el transcurs d'aquest període tindrien lloc alguns conflictes, com la revolta de la noblesa, que no va impedir el 1392 que l'infant Martí refermés a Martí el Jove i la seva esposa Maria de Sicília al tron de l'illa.

Un dels conflictes més transcendents per a les relacions comercials va ser el conflicte amb Gènova derivat de la disputa del domini de l'illa de Sardenya. Un conflicte que va iniciar-se el 1323, quan Jaume II, esperonat per l'interès dels comerciants, derivat de ser una escala de projecció vers Orient i una plataforma per a l'obtenció de blat i cereals, i pels senyors feudals de la Corona. Malgrat la presència dels pisans a l'illa, l'aliança amb el jutge

⁵³ Com demostra abastament RIERA MELIS, A. *La Corona de Aragón y el Reino de Mallorca en el primer*

d'Arborea va permetre una ràpida ocupació. Amb la possessió de les places de Vilaesglèsies i Càller a la illa de Sardenya i la posterior ocupació militar de l'illa restava assegurat l'enviament de cereals a Catalunya i s'obtenia un millor control de la Mediterrània occidental, amb la defensa de les rutes que portaven des del Principat a les costes africanes i sicilianes. La pressió catalana sobre Sardenya esperonà la preocupació entre els genovesos, els quals fomentaren la revolta dels sards i optaren per l'atac de les embarcacions de la Corona arreu de la Mediterrània, tot desembocant en un conflicte que es prolongaria durant varies dècades. Per aquest motiu, el propi consell municipal barceloní va promoure una guerra oberta contra els ligurians el 1329, que va desembocar en el desenvolupament d'una primera etapa d'aquest enfrontament, que s'estendria fins a la treva amb Gènova de 1339. Durant aquest període el comerç va resultar especialment perjudicat. Tots dos contrincants intentaren que l'altre no comerciés en les principals places internacionals. Pel que fa als cereals, els genovesos intentaren bloquejar els estrets de la Mar Tirrena, amb l'objectiu de paraitzar les importacions de cereals fetes per la Corona d'Aragó en el marc de "lo mal any primer", mentre s'impedia l'accés a les rutes meridionals i atlàntiques amb el suport de musulmans⁵⁴. En efecte, Gènova va instal·lar una forta vigilància per tal d'impedir que dels ports de Sicília sortís gra vers Barcelona, en un context que el rei havia ordenat també la utilització del gra aragonès, privant-ne a Barcelona⁵⁵. Van ser justament aquestes dinàmiques que aconsellaren la signatura d'una treva, en un marc de contracció del comerç, de paraització dels circuits mercantils, de grans danys i pèrdues durant el conflicte, en un context de crisi cíclica en l'abastament alimentari. En els anys quaranta del segle XIV, les tensions bèl·liques continuaren afectant els sistemes de proveïment cereal·ler, en el marc d'una tendència a la revolta que culminaria el 1353 amb l'aixecament de Marià IV d'Arborea, amb el suport dels Dòria genovesos, els quals aconseguirien generalitzar el conflicte en el conjunt de l'illa i reduir el control català a una sèrie de fortaleses (Cagliari, Acquafreda, Sassari, Casteldoria, Osilo, Galtell i la

cuarto del siglo XIV. Barcelona: 1986.

⁵⁴ TUDELA VIALLONGA, L. *Cataluña, Reino de Mallorca y Génova (1336-1349): relaciones económicas y políticas*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1998. Tesi doctoral, p. 41-52

⁵⁵ MITJA, M. "Barcelona y el problema sardo". A: *VI Congreso de la Corona de Aragón*. Barcelona: 1959, p. 451.

Fava). La resposta de Pere el Cerimoniós va ser la preparació d'una expedició a partir del Parlament de Vilafranca, convocat el gener de 1354⁵⁶. Aquell mateix any Pere el Cerimoniós s'acabaria apoderant de l'Alguer i finalment arribaria a fer un nou pacte amb el jutge d'Arborea. A partir de l'arbitratge de 1360, les operacions navals contra els genovesos es limitarien essencialment al cors, fins a la signatura d'una pau definitiva. El prolongat conflicte de la guerra de Sardenya, que s'estén de 1347 a 1409, enmig de nombroses treves i tractats, deixaria de tenir un gran impacte sobre les provisions de gra vingudes de l'illa. De forma més tardana, el 1420, Alfons el Magnànim dirigia una operació contra Sardenya, per tal de pacificar l'illa i derrotar a Gènova.

1.3. EL DESENVOLUPAMENT MUNICIPAL DE LA CIUTAT DE BARCELONA

El desenvolupament dels municipis medievals és també un aspecte central per a l'anàlisi i la interpretació de les polítiques d'abastament⁵⁷. I no només perquè recaigui sobre aquestes institucions la responsabilitat de l'abastament urbà, sinó perquè la magnitud dels recursos mobilitzats i el desplegament de polítiques financeres que va comportar, fan de l'abastament un aspecte fonamental de la seva activitat. S'ha exposat àmpliament per part de nombrosos historiadors que el desenvolupament dels nuclis urbans iniciat en el segle XI es va trobar estretament unit al creixement socioeconòmic que es va prolongar a Europa i Catalunya fins a l'inici del segle XIV. Aquest desenvolupament, però, va plasmar-se també en l'evolució i consolidació dels municipis, com una institució política més, en aquest cas responsables dels afers que afectaven a la comunitat urbana. En aquest sentit, l'evolució dels municipis va estar marcada per una creixent autonomia respecte als altres poders (reial, senyorial i eclesiàstic) i Barcelona no va ser pas un cas

⁵⁶ BERTRAN, P. "Les respostes de la baixa noblesa catalana", a FERRER i MALLOL, T.; MUTGÉ I VIVES, J.; SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M. *La Corona Catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona, 2005, p. 2-3.

⁵⁷ Tal i com assenyalen entre d'altres ORTÍ, P: "El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana" A: ROVIRA i SOLÀ, M.; RIERA i VIADER, S., coors. *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2001, p. 21-48. "...Es impossible entendre el comerç de blat o de la carn sense el municipi i, de fet, cap dels historiadors que han tractat aquesta problemàtica no l'han ignorat, però es difícil d'entendre la política municipal d'abastament sense conèixer-ne, per exemple, les finances..."

excepcional, sinó que va assumir la seva capacitat d'expansió i influència, que com ha indicat Sabaté, no era producte del seu caràcter de ciutat, sinó de la seva prosperitat socioeconòmica, per la qual havia esdevingut la primera població en importància a Catalunya⁵⁸.

En la comprensió dels processos de formació i evolució del municipi barceloní en els darrers segles medievals han intervingut diferents historiadors catalans: de les primeres aportacions emmarcades en els estudis realitzats en la primera meitat del segle per Carreras Candi⁵⁹, Vicens Vives⁶⁰ o Fonts Rius⁶¹, al treball de Carme Batlle⁶² o les més recents de Philip Bensch⁶³, en analitzar les classes dirigents a la Barcelona del segle XIII, o de Pere Ortí⁶⁴, a través dels seus estudis sobre fiscalitat, tots han contribuït a millorar la comprensió sobre el procés de formació del municipi de Barcelona, tot incrementant el coneixement disponible i matisant o corregint aquelles valoracions que s'han percebut com inexactes. Així, les aproximacions més recents ha ofert una visió renovada de les pautes d'evolució que va travessar la ciutat, des d'una senyoria reial, durant el segle XII i fins el 1280, vers un procés de desenvolupament del municipi autònom (1280-1379), seguit d'un ple desenvolupament del municipi (1370-1450) i una primera gran crisi (1450-1500)⁶⁵.

En la primera etapa assenyalada, de ple domini reial, es va desenvolupar per part dels monarques i els seus representants tot un conjunt de rendes i impostos que es mantindrien durant la resta de l'Edat Mitjana⁶⁶. Es tracta de tot un conjunt d'actuacions reials adreçades a construir una fiscalitat directa i indirecta mitjançant diferents procediments: la construcció de nous molins, la urbanització d'alguns suburbis, la creació de nous monopolis (maells,

⁵⁸ SABATÉ, F. *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*. Barcelona, 1996, p. 148.

⁵⁹ CARRERAS CANDI, F. *La ciutat de Barcelona* [vol. VI de *Geografia general de Catalunya*]. Barcelona: 1916.

⁶⁰ VICENS VIVES, J. *Ferran II i la ciutat de Barcelona*. Barcelona: 1936-37.

⁶¹ FONTS I RIUS, J. M. *Orígenes del règimen municipal en Barcelona*. Barcelona: 1946.

⁶² BATLLE, C.: *La crisi social y económica...*

⁶³ BENSCH, P. *Barcelona i els seus dirigents*. Barcelona: 2000.

⁶⁴ ORTÍ, P. "El Consell de Cent..." i *Renda i fiscalitat...*

⁶⁵ ORTÍ, P. "El Consell de Cent...", p. 25-48.

⁶⁶ ORTÍ, P. "El Consell de Cent...", p. 27.

carnisseries, forns), la creació de les qüestions i els subsidis, etc, de la qual serien beneficiats tants els monarques, com altres poders senyorials⁶⁷. D'aquesta manera, va anar-se configurant una diversitat de components que donarien forma al patrimoni reial de la ciutat de Barcelona. Amb tot, els poders nobiliari i eclesiàstic esdevingueren beneficiaris d'aquestes rendes i des de final del segle XII, també els ciutadans de Barcelona, els quals comencen a penetrar en els beneficis del patrimoni reial de forma creixent, també de diferents maneres (la participació en la construcció de molins, maells i forns, la realització de préstecs rebent en penyora rendes reials, la donació d'arenals...)⁶⁸. D'altra banda, en aquesta època, governaven la ciutat, en nom del rei, el veguer, responsable dels afers de justícia i del manteniment de l'ordre, i el batlle, responsable dels bens patrimonials i fiscals de la monarquia. El batlle va esdevenir vers la segona meitat del segle XII el primer oficial de l'administració urbana, el qual gestionava les rendes, prenent iniciatives en nom del rei, van començar a exercir responsabilitat jurídica i esdevingueren finançadors de les activitats del monarca⁶⁹.

Pel que fa a la comunitat urbana, a partir del segle XII es comença a posar de manifest una col·lectivitat veïnal que actua intensament en la defensa dels interessos generals contra les pretensions de determinats senyors feudals, que volien gravar indegudament el tràfic mercantil barceloní, per la qual cosa els agents reials anirien prenent les seves decisions cada cop més d'acord amb els prohoms de la ciutat⁷⁰ i van atorgar-los progressivament un paper en el govern de la ciutat sotmesa a la jurisdicció del veguer i del batlle. La seva participació tenia lloc sota diferents fórmules, que abastaven particularment la defensa i vigilància del terme, la resolució de conflictes o la percepció d'impostos, activitats sempre controlades pel veguer i el batlle⁷¹, tal i com es detecta també a ciutats com Girona, Cervera, Perpinyà o Lleida. Aquestes atribucions,

⁶⁷ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 618-621

⁶⁸ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 621.

⁶⁹ BENSCH, P. *Barcelona i els seus dirigents...*, p. 65-67.

⁷⁰ SALRACH, J. M. "Vida i institucions polítiques". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SOBREQÜÉS I CALLICÓ, J. (dir.). *Història de Barcelona*. Barcelona: 1992], p. 158

⁷¹ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 626.

amb el pas del temps s'anirien institucionalitzant i així, el 1226, el rei atorgava a una comissió de la pròpia comunitat la recaptació de les talles⁷².

Tanmateix, no és fins el 1249 que el rei Jaume I concedí el primer privilegi atorgat als *prohoms* i a la *universitat* de Barcelona, que suposava la primera organització embrionària i experimental de règim municipal, en un procés del qual també participen altres ciutats com Tàrraga (1242), València (1245), Montpeller (1246) i Palma de Mallorca (1249), pel qual es procedia a una revisió en profunditat de l'organització municipal. Serà així, entre 1249 i 1274, quan Barcelona adquirirà la forma bàsica que mantindria fins el segle XVIII⁷³ Amb aquest privilegi s'establia que els barcelonins podien tenir quatre magistrats denominats *paers*, de renovació anual, els quals designarien un nombre no especificat de consellers que els assessorarien. Jaume I va nomenar directament els primers paers i aquests podrien designar directament els seus successors. Els paers havien de prestar jurament del seu càrrec al batlle i el veguer, el qual havien d'ajudar, juntament amb els prohoms, en l'administració de justícia. D'aquesta manera, els paers rebien unes responsabilitats que de fet ja eren exercides per la comunitat⁷⁴ i eren privats de cap jurisdicció. L'any 1258 fou establert un nou privilegi, pel qual desapareixien els quatre paers i eren substituïts per vuit *consellers*, que passarien a formar el consell ordinari del veguer i es creava un consell dos-cents prohoms de la ciutat, format per ciutadans honrats, mercaders i menestrals⁷⁵. Un nou privilegi atorgat el 1265 va reforçar l'estructura ciutadana enfront de la representació reial i va reduir el nombre de membres de tots dos òrgans: els consellers passaven de vuit a quatre i l'assemblea consultiva de dos-cents prohoms a cent, de manera que quedava fundat el Consell de Cent. A més a més, els consellers van passar d'exercir un paper merament assessor dels oficials reials a realitzar funcions de control, deliberadores i resolutives. Finalment, una segona reforma l'any 1274 que esdevindria definitiva, tornava a modificar el nombre de consellers, que quedava fixat en cinc i es modificava el sistema d'elecció. Si fins a aquell moment els consellers que acabaven el seu

⁷² ORTÍ, P. "El Consell de Cent...", p. 27.

⁷³ BENSCH, P. *Barcelona i els seus dirigents...*, p. 288-289.

⁷⁴ ORTÍ, P: *Renda i fiscalitat...*, p. 628

període d'activitat nomenaven els seus successors directament, des d'aquell moment seria el Consell de Cent sortint qui escolliria una comissió de dotze membres, els quals s'ocuparien de nomenar els cinc nous consellers i, a continuació, els consellers, en entrar en el mandat, procedirien a elegir els cent prohoms del nou Consell de Cent⁷⁶. Aquesta elecció de la dotzena es faria generalment triant primer el Consell de Cent dues persones, els quals podien escollir als deu restants, i un cop escollits els dotze, es retiraven a un altre banda on escollien els cinc consellers executius, que prestaven jurament davant dels seus predecessors, del veguer i del batlle. Alguns dies després, el primer dia de desembre, eren escollits els cent consellers⁷⁷. A partir del segle XIV, tindrien lloc algunes modificacions més, la principal de les quals seria la institució del consell de vint-i-cinc, un consell amb un nombre de membres variable, la missió del qual era assessorar als cinc consellers. El seu nombre va experimentar fortes variacions i no en tots els casos estava constituint per membres del Consell de Cent⁷⁸

Tota aquesta obra legislativa seria completada per Pere el Gran. Les disposicions que el rei aprovà i atorgà en la celebració de Corts a Barcelona (11 de gener de 1284) foren compilats en el privilegi *Recognoverunt proceres*, dividit en 116 capítols, entre els quals hi ha els relatius al proveïment de la ciutat i als impostos que gravaven la circulació comercial: els queviures principals (pa, vi, carn, peix) que es duguessin a Barcelona no podien ser empenyorats, ni tampoc retinguts els llenys, barques i animals que els transportessin. Tot persistint en una política proteccionista iniciada per Jaume I, el rei Pere afegia la prohibició que tota nau o vaixell estranger pogués carregar a la ciutat de Barcelona. El privilegi també situava al veguer sota la dependència dels consellers, als quals havia de jurar obediència abans de prendre possessió del càrrec⁷⁹

⁷⁵ BATLLE, C.: *La crisis económica...*, I, p. 72-73.

⁷⁶ BATLLE, C.: *La crisis económica...*, p. 74-75.

⁷⁷ BATLLE, C.: *La crisis social...*, I, p. 75-76.

⁷⁸ BATLLE, C.: *La crisis social...*, I, p. 77-78.

⁷⁹ BATLLE, C.: *Crisi social...*, I, p. 75.

A partir de 1284, doncs, s'estableix un marc institucional que perdurà fins el segle XVIII. Un marc on el rei reconeixia la personalitat jurídica de la comunitat de veïns i la dotava d'uns organismes de representació (Consell i Consell de Cent) i d'un conjunt de competències⁸⁰. S'obria així la segona etapa descrita per Ortí, on el desenvolupament del municipi com a entitat autònoma suposaria un increment progressiu de la seva capacitat d'actuació política, les seves jurisdiccions i els seus recursos. Així, entre el final del segle XIII i mitjan del segle XIV fou desarticulat tot l'entramat fiscal del poder reial constituït des del segle XII, mitjançant l'alienació de pràcticament la totalitat de les rendes, un procés que va concentrar-se en tres moments claus: a final del segle XIII, en el marc dels conflictes derivats de la conquesta de Sicília, que portaren a la venda de la lleuda real; a la dècada de 1320, quan la conquesta de Sardenya va propiciar l'alienació d'una part dels molins del rec comtal i dels censos procedents de les propietats reials, i el 1342-44, quan s'alienaren les rendes de maells i carnisseries i els censos emfitèutics sobre les cases, taules i obradors reials⁸¹. Tots aquests canvis succeïts en el transcurs del segle XIV conduïrien a una inversió de la correlació de forces entre el municipi i la senyoria real, el qual passà de ser una peça més dels engranatges del poder real a esdevenir l'element articulador de la resta d'institucions⁸², gràcies al sorgiment d'un grup social amb voluntat d'exercir el poder, el control dels ressorts del poder urbà per part del municipi, el desenvolupament d'un sistema fiscal propi i la inserció del municipi en l'entramat polític del Principat⁸³.

Durant la primera meitat del segle XIV tindrà també lloc la creació dels significatius càrrecs dedicats a gestionar diferents responsabilitats. Es tracta del mostassaf, els racionals, el clavari, l'administrador de l'hospital de Pere Desvilar i els còsols de la mar, els quals serien exercits per part dels ciutadans honrats de la ciutat⁸⁴. Bona part d'aquestes noves responsabilitats, com ara el mostassaf o l'oficial de la casa del Pes de la Farina, formen part d'un procés

⁸⁰ ORTÍ, P. "El Consell de Cent...", p. 35-36.

⁸¹ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 632-633.

⁸² ORTÍ, P.: "El Consell de Cent...", p. 36.

⁸³ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 631-632.

⁸⁴ BATLLE, C.: *La crisis social...*, I, p. 80.

d'assumpció de competències jurisdiccionals, que fins a aquell moment havien estat exercides pel veguer i el batlle⁸⁵.

Aquests processos succeeixen en paral·lel a la formació a la ciutat durant el segle XIII d'un patriciat urbà, que a través de la participació en l'expansió sobre la Mediterrània anirà consolidant la seva influència en desenvolupar un conjunt de lligams d'interessos amb els comtes-reis⁸⁶. És per això que després del període de consolidació del municipi, tindran lloc diferents actuacions que posen de manifest el seu desenvolupament com a estructura de poder d'una oligarquia urbana. Són símptomes d'aquest procés la seva projecció exterior, particularment a través de l'adquisició de baronies, la participació de la ciutat en la lloctinència de Maria de Luna, una activa política econòmica o la creació de la Taula de Canvi⁸⁷. Processos que no tindran lloc al marge de conflictes socials i conflictes amb altres membres de la societat urbana i que es traduiran en projectes de reforma de la pròpia institució municipal. Així, al final del regnat de Pere el Cerimoniós, per iniciativa d'un conjunt de mercaders i mestres d'ofici, es va generar un corrent reformador per promoure un nou procés de reforma del Consell Municipal. Aquesta iniciativa va comptar amb el recolzament del monarca Pere el Cerimoniós, qui havia intercedit mitjançant un nou privilegi en una situació similar a la ciutat de Lleida, però la mort del qual va impedir que sorgís també a la ciutat de Barcelona⁸⁸. La intervenció del seu successor, Joan I, va culminar amb un nou privilegi emès el 1388, segons el qual ara la dotzena de persones que escollirien els cinc consellers fossin una comissió de vint-i-quatre persones. Els consellers seguirien nomenant els components del Consell de Cent⁸⁹.

Aquestes diferències es farien més profundes en els anys següents. Així, si el final del segle XIV es trobaria marcat per al sorgiment de greus conflictes socials, com el program de 1391, durant el segle XV se succeïrien els anys més turbulents de les disputes municipals, marcats per la confrontació entre la

⁸⁵ ORTÍ, C. "El Consell de Cent...", p. 45.

⁸⁶ Procés àmpliament abordat per BENSCH, P. *Barcelona i els seus dirigents...*

⁸⁷ ORTÍ, P: "El Consell de Cent...", p. 46.

⁸⁸ SALRACH, J. M. "Vida i institucions polítiques", p. 290.

⁸⁹ BATLLE, C.: *La crisis social...*, I, p. 98-99.

Busca i la Biga, que per la seva distribució cronològica queden fora de l'àmbit temporal d'aquesta tesis. Pel que fa al funcionament de la pròpia institució, d'acord amb Del Treppo, durant la primera meitat del segle XV l'autoritat del consell general anà disminuint en benefici del consell restringit de cinc consellers. Aquest seria constituït per ciutadans honrats, membres del partit de la Biga, fins que la reforma de 1455 va permetre l'accés a tres dels llocs d'aquest consell a la Busca. L'autor indica que aquests cinc consellers eren els responsables de la presa de decisions referides al proveïment, realitzaven els tractes amb els mercaders o el monarca, fixaven els preus i regulaven la distribució⁹⁰.

1.4. CONSUM ALIMENTARI: ASPECTES SOCIALS I CULTURALS

La importància que han cobrat les darreres dècades els estudis sobre alimentació fan innecessari insistir massa en la importància d'aquest àmbit per a la comprensió profunda dels fenòmens històrics. L'estudi històric de l'alimentació no es concep com una aproximació descriptiva dels factors que abasta el fet alimentari —els productes consumit, les formes de cocció, les receptes gastronòmiques...—, sinó que més enllà d'això trasllada la seva atenció vers els règims alimentaris dels grups socials i els sistema integral de producció, distribució i consum de les societats pretèrites. Aquesta tasca és possible gràcies al fet que l'alimentació, en el període baixmedieval o en un altre, és tant un recurs per a una millor interpretació de la història econòmica com una finestra per a l'anàlisi de les mentalitats i els sistemes de valors del context històric analitzat, entre moltes altres coses. I naturalment també permet contribuir a la interpretació de la història de les institucions, en la mesura que les disposicions i regulacions emanades pels consistoris de les ciutats catalanes són tant només adreçades a la producció, preservació i accessibilitat a un recurs bàsic com a la permanència d'un conjunt de normes que abasten els actes individuals i socials. Un bon nombre d'autors han destacat, al llarg del segle XX i fins a l'actualitat, l'interès de l'anàlisi

⁹⁰ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 283.

alimentari, des d'autors com Braudel⁹¹ o més tard Aymard⁹², fins a les aportacions més recents de Massimo Montanari⁹³. Tots ells han subratllat el paper de la història de l'alimentació com a factor de coneixement de les condicions de vida de la població i de l'impacte de l'estructura econòmica de la societat sobre la vida dels homes⁹⁴ i han posat les bases per tractar l'alimentació com un element de contacte de diferents aspectes del procés històric, que reflecteixen les condicions materials i culturals de la vida de la població⁹⁵. L'anàlisi històrica del consum alimentari esdevé així un procés complex de reconstrucció històrica de la dieta dels nostres avantpassats, a través de les fonts que disposem per treballar-lo, amb gran poder explicatiu o evidenciador dels fenòmens socials, i per aquest motiu es transforma en un dels fenòmens relacionats amb les activitats humanes més poliexpressius.

1.4.1. El fet social

L'àmbit de la Barcelona medieval es correspon en les pautes alimentàries amb els indicadors propis de les ciutats mediterrànies a la Baixa Edat Mitjana. Aquests es troben condicionats per l'evolució experimentada pels models productius: fenòmens com l'increment de la població, el progrés de les roturacions, la instal·lació de les noves relacions feudals al camp, l'agrarització de l'economia rural, les restriccions imposades a l'ús dels bosc per part del senyors, la multiplicació dels mercats i l'obertura d'aquells a la demanda procedent de diferents places va contribuir des de mitjan de l'Edat Mitjana a una accentuació de les diferències alimentàries entre els grups afavorits i els estaments subalterns⁹⁶. Aquesta suma de factors suposava que la supervivència humana es trobés associada, a la Mediterrània occidental, a una dieta basada

⁹¹ BRAUDEL, F. "Alimentation et catégories de l'histoire". A: *Annales E.S.C.*, XVI (1961), p. 723-728.

⁹² AYMARD, M. "Pour l'histoire de l'alimentation: quelques remarques de méthode". A: *Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*, XXX-2/3 (1975), p. 431-444.

⁹³ Particularment les seves obres: MONTANARI, M. *L'alimentazione contadina nell'alto Medioevo*, Napoli, 1979; *Alimentazione e Cultura nel Medioevo*. Laterza: 1988. "Alimentaciones, cultura..."; *Campagne medievali*. Torino: 1984.

⁹⁴ MONTANARI, M. *L'alimentaciones contadina...*, p. 604-605, citat per DE CASTRO, T. *La alimentación en las crónicas castellanas bajomedievales*. Granada: 1996, p. 38.

⁹⁵ Aspectes aquests subratllats per DE CASTRO, T.: *La alimentación en las crónicas...*, p. 334.

en aquest dos productes: el pa és el producte que es menja, el vi la beguda principal i totes les altres coses són el companatge.

Un fet que han posat en evidència, entre d'altres, els medievalistes és que existeixen correlacions estretes entre el consum de pa i el rang social de la persona: quan més baixa és la seva escala social, més important és el pa en el règim alimentari, mentre que el seu pes disminueix a mesura que augmenta el nivell en l'escala social. Aquesta diferència no es troba només marcada pel poder adquisitiu, sinó reflectida en les consideracions dietètiques i ideològiques sobre el menjar contemporànies, que al mateix temps ignorarien o negarien els factors econòmics que intervenen. Aquestes implicarien una visió que defensa l'existència de diferents efectes fisiològics del menjar, segons els quals les classes superiors haurien d'alimentar-se de plats més refinats i les inferiors haurien de consumir productes menys elaborats i senzills⁹⁷. A més a més, el consum alimentari no només identifica les diferències dins la jerarquia social, sinó que també subratlla les diferències en el nivell de vida dins de les mateixes classes populars, en reflectir diferències entre el món urbà i el món rural.

El rang social expressa diferències alimentàries entre la població barcelonina. Les capes més afavorides de les ciutats són aquelles que a través de les activitats mercantils, de l'exercici de professions més oneroses o des del segle XV també per activitats mercantils, com ara mercaders, juristes, notaris, drapers, etc., formaven la *mà mitjana* i ocupaven els principals càrrecs del consell municipal. Les diferències alimentàries respecte a la resta de la població urbana es fonamenten sobretot en una major seguretat pel que fa a l'accés als productes alimentaris bàsics (blat, oli, vi) i un major diversitat alimentària derivada de la disposició de majors recursos econòmics. Em canvi, les dietes de la *mà menor* perden la diversitat pròpia de l'Alta Edat Mitjana, que s'expressa sobretot en una reducció del consum de carn i la dependència

⁹⁶ RIERA MELIS, A. "Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterráneo Noroccidental en la Baja Edad Media. La cocina y los estamentos populares". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 24 (1994), p. 859-87.

del gra com a font alimentària principal. Així doncs, tant a les ciutats com al camp resultaven ben visibles els contrastos alimentaris. La carència per part dels menestrals de terres conreades els situava periòdicament en situacions difícils davant les oscil·lacions de preus en els mercats locals⁹⁸. La seva dieta es recolzava essencialment sobre el pa, sotmès en aquesta època a oscil·lacions de preu i d'aprovisionament, i en el vi, menys afectat generalment per les penúries, mentre que en el cas de la carn només accedien a les varietats menys selectes. Altres components del companatge podien ser el formatge, les arengades, el congre o els ous. Per sota de aquests grups de població resten les capes pobres, les quals depenen en bona mesura de les institucions assistencials per a la seva subsistència⁹⁹. La composició dels seus àpats esdevé encara més senzilla: en el cas dels pobres de Lleida: un dinar l'any 1338 dels pobres de Lleida es trobava compost per aproximadament tres quarts de quilo de cereals, mig litre de vi i un plat de potatge de carn, verdures i llegums¹⁰⁰. No obstant això, la centralitat del pa en la dieta genera una forta presència del mateix en els àpats dels pobres, com també es constata en els compres realitzades per la Pia Almoïna de Barcelona, on el forment sobresurt respecte a cereals de qualitat inferior com el mill fins i tot en èpoques de carestia¹⁰¹.

1.4.2. El fet cultural

És insuficient, però, considerar la història de l'alimentació com un element de contrast de les diferències socials, atès que també cal tenir en compte els elements homogeneïtzadors de les pautes alimentàries. La diversitat de conductes alimentàries no amaguen l'existència de pautes de comportament

⁹⁷ També en aquest sentit ha insistit Montanari o GRIECO, A. J. "Alimentation et classes sociales à la fin du Moyen Age et à la Renaissance". A: FLANDRIN, J.-L.; MONTANARI, M., dir. *Histoire de l'Alimentation*. Paris, 1996, p. 479-490.

⁹⁸ Encara que no tots, atès que fora dels murs de Barcelona i al Raval, sovint i havien camps, horts i vinyes, dels qual s'obtenien fruites, verdures i vi, a més de moments d'esbarjo (VINYOLES, T. «Se n' anaven deportar de fora la vila a vinyes e camps» Jornades d'Estudis Històrics Locals (XI, Palma, 1991) 'Espai i temps d'oci a la història', 1993, p. 591.

⁹⁹ RIERA MELIS, A. "Jerarquía social y desigualdad ...", p. 859-87, i "Sistemas alimentarios en la Cataluña Bajomedieval". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 14-15 (1993-94), p. 193- 217.

¹⁰⁰ BERTRAN, P: "El menjador de l'Almoïna de la Catedral de Lleida. Notes sobre l'alimentació dels pobres lleidetans al 1338". A: *Ilerda*, XL (1979), p. 93.

comunes, que poden explicar-se per característiques culturals de les societats analitzades. Abans esmentàvem els condicionants que generen l'adopció d'un determinat tipus de dieta, la varietat de la qual disminueix a mesura que es descendeix en l'escala social. Tanmateix, el fil conductor d'aquest model alimentari, marcat per l'hegemonia del pa i el vi, és responsable d'alguns elements culturals comuns que afecten a la forma de consum del conjunt de capes socials.

El factor més destacat d'aquestes pautes és la centralitat del blat en les preferències alimentàries, com ho demostra el fet que tant en períodes d'abundància, com de carestia, el preu del blat mantingui una distància molt significativa respecte a la resta de cereals panificables. Fins i tot en les situacions de màxima emergència, àmplies capes de la societat es resisteixen a ennegrir el pa¹⁰². L'existència de condicions alimentàries difícils entre la població, generades per caresties, enfrontaments bèl·lics o altres flagels, que suposen una distorsió de l'abastament alimentari, resulten en mateixes respostes des de la perspectiva del consum entre els grups socials. La formació d'una dieta monòtona cada cop més dependent del cereal genera que en els contextos de crisi resulti recurrent en l'Occident Medieval el recurs a pans de menor qualitat, en detriment d'altres respostes.

D'altra banda, els vincles entre els comportaments alimentaris i el simbolisme que el cristianisme atorga al pa i el vi han estat utilitzats àmpliament pels medievalistes com un factor clau en les característiques dels sistemes d'abastament baixmedievals i el paper central de tots dos productes en la dieta de totes les classes socials. És necessari orientar l'anàlisi del fet alimentari medieval en la incidència de la religió sobre la societat, però cal diferenciar dins de l'anàlisi dels aspectes simbòlics del consum alimentari medieval el conjunt de normes institucionals i legals que es desenvolupen per motius religiosos. No es pot obviar el pes de la religió en la vida quotidiana, per tant tampoc en l'anàlisi del consum alimentari ni tan sols dels circuits

¹⁰¹ LÓPEZ PIZCUETA, T. "El "Mal Any Primer": alimentación de los pobres asistidos en la Pía Almoína de Barcelona: 1333-1334". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó: Edat Mitjana*. Lleida: 1995. vol. 2, p., 615-616.

d'abastament. La religió és generadora d'un calendari on s'estableixen dies de dejú i dies d'abstinència, malgrat que el seguiment de les pràctiques no sigui absolut en tots els grups de població. La religió també es marcadora de pautes morals i de comportaments a taula¹⁰³. Només cal prendre com a referència les valoracions d'Eiximenis sobre *com usar bé del menjar i del beure*, descrites en un conjunt de capítols extret del tercer llibre de *Lo Crestià*, lo *Terç de lo Crestià*, de 1384¹⁰⁴, un dels models més significatius de la doble vessant social religiosa i popular que conflueixen en el fet alimentari.

Tots dos aspectes culturals s'han de tenir en compte en una anàlisi del proveïment alimentari de les ciutats medievals. El primer perquè contribueix a explicar d'una banda les diferències en les valoracions dels cereals, que expressen una preferència pel que fa al gust i una diferència pel que fa al preu. El segon, perquè les normes morals associades a l'alimentació també es reflecteixen en una o altra mesura en l'organització de la distribució intraurbana del pa. Cap d'aquests fenòmens s'explica sense aquesta constatació, ni es possible entendre com les ciutats urbanes esdevingueres grans demandants de gra i, en conseqüència, especialment vulnerables a les crisis que experimentaren durant el segle XIV.

1.4.3. Els cereals a les llars barcelonines

Per acabar amb aquest apartat hem de referir-nos breument a la presència del gra a les llars barcelonines. Aquest és un aspecte que pel tipus de documentació seleccionada no pot ser tractat, atès que l'organització domèstica no es troba regulada pel poder municipal. Tanmateix, la llar és el darrer destí del gra o de la farina, el punt d'arribada final dels cereals que penetren a la ciutat i el veritable final del circuit de distribució al qual servien les estratègies d'abastament.

¹⁰² RIERA MELIS, A. "Els pròdroms...", p. 68.

¹⁰³ Diferents investigacions ho posen en evidència quan s'estudien grups socials específics, per exemple: SABATÉ, F. "Menjar amb el veguer (segle XIV, segona meitat). A: *Etudes roussillonnaises. Revue d'histoire et d'archéologie méditerranéennes*, 11 (1990), p. 55-98.

¹⁰⁴ EIXIMENIS, F. : *Com usar bé de beure e menjar*. Barcelona: Curial, 1983.

Aproximacions precedents han intentat calcular quines eren les necessitats alimentàries pel que fa al consum de blat individual. Segons Louis Stouff, el consum diari de cereal oscil·laria entre 1,1 i 1,65 de litres diaris, que en casos extrems s'ampliava a una franja d'entre 0,75 i 1,85 litres¹⁰⁵. Si es transforma aquest consum en anual, equivaldria a un volum comprés entre 400 i 600 litres de cereal per habitant i any o, en altres paraules, a set quarteres barcelonines de blat¹⁰⁶. Altres aproximacions són menys exigents i estableixen en aproximadament cinc quarteres de gra per persona el consum alimentari anual¹⁰⁷. Cal prendre en tot cas tots dos valors com a orientatius i subratllar, però, que es pot considerar que el consum alimentari es podia situar al voltant dels tres quarts de quilo de pa diaris, un volum realment important, que denota el domini d'aquest producte sobre la resta en la construcció dels àpats. Uns àpats que fonamentalment es dividien en dos, el dinar i el sopar, atès que la realització d'un primer àpat al matí no es trobava estesa, excepte els infants i aquells que desenvolupaven tasques que suposaven un fort desgast físic¹⁰⁸. D'altra banda, tampoc s'ha d'oblidar la diferència entre els grups socials: el propi Stouff subratllava que com més baixa era la posició social d'una persona, una part més important del pressupost familiar havia de destinar a l'alimentació i, per tant, més difícil havia de resultar mantenir un consum elevat davant els increments de preu que es generaven en el cereal. Menys conegut ens resulta en canvi com es repartien les quantitats dins de la llar, un aspecte en què la documentació fa difícil aprofundir.

Finalment, cal destacar l'existència de funcions conservadores i elaboradores del gra de la llar. La llar era també un darrer àmbit en l'elaboració del pa, quan el producte que es comprava era el gra o la farina i no el pa. Les llars barcelonines contenen diferents estris vinculats a l'elaboració de pa. Els inventaris *postmortem* posen de manifest que a les cuines del segle XIV acostuma a aparèixer el sedàs o la pastera —generalment de fusta i coberta

¹⁰⁵ STOUFF, L. *Ravitaillement et alimentation...*, p. 229.

¹⁰⁶ TUTUSAUS, P., P.: *Un mal any en la ciutat de Barcelona (1374-1375)*. Tesis de llicenciatura. Barcelona: Universitat de Barcelona - Facultat de Geografia i Història, 1986, p. 142.

¹⁰⁷ VINYOLES, M.-T. *La vida quotidiana a Barcelona vers el 1400*. Barcelona: 1986, p. 161.

¹⁰⁸ VINYOLES, M.-T. *La vida quotidiana...*, p. 157.

per una tapa—, el nombre de les quals varia en funció del poder adquisitiu del cap de família¹⁰⁹. També podien aparèixer la taula o la post de pastar, caixes farineres i la post de portar el pa al forn¹¹⁰. Les llars també esdevenen àmbits d'emmagatzematge. Els cellers, les botigues i les entrades són els àmbits on més freqüentment es dipositen els productes alimentaris a les llars dels mercaders¹¹¹. També els rebosts són àmbits adients, especialment per a dipositar farina o forment., que poden aparèixer com a elements centrals d'aquest espai. Finalment, la cuina, lloc on tenien lloc les operacions d'elaboració del pa, també apareix com un possible lloc de dipòsit de gra¹¹².

¹⁰⁹ SABATÉ, F. "Objectes de la vida quotidiana a les llars barcelonines". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), p. 77-78.

¹¹⁰ VINYOLÉS, M.-T. *La vida quotidiana...*, p. 158.

¹¹¹ AURELL, J. "L'emmagatzematge d'aliments a les llars mercantils de Barcelona a les darreries de l'edat mitjana". A: *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma de Mallorca, 1996, p. 649-654.

¹¹² GINEBRA MOLINS, R. "Cuines, cellers i rebosts a Vic al segle XIV. Els inventaris de cuines, cellers i rebosts com a font per a la Història de l'Alimentació". A: *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma de Mallorca, 1996, p. 637-647.

2. ANÀLISI CRONOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ EN EL PROVEÏMENT CEREALÍSTIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA ENTRE 1300 I 1430

2.1. CRISIS I CARESTIES: ENTRE EL CICLE PRODUCTIU I EL CICLE DEL CONSUM

Hem destacat prèviament que el sistema econòmic travessa en els segles XIV i XV un període de crisi, del qual es fa ressò la producció agrícola i per tant la disponibilitat de gra per a les ciutats. Per aquest motiu, assegurar una producció de gra suficient per atendre les necessitats alimentàries de la població de les ciutats serà cada cop menys freqüent a partir del darrer quart del segle XII i suposarà l'esclat de diferents crisis d'abastament, de durades i conseqüències ben diferents. Encara que els territoris de la Corona d'Aragó podien produir prou blat per cobrir les necessitats de la població en èpoques de bones collites, les oscil·lacions meteorològiques, els períodes de sequera i altres trastorns climàtics generaven importants riscos de carestia en l'oferta de gra, que només podia ser satisfeta amb un increment de l'arribada de gra dels territoris exteriors. Per tant, l'oferta cerealera es trobaria fortament condicionada pels resultats del cicle anual de les collites i el rendiment productiu anual del conjunt de les àrees d'abastament de la ciutat es correlacionaria amb una major o menor disponibilitat de gra per a la ciutat, sobre la qual caldrà incidir quan aquesta no resulti suficient per alimentar la població. Aquest context resultarà especialment difícil per a les ciutats catalanes, que en ser ja deficitàries de gra, no només hauran de mantenir unes estratègies estables de proveïment que cobreixin les carències en anys normals, sinó que també hauran de disposar de capacitat de resposta quan els àmbits de proveïment fallin per l'existència de males collites. De tot aquest conjunt de condicionaments, es derivaran una diversitat d'escenaris, en els quals l'aprovisionament experimentarà diversos graus de dificultat i diferents resultats, una part dels quals es traduiran en insuficients entrades de gra per a les necessitats de la ciutat i l'aparició de caresties.

Ara bé, la problemàtica de l'aprovisionament no es troba només condicionada per l'evolució del cicle productiu, sinó també pel comportament dels preus dins de les ciutats. Cal diferenciar bé aquests dos àmbits, atès que sí el primer és el resultat dels condicionaments propis d'aquest període, el segon té a veure tant amb el primer com amb la resposta dels agents econòmics i

institucionals davant de cada cicle de collites. Es innegable que la conjuntura de l'aprovisionament alimentari es relaciona estretament amb els preus del mercat i també és cert que el comportament dels preus es troba, naturalment, fortament condicionat pels resultats de les collites. Si les collites eren bones, els preus només havien d'experimentar petites variacions, relacionades amb el calendari del cicle de producció. De la mateixa manera, la baixa disponibilitat de gra generava automàticament un increment en els preus i aquest increment feia baixar en la mateixa proporció la capacitat d'adquisició per part de la població, una població majoritàriament amb pocs recursos. Així, en els casos que els resultats de les collites anuals no eren suficients per incidir en un descens del preu del gra en arribar aquestes al mercats, vers les darreres setmanes de la primavera, s'iniciaven períodes de dificultats que la ciutat devia combatre mitjançant la recerca de gra. Ara bé, cal tenir present que el problema per a les ciutats no es reduïa a donar resposta al temps de males collites, com tampoc al fet de satisfer unes necessitats alimentàries per a la població —que d'altra banda no es cobrien universalment ni en temps d'abundància, a causa de les pautes alimentàries del període—, sinó a mantenir en la mesura del possible l'oferta de gra a un preu estable que permetés l'accés al consum a una part significativa de la població. Perquè els preus no evolucionaven d'acord amb un mecanisme de relació exacte entre oferta i demanda, sinó que es trobaven profundament mediatitzats pel comportament dels agents intermediaris en el mercat. Uns agents els quals responien davant la manca d'abundància amb la generació de cicles d'especulació amb els preus del gra, davant dels quals la ciutat havia de reaccionar desenvolupant mesures de contenció. Unes mesures que passaven, fonamentalment, per mirar de generar en tot moment grans fluxos de cereals que arribessin a les ciutats. Quan les ciutats gaudien d'una oferta de gra suficient, quan l'abundància era perceptible, els preus es mantenien a preus baixos. En canvi, quan es generaven rumors sobre problemes amb les collites o mancances de gra en les zones de proveïment habituals, s'engegaven increments de preu, la retirada del gra del mercat i processos d'acaparament. Per aquest motiu, també, resultava específicament més complicades totes les dificultats que es podien generar en els punts de pas de les rutes del gra, com

ara la ciutat de Tortosa: tot fre a l'arribada de gra era viscut com una important crisi per part del consistori i d'aquesta manera cal entendre les actituds gairebé obsessives del consistori amb aquesta ciutat. En resum: els objectius principals de la intervenció del consistori sobre la distribució de gra no eren només garantir una oferta suficient, sinó al mateix temps fer el més accessible possible els preus de compra.

Aquestes consideracions són essencials per procedir a un anàlisi del comportament del municipi pel que fa al proveïment, però com afecten, més concretament, a l'estudi dels moments de carestia? El fet que els períodes d'abundància i crisi vinguin determinats per aquesta confluència entre condicionants productius, actuació dels agents econòmics —la qual no es limita a la gestió de l'oferta, sinó que inclou la selecció d'àrees de proveïment— i resposta institucional obliga a dotar de més complexitat l'estudi d'aquests cicles en l'abastament. Els processos que es posen en marxa en els moments de majors dificultats i els resultats que es produeixen quant a l'entrada de cereals a la ciutat s'han de contemplar, no només com la provisió d'una necessitat, sinó com un mecanisme de control de preus: per aquest motiu la provisió de cereals tendirà a ser major que el consum que es realitzi, un fenomen que ja s'ha observat en períodes d'abundància¹¹³ però que també cal no oblidar en períodes d'escassetat. Així, no n'hi ha prou amb restablir una oferta de gra suficient per tal que els preus baixin, sinó que cal restablir l'abundància, atès que en cas contrari els preus no baixaran. Aquest és el fenomen que explica que sovint algunes caresties s'estenguin en diversos cicles del gra. Sovint s'ha detectat l'existència d'una successió d'"anys dolents" per a les ciutats, atribuïts a successions de males collites, però de fet no és aquesta només l'única explicació a tenir en compte: la successió de cicles de males collites explicaran la persistència de les grans crisis durant més d'un any, però en períodes menys alarmants serà més la manca d'abundància que l'escassetat el factor que dificultarà la baixada dels preus.

¹¹³ RIERA MELIS, A.; PÉREZ-SAMPER, M. A.; GRAS, M. "El pan en las ciudades catalanas (siglos XIV-XVIII). A: CAVACIOCCHI, S., coord. *Alimentazione e nutriziones. Secc. XIII-XVIII*. Prato: 1996.

Per tal de poder aprofundir en aquesta problemàtica, revesteixen un especial interès l'estudi de les sèries de preus del gra en els anys que abasta el nostre treball. Els estudis realitzats sobre els preus han permès conèixer quines han estat les característiques fonamentals de la seva evolució i través d'aquella detectar els canvis en el cicle de consum, que ens traslladen a la identificació dels cicles d'escassetat. En aquest sentit, la sèrie que més rellevància presenta és la de les compres del forment realitzades per la Pia Almoïna, estudiades per Pere Ortí¹¹⁴. La Pia Almoïna sempre havia realitzat compres de forment per a la confecció del pa i acudia al mercat en funció de les necessitats de cada moment. El més important és, però, el fet que la major part de les necessitats de forment de la Pia Almoïna es feien al mercat de Barcelona¹¹⁵, per la qual cosa les variacions en els seus preus de compra es relacionen estretament amb variacions en els preus en aquest mercat. Més limitada resulta aquesta font com a exemple dels preus de compra de Barcelona, atès que les quantitats comprades i el seu caràcter d'institució religiosa és un factor favorable per obtenir millors preus de compra. Unes millores, però, que no haurien d'haver estat suficients per salvar els increments de preus causats per canvis en la conjuntura —no cal dir que les disminucions de preus també l'afectarien—. L'autor va concentrar els seus estudis en el període 1283-1345 i va detectar algunes tendències significatives, que resulten particularment útils per interpretar el comportament del consistori municipal en moments de carestia.. Primerament, que les diferències de preus dins un mateix any podien resultar molt importants: la mitjana de la diferència entre el preu més alt i el més baix és del 35,7%, però en alguns anys les oscil·lacions assoleixen el 50 i 60%¹¹⁶. Després, va perfilar tres conductes per als preus anuals del gra:

- 1) Preus superiors al segon semestre en els anys que els preus es mantenen sota la mitjana fins el desembre i comencen a augmentar fins el mes d'abril. Després depèn de les perspectives de les collites de l'any següent que el gra segueixi incrementant el seu preu o el comenci a reduir.

¹¹⁴ ORTÍ, P.: "El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat (1283-1345)". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), p. 377-423.

¹¹⁵ ORTÍ, P.: "El forment a la Barcelona...", p. 384 i 387.

- 2) Pujada constant durant tot l'any: correspondria als anys de forta crisi, en els quals es donava un augment progressiu del preu.
- 3) Preus superiors en el primer semestre, que es poden donar en dues situacions diferents. Primer, en els anys posteriors a una forta crisi, on predomina la caiguda general de preus al llarg de l'any. I segon, en les crisis controlades, quan aquesta és superada per les importacions de gra¹¹⁷.

Aquestes tres tendències descrites recullen tres elements essencials de la comprensió del comportament dels preus a curt termini, és a dir, dins del cicle anual o entre dos cicles. Malgrat que aquesta és una de les aportacions més rellevants en el coneixement de l'evolució dels preus del gra, hi han hagut altres aproximacions per part d'altres estudis. Amb tot, algunes aproximacions fetes sobre l'evolució del preu del gra presenten problemes de fiabilitat que dificulten extraordinàriament l'extracció de conclusions, en tractar-se de col·leccions de notícies ordenades cronològicament. El problema que presenten aquestes sèries "construïdes" és evident: una suma de preus, corresponents a diferents contextos, diferents agents i diferents conjuntures només és representativa de la diversitat d'aquells, en cap cas permet establir corbes de preus. D'altres, malauradament, no resulten coincidents amb els anys del nostre estudi¹¹⁸. Així, aquestes relacions de preus han generat una perspectiva de vegades errònia respecte al preu del gra, com la consideració que el preu del blat a Barcelona no superava els deu sous per quartera en temps normals¹¹⁹, la qual cosa contrasta clarament amb la informació recollida en la documentació municipal en el segle XIV o en la nostra part del segle XV: de fet, rarament es trobava per sota d'aquest valor. Sí que ho trobem regularment en les mitjanes analitzades per Pere Ortí, però no s'ha d'oblidar que es tracta d'una institució religiosa de beneficència, les compres de la qual no es feien "a preu de mercat". Com a font, el seu principal interès no radica tant en la indicació que ofereixen del valor del gra a Barcelona, com en el seguiment que

¹¹⁶ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 404.

¹¹⁷ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 405.

¹¹⁸ Per exemple GIRALT, E: *En torno al precio del trigo en Barcelona...*

¹¹⁹ DEL TREPPO, M. *Politica e commercio dei grani nei paesi della Corona d'Aragona nel secolo XV A.* "Atti della Accademia di Scienze morali e politiche di Napoli", 70 (1959), p. 145.

permeten fer dels canvis en la conjuntura del proveïment. Cal remarcar també que la consideració de Carrere de situar el preu de compra la quartera entre els 10 i els 16 sous com a preus de compra extrems del Consell¹²⁰, s'ajusta força a la realitat. Afegir, finalment, que per les mateixes raons ja indicades tendeixen a ser inexactes consideracions que indiquen tendències que operen sobre els preus al llarg del temps: la pròpia fragilitat del sistema d'aprovisionament generava fortes variacions d'un any a l'altra i dins de curts cicles, que en ocasions havien donat lloc a un cicle més llarg d'increment, com en el segon quart del segle XIV, però fortament correlacionat amb una successió més intensa de dificultats per al proveïment.

Per part nostre hem mirat d'afegir, quan ha estat possible per la documentació consultada, notícies de variacions en el preu del gra, la qual cosa ha estat possible mitjançant la selecció de notícies que comuniquen aquestes variacions, o bé per canvis en els preus en contextos idèntics. En aquest sentit, destaca en una part del període analitzat, una informació que es proporciona de forma regular en els registres de Clavaria: els pagaments atorgats al monestir de Santa Eulàlia del Camp, amb motiu dels censos deguts per la ciutat. Aquests censos havien estat establerts pels monarques catalanoaragonesos mentre ells gaudien dels beneficis de la fiscalitat associada als molins reals i van ser transferits al municipi quan aquest els va adquirir del monarca. En el cas de Santa Eulàlia del Camp, el cens consistia en una quantitat fixa de tretze sous i quatre diners cada mes, a més del valor de dues quarteres a mesura vella de Barcelona, és a dir, de deu quartans de gra, també cada mes. El preu de la quartera de gra era valorat pel propi consell municipal a través d'indagacions i consultes en les places de la ciutat. En ser, doncs, un preu que valorava cada mes, el seu valor és extraordinàriament útil per conèixer l'evolució del preu del forment en els mercats de Barcelona. El seu pagament es realitzava per trimestres. En l'entrada del llibre de vegades s'indica el preu calculat per a la quartera en cadascun dels tres mesos i d'altres només disposem del pagament global que es declara a l'assentament anotat pel clavari. Això no obstant, podem calcular la mitjana de preus del

¹²⁰ CARRÈRE, C. *Barcelona, un centre econòmic...*, vol. I, p. 354.

trimestre, tot restant la quantitat corresponent als cens fix en diner i dividint després el resultat entre el nombre de quarteres subvencionades. El valor final s'obté en tots dos casos incrementant el valor obtingut en proporció als dotze quartans que tindria la quartera barcelonina, després del privilegi que unificava les proporcions de les quarteres de gra a la ciutat. El principal avantatge d'aquesta font és que permet cobrir bona part del període en que ja no disposem de les sèries de preus de Pere Ortí, i encara que els llibres de Claveria recullen aquesta dada de manera desigual i que no permet traçar llargues sèries de preus, sí que permet conèixer millor la situació de l'aprovisionament en els moments que una sèrie com el Llibre del Consell presenta més limitacions: a partir del final del segle XIV. En aquest cas, però, ens trobem el cas invers a la Pia Almoïna: rarament els monjos reben una retribució inferior a deu sous pel de quartera antiga. De fet, podria ser que ens trobem en aquest cas en una situació inversa, que aquests preus reflecteixin valors màxims per tractar-se d'una institució religiosa que rep una remuneració per equivalència dels preus del mercat. En qualsevol cas torna a ser suficientment explícit dels canvis de conjuntura que vivia el mercat barceloní¹²¹

2.2. LA IDENTIFICACIÓ DE CRISIS DE SUBSISTÈNCIA I CARESTIES ENTRE 1300 I 1430

Un cop establerta la importància de diferents condicionants en el desenvolupament de caresties, tant des de la perspectiva del consum com des de la perspectiva dels preus, podem procedir a l'anàlisi de l'evolució de la intervenció municipal sobre l'abastament cereal·ler, que cal necessàriament iniciar amb la identificació de les caresties i crisis de subsistències que van afectar la ciutat de Barcelona entre 1300 i 1430. Amb tot, aquesta no és una tasca fàcil de desenvolupar, perquè el coneixement precís de l'evolució de les

¹²¹ D'altra banda s'aproximen bastant els seus valors a d'altres observats en altres fonts. Vinyoles posa l'exemple que la família Manlleu, en fer el pressupost de la compra de gra, va calcular setze sous i mig per quartera, un valor inferior als proporcionats per la ciutat a la institució religiosa en el primer semestre de 1400 però molt similars als del primer semestre de 1401. Referència: VINYOLES, M.T. *La vida quotidiana a Barcelona...*, p. 161.

crisis frumentàries resulta impossible, a causa del caràcter fragmentari de la documentació municipal. No disposem de documentació suficient per fer un recorregut anual de les actituds del consistori vers el proveïment de gra. Encara que els models documentals municipals resulten suficients per assolir aquesta descripció, la seqüència cronològica no és ni de bon tros completa i algunes llacunes, com l'absència de documentació procedent del Llibre del Consell durant llargs períodes dels segles XIV i XV és senzillament insubmersable per estudiar en aquests cent-trenta anys el proveïment de cereal i per establir comparacions fiables que permetin diferenciar els períodes de crisi dels períodes d'abundància. Això no vol dir que altres fonts, alienes a la documentació municipal, no puguin aportar dades complementàries, i encara menys que l'estudi de l'abastament urbà de cereal depengui exclusivament de les fonts municipals. Sí que és un fet, però, que difícilment cap altra font històrica pot substituir la documentació municipal en els períodes que aquesta no existeix.

Per tant, el plantejament és desenvolupar el nostre anàlisi considerant les limitacions de les fonts municipals, però intentant assolir el màxim detall i procurant optimitzar la informació recollida per proporcionar un quadre, encara que parcial, el més complet possible de les circumstàncies del proveïment urbà barceloní en aquest període, per tal de comprendre els mecanismes d'actuació del consistori davant les necessitats d'abastament. D'acord amb aquestes consideracions, quins són els objectius que cal perseguir en l'estudi cronològic de les crisis de subsistència de Barcelona, entre els anys 1300 i 1430, a través de la documentació municipal? Poden sintetitzar-se en els següents dos punts:

1. Aportar informació sobre les circumstàncies del proveïment en cada un dels anys d'aquest període, mitjançant l'exposició dels factors que s'hi relacionen i s'enuncien en la documentació municipal.
2. Caracteritzar a través d'un mecanisme de classificació, el grau d'abastament de la ciutat en cada cicle anual del gra.

El primer d'aquests objectius es correspon amb la metodologia bàsica de buidat documental. Es tracta de seleccionar de la documentació municipal aquelles referències a les situacions del proveïment, als preus i a tot el conjunt de conceptes que afecten l'abastament. Aquest procés no es troba exempt de dificultats metodològiques d'interpretació. Sovint la validesa i la fiabilitat de les informacions que es recullen resulten discutibles a causa de les dificultats de contextualització de cada informació derivada de la fragmentarietat de les fonts i per la subjectivitat característica de les fonts municipals. És per això que en el procés d'anàlisi dels diferents períodes cal argumentar sobre la validesa de cada notícia per establir una pauta d'identificació de les circumstàncies del proveïment. D'altra banda, també cal recórrer a aquelles fonts indirectes que, a través d'altres investigacions, hagin proporcionat informació sobre algun dels factors determinants en la caracterització de l'abastament —com dèiem, condicionants productius, actuació dels agents econòmics i actuació de la institució municipal.

Pel que fa al segon dels objectius, creiem imprescindible delimitar alguns criteris de classificació dels contextos del proveïment cerealístic en aquest període. El valor del anàlisi històric d'aquests contextos és necessàriament poder distingir períodes d'abundància i períodes de crisi, per la qual cosa l'objectiu ha de ser crear un sistema explícit de caracterització del grau d'abastament de la ciutat. Amb aquesta finalitat hem preestablert quatre estadis:

1. **Proveïment:** caracteritzarem una situació de proveïment com aquella en la qual els sistemes d'abastament de la ciutat funcionen correctament i garanteixen un proveïment suficient durant tot l'any, tant per alimentar la ciutat com per evitar una pujada dels preus. Es tracta de períodes on les collites han estat suficients per assegurar un proveïment adequat i uns preus accessibles.
2. **Carestia:** una situació de carestia seria aquella en la qual es produeix un abastament insuficient de gra a la ciutat. Quan aquesta situació té lloc,

les conseqüències se solen expressar en un increment dels preus respecte als anys de proveïment. Generalment les collites resulten minses en les àrees d'abastament principals i la ciutat es veu forçada a iniciar una intervenció sobre el circuit d'abastament per tal d'assegurar el proveïment de la ciutat. En funció dels resultats d'aquesta intervenció, poden diferenciar-se dues situacions concretes:

2.1. **Carestia previnguda:** en aquest cas, davant de la previsió d'una mala collita, la ciutat genera una sèrie d'estratègies preventives que asseguraven un proveïment suficient. Això suposa normalment una modificació en els circuits d'abastament, és a dir, s'intenta obtenir gra en altres territoris i el resultat és un abastament suficient de la ciutat, encara que tardà.

2.2. **Carestia experimentada:** ja sigui perquè no s'ha actuat amb la previsió suficient, ja sigui perquè les estratègies emprades per la ciutat no han estat suficientment efectives, la ciutat experimenta el procés de carestia, que es tradueix en una escassetat de gra i un increment del seu preu. Es tracta de situacions característiques de carestia, que almenys es van donar sempre abans de les greus crisis de subsistència que va viure Barcelona durant el segle XIV. L'àmbit d'afectació d'aquesta carestia podia ser local o afectar a diferents nuclis de població, però és freqüent que les crisis que afectaven a una ciutat de la Corona en un any determinat no es donessin en d'altres. Els condicionants de partida i la capacitat de resposta de cada nucli expliquen aquesta diferència.

3. **Crisi de subsistència:** la crisi de subsistència és una manifestació extrema de les caresties de gra, que es tradueix en greus dificultats per a l'abastament i que desemboquen en fams per àmplies capes de la població i sovint en crisis i socials i desordres civils. Es tracta de processos de carestia que van més enllà d'un cicle anual, presenten

necessàriament un caràcter supralocal i que coincideixen amb els períodes coneguts de grans crisis del segle XIV.

En la classificació de la situació de cada any, cal tenir en compte els criteris de fiabilitat. No són més fiables les notícies disperses sobre els preus, que les declaracions que els consellers fan en la documentació municipal, tot referint-se a situacions de carestia. Molt fiables són en canvi les correlacions entre increments detectats en el preu del gra i les notícies de dificultats. Es per això que cada valoració ha d'anar acompanyada d'una avaluació de la fiabilitat. També és necessari en cada cicle distingir entre les caresties totals i les caresties puntuals, és a dir, diferenciar entre aquelles caresties que apareixen durant tot el cicle anual, d'aquelles que només apareixen en alguns mesos del cicle.

Un altre element a tenir en compte és el fet que en l'anàlisi de les caresties barcelonines en el segle XIV són les coincidències amb altres processos de carestia en altres ciutats o regions. Una part de les dificultats que viurà Barcelona en aquest període es corresponen amb crisis en altres territoris, que permeten destacar l'existència de dificultats esteses. En canvi, resulta més complicat intuir l'existència de caresties a la ciutat per l'existència de dificultats en altres indrets. Cal tenir en compte que durant aquest període es podent establir testimonis de caresties gairebé durant tots els anys, en un lloc o altre de la conca mediterrània: les causes de la crisi del sistema feudal en aquest període actuen directament sobre el proveïment arreu, de manera desigual en el temps i en la incidència. Per aquest motiu, les pistes que proporciona el coneixement de dificultats en altres indrets, ja siguin aquests del territori de la Corona o exteriors, són limitades per establir l'existència de dificultats a Barcelona. Més encara quan la capacitat de resposta davant de cada dificultat concreta és diferent: una mala collita no afecta, per exemple, de la mateixa manera a una ciutat amb capacitat per obtenir gra de diferents punts de la Mediterrània que a les poblacions de l'interior de la Península Ibèrica. Així, quan hi ha estudis que apunten a l'existència de problemes als regnes d'Aragó o València i a les seves ciutats, cal que la documentació que

parla directament sobre Barcelona les apunti en el cas de la ciutat. De la mateixa manera, una referència aïllada en la documentació barcelonina pot induir erròniament a la identificació d'una carestia pel fet que la data coincideix amb dificultats en altres punts de la geografia catalanoaragonesa.

D'altra banda, no és un objectiu d'aquest treball analitzar els processos de carestia i de crisi de subsistència que ja han estat analitzats en treballs precedents, malgrat que hem procedir a reexaminar la documentació utilitzada en alguns d'ells. Per tant, en aquests casos, recorrerem a citar exclusivament aquells aspectes que puguin haver resultat poc destacats en els mateixos, a fer referència a aquells aspectes més crucials per a explicar l'evolució dels sistemes d'abastament alimentari a la ciutat en el període estudiat o a posar de manifest informacions addicionals que no hagin estat analitzades en el passat.

Finalment, a través de l'avaluació de cada any podrem precisar el grau de fortalesa dels sistemes de proveïment urbà al llarg del temps i examinar com els afecten les transformacions que experimenten les estratègies d'intervenció del municipi o com es veuen afectats per l'evolució de la situació política i econòmica que afecta a Barcelona i als territoris de la Corona al llarg d'aquest períodes.

2.3. LES DIFICULTATS FRUMENTÀRIES EN EL SEGLE XIII

2.3.1. La situació cerealera fins a la dècada de 1270

El treballs precedents realitzats sobre les caresties i crisi de subsistència han establert la teoria que el pes de l'abastament de les ciutat medievals depenia de la iniciativa privada, la qual resultava suficient per abastar la ciutat en els anys d'abundància. En canvi, seria en els períodes de carestia que els consells municipals de la ciutat iniciaven intervencions per garantir el proveïment de gra, tant en el sentit d'evitar les fugides de gra com d'assegurar la vinguda de

noves partides. En el segle XIII, però, el paper del municipi en l'àmbit del proveïment encara resultava moderat. Autors com Batlle o Mutgé han assenyalat "lo Mal Any Primer" com el primer moment de forta intervenció del consistori sobre el proveïment urbà, que fins a aquell moment hauria deixat en la iniciativa privada la responsabilitat del proveïment. Aquesta consideració és només parcialment certa, en la mesura que si bé és cert que no es fins aleshores que el municipi es comporta com un agent proveïdor actiu, molt abans trobem en la documentació municipal actuacions que revelen la voluntat d'intervenció d'aquell.

Cal tenir en compte que el segle XIII és el de l'expansió de la Corona sobre els territoris mediterrani, la qual cosa fixarà nous condicionants per al proveïment respecte al passat. Amb motiu de les conquestes per part de Jaume I de l'arxipèlag balear i sobretot del regne de València, la Corona catalanoaragonesa es beneficia d'un procés d'expansió territorial que converteix el seu territori en excedentari de cereals. Aquest fet no només suposa disposar d'un proveïment assegurat de gra en els anys d'abundància, sinó també d'excedents per a la importació¹²². En aquesta línia, Jaume I posa les bases per intentar desenvolupar una política adreçada a monopolitzar el tràfic del gra a la Mediterrània occidental, que passa per l'administració de les llicències d'exportació. Així, des de la segona meitat del segle XIII, la corona desenvolupa una política bladera en la Mediterrània Occidental, que en aquell moment estarà basada en la distribució dels grans de la Itàlia meridional sobretot a l'Itàlia del Nord ocasionalment els propis excedents dels territoris de la Corona, de la qual es beneficien en primera instància Barcelona, Montpeller i Perpinyà. És, però, sobretot, al final del segle quan els territoris meridionals, particularment el sud de Catalunya, on Tortosa cobra protagonisme en les operacions exportadores, gràcies a la creixent sortida del gra aragonès a través del riu Ebre, i el regne de València. Es desenvolupa així un doble circuit de distribució interior del gra des de les zones interiors generadores d'excedents (les zones productores de les actuals províncies de Lleida i Saragossa i el regne de València) , que per una banda s'adreça

fonamentalment al proveïment barceloní, i per l'altra a l'exportació. Unes importacions que comptaran amb una elevada participació de la noblesa i les ordres militars, a causa del recurs a les llicències d'exportació de cereals fetes per la corona per retribuir els serveis sol·licitats pels monarques i on també es revelen importants els negociants ligurs i toscans. En aquest moment, l'exportació es desenvolupa sobre els territoris del nord d'Itàlia o, en èpoques de carestia, els territoris fronteres amb la Corona: Languedoc, Navarra i Castella¹²³.

Amb tot, aquesta situació no garanteix durant el segle XIII que les ciutats de la Corona gaudissin constantment d'un proveïment garantit. Riera¹²⁴ ha estudiat els processos de carestia que afectaren els territoris de la Corona en el segle XIII i constata que ja es detecten clarament problemàtiques en l'abastament de gra, algunes de les més significades sobre Barcelona. Així, el 1227, es detecta a Barcelona un preu de venda de la quartera blat a 56 sous i de 40 la quartera d'ordi, en confluïr els efectes d'una mala collita amb les conseqüències de la devaluació monetària impulsada per Jaume I, en substituir la moneda de quatern per la doblença. Altres dificultats similars assolen la Corona en la primera meitat del segle: destaquen la fam de 1218 a la vall mitjana de l'Ebre i la penúria de l'estiu de 1248 a l'arquebisbat de Tarragona. Sembla, però, que abans del 1300, només les crisi descrites de 1218 i 1227 van superar un marc local o regional. La resta de dificultats sembla que només haurien tingut un impacte local o regional o processos lleus d'escassetat¹²⁵. Aquesta consideració resulta consistent amb l'escenari del segle XIII: un període d'expansió territorial, comercial, però no ho oblidem, també de desenvolupament agrari: els processos de repoblament dels territoris annexionats suposen naturalment les roturacions de noves terres i un increment de la producció, igual que a d'altres territoris occidentals.

¹²² RIERA MELIS, A. "Els pròdroms de les crisis agràries de la Baixa Edat Mitjana a la Corona d'Aragó, I: 1250-1300". A: *Miscel·lània en homenatge al P. Agustí Altisent*. Tarragona: 1991.

¹²³ CUVILLIER, J.P. "Barcelone, Gènes et le commerce du blé de Sicilie vers le milieu du XIIIe siècle". A: *Atti del I^o Congresso Storico Liguria-Catalogna (14-19 ottobre 1969)*. Bordighera: 1994, p. 161-165, op. cit. p. 161-162

¹²⁴ RIERA MELIS, A.: "Els pròdroms de les crisis agràries...."

¹²⁵ RIERA MELIS, A.: "Els pròdroms...", p. 58-59.

Les reaccions de les autoritats en les conjuntures de carestia resultaven similars a les adoptades pel consell barceloní a partir del segle XIV i a les respostes que altres territoris donaven en aquest context. Entre d'altres mesures Riera recull de les corts de l'enduriment de les mesures per accedir a la compra de gra, l'inventari de les reserves de gra disponibles i la taxació dels preus¹²⁶. També ha documentat la prohibició de la treta de gra en territoris de la Corona d'Aragó en els anys 1257 i 1258, però Riera assenyala aquestes vedes en l'exportació no es troben estrictament lligats a caresties frumentàries, sinó que podien derivar-se també de conflictes interiors, confrontacions exteriors, de l'afany del monarca de capitalitzar les llicències d'extracció i de la pressió dels consells municipals per mantenir el preu de blat a uns nivells baixos¹²⁷. Altre ordre de mesures són les actuacions per incrementar l'oferta en temps de penúria i contra l'acaparament i l'àgio¹²⁸.

La situació, però, començarà a canviar en el darrer terç del segle XIII. La tranquil·litat del període, que malgrat les notícies que ja disposem necessitaria de més estudis per confirmar-se, es veurà interrompuda al final de la dècada de 1270 i el principi de la de la de 1280, quan es viuran alguns nous episodis de caresties importants. Aquests fets no són només el producte de factors agraris o climatològics sinó de les disfuncions en el mercat interior generades per la reacció de la noblesa vers l'enfortiment del poder reial i pel conflicte de Sicília, que no només alterarà els circuits comercials, sinó que suposarà un increment de la pressió fiscal¹²⁹. Aquestes conjuntures o altres d'ídèntiques seran les mateixes que obraran en el sorgiment de caresties més profundes i més exteses en el temps en el segles posteriors.

¹²⁶ El 1235 les Corts catalanes haurien acordat que les famílies noms podrien adquirir mensualment les quantitats indispensables per a la subsistència, i ordenat que tothom declarés les reserves de gra de què disposés, sota pena de perdre-les, i l'establiment dels preus dels cereals a Catalunya. [*Cortes de los antiguos reinos de Aragón y Valencia y principado de Cataluña*, I-1, Madrid, Real Academia de la Historia, 1896, p. 132, citat per RIERA MELIS, A.: "Els pròdroms...", p. 59].

¹²⁷ RIERA MELIS, A.: "Els pròdroms...", p. 61-62.

¹²⁸ RIERA MELIS, A.: "Els pròdroms...", p. 60.

2.3.2. El darrer quart del segle XIII

Per tal d'aproximar-nos al context del proveïment de la ciutat de Barcelona, disposem de les primeres notícies recollides per Pere Ortí en la seva dels preus de compra de gra per part de la Pia Almoïna, analitzades per Pere Ortí. Els primers preus que proporciona són dues referències dels anys 1272 i 1273, per un valor respectivament de 84 diners i 72 diners, uns valors bastants baixos respecte a les mitjanes de preus que es conserven en períodes posteriors¹³⁰. Són dues notícies puntuals, a les quals cal sumar l'absència de notícies des d'altres treballs que documentin dificultats frumentàries per a la ciutat en aquells anys, per la qual cosa podem dir que es poc probable que la ciutat visqués dificultats destacades en aquells anys. Malgrat tot, la decisió real el 1278 de prohibir les exportacions cerealeres des de qualsevol lloc del regne sense l'autorització reial, devien generar inquietud a la ciutat, a qui el rei assegurava que el 1280 que la primera destinació del gra de Tortosa seria Barcelona¹³¹.

La dècada següent, de 1280, és transcendent per a la ciutat barcelonina en l'abastament de gra, en la mesura que el 1282 va culminar l'ocupació de Sicília i amb ella el control de l'extracció de gra de l'illa¹³². Si des de la meitat del segle XIII els mercaders havien comerciat intensament amb Sicília, el comerç s'havia vist frenat en el marc de les vicissituds polítiques de la dècada de 1270 i no es va restablir fins a la conquesta de l'illa. Aquesta conquesta permetia obrir un escenari més favorable per als circuits de proveïment, però els conflictes generats pel control de les illes de la Mediterrània Central dificultarien que aquesta ho fos de manera regular i el seu paper com un àmbit de proveïment estable no es consolidaria abans del segle XV. En qualsevol cas, va permetre que a final del segle XIII esdevingués el principal punt de proveïment de la ciutat. Amb l'ocupació de l'illa, el rei podria emprar les llicències d'exportació de gra sicilià per recompensar les famílies barcelonines que havien contribuït financerament a la conquesta, gràcies a la qual diferents

¹²⁹ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 409.

¹³⁰ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 411

¹³¹ Segons BENSCH, S. *Barcelona i els seus dirigents...*, p. 305.

personatges barcelonins van gaudir de permisos d'importar cereals de Sicília després de la conquesta. Les llicències d'exportació esdevindrien així en els anys següents una via per retenir el suport financer dels seus avaladors, fins el punt que quan el rei ja no podia satisfer els seus principals inversors, va tenir lloc la primera crisi bancària important de la ciutat¹³³. D'altra banda, en aquest context, destaca també el fet que Pere el Gran, el 1281, en atorgar el privilegi a la ciutat d'autoritzar l'extracció de qualsevol tipus de mercaderia de la ciutat, imposés com a excepció el blat i l'ordi, excepte en el cas que ho permetés l'abundància de les collites¹³⁴, element aquest que denota la percepció d'amenaça de caresties que hi havia en aquests anys respecte a la ciutat, com les limitacions imposades pels monarques a les extraccions per retenir el dret d'atorgar llicències.

És justament en aquesta dècada quan disposem de les dues primeres notícia que ens aproxima a l'existència d'una possible carestia. La primera l'aporta Bensch, en indicar que en una sessió del Consell de Cent, un dels representants va acusar a quatre persones importadores de cereals de Sicília, d'haver generat una escassetat de cereals a la ciutat per enriquir-se, entre d'altres importacions de cereals no autoritzades¹³⁵. La segona, de Carme Batlle, correspon a la detecció de l'existència d'una situació de carestia a la ciutat, generada per una mala collita l'any 1284, que testimonia Ramon Llull al *Libre de Blanquerna* per la frase *En un temps s'edevenc que fo gran carestia de blat en la terra per defalliment de pluja*¹³⁶, a la qual seguiria la revolta de Berenguer Oller contra el govern municipal l'any 1285. Les circumstàncies que giraren al voltant d'aquest conflicte són, complexos¹³⁷, però estigueren novament vinculades, entre d'altres qüestions, a la sospita que s'estava produint acaparament i estraperlo, molt vinculades als processos de concentració de cereals que s'havien produït a la ciutat davant l'amenaça

¹³² BENSCH, S. P. *Barcelona i els seus dirigents*, p. 305

¹³³ BENSCH, S. P. *Barcelona i els seus dirigents...*, p. 305-306 i BENSCH, S. "La primera crisi..", p. 321-327.

¹³⁴ CAPMANY, A. *Memorias históricas...*, II, p. 223.

¹³⁵ BENSCH, S. *Barcelona i els seus dirigents...*, p. 314.

¹³⁶ Citat per BATLLE, C.: *La crisi social i econòmica...*, I, p. 36-37.

¹³⁷ Han estat analitzades en diferents treballs, en particular per BATLLE i BENSCH.

bèl·lica del rei Felip de França¹³⁸. En aquest mateix any, territoris com Castella, Navarra i Languedoc experimenten també dificultats frumentàries¹³⁹.

Foren aquests dos anys difícils per a la ciutat de Barcelona? L'existència de dificultats es veu confirmada per les dades conservades de la Pia Almoïna. Ortí reflecteix les mitjanes de quatre anys: 1283, amb un valor de 85,5 diners; 1284, amb un valor de 106,8 diners; 1287, de 86,6 diners, i 1288, amb 77,6 diners. El fort increment que representa el valor de 1284 és eloqüent de la situació de carestia que podria haver viscut en aquell moment la ciutat¹⁴⁰. Més difícil de precisar és si aquesta situació obeeix a una dificultat climatològica o si la conducta dels exportadors barcelonins va esdevenir el veritable impulsor de la crisi. La manca de registres municipals esdevenen en aquest cas, com en d'altres, un factor insubstituïble per conèixer l'abast d'aquesta crisi, però les dades aportades per diferents treballs subratllen el paper dels agents econòmics i institucionals en la seva aparició i fan pensar que aquesta podria ser un dels primers processos de conflictivitat associats a una carestia. D'altra banda, la capacitat atribuïda als agents econòmics en aquest conflicte per generar una escassetat no pot passar desapercebuda: fos o no real, denota que existia entre els membres del Consell de Cent la percepció que a través de la mala gestió dels fluxos de cereals podia generar-se un procés de carestia, per la qual cosa, ja en les acaballes del segle XIII, podem considerar que per als membres que governaven el municipi l'evitació de l'acaparament esdevenia cabdal i probablement també la necessitat de fomentar una important entrada de cereals.

El coneixement de les circumstàncies del proveïment durant la dècada de 1290 es veu afavorit pel fet que la sèrie de preus de la Pia Almoïna esdevé pràcticament contínua a partir de l'any 1291. Els registres posen de manifest que els preus més alts del període es donen en l'any 1291 (120,3 diners) i 1292 (90,6 diners), als quals segueixen tres anys amb els preus més baixos. Aquest fet fa pensar a Pere Ortí que les dues caresties més importants del darrer quart

¹³⁸ BENSCH, S. P. *Barcelona i els seus dirigents...*, p. 314.

¹³⁹ RIERA MELIS, A. "Els prodroms...", p. 61.

¹⁴⁰ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412.

del segle XIII devien donar-se a Barcelona una entre els anys 1284-86 i altre en el període 1291-1292. Cal precisar, però, que les dades suggereixen que l'impacte de la crisi de 1291 devia ser molt important, atès que es tracta d'un valor que en aquesta sèrie només serà superat l'any 1325 i els anys que van seguir a la crisi de Lo Mal Any Primer¹⁴¹. Considerant que en els anys següent la documentació municipal es farà ressò de l'existència de caresties importants a la ciutat però els preus anuals de la Pia Almoïna no són tant alts, cal considerar que la carestia que hauria viscut la ciutat en el període 1291-1292 com un antecedent molt destacat de les crisis que afectaran el municipi en el segle XIV.

Ortí també assenyala que el període immediatament posterior, de 1293 a 1297 es caracteritza per uns preus baixos, però a ells els seguirà una alça continuada dels preus del forment en els anys posteriors, que s'estendrà fins la crisi de "Lo Mal Any Primer". La mitjana de preus més alta es detecta en l'any 1297, de 89,6 diners, mentre que les més baixes corresponen als anys 1299 (60 diners) i 1296 (75 diners) 1299¹⁴². Atès que el nombre de referències conservades és baix en aquest període, considerem que aquestes xifres donen indicis de l'absència de possibles caresties els 1297, encara que cal retenir-les per correlacionar-les amb altres valors procedent d'altra documentació. Dona suport a aquesta consideració el benefici obtingut per a la capacitat de comerç i d'aprovisionament de la ciutat el 2 de juny de 1296, quan el rei Jaume II autoritza als ciutadans de Barcelona a extreure gra de la ciutat de Tortosa, amb la possibilitat de traslladar-lo als ports de València, Alacant o qualsevol altre sota domini reial¹⁴³. I també el fet que els escrivans de la tresoreria reial valoressin el 1297 el forment en set sous barcelonins per quartera¹⁴⁴.

Cal incidir finalment en una consideració feta també per Ortí, en l'anàlisi dels preus de la Pia Almoïna: malgrat que aparentment es produeixen crisis en aquest període, els preus acaben retornant en els anys normals a preus baixos, en contrast amb el període posterior, en el qual aquells tendiran a mantenir-se

¹⁴¹ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412.

¹⁴² ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412-414.

¹⁴³ Citat per CAPMANY, A. *Memorias históricas...*, vol. 2-I, p. 394.

en valors més elevats, tal i com s'observaria a partir de 1298¹⁴⁵. Si a aquest fet hi sumem el paper atribuït als comerciants de gra en el sorgiment de caresties i les sospites que els períodes de crisi es concentren en uns anys molt concrets, podem valorar que almenys fins el 1300 les crisis frumentàries presenten un caràcter episòdic, que malgrat tot poden esdevenir intenses, com subratllen els importants increments de preu detectats. Aparentment, doncs, l'increment de la demanda al llarg del segle XIII no desembocaria encara en una forta inestabilitat en els circuits de proveïment o si més no les conseqüències productives i comercials de la política seguida per la Corona a través de les seves annexions territorials hauria estat suficient per pal·liar les carències. Finalment, la intensitat dels moments de crisi pensar que abans del 1300 la ciutat de Barcelona es troba habituada a experimentar cada cert temps períodes de dificultats, per la qual cosa totes aquelles respostes que el consell municipal generi a partir d'aquesta data en moments de dificultats seran decisions basades en l'experiència de la carestia i de les fórmules per afrontar-la.

2.4. DE 1301 A 1320

El primer terç del segle XIV és el període que presenta més dificultats en la documentació municipal per a la identificació de situacions de carestia a la ciutat, a causa de la dependència per a la identificació d'un únic registre documental, el Llibre del Consell. Aquest fet ha propiciat que fins aleshores hagin estat identificades poques dates crítiques per a l'abastament de blat de la ciutat en aquest període i que ens resulti complicat també per a nosaltres abordar en profunditat l'anàlisi de la situació frumentària en aquest període.

En aquest període hi ha nombrosos testimonis de dificultats en diferents períodes i punts de la Península, que apunten una intensificació de les caresties respecte als trenta anys anteriors. A aquest fet no és aliena Barcelona, atès que la documentació municipal palesa clarament una successió d'anys

¹⁴⁴ RIERA MELIS, A. "Els pròdroms...", p. 66.

complicats, la gravetat dels quals resta subestimada per les limitacions documentals. No sembla que aquest període sigui tranquil per al municipi, sinó que més aviat sembla haver una successió d'anys d'escassetat i de seguretat.

2.4.1. La dècada de 1300

Aquesta és una dècada poc coneguda, de la qual ens han arribat poques notícies sobre l'abastament de la ciutat. Això és degut al fet que només es conserva un volum del Llibre del Consell corresponent a aquesta època. Amb tan poques dades no resulta possible establir, a través de la documentació municipal, quina va ser la situació del proveïment urbà en cada un dels anys que la comprenen. Només per al període juny 1302-maig 1303 és possible fer una aproximació significativa.

En efecte, a través de la documentació municipal no resulta possible conèixer quina va ser la situació en el cicle 1300-1301, però podem recórrer a les referències de preus de la Pia Almoïna en aquests dos anys: l'any 1300 les mitjanes de preus assoleixen els 90,6 diners i el 1301, 90,9 diners. Es tracta, doncs, de dos valors molt similars, que apunten increments importants respecte als valors observats després de 1292. Abans esmentàvem la consideració d'Ortí que els preus es comencen a mantenir elevats: aquestes mitjanes són superiors a les observades en els anys anteriors, excepte els tres anys que semblen coincidir amb dificultats durant el segle XIII (1284, 1291 i 1292). Però no només aquesta dada apunta una tendència a la manca de fluïdesa en la circulació del cereal i a un increment en el seu preu, sinó que algunes disposicions fetes per part dels consellers en aquests anys reflecteixen també importants sancions per aquells que intentin extreure gra de la ciutat. En efecte, en el cicle 1301-1302 hi ha establerta una veda a l'extracció de gra per via marítima. Els consellers havien prohibit "*trer per mar forment, ne ordi, ne civada*". La disposició estableix un multa de 200 sous per cada vegada que algú ho faci, 200 sous més per al propietari de la nau i 50 sous "*al grondoler*

¹⁴⁵ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412.

qui ho carregarà". Així, constatem ja en la documentació municipal del començament del segle XIV una preocupació activa del consell per garantir l'abundància en els circuits de proveïment.

Aquestes probables dificultats que existien en el proveïment semblen desembocar en el cicle següent en un escenari més greu i marcat per la carestia. La situació pot ser examinada a través de les cartes conservades en el primer volum del Llibre del Consell, que abasta els anys 1302 i 1303. En ella es posa de manifest que la institució municipal va haver d'iniciar gestions per assegurar-se el proveïment i evitar la carestia, possiblement perquè les collites de la primavera de 1302 en els llocs de proveïment no devien ser bones. Un primer indicador d'aquesta situació és la carta que els consellers adrecen l'1 de juny a Bernat de Sarrià, conseller reial enviat com a ambaixador al Marroc, on expressen: "*bé creem, sényer, que sabets que en estes parts ne ha enguan bones messes e esquivar carestia vulrien vos ajudar. axí com poguessem aver gra d'aquelles parts d'on haver-ne poguessen*". Per aquest motiu, aquells demanen que sol·liciti autorització per tal que els ciutadans de Barcelona puguin extreure gra del territori del rei de Marroc i transportar-lo a la ciutat, a un preu de tres dobles per cafís¹⁴⁶. Aquesta carta s'inscriu en tot un conjunt d'actuacions diplomàtiques que els consellers de Barcelona desenvolupen durant la primera setmana de juny, per tal d'obtenir gra marroquí a un preu de tres dobles per cafís. A més de la carta a Bernat de Sarrià, els consellers escriuen també al rei de Marroc per sol·licitar l'autorització d'extreure gra a aquest preu¹⁴⁷. En una tercera carta, enviada en aquest cas a Berenguer Ferrer, els consellers li sol·liciten que col·labori amb Romeu de Marimon per tal de negociar l'obtenció de gra, el qual hauria estat enviat pels consellers de Barcelona. En aquest document s'exposa el fet que els consellers intenten *haver forment d'aquels locs en los quals ha fertilitat e axí havem ohit dir que n la tera de Boiacob n'a gran abundància*¹⁴⁸. En una quarta carta, en aquest cas adreçada al rei Jaume, s'exposa, entre d'altres qüestions, el caràcter preventiu d'aquest intent d'obtenir gra del Marroc: "*timeamus quod*

¹⁴⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 39 v.-40 r.

¹⁴⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 39 v.

¹⁴⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 40 r.

de ipsis sit in futuram carestiam in civitate Barchinona e aliis locis regnorum vestrorum"¹⁴⁹. Una cinquena carta, a Berenguer Ferrer novament, exposa obertament la intenció d'adquirir, no només blat, sinó també ordi en el territori marroquí¹⁵⁰.

El fet que a partir de l'estiu de 1302 s'obre un període de carestia queda ben confirmat per les nombroses gestions que porten a terme els consellers per obtenir gra i per les nombroses referències que apareixen a les cartes que adrecen a diferents persones. Una primera notícia indica problemes per transportar el gra a la ciutat de Barcelona: el 3 de juliol, els consellers adrecen una carta a Bernat de Fonollar, on indiquen que alguns ciutadans de Barcelona han estat obtenint i fent moldre gra d'alguns indrets del bisbat de Girona, però que quan aquests han intentat transportar-lo a Barcelona, alguns oficials del bisbat els ho havien impedit, motiu pel qual li sol·liciten que desenvolupi gestions per tal d'obtenir les autoritzacions requerides. En el text de la carta la necessitat de gra per a la ciutat es fa evident: els consellers indiquen a Bernat Fonollar que actui "*...ab subveniendum caristie et indigentie grani qui est in civitate Barchinone...*"¹⁵¹. Les gestions per obtenir gra del bisbat de Girona es prolongaran durant tot el mes de juliol i s'adreçaran tant al jutge ordinari de Girona, Guillem Bru, com a Ramon de Toilà, jutge de la cúria reial¹⁵². Les actuacions per a la recerca de gra no es limita a l'àrea del Marroc i del bisbat de Girona. El 2 d'agost els consellers es posen en contacte amb el batlle de Tortosa, a causa de la prohibició establerta per aquella ciutat en l'extracció de gra durant l'any en curs. A la carta els consellers relaten novament l'existència de males collites en diversos llocs: "*cum anno fuerit defectum segetum in hoc anno extiti in diversis loci a quibus dicti vicitatis consuevit habere granuum*"¹⁵³. Així, el fet que es possessin dificultats a l'extracció de gra tant al nord com al sud del Principat, fa pensar que la carestia de gra es trobava estesa a bona part de Catalunya. A més a més, el 14 d'agost els consellers sol·liciten també l'extracció d'una partida de gra del castell de Cruilles que

¹⁴⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 41 r.-v.

¹⁵⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 41 v.-42 r.

¹⁵¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol.47 v

¹⁵² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 51 r.-v.

¹⁵³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 51 v.

dos ciutadans de Barcelona havien adquirit en el territori que es trobava sota la seva jurisdicció¹⁵⁴.

A partir de la segona quinzena d'agost, els consellers gaudeixen d'una autorització reial atorgada a la ciutat per extreure gra de qualsevol territori de Catalunya, que faran constar en les peticions fetes a partir d'aquell moment. Aquesta llicència va ser atorgada el 14 d'agost per part del rei Jaume II, segons la qual els ciutadans de Barcelona podran extreure gra i altres aliments de qualsevol territori situat sota la seva jurisdicció. En la concessió s'estableix que els ciutadans de Barcelona podran adquirir el gra que els resulti necessari, però no transportar-lo a altres parts¹⁵⁵. Aquesta autorització es fa valer en les gestions realitzades a partir del mes de setembre, però, amb tot, les dificultats per transportar gra a Barcelona perduraran.. L'àmbit on l'autorització d'extreure gra esdevé més necessària és en la zona de Girona. Així, el 5 de setembre, els consellers fan constar al batlle de Palamós aquest fet, quan intentava evitar que dos ciutadans de Barcelona transportessin forment, ordi i altres aliments des d'aquell territori vers Barcelona que havien adquirit¹⁵⁶. El mes següent, els consellers fan arribar al comte d'Empúries una carta on li sol·liciten que restitueixi dotze sacs de forment incautats en el lleny de l'abaixador Guillem Dullic quan aquest es trobava al port de Llançà, mitjançant un lleny armat procedent de Narbona que transportava al mateix comte. Un cop més, el 21 de novembre els consellers demanen a Guillem de Carreres i Arnau de Colomer que autoritzin el transport de dues-centes quarteres de forment, dues-centes més d'ordi i altres dues-centes de civada, des dels ports de Massanet i Caldes, tot insistint novament en la necessitat de transportar aliments a Barcelona¹⁵⁷.

¹⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 51 v.

¹⁵⁵ "...significamus vobis nos concessisse probis hominibus Barchinone quod ipsi seu aliqui ex eis possint nunc extrahere de terra et jurisdictionem nostram bladum et victualiam et portare apud Barchinonam predictum, tantum quare vobis et unicumque vestrum precipiendo dicimus et mandamus quatenus ipsis permitatis extrahere de locis vestris bladum et alia victualia prohibitionem seu statuto ibidem facto in aliquo non obstantibus, ipsis tamen assecurantibus in posse vestro sufficienter quod bladum et victualia ipsa deferant pro vendendo ibidem Barchinona et ea non transveant vel transportent ad alias partes..." AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 54 r.

¹⁵⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 57 v

¹⁵⁷ "...cum in civitatem Barchinona sint nunc necessaria victualia..." AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1301-1303), fol. 9 v.-70 r.

Les darreres referències al període 1302-1303 són del més d'abril de 1303 i es troben relacionades amb la incautació d'un carregament de gra a Pere Sabater, ciutadà de Barcelona, per part del batlle de València, Bernat Líbia. Els consellers adrecen un total de tres cartes a diferents destinataris¹⁵⁸ —el rei, el batlle i els consellers de València—. En cap d'aquestes cartes es fa referència que una carestia sigui viscuda per part de la ciutat de Barcelona, sinó que simplement els consellers demanen excuses al batlle perquè el massip de l'esmentat Pere ha fet una compra quan existia una prohibició d'extreure tot tipus de gra del regne de València, sense coneixement ni consentiment del seu amo.

Convé posar en relació aquestes notícies amb les mitjanes calculades per Pere Ortí. Les correlacions entre l'alça del preu del forment en el període de crisi detectat a la documentació municipal i les variacions en el preu del gra comprat per la Pia Almoïna que ha estudiat Pere Ortí aconsella destacar algunes dades rellevants que confirmen les dificultats en aquest any present i que poden contribuir a situar sospites sobre situació de carestia en els anys posteriors a 1303. Val a dir, però, que les informacions aportades per al període 1298-1313 són les menys fiables de tota la sèrie analitzada, en ser el període en el qual la Pia Almoïna fa menys compres¹⁵⁹ També cal aclarir que no pretenem establir coincidències exactes entre els preus de compra que obtenia la Pia Almoïna pel gra, sinó destacar que existeix una correlació entre situació de crisi i variació a l'alça del preu del gra. Per a l'any 1302, Pere Ortí ha calculat la mitjana del preu del gra en 99,1 diners, un valor que incrementa en 9 diners els preus de l'any anterior, coincidint amb la crisi detectada en aquest any i que també supera en 3,6 diners el preu del següent any que es conserven dades (1304)¹⁶⁰. Així, les dades de la Pia Almoïna mostren que aquest és l'any que el preu de la quartera és el més alt dels dotze anys dels quals Orti n'ha extret dades, corresponents al període 1292-1305. Aquesta dada abunda en la impressió que el cicle 1302-1303 va ser un període més difícil que els anys anteriors.

¹⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 96 r.-97 r.

¹⁵⁹ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 413-414.

¹⁶⁰ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412.

Per tant, considerant totes les dades disponibles, podem extreure diferents conclusions. La primera, que el conjunt de notícies conservades denoten que la ciutat va passar per una situació de dificultats, que aparentment presentaria els seus moments més difícil al darrer trimestre de 1302 i que a la primavera de 1303 podria haver-se ja solucionat. La penúria es posa de manifest en els diferents documents assenyalats i el consistori s'esforça en accedir a diferents zones de proveïment, a més de facilitar l'actuació dels comerciants barcelonins allà on els intents d'extreure gra resulten impeditos per les autoritats locals. En segon lloc, que aquestes dificultats abastarien a diferents territoris de la Corona, encara que no necessàriament al mateix temps: en deduïm el seu impacte a la tardor a les terres gironines per les dificultats creades als comerciants barcelonins per diferents poders per extreure gra i podria ser que també hagués afectat a València, encara que una prohibició de l'extracció de gra no resulta una notícia fiable, a causa de les diferents motivacions i interessos que sustentaven les prohibicions i els atorgaments de llicències. Quant al grau del seu impacte, sembla que l'episodi de carestia hauria estat en el cas de Barcelona de baixa intensitat i hauria pogut ser controlat a través de les actuacions del consistori o d'altres agents dedicats al proveïment de gra de la ciutat. Finalment, el conjunt de mesures de les quals disposem informació posen de manifest que les estratègies posades en marxa no van ser excepcionals, sinó que es van reduir a una ampliació dels mecanismes de proveïment i a la gestió diplomàtica per aconseguir el transport de les partides de gra obtingudes.

La resta d'anys d'aquesta dècada no poden ser estudiats a través de la documentació municipal, per absència total d'informació en aquesta font. El màxim que podem fer en les dades que manipulem es aplicar els raonaments anteriors sobre la Pia Almoïna per establir punts crítics en els anys que seguiren en aquesta època, les dificultats dels quals haurien de ser confirmades per l'estudi d'altres fonts municipals. El primer que cal destacar és que entre 1298 i 1308, la punta de preus més alta es dona el 1302 i 1306. El 1306 supera en una dècima al 1302, per la qual cosa s'hauria tornat a produir un increment

similar. Ens permet això sospitar una situació similar? Si considerem que els preus de 1305 i 1307 van ser ostensiblement més baixos —87,7 i 88,4—, encara que el 1304 havien estat també notablement elevats —95,5—, podem pensar que possiblement sí. Amb tot, aquest no és el valor més elevat de la dècada, perquè l'any 1309 la mitjana dels preus pagats per la Pia Almoina assoleixen els 109,8 diners, davant els 73,6 de 1308 i els 88,4 de 1307¹⁶¹—. La diferència de preu entre 1306 i 1309 apunta clarament la possibilitat significativament major d'existir majors dificultats per a la ciutat que en la situació descrita el 1301-1302. Van produir-se dificultats importants en l'any 1309 per a la ciutat? Encara que només podem sospitar-ho, és molt possible que sí, sobretot considerant que 1309 marca l'inici d'un canvi de cicle reflectit en els preus dels anys posteriors i en la detecció de problemes en l'abastament alimentari en la documentació municipal. Si considerem a més que una via per avaluar el risc que aquest any es produís una crisi es posar en relació aquesta dada amb les notícies de dificultats en altres regions, hem de recordar que Barthe, en la seva anàlisi de les dificultats del camp navarrès ha detectat l'existència de penúries frumentàries i dificultats socials en l'any 1305, i també en el 1309¹⁶². Tanmateix, el fet sobre el que ens interessa insistir a partir de la nostra anàlisi és que les dificultats que es detecten o se sospiten en aquesta dècada i el canvi de cicle que obre 1309, perquè la documentació que es conserva del municipi corresponent apunta aquest punt com el primer d'un període de majors dificultats (major presència i intensitat d'aquelles) i major incidència (preus que s'elevan més i que es mantenen elevats).

2.4.2. Els anys 1310-1312

En efecte, en aquesta dècada, la capacitat de conèixer les dificultats en l'abastament és clarament superior, atès que els Llibres del Consell cobreixen bona part el període. Aquest fet ha permès contrastar amb més precisió les notícies de dificultats frumentàries amb les sèries de preus de la Pia Almoina i

¹⁶¹ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

¹⁶² BARTHE: *Fams i epidèmies...*, p. 32.

posar de manifest les pautes en la successió de períodes de crisi i d'abundància.

Hem indicat que s'obre un nou cicle. Ortí anunciava en el seu estudi que aquest cicle abasta els anys compresos entre 1308 i 1315, en el qual sobresortien els preus de 1309 —ja comentat—, 1311 i 1315. L'any 1311 coincideix amb un nou valor màxim del preu del gra, el qual supera el de 1309 per assolir els 111,7 diners. Malauradament, no disposem d'un valor que indiqui la mitjana dels preus el 1310¹⁶³. Per tant, allò que no és possible determinar amb aquesta font és si 1309 i 1311 formen un cicle continuat de dificultats, o si bé es tracta de dos processos diferenciats, entre els quals l'any 1310 representa una etapa de més abundància. Ja hem indicat que amb la informació municipal desconeixem com es van concretar les dificultats en l'any 1309 a Barcelona, però amb la informació que disposem sobre el cicle 1311-1312, que no només ofereix possibilitat de contrastar la nova relació entre increment de preus i conducta del consistori, sinó que també proporciona alguna informació sobre l'any anterior, i amb les dades obtingudes, és possible concretar les sospites que almenys 1309-1312 formen un període global de dificultats.

A partir del mes de juny de 1311, la documentació municipal conservada posa en evidència l'obertura d'un nou període carestia per a la ciutat de Barcelona. Amb tot, la documentació anterior a aquest mes i corresponent a les primeres planes del segon volum de la sèrie de Llibre del Consell no revela cap indici que aquesta carestia fos una continuïtat d'una altra produïda en els dotze mesos anteriors. Els dos documents que es conserven en aquest volum i que fan referència el gra anteriors al mes de juny de 1311 són dues cartes, una adreçada als còsols, i una altra al batlle de Mallorca. En aquelles cartes es reclama als còsols de Mallorca que procedeixin a fer el pagament a Gerard de Trilla, ciutadà de Barcelona, d'una quantitat de gra que li havien comprat¹⁶⁴. En aquests documents, ja sigui per l'objecte de la carta o perquè no es percebia un risc de carestia encara, els consellers no fan referència alguna a

¹⁶³ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412.

l'abastament de la ciutat. Amb tot, considerant que el període que cobreix aquest volum només es correspon amb alguns mesos del cicle 1310-1311, aquest fet no diu gran cosa de quina podia ser la situació de l'abastament. En canvi, una informació aportada per un document del juny de 1311 exposa que sí havia existit una carestia, quan en indicar que en aquell moment la ciutat viu una carestia, expressa el següent: "*timeamus tamen anno venturo sit maior quam fuerit anno preterito carestia*"¹⁶⁵. Un any que no pot apel·lar a un altre període que el corresponent al cicle que formen 1310-1311.

En allò on la informació és més clara és sobre el fet que la situació esdevé complicada a partir del mes de juny. Els documents indiquen amb claredat l'existència d'una gran carestia de gra que escapa a l'abast local i els documents revelen tot un conjunt de mesures destinades a superar-la. El dia 12 de juny els consellers escriuen una carta al rei amb motiu d'un conflicte sorgit a causa de la carestia que viu la ciutat. Les referències del document a la carestia són expressives i indiquen una situació de fortes dificultats: "*de defectum victualium et maximam carestiam que erat in civitate Barchinona...*"¹⁶⁶. Pel que fa al conflicte, els consellers exposen que han iniciat procediments per fer venir a la ciutat totes les naus que fossin carregades de gra d'acord amb el procurador del rei Bernat de Fonollar i que amb aquesta finalitat han armat una nau. La motivació de la carta té a veure amb el fet que, en aquest procés, els consellers han capturat una nau que es desplaçava a altres territoris reials, per la qual cosa els consellers han de garantir el pagament del gra al preu venut, però no el restitueixen. Hem de subratllar que aquest conflicte assenyala un contrast entre la situació de 1302 i 1311: la mesura de forçar les naus a descarregar el gra a Barcelona no apareix en les dificultats de 1302. Quatre dies després, els consellers adrecen una nova carta al rei, on a més d'incloure's la referència anteriorment citada, expressen que la carestia no es dona només a la ciutat, sinó que "*est in civitate Barchinone ac etiam tota terra vestra*". Els consellers fan referència a una greu carestia que ni tan sols creuen que pugui ser superada amb les collites de l'any següent

¹⁶⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 17 r.

¹⁶⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 18 v.-19 r.

¹⁶⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 19 v.-19 bis r.

"quia tota terra vestra est bladorum veterum spoliata et penitus vacuata". També destaquen que la ciutat de Girona viu una carestia igual d'important, que exigeix que siguin transportades algunes partides de blat i d'altres tipus de gra, tant a la ciutat com als territoris del voltant. Amb aquest conjunt de dades es confirma clarament que l'àmbit de la carestia és geogràficament molt important, ja que no només torna a afectar la zona de Girona, sinó a tots els territoris reials (peninsulars). Cal afegir també que l'objectiu principal de la carta era presentar una queixa davant del rei pel transport que s'estava fent des de la ciutat de Tortosa a territoris aliens a la Corona, mitjançant l'enviament de naus carregades de gra al comtat d'Empúries, des d'on el blat era traslladat a Narbona i altres indrets, i sol·licitar que el batlle de Tortosa intervingui per evitar-ho¹⁶⁷. Paral·lelament, els consellers adrecen una carta a Bernat d'Aversona, notari real, on li demanen que el gra no sigui enviat a aquells territoris, sinó que sigui autoritzat el seu trasllat a Barcelona, Girona i a altres indrets sota jurisdicció de la Corona¹⁶⁸.

A mesura que passen els mesos, la situació de carestia genera un increment dels preus del gra, i en les explicacions d'aquests increments apareixen els atorgaments de llicències d'extracció per part del rei. Hem vist que els consellers expressaven malestar vers les extraccions de gra fora del Principat, però a l'octubre, els consellers de Barcelona adrecen una carta als consellers de Tortosa on assenyalen que el gra s'estava encarint a causa de les llicències d'extracció que el rei havia atorgat a diferents personatges, concretament a un home del Rosselló, a Bernat de Sarrià, a Guillem Sa Bastida i a Simó de Segrià "e d'altres". Els consellers demanen per aquest motiu que facin allò que puguin per evitar que el forment segueixi sortint per la falta que li fa a la ciutat de Barcelona, tot assenyalant que ells també ho faran. Val la pena assenyalar en aquest punt que la contrarietat dels consellers municipals vers la concessió reial de llicències d'extracció de gra no és exclusiva de la ciutat de Barcelona, sinó que trobem una situació similar a Saragossa en el mateix any. Els jurats de Saragossa havien imposat a la primavera de 1311 la prohibició d'extreure gra, la qual cosa ha de ser interpretada per les dades que hem

¹⁶⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 18 v.-19 r.

proporcionat com un símptoma inequívoc de males collites en el territori d'Aragó. Tanmateix, aquesta prohibició perjudicava aquells que es beneficiaven de les extraccions de gra. Per aquest motiu el bisbe de Saragossa va protestar davant del rei per aquesta prohibició, atès que el bisbe centralitzava rendes i delmes a la ciutat i els transportava després a través del riu Ebre als mercats mediterranis. La protesta seria acceptada per part del rei i el bisbe hauria pogut extreure el seu gra¹⁶⁹

Més tard, el 20 de novembre, els consellers contesten una carta que han rebut dels consellers de Penyíscola, on expliquen les circumstàncies que afecten al comerç de gra en aquella ciutat i que coneixem per la seva resposta. Els consellers fan referència a "*la carestia qui-s mena en la terra de forment per la compra que-n feyen en Segrià, Pere Bastida et en Pere Costas*". Novament, doncs, apareixen els exportadors com a factors distorsionadors del mercat del gra, en aquest cas clarament com a agents compradors del gra disponible a la Corona i extractors del mateix a l'exterior. També demanen "*que embotiguets en aytant com bonament puscats, que lo forment no isca fora de la terra del senyor Rey ne sia portat sinó en Barchinona o en altra terra del senyor Rey*"¹⁷⁰. Aquestes notícies són les darreres que es conserven al Llibre del Consell en relació amb la carestia en aquest període, atès que les notícies que segueixen en el volum ja no fan referència a cap situació de carestia. Podem afegir algunes disposicions que apareixen en forma d'ordinacions en aquest mateix llibre sense datació precisa: l'obligació de tot aquell que tingui forment de vendre'l cada dia a la plaça i la prohibició dels transformadors del gra – flequers i fariners– de no comprar més d'un sac de farina¹⁷¹, encara que no són disposicions específicament significatives d'una situació de carestia.

¹⁶⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 19 r.-v.

¹⁶⁹ El rei va considerar que la comercialització no havia d'impedir-se *considerata qualitate* temporis. Tota aquesta informació és aportada per C. LALIENA. "Les disettes dans la conjuncture de 1300 en Méditerranée occidentale", a *Colloque...* (documentació inèdita), qui l'obté de MOXÓ I MONTOLIU, F. *La casa de Luna (1276-1348). Factor político y lazos de sangre en la ascensión de un linaje aragonés*. Münster, 1988. D'acord amb Laliena, els jurats de Saragossa serien ben conscients de trobar-se en una conjuntura complicada, mentre que el bisbe entenia que la concentració del gra a la ciutat tindria com a efecte un descens del preu del gra, per la qual cosa qualsevol altre mercat li podia atorgar més beneficis. Nosaltres afegirem que atesa la situació de carestia, la sortida del gra vers a qualsevol altre àmbit de la Corona podia reportar grans beneficis al prelat.

¹⁷⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 21 r.

Així doncs, la informació recollida sobre aquests anys apunta clarament l'existència d'una important carestia en el cicle 1311-1312, que obeeix a diferents males collites que tenen lloc en el territori de la Corona. A més a més, s'observa una forta preocupació per les conseqüències de l'atorgament de llicències d'extracció per part del rei, davant de les quals els consellers animen a altres municipis a que intentin evitar-les en la mesura del possible i que procedixin a acumular gra. Observem que a diferència de 1302, l'any 1311 experimenta la carestia, atès que la ciutat es declara desaprovisionada. Desconeixem, en canvi, la forma com aquesta situació és superada i el moment que aquesta superació té lloc. Aquesta experiència també queda reflectida en el tipus de mesures que es decideixen dur a terme, encara que aparentment, algunes zones com Girona es veuen afectades amb més força. Realment es tracta de contrastos importants entre 1302 i 1311, respecte als quals no podem establir si es en el segon d'aquest any que sorgeixen aquestes respostes i preocupacions en un any anterior. Si prenem literalment les dades generades pels preus observats a la Pia Almoina, considerant que la mitjana de 1309 (109,8) es troba més a prop de la de 1311 (111,7) que de la de 1302 (99,1), podríem pensar que l'escenari de 1309 seria bastant més similar a 1311. Ara bé, les mitjanes de la Pia Almoina són molt febles com a indicadors en aquest any, perquè es basen en un nombre molt baix d'observacions: 14 en 1309, 10 en 1311 i 11 en 1302. Per aquest motiu, es poden prendre com a referències de dificultats però no comparar-se. I, finalment, considerant la informació generada sobre 1310, hem de pensar que la ciutat es troba en un cicle de penúria que devia perllongar durant almenys tres anys. Situació que s'hauria d'haver traduït en un fort increment dels preus del gra, que presumiblement es perllongarà en alguns dels anys següents, tal i com argumentarem tot seguit.

2.4.3. Els anys 1313-1320

Si atenem la manca de notícies sobre caresties en el volum segon del Llibre del Consell, així com en el volum tercer (1314-15), el quart (1316-17), el cinquè

¹⁷¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 38 r.-v.

(1318-1319) i el sisè (1319-20), hom pot pensar que aquests anys devien ser d'una tranquil·litat relativa pel que fa a l'abastament del gra. Amb tot, cal remarcar alguns fets que s'observen en alguns documents corresponents a aquest període, que posen en entredit aquesta valoració.

Un any que resulta una incògnita amb la informació generada pel municipi és el 1313. No és un any fàcil d'analitzar perquè és un any poc reflectit en la informació conservada. El llibre del consell només recull el setembre de 1313, una carta que els consellers adreçaven als seus homònims de Cervera, per tal que restituïssin sis mitgeres i mitja de forment a un ciutadà de Barcelona, després que aquest hagués incomplert una ordinació per la qual no podia ser transportat gra a la ciutat de Barcelona¹⁷². Aquesta notícia, que amb prou feines fa pensar d'una manera llunyana en l'existència d'algun tipus de dificultat en l'abastament de cereals i que en ser exclusiva, fa dubtar que pugui haver hagut una carestia a Barcelona en aquest any, contrasta amb les dades recollides per Pere Ortí als comptes de la Pia Almoïna. Després de la crisi de 1311, es detecta un nou preu màxim de les mitjanes dels preus de compra del gra el 1313: 114,2 diners. L'important increment del preu se situa entre dos anys amb mitjanes clarament més baixes: pel 1312 i 1314 són respectivament 97,3 diners i 94,1 diners¹⁷³. Val a dir, que les diferències relatives no són tan elevades com per exemple entre 1308 i 1309, però sí prou significatives d'una situació de carestia de grans. Aquesta dada presenta a més problemes similars d'interpretació als que generava la relació entre 1309 i 1311. La persistència d'uns valors elevats el 1312 semblen indicar que en aquest any, si bé possiblement es va millorar l'accés als cereals, les collites no haurien resolt suficientment les dificultats i la ciutat podria no haver abandonat un cicle difícil que s'hauria manifestat amb intensitat el 1313, per millorar novament però de manera temporal el 1314. El factor que reforça més clarament la creença que 1313 va ser un any realment complicat és el fet la mitjana d'Ortí es basi en 39 observacions de preus, una mesura doncs mol sòlida, que contrasta amb els nombres d'observacions ostensiblement més baixos de 1309 i 1311: catorze i deu respectivament. Així, podria considerar-se que és probable

¹⁷² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 62 r.-v.

que el conjunt d'anys compresos entre 1308 i 1313 constitueixin, amb certes discontinuïtats, un cicle de penúries greus, amb un any de dificultats ben contrastades (1311) i dos de dificultats molt probables (1309 i 1313), que ampliaria el nombre d'anys incorporats al cicle de dificultats. Un argument més a favor de les dificultats en aquest any seria el fet que el 1313, Barthe ha assenyalat que hauria estat un any d'importants fams també a Navarra¹⁷⁴, un territori al qual afectaven substancialment les crisis productives. Malgrat les deficiències de la documentació municipal, els indicis apunten amb força a l'existència d'un any difícil per a la ciutat barcelonina.

En canvi, l'any 1315, que coincideix amb l'inici d'un dels tres grans períodes de fams que afecta a Europa, no es detecten indicis de crisi a la ciutat. Malgrat tot, la documentació municipal sembla fer-se ressò de la crisi de subsistència que va afectar a diferents territoris en aquest any. Així, els consellers adrecen una carta al rei on li indiquen que el preu del forment estava incrementant-se, tot passant dels sis sous i mig i set que afirmen que valia habitualment, a nou sous i més. Atribueixen la causa a diferents extraccions de gra que estaven tenint lloc per part d'alguns estrangers en diferents parts de Catalunya i sol·liciten en conseqüència que actui per evitar que en el futur les ciutats de la Corona es puguin veure afectades per aquesta situació de carestia¹⁷⁵. Així, la preocupació pel risc de caresties causades per l'extracció de gra torna a aparèixer, la qual cosa hem de fer extensible a d'altres territoris. A final de l'any 1316 es constaten també dificultats en la circulació de gra en alguns territoris de la Corona entre el mes d'octubre 1316 i el mes de febrer de 1317 i des del 28 de desembre fins el 14 de febrer de són suprimides les llicències d'exportació de gra, que porta als territoris situats més al nord de la Península —Navarra, País Basc— a experimentar fortes dificultats frumentàries. Les exportacions són però restablertes i incrementades respecte al període anterior durant la primavera, fins que a la tardor unes inundacions en el nord d'Aragó distorsionen novament el tràfic¹⁷⁶.

¹⁷³ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 412.

¹⁷⁴ És qualificat d'atroç a la *merindad* de Sigüença, on la fam assoleix el major nombre de comunitats afectades per fams entre 1305 i 1336. Barthe: *Fams i epidèmies...*, p. 32-33

¹⁷⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 23 v.-24 r.

¹⁷⁶ CUVILLIER, J.P.: "La noblesse catalane...", p. 124-125.

Tampoc la resta de notícies d'aquesta dècada no ofereixen cap indicació de caresties o dificultats en el proveïment de gra. Es tracta de referències a conflictes amb autoritats d'altres municipis, en particular una disputa amb el veguer de Girona i Besalú sobre quaranta-set sacs de farina transportats des de Sant Feliu de Guixols¹⁷⁷, i una protesta el mes d'agost de 1320 vers Guillem de Sant Vicenç, senyor del castell de Mataró, on li demanen que no recapti impostos sobre el blat a Jaume de Campmajor, ciutadà de Barcelona¹⁷⁸.

La manca de notícies sobre dificultats és significativa de la possibilitat que aquests anys no fossin especialment difícils per a la ciutat. I si bé cap d'aquestes notícies resulta prou concloent per afirmar que la ciutat no experimentà dificultats en el proveïment en aquests anys, no són els únics indicadors que disposem. Novament podem recórrer a la sèrie de preus de la Pia Almoïna, de la qual Ortí estableix que després d'un període de fort increment dels preus del gra entre 1308 i 1314, la Pia Almoïna inicia un nou cicle d'un període que considera relativament tranquil, entre 1315 i 1320. Tanmateix, en aquests anys té lloc un increment dels preus del gra quan les mitjanes passen de 87,4 el 1316 a 98,9 el 1317. Aquest fet podria apuntar alguns elements crítics en aquests anys, sobretot perquè les observacions fetes són nombroses: setanta-sis i vint-i-cinc respectivament. Les mitjanes presenten un preus similars en els anys següent de la dècada —96,4 el 1318, 98,6 el 1319. amb quaranta-dos i vint-i-set observacions en cada cas—, fins assolir un nou retrocés fins els 89,4 diners. l'any 1320 (quaranta-cinc observacions)¹⁷⁹. No sembla deslligable aquest increment de les dificultats experimentades en el període en alguns dels territoris interiors de la Corona que comentàvem anteriorment o de les importants sortides de cereals de les quals alertava el consell municipal el 1315 i que l'anàlisi de les llicències d'exportació testimonia el 1317. Tanmateix, aquests valors no apunten l'existència de crisis equiparables a les viscudes en els anys anteriors, només indiquen que el gra no arribava amb la mateixa fluïdesa en aquells anys. Més aviat són similars als de

¹⁷⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-5 (1318-1319), fol. 44 v.

¹⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-5 (1318-1319), fol. 53 v.

¹⁷⁹ Dades obtingudes d'ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 390 i 410.

1302, un moment que l'amença de carestia sembla que va poder-se superar per part del consell municipal. Una indicació final que el preu del gra es trobava baix en aquests anys correspon a una dada aportada per Bruniquer, segons el qual, prenent com a referència un privilegi atorgat pel rei, el blat a la ciutat de Barcelona s'havia venut durant 1320 al preu de 6 diners¹⁸⁰

Per tant, amb les dades que disposem en aquest moment, sembla que pel que fa als anys 1315-1320 mereix ser remarcat que la ciutat, com a d'altres territoris catalans, va quedar exempta de les conseqüències de la crisi que experimentaren altres territoris en el període de 1315-1317 i que les possibles dificultats que degueren existir, particularment el 1317, no es devien traduir en dificultats de gran intensitat per a l'abastament de la ciutat. L'absència d'activitat diplomàtica per part dels membres del Consell i tendència a l'estabilitat dels preus en un marc no especialment favorable semblen indicis suficients per sostenir aquesta hipòtesi, que podria ser discutida si altres fonts apuntessin el contrari. El fet, però, que en aquest període es disposin d'aproximacions a la quantificació dels volums de llicències reals concedides, fa girar l'interès vers elles com a activadores reals d'increments en els preus del gra. Pot discutir-se l'ús que els consellers municipals feien de l'amença de carestia¹⁸¹, que podia ser una percepció real o només un argument emprat regularment per evitar la sortida de gra i l'efecte inflacionari sobre els preus, que creiem que era la primera preocupació del consell. Del que no hi ha dubte, però, es que aquest procés inflacionari era real, perquè les compres de la Pia Almoina ho apunten de forma concloent per la segona meitat de la dècada de 1310. Cal no oblidar, però, que aquesta alça de preus també hauria d'estar marcada per les conseqüències del cicle anterior i per les dificultats que experimentaren diferents territoris en el període 1315-17.

¹⁸⁰ *Rúbriques de Bruniquer*, vol. 4, p. 163.

2.5. DE LA DÈCADA DE 1321 FINS A "LO MAL ANY PRIMER"

La tercera dècada del segle XIV també resulta clau, com l'anterior, per precisar els antecedents de les grans crisis del segle XIV. Novament observarem com la ciutat s'enfronta a nous processos de carestia i com aquests segueixen sent difícils de superar. L'estudi de les circumstàncies de l'abastament és veu afavorit, en la dècada anterior, pel fet que la sèrie Llibre del Consell cobreix una bona part del període. En el cas d'aquesta dècada, el coneixement de les circumstàncies del proveïment ve donat pels quatre llibres del consell, que cobreixen aproximadament la meitat del període. La resta de registres municipals no aporten informacions addicionals significatives.

Cal destacar en primer lloc que un dels anys dels que no ens ha arribat cap document és el 1321, la qual cosa dificulta reconèixer quin hauria estat el risc que la ciutat hagués experimentat problemes en el proveïment cereal·ler. Amb tot, els preus de la Pia Almoïna apunten que se situa dins d'un cicle de nous increments del preu del gra: si la mitjana dels preus s'havia situat el 1320 en 89,4 diners, l'any 1321 assoleix els 93,4 diners, tot iniciant un creixement sostingut que es mantindrà fins a 1325 i que inaugurarà un nou període de caresties¹⁸², de les quals es farà ressò la documentació municipal. El preu recollit a la Pia Almoïna per a l'any 1320 és més elevat que el proporcionat per Bruniquer, segons el qual la quartera de gra es venia a Barcelona al preu de sis diners en aquell any¹⁸³, però tots dos coincideixen en el fet d'assenyalar uns preus realment baixos per a la quartera de gra en aquell any i per tant una absència de caresties.

¹⁸¹ I així s'ha fet. Veure: SANCHEZ MARTÍNEZ, M.: "Guerra, avituallamiento del ejército y carestías en la Corona de Aragón: la provisión de cereal para la expedición granadina de Alfonso el Benigno (1329-1333), a *Historia, instituciones, documentos*, 20 (1993), p. 523-549.

¹⁸² ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", 410

¹⁸³ *Rúbriques de Bruniquer*, vol. 4, p. 163.

2.5.1. Un cicle llarg de caresties: 1322-1326

En efecte, les dades conservades al Llibre del Consell apunten que al llarg del cicle 1321-1322 van sorgir les primeres dificultats per al proveïment. En un document datat al mes d'abril de 1322, corresponent a un albarà signat pels consellers de la ciutat, es declara que la ciutat s'ha apropiat dels carregaments de gra procedent de Sicília que transportaven tres embarcacions que es dirigien a Colliure i que havien anat a parar al port de Barcelona a causa del mal temps. En l'explicació de la captura els consellers indiquen la motivació: *"per tal com en aquella ciutat havia gran fretura de vianda"*. El document també indica que la carestia no afecta només la ciutat de Barcelona, sinó que l'illa de Mallorca també s'estaria veient afectada¹⁸⁴. El fet que la datació d'aquest albarà sigui del mes d'abril de 1322, és a dir, en el punt de pas de la fase final del cicle anual al nou cicle, ens fa pensar que la ciutat es podia està veient afectada en el cicle 1321-1322 per un procés de carestia, d'intensitat desconeguda, que probablement el mes d'abril no havia estat encara superat ni semblava que les noves collites auguessin que es pal·liaria fàcilment. A això cal afegir el fet que els preus de la Pia Almoïna no reflecteixen increments significatius, per la qual cosa podem pensar que aquesta problemàtica podia haver-se originat a l'hivern i que les noves mesos no haurien resolt les necessitats de proveïment de la ciutat.

Les notícies posteriors tendeixen a confirmar aquestes impressions. En el mes de juliol noves mesures indiquen la permanència de les dificultats. Els consellers haurien decidit suprimir l'impost de "de la ribera" a totes aquelles embarcacions procedents de Sicília, Sardenya o altres llocs que vinguessin carregades de gra. Ens ha arribat aquesta informació gràcies a l'ordinació feta el 19 de juliol de 1322¹⁸⁵ i a una carta adreçada a Guillem Lledó, cònsol català de Palerm, on els consellers expliquen aquesta decisió i s'indica la motivació: *"per rahó de carestia de defayliment de vianda qui era e és en la ciutat de Barchinona"*. Els consellers esperaven amb aquesta mesura afavorir el transport de gra a la ciutat, i per tal de millorar les possibilitats de proveïment durant

¹⁸⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol.51 v.-52 r

els següents mesos, els consellers estableixen el període d'exempció d'aquesta informació fins el dia de Sant Joan de 1323, és a dir, fins el següent cicle anual, després de les noves collites. La carta termina amb una consideració sobre el preu que obtindran els comerciants: "*dejats aquí significar e publicar a tots los patrons e mercaders, axí com altres, e tots los altres navegants, a disperas pertides vostres, dejen entrar ab càrrech de gra que ls dejats induir e conseillar aitant com pugats de venir e descarregar assí en Barchinona en no en altre loch, car assí faran de son preu més que en neguns altres parts*"¹⁸⁶. Malgrat tot, després d'aquesta dada ja no apareixen en el Llibre del Consell corresponent altres referències complementàries a la situació de carestia en aquell any ni tampoc referències sobre caresties en l'any següent. Sí que disposem d'un conjunt d'ordinacions que poden ser identificades amb un context de dificultats. Els consellers estableixen el 22 de desembre de 1323 la prohibició que cap fariner, flequer o bescuiter pogués reservar-se cada dia més de deu quarteres de gra, tant per ell com per a qualsevol altra persona, i també que cap persona no pogués fer una compra superior a cinc quarteres de forment i cinc quarteres de civada¹⁸⁷. Mesures, doncs, orientades a la reducció de les compres per part dels elaboradors de pa.

La manca de notícies directes sobre la carestia contrasta amb el coneixement de l'increment de preu del gra que mostren els comptes de la Pia Almoïna. La mitjana dels preus de compra passa dels 93,4 diners de l'any 1321 als 104,4 diners de 1322, la qual cosa suposa un increment 11 diners en un context que les observacions de preus esdevenen nombroses i per tant són fiables (seixanta i cinquanta-dos respectivament)¹⁸⁸. Aquests indicadors reflecteixen novament les estretes relacions que s'estableixen entre els canvis en l'evolució dels preus de compra a la Pia Almoïna i les circumstàncies adverses per al proveïment que viu la ciutat, i també serveixen per mostrar, quan la documentació no aporta informació, que les dificultats persisteixen, atès que les mitjanes de la Pia

¹⁸⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 39 r.

¹⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 60 v.-61 r.

¹⁸⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 16 r.-17 v.

¹⁸⁸ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

Almoïna experimenten un nou creixement el 1323, de 6,5 diners (110,9 diners de mitjana)¹⁸⁹, símptoma que es prolonga el període de carestia.

En l'any posterior, la documentació municipal proporciona un vincle segur, que permet corroborar el fet que la ciutat travessa un període de dificultats permanents: el 14 de maig de 1324 intercepten per la força una coca carregada de forment i cigrons, *"e assò fo feyt per rahó de necessitat e de carestia de gra qui era en la dita ciutat e per privilegi e costuma antiga que la dita ciutat ha sobre assò"*¹⁹⁰. Així doncs, considerant la informació aportada per totes dues fonts, no sembla que les collites de 1323 haguessin millorat l'oferta de blat i per tant les dificultats s'havien prolongat en el cicle 1323-1324. I novament, l'any 1324, els comptes de la Pia Almoïna ho confirmen: la mitjana dels preus del gra s'incrementa fins els 117,3 diners, 6,7 diners més que en l'any anterior.

Malgrat les limitacions de la documentació, no hi ha dubte que en el període 1321-1324 la ciutat va sofrir dos cicles de carestia continuats i que aquest no només van suposar el manteniment d'uns preus elevats, sinó un creixement sostingut. De fet, podria ser que aquest increment de preus estigués incrementant la percepció de la importància de la carestia, atès que els indicis no apunten, però, que, malgrat els notables increments del preu, la gravetat de la carestia fos d'una magnitud a l'experimentada els anys anteriors, tant pel fet que les notícies sobre la mateixa són escasses en un període del qual es disposa de documentació, com que les decisions preses no inclouen mesures molt excepcionals o mesures diferents de les adoptades anteriorment. Fins i tot la importància de la mesura d'establir una exempció en l'impost de la ribera pot relativitzar-se, considerant que si altres ciutats vivien una situació similar a la de Barcelona, és probable que els consellers consideressin necessari prendre aquesta decisió simplement per millorar la seva capacitat de proveïment en un context de gran demanda de gra. Malauradament, l'escassetat d'informació no ens permet assolir una conclusió definitiva sobre aquest procés, però no hi ha dubte que el fet que aquestes les notícies sobre caresties de la documentació municipal s'insereixin en un cicle d'increment continuat del preu del gra en el

¹⁸⁹ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

cas de la Pia Almoïna, denota un escenari de majors dificultats per afrontar l'aprovisionament de gra i superar els cicles de carestia a través de les noves collites, que encara es prolonga més en el cicle posterior.

2.5.2. La culminació del cicle de carestia: la crisi de 1325

El cicle de 1324-1325 és el més difícil de tota la dècada per a la ciutat de Barcelona. Malauradament l'anàlisi i la interpretació d'aquest període resulta impossible a través de la documentació municipal, atès que hi ha un salt cronològic en els documents del Llibre del Consell, des del setembre de 1324 fins al primer semestre de 1326, justament en els anys que abasta aquest cicle. Tanmateix, hi ha d'altres fonts que aporten indicis suficients. La dada més específica sobre aquest fet va ser aportada per Bruniquer, qui indicava a les seves rúbriques que la quartera de gra va assolir el preu de 61 sous en l'any 1325¹⁹¹, la qual ja feia pensar en una carestia important. Ara, amb el suport de la informació de la Pia Almoïna i les dades obtingudes del Llibre del Consell sabem que no és només una carestia, sinó la culminació d'un cicle important.

En efecte, la informació aportada per Pere Ortí apunta en aquesta direcció. El període 1324-1325 és en els comptes de la Pia Almoïna d'increment sostingut dels preus del gra. Aquest evolucionen dels 117,3 l'any 1324 al 127,2 l'any 1325. Si relacionem el preu d'aquest darrer any amb la informació aportada per Bruniquer, tot fa pensar que les caresties de 1321-1324 s'haurien estès encara sobre l'any següent i que s'hauria agreujat fins assolir el seu punt àlgid el 1325. D'aquest fet es fa ressò el comportament de la Pia Almoïna, que resulta ben eloqüent: a diferència dels anys anteriors, la Pia Almoïna va deixar de servir menjar als pobres i va assignar una quantitat de diners, una mesura aquesta que només es va produir també durant el període de Lo Mal Any Primer. En efecte, en cap any anterior s'havien assolit mitjanes tan elevades, ni tan sols el 1290. La mesura va restar efectiva durant tot l'any i no es va

¹⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 41 r.-v.

¹⁹¹ Citada per Carme Batlle (19--): *Crònica de Mascaró, BC, Ms. 485, fol. 290 i Bruniquer: Rúbriques, IV, pàg. 163.*

suprimir fins el mes d'agost de 1326, és a dir, després de les collites de 1326. Aquesta decisió presa per la Pia Almoina apunta l'existència d'una gran carestia a la ciutat, presumiblement digna de considerar-se crisi de subsistència. Orti considera que no es pot deslligar dels problemes derivats de la conquesta de Sardenya, que hauria provocat dificultats per aprovisionar de cereals l'illa, a la qual caldria afegir les dificultats de l'aprovisionament de gra sicilià generat per la intervenció de Gènova en el conflicte¹⁹². Sigui com sigui, aquest antecedent és digne de consideració, atès que s'apunta com la dificultat probablement major que va afectar la ciutat abans de 1333. Després d'aquest any, els preus de la Pia Almoina inicien una disminució: aparentment els resultats de les noves collites o un restabliment de les rutes de proveïment permeten que experimentin un ràpid retrocés, i la mitjana de 1326 va reduir-se fins els 105,5 diners (21,7 diners menys que a 1325)¹⁹³.

Queda així clara la gravetat de la crisi que travessa Barcelona en l'any 1325. El que no està tan clar és quan es generen els moments de majors dificultats. Per Ortí, és en el cicle 1325-26¹⁹⁴, però no és evident que aquesta carestia incidís sobre tot el cicle. Així sembla indicar-ho la documentació municipal, que comença a generar notícies sobre els cereals a partir del primer semestre de 1326. En el volum corresponent del Llibre del Consell no apareixen indicis que hi hagi una situació de carestia, sinó més aviat del contrari. El primer és el fet que no apareixen referències documentals a episodis de desabastament. El segon que les ordinacions emeses pels consellers estableixen uns preus màxims per al a venda de gra impropis d'un període de carestia: així, els consellers estableixen un preu màxim de sis sous a la quartera d'ordi¹⁹⁵. A més a més, malgrat realitzar-se una reclamació a les autoritats de Savona respecte a una acció pirata sobre una nau barcelonesa carregada amb forment, ordi i altres mercaderies, que suposa un valor de mi lliures barcelonines¹⁹⁶, els consellers no al·ludeixen en cap cas a una situació de carestia a la ciutat en la reclamació. Novament les xifres de la Pia Almoina avalen aquesta interpretació:

¹⁹² ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410 i 414-415

¹⁹³ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

¹⁹⁴ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 414.

¹⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 15 r.

¹⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 46 r.

Per tant, encara que la decisió de la Pia Almoina de no oferir pa als pobres no es rectifica fins al mes d'agost de 1326, no es dedueix d'això la permanència de dificultats fins a aquest moment. Cal recordar en canvi que la ciutat es troba immersa en un nivell de preus molt elevat durant tots aquests anys i que aquest fet podria explicar en part un retard en la supressió de la mesura respecte a la disminució de la dificultat frumentària. Insistim que són anys difícils per a la ciutat i això ho confirma el fet que a final de 1327 les dificultats tornin a posar-se en evidència en les fonts municipals.

2.5.3. La carestia de 1326-1327

En efecte, el cicle de 1326-1327 es correspon a la ciutat amb l'experimentació d'un nou període de carestia, que no és exclusiu de Barcelona, sinó que afecta també almenys a un conjunt de poblacions gironines. Amb tot, els indicis d'aquesta crisi són escassos: les notícies són poques i no es conserven dades sobre preus de compra a la Pia Almoina del període 1327 i 1328. La impressió, però, és que Barcelona es va veure poc afectada i que va poder superar la crisi sense gaires dificultats.

El primer indici de l'existència d'una crisi que afecta a diferents punts del Principat es produeix el 30 de desembre de 1326, amb motiu d'una carta que els consellers adrecen als jurats de Girona, en la qual els hi reclamen la restitució d'una embarcació carregada de gra que havia estat embargada a Sant Feliu de Guíxols pel batlle de Girona. Es tracta d'un lleny de dos ciutadans de Barcelona procedent d'Oristany, que és obligat a descarregar la seva mercaderia en el port esmentat, per tal que sigui venuda a la ciutat de Girona. Els consellers es refereixen a aquest embargament com una actuació succeïda "*sub pretextis quod ipsa civitatis propter invalescentem caristia victualium in eadem...*". Tanmateix, en el conjunt del document no es fa cap referència que Barcelona experimenti també aquesta carestia¹⁹⁷. Unes setmanes més tard té

¹⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 41 v.-42 r.

lloc un altre incident relacionat amb partides de gra, en aquest cas contra un mercader de Barcelona, a Sant Pol, quan el noble Bernat de Cabrera incauta per la força un volum d'ordi emmagatzemat a les botigues de Bernat Polinyà, encara que en aquest cas no es fa cap referència a una carestia en aquell territori¹⁹⁸. A aquest conjunt d'indicis de dificultats, cal sumar dues ordinacions promulgades per la ciutat el 8 d'agost de 1326. La primera estableix que cap persona estrangera podrà comprar per al seu ús més de 2 quarteres d'ordi o civada, i estableix que els compradors de l'ajuda de la quartera no recaptin l'ajuda de les persones estrangeres¹⁹⁹. Una altra ordinació, del període de 1326-27, recorda als flequers que pasten fogasses i pa de sedàs l'obligació de pastar-les tots els dies i al preu que ordenin els prohoms²⁰⁰

La documentació, però, que relata obertament l'existència d'una carestia de gra a Barcelona data del 14 d'abril de 1327. Es tracta d'una carta que els consellers adrecen als jurats de Camprodon, per tal d'informar de la decisió de no restituir el gra que transportaven un conjunt d'embarcacions que es dirigien vers les costes gironines, a causa de "*carestia gran et de deffalliment de gra qui era et és en la dita ciutat*" A la carta els consellers reconeixen haver forçat una embarcació que transportava gra vers Camprodon i mostren el seu pesar per la situació de carestia que viu la pròpia vila de Camprodon. De la mateixa manera, reconeixen haver recorregut a la "*usança antiga de la ciutat de Barchinona*", per la qual obliguen a navegar a les embarcacions que passen per la costa fins la ciutat i a descarregar el seu gra en situacions de carestia, *la qual hic és e fora estada encara major si aquesta manera no y agués hom pressa*". Segons les indicacions que proporciona aquest document, la carestia abastaria un bon nombre de viles gironines, atès que les embarcacions capturades anaven a Girona, Castelló d'Empúries, Camprodon i altres llocs de Catalunya "*qui semblantment havem e han carestia e deffalliment de gra*"²⁰¹. La informació proporcionada per la carta dels jurats de Camprodon es completa amb una altra carta, en aquest cas adreçada als jurats de Girona, datada el dia

¹⁹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 43 r.

¹⁹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 20 v.-21 r.

²⁰⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 34 v.

19 d'abril, on es torna a explicar l'ús realitzat de la "*usança antiga*", en aquest cas en relació als carregaments de gra que eren transportat vers Girona²⁰². Totes aquestes dades del mes d'abril contrasten, doncs, amb el semestre anterior en el fet que ja es fa referència explícita a la crisi a la ciutat, que en aquests mesos afectaria també a altres zones de la Corona com Mallorca, on el preu de la quartera es va incrementar, tal i com referència un escrit adreçat pels consellers als jurats de Mallorca datat el mes de juliol de 1327²⁰³.

Per les dades recollides, semblaria que la ciutat només va necessitar un conjunt de mesures d'incautació d'embarcacions per superar les amenaces de carestia, encara que de ben segur que les respostes van tenir lloc a d'altres nivells. El fet que els comptes de la Pia Almoïna no es fan ressò d'aquesta situació, en no haver dades sobre l'any 1327 ni sobre l'any 1328²⁰⁴, impedeix esvair els dubtes sobre el cicle.

Amb el canvi de cicle, però, es possible que quedessin superades les dificultats per a l'abastament que havien afectat a la ciutat, per la qual cosa l'extensió total del cicle de caresties de la dècada de 1320 caldria situar-lo entre 1322 i 1327. Un període de crisi que ens resulta poc conegut i que amb les dades apuntades en aquest apartat només ens queden parcialment dibuixat. Tots els indicis apunten que es tracta del període més llarg de crisi del primer terç del segle XIV, que conté el moment més crític anterior a "Lo Mal Any Primer" i que naturalment no es limita només a problemes específics viscuts per una ciutat com Barcelona, sinó que sovint coincideix amb importants dificultats al seu entorn. El contrast més important, però, amb la crisi posterior és la diferent reacció del Consell Municipal vers la mateixa. Si el 1333-34 el Consell Municipal farà grans esforços per millorar el proveïment, en aquest cas les dades denoten uns criteris d'intervenció encara tímids. Una lleu millora de l'escenari en els anys posteriors segurament contribuirà que el Consell segueixi jugant un paper secundari en l'atenció als problemes del proveïment durant un cert temps.

²⁰¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 41 v.-42 r.

²⁰² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol.50 r.-v.

²⁰³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 58 r.-v.

2.5.4. Els darrers anys de la dècada : 1327-1330

En efecte, a partir del nou cicle 1327-1328, sembla que els problemes del proveïment experimentaran un cert redreçament, que resulta difícil de seguir a partir de la documentació municipal. Malauradament no s'han conservat Llibres del Consell corresponents als cicles anuals que es desenvolupen a partir de les collites de 1327, 1328 i 1329. Tenim dificultats, doncs, per saber si en aquests tres anys van perdurar les dificultats de proveïment de la ciutat o si bé van poder ser superades com en altres vegades. Sí sabem que es tracta d'anys que no resulten fàcils en diferents contrades de la Corona, com ara València²⁰⁵, però també sembla que Barcelona no es va veure tan perjudicada. Un indici el proporciona una carta enviada pel rei Alfons als consellers de Barcelona, on indica que el gra de la companyia dels mercaders format per Ramon i Bertran Savall, i Bernat i Guillem Sabastida, no fos transportat a Barcelona, si a València, on hi hauria un major escassetat que en aquesta ciutat²⁰⁶. Aquesta notícia suggereix que, com indicàvem abans, les dificultats es trobaven esteses a d'altres zones de la Corona, i també que la ciutat no havia recuperat plenament la normalitat després de la collita de 1328.

Probablement també cal relacionar amb la permanència de les dificultats el fet que el gener de 1328 la ciutat rebés d'Alfons el Benigne el privilegi *vi vel gratis*, pel qual el consistori podia obligar qualsevol vaixell que passés per les costes de prop de la ciutat a descarregar els cereals²⁰⁷. Aquesta pràctica, de la qual ja hem recollit testimonis anteriorment a la concessió d'aquest privilegi i hem vist que cobrava protagonisme en aquesta dècada, es desenvoluparà força a partir d'aquest moment. No només es limitarà a les naus que passen per la costa, sinó que la ciutat impulsarà la incautació de gra de tot tipus de naus mitjançant els seus propis vaixells armats o altres en temps de carestia i progressivament esdevindrà un mecanisme de proveïment que opera tant en temps de carestia com d'abundància.

²⁰⁴ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410 i 414.

²⁰⁵ Tal i com relata MUTGÉ, J. "la ciudad de Barcelona...", p. 43

²⁰⁶ ACA, Cancillera, reg. 430, fol. 116 v., citat per MUTGÉ, J. "La ciudad de Barcelona..:", p. 43.

Les dades de la Pia Almoïna apunten que es probable que la situació si que experimentés un redreçament a partir de l'any següent, atès que les dades que es recullen apunten que els darrers anys de la dècada de 1320 devien ser de relativa tranquil·litat en l'àmbit del proveïment frumentari. Les mitjanes de preus se situen en 100,9 diners el 1329, per experimentar posteriorment i 98,2 el 1330. Encara que els preus són prou elevats com per compartir l'opinió expressada per altres autors²⁰⁸ que encara hi hauria una certa escassetat a la ciutat, aquests són els valors més baixos des de 1322²⁰⁹. Es tracta, doncs, d'un retrocés significatiu, considerant la situació exterior, i d'un senyal prou indicatiu que probablement no fossin anys de carestia per a la ciutat o si més no les dificultats entressin en una fase de moderació, respecte els anys anteriors.

Es també en aquests anys que Sánchez ha assenyalat el recurs habitual del monarca a decretar la inhibició en les tretes de gra, per les quals el rei establia la prohibició fins a la següent collita, i defensa la influència interessada de les grans ciutats catalanes en les inhibicions de 1329, 1330 i 1332, malgrat justificar-se pel risc de carestia i per la preparació de l'expedició a Granada²¹⁰. Així, el 25 de novembre de 1329 el rei comunicava que malgrat haver promès al rei de Mallorca l'extracció de 15.000 cafissos de blat de Tortosa, havia decidit fer cas a la demanda dels consellers barcelonins i havia revocat el permís²¹¹. De la mateixa manera, el 1331, el rei ordenava que ningú gosés extreure gra de la ciutat, excepte vers les poblacions de Sant Feliu de Guíxols, Palamós i Torroella de Montgrí²¹². No sembla, però, que aquestes actuacions es traduïssin en noves penúries per a la ciutat, tal i com hem apuntat que podia haver passat en anys anteriors.

²⁰⁷ AHCB: *Llibre Vermell*. I, fol. 65 v.

²⁰⁸ MUTGÉ, J. "L'abastament de blat a la ciutat de Barcelona", A: *Anuario de Estudios Medievales*, 31-2 (2001), p. 655.

²⁰⁹ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

²¹⁰ SÁNCHEZ, M.: "Guerra, avituallamiento del ejército y carestías en la Corona de Aragón: la provisión de cereal para la expedición granadina de Alfonso el Benigno (1329-1333), a *Historia, instituciones, documentos*, 20 (1993), p. 523-549.

²¹¹ ACA, Cancilleria, reg. 430, fol. 116 v., citat per MUTGÉ, J. "La ciudad de Barcelona...", p. 46-47.

²¹² ACA, Cancilleria, reg. 430, fol. 116 v., citat per MUTGÉ, J. "La ciudad de Barcelona...", p. 47.

2.5.5. Els preludis de "lo Mal Any Primer": 1330-1333.

Endinsant-nos en la dècada de 1330, cal assenyalar que el coneixement de l'estat del proveïment de cereals a la ciutat de Barcelona només pot analitzar-se parcialment en els cicles del període 1330-1333, atès que no es conserva el volum corresponent al període 1331-1332. El fet més rellevant del període 1330-1331 és que malgrat les nombroses referències documentals a les actuacions del consistori en relació als afers del gra, no apareixen al·lusions a situacions de carestia en aquest període, per la qual cosa sembla possible afirmar que en aquest període no van haver tampoc dificultats per al proveïment. Les principals informacions fan referència a les queixes i reclamacions relacionades amb actes de pirateria perpetrats pels genovesos contra algunes embarcacions barcelonines²¹³ i amb informacions sobre la prohibició reial de transportar gra a terres genoveses²¹⁴. També cal tenir en compte que l'any 1331, les mitjanes del preu de compra del gra a la Pia Almoina només van incrementar-se lleument, fins arribar als 99,8 diners²¹⁵, la qual cosa apunta una tendència dels preus a mantenir-se alts, però estables en tot el període 1329-1331, al qual desconeixem si caldria afegir-hi l'any 1328. És possible que malgrat els diferents interessos existents al voltant de les prohibicions d'extracció, aquestes contribuïssin a generar una certa estabilitat en l'abastament en aquest difícil període. Pel que fa al període 1332-1333, les referències del Llibre del Consell al gra apareixen generalment vinculades a la preparació de bescuit per a les embarcacions²¹⁶ i no es detecten referències concretes a situacions de carestia, fins que a partir de primers de juny de 1333 es desferma la carestia que portarà a la crisi de lo Mal Any Primer.

El propi Ortí havia indicat que la tendència a la baixa dels preus del forment en la segona meitat de la dècada de 1320 canviarà i que els primers indicis de males collites apareixeran el 1332, tot iniciant un període de quatre anys de

²¹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-11 (1330-1331), fol. 50 v.-51 r.,

²¹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-11 (1330-1331), fol. 65 v., 66 r. i 75 v.

²¹⁵ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

²¹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 48 r.-v., 51 v., 55 r., 56 v.-57 r. i 65 r.-v..

dificultats frumentàries. En efecte, a partir de 1332 s'inicia un cicle de creixement dels preus en que experimentaran un gran salt l'any 1333, amb motiu de lo Mal Any Primer. Així, la mitjana de preu de la quartera se situa l'any 1332 en els 109,8 diners, 10 diners més que l'any anterior²¹⁷. Aquest significatiu increment en el preu sembla anunciar el sorgiment de nous problemes per a la ciutat, que semblen confirmar-se en observar-se algunes decisions preses pel Consell de Cent. Així, en el mes d'octubre de 1332, el Consell de Cent decidia subvencionar a través d'una prima de deu diners per quartera un carregament de 2150 salmes de blat, pel qual es posava a disposició de vuit mercaders una nau de la ciutat per tal que anessin a Càller a carregar el gra²¹⁸.

Els increments de preus de 1331 a 1332 obren, doncs, un cicle de dificultats a Barcelona. Amb tot, la documentació municipal no reflecteix indicis que s'hagués arribat a una situació excepcional o que la ciutat experimentés dificultats fins arribar als mesos d'abril i maig de 1333, quan els consellers se n'adonen que la producció cerealera serà deficient i inicien les primeres gestions per garantir el proveïment de la ciutat durant la crisi més important viscuda en aquell segle fins a aquell moment. Per tant, la situació de 1332 no podem considerar-la a priori qualitativament més complicada que en els anys immediatament anteriors, sinó un primer símptoma d'un nou escenari que resultarà dramàtic per a la ciutat.

2.5.6. La crisi de "lo Mal Any Primer"

La crisi de Lo Mal Any Primer havia estat considerada tradicionalment per la historiografia com el primer mal any per a l'abastament de cereals²¹⁹, però alguns autors com Agustín Rubio²²⁰ o Pere Orti han qüestionat aquest fet per les

²¹⁷ ORTI, P.: "El forment a la Barcelona...", p. 416.

²¹⁸ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Manual. XIII-2, fol. 82 v., citat per RIERA, S. "El proveïment de cereals...". p. 316.

²¹⁹ De manera significativa VILAR, P.: "El declive catalán de la baja Edad Media. Hipótesis sobre su cronología, a *Crecimiento y desarrollo*, 1964, p. 328-329 y numerosos manuales historiográficos.

²²⁰ RUBIO, A.: "A propósito del *Mal Any Primer*. Dificultades cerealísticas en la Corona de Aragón en los años treinta del siglo XIV", a *Estudios dedicados a Juan Pesset Aleixandre*, 2. Valencia: 1982, p. 477-487.

nombroses dificultats que es documenten en els anys anteriors i que hem anat presentant en els apartats anterior, tant pel que fa als comptes de la Pia Almoina com a les referències de la documentació municipal. Segons Rubio, cal tenir present que aquesta denominació recollida pels cronistes obeeix al gran impacte que va causa entre els coetanis per les seves grans dimensions, com també les causarien les crisi de 1346-47 i de 1374-75.

Amb tot, no es pot obviar la gravetat d'aquesta crisi, les referències sobre la qual són, en el cas de Barcelona, molt superiors a les recollides en èpoques anteriors. Una altra característica fonamental d'aquesta crisi és el seu ampli abast. No es limita a Barcelona, ni a municipis del litoral com Tortosa, sinó que també colpeja les poblacions interiors, com en el cas de Cervera²²¹ i el seu impacte abasta tot Catalunya²²². També afecta a la resta de la Corona d'Aragó, atès que disposem de notícies d'aquestes dificultats a València²²³. I no només, perquè Rubio ha assenyalat l'existència de caresties en l'any 1333 a Portugal, a Castella i a Galícia, i també fora de la Península, concretament a Itàlia²²⁴. L'extensió i envergadura d'aquesta crisi fa necessari abordar-la en una àmplia monografia, que posi de manifest les interrelacions que existeixen entre tots els territoris afectats en aquests anys, tant en el seu sorgiment com en el seu desenvolupament, l'actitud adoptada pels consells municipals, la política seguida pel monarca i els efectes similars i diferenciats respecte a crisis anteriors. Només així serà possible concretar si realment es tracta d'una primera gran crisi —que podria ser considerada així, en resultar la primera coincidència en el temps d'un elevat nombre d'àrees afectades al territori de la Corona, a diferència del que succeeix en els anys anteriors— o d'un episodi similar als viscuts anteriorment. La nostra opinió és que malgrat les inevitables coincidències respecte als episodis anteriors, l'actiu paper adoptat pel consell municipal com a conseqüència del seu impacte que queda reflectit en la documentació municipal apunta que si bé no va ser la "primera", sí que va

²²¹ TURULL, M. "El mal any primer a Cervera: Traslals socio-polític i crisi de subsistència (1333)", a *Miscel·lània Cerverina*, 4 (1986), p. 23-54.

²²² "...havem reebuda letra vostra sobre l fet de la gran carestia que és per tota Cathalunya...". AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1333-1334), fol. 45 v.

²²³ RUBIO, A.: "A propósito..."

²²⁴ Segons GRUNDMAN, J.: "Documenti umbri sulla carestia degli anni 1328-1330", a *Archivio Storico Italiano*, 128 (1970), p. 207-253, citat per RUBIO: "A propósito...", p. 476.

exercir un efecte prou considerable, com per generar una forta intervenció sobre el mercat per part del consell, que aniria cristal·litzant amb el pas del temps en l'establiment de mecanismes d'intervenció estables.

Sebastià Riera va caracteritzar la gestió d'aquesta crisi com un "recurs a la importació massiva de cereals per evitar que els preus del pa pugessin excessivament; per aconseguir-ho, va desenvolupar una intensa activitat diplomàtica i no va dubtar en endeutar-se per tenir la ciutat ven proveïda"²²⁵. En efecte, del mes de juny de 1333 al mes d'abril de 1334, la documentació municipal es fa ressò d'una intensa activitat adreçada a l'obtenció de gra, com no s'havia vist en els anys precedents. Ens trobem, davant d'un salt qualitatiu en el paper del municipi en la intervenció sobre el proveïment de gra, que pot ser seguida a través del Llibre del Consell. La clau d'aquest salt qualitatiu són la multiplicació dels esforços per aconseguir obtenir l'accés a les zones habituals de proveïment i la disposició a gestionar el propi municipi aquestes compres. Cap dels dos elements es troben recollits anteriorment, si més no d'aquesta forma. En la primera dècada del segle si s'havien fet gestions d'aquest tipus, concretament al Marroc, però en la resta d'actuacions el consell es dotava d'un comportament mediador, pel qual apel·lant a l'existència de caresties, els consellers reclamaven el permís a terceres persones per extreure gra o justificaven les incautacions realitzades en la franja marítima. Ara aquesta situació canvia ostensiblement, tal i com mostrarem a continuació. Els treballs de Sebastià Riera²²⁶ fan una àmplia descripció de procés seguit pel consistori durant aquesta crisi, per la qual cosa no ens detindrem a tractar-la en profunditat, sinó que ens limitarem a ressenyar els principals tipus d'intervenció esdevingudes i a destacar alguns aspectes específics, que revesteixen un interès especial o que no van ser prou destacats en els esmentats treballs.

La cronologia dels fets a Barcelona és similar a la viscuda per altres municipis. El treball de Max Turull revela que en el cas de Cervera la concentració de les dificultats frumentàries també van tenir lloc a l'hivern de 1333, encara que no

²²⁵ RIERA, S: "El proveïment de cereals a la ciutat de Barcelona...", p. 315-236.

proporciona dades sobre les dificultats en els anys posteriors. En efecte, Turull no detecta signes de risc durant l'estiu de 1332 i no és fins el 5 de maig de 1333 que una indicació sobre problemes meteorològics, pels quals el consell de Cervera va prendre mesures per contenir els preus i evitar la sortida de gra de la ciutat. A l'estiu, es promulgaren diferents ordinacions per tal de promoure l'entrada de cereals i evitar l'acaparament: entre d'altres, se suprimeixen les imposicions sobre el gra que entra a la ciutat i es prohibeix vendre el gra a les botigues en lloc de les places. El desembre els documents municipals fan menció ja de l'existència d'una gran carestia ("*E com gran carestia fos en la vila de Cervera...*") i es desenvolupen diferents sessions del Consell municipal per tractar les mesures a prendre. Entre elles s'estableixen un conjunt de mesures punitives contra aquells que fessin sortir gra de la ciutat, per a regular el consum de cada ciutadà, tot evitant que en comprassin més que el necessari per a la seva provisió; es persegueix l'especulació per part dels revenedors; es constitueix una botiga de gra regida per prohoms del Consell, i es comproven les existències de gra a la ciutat i s'ordena fer manifestos²²⁷. La importància de la crisi a Cervera també es percebuda per part dels consellers barcelonins, que eximeixen a l'esmentat municipi de fer un pagament durant el mes de gener, a causa de les dificultats que travessen²²⁸

Contràriament al cas de Cervera, de Tortosa es disposa de referències corresponents a l'any 1334 de l'existència d'una important carestia. No es conserven registres documentals que permetin mostrar l'existència d'una crisi l'any 1333. Segons Albert Curto, es tractaria d'una crisi que afectaria el segon semestre de 1334, de la qual es produiria una millora vers el setembre, però que no se superaria totalment fins a l'estiu de 1336. En un document d'abril de 1334 es parla d'una gran necessitat de gra²²⁹ i durant el mes de maig els jurats de Tortosa haurien promulgat mes de vint-i-cinc disposicions per canalitzar una la situació derivada de l'exhauriment de la producció de l'any anterior, entre les quals s'inclou la pena de mort per al robatori de blat durant la nits als

²²⁶ RIERA, S. "El proveïment de cereals..." i *El mal any primer...* i MUTGÉ, J. "L'abastament de blat..."

²²⁷ TURULL: "El mal any primer...", p. 36-45.

²²⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 48 r.

²²⁹ AHCT: *Llibres d'establiments*, I (1334), fol 11 v., citat per CURTO i HOMEDES, Albert. *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*. Barcelona, 1988, p. 211.

camps. A l'agost, però, el municipi hauria assegurat i embotigat el gra, i disposaria l'obligació de comprar el gra de la ciutat²³⁰.

Passant al cas de Barcelona, l'actuació del consell contra els efectes de la crisi de Lo Mal Any Primer s'inicia el mes de juny, quan el consistori pren un conjunt de decisions per tal que les naus es proveeixin de gra a les zones de proveïment de Sardenya i Sicília. Amb aquesta finalitat demanen a Berenguer Carbonell, cònsol de Sardenya, que sol·liciti a totes les naus que sigui possible que aportin gra a la ciutat²³¹; negocien amb els consellers de Mallorca l'armament de dotze galeres que protegeixin les naus que vagin a carregar als ports de Sicília²³², i sol·liciten a Galcerà Marquet, capità de l'armada, que protegeixi tots els vaixells de la Corona que es desplacin a Sicília per carregar gra²³³. Mentre es desenvolupen actuacions per protegir i assegurar les importacions de gra des de la Mediterrània Central, els consellers han de desenvolupar gestions diplomàtiques amb altres municipis, per tal d'assegurar l'arribada de gra des d'aquells, davant les dificultats posades pels consells municipals. Així, escriuen als consellers de Tortosa per tal de demanar-los que autoritzin la sortida de gra als mercaders barcelonins en aquella ciutat²³⁴ i als jurats de Manresa per tal que restitueixin un carregament de gra d'un ciutadà barceloní²³⁵. En aquest mateix moment es desenvolupa ja una intensa activitat per capturar tot tipus de naus carregades de gra en qualsevol indret, i fruit d'això es la retenció al port de Barcelona d'una nau que s'adreçava a València, respecte a la qual el consistori es veu forçat a donar explicacions a Alfons el Benigne²³⁶ o la petició feta a Galcerà Marquet, que obligui a totes les naus italianes o d'altres territoris estrangers que transportessin gra que l'aportessin a Barcelona, atès que fins a aquell moment no havia arribat cap²³⁷. Les actuacions del consell municipal es concentren sobre aquests territoris fins al final de l'any 1333, però tendeixen a intensificar-se, especialment a Sicília, on Marquet intentava

²³⁰ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 210-211.

²³¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 67 r.-v.

²³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 8 v.-69 r.

²³³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 69 v.

²³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 70 r.

²³⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 69 v.

²³⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 70 v.-71 r.

²³⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 83 r.

aconseguir gra en el mes del juliol i on el setembre els consellers demanen al rei Frederic de Sicília que afavoreixi la compra lliure de blat a l'illa²³⁸.

A partir del mes de desembre, les dades disponibles indiquen que les actuacions es diversificaven geogràficament i s'intensificaven. Sabem que en aquest moment les dificultats són majors que unes setmanes abans i que els intents fets per obtenir gra del Llobregat, l'Urgell i Vallès no són suficients²³⁹, tot coincidint amb l'inici de l'hivern. Novament torna a ser necessària la intervenció del municipi per demanar l'autorització la sortida de gra d'altres territoris, com de la vegueria de Vilafranca²⁴⁰ o per sol·licitar al rei que autoritzi la sortida de sis-cents cafissos de blat que un mercader tortosí havia comprat al nord del regne de València²⁴¹, que el cinc de gener encara no s'havia produït²⁴². A partir d'aquest moment la ciutat recorre també a l'ús de "missatgers" per estudiar les possibilitats de proveir-se en diferents territoris. Aquest procediment apareix per primer cop en la documentació, com una mesura específicament emprada per assegurar l'abastament de gra. Una d'aquestes ambaixades és a l'Urgell, des d'on Arnau Bernat i Berenguer Vives, a la qual s'indica que els jurats i el bisbe de Vic han informat als de Barcelona que pot ser possible per a ells proveir-se al territori d'Urgell de suficient blat per superar la carestia fins a la propera collita "*jatsia que en molts lochs haia tant de blat que a ell [al bisbe de Vic] bastaria tro al novell*", però novament la prohibició real d'extreure gra ho impedeix²⁴³. El 30 de desembre, però, els ambaixadors havien arribat a un acord per comprar mil cafissos de blat i ordi del bisbe de Lleida per un valor de cinc-mil lliures, per la qual cosa els consellers els preguen que obtingui per al bisbe la llicència d'extracció fins a Barcelona, que seria atorgada dos dies després per Alfons el Benigne²⁴⁴ i per

²³⁸ RIERA, S. "El proveïment de cereals...", p. 318.

²³⁹ "...l'estament de la carestia que era en la ciutat en res no s'és mellorat, com que-s sia peyorat...". AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 47 r.-v.

²⁴⁰ On el veguer impedia la sortida de gra, per la qual cosa els consellers han de sol·licitar a Ferrer de Lillet, batlle general de Catalunya, que anul·li la inhibició que havia fet. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 44 r., 45 r.

²⁴¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 46 v.

²⁴² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 46 v.

²⁴³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 46 r.

²⁴⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 47 r.-v. i ACA. *Cancilleria*, reg. 487, fol. 226, citat per RIERA MELIS, A. "El proveïment de cereals...", p. 319.

tant els consellers recomanaven inicialment procedir a la compra²⁴⁵. En aquest moment, al final de l'any 1333, el preu de la quartera de forment oscil·lava entre els vint i els vint-i-sis sous, la d'ordi entre els quinze i els setze sous i les de civada i espelta entre onze i dotze, i perduren les dificultats per fer sortir el gra de Tortosa, on els carregaments dels ciutadans barcelonins són embargats²⁴⁶.

En els primers mesos de 1334 es concentren les principals dificultats, tot coincidint amb l'hivern. Aquestes dates coincideixen amb l'inici d'un període, comprés entre el 17 de gener i el 15 de maig, en què la Pia Almoina torna a deixar de donar pa als pobres, per substituir-ho novament per diners²⁴⁷. Sembla que als efectes derivats de les condicions de desabastament general s'hi sumen les males condicions financeres del municipi: el dia 4 de gener els consellers indicaven en una carta als ambaixadors d'Urgell que els feien saber que no disposaven de prou monedes per pagar la meitat del preu del gra²⁴⁸, que els costos d'aportar-lo a la ciutat eren elevats, que no sabien si podrien superar la ciutat de Tortosa per la ruta de l'Ebre i que fer-lo transportar per terra incrementaria encara més el seu preu, per la qual cosa els demanaven que no li indiquessin al bisbe l'existència de la llicència d'extracció i que l'enviessin directament als consellers i que fessin tornar al porter reial responsable d'ordenar la sortida de gra, perquè la ciutat intentaria proveir-se en altres indrets i només realitzarien la compra si no tenien més remei. També indiquen la necessitat que enviïn porters reials a Tortosa per tal de garantir la sortida del gra dels ciutadans barcelonins²⁴⁹. Tanmateix, el dia 9 optaven per procedir a la compra²⁵⁰, per la qual cosa els consellers haurien d'endeutar-se per aconseguir mil lliures, les quals trameteren als ambaixadors, als quals pregaren que no fessin més compres per falta de fons i que obtinguessin un termini de pagament més llarg²⁵¹. Juntament amb aquesta ambaixada, que

²⁴⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 47 r.

²⁴⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 47 v.

²⁴⁷ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 416-417.

²⁴⁸ RIERA, S.: "El proveïment de cereals...", p. 319

²⁴⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 49 v.

²⁵⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 50 r.

²⁵¹ I malgrat tot, el 2 d'abril encara no s'havia completat el pagament, massa exigent per a la capacitat financera de la ciutat. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 49 v., 50 v., 50 v. i RIERA, S. "El proveïment de cereals...", p 319.

també ha de posar-se en contacte amb l'abat de Poblet per obtenir gra²⁵², es despleguen durant els mesos de gener i febrer cinc ambaixades més per desenvolupar gestions diplomàtiques amb el rei —en aquest cas no per obtenir gra, sinó una llicència d'extracció a favor dels ciutadans de Barcelona—, amb el lloctinent de l'infant Pere a la procuració de Catalunya, amb el vescomte de Cardona, amb les autoritats de l'illa de Sardenya —el governador Ramon Cardona i jutge d'Arborea Hug— i amb les autoritats sicilianes²⁵³. Fins i tot han d'ordenar a consellers propis, com Francesc Marqués, que aportin el gra del que disposen fora de la ciutat²⁵⁴. Les diferents gestions efectuades van fructificar en alguna mesura i el municipi va poder obtenir diferents partides de gra dels territoris catalans i italians, mentre es desplegaven diferents intervencions mitjançant el privilegi *vi vel gratis* sobre diferents embarcacions i transports terrestres²⁵⁵.

Les ordinacions municipals emeses en aquest període també reflecteixen les conseqüències de la crisi sobre les pràctiques que es realitzen amb els cereals: els consellers han de prohibir als flequers pasta pans amb arròs o llegums²⁵⁶, que cap persona faci ús de la força per apoderar-se de grans, farines o pans²⁵⁷, han de fixar uns preus màxims per la venda de farines i llegums²⁵⁸, obliguen a vendre a la plaça del Blat a qualsevol persona que disposi de gra o llegums o fins i tot arròs vermell per vendre²⁵⁹ i estableixen les peces màximes que es poden extreure de la ciutat²⁶⁰. Totes elles, doncs, disposicions pròpies de moments de grans dificultats en el proveïment frumentari.

Els diferents mecanismes posats ens marxa per part del consistori va possibilitar l'arribada de diferents partides de gra a partir del mes de febrer de 1334, que van permetre a la ciutat sortir lentament del procés de penúria. Un procés pel qual vetllava fins i tot la pròpia monarquia, que dictava mesures

²⁵² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 48 v.

²⁵³ RIERA, S.: "El proveïment de cereals...", p. 322-323.

²⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 50 v.

²⁵⁵ Veure RIERA, S.: "El proveïment de cereals...", p. 324-325.

²⁵⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v.

²⁵⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 v.

²⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 v.

²⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 28 v.

²⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 29 r.-30 r.

contra els revenedors, per tal que a Catalunya, València i Aragó no poguessin comprar cereals abans de la recol·lecció a preu avançat²⁶¹. Altre mesura real va ser prohibir l'extracció de dos-cents cafissos de blat de Lleida el 9 de maig de 1334, per la gran carestia encara existent i per la preocupació davant el risc que es produïssin desordres a la ciutat²⁶². Unes preocupacions que s'expliquen pels fets viscuts un mes abans a Barcelona, on les tensions acumulades en el procés i la lentitud en l'arribada de cereal, propiciaria entre d'altres factors el conegut avalot del 15 d'abril de 1334, iniciat justament a la plaça del Blat²⁶³

Malauradament, no disposem de gaire informació adient sobre dels els anys 1334 i 1338 procedent de les fonts municipals, per la qual cosa no es possible fer un seguiment precís de com va desactivar-se aquesta crisi, però sí sabem que el preu del gra començaria a baixar amb certa rapidesa. En efecte, els comptes de la Pia Almoïna permeten observar una caiguda en picat dels preus a partir de la collita del mes de juny de 1334, per la qual els preus es veuran reduïts durant l'estiu a la meitat, encara que això no va resoldre les dificultats a mig termini²⁶⁴. L'anàlisi d'Ortí mostra que les dificultats, malgrat corregir-se significativament a l'estiu de 1334, havien de continuar durant el cicle 1334-1335. Els valors obtinguts pel càlcul de les mitjanes són eloqüents en aquest sentit: l'elevat preu de 1333, 134,1 diners, encara s'incrementa mes en l'any 1334, fins els 137,5. Però a més a més, el descens que inicien els preus en l'any següent no evita que les mitjanes presentin encara un valor força alt per al 1335: 126,1 diners (11,4 diners menys que l'any anterior)²⁶⁵. Pot concloure's d'aquest fet que malgrat que les mesures desenvolupades pel Consell durant l'any 1334 permetrien iniciar un redreçament de la situació, els resultats de les següents collites no van repercutir sobre una reducció ràpida dels preus i de ben segur que el Consell encara va haver de prendre forces mesures per assegurar el proveïment. Cal tenir en compte que els valor de les compres de 1335, fora del període de lo Mal Any Primer, només són inferiors a les recollides el 1325 en el període estudiat per Ortí.

²⁶¹ RUBIO, A.: "A propósito...", p. 481.

²⁶² ACA: *Cartes reials*, caixa 17, n. 2641, transcrit per BATLLE, C. *La crisis social...*, vol. II, p. 385.

²⁶³ Àmpliament descrit per BATLLE, C. *La crisis social...*, vol. I, p. 48-50.

²⁶⁴ ORTÍ, P.: "El forment a la Barcelona...", p. 417.

²⁶⁵ ORTÍ, P.: "El forment a la Barcelona...", p. 417.

Ortí també va poder comparar els valors obtinguts en les sèries de la Pia Almoina amb l'evolució dels ingressos dels molins reials. La tendència dels ingressos dels molins és a incrementar-se quan baixen els preus i a disminuir quan aquests pugen. Així, el gener del 1334 apareixen els ingressos més baixos de l'any 1334, per experimentar un concretament en els mesos d'abril i maig, tot coincidint previsiblement amb el moment que entraren nous grans a la ciutat, Els preus tornarien a baixar els mesos de juny i agost, per tal d'iniciar un increment anual fins el desembre de 1336. Amb tot, observant l'increment per mesos s'observa que en el període que compren els mes de juliol de 1334 i el mes de juny el 1335, els ingressos van ser ostensiblement més baixos en cada més, que en els seus equivalents dels anys 1335 i 1336²⁶⁶. Això confirmaria la impressió que en el cicle dels anys 1334-1335 les dificultats van perdurar, perquè els preus van seguir força alts i que caldria esperar fins el cicle 1335-1336 perquè es restablís plenament un proveïment adequat per a la ciutat. També el període de supressió de la imposició de la quartera avala aquesta idea: l'impost va restar suprimit des del mes de gener de 1334 fins al final de l'any 1335.

Com a conclusió general d'aquest procés de crisi, sobresurten alguns aspectes que ja hem assenyalat, que permeten caracteritzar la resposta oferta per part del municipi a una crisi de gran envergadura, que afecta a tot el territori. En primer lloc el fet que el municipi barceloní manté els comportaments observats en els anys anteriors, entre els quals destaca la preocupació per seguir facilitant l'arribada de gra a Barcelona, mitjançant la realització de gestions a favor de la supressió d'incautacions de partides de gra en altres poblacions i també en l'aplicació del privilegi *vi vel gratia*. Amb tot, també apareixen noves respostes, particularment el desenvolupament d'ambaixades per afavorir el transport des de les zones de proveïment de partides de gra i també la gestió de compres directes de gra, que suposen un important endeutament per a la ciutat. Aquest darrer fet, que algun autors com S. Riera qualifiquen d'excepcional, és en efecte propi d'unes circumstàncies extraordinàriament

²⁶⁶ ORTI, P.: "El forment a la Barcelona...", pag., . 419

difícils, en què no és suficient amb subvencionar o negociar les autoritzacions de sortides de cereals, sinó que la pròpia ciutat ha d'assumir la totalitat dels costos. Aquesta decisió no resulta segurament deslligable d'una certa precaució per part dels comerciants barcelonins, poc disposats a arriscar grans sumes en el comerç de cereals quan el preu de compra als proveïdors era molt elevat, com en el cas del bisbe de Lleida, atès que només podien ser rentables mitjançant la venda del cereal a preus realment elevats. La càrrega de les despeses més importants cauria, doncs, sobre el municipi. Per tot això, en aquest moment, ja hauran estat implementades pràcticament totes les mesures que el municipi disposarà per assegurar-se el proveïment cereal·ler, les quals se seleccionaran en el futur en funció de les circumstàncies i les decisions dels propis consellers, però que sempre es trobaran marcades per la disposició a l'endeutament del municipi per garantir l'aprovisionament de gra i uns preus moderats i que en general resultaran àmpliament beneficioses per als comerciants de gra.

2.6. DE LO MAL ANY PRIMER A LA CRISI DE 1375

L'estudi dels anys que abasten del redreçament de la crisi de lo Mal Any Primer fins a l'impacte de la pesta negra es troben marcats per la baixa informació aportada per les fonts municipals, que presenten en aquest període importants buits, particularment els volums del Llibre del Consell. Aquest fet, que caracteritza al període que s'estén fins la crisi 1375, resulta especialment desafortunat, considerant el gran interès que revesteix l'estudi d'aquesta fase de les crisis del segle XIV per situar-les en el context d'aquest segle i en relació amb les diferents caresties que es produeixen de manera recurrent en aquest període.

2.6.1. Els anys immediatament posteriors

Com dèiem, en aquesta dècada els llibres del consell presenten buits importants, però és possible detectar diferents senyals que posen de manifest dificultats en el proveïment per a la ciutat de Barcelona. El primer buit significatiu, com hem indicat, es dona entre els anys 1334 i 1338, període del qual es conserven poques dades en els diferents llibres municipals. Més rellevants són per al coneixement d'aquest període les dades aportades pels registres de la Pia Almoina apunten que després d'assolir-se el preu mitjà més alt l'any 1334, es va iniciar un descens del preu fins els 126,1 diners el 1335, els 109,4 diners el 1336, els 109,4 diners el 1336 i el 96,7 diners el 1337. Es pot veure com en aquests anys sembla que es produeixi un descens progressiu dels preus que cal associar a una major disponibilitat de gra²⁶⁷. En aquest cas sí que podem parlar ja d'un ràpid descens del preu, atès que la diferència entre 1335 i 1336 és molt notable (16,7 diners) i perquè la caiguda es tan pronunciada que l'any 1338 les mitjanes assoleixen el valor més baixos des de 1308: 85,1 diners²⁶⁸.

Amb tot, alguns autors han posat en evidència que aquells no foren anys d'abundància per al proveïment de gra. A València, el 18 d'agost de 1335, en una sessió del Consell s'exposava que la sequera havia generat importants pèrdues de cereals en les zones interiors d'Aragó i Catalunya, la qual cosa suposava una amenaça de carestia per a aquells. Aquesta dificultat coincidia amb la guerra amb els genovesos, la qual dificultava la importació de grans des de Sardenya, Sicília i altres zones d'ultramar. Aquest context va desembocar en el regne de València en una nova fase de caresties durant el mes de novembre, de la qual es feien ressò els consellers²⁶⁹. En el cas de Barcelona, sembla que els impactes més negatius van donar-se l'any 1337, perquè el rei des de Gandesa concedia el 25 de maig un guiatge a la companyia dels Bardi de Florència, per tal que proveïssin d'aliments la ciutat de Barcelona i contractessin el seu transport, "*quod propter sterilitatem temporis magna in*

²⁶⁷ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410

²⁶⁸ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

²⁶⁹ RUBIO: "A propósito...", p. 483-484.

terra nostra imminet caristia"²⁷⁰. Una carestia que en aquest cas, atesa la data, potser va tenir un impacte més important sobre el cicle següent, encara que els preus de la Pia Almoïna no fan pensar que es reflectís severament sobre el mercat.

2.6.2. El període 1339-1344

L'estudi de l'actuació del consell municipal en relació a l'abastament de gra a la ciutat de Barcelona entre els anys 1339 i 1346 ha estat objecte d'una primera aproximació a través del treball de Martínez Cádiz²⁷¹. En els seus dos treballs es descriuen situacions de dificultats permanents per al proveïment de gra, que tanmateix no resulta fàcil de qualificar com a episodis d'importants caresties, més encara quan les circumstàncies polítiques d'aquest any expliquen aquestes dificultats. Entre aquestes sobresurt el fet que la segona meitat de la dècada de 1330 es troba marcada per la fase final de la guerra de l'Estret i l'inici de la dècada de 1340 per les campanyes militars que desembocaran en l'annexió del regne de Mallorca. Tal i com indica Martínez Cádiz, les conseqüències que aquests processos tenen sobre l'abastament de les ciutats tenen a veure amb un increment de la pressió impositiva i el desviament d'una part del gra i altres aliments vers els front bèl·lics, per tal d'alimentar als exèrcits combatents²⁷².

El primer signe de dificultats posteriors a lo Mal Any Primer el tenim documentat el 1339, quan en el mes d'abril Bernat Marimon aporta una quantitat de gra per ser venuda a 24 sous la quartera²⁷³. El preu de la quartera s'estava venent en aquell moment a 20 sous i es va decidir que els altres 4 servissin per compensar les despeses que el consistori havia fet per aportar gra

²⁷⁰ *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona* [Archivo de la Corona de Aragón. Colección de documentos inéditos, 43]. Barcelona: 1971.

²⁷¹ MARTÍNEZ CÁÑAMO, F. En las puertas de la Peste Negra: aspectos sobre las dificultades cerealísticas, financieras y políticas en Barcelona, años 1339-1346. Tesis de Licenciatura inédita. Barcelona: 1997 i "Crisis de subsistencias y estructuras de poder: el ejemplo de Barcelona en los años 1339-1441", a XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII). Palma de Mallorca, 1996, p. 251-262.

²⁷² MARTÍNEZ CÁÑAMO, F.: *En las puertas...*, p.76-80.

d'altres indrets²⁷⁴. El 21 d'abril va aprovar-se la proposta i el mateix dia, un cop es va difondre a notícia, es va produir una revolta popular que va derivar en el saqueig de la seva casa, sense que més tard aconseguís cap indemnització per aquest fet²⁷⁵. El text del document és eloqüent: Bernat de Marimon havia aportat el gra per la "*gran carestia i fretura de gra que hi havia per tota la terra*". Tanmateix, els comptes de la Pia Almoïna no validen aquesta hipòtesi. És possible que les dificultats s'originessin l'any 1338 per els diferents factors que venien afectant el proveïment, particularment la sequera de 1337, però sembla que motivés una carestia important en aquest any, sinó més aviat una espiral especulativa de la qual potser formava part el propi Bernat de Marimon: és un signe destacat el fet que la mitjana dels preus de compra del gra s'incrementa en 11 diners respecte a 1338, però el preu assolit, 96,5,²⁷⁶ no és prou alt per indicar una situació de carestia greu anterior de les collites de l'estiu de 1339. Sí, que suggereix, en canvi, l'existència d'uns preus elevats per a la quartera de forment, producte d'un cicle difícil per al proveïment.

Més probable sembla, per les dades recollides referents als mesos següents, que fos una mala collita l'estiu de 1339 la desencadenant de dificultats frumentàries per a la ciutat, per la qual cosa no serà fins el cicle 1339-1340 que constatem clarament l'existència d'un nou cicle de caresties per a la ciutat. En efecte, després de l'estiu, les dificultats s'incrementarien considerablement. El mes d'octubre els consellers sol·licitaven de la reina que se suspenguin les extraccions de gra perquè "*...in partibus Cathalonie bladi et aliorum victualim vigebat maximam carestiam*" i li demanaven que fes arribar gra de Tortosa i d'altres parts properes a Amposta, perquè pogués vendre el gra al preu que desitjés²⁷⁷. Les dificultats del proveïment també resulten confirmades per la carta que el 6 de novembre el consell envia al batlle de Tamarit, al qual es recrimina el fet que el mercader Simón Serra hagi gestionat la compra a Tamarit i Altafulla de 140 quarteres de blat i els imposin 18 sous per dret de *treta*, malgrat que "*jamés ciutadans de Barchinona no*

²⁷³ AHCB: *Manual*, XIII, 7 (1338-1340), fols. 9 v.-10 v.. Citat per BRUNIQUER: *Rúbriques...*, 2, pág. 213 i MARTÍNEZ CÁÑAMO, F: "Crisis de subsistencia y estructura..."

²⁷⁴ MARTÍNEZ CÁÑAMO, F: "Crisis de subsistencia y estructura...", p. 255.

²⁷⁵ BATLLE, C.: *La crisis social y económica...*, I, pág. 52.

²⁷⁶ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

*paguàrens ne són tenguts de pagar treta en lo dit loch*²⁷⁸. Igualment, l'any següent, el 8 de març, els consellers adrecen una carta al veguer de Vilafranca on indiquen que esta dificultant al mercaders i formenters barcelonins carregar el gra que han comprat al Penedès o al Camp de Tarragona en els carregadors del Catllar i la Torredembarra²⁷⁹. Aquesta queixa també la fan extensiva als consellers de Vilafranca, als quals demanen que es restaurin els procediments habituals per a l'extracció de gra en aquell territori²⁸⁰.

Paral·lelament es documenten incursions marines per abordar les naus i altres vaixells que passen carregats de gra. El febrer de 1340, un document revela que s'ha requisat una nau carregada de grans i vitualles, que s'adreçava a la casa reial²⁸¹. La carestia perdura el mes d'abril, quan apareixen ordinacions sobre el porgar del blat i altres, i quan s'indica que s'ha requisat una nau per *vi vel gratis*. Amb tot, el mes de març, el Consell fa una crida als vaixells de la ribera de Barcelona per tal que no interceptin el vaixell de Nicolau Torrent, que es dirigeix a Càller i Xipre, i que no exerceixin cap violència contra aquella nau, de la qual cosa Martínez Cañamo dedueix que aquesta disposició només tindria sentit si aquella nau anava carregada de gra²⁸².

Tots aquests elements assenyalen l'existència d'una nova i important fase de carestia entre 1339 i 1340. Les mitjanes confirmen l'empitjorament de la situació del proveïment de 1339 a 1340, en posar de manifest que el 1340 els preus assoleixen els 107,1, 10 diners més que l'any anterior, la qual cosa permet situar el cicle 1339-1340 com el més difícil del període posterior a lo Mal Any Primer i anterior a la Pesta Negra del que es disposen dades. Més problemàtic, però, és mesurar la seva extensió, sobretot pel fet que del cicle anual que segueix, dels anys 1340-1341, han quedat pocs rastres a la documentació municipal. Alguns indicis aportats per Martínez Cañamo apunten que algunes dificultats frumentàries podrien haver perdurat més enllà de 1340. Així, Carreras Candi citava un document de novembre de 1340, pel qual un el

²⁷⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 59 r. - v.

²⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 63 v. -64 r.

²⁷⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 58 r. -59 v.

²⁸⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 59 r.

²⁸¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 52 v.

Consell de Cent estipulava un preu màxim de venda del gra importat de 70 sous per cafís, és a dir, 28 sous per quartera²⁸³. Tanmateix, les dades dels censos rebuts per part del prior de Santa Eulàlia a través dels molins reials, pels quals el mes de maig de 1340 rebia 12 sous i 1 diner per una quartera antiga de deu quartans²⁸⁴, no denoten una situació extraordinària: de fet seran més elevats en dècades posteriors. Igualment es detecta una elevada activitat per part de Bernat Sa Torra, procurador fiscal, en la recerca i captura de naus per generar aprovisionar la ciutat de gra: el racional el retribueix amb 35 lliures i 2 sous, per les despeses de sou i el lloguer de vaixells i homes, per les diferents vegades que va endinsar-se en les costes de Sant Feliu i Salou²⁸⁵. De la mateixa manera, Bernat Sarrià és retribuint amb 4 lliures i 10 sous per haver rebut el gra que el batlle feia descarregar per força a la ciutat²⁸⁶. Totes aquestes dades, però, amb l'excepció de la proporcionada per Carreras Candi, no recolzen l'afirmació que existissin importants dificultats després de les messes de 1341. A més a més. pel que fa als comptes de la Pia Almoïna, tendeixen a posar en entredit que existeixi una situació de penúria rellevant en aquest període. Malgrat que les observacions de compres en aquests anys són poques. La mitjana dels preus cau dràsticament l'any 1341 fins els 88,5 diners (17 observacions) i es manté en un nivell similar l'any següent (91,1 diners, amb disset observacions)²⁸⁷. Aquestes dades apuntarien una recuperació en l'any 1341, que d'altra banda no rebaten les notícies recollides en el Llibre del Consell perquè les dades conservades del període següent encara són més escasses.

En efecte, els anys restant de la primera meitat de la dècada de 1340 són difícils d'abordar per la falta de documentació. Un document de 1343 indica que els intents de superar l'escassetat de cereals portaren als consellers a establir negociacions amb mercaders italians, malgrat la pretensió del rei Pere

²⁸² MARTÍNEZ CÁÑAMO: "Crisis de subsistencia y estructuras de poder...", p. 257.

²⁸³ Document citat per CURTO, A.: *La intervenció...*, p. 55 i MARTÍNEZ CÁÑAMO: "Crisis de subsistencia...", p. 254.

²⁸⁴ Una quartera de dotze quartans equivaldria a catorze sous i sis diners. No són valors excepcionalment alts en el context del segle XIV.

²⁸⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 76 v.-77 r.. citat per MARTÍNEZ CÁÑAMO. F.: "Crisis de subsistencia...", p. 257.

²⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 78 r., citat per MARTÍNEZ CÁÑAMO, F.: "Crisis de subsistencia...", p. 257.

d'evitar el comerç amb ells. Així, el consell municipal va sol·licitar 60.000 quarteres de gra a la companyia dels Bardi, de Florència²⁸⁸. En el període 1343-1344, l'única referència és que el mes de desembre es captura una nau de Mallorca, de la qual s'obtenen 4500 quarteres d'ordi²⁸⁹. No disposem de cap dada, tampoc, per al cicle 1344-1345. Per conèixer l'evolució dels preus en aquells anys, la millor informació prové novament de la Pia Almoïna. Els càlculs d'Orti indiquen que les mitjanes del preu del gra sofreixen nous increments. Malgrat no disposar de mitjanes dels anys 1343 i 1344, el 1345 situa el càlcul en 108,7 diners, la qual cosa representa un increment de 17 diners respecte a 1342²⁹⁰. Malgrat no disposar de les dades dels dos anys immediatament anteriors, es fa evident que en algun moment d'aquells s'ha produït un nou canvi de cicle, que anuncia les greus dificultats a les quals es veurà abocada la ciutat entre 1346 i la crisi de la Pesta Negra. Aquestes dades coincideixen amb els resultats de les imposicions que gravaven el gra el 1343, que segons Broussolle eren clarament inferiors a les obtingudes la dècada anterior, fins i tot inferiors a l'any 1334, just després de la crisi de lo Mal Any Primer (66000 lliures el 1334, 5225 el 1343)²⁹¹. Amb tot, atès que es tracta de dades aïllades, resulta difícil determinar a quin tipus de context estan fent exactament referència —si es tracta d'un context amb dificultats petites, moderades o elevades— i quins són els cicles en què les dificultats s'accentuen.

D'altra banda, les dificultats viscudes en la primera meitat de la dècada de 1340 no són exclusives de Barcelona, sinó que s'estenen a altres punts del Principat. Curto ha detectat per a Tortosa moments de dificultats entre els anys 1340 i 1344. Malgrat que el 1340, els propis jurats reconeixen que les collites havien estat abundants, les operacions especulatives i d'acaparament generen un risc de carestia, al qual responen a través de diferents disposicions que es prolonguen fins a 1341. També el novembre de 1343 es viu una situació similar, que deriva en noves amenaces el mes de maig, controlades però amb

²⁸⁷ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410

²⁸⁸ Citat per BATLLE, C.: *La crisis social...*, I, p. 53, d'ACA, reg. 623, fol. 40.

²⁸⁹ AHCB. Fons municipal. Consellers. Armades i Port. C-VII, 2, fol. 6 v., citat per MARTÍNEZ CÁÑAMO: "Crisis de subsistència...", p. 257.

²⁹⁰ ORTI, P: "El forment a la Barcelona...", p. 410.

²⁹¹ BROUSSOLLE, J: "Les imposicions municipals de Barcelone de 1328 a 1462". A: *Estudios de Historia Moderna*, V, Barcelona, 1955, p. 53.

les noves collites²⁹². Les indicacions sobre Tortosa són especialment valuoses perquè es basen sobretot en les observacions fetes sobre territori aragonès i lleidatà, per la qual cosa ens suggereixen la possibilitat que encara que les dificultats perduren pels magres resultats de les produccions agràries, no es tradueixen novament en contextos de grans penúries.

2.6.3. Els anys 1345-1353

Els anys compresos en aquest període es corresponen amb moments dramàtics per a la ciutat, que a partir de 1348 serà víctima de l'epidèmia de la Pesta Negra. Tanmateix, els anys immediatament anteriors i posteriors a la Pesta Negra han deixat molt poc rastre en la documentació municipal, pel que fa a la situació de l'abastament cereal·ler. Aquest fet és encara més lamentable pel fet que el cicle que formen els anys 1347 i 1348 és un altre any en què té lloc una crisi de subsistència de gran abast, de la qual la documentació pràcticament no es fa ressò. Les notícies recollides són massa escasses per oferir quelcom més que algunes pinzellades molt generals sobre la situació del proveïment urbà en aquests anys.

Del primer dels cicles compresos en aquests anys només perviuen algunes escasses notícies, que no confirmen la persistència de dificultats per al proveïment de la ciutat però tampoc la desmenteixen. De l'any 1346 disposem d'un nou pagament del clavari, Pere Bos, a Bernat Sa Torra, per valor de 10 lliures "*per molts e diversos treballs que enguany ha sostenguts per lo consell de la dita ciutat per entrar en la mar a molts e diversos vexells carregats de gra que ha fets venir descarregar en la ciutat...*"²⁹³, una quantitat força inferior de l'obtinguda el 1341. El clavari també atorga 358 lliures 19 sous i 5 diners a Jaume Bonanat perquè realitzi una compra de gra. Les ordinacions d'aquell any insisteixen en les prohibicions d'extreure més d'una quartera de gra per persona i dia²⁹⁴. Per la seva part, Rubriquer informa de l'aplicació del

²⁹² CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 211-212.

²⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 12 v.

²⁹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 41 v.

privilegi *vi vel gratis* sobre una embarcació d'un patró de Sitges²⁹⁵. Notícies totes elles poc significatives, que sobretot indiquen que la situació devia presentar poques novetats respecte als cicles dels anys immediatament anteriors.

En aquestes mateixes dates, sorgeixen dificultats en altres punts del Principat. Tortosa viu dificultats en els seus sistemes d'abastament. A l'abril de 1346, els jurats justificaven una prohibició d'extreure blat per la poca disponibilitat i l'amenaça de viure una carestia els mesos següents. A partir del mes de maig, es viuria un increment important dels preus a causa de l'especulació, que a l'octubre encara perdurava²⁹⁶.

El coneixement de la situació no augmenta l'any següent. Una informació recollida en la *Crònica del racional* apunta un empitjorament de la disponibilitat de gra en el Principat: el 1347 els consellers barcelonins haurien pactat la compra de cent mil quarteres de gra, per tal de prevenir la carestia que afectaria a la ciutat²⁹⁷. D'acord amb les *Rúbriques de Bruniquer*, aquest acord hauria tingut lloc el 2 d'agost de 1347 i s'estableix en més de 96000 quarteres. Els destins dels mercaders haurien estat Sardenya, Sicília, la Romania, Turquia i Barberia i el límit màxim per aportar el gra, que podia ser de forment o d'ordi, el mes de desembre d'aquell any. Per cadascuna d'aquestes quarteres, el clavari hauria promès pagar 8 diners per quartera de forment i 4 quarteres per quartera d'ordi²⁹⁸. Aquesta decisió, per la seva envergadura, confirmaria per sí sola que el primer semestre d'aquest any hi havia hagut dificultats en l'aprovisionament, que les collites de 1347 no anaven a solucionar sinó al contrari. El recurs a tot aquest conjunt de destinacions apuntaria una important crisi productiva en els centres de proveïment peninsulars, a la qual no són alienes altres ciutats catalanes. Així, al final de l'estiu, els jurats procedeixen a la compra directa de gra i a la primavera els consellers ordenen al compra de tot el gra disponible a Tortosa. Amb tot,

²⁹⁵ BRUNIQUER: *Rúbriques de Bruniquer...*, vol. IV, p. 163-164.

²⁹⁶ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 211-212.

²⁹⁷ *Crònica del racional...*, p. 18.

²⁹⁸ BRUNIQUER, *Rúbriques de Bruniquer...*, vol. 4, p. 164.

l'aparició de la Pesta Negra, que colpeja seriosament a Tortosa, propiciarà que aquest problema passa a segon terme²⁹⁹.

Dels anys centrals de la Pesta Negra, de 1348 a 1351, s'han conservat poc registres documentals municipals. Ens han arribat diferents ordenacions municipals del període 1349-1351, però no aporten indicis sobre quina era la situació que experimentava la ciutat en aquella època. Amb tot, som conscients que aquests anys es degueren prolongar les dificultats en la ciutat en alguna mesura, atès que foren anys de carestia al Principat. Així, el mes d'abril de 1351, que Pere el Cerimoniós ordenava al governador de Sardènia, Rambau de Corbera, enviar forment a Catalunya i les Balears, on hi havia una gran carestia³⁰⁰.

Malgrat que les notícies són molt poc nombroses, no hi ha dubte que aquests anys formen un període realment dur per a la ciutat. A les dificultats heretades en la crisi general que afecta als mecanismes d'aprovisionament de la ciutat, que presenta una forta i reiterada incidència des de la dècada de 1320, s'afegeix un cicle de forta intensitat durant el període de crisi 1347-48, que desemboca en l'epidèmia de Pesta Negra que colpeja la ciutat en el cicle següent, en què les mortaldats generades desestructuren la vida interna del país amb molta força. Això perjudicaria greument als circuits d'abastament, que en un context de retrocés poblacional, veurien compensat el retrocés de la demanda per una desestructuració del teixit productiu.

2.6.4. De 1353 a la crisi de 1374-75

L'estudi de la situació de l'abastament en aquest anys es troba marcat i condicionat per l'escassa de documentació procedent del Llibre del Consell. Un sol volum recull la documentació compresa entre els anys 1354 i 1359 i no es disposa de documentació d'aquest volum per al període 1356-1358. Amb tot, en l'any 1357 s'inicia la sèrie dels registres de Clavaria i és poden generar

²⁹⁹ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 211-212.

alguns indicadors sobre la situació del proveïment, tant cercant referències indirectes a situacions difícils, com fent un seguiment de les retribucions realitzades als ciutadans i altres persones que aporten gra, a través dels avantatges que en cada moment té estipulats pagar la ciutat. Amb tot, cal acceptar aquestes observacions amb reserves, ja que la integritat de la sèrie de Clavaria no es completa i sovint les dades anotades són parcials.

Malgrat l'escassetat de fonts, hi ha prou indicis per establir que resulten anys difícils per a la ciutat de Barcelona, així com per a d'altres indrets dels països catalans. Si el 1355 una sequera afecta greument a les collites del regne de València, el 1356 la guerra fa sorgir novament l'amenaça de carestia en aquell territori i un cop més el 1357 la plaga de llagostes, que el 1358 es generalitza a tot el país i que el 1360 arriba a Mallorca³⁰¹. Els conflictes bèl·lics, en un moment que la guerra amb Castella assoleix el seus punts àlgids, i males collites conflueixen en generar preocupació quant a la seguretat del proveïment en els anys centrals de la dècada de 1350. Coincidències ben justificades, considerant la demanda que de Pere el Cerimoniós per proveir de forment i ordi a les tropes concentrades a València i que trasllada al jutge Marià IV d'Arborea, a Sardenya³⁰² i a diferents nuclis mallorquins³⁰³.

La quantitat de dades generades per la documentació sobre la situació del proveïment en aquests anys és moderada. Sabem que Barcelona financia la recerca de gra en els mercats exteriors: la documentació constata l'entrada de gra francès subvencionat per la ciutat a partir de novembre de 1354, quan un mercader barceloní aporta mil quarteres, amb un avantatge de sis diners per quartera³⁰⁴, un cost modest que no sembla indicar l'existència de fortes desestructuracions en el comerç del gra ni una necessitat imperiosa per a la ciutat de proveir-se. En aquest context, novament el monarca es reserva l'autorització de les extraccions de gra: en un autorització de comerç, en

³⁰⁰ ACA: *Cancilleria*, registre 1415, f. 53 v., citat per TANGHERONI: *Aspetti del commercio...*, p. 96.

³⁰¹ MAUBERT, C.-G.; VERNET, R. "Sur les problemes du ravitaillement dans les pays catalans. Le mouvement des cereales entre la Catalogne et le royaume de Valence pendant l'hiver de 1357-58". A: *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, XII (1974), p. 14.

³⁰² ACA. Reg. Sardiniae, fol. 103, citat per MAUBERT, C-G.; VERNET, R. "Sur les problemes...", p. 15.

³⁰³ VENTAYOL SUAU, P. *Història d'Alcúdia*. Palma de Mallorca: 1927, p. 77, citat per MAUBERT, C-G.; VERNET, R. "Sur les problemes...", p. 15.

aquest cas de Pere el Cerimoniós i a l'illa de Mallorca, atorgada per privilegi real, el blat, l'ordi i la civada són excloses³⁰⁵.

Respecte al cicle que comença a partir de l'any següent, l'estudi de Maubert i Vernet sobre la circulació de cereals durant l'hivern de 1356-57 posa de manifest la circulació d'importants fluxos de gra des dels ports catalans, el Llangedoc i Sardenya vers Barcelona i València³⁰⁶. De l'important moviment de gra que té lloc en aquestes dates semblen fer-se ressò altres consells municipals, en referir-se a l'actuació dels mercaders barcelonins durant aquest anys: a Cervera, el 2 d'agost de 1356, després d'un període de sequera, el consell cerverí ha d'impedir la sortida de gra de la vila davant les compres massives que estaven fent els mercaders barcelonins³⁰⁷.

En el cicle següent, comencen a reflectir-se en els llibres de Claveria els esforços que la ciutat feia per finançar l'arribada de cereals a través de les primes al gra o avantatges. Entre el mes de desembre de 1357 i el mes de juny de 1358 són aportades a través d'aquest mecanisme més de setze mil quarteres a la ciutat³⁰⁸. Aquesta important entrada de gra per la ciutat es concentra en els tres mesos de 1358 i les principals quantitats procedeixen de l'illa de Sardenya. Això fa pensar que aquests anys estaria ben present la preocupació per garantir el proveïment i per atreure la major quantitat de partides de gra possibles vers la ciutat, la qual cosa es veu ratificada per un examen de la informació continguda en els diferents llibres municipals dels anys 1358 i 1359, on es revelen alguns indicis de dificultats en aquests anys. Així ho mostren algunes mesures preses: el 24 de gener de 1358 el clavari feia un pagament a diferents mariners i ballesters que havien hagut d'estar a la nau de Pere Valls, procedent de Mallorca, per tal d'evitar que partís i que el gra que transportava pogués ser descarregat a la ciutat³⁰⁹. Dificultats que no suposen unes primes de

³⁰⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Llibre del Consell, I-19 (1354-1359), fol. 44 v.

³⁰⁵ CAPMANY, A. *Memorias históricas...*, II, p. 229.

³⁰⁶ MAUBERT, C-G.; VERNET, R: "Sur les problemes...", p. 11-13.

³⁰⁷ AHCC: Consells, fol. 58-61, citat per VERGÉS, P.: "La carestia de blat de 1374-1376 a Cervera", a *Miscel·lània cerverina*, 12 (1998), p. 7.

³⁰⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-1 (1357-1358).

³⁰⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-1 (1357-1358), fol. 268 v.-269 r..

valors gaire superiors als observats anteriorment, atès que oscil·len entre els quatre i els vuit sous.

D'altres notícies apunten la possibilitat que existís una certa carestia de gra a la ciutat, en el cicle 1358-1359. Al final de 1358, el 25 de novembre, el clavari anotava una pèrdua derivada de la venda d'una partida de gra a la ciutat que havia estat adquirida a Granollers "*per la necessitat de gra qui era en la ciutat*"³¹⁰ i el mateix dia una altra entrada exposa una pèrdua, en aquest cas per la compra de gra a Vilafranca del Penedès, també "*per la necessitat de gra qui era en la ciutat*"³¹¹. Tanmateix el gra seguia arribant des de Sardenya, atès que el 6 de novembre de 1358 eren pagats vuit sous per l'aportació de quatre-cents nouanta-nou quarteres de gra a la ciutat³¹².

En els anys que segueixen, les notícies són menys nombroses. En el Llibre del Consell, un sol volum recull el període 1360-1363, on no es detecten notícies que alertin de caresties. Tanmateix, els registres del clavari permeten observar que les entrades de gra seguiren sent importants durant tot 1360. Entre els mesos de febrer i octubre, aquestes superen àmpliament les trenta-sis mil quarteres de forment i les sis mil cinc-cents d'ordi³¹³, que novament torna a tenir com a origen l'illa de Sardenya³¹⁴. Importants quantitats que no s'aturen en tot l'any i que suggereixen poques dificultats en aquest cicle o en l'anterior. Les dades sobre entrades de gra són encara més importants durant l'any 1361, quan el nombre de quarteres beneficiades amb avantatges supera les seixanta-mil i es detecta un nombre significatiu de quarteres d'ordi en el mateix registre: més de dotze mil, que gaudeix d'avantatges de dos i tres diners³¹⁵. Novament es reproduïx la mateixa procedència, Sardenya, i una prima molt baixa per a cadascuna, d'entre quatre i sis diners. Sembla com si en aquests anys el comerç del gra fos realment molt fluït encara que aquesta tendència a

³¹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-1 (1357-1358), fol. 340 r.

³¹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-1 (1357-1358), fol. 340 r.

³¹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-1 (1357-1358), fol. ??

³¹³ En aquests càlculs sumem les quantitats aportades mitjançant primes que es troben declarades en el llibre del Clavari, Broussolle ja va fer un primer recompte del valor que havien assolit els avantatges anotats, però presenten discrepàncies amb els nostres. Encara que les realitzades en el primer volums són coincidents (període de 1357-58, 17824 quarteres segons Broussolle), no ho són les que ell indica per el segon (1359-60, 17308 quarteres de gra i 5680 d'ordi, segons Broussolle).

³¹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-2 (1359-1360).

l'increment del nombre de quarteres finançades fa pensar que la producció de les zones peninsulars del reialme podien ser escasses i que això motivava una major preocupació dels consellers per assegurar el proveïment important gra ultramarí.

En els anys següents les primes al forment esdevenen més testimonials, no tant segurament per la seva manca de necessitat com per la major fragmentarietat dels registres del clavari en aquells anys. De 1362 només hi ha el testimoni d'aproximadament cinc mil quarteres de gra, les quals arriben amb una mitjana de primes superiors, en oscil·lar entre els sis i els dotze diners³¹⁶. Més testimonis hi ha de l'any següent, que assoleixen les cinc mil quarteres³¹⁷. No es modifiquen però les zones de procedència, que torna a ser essencialment l'illa de Sardenya. Les quarteres que són objecte de primes tornen a decaure novament el 1364, quan no assoleixen les cinc mil quarteres³¹⁸. Sembla que les importants d'entrada de gra a Barcelona contrasten amb aquelles que tenien lloc a València, on el gener de 1363 era enviada a descarregar la meitat del seu carregament a petició real³¹⁹

El coneixement dels anys posteriors es fa més difícil a causa de l'estat de la documentació. No es conserven dades del període 1364-1365 en el Llibre del Consell. Pel que fa als dos volums següents, que abasten els anys 1365-1368 no ofereixen dades sobre caresties. Les dades sobre entrades de gra són escasses en la segona meitat de la dècada: apareixen menys de dues mil quarteres en l'any 1366, procedent de Sardenya i Sicília³²⁰. Per referències d'altres indrets pensem que el proveïment en la segona meitat de la dècada de 1360 no havia de ser fàcil per a la ciutat. En el cas de Tortosa es van produir distorsions en el proveïment en els anys 1368-1369. Les primeres amenaces van tenir lloc en el primer semestre de 1368, però sembla ser que van ser controlades són controlades per part del consell municipal gràcies al seguiment d'una política

³¹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-3 (1360-1361).

³¹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-4-5 (1363-1364).

³¹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-4-5 (1363-1364) i 6 (1365)

³¹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-4-5 (1363-1364), 6 (1365) i 8 (1368-69).

³¹⁹ BRUNIQUER: *Rúbriques de Bruniquer*, vol. 4, p. 163.

³²⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-7 (1365-1366).

incentivadora de les importacions, basada en les primes per introduir gra³²¹, una resposta que es correspon amb la importància d'aquest procediment per al proveïment barceloní en aquesta mateixa època. Tanmateix, a final de 1368, el preu del gra a Barcelona no sembla estar a un preu elevat, atès que el veguer Jaume Despou només ha de pagar un preu de tretze sous i sis diners per quartera, per tal d'obtenir quatre quarteres de gra, del gra de la ciutat³²². Tampoc les primes per aportar gra són molt elevades en el semestre següent, atès que el clavari només retribueix amb sis diners la introducció a la ciutat de quatre-centes una quarteres de forment procedent de Sardenya³²³. També és testimoni, en aquest cas durant tot l'any 1369, un increment de les notícies sobre la circulació de vaixells preparats per Barcelona per incautar el carregament de cereal de les naus que circulen per les costes del nord i del sud del país. No sabem però el volum dels carregaments incautats, atès que això no es declara en els assentaments del clavari. És possible que aquesta major presència de notícies sobre incautacions estigui relacionada amb les dificultats que travessa el proveïment en algunes altres ciutats catalanes. En els anys 1368-69 apareixen notícies que Tortosa pateix una situació de penúria, segurament relacionada amb les dificultats manifestades l'any anterior. Així, la documentació es fa ressò de la gran necessitat de forment que hi havia a la ciutat a la primavera, abans de la collita següent, gràcies a la qual aquesta necessitat podrà ser superada, malgrat la persistència fins a la tardor de normes preventives³²⁴. No hem pogut constatar com aquesta situació afecta a Barcelona, perquè no s'han conservat notícies dels anys 1369-1373 en el llibre del consell i la resta de sèries documentals no aporten dades significatives. En qualsevol cas els consellers han de recórrer a la vigilància de les naus incautades per prevenir que no transportin les mercaderies a d'altres ports³²⁵

A causa de les limitacions expressades, dels anys de la dècada de 1370 anterior a la gran crisi tampoc és possible aportar gaires dades referides al proveïment

³²¹ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 213.

³²² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-8 (1368-1369), fol. 20 r.

³²³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-8 (1368-1369), fol. 120 r.

³²⁴ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 213.

³²⁵ Com testimoniatge el pagament realitzat a Esteve Marquet i Arnau Desprats de sis sous diaris durant vint-i-un dies per vigilar la nau de Francesc Sa Closa i que no marxés a descarregar el seu gra a altres llocs. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-8 (1368-1369), fol. 109 r.

frumentari. Allò que revelen els testimonis d'avantatges atorgats per la ciutat és un manteniment dels valors ja coneguts en els anys anteriors per cada quartera: majoritàriament són de sis diners, procedeixin de Sicília o Sardenya. El testimonis conservats corresponen als anys 1370, 1371 i 1372. Del primer es conserven els volums de quarteres més importants, en assolir-se més de tres mil³²⁶. Pel que fa a les incautacions de gra, segueixen apareixent a la documentació, però presenten una freqüència menor. No devien ser, però, anys fàcils per a la ciutat, tenim en compte el fet que entre 1370 i 1371 va tenir lloc un nou episodi de pesta³²⁷, i una darrera notícia, referida en aquest cas a l'any 1373, ens situa un possible precedent de la crisi de 1374 en aquest any en anunciar l'existència d'una situació difícil per a la ciutat en aquell any³²⁸.

Les mancances en la documentació ens impedeixen realitzar una valoració global del període comprés entre els anys de la Pesta Negra i la crisi de 1374. És destacable el fet que malgrat les poques notícies conservades no hi hagi forts indicis de carestia a la ciutat, però aquesta observació podria matisar-se amb l'aportació de dades d'altres fonts. Dos fets, però, que semblen indisociables de les característiques d'aquest període són, d'una banda, l'elevat recurs a la subvenció de l'arribada de gra a la ciutat que té lloc sobretot en la primera meitat de la dècada de 1360, i l'intens recurs a la incautació de gra que és denota partir del final d'aquella mateixa dècada indica una transformació en les estratègies seguides en el proveïment de la ciutat. Sembla que a partir d'aquests anys es normalitzin aquests dos procediments i que no es ceneixin només als moments en què es produeixen caresties. Aquests dos trets presideixen el comportament de la ciutat en el mateix període que Tortosa experimenta dificultats en el proveïment frumentari i només aplica el sistema de primes, amb el qual aconsegueix

³²⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Claveria, XI-9 (1368-1369), fol.

³²⁷ D'acord amb la *Crònica del racional de Barcelona*, p. 104., on s'indica que durava des de feia un any en el mes de juny de 1371.a

³²⁸ Segons les *Rúbriques de les deliberacions*, la ciutat ja hauria experimentat deficiències en el proveïment durant aquell any: "*Ab consentiment e licència del Senyor Rey per la gran necessitat que havia aquesta ciutat de vitualles, fonch delliberat que fos provehit per armament de galeas e en altre manera axí donant aventatges a mercaders com altres fer qualsevol provisions e despeses per haver gra per avituallar la ciutat.*" AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. *Rúbriques de deliberacions*, vol. 1, fol. 162 r. Trobem també notícies similars referides als anys 1376 i 1383.

esquivar la dificultat un any. Sembla com si el procediment de les incautacions realment suposés una aportació important a les existències de gra a la ciutat per aconseguir l'estabilitat de preus desitjades. El recurs que farà la ciutat a partir d'aquest moment a aquest procediment així sembla confirmar-ho.

2.7. EL DARRER QUART DEL SEGLE XIV

2.7.1. La crisi de 1374-75

La crisi de 1374-75 correspon al darrer dels períodes de gran penúria cerealera que va travessar la ciutat de Barcelona en els segles baixmedievals. Coneixem bona part de la seva evolució gràcies a la conservació del volum número 24 de la sèrie del Llibre del Consell, que en abastar el període 1374-1376, proporciona moltes dades sobre la crisi d'aquest període. Malauradament no es conserven volums posteriors en aquesta dècada i això dificulta comprendre com van anar-se superant els impactes d'aquesta crisi. Gràcies a l'existència d'una font tant directe per al seu coneixement, aquesta crisi s'ha beneficiat en el cas de Barcelona del treball de Pau Tutusaus³²⁹, qui va dedicar el seu treball a la identificació dels trets generals d'aquesta crisi i que va reflectir els elements principals de la seva incidència sobre la ciutat, per la qual cosa, igual que en el cas de 1333-34, només ens detindrem a valorar els aspectes més essencials referits a la lògica de la intervenció municipal sobre el proveïment en aquest període i a la modificació al llarg del temps de les pautes d'aquesta intervenció.

Tal i com descrivia Wolf³³⁰, la crisi de 1374-75 correspon amb el tercer gran període de crisi que afecta els territoris europeus durant el segle XIV i la més impactant sobre els territoris del sud, atès que els països del nord van quedar exempts d'ella, igual que la Mediterrània s'havia lliurat majoritàriament de la

³²⁹ TUTUSAUS, P., P.: *Un mal any en la ciutat de Barcelon...*

³³⁰ WOLFF, P.: "Un gran commerce médiéval: les céréales dans le bassin de la Méditerranée occidentale. Remarques et suggestions", a *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Madrid: 1959.

de 1315-17³³¹. En efecte, aquesta crisi va afectar a extenses àrees de la Mediterrània meridional, entre elles la França meridional, les províncies italianes i el conjunt de la Corona catalanoaragonesa. Pel que fa a aquest darrer territori, la seva incidència va ser fortíssima. Hi ha notícies abundants sobre les greus conseqüències que va suposar i les circumstàncies difícils que van viure els territoris del País Valencià, el sud de Catalunya, Aragó³³² i també les Balears, on les conseqüències d'una sequera extrema i el context general de crisi van propiciar que aquest any a Mallorca fos denominat l'"any de la fam" i que a Menorca es visqués una situació encara pitjor³³³.

En el cas de Barcelona, la situació no va ser millor. Una ordinació posterior, de l'any 1377, descriu "*vers la fin de l'an MCCCLXXVIII e en l'any de LXXV*" l'existència d'una "*gran secada e fretura e carestia de gra*"³³⁴. En efecte, la seqüència principal de la crisi abasta des de la primavera de 1374, quan la mala collita produirà un increment dels preus que durant tot l'any següent, però que s'estendrà fins la collita 1376, moment que les collites serien suficients per regulars els preus del mercat³³⁵. La crisi abasta, doncs, dos cicles anuals, els de 1374-75 i el de 1375-76, però són els esdeveniments del primer d'aquests dos els que coneixem amb més detall.

En la formació de la crisi del període 1374-75, Tutusaus destaca el fet que entre juny de 1373 i març de 1374 no es detecten notícies, des de la cancelleria reial o des de la documentació del consell, sobre manca de gra. Tanmateix, el 19 de març de 1374, els consellers afavorien el transport de cereals i viandes a la ciutat, tot suprimint el dret de barra, la imposició de dos

³³¹ Tutusaus, P. constata l'impacte de la crisi al Llanguedoc, Provença, Sicília i l'Estat Pontifici a través dels estudis de LARENAUDIE, M.J.: "Les famines en Languedoc aux XIVème et XVème siècles", a *Annales du Midi*, 64 (1953), p. 27-40., STOUFF, L.: *Ravitaillement et alimentation...* Paris: 1970., TANGHERONI, M.: *Aspetti del commercio dei cereali nei paesi della Corona d'Aragona*. Pisa: 1981 i GLENISSON, J.: "Une administration médiévale aux prises avec la disette: la question des blés dans les provinces italiennes de l'Etat Pontifical en 1374-75", a *Moyen Age*, 3-4 (1951), p. 303-326.

³³² MUÑOZ, N.: *Les cartes de la reina Elionor de Sicília (1374-75)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985. Tesi de llicenciatura i CURTO, A: *La intervenció municipal...*, p. 213-219.

³³³ TUTUSAUS, P., P.: *Un mal any...*, p. 56, citant: MUÑOZ, N.: *Les cartes de la reina Elionor de Sicília (1374-75)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985. Tesi de llicenciatura inèdita, SANTAMARÍA, J.: "Mallorca en el siglo XIV", a *Anuario de Estudios Medievales*, 3 (1970-71), p. 165-236 i SERRA, M.: "Compras de trigo hechas por la Universidad de Mahón a diversas ciudades mediterráneas", a *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. I. Madrid: 1959, p. 889-900.

³³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions originals, XV-1, 27 (¿?).

³³⁵ TUTUSAUS, P., P.: *Un mal any...*, p. 58-59.

diners per quartera de gra i atorgant avantatges de 6 diners per aportar gra, 4 diners per ordi i tres diners per a la resta de cereals³³⁶, però cap d'aquestes dades és simptomàtica de l'aparició d'un procés de carestia. És des del més d'abril que el proveïment començaria a ser dificultós. Una primera notícia és un plet del 6 d'abril de 1374, segons el qual una nau procedent de Sicília és forçada a descarregar el cereal que transportava a Barcelona, quan es dirigia a la ciutat de València, a causa de la manca de blat, tot desatenent les reclamacions de les autoritats de València, que es trobaven en una situació similar³³⁷. El procés és similar al descrit per Curto a Tortosa, on el mes d'abril s'haurien iniciat ja un conjunt de diligències encaminades a la compra de gra per part del municipi³³⁸. En efecte, el temor a la carestia propiciaria un progressiu tancament dels mercats del gra als diferents municipis de la Corona³³⁹, que ja es comença va a fer patent a la primavera.

A Barcelona, la crisi es desferma en la primera quinzena del mes de juny i generarà un conjunt de mesures específiques per superar la manca de provisió de cereals. De la magnitud de la crisi de 1374 es fan ressò diferents fonts. A la Crònica del Racional de la Ciutat de Barcelona ens indica que els tres mesos d'estiu hi hagué una gran penúria, que es prolongaria fins el mes de juny següent³⁴⁰. Les primeres mesures preses pel consistori van dedicar-se evitar les sortides de gra, com per exemple quan el consell cap patró de nau podria noliejat cap nau per transportar gra, si no era per transportar-lo vers la ciutat de Barcelona, a causa de la "*gran necessitat o minve de gra*" i perquè "*tot hom de la ciutat sia tengut per naturalesa a sa terra e a deffensió e ajuda d'aquella*"³⁴¹. A l'estiu de 1374, la situació de penúria de la ciutat resultava alarmant. És significatiu que per aquest motiu es faci una ordenació per evitar que siguin extrets de la ciutat productes com l'arròs, les faves, les lleties, els cigrons i altres llegums³⁴², senyal que la disminució de l'oferta de cereals era ja molt important. En la mateixa línia, el juliol es prohibia la revenda de l'ordi als

³³⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 r.-v.

³³⁷ TUTUSAUS, P., P.: *Un mal any...*, p. 66-67.

³³⁸ CURTO, A: *La intervenció municipal...*, p. 214.

³³⁹ VERGÉS, P.: "La carestia de blat...", p. 7-8

³⁴⁰ *Crònica del Racional de la Ciutat de Barcelona*. "Recull de Documents i Estudis". 1. Barcelona: Ajuntament, p. 148. Citat per Vinyoles: "Alimentació i ritme del temps...", p. 122.

³⁴¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 43 r.-v.

hostalers i la de cereals menors com el mill o el panís als revenedors per sobre de mitja quartera, tot autoritzant-se la dels més dedicats a l'alimentació dels animals, com l'espelta o la civada³⁴³. Altres mesures destacades són les facilitats per aportar gra, a través de garanties de seguretat a aquells que aportessin gra³⁴⁴ i l'exempció d'impostos³⁴⁵, i les obligacions de declarar el gra de què es disposa³⁴⁶ i d'aportar a la ciutat aquell que es tingui fora emmagatzemat³⁴⁷.

La principal resposta de la ciutat durant el segon semestre de 1374, com durant la crisi de 1333, és la recerca de gra en diferents territoris, entre ells a l'Urgell³⁴⁸, Lleida, la Segarra, Tàrraga³⁴⁹, el Pallars³⁵⁰ i Osona³⁵¹. Els preus reflecteixen bé l'escassetat, atès que en una compra feta el mes setembre, els responsables de la botiga del gra de la ciutat, Berenguer Basset i Pere de Parets, adquirien dues-centes seixanta-sis quarteres d'ordi i vint quarteres de forment, al preu de vint i trenta sous la quartera respectivament³⁵². També al setembre de 1374, Barcelona es víctima d'embargaments a la ciutat de Tortosa. Una carrega de cent cafissos de Simon de Puigvert, mercader barceloní, comprada a la Terra d'Alt, es embargada parcialment, concretament el 50% del carregament³⁵³.

Els preus seguiran incrementant-se durant els mesos de setembre i octubre, per la qual cosa el rei va decidir proclamar l'*Ordinatio super aforamento grani*, per la qual eren fixats els preus que havien de mantenir des de l'octubre de 1374 a l'agost de 1375, i que fixava el preu de la quartera de forment a 45 sous

³⁴² AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 46 r.

³⁴³ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 46 r.-v.

³⁴⁴ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 r.

³⁴⁵ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 r.-v.

³⁴⁶ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 v.-34 r.

³⁴⁷ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 34 v.-35 r.

³⁴⁸ AHC.B. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 23 r.

³⁴⁹ AHC.B. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 29 v.

³⁵⁰ AHC.B. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 31 v.

³⁵¹ AHC.B. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 25 v.-26 r.

³⁵² AHC.B. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 27 r.

barcelonesos a l'octubre i establia la seva disminució progressiva fins el mes d'agost als 30 sous. Aquest intent, però, no serviria de res a causa del dèficit blader de Barcelona i les ordinacions se suspendrien el 28 d'octubre, en principi fins el gener³⁵⁴. En efecte, els preus es trobaven força més elevats a final de l'any, atès que el 9 de desembre, Berenguer Basset i Pere de Parets havien adquirit mil dues-centes quaranta-quatre quarteres de forment, al preu de seixanta sous per quartera³⁵⁵. La situació s'anava fent més desesperada a mesura que passaven els mesos³⁵⁶ i la ciutat va decidir que es designessin al final de desembre de 1374 vuit persones per tal que proposessin les fórmules i els procediments necessaris per afrontar la carestia³⁵⁷. Els elevats preus de l'hivern de 1374-75 s'estenen també a la resta de cereals, atès que l'11 de gener de 1375 Berenguer Basset i Pere de Parets adquirien trenta-tres quarteres de civada per l'elevadíssim preu de seixanta-sis lliures, per tant a dues lliures (quaranta sous) per quartera³⁵⁸. Són aquests mateixos increments els que van propiciar una disminució de la proporció de la qual els forners retenien un pa, passés dels trenta pans als cinquanta el 15 de gener, en considerar-se un guany excessiu en temps de carestia³⁵⁹. Els mateixos preus elevats es donen en el mes següent: seixanta-tres sous per quartera de forment i cinquanta set sous per quartera d'ordi³⁶⁰, i seixanta sous per quartera de mestall³⁶¹.

Les dificultats generades en el proveïment van generar diferents tensions entre les ciutats catalanes. Així, el mes de febrer, Núria Canyelles revela que la ciutat de Tarragona havia capturat un carregament de gra al port de Barenys, una part del qual era de Barcelona. Els consellers indicaven en una sessió del

³⁵³ AHMT: *Llibre de provisions*, 11 (1374), fol. 11 v., citat per CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 86.

³⁵⁴ VERGÉS, P.: "La carestia de blat...", p. 8

³⁵⁵ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 40 r.

³⁵⁶ Vinyoles en proporciona un bon exemple dtata del dos de novembre, a través de les cartes de Na Sereneta, muller del dispenser de la comtessa de Lluna, que era a Barcelona el 2 de novembre expressava el seu desabastament complet de forment, ordi o bescuit. Veure VINYOLES, T-M. "La vida quotidiana...", p. 160.

³⁵⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 56 v.

³⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 44 r.

³⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 83 r.-v.

³⁶⁰ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 45 v.-46 r.

seu consell que això era degut a la gran necessitat que la ciutat vivia, en trobar-se en risc de quedar-se sense aliments en vuit dies i per evitar avalots a la ciutat, per la qual cosa determinaven el 22 de febrer no retornar el gra sinó pagar la quantitat que costava. El 6 de març, però, el Consell de Tarragona ve rebre la notícia que una host es dirigia a Tarragona, per la qual cosa nomenen tres ambaixadors als quals són donats poders perquè convencin a la ciutat d'acceptar la seva oferta, mentre inicien preventivament els preparatius per defensar la ciutat. Posteriorment el conflicte s'agreujaria prou perquè els tarragonins enviessin missatgers a petició de les Corts Generals de Catalunya i al comte de Prades, per resoldre el conflicte entre Barcelona i Tarragona, sense que es conegui com va acabar exactament la disputa³⁶². En efecte, durant el mes de març els responsables del gra de la ciutat van trametre algunes partides de bescuit per proveir l'host que es trobava en terres tarragonines amb motiu de l'apresament d'una partida de gra³⁶³

No se sap amb claredat que va succeir en els propers mesos de 1375, però la crisi no va desaparèixer ràpidament³⁶⁴. Encara que no sembla que es repetís la situació de l'any anterior, la collita no devia ser bona. El preus eren encara molt elevats el mes de maig, però a l'hivern la situació havia assolit cotes desconegudes des de 1333. D'aquestes dificultats resta la compra que el consell va realitzar a Normandia i Flandes, de 15000 quarteres de forment i sègol³⁶⁵. Paral·lelament es van doblar els valors dels avantatges per forment que es concedien a la ciutat, respecte als de l'any anterior, i es van augmentar també els de la resta de cereals³⁶⁶. L'anàlisi fer per Tutusaús dels resultats dels avantatges concedits confirma que van permetre que els mercaders aportessin el 1375 blat, sègol i ordi procedent de Normandia, Picardia i Sicília, fins a un volum de 35.884 quarteres³⁶⁷, un volum, doncs, moderat, considerant els valors

³⁶¹ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 47 v.-48 r.

³⁶² CANYELLES, N.: "L'any de la fam al camp de Tarragona (1374-1376)", a *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Mallorca: Institut d'Estudis Balearics, 1996, p. 263-281.

³⁶³ El 12 de març enviaven un quintar de bescuit bru. AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-75) fol. 5 r.

³⁶⁴ TUTUSAUS, P.: *Un mal any...*, p. 147.

³⁶⁵ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Diversos de l'antic Consell Municipal (1374-75).

³⁶⁶ TUTUSAUS, P.: *Un mal any...*, p. 148.

³⁶⁷ TUTUSAUS, P.: *Un mal any...*, p. 148-149.

totals dels avantatges que s'havien concedit en els anys anteriors o amb la notícia de les cent mil quarteres contratades per afrontar la crisi de 1347, però suficient per normalitzar en bona mesura la situació. Per les dades disponibles a Tortosa, sabem també que el mes de maig de 1375 dues barques armades barcelonines havien estat fent-se amb totes les embarcacions carregades de gra que passaven pel grau de Tortosa³⁶⁸. D'altra banda, el 30 setembre de 1375 compareixien davant del consell municipal tarragoní dos pescadors, que en representació seva i d'altres havien estat empresonats a Barcelona per ordre dels consellers barcelonins, a causa d'un carregament de gra que a instància dels còsols tarragonins havia estat pres al port de Salou, probablement en el mes de juliol, quan va ser capturada una embarcació d'un mercader de Barcelona³⁶⁹. La normalització total de la situació devia tenir lloc entre el novembre de 1375 a agost de 1376. No es detecten, però, quines modificacions van produir-se en els preus³⁷⁰. Les disposicions dels consellers són eloqüents en aquest sentit, quant aquests fan referència el 20 de desembre de 1376 a "*la carestia prop passada*"³⁷¹.

En el cas de Tortosa, la vivència de la fam de 1374-1376 també va deixar diversos rastres documentals. El mes de març de l'any 1374 la ciutat ja experimentava una carestia de forment, que va derivar en l'aturament del forment que hi havia a la ciutat i el mes següent el consell iniciaria gestions per aprovisionar-se de gra. La previsió d'una pèssima collita genera el temor a una penúria a la ciutat que desemboca en la mobilització de gestions per a l'obtenció de gra, fins el punt que el mateix monarca ordena a Saragossa l'ordre de no impedir que Tortosa obtingui el gra que necessiti, sota risc de quedar despoblada, i als oficials de l'armada a no aturar les provisions cerealístiques que s'adrecin a la ciutat. Amb tot, grans comprats a Aragó serien aturats per Lleida i Saragossa. La manca de solucions va generar a finals de l'estiu riscos d'avalots i que el setembre els consellers inspeccionessin zones muntanyoses dels Ports per intentar el conreu de cereals per a la següent collita. A la tardor, els aturaments fets a Flix desembocarien en l'enviament

³⁶⁸ AHMT: *Llibre de clavaria* (1375-1376), p. 310.

³⁶⁹ CANYELLES, N.: "L'any de la fam...", p. 273.

³⁷⁰ TUTUSAUS, P.: *Un mal any...*, p. 149-150.

d'una host per part del veguer, mentre que es generen conflictes per aquest fet amb Lleida, el comte de Prades, Escatró i Mequinensa. Després de la nova collita, al juny de 1375, els preus van començar a baixar, però l'amenaça persistent de carestia obliga a mantenir gestions intenses no exemptes de dificultats. Així, carregaments procedents de Sicília són aturats a Sardenya i les galeres valencianes prenen vaixells amb cereals. Finalment, però, el proveïment es normalitzaria i la nova collita posaria fi a la carestia³⁷².

Altres ciutats tarragonines van viure situacions similars. En el treball de Núria Canyelles es constata que a la ciutat de Tarragona, al final del mes de juliol de 1374, els consellers observaven un gran desproveïment de la ciutat. El mes d'agost fou constituïda la botiga del gra per tal de vendre pa quan la ciutat no en disposés. Durant el mes d'agost i setembre tingueren lloc exempcions d'impostos i el dia 17 de setembre, davant de l'increment de la gravetat de la carestia, decretaven l'expulsió dels estrangers i dels jueus que no prestessin diners, i el 23 ordenava l'ensitjament de tots els cereals del terme de Tarragona a la ciutat i l'obligació de tots els ciutadans de ser forçats a prestar diners a la ciutat, o fins i tot robes i argent domèstic. La necessitat de diners i la manca de grans perduraria durant els mesos de gener i febrer —quan té lloc un dels segrestaments esmentats abans, fets a Tarragona d'un carregament de gra a Barcelona—, moments àlgids de la crisi. De la seva gravetat es fa ressò un document notarial: en el un document de venda fet Caterina, vídua de Guillem Vidal, del seu obrador, s'esmenta que el preu de la quartera és més alt del que havia estat mai, en assolir el preu de sis lliures la quartera de gra, 80 sous la d'ordi i 10 sous la de civada³⁷³. A partir del mes de març, una lleu millora en la situació permetia al consell municipal prendre mesures per reordenar les arques municipals i concentrar-se en els fraus generats en aquest període, però novament el mes de maig es generen situacions de desabastament, que en aquest cas propicien la sortida de dos naus a la mar per forçar a descarregar cereals a la ciutat, que perduren en els mesos d'estiu. En el mes d'agost s'oferien primes per a aquells que descarreguessin gra a la

³⁷¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-5 (1378-1401), fol. 8 r.

³⁷² CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 213-219

³⁷³ A.A.T. Llibre de notes, 8, fol. 16-16 v., citat per CANYELLES, N.: "L'any de la fam...", p. 278.

ciutat i vers el setembre la situació començava a estar normalitzada, però la ciutat experimentava grans dificultats financeres a causa dels esforços fets els mesos anteriors. Aquestes dificultats financers es prolonguen fins al final de 1375, quan aparentment la ciutat es trobaria amb existències suficients, fins el punt que els consellers concedien una venda de gra als habitants de Faldes. Pel que fa als anys següents, no es conserven actes municipals de 1376 i 1377, mentre que les de 1378 i 1379 no fan referència a problemes bladers³⁷⁴.

Altres referències complementàries procedeixen de Valls, on malgrat no conservar-se les actes del consell municipal d'aquest any, la documentació municipal es fa ressò de l'inici d'un període de carestia des de 1374 i dels endeutaments de la ciutat per poder accedir a la compra de gra³⁷⁵.

Pel que fa a Cervera, Vergés destaca que les gestions iniciades per Tortosa i Barcelona el mes d'abril de 1374, contrasten amb la situació de Cervera, on de fet els mateixos consellers barcelonins ordenen que es realitzin gestions per obtenir gra. Amb tot, el clima general va propiciar l'interès per la compra de gra i el mes d'agost de 1374, davant dels mals resultats de la collita, el municipi obtenia la llicència de vendre censals morts per valor de 36.000 sous barcelonins per comprar gra. Altra particularitat és el fet que l'exèrcit reial i el monarca s'havien instal·lat en el decurs el mes de novembre la vila, per enfrontar-se a les companyies de l'infant Jaume. L'increment progressiu dels preus va portar el preu del forment als noranta sous el mes de desembre i a 120 sous el febrer de 1375. La sequera va propiciar novament l'any 1375 males collites, per la qual cosa el juliol el rei autoritzava la vila a comprar cereals a llocs senyorials o eclesiàstics, encara que els hi ho impedissin. Durant aquest any Vergés constata l'actuació del consell municipal per combatre l'acaparament, especialment adreçada a la prohibició de la revenda i centralitzar la distribució del gra en la botiga del blat de la ciutat. El recurs a l'exportació va portar als cerverins a cercar gra de Flandes a Barcelona, el qual experimentaria un problema de conservació a l'inici del 1376, que obligaria a

³⁷⁴ CANYELLES, N.: "L'any de la fam...", p. 263-273.

³⁷⁵ CANYELLES, N.: "L'any de la fam...", p. 275

barrejar-lo amb altres grans per evitar perdre'l. La crisi, que també afectaria a la producció vitivinícola, no se superaria plenament fins a la collita de 1377³⁷⁶.

Així, la crisi de 1374-75 va colpejar amb força a la ciutat de Barcelona i a d'altres municipis catalans. Alguns aspectes de la intervenció municipal en aquesta crisi criden força l'atenció. D'una banda, el fet que no es produïssin majors estímuls a l'exportació de cereals que els enregistrats en anys anteriors. En el període 1374-75 les primes a l'exportació se situaven en els sis sous per quartera de forment i en el de 1375-76 en dotze sous: no es tracta, doncs, ni de valors extraordinàriament elevats en un context de crisi extraordinari, ni tan sols corresponen als màxims històrics concedits en el període del nostre estudi. També és significatiu el paper de Barcelona com a element de correcció de la crisi també en altres ciutats, en obtenir el gra de Flandes i servir-lo després a la ciutat de Cervera. Novament es posa en evidència la major capacitat de les ciutats costeres i amb un important volum comercial en recursos per afrontar les amenaces de carestia, i sobretot de Barcelona.

2.7.2. El període 1377-1386

L'estudi de la situació de l'abastament en el darrer quart del segle XIV a través de les fonts municipals barcelonines ha de fer-se mitjançant el recull de notícies disperses en diferents registres, atès que la sèrie del Llibre del Consell deixa de ser a partir d'aquest moment l'instrument més significatiu en la identificació de moments de dificultats, sense que cap altra ocupi el seu lloc. Aquest fet ve donat sobretot per la superació de les grans dificultats que havien sacsejat els anys centrals del segle XIV, que entre 1375 i 1430 no es tornen a produir. El resultat d'aquesta situació es una excessiva dispersió de les notícies i d'una forta dependència de les dades indirectes que apareixen en les fonts referides al proveïment cereal·ler per a la identificació de moments difícils.

³⁷⁶ VERGÉS, P.: "La carestia de blat...", p. 9-23.

El període 1377-1386 resulta decisiu per analitzar com van evolucionar les caresties de gra a la ciutat, tot just després d'una de les grans crisis del segle XIV i després de moltes dècades de successió de períodes d'abundància i penúria. Cal remarcar, que no es tracta d'un període fàcil per a les ciutats catalanes. Disposem d'algunes referències de caresties que travessen altres ciutats i podem constatar que Barcelona també les va experimentar. En aquest període comença un nou cicle per a la ciutat, un cop superades les principals adversitats que l'havien sacsejat durant el segle XIV: lo "mal any primer" (1333-34), la crisi de 1346, la Pesta Negra, la mortaldat dels infants (1362-63), la mortaldat dels mitjans (1371) i la crisi de 1374. Aquestes adversitats van suposar una reducció del contingent demogràfic, que podria haver estat clau, segons alguns autors, per a la reducció del preu del gra a partir d'aquesta dècada: el preu del blat, encara que amb sotragades cícliques provocades per males collites, podria haver iniciat una tendència a la baixa³⁷⁷. Tanmateix, els preus seguiran estant alts al mercat de Barcelona durant molts dels anys dels propers períodes per als quals conservem informació.

Cal assenyalar que l'aproximació a l'estudi de les condicions del proveïment a la ciutat de Barcelona resulta complicat pel que fa a tot el darrer quart del segle XIV i extremadament difícil, a causa d'una banda de la inexistència de registres del Llibre del Consell per als anys de 1380 i 1389, i pel fet que en els dos volums disponibles de la sèrie Clavaria per al període 1377-1386 no es disposa de notícies sobre el proveïment cereal·ler.

Tot sembla indicar, però, que a final de l'any 1377 havien estat superats totes les dificultats pròpies de la crisi de 1374-75. Així, el 20 de novembre de 1377, amb motiu d'una ordinació per la qual es restaura el cobrament del dret de moltura, s'indica: "*... com los mulners o regidors dels molins de la ciutat e del territori e tèrmens d'aquella, d'alcun puch temps a ençar, ço és vers la fi de l'an MCCCLXXVIII e en l'any LXXV, per la gran secada e fretura e carestia de gra que fou el dit temps, se desordonassen en demanar e haver excesiva e*

*destrempada multura o loguer dels blats que molien ... E lo temps per bonea de Deu sia tornat en fertilitat e larguea e en l'estament bo que era abans...*³⁷⁸. Tanmateix, és probable que la restauració d'una certa normalitat en el proveïment no provoqués també una gran moderació immediata dels preus, malgrat no disposar de dades concretes en aquest sentit. Tampoc disposem de referències precises vers quina era la situació de proveïment en els cicles corresponents al final de la dècada, atès que les informacions documentades corresponen bàsicament a ordenacions poc significatives, que no aporten un coneixement suficient. Destaca però el fet que els fraus segueixin generant nombroses disposicions. Novament apareixen disposicions contra els fraus en els porgats del gra i en els molins³⁷⁹.

Pel que fa a la resta del període, les notícies són disperses. Carme Batlle, en el seu treball, descriu el període de crisi per a la ciutat al voltant de l'any 1380, en el moment que va arribar a la majoria d'edat la població afectada per la mortaldat dels infants de 1361-62 i que es produïa l'arribada d'importants fluxos migratoris, la qual compensaria el descens demogràfic generat pels trastorns del segle XIV³⁸⁰. Aquest fet va impedir que durant tot el període la demanda de gra es veiés marcadament disminuïda, per la qual cosa no es generaren condicions particularment favorables a assegurar l'abundància de gra en els anys posteriors. En el mes de març de 1380, en una carta reial es constata l'existència d'una penúria de gra a Barcelona la ciutat de Barcelona. La carta es relaciona amb una demanda feta pels consellers de la ciutat, referida que s'autoritzi la sortida de gra de la ciutat de Tortosa a tots aquells mercaders i comerciants barcelonesos que disposaven de carregament de gra per transportar a Barcelona, "*qui és fort freturosa de forment e altre gra...*". Davant de la circumstància el rei va optar per autoritzar la sortida del gra que es transportés a Barcelona i per prohibir qualsevol treta de gra que es volgués adreçar a altres indrets per part dels mercaders³⁸¹.

³⁷⁷ SALRACH, J. M. "La pesta negra i els orígens del problema remença": A: *Pere el Cerimonió si la seva època*. Barcelona: 1989, p. 13-34, op. cit. p. 33.

³⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions originals, 1, 27.

³⁷⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-5 (1378-1401), fol. 15 r.-v.

³⁸⁰ BATLLE, C.: *La crisi social...*, I, p. 82.

Uns anys més tard, una cita de Bruniquer apunta la possibilitat que es desfermés una situació de carestia en l'any 1383. Bruniquer indica que aquell any va organitzar-se una processó en la ciutat per implorar la pluja i el final d'una epidèmia³⁸², atès que es probable que aquesta epidèmia es trobés vinculada a l'existència d'una penúria a les collites³⁸³, mentre que les *Rúbriques de les deliberacions* també es fan ressò de les mesures preses per la ciutat per proveir-la, mitjançant l'atorgament d'avantatges i l'armament de galeres³⁸⁴. Aquell mateix any, s'indica que un carregament de gra procedent de Sicília s'havia fet malbé, i per aquest motiu s'autoritzava la seva sortida fora de la ciutat, un cop pagat el dret de trenta corresponent³⁸⁵, un comportament impropï d'una situació de penúria, que indica que els riscos de carestia podien haver-se superat pels procediments habituals.

Una referència de 1384 ens transmet la possibilitat també d'un risc de carestia en l'any següent. Amb motiu de la captura d'una nau carregada de gra que es dirigia a Barcelona, els consellers van escriure una carta al rei per sol·licitar-li la restitució del gra, davant l'"*affany e perpleritat com se meta aquí una gran carestia de blat...*"³⁸⁶. Més enllà de l'interès en magnificar risc que podien tenir els consellers, sembla probable que aquests anys de la primera meitat de la dècada de 1380, tal i com havia afirmat Batlle, fossin difícils per a la ciutat i que estiguessin marcats per l'amenaça de situacions de carestia.

A més a més, Eva Serra ha indicat l'existència d'una carestia en el període 1385-1386, que hauria esclatat durant el Nadal³⁸⁷. Així semblen confirmar-ho, d'una banda, els valors dels avantatges concedits per aportar gra a la ciutat en el mes de desembre, que haurien assolit els 2 sous per quartera. I de l'altra, les procedències de partides de gra, l'un blat procedent de Venècia i d'un altre procedent de Castella. Més tard, el mes de gener, els avantatges havien disminuït fins els 18 diners per quartera de blat procedent de les Balears i 15

³⁸¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Lletres reials originals, sèrie A, 91 (1380 març 29).

³⁸² BRUNIKUER: *Rúbriques...*, I, p. 286.

³⁸³ BATLLE, C. *La crisis social...*, I, p. 82.

³⁸⁴ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. *Rúbriques de deliberacions*, vol. 1, fol. 162 r.

³⁸⁵ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. *Rúbriques de deliberacions*, vol. 1, fol. 162 r.

³⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Lletres reials original, IX, sèrie B, núm. 24.

diners per un gra procedent de Provença. Finalment, el mes d'abril següent hauria disminuït fins els 12 diners. Una disminució observable en altres períodes, que apunta una normalització progressiva de la situació, però que no es troba exempta d'altres problemàtiques. El 15 de febrer els rei Pere remetia una carta als consellers barcelonins per recriminar-los amb gran enuig per part seva la incautació d'un carregament de gra que s'adreçava a Sant Feliu de Guixols. En aquell moment les comarques gironines vivien un nou període de dificultats, pel qual el monarca havia ordenat als seus batlle i veguer que la meitat dels carregaments de gra que arribessin a Barcelona restessin per al consum de la ciutat i que l'altra meitat fossin transportats al port de Sant Feliu, "*per la gran fretura e carestia ... que de blat hi és*". Tanmateix, els funcionaris reials no havien fet complir les ordre i a més a més s'havia obligat a descarregar a Barcelona una barca gironina, que transportava gra de Tortosa a Sant Feliu, per la qual cosa el rei ordenava la restitució del gra incautat i l'observància plena de l'ordenació reial³⁸⁸

Les dificultats que travessa Barcelona en aquest dos darrers cicle són similar a les circumstàncies viscudes en altres indrets. Així, coincideixen amb una situació de penúria que travessa Tortosa en el període 1384-1386, que podrien contribuir a confirmar que es tracta d'una crisi estesa a diferents territoris de la Corona. En el mes de març de 1384, es genera un temor a la ciutat que no sigui viscut un nou període de carestia a causa d'una disminució de les pluges, per la qual cosa comencen les compres del gra disponible a la ciutat. En aquest context, reapareixen els aturaments de gra per part de Saragossa, per la qual cosa a mitjan de 1385 cal buscar vies alternatives al proveïment, entre les quals apareixen Berberia, Sicília, Sardenya i altres ports. La situació seguia sent, però, delicada al final d'aquell any i el mes de maig de 1386 van ser acordats compres importants a port mediterranis. Encara el mes de juliol la ciutat prometia primes a aquells que aportessin gra fins el Nadal³⁸⁹.

³⁸⁷ SERRA I PUIG, E. "Els cereals a la Barcelona del segle XIV". A: *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. Barcelona: 1988, p. 81

³⁸⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Lletres reials originals, IX, sèrie B, 26 (1385 febrer 15).

³⁸⁹ CURTO, A.: *La intervenció municipal.....*, p. 220-221.

Sembla, doncs, que en els deu anys que van seguir a la crisi de 1374-1375 la situació pel que fa als riscos de carestia va seguir sent preocupant per a la ciutat. Les diferents preocupacions dels consellers i els indicis de dificultats frumentàries acumulats en aquests anys dibuixen un panorama poc diferent dels anys anteriors, encara que sembla que sense l'aparició de fortes crisis.

2.7.3. De 1387 a 1400

La informació que disposem per als anys restants del segle XIV no és significativament major que en el període anterior, però sí resulta possible aportar algunes dades més precises, sobretot gràcies a la disponibilitat de dades sobre preus que apareix en la documentació municipal.

El primer que cal indicar és que no hi ha indicis d'existència de dificultats importants per al proveïment en els alguns cicles posteriors a 1385-86. El fet que dues ordinacions, una del 2 de maig de 1387 i una altra del 4 de novembre de 1387, obliguin aquells que pastin pa o bescuit per vendre tindran l'obligació de proveir-se amb gra de la ciutat fins que aquell s'exhaurís³⁹⁰, és senyal que els esforços fets pel consell municipal en tots dos cicles havien estat eficaços per proveir de forment als elaboradors i per tant, encara que haguessin sorgit riscos de carestia en el període, haurien estat controlats degudament mitjançant l'arribada de gra. Un d'aquests esforços seria la formació del peu del forment, pel qual la ciutat aportava trenta mil florins per a realitzar compres directes de gra a Sicília, de manera que restava "*desobligada e quitia de molts e diverses avantatges abans que l dit peu fos fet li convenia pagar a diverses mercaders qui aportaven gra a aquella, per ço sien membrants los consellers esdevenidors que ab tota diliència et cura mantenguen e conserven lo dit peu, per lo qual molts avantatges que per la dita ciutat se daven se'n són cessats e cessaran*"³⁹¹, la funció del qual es posaria però en entredit el 1391, quan es decideix suprimir-lo i sotmetre a examen la seva

³⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-7 (1380-1391), fol. 83 v. i 87 v.

³⁹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent Testaments dels consellers, vol. 1 (1376-1391).

administració³⁹², la qual cosa suposaria l'entrada d'un nou administrador, Pere Sa Badia, el 13 de setembre³⁹³

El proper cicle del qual disposem d'informació és el de 1389-1390, del qual disposem d'una seqüència pràcticament sencera de preus. Pels pagaments realitzats al monestir de Santa Eulàlia, sabem que el preu del gra es trobava el mes d'agost a Barcelona al preu de catorze sous i sis diners, des del qual va iniciar una tendència a l'increment que el situà a disset sous en el mes de octubre i novembre³⁹⁴ i fins els divuit sous el desembre i el gener³⁹⁵. A partir del mes de febrer els valors començaren novament a retrocedir, tot situant-se en aquell mes en disset sous i quatre diners i en setze sous i dos diners els mesos de març i abril, tancant-se el cicle amb un lleu increment el mes de maig: setze sous i dos diners³⁹⁶. Es tracta de preus que presenten un valor important i que per tant podrien explicar la consideració feta pels consellers, encara que no reflecteixen uns valors propis d'una situació de gran crisi. Aquesta valoració es veu ratificada en el context de l'any 1390 pel fet que en un pagament realitzat a Pere Sa Badia el mes de novembre d'aquest anys, es declara que gràcies a la seva activitat la ciutat no havia caigut en una carestia³⁹⁷ de manera que podem considerar que els preus d'aquest període, sense ser particularment baixos, no es corresponen amb dificultats frumentàries serioses per a la ciutat, si les estratègies d'obtenció de gra de la ciutat funcionen adequadament. Segurament van ser determinants les gestions habituals que la ciutat feia a la tardor i l'hivern, a través de l'assignació d'avantatges, per no derivar en una situació de carestia i pressionar els preus a la baixa a partir del mes de març.

Per aquest motiu la situació va ser prou normal com perquè el 15 de setembre de 1390 els consellers haguessin d'ordenar la recollida del gra de la ciutat per

³⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-25 (1390-1392), fol. 38 i 39 r.

³⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-25 (1390-1392), fol. 41 v.-42 r.

³⁹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Albarans, XII-7 (1391), fol. 54 r.

³⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Albarans, XII-7 (1391), fol. 71 r.-v.

³⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Albarans, XII-7 (1391), fol. 84 r.-v.

³⁹⁷ "...viginti septem libras et decem solidos barchinoneses en esguard de moltes e diverses treballs que ha hauts e sostenguts dins lo present any de nostra conselleria, anant, estant e tornant de la dita ciutat tro a la ciutat de Tortosa per haver e procurar gra obs de la dita ciutat de les parts d'Aragó, per ço que

part d'aquells que hi estaven obligats, sota l'amenaça d'en cas contrari transportar-lo a les cases i cobrar el cost del transport³⁹⁸, mentre que el 30 de setembre s'amenaçava amb cobrar el doble a aquells que no haguessin recollit encara el seu gra³⁹⁹. En aquest punt val la pena fer un incís per referir-se a les escasses referències que es donen en el nostre període d'estudi a aquest tipus de disposició. Entenem que això és degut sobretot al fet que durant el segle XIV molt poques eren les ocasions en què sobrava gra a la ciutat. És un element que contrasta amb la situació observada per Carrère en el segon terç del segle XIV, on es detecten diferents notícies que fan referència a la necessitat d'abaixar els preus primer i finalment de portar el gra a les cases, una mesura que acabaria resultant bastant impopular entre la població barcelonina⁴⁰⁰

Altres elements que apunten tranquil·litat en el segon semestre de 1390 és el fet que durant el mes de novembre arribessin naus procedents d'Oristany carregades de gra⁴⁰¹. Les conseqüències d'aquest procés afectaren més als oficis. En el seu treball, Carme Batlle feia referència a un pregó del 26 d'octubre de 1396, en el qual s'indica en relació a l'any 1390 "*fins lo jorn de vuy han vanut a fort destemprat e desmoderat preu lo pa*", la qual cosa indica com és obvi un increment dels preus. Aquesta constatació va motivar unes noves ordinacions sobre els flequers, per les quals els hi restava prohibit fer negoci amb el pa de puja, que era aquell que es cedia pel clients del forn al felquer per tal que fos venut als pobres, havent de fer-se un pa de puja de cada vint i el qual havia de portar el senyal de la ciutat sota una multa de 60 sous⁴⁰².

Tanmateix la nova collita no devia resultar massa satisfactòria, atès que l'increment de preu del mes de maig es va prolongar en els mesos següents, en una tendència a l'increment que se situar el mes d'agost en divuit sous⁴⁰³, quatre sous mes que en la mateixa data de l'any anterior. Tanmateix, aquesta

la dita ciutat e los habitants en aquella fos e fossen preservats de carestia de gra..". AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Albarans, XII-7 (1391), fol. 40 v.-41 r

³⁹⁸ Dietari de l'Antic Consell Municipal, vol. 1, p. 3.

³⁹⁹ *Rúbriques de Bruniquer*, vol. 4, p. 165.

⁴⁰⁰ CARRÈRE, C. *La crisi social i econòmica...*, I, p. 354.+

⁴⁰¹ Dietari de l'Antic Consell Municipal, vol. 1, p. 5.

⁴⁰² CARRÈRE: *La crisi social y econòmica...*, I, p. 83

tendència no es prolongaria durant tot el cicle: a la tardor els preus van mantenir una certa estabilitat (el mateix valor el setembre i divuit sous i set diners el mes de novembre)⁴⁰⁴, sense que la disponibilitat dels valors corresponents als mesos següents ens permeti conèixer quina va ser l'evolució en l'hivern de 1392. Amb tot, atès que de valors sobre el forment per al cicle 1392-1393, podem relacionar les dues observacions. En el pas de l'any 1392 al de 1393, s'observen uns preus inferiors als del cicle 1390-91, atès que el preu de la quartera declarada en els censos atorgats en els censos del monestir de Santa Eulàlia assoleix els disset sous de desembre a febrer i es redueix fins a setze en els tres mesos següents⁴⁰⁵, e els quals es detecta l'arribada de diferents naus procedents de Sicília⁴⁰⁶. Sembla, doncs, que els preus hivernals van ser lleument inferiors en aquest cicle, mentre que els de primavera presenten uns valors similar. Per tant, atenent tota la informació disponible, és probable que en el període que comprèn els anys 1389-1393 el preu de la quartera tendís a ser elevat a la ciutat.

De l'any 1394 sabem, però, que les dificultats per accedir al mercat sicilià havien produït dificultats a la Corona, atès que en el mes de març, el monarca aragonès havia de demanar autorització al rei de Castella per tal que li deixés extreure de Castella 30.000 cafissos de blat per a la seva armada⁴⁰⁷. El 1395 novament els preus tornen a aparèixer força alts i manifesten una tendència a l'increment. Mentre que el setembre la quartera es venia a setze sous, a l'octubre passar als disset i el novembre als divuit sous⁴⁰⁸. Cal destacar que es tracta dels mesos de tardor, molt a prop encara de les collites, per la qual cosa de ben segur que aquest fet va generar preocupació en el consell i la necessitat de fer gestions per obtenir gra. Tanmateix, la fragmentarietat dels llibres de Clavaria en la segona meitat de la dècada impedeix conèixer quines serien les àrees on es faria la recerca de gra. També en el mateix any 1395 tenim notícia que els consellers van transmetre a la reina la seva preocupació per les

⁴⁰³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Albarans, XII-7 (1391), fol. 119 v.-120 r.

⁴⁰⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Albarans, XII-7 (1391), fol. 155 v.-156 r.

⁴⁰⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-17 (1393), fol. 176 r.-v. i 201 r.-v.

⁴⁰⁶ Dietari de l'Antic Consell barceloní, vol. 1, p. 35 i 36.

⁴⁰⁷ ACA, C, reg. 1951, fo. 36 r.-37 v., citat per FERRER I MALLOL, M. T. "Flix, un port fluvial blader per a Barcelona". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 31 (2001), p. 466.

⁴⁰⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. XI-Clavaria, vol. 19-20 (1394-1396).

llicències d'extracció que estaven sent atorgades per part de la reina, per la qual cosa van decidir pregar-li que frenés les extraccions⁴⁰⁹ i els propis consellers van armar una nau per impedir que sortissin grans del Principat excepte un carregament del rei a Sicília⁴¹⁰

Potser el moment de majors preocupacions frumentàries va tenir lloc durant el cicle 1397-1398. L'any 1398 és el que la ciutat decideix comprar el castell de Flix i de la Palma, per tal d'esquivar les dificultats que es generaven a Tortosa per l'extracció del gra i el seu transport vers la ciutat de Barcelona i en un moment que les dificultats per adquirir gra eren majors que en dècades anteriors: en un dels documents que es referència la compra, s'indica que la ciutat "*ja no rep tant de blat sard i sicilià com abans*", la qual cosa sens dubte devia suposar alguns riscos per al proveïment de la ciutat. En aquest cas les preocupacions no venen generades per males collites o per dificultats per proveir-se del gra obtingut d'aquelles, atès que el període s'inicia amb uns preus del gra més baixos que els observats en la primera meitat de la dècada de 1390. En efecte, el preu de la quartera de gra va mantenir un preu constant des de maig a novembre de 1397 de 15 sous⁴¹¹. Les preocupacions van generar-se en canvi per les dificultats que travessaven altres territoris mediterranis. En aquest any tingueren lloc algunes ciutats mediterrànies, la qual cosa va suposar que el gra de la Corona comencés a desplaçar-se en grans quantitats vers les ciutats que es veien afectades. Així, el 17 de gener de 1398 constataren que en els ports de Catalunya s'estaven carregant contínuament nombroses naus amb forment, les quals s'estaven adreçant a Gènova i Pisa, i altres ports de Llevant, on tenien lloc alguns dels episodis de penúria de gra. Va ser però, a Sicília on la carestia afectava més directament l'interès d'extreure gra per part del rei⁴¹² Davant d'aquest fet, els consellers consideraven que existia un risc que el transport de gra vers a d'altres territoris suposés un desaprovionament del propi territori, i van decidir designats a Simon de Marimon i a Guillem Oliver com a representants de la ciutat, els quals van desplaçar-se el 19 de gener a Saragossa per demanar al Rey que impedís l'extracció de gra a aquelles

⁴⁰⁹ AHMB. Fons municipal. *Rúbriques de deliberacions*, vol. 1, fol. 98 r.

⁴¹⁰ AHMB. Fons municipal. *Rúbriques de deliberacions*, vol. 1, fol. 163 r.

⁴¹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 22v i 243 v.

persones que anessin a transportar-lo fora del regne. Els consellers van prendre aquesta decisió perquè *"segons es dehia, [el rei] atorgava inferentment a tothom, estrany e privat, licència de carregar e de traure los dits blats"*. Els consellers indicaven també que per controlar els fluxos de gra es prendrien altres mesures que fossin necessàries per aquesta raó⁴¹³. El 5 de març el Consell va disposar mesures més rígides, en establir que tot aquell que intentés extreure gra del Principat fos apressat per una galera que la ciutat havia armat, de manera que només s'autoritzés la sortida d'una quantitat limitada de gra que el rei havia comprat per trametre als exèrcits que es troben a Sicília, a causa de la situació de carestia que es vivia en aquelles zones⁴¹⁴. Aquesta situació, però, no va desembocar en cap cas en un escenari de carestia. El 16 de març el consell debatia la compra d'una partida de forment de mil cafissos dipositats a Tortosa, que els rei havia comprat per trametre a Sicília però que ja no resultaven necessaris els quals acabarien finalment comprant però sense valorar en cap moment que aquest fos molt necessari per a la ciutat, sinó tot insistint en la seva qualitat⁴¹⁵. Les diferències amb el monarca en relació amb l'extracció de gra del territori català quedarien d'aquesta manera solucionades⁴¹⁶.

El darrer cicle del segle, que formen els anys 1399 i 1400 es troba marcat per l'aparició de problemes en el proveïment urbà. La resposta del Consell Municipal va abastar diferents mesures, atès que en una deliberació de 1399 consideraven els consellers que la ciutat *"fetes grans messions en provisions de blats e en armades per mar e aventatge e altres coses"*⁴¹⁷. Es detecten durant el primer semestre de 1400, respecte al qual la documentació revela que a la primavera la recerca d'embarcacions carregades de grans es troba motivada pel fet que *"ne havia en aquesta ciutat fort poch"*⁴¹⁸. Potser pels esforços del consell, finalment, els preus a la ciutat no assoleixen els valors dels anys

⁴¹² FERRER I MALLOL, M. T. "Flix, un port...", p. 467.

⁴¹³ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-27 (1395-1398), fol. 138 v. i Dietari de l'Antic Consell barceloní, 2, p. 19.

⁴¹⁴ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-27 (1395-1398), fol. 142 r.

⁴¹⁵ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-27 (1395-1398), fol. 142 r.-v.

⁴¹⁶ La informació sobre aquest conflicte ha estat ampliada per FERRER I MALLOL, M. T. "Flix, un port...", p. 466-469.

⁴¹⁷ AHCB. Fons Municipal. *Rúbrica de deliberacions*, vol. 1, fol. 146 v.

⁴¹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 185 r.

anteriors d'aquesta dècada. En el primer semestre de 1400 els preus que reflecteixen els càlculs realitzats pel pagament dels censos al monestir de Santa Eulàlia, la mitjana és només de 13 sous i 6 diners⁴¹⁹. Sembla que les mesures preses per la ciutat davant d'aquestes dificultats i la iniciativa privada haurien contribuït a fer baixar els preus, i per aquest motiu el tretze de febrer es dicten disposicions per tal que flequers i forners elaborin el pa amb *“el forment que la dita ciutat ha novellament comprat e fer venir per provisió de la dita ciutat es singulars d'aquella e no d'altra”*⁴²⁰.

El segle quedava així tancat amb un cicle en el qual els preus es mantenien a un preu moderat. Observem, però, que aquesta no es la tònica dominant en tota la dècada sinó en els darrers anys només. La primera meitat dels anys 1390 sembla dominada per una tendència a l'increment dels preus, de la qual es dedueixen dificultats en l'arribada de gra i que es relaciona amb dificultats per accedir als mercats tradicionalment exportadors de gra, com els sicilià i el sard. Aquest fet explicarà que a partir de la dècada següent el gra de procedència francesa cobri rellevància en la documentació municipal. També cal avançar que aquesta tendència a l'increment de preus no s'atura en aquest darrers anys sinó que encara experimentarà un nou impuls en la dècada següent. Les limitacions documentals ens impedeixen fer una lectura definitiva de la situació del mercat del gra en aquest període final del segle XIV, però sembla constatar-se, més per l'absència de referències que per la informació recollida, que el tipus de crisis de dècades anteriors no es reproduïen novament. Hi ha massa anys sense informació per concloure que aquesta és una característica pròpia del darrer quart del segle XIV, més encara quan apareixen símptomes de complicacions vers l'any 1386, que a més a més poden ser extensibles a d'altres territoris, però els anys que sí coneixem o que podem avaluar amb la documentació apunten en aquesta direcció. Segurament perquè al final del segle XIV els escenaris multifactorials precursors de grans crisis com la de 1333 i 1374 s'han modificat, i allò que resta són caresties més petites, pròpies de les dinàmiques i polítiques que afecten la regularitat del proveïment. Aquest darrer cicle ho il·lustra bé: l'abastament a preus moderats

⁴¹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 24 (1399-1403), fol. 179 v.-180 r.

sembla garantir-se malgrat el fet que a la ciutat hi ha poc gra disponible. Serà quan els processos de recerca de gra no siguin suficients que els preus s'encariran i es generaran riscos majors.

2.8. EL PERIODE 1400-1430

Les característiques de la situació de les fonts pel que fa a aquest període és molt similar a aquella que indicàvem per al període anterior. Novament la dependència de les notícies indirectes és elevada, més encara pel fet que els Llibres del Consell són molt escassos en aquest període, mentre que la resta de registres només cobreixen aquest buit amb eficàcia en la primera dècada del segle. És per això que el període 1410-1430 torna a ser un difícil d'abordar amb la documentació disponible.

2.8.1. La dècada 1400-1410

Hem anunciant anteriorment que la tendència a l'increment dels preus no s'atura el 1400. En efecte, ja en el pas de l'any 1400 a 1401, apareix clarament un nou increment del preu del gra, vinculat a una situació de carestia. Aquesta situació sembla atribuïble a la insuficiència de la nova collita per corregir les dificultats en l'abastament que s'anunciaven en el cicle anterior. Així, en una entrada dels llibres de Clavaria, on amb motiu d'un pagament per les despeses d'una ambaixada a Sicília, datat el 20 d'agost de 1400, s'indica que la ciutat havia estat "*fort minva e fraturosa de gra*"⁴²¹. En efecte aquests increments del preu no es poden deslligar de les dificultats que Barcelona viu per accedir als mercats cerealers sicilians, un dels principals centre proveïdors de gra. Per aquest motiu el municipi ha d'adreçar les gestions directes vers altres territoris, com el sud de França: el mateix 8 de juny encarreguen al mercader Berna Vidal la compra de forment al Rosselló⁴²². L'increment del preu de la

⁴²⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent IV-1B. Registre d'ordinacions, vol. 5, fol. 148 r. i 149 r.

⁴²¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 180 r.

⁴²² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 24 (1399-1403), fol. 193 r.

quartera d'un cycle a l'altre també s'evidencia en la informació sobre els censos pagats al prior del monestir de Santa Eulàlia

Preus de la quartera segons els censos pagats al monestir de Santa Eulàlia (1400 i 1401)⁴²³

CICLE 1399-1400			CICLE 1400-1401		
	Mesura Vella	Equivalència 12 quartans		Mesura Vella	Equivalència 12 quartans
Desemb. 1399	11 s 8 d.	14 s.	Desembre 1400	13 s. 4 d.	16 s.
Gener 1400	11 s. 11 d.	13 s. 1 d.	Gener 1401	13 s. 4 d.	16 s.
Febrer 1400	11 s. 8 d.	14 s.	Febrer 1401	13 s. 4 d.	16 s.
Març 1400	11 s. 3 d.	13 s. 6 d.	Març 1401	13 s. 9 d.	16 s. 6 d.
Abril 1400	11 s. 3 d.	13 s. 6 d.	Abril 1401	14 s. 2 d.	17 s.
Maig 1400	11 s. 3 d.	13 s. 6 d.	Maig 1401	14 s. 2 d.	17 d.
MITJANA	11 s. 4 d.	13 s. 8 d.	MITJANA	13 s. 8 d.	16 s. 5 d.

D'acord amb aquesta aproximació, la quartera de forment presentaria un valor un 20,7% superior al del període anterior, tot assolint uns valors propis de la primera meitat de la dècada anterior. Al mateix temps, la ciutat també estava comprant gra en aquest període a un preu superior al del cycle anterior i lleument inferior al preu al qual es venia en aquest any. Els preus de compra del forment vermell a França o el Llanguedoc que van tenir lloc en el primer terç de 1401 ascendien a catorze sous i sis diners per quartera⁴²⁴ o a quinze sous⁴²⁵, mentre que els de forment de tosella assoliren els setze sous⁴²⁶. Documentem també unes entrades globals de forment en el primer trimestre superiors a les 20000 quarteres de forment, que hem de considerar la quantitat mínima que el municipi va decidir encarregar directament a mercaders. Al final, doncs, sembla que l'esforç fet en el darrer trimestre de 1400 per obtenir gra sembla que va proporcionar un resultat moderadament bo, atès que va

⁴²³ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 24 (1399-1403), fol. 179 v., 180 r., 184 v., 210 r. i 212 v.

⁴²⁴ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 24 (1399-1403), fol. 212 v. i vol. 26 (1401-1402), fol. 181 v., 182 r.

⁴²⁵ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 203 r.

⁴²⁶ AHC.B. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 182 r.

permetre el proveïment de la ciutat però no va afavorir l'aturada de l'increment dels preus abans de la collita següent⁴²⁷.

Amb el canvi de cicle, els preus experimenten un lleuger retrocés, en passar dels disset als setze sous en el mes de juny, però en el següent semestre iniciaran una nova tendència alcista, la qual cosa indica que la nova collita tampoc es torna a traduir en una reducció a mig termini dels preus. Aparentment, les dificultats per accedir al mercat sicilià distorsiona cada cop més els preus del mercat barceloní. En la mateixa línia, e consistori realitza en els mesos centrals compres de forment de tosella a preus superiors els esmentats anteriorment: disset sous i mig per quartera van ser pagats per una compra de set-centes quarteres en el mes de juny⁴²⁸. Al mateix temps, es fan gestions per part del procurador dels castells de Flix i la Palma per obtenir gra, mentre es constaten dificultats generades per la ciutat de Tortosa per deixar passar el gra a través del riu Ebre⁴²⁹. El cicle inflacionista dels preus s'accentua al llarg de tot el segon semestre de 1401: la mitjana dels valors calculats en els censos del monestir és de 18 sous i 10 diners per quartera, amb un màxim d'una lliura i 2 sous el mes de desembre⁴³⁰. Aquesta difícil situació no es tradueix en la documentació en referències a una situació de carestia a la ciutat, potser perquè els consellers aconseguiran generar finalment entrades de gra. Dels anys 1401-1402 sabem que la ciutat estableix un contracte amb diverses persones per tal d'adquirir 40.193 quarteres de gra⁴³¹. Així, el 12 de gener es realitza un pagament per mil quatre-centes noranta-quatre salmes de forment, al preu de 56 sous per cadascuna, procedents de Sicília⁴³². Aquestes i altres mesures, com en els anys anteriors, sembla que degueren ser suficients per mantenir un cicle on s'intercanvien processos d'increments i disminucions dels preus del gra, sense arribar a desembocar en greus caresties per a la ciutat. Els propis consellers així ho reconeixen en el testament de 1401:

⁴²⁷ Els consellers indicaven en el mes de març de 1401 a Berenguer Massanet i Pere Puigdespí, els quals havien d'aportar quatre mil quarteres a la ciutat, que no era necessari assolir la xifra pactada, atès que "per la gràcia de Deu aquesta ciutat ne havia molt d'altre arribat". AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 181 v.-182 r.

⁴²⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 24 (1399-1403), fol. 203 r.

⁴²⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 184 v.

⁴³⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 190 r. i 212 v.

⁴³¹ Aportat per Carrere: *Barcelona, un centre...*, I, p. 340.

⁴³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 26 (1401-1402), fol. 222 r.

*"Notifiquen los consellers presents als consellers esdevenidors que ells per lo present any han feta sufficient provisió de gra qui prestament hic deu ésser"*⁴³³

No disposem de dades destacades corresponents als anys en què s'emmarca el cicle següent (1402-1403), però sí algunes referències dels anys posteriors i a través d'elles sorgeixen evidències que es tracta d'un període encara més difícil per a la ciutat. En un pagament realitzat pel clavari, es fa referència al fet que en un Consell celebrat el 22 de desembre de 1402, s'havia decidit no pagar a Bonanat Gil uns drets vinculats a 65.000 quarteres de forment, a causa dels càrrecs que suposava per a la ciutat i del fet que *"en temps passat del dit XIX jorn de noembre ançà que fo carestia de forment, poguera molt haver nogut a al cosa pública"*⁴³⁴. Aquest fet fa pensar que probablement una sèrie d'anys en què es manifesta una tendència incessant a l'increment del preu del forment, desemboquen finalment en un episodi de dificultats, encara que de fet no podem estar segurs si les dificultats en aquest cicle van ser més importants que les enunciades un any abans, quan la quartera va assolir els 22 sous. Sabem a més a més que la situació de dificultats va prolongar-se durant l'hivern: el gener de 1404 els consellers ordenaven retribuir a Tomàs Esglèsies, mercader, per les tasques desenvolupades durant el mes de febrer de 1402, consistents en reconèixer i mesurar els blats que mercaders i altres comerciants havien assegurat aportar a la ciutat *"qui lavors era freturosa de gra"* per ser *"habundament provehida"* i que no es generessin rumors de carestia. Entre aquestes mesures destaca la concessió d'avantatges a mercaders, per valor de 12 diners en el cas de les quarteres de gra, de vuit en el de les d'ordi i de sis diners en les quarteres de civada⁴³⁵.

Sabem més del cicle corresponent a 1403-1404. Coneixem pel treball de Claude Carrère que els contractes de compra entre els comerciants i el municipi van seguir suposant importants volums d'entrada de cereals: un nou contracte establert amb Berenguer Maçanet, Berenguer Claret i Francesc Oliver,

⁴³³ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent 1B.X Testament dels consellers, vol. 2 (1402-1426), testament de 1401, fol. 1 r.-v.

⁴³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 27 (1403-1404), fol. 150 v.

mercader de Tortosa, serveix per pactar la compra d'un mínim de 36500 quarteres de blat d'Aragó⁴³⁶. Pel que fa als preus del mercat, hem calculat a partir de les dades sobre les retribucions al monestir de Santa Eulàlia en 14 sous 10 diners la mitjana de venda del forment en el trimestre que comprenen els mesos de juny, juliol i agost de 1403⁴³⁷, per tant uns preus bastant més baixos que en els cicles anteriors d'aquesta dècada. Amb tot, els consellers concedeixen avantatges notablement elevats: Francesc Oliver rep per aportar cinc-centes quarteres de forment de Sicília un avantatge de catorze diners per quartera⁴³⁸. Malgrat això, no apareixen tampoc en aquest cicle signes que es produís algun tipus de carestia.

De 1404 a 1405 únicament apareixen referències a l'armament de naus per forçar les embarcacions que transitaven carregades de gra en la desembocadura del riu Ebre o en altres punts de la costa catalana per aportar gra a la ciutat. Aquestes notícies es combinen amb altres referències a la recerca de gra per part d'enviats del consistori i es concentren sobretot en els mesos de febrer i març. Els evidents esforços del consistori en la recerca de gra coincideixen amb un increment en el valor del preu de la quartera de gra en el primer trimestre de 1404, tal i com indiquen els pagaments fets al monestir de Santa Eulàlia, sense que per això s'evidenciï una situació de carestia per a la ciutat: la mitjana dels preus del primer trimestre de l'any indiquen que la quartera al mercat havia assolit els 16 sous i 10 diners, un valor elevat però encara força inferior al segon semestre de 1401⁴³⁹. Amb tot, la situació amb Tortosa va experimentar un nou increment de tensions, que va requerir la sol·licitud i obtenció d'una carta reial, per la qual se susprenien totes les inhibicions i embargaments fets a aquella ciutat vers els comerciants que es dirigien a Barcelona⁴⁴⁰. Aquesta nova regressió de les relacions entre Barcelona i Tortosa, al qual hi ha algunes referències en els anys immediatament anteriors, havia de ser també un dels factors que expliquen les dificultats del període.

⁴³⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 27 (1403-1404), fol. 180 v.-181 r.

⁴³⁶ Aportat per Carrere: *Barcelona, un centre...*, I, p. 340.

⁴³⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 27 (1401-1402), fol. 142 v.-143 r.

⁴³⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 27 (1403-1404), fol. 186 r.

⁴³⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 28-29 (1405-1406), fol. 152 v.

Del cicle 1405-1406 s'han conservat poques dades en la documentació. Sí que es conserva la mitjana dels preus del gra en el trimestre de març a maig de 1406, que se situa en setze sous i sis diners, és a dir, valors lleument més baixos que els coneguts de 1405. No apareixen notícies sobre dificultats en la ciutat, ni tampoc trobem referències en altres ciutats que indiquin una situació de carestia. El cicle següent va ser objecte d'una anàlisi similar a la nostra, en el treball realitzat per Rafael Miquel sobre Tarragona, qui malgrat alguns indicis de dificultats, presenta el cicle 1406-1407 com de normalitat en el proveïment d'aquella vil·la⁴⁴¹. Amb tot no devia ser un període fàcil per aquella ciutat, considerant que el 27 d'octubre de 1406 el vicari general de Tarragona adreçava una carta als consellers barcelonins on els hi demanava que no embarguessin un nau carregada de gra que es dirigia al Camp de Tarragona però que havia estat redreçada per l'arquebisbe tarragoní vers Barcelona i indicava que *"aquesta ciutat haia de molt gran necessitat lo dit càrrech de gra"*⁴⁴². Pel que fa a Barcelona, la mitjana dels preus de la quartera extrets dels pagaments fets al monestir de Santa Eulàlia, i que comprèn en aquest cas el final d'un cicle i el començament del següent (de març a agost de 1407), indica un valor lleument inferior al darrer indicat: quinze sous i set diners⁴⁴³. En un trimestre posterior, els preus de la quartera són encara més baixos: 12 sous en els mesos de desembre de 1407 i gener i febrer de 1408⁴⁴⁴. Aquest valor s'incrementa lleument en el trimestre següent, fins els 13 sous i 5 diners⁴⁴⁵. A la inversa que en anys anteriors, aquesta caiguda dels preus coincideix amb referències a l'arribada de naus procedents de Sicília carregades de gra, des d'on arriben milers de quarteres de gra en el primer semestre de 1408, encara que en quantitats petites o mitjanes⁴⁴⁶, a les quals cal afegir algunes naus que també procedeixen de l'illa i que són obligades a descarregar a la ciutat⁴⁴⁷.

⁴⁴⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 28-29 (1405-1406), fol. 167 v.

⁴⁴¹ MIQUEL MORGADES, R. "L'abastament de blat a la ciutat de Tarragona, segons les actes del Consell Municipal de 1406". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó: Edat Mitjana*. Lleida: 1995. vol. 2, p. 121-138.

⁴⁴² AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Lletres comunes, ??-3 (j?), carta 55.

⁴⁴³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 30-31 (1406-1411), fol. 161 r.

⁴⁴⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 30-31 (1406-1411), fol. 128 v.

⁴⁴⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 32 (1408-1411), fol. 150 v.

⁴⁴⁶ Els avantatges de quaranta-una quarteres són pagats el 14 de maig, quaranta-dues el 18 o les més important xifra de mil tres-centes trenta-nou, el 31 de maig, i de quatre mil nou-centes dues i mitja el

El cert és que l'any 1409 sembla ser també un any bo per a la ciutat pel que fa a l'aprovisionament, un element que ja observava Claude Carrere, qui va aportar la notícia que l'any 1409 Pere Sallent va aportar a la ciutat blat sicilià per valor de 6 sous la quartera⁴⁴⁸. En efecte, els avantatges concedits per aportar gra disminueixen fins els sis⁴⁴⁹ i quatre diners⁴⁵⁰. Tot fa pensar, doncs, que en aquest any la ciutat no va experimentar cap tipus de carestia. En el cicle 1409-1410, semblen mantenir-se les dinàmiques de contenció dels preus. Encara que la mitjana dels mesos de juny, juliol i agost obtingudes del monestir de Santa Eulàlia sumen 14 sous i 1 diner⁴⁵¹, un valor lleument superior a aquell que s'anava enregistrant en els darrers mesos, la corresponent als mesos de setembre, octubre i novembre de 1409 és de 13 sous⁴⁵², la qual cosa denota una bona disposició de gra en els mesos de tardor.

Així doncs, encara que en la primera meitat d'aquesta dècada se succeeixen alguns anys durant els quals els preus del gra se segueixen incrementant i donen lloc a alguns problemes relacionats amb caresties, els darrers anys de la mateixa es troben caracteritzats per una regressió dels preus vers valors més baixos, que dilueixen aquests riscos. Paral·lelament, la documentació consultada no denota un recurs important als avantatges en els darrers anys: les referències són escasses durant tota la dècada i només en el conjunt de l'any 1408 hi ha indicis de moviments importants, quan de les primes es beneficien pràcticament cinc mil quarteres de blat. Cal però, identificar més aquests valors amb buits en la pròpia documentació que amb una baixa incidència d'aquest mètode en la política seguida respecte al proveïment urbà. També es denota la sistematització de la persecució d'embarcacions per ordenat el descarregament de gra a la ciutat.

20 de juny amb valor d'un sou per quartera. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 30-31 (1406-1411), fol. 138 v., 139 v. i 142 v. i Claveria, 32 (1408-1411), fol. 148 v.

⁴⁴⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 30-31 (1406-1411), fol. 123 v. i vol. 32 (1408-1411), fol. 135 v.

⁴⁴⁸ CARRERE: *Barcelona, un centre...*, I, p. 352.

⁴⁴⁹ El 20 de setembre de 1409, aquest és l'avantatge que es paga per set-centes quaranta-nou quarteres de forment. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 33 (1409-1410), fol. 97 v.

⁴⁵⁰ Cas de l'11 d'octubre, per blat procedent de Sicília. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 33 (1409-1410), fol. 97 v.

⁴⁵¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 33 (1409-1410), fol. 87 r.

⁴⁵² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 33 (1409-1410), fol. 88 v.

2.8.2. La dècada 1411-1420

El coneixement de les circumstàncies del proveïment en aquesta dècada es troba fortament limitat per les poques dades aportades per la documentació municipal i esdevé la més difícil de recórrer en tot el període d'anàlisi. Els llibres de Claveria presenten importants buits per aquesta dècada i disminueixen dràsticament les informacions referides al preu del gra, per la qual cosa són poques les coses que poden apuntar-se.

El primer cicle de la dècada, el de 1410-1411, s'inicia amb un llindar de preus bastant baix respecte a les observacions dels anys anteriors: un nou descens del preu del gra en el tercer trimestre de 1410 (juny-agost) genera una mitjana de preus per a aquell de 12 sous i 7 diners per quartera⁴⁵³, mentre que en el següent, corresponent als mesos de setembre, octubre i novembre, s'incrementen fins assolir uns preus similars a l'any anterior en aquestes mateixes dates: dotze sous i deu diners⁴⁵⁴. Poca cosa sabem en canvi de la situació que va viure la ciutat en els anys 1411 i 1412 i en els cicles corresponents, atès que s'interromp la informació de la sèrie de Clavaria. Podem deduir però que la situació dels preus va tendir a invertir-se. Com assenyala Claude Carrere, l'any 1411 els preus del gra devien estar a un preu elevat, atès que el 20 de juny de 1411 el mercader barceloní Pere Torralles havia establert un contracte per 2000 quarteres de blat sard, al preu de 13 s. i 6 diners.⁴⁵⁵

La informació dels registres de Claveria es reprèn en el primer semestre de 1413, un any que Wolf detectava indicis de crisi a Catalunya⁴⁵⁶. El mes de febrer es constata una important entrada de gra: 10000 quarteres aportades per Gerard Catà des de Provença⁴⁵⁷. Entre els mesos de febrer i maig de 1413, les quarteres subvencionades són més de quinze mil i la major part de partides presenten una prima moderada: sis diners. Només quan el gra procedeix de

⁴⁵³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 34 (1410-1411), fol. 96 v.

⁴⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 34 (1410-1411), fol. 100 v.

⁴⁵⁵ Citat per CARRERE: *Barcelona, un centre...*, I, p. 356-357.

⁴⁵⁶ WOLF, P. "Un grand commerce medieval...", p. 161.

⁴⁵⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 35 (1413), fol. 98 v.

Provença com el cas anterior o un altre ja del mes d'agost⁴⁵⁸, les primes s'incrementen fins els dotze diners. Per aquests motius la sensació és que la ciutat no travessa grans problemes en la segona part del cicle de 1412-1413, però també que la circulació de gra no es tan fluida. El mateix es pot dir del cicle següent, en la mesura que segueixen apareixent importants entrades de quarteres beneficiades amb primes similar durant tot el segon semestre de 1413, però sense que es denoti en cap cas una sensació de dificultats per a la ciutat. L'absència d'anotacions sobre pagaments a Santa Eulàlia impedeix procedir a contrastar de manera efectiva aquestes afirmacions abans del final de 1413. Un assentament corresponent al darrer semestre d'aquest any ens permet calcular una mitjana del preu de la quartera bastant més elevats que els de 1410: 18 sous i 1 diner⁴⁵⁹. Aquest increment faria més probable una nova tendència a l'increment dels preus a partir del cicle 1410-1411, en la línia de les consideracions de Carrère, i una major dificultat per proveir-se en alguns mercats, particularment el sicilià, atès que no apareix com a origen de les partides primades, al contrari de la Provença, des d'on arriben les partides principals.

Les dades recollides de durant 1414 apunten no aporten informació sobre com es modifica la situació en l'any següent, pel que fa al preu i al proveïment de la ciutat. Es mantenen les importants entrades de quarteres primades i les incautacions de gra, però torna a haver una absència de dades sobre els preus en aquest any, a la qual segueix un nou salt en la documentació que s'estén fins el 1419.

De l'any 1419, la documentació municipal només posa l'èmfasi en les dificultats que travessaven algunes naus barcelonines durant el mes de novembre per aportar gra a la ciutat des de la desembocadura del riu Ebre, on va ser necessari enviar embarcacions armades des de Barcelona per tal de defensar les naus de l'amenaça d'altres galeres armades procedents d'altres indrets⁴⁶⁰. Durant els mesos que completen aquest cicle no la documentació no

⁴⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 33 (1409-1410), fol. 100 v.

⁴⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 35 (1414-1415), fol. 111 v.

⁴⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-vol. 33 (1409-1410), fol. 140 v.

introdueix noves informacions, sinó que únicament insisteix en els desplaçaments fets per naus barcelonines per protegir els carregaments propis o per incautar grans amb altres destinacions.

Un resultat, doncs, bastant pobre, el de la documentació municipal en aquesta dècada.

2.8.3. La dècada 1421-1430

L'anàlisi de la darrera dècada s'enfronta a unes dificultats similars a les observades en el període anterior, atès que persisteix un baix volum d'informació sobre la situació del proveïment cereal·ler a la ciutat i es perpetua una gran dispersió de notícies entre les diferents sèries municipals. Aquest fet torna a ser generat per una gran fragmentarietat de les mateixes, que no se supera fins ben entrada la dècada de 1430, quan apareix la sèrie dels Registres de Deliberacions i la resta de sèries municipals destacades guanyen en integritat. És per això que les escasses aproximacions que presentem en aquest apartat procedeixen fonamentalment dels resultats documentals de la recerca en sèries menors.

És probable que en el cicle 1420-21 sorgeixin dificultats per al proveïment de la ciutat. Claude Carrere⁴⁶¹ havia aportat la informació sobre un contracte per a la compra de 5000 quarteres de forment per part de Joan de Junyent, olim draper; Joan Tarrega, Joan de Llobet i Joan de Junyent, datada el 29 de març de 1421, al rei de 15 sous 6 diners, que hauran de ser lliurades el mes de setembre⁴⁶². Es tracta d'un preu bastant elevat en relació als preus observats en el mercat del gra en els anys precedents de la dècada i la destinació on es pensava comprar aquest forment era Flandes, la qual cosa apunta a l'existència de dificultats per accedir a les zones de proveïment habituals. El preu que presenta el gra en aquesta compra sembla correspondre's amb uns valors alts en altres punts de Catalunya. En una carta enviada als consellers barcelonins

⁴⁶¹ Aportat per Carrere: *Barcelona, un centre...*, I, p. 340.

per Nicolau Albanell i Joan de Fontcuberta, aparentment persones enviades pel consell barceloní per intentar obtenir gra a Tortosa, aquests indiquen el blat candeal ha assolit el preu de set lliures i dotze sous i fins tot més, mentre que altres grans es venien a cent-deu sous⁴⁶³. D'aquesta manera queda confirmada la impressió que el proveïment va travessar moments difícils en l'any 1421, que obligaren que una part del forment que havia de comprar la ciutat fos cercat a l'Europa del Nord. El fet que el carregament dels mercaders barcelonins no anés a arribar fins el setembre següent indica que interessava disposar de forment nou, que pogués permetre el proveïment de la ciutat durant la tardor.

El cicle central de la dècada, el dels anys 1424-1425, sembla haver estat presidit per una certa abundància de gra. Així sembla indicar-ho l'acord establert entre els consellers i el mercader Joan de Junyent. Joan de Junyent havia aportat a la ciutat catorze mil quarteres de gra "ferm" i cinc mil de gra "respit", corresponent a les collites de 1424 i procedent de l'illa de Sicília i que havia estat assegurat. L'acord al qual van arribar autoritzava al mercader a vendre el gra a la ciutat pel baix preu d'onze sous i sis diners i a més a més els consellers es comprometien a comprar-li aquell que no aconseguís vendre⁴⁶⁴. Una situació, doncs, que evidencia que encara que en els mesos de tardor i hivern s'hagués manifestat algun risc de carestia, havia estat clarament superat abans d'iniciar-se la primavera.

L'any següent els consellers feien un nou pacte amb Joan de Junyent. En aquest cas, el 18 de desembre de 1426, el mercader es comprometia a transportar deu mil quarteres de gra a la ciutat en el mes de febrer i deu mil mes en el mes d'abril i rebria com a prima divuit diners per una partida i quinze per l'altra. Tanmateix, en el cas que no aconseguís aportar la primera partida en el mes de febrer i que en el conjunt del període introduís només quinze mil quarteres, l'avantatge que rebria seria de dotze diners per cadascuna⁴⁶⁵. Malgrat la urgència amb la qual s'interpel·la a Joan de Junyent per tal que aportí gra a la ciutat, semblen primes molt elevades com per no

⁴⁶² AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. IE.XXX, Administració del pa. Caixa 2 (1300-1499)

⁴⁶³ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Lletres comunes, X-4, carta 7.

⁴⁶⁴ AHCB. Fons municipal 1B. Consell de Cent. Notularum, XIV-2 (1426-1433), fol. 5 r.

estar motivades per algun tipus de dificultats en el proveïment. Un altre estudi també havia plantejat la possibilitat que aquests fossin anys difícils per a la ciutat de Barcelona. Per a l'any 1426, María Luisa Cívico, que va fer una aproximació al proveïment cereal·ler barceloní en la segona meitat de la dècada, va assenyalar que el 29 de desembre de 1426 el consell de Barcelona va retribuir amb 52 lliures i 16 sous a Gabriel Mollet per anar a la zona del Delta de l'Ebre per ajudar els vaixells que estaven carregats de gra al riu, que no podien navegar a causa de la poca aigua que baixava de l'Ebre⁴⁶⁶. Una afirmació que indica la possibilitat de males collites generades per processos de sequera, que podria explicar les dificultats d'abastar la ciutat.

Les darreres informacions sobre la dècada són encara menys precises. El 4 d'agost de 1427 Joan de Junyent *menor* establí un nou contracte amb la ciutat de Barcelona per la compra de dotze mil quarteres de forment "novell" i cinc mil quarteres de forment de "respit", per les quals s'establí un avantatge de quinze sous per quartera. Per la seva part, Claude Carrere aportava la informació que l'any 1428 Joan de Junyent *menor* havia establert un nou contracte per la compra de 10.000 quarteres de Castella o un altre lloc, llevat de Sardenya o Sicília⁴⁶⁷, per un valor global de 8250 lliures.

Les darreres notícies corresponen a l'any 1429. Sembla que el proveïment durant els anys del cicle 1428-29 no va experimentar grans dificultats, atès que a començament d'aquell any els consellers havien ordenat la introducció a les cases del gra de la ciutat⁴⁶⁸. Tanmateix, les condicions climatològiques no van ser fàcils: la producció de gra va ser escassa a l'interior de Catalunya, a causa d'una sequera⁴⁶⁹, que obligà a diferents ciutats catalanes, com Tortosa, a posar en marxa mesures per prevenir una carestia. Segurament aquesta tranquil·litat

⁴⁶⁵ AHCB. Fons municipal 1B. Consell de Cent. Notularum, XIV-2 (1426-1433), fol. 38 r.

⁴⁶⁶ CÍVICO, M. L.: "La actuación del Consejo Municipal barcelonés durante el siglo XV en el abastecimiento de la ciudad. Años 1426-1428". A: *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. XIV jornades d'Estudis Històrics Locals. Barcelona: Institut d'Estudis Baleàrics, 1996, p. 300-301.

⁴⁶⁷ Aportat per Carrere: *Barcelona, un centre...*, I, p. 340.

⁴⁶⁸ Dietari de l'Antic Consell barceloní, vol. 1, p. 263.

⁴⁶⁹ Segons un document tortosí, "com lo forment se'n munta tots jorns et ni en Urgell ni en Litera ni en Casp en los sequans les gents no haien pogut sembrar per fretura de aygues et haia gran temps que no haia plogut, que seria no que fos provehit en haver forment per tenir et regir la ciutat et lo poble d'aquella en mercat e que deguessen aconsellar et donar lo consell que fos profitós per descàrrech de

en l'aprovisionament s'explica pel bon funcionament dels sistemes d'intervenció del municipi. Els llibres de Claveria testimonien diferents entrades de forment procedent de França i diverses ciutats italianes, encara que no en quantitats molt elevades, sinó que només volten les deu mil quarteres de gra⁴⁷⁰.

Malgrat que hi ha alguns cicles en aquesta dècada pels quals no aportem informació, les dades que disposem ens proporcionen una imatge de força tranquil·litat pel que fa al proveïment de la ciutat, potser de forma similar a aquella que proporcionava la primera dècada d'aquest segle. És difícil que aquesta situació tingui un altre factor principal que no sigui el bon funcionament del comerç del gra. Nombroses són les destinacions seleccionades pels comerciants contractats per la ciutat per anar a la recerca de gra i a bona part d'elles els volums que s'espera obtenir són importants. Si considerem que les notícies són disperses, podem sospitar que aquest és un període on es produïen importants entrades de gra a la ciutat i que aquesta podia aprovisionar-se sense massa dificultats.

2.8.4. Més enllà de 1430

La situació del proveïment més enllà de 1430 resta fora dels nostres objectius de treball. En acabar la nostra aportació, depenem dels treballs precedents per aproximar-nos a l'estat del proveïment de la ciutat en els anys posteriors. Ara bé, si són pocs són els treballs fets per abordar el coneixement dels cicles de carestia en el segle XIV, molt més escasses són les recerques fetes amb aquesta perspectiva per al segle XV. Han de ser les grans monografies fetes sobre el comerç barceloní o sobre la situació econòmica de la Barcelona baixmedieval aquelles que poden propiciar dades sobre la qüestió. Malgrat que no es tracta de treballs que dediquin un gran atenció a la qüestió, constitueixen algunes de les poques referències disponibles per aproximar-se al nostra temàtica.

tots hom com tenir et regar la terra en mercat et guardar que la ciutat no venga a destret". AHCT: Consell Municipal. Provisions, 34 (1428), fol. 14 r.

⁴⁷⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de CentXI- Clavaria, 44 (1429-1430).

D'acord amb Del Treppo, no van haver increments significatius en les dècades posteriors al nostre estudi. Ell ha assenyalat que entre els anys 1430 i 1455, els preus del gra van mantenir-se sempre a un nivell constant. La conjuntura, però, canviaria després d'aquests anys, quan va assenyalar increment motivat per un nou període d'escassetat, a causa d'una mala collita l'any 1456, en l'any 1457, la qual hauria afectat també a altres països de la Mediterrània, en la mesura que França i Castella establirien la prohibició d'exportacions durant dos anys consecutius⁴⁷¹. No queda descrit quin va ser l'abast d'aquesta collita a Barcelona ni sabem gaire de com li va afectar, però sí que resta constància escrita que la ciutat la va viure com una carestia⁴⁷²

L'estudi de Del Treppo estableix, però, que el major increment de preus no tindrà lloc fins l'entrada en el període de la guerra civil, concretament en l'any 1464. La guerra civil catalana desestructurarà els sistemes d'abastament i el circuit de producció i distribució. En la dècada de 1470 també es detecten forts períodes d'increment del preu, fins a magnituds similars a les experimentades en les fases de gran penúria del segle XIV, atès que el gener de 1474 el preu de la quartera hauria assolit els 60 sous⁴⁷³. D'acord amb aquesta dada, ens trobaríem, doncs, en tercer quart del segle XV amb un dramàtic episodi de crisi frumentària, que no tindria equivalent des de la crisi de 1374, cent anys abans.

Aquestes dades ens indiquen l'interès d'aprofundir en la investigació dels anys posteriors, per tal de determinar si en efecte es van produir episodis de carestia de gran envergadura a la ciutat en els anys assenyalats i si són els únics que van tenir lloc en el període 1431-1474.

* * * * *

⁴⁷¹ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 317-320

⁴⁷² Segons deliberació del Consell de Cent el desembre de 1456, "Aqui fou exposat per lo honorable mossèn Miquel de Manresa, un dels dits consellers en nom de tots, com los honorables consellers pus prop passats per fretura e neessitat de la present ciutat haien comprats o fets comprar certes quantitats de forments a obs e per provisió d'aquella en lo Principar de Cathalunya e d'Aragó. E per tant que molts dels dits forments són venguts e molts ne resten a venir per mar entre ells dits consellers era stat mogut si los dits forments seràn portats sens seguretat o no" AHCB: *Fons municipal. Consell de Cent. 1B-II Llibre de Deliberacions*, vol. 11 (1456-1458), fol. 34 r.-v..

⁴⁷³ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 320-321.

En aquest punt abandonem la qüestió de la identificació de les crisi frumentàries de la ciutat i ja no la reprendrem fins l'apartat de conclusió, per tractar amb més profunditats els aspectes d'ordenació i intervenció del mercat. Només cal afegir, per acabar amb aquest apartat, que malgrat algunes dades aportades en aquests estudis, és necessari dedicar treballs específics sobre el proveïment de gra en els anys posteriors, per tal de fer-se una imatge més precisa de l'evolució de la situació del proveïment cereal·ler en els anys posteriors. Encara que les circumstàncies fan pensar que el segle XV seria un segle més segur quant a l'accés a les necessitats alimentàries bàsiques, particularment de la guerra civil, també van tenir lloc diferents processos que aconsellen una observació més precisa de la problemàtica de l'abastament. De la mateixa manera que és necessari aprofundir en el coneixement en aquest sentit del segle XIII i completar amb altres fonts la informació elaborada sobre el període 1300 i 1430 amb la documentació municipal i altres estudis precedents.

3. ORDENACIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ DEL GRA EN EL PERÍODE 1300-1430

3.1. CARACTERÍSTIQUES PRINCIPALS DE L'ORDENACIÓ

La distribució del gra a la ciutat de Barcelona restava estrictament reglamentada a través d'un conjunt de normes reflectides en les ordinacions municipals, que abastaven totes les etapes del circuit del gra des de que entrava a la ciutat fins que era venut al seu consumidor final, a més de totes les etapes de transformació intermitjes. Els estudis precedents sobre l'abastament no han ignorat l'anàlisi de les disposicions establertes pel consell municipal i són variats els treballs que en fan referència⁴⁷⁴. Aquesta reglamentació deriva de la potestat dels consellers per a ordenar la vida barcelonina i per imposar aquelles sancions o bans que consideressin adequades als infractors.

Les ordinacions dels consellers es troben en diferents registres del Fons Municipal, secció Consell de Cent de l'Arxiu Històric de la Ciutat: el Llibre del Consell, el Registre d'Ordinacions, les Ordinacions Especials —on es troba les ordenacions que havien d'executar els principals oficials executors, com el mostassaf o el responsable de la casa del Pes—, les Ordinacions Originals —on es recullen les crides originals— i els manuscrits de recopilació d'ordinacions. Les més antigues es troben en el Llibre del Consell i és a partir del moment que es comencen a generar altres sèries documentals que la seva presència es comença a diversificar en altres registres. Les ordinacions municipals són també identificades a la documentació amb altres noms pràcticament equivalents, com ara bans o crides. Sovint el nom de "ban", que designava la sanció lligada a una infracció, s'emprava com a sinònim en alguns registres. Quant a les crides, atès que la crida era necessària per donar vigència a una ordinació, també van esdevenir un mot sinònim⁴⁷⁵.

⁴⁷⁴ A més dels treballs ja indicats anteriorment podem assenyalar d'altres: CARDONA CASTRO, F-L. "La ciudad de Barcelona en el siglo XIV a través de sus ordenanzas municipales". A: *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, vol. 17 (1977), p. 57-74; MUTGÉ, J. "La ciudad de Barcelona..."; MUTGÉ, J. "L'abastament de blat..."; ROCA, F. *la regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona (1300-1350)*. Tesis doctoral inédita. Barcelona: Universidad de Barcelona, 1975. 5 vol.

⁴⁷⁵ VELA, C. "Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades. Evolució del control del mostassaf sobre la qualitat de les espècies i les drogues (segles XIV-XV)". A: *Quaderns d'Història de la Ciutat*, 5 (2001), p. 28.

L'estructura de les ordenacions presenta algunes variacions, en funció de la seva tipologia específica. Generalment, s'inicien amb l'expressió "*ara oiats*", a la qual segueix la designació dels responsables d'executar el manament ("*per manament dels consellers*" o bé, per exemple, "*per manament del mostassaf*"). Hi poden seguir un preàmbul justificatiu de la motivació de l'ordenació, més o menys explícit. A continuació s'indiquen els capítols ordenats, que després de l'entrada "*Ítem*", descriuen sempre l'acció objecte de regulació, els aspectes que cal realitzar o evitar i, finalment, el cost de cada infracció de la mateixa ("*per cada vegada que contra farà*"), així com la distribució que es farà dels ingressos que es generin. En cada ordenació es regulen sense límit tants aspectes com es consideri necessari i sense necessitat que estiguin referits a un únic objecte, malgrat que cada grup d'ordenacions, sobretot després dels primers anys, tendeixen a ser encapçalades per una breu descripció del tema de l'ordenació i a concentrar-se en un de sol. Amb el pas del temps les ordenacions també introdueixen sistemàticament una fórmula, com ara "*retenent-se els consellers el dret de...*", per la qual es reserven el dret de revisar i modificar totes les ordenacions en el moment que ho considerin oportú o necessari.

En el cas de la distribució de gra, cal tenir present que l'àmbit normatiu abastava un gran conjunt d'activitats que tenien lloc successivament i que anaven des de les operacions pròpiament de proveïment de gra fins a la finalització del procés de transformació en pa i la seva compra per part dels ciutadans que el consumien. De fet, però, és la circulació del gra per la ciutat en les seves etapes de transformació i venda allò que fan referència fonamentalment les ordenacions, el que Curto denomina "circuit intraurbà del gra"⁴⁷⁶. Aquest circuit intraurbà abastava totes les etapes de la distribució cerelera, després que el gra arribava a la ciutat. Primer de tot, a mesura que el gra anava arribant a la ciutat, havien de seleccionar-se uns espais on dipositar-lo fins el moment que el gra fos comercialitzat. Les ordenacions havien de disposar, doncs, les formes, els espais i les condicions de compra i venda. Les primeres operacions sobre el gra tenien lloc abans de ser venut i

⁴⁷⁶ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 41.

comprenen la seva neteja o porgat, mitjançant el treball dels porgadors. Abans de la venda també calia mesurar-lo. Hi segueix a partir de 1375 la pesada de control a la Casa del Pes, des d'on és transportat als molins per procedir a moldre'l. De la mòlta el gra sortia transformat en farina, que ja podia ser pastada per part dels flequeres. I aquesta pasta s'entregava als forners per tal que fos cuita i passés a ser venuda. Les ordinacions delimitaven les responsabilitats de cadascun d'aquests oficis, i també limitaven les activitats que poden assumir. A més a més, regulaven la presència de tots els agents intermigs que intervenien en la revenda del gra, així com l'activitat d'alguns altres oficis com els fariners, especialitzats en la venda de farines, i els hostalers o revenedors, que participen de la venda al detall.

Sovint les ordinacions municipals han transmès una imatge intervencionista de la institució municipal, o fins i tot paternalista⁴⁷⁷, però cal fer aquestes afirmacions amb una certa prudència. D'una banda perquè si bé en l'apartat anterior hem constatat els esforços del municipi per intervenir sobre el producte, desconeixem realment quin era l'abast de la seva intervenció, és a dir, quin sector del mercat restava, a la pràctica desregulat, encara que sospitem que es tracta d'un part important⁴⁷⁸. De l'altra, perquè el grau de penetració que les ordinacions presenten sobre l'activitat frumentària resulta francament moderat. Aquest es limita fonamentalment a garantir el correcte desenvolupament de les activitats de transformació del gra i el seu repartiment entre la població, tot protegint les distincions entre les obligacions dels diferents oficis que intervenen i fent les intervencions complementàries necessàries per garantir l'aprovisionament. Per tant, encara que les ordinacions presenten un caire de vegades força "reglamentista", també és cert que no són les decisions del consell municipal un element de distorsió dels mercats frumentaris generats pels comerciants privats sinó més aviat un significatiu factor de protecció per a la supervivència de la ciutat en condicions majoritàriament adverses.

⁴⁷⁷ RUBIO, A: "El consumo de pan en la Valencia bajomedieval", en Actes del I Col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana. Lleida. IEI, I, p. 153-183, 155.

⁴⁷⁸ Tutusaus xifra en un 70% el mercat lliure del cereal.

3.2. LES MOTIVACIONS DE L'ORDENACIÓ MUNICIPAL DEL PA

Considerades les motivacions essencials que el desenvolupament de les ordenacions adreçades a ordenar l'abastament urbà del gra manifesta, cal ara precisar quines són les principal qüestions motivadores d'inquietuds que es deriven de problemàtiques específiques del mercat urbà de cereals. En realitat són ben diverses, però hi ha una sèrie d'aspectes concrets d'especial preocupació pel municipi, que constitueixen els principals aspectes en què se situen els criteris intervencionistes del municipi:

- a) **L'ordenació dels preus:** juntament amb les intervencions directes que serveixen per fomentar l'entrada de gra a la ciutat a uns preus accessibles, les ordinacions municipals estableixen un conjunt de mesures per construir un sistema de producció pa de preus estables, que sigui al cost de les matèries primeres (els tipus de gra) com el veritable inductor de la modificació del seu preu. Això s'aconseguia en aquest cas regulant tots els procediments vinculats a l'elaboració del pa i establint limitacions als beneficis dels oficis que intervenien en elles (moliners, forners, flequers). És per aquest motiu que els oficis del gra no resultaven particularment lucratiu, la qual cosa, atès que els oficis elaboradors restaven generalment exclosos de la participació en el comerç del gra, deixava una única via oberta per millorar el marge de beneficis: el frau.

- b) **La persecució del frau:** en efecte, el frau esdevé en el marc d'una reglamentació que estableix els límits dels beneficis dels oficis del pa com l'únic factor d'increment dels beneficis. Aquest s'aplica en reduir-se els costos de la matèria prima necessitada (en el cas dels flequers) o de l'energia necessària (en el cas dels moliners, dels forners), així com retenir part del producte alguna de les etapes del procés d'elaboració. En un marc com aquest l'exercici del frau esdevé des d'un instrument per a la limitació de costos, especialment quan els preu de les matèries primeres són elevats, fins a un factor estratègic de primer ordre, per la

qual cosa el consistori necessitarà invertir recursos i millorar progressivament els mecanismes propis de control.

- c) **El control de les recaptacions impositives:** el sistema d'ordinacions era també el principal garant de la recaptació dels impostos indirectes que gravaven el gra. Això suposava que no només s'havia d'establir l'obligació que cadascú fes el pagament que li correspongués, sinó que a més a més calia obligar als diferents agents productors i comercialitzadors a vetllar perquè fos pagada. Amb aquest exercici el consistori no només protegia els seus propis interessos, sinó també els dels recaptadors de la imposició.
- d) **El control de qualitat del gra:** des de l'entrada del gra a la ciutat fins a la venda del pa al consumidor final, el gra transitava per un circuit d'agents que el sotmetien a diferents manipulacions. Per aquest motiu els consellers havien de garantir les bones pràctiques en totes les etapes d'elaboració i disposar les mesures necessàries perquè el procés d'emmagatzematge i transformació no generés perjudicis als ciutadans barcelonins.

Finalment, entre les ordinacions que es promulguen al llarg del nostre període, cal distingir entre quatre tipus concrets d'ordinacions des de la perspectiva de la forma i el sentit que presenten:

- Aquelles que únicament confirmen les disposicions que ja eren en vigor, que tant poden aparèixer a la documentació amb un redactat idèntic a la seva primera aparició o modificat
- Aquelles que reformen un aspecte que ja es troba regulat per una ordinació anterior. Aquestes modificacions poden ser molt variades, i abasten tant modificacions en les penes imposades, com matisacions d'ordenacions anteriors o bé canvis en el seu sentit, que obeeixen tant a raons conjunturals (respostes davant les crisis, canvis en les relacions

amb els agents comercials...) com a l'experiència sobre el seu impacte, que de vegades sembla aconsellar una modificació.

- Aquelles que introdueixen una nova regulació que no s'havia ordenat anteriorment. En aquests casos, però, cal considerar que, a causa de la fragmentarietat de la documentació en el període que analitzem, no sempre el moment que apareix és el moment de la seva primera promulgació. Aquest fet fa difícil establir fins a quin punt les ordinacions es vinculen a períodes concrets. Cal tenir en compte que algunes disposicions que perduraran al llarg dels anys apareixen per primer cop durant la Crisi de lo Mal Any primer, però no és possible establir si aquest fet és realment una resposta davant la crisi o si bé es tracta d'una ordinació que confirma disposicions anteriors.
- A banda d'aquests objectius, algunes de les ordinacions que es promulguen en el nostre període tenen també l'única funció de reforçar el compliment de la resta. Per exemple, el desembre de 1323, les ordinacions estableixen que els mesurers, els copers i els bastaixos tindran la responsabilitat de declarar davant dels prohoms de la plaça del Blat totes aquelles infraccions que observin, amb l'amenaça en el cas dels mesurers i els copers de ser expulsats de l'ofici, i en el cas dels bastaixos, de ser assotat i desterrat de la ciutat; aquesta obligació hauria de ser jurada davant del batlle en un termini de deu dies després de promulgar-se l'ordinació⁴⁷⁹.

L'incompliment d'aquestes ordinacions comportava la imposició de diferents penes, que afectaven tant a ciutadans com a forans. Les penes econòmiques van ser dominants en tot el període. Malgrat tot, sovint es determinava que podien ser substituïdes per dies de presó, generalment durant un nombre de dies equivalent al nombre de sous en què es valora a infracció. Amb tot, això no sempre succeeix. D'altra banda, en els períodes de grans crisis d'abastament, alguns delictes que es considerarien menors en temps

⁴⁷⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-8 (1323-1324), 16 v.

d'escassetat i per tant gravats amb multes lleus, esdevenen força més damnosos en les seves conseqüències. Una infracció com el fet que els flequers no exposessin públicament tot el pa que tenien o que el venguessin d'amagat, era gravada amb una multa de 10 lliures i amb la pèrdua de l'ofici de flequer a perpetuïtat en l'any 1375⁴⁸⁰. També s'observen canvis en les penes vinculades a canvis en la institució municipal. Per exemple, els criteris d'infracció es modifiquen amb l'entrada en servei dels mostassafs, qui va modificar les sancions aplicables als pans que es comercialitzen. El 1355 aquestes infraccions divergeixen, en funció que siguin menys de 12 pans o fogasses, que es penalitzen amb 3 sous per pa, o si són trobades més de 12 fogasses, cas en el qual el seu propietari perdrà el pa i pagarà per ban 20 sous⁴⁸¹. L'increment de les sancions també era un sistema recurrent per intentar assegurar el compliment de les penes imposades per prevenir les infraccions en les pràctiques dels oficis. En el cas dels forners, sobre els quals durant l'any 1374 els consellers havien prohibit que els forners poguessin coure a partir de mitja nit sota una pena de 50 sous⁴⁸² i quan constataren que aquesta ordinació no havia estat seguida, la confirmaren però en aquest cas sota la pena de perdre l'ofici per sempre i el puny dret, a més de pagar una multa de 200 sous⁴⁸³.

3.3. LA CIRCULACIÓ DEL GRA EN ELS ESPAIS URBANS

El primer aspecte que tractarem per introduir l'àmbit d'aplicació de la normativa municipal són les condicions que aquestes posaven per a l'entrada i la sortida de gra de la ciutat. Es tracta d'uns aspectes que serveixen de punt de partida per tractar elements més essencials de l'ordenació municipal.

⁴⁸⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-4 (1372-1378), fol. 72 r.-v.

⁴⁸¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-I (1349-1356), 91 v.

⁴⁸² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 84 r.

⁴⁸³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1380-1391), fol. 84 v.-85 r.

3.3.1. L'entrada de gra a la ciutat

Les disposicions sobre la circulació del gra en els espais urbans abastava la designació de punts d'entrada i de sortida i les condicions de les mateixes. L'entrada de gra a la ciutat podia tenir lloc per mar o per terra, però atesa la importància del comerç marítim i la dependència frumentària dels mercats exteriors, la via principal de penetració era la marítima. Aquesta era, doncs, una de les qüestions que els consellers havien de regular curosament. Ja en el període 1325-26, una primera sèrie d'ordinacions establíen un conjunt de normes sobre el descarregament de gra a la ciutat per via marítima. Es tractava de disposicions que limitaven el temps del dia en què es podia fer entrar gra i establíen les pautes per garantir el seu trasllat fins a la costa. Així, establíen en primer lloc que cap barquer o gondoler pogués descarregar cap gra a la ciutat procedent de Tortosa, Penyíscola o Burriana —és a dir, ports de la Corona d'Aragó des d'on s'exportaven grans—, en el període que va des de la posta de sol a la sortida el dia següent⁴⁸⁴. A continuació, precisaven que no podrien introduir en una barca més de sis sacs de cap gra i que un cop descarregat, haurien de dipositar-lo deu passos lluny de la costa. Finalment, determinaren que el gra que vingués de Tortosa seria descarregat entre el cantó d'en Sitges i la claveguera del porxo i que tot gra procedent d'un mateix lleny fos descarregat en un mateix lloc⁴⁸⁵. Aquestes ordinacions, però, serien revisades el 9 de desembre de 1326. Aleshores s'estableix que en el cas que els llenys i les barques arribin de nit a la costa i estiguin massa carregats, podran descarregar fins a 30 saques de gra cadascú⁴⁸⁶. Unes dècades més tard, el 30 d'abril de 1360, els consellers estableixen que tots aquells patrons d'embarcacions que s'ocupin d'aportar cereals a la ciutat hagin de descarregar-los de seguida que arribin a la platja i els descarreguin en la ribera, sota una pena de 500 sous, a més de prohibir que en cap cas puguin abandonar la platja o el sorgidor sense haver descarregat els cereals⁴⁸⁷. Es tracta, doncs, d'ordinacions que fixen punts de descarrega en funció de la

⁴⁸⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 21 v.

⁴⁸⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 21 v.

⁴⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 22 r.

procedència i que estableixen mesures per protegir el gra en el moment de la descàrrega, al mateix temps que es fan ressò de les disposicions barcelonines contràries a l'extracció de gra de la ciutat.

Era aquest també un procés en el qual calia establir un control referit al pagament de les imposicions sobre el gra, la qual cosa obligava a ajustar la forma d'accedir el gra a la ciutat a la forma que millor garantís el correcte pagament. En aquest sentit, es pot parlar d'una doble normativa. Si les pròpies condicions de les imposicions establien en quin moment del procés es recaptaven els gravàmens i així quedava recollit en els contractes de compra de les mateixes, era a través d'ordinacions complementàries que s'establien les condicions per afavorir que aquest pagament tingués lloc de forma correcte. En el període 1330-31, els consellers establien que els traginers que aportessin gra o farina a flequers o fariners, no podien traslladar-la des de fora de la ciutat fins a les seves respectives cases o botigues, sinó que l'havien de traslladar directament a la plaça. En canvi, en el cas que el gra fos aportat per altres vies, ja vingués per mar o per terra, fariners, flequers i bescuiters tenien l'obligació de comunicar en el termini de dos dies als prohoms quina farina, forment o altres blats tenien a les seves cases. En el mateix sentit, els patrons de lleny o d'altres embarcacions que aportessin gra, ordi, farines, altres blats o llegums havien de traslladar el seu carregament als mesuradors, per tal que fos mesurat i comunicat als prohoms la quantitat de gra aportat⁴⁸⁸. En el cas del transport terrestre, les ordinacions establien els procediments a seguir per fer entrar gra pels portals de la ciutat. Els portals de la ciutat era un dels punts on se situaven els collidors de les imposicions i calia informar-los a ells o als seus delegats de la quantitat de gra que era introduïda a la vila, tal i com s'observa des del període 1318-19⁴⁸⁹.

Per la seva condició central en l'alimentació dels ciutadans, el control sobre l'entrada de gra s'incrementava en períodes de caresties. El 1333-34, els consellers decreten que ningú prengui forment, ordi, farina o pa que es

⁴⁸⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 42 r.-v.

⁴⁸⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 19 r.

⁴⁸⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-5 (1318-1319), fol. 11 r.

dirigeixi cap a Barcelona en el seu territori, des de Martorell fins Granollers, de Castelldefels fins a Montgat, i de Terrassa fins al mar, sota una pena de mil sous o de perdre el puny⁴⁹⁰. El 13 d'abril de 1374 van extremar-se les mesures per garantir el proveïment de la ciutat i una ordinació establí que tot patró d'embarcació que aportés gra a la ciutat havia de descarregar-lo a la Ribera de la mar sota pena de 500 sous, tan aviat com aparegués davant la platja, sense poder marxar abans d'haver descarregat⁴⁹¹. A aquest conjunt d'ordinacions s'afegeix el 18 d'agost del mateix any la coneguda l'obligació que tots els ciutadans que comprassin o fessin comprar forment o altres cereals en les terres d'Aragó, Catalunya o en altres llocs, en el cas que tinguin aquests cereals fora de Catalunya, els hagin de transportar a la ciutat en un període de 40 dies, o de 30 dies si es trobaven al territori de Catalunya, per tal que fossin venuts en les places. Amb tot, l'ordinació garanteix la seguretat per aquells que aportin gra per al seu propi consum, malgrat que el volum de la provisió fos suficient per a sis mesos⁴⁹². D'aquesta manera, en temps de grans penúries, l'entrada de gra es convertia en una obligació per a tots els ciutadans que en disposessin. Fora d'aquests moments difícils per a la ciutat i a causa de la intensa activitat incautadora d'embarcacions carregades amb gra desenvolupada per part de la ciutat de Barcelona a partir de la segona meitat del segle XIV, podia ser necessari donar garanties als mercaders que transportessin gra a la ciutat i promoure l'arribada. Així, a l'octubre de 1393, una ordinació indica l'existència per part dels mercaders de reserves per aportar gra a la ciutat i per aquest motiu els consellers consideren necessari manifestar que tothom podria aportar gra i vitualles a la ciutat, gràcies al privilegi real pel qual tothom que n'aportés era guiat i assegurat en la seva persona i els seus bens, per la qual cosa podrien venir sense temor a la ciutat, tant per mar com per terra, on podrien vendre les vitualles al preu considerat oportú⁴⁹³

⁴⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 v.

⁴⁹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 42 v.

⁴⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 34 v.-35 .

⁴⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-26 (1392-1393), fol. 77 v.

3.3.2. La sortida de gra de la ciutat

Hem vist que l'autorització per a l'exportació de gra restava en mans del rei a tots els territoris de la Corona catalanoaragonesa. Encara que sovint eren els propis municipis que desenvolupaven polítiques de veda de la sortida de gra, l'extracció era freqüent i venia ratificada pel rei. En el primer quart del segle XV l'exportació havia esdevingut habitual. Tanmateix, des de ben aviat s'establiran disposicions per controlar la sortida de gra de la ciutat. El 1314-15 en un registre d'ordinacions s'indica que cap traginer podrà portar el gra de cap estranger fora dels portals de la ciutat, per tal de dur-lo a la casa d'algun fariner o flequer, sinó que en cas que sigui forment, l'haurà de portar a la plaça, i si és farina, l'haurà de dur al palau del rei⁴⁹⁴.

Tanmateix, les primeres disposicions estrictes que s'estableixen per limitar la sortida de gra de la ciutat tenen lloc durant lo Mal Any Primer. Els consellers estableixen en aquest any que l'únic pa que cada persona que surti de la ciutat només podrà endur-se seran 3 doblerses. També determinen que no podran prendre per endur-se'n cap tipus de farina de gra, excepte aquells que habiten al territori, els quals podran endur-se'n mitja peça o una peça al mes. Pel que fa al gra, s'estableix la veda a l'extracció per mar o terra de qualsevol tipus de gra, farina o bescuit, sota pena de perdre tot el carregament en cas de ser descobert, excepte aquells que extreguin només una peça de farina. En cas que el pa sigui cuit, podran extreure tres fogasses doblerses o tres doblerses. Les extraccions de gra, farina o pa dependran de l'expedició d'un albarà per part dels consellers⁴⁹⁵. Durant el mes de març de 1334, les prohibicions es reiteren i s'estableix que aquells que intentin extreure cap tipus de gra per mar perdran també l'embarcació amb que ho provin⁴⁹⁶.

Aparentment, en el període 1345-46, les disposicions que veden la sortida de gra de la ciutat han esdevingut més laxes. Una ordinació estableix que cap

⁴⁹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 17 v.

⁴⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 29 v.

⁴⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol.28 v.-29 r.

pagès o estranger podrà extreure de la ciutat més d'una quartera al dia, sense incloure aquell gra que els ciutadans de Barcelona porten a moldre. En aquest ban queden inclosos tots els grans que siguin trobats fora del coll de la Creu, fora del Coll de la Salada o fora del camí dels molins i que no estiguin aturats⁴⁹⁷, però alguns dies després una nova ordinació revoca aquest aspecte⁴⁹⁸. Amb tot, dins d'aquest mateix període, s'estableix que cap persona estrangera podrà extreure gra de la ciutat, sense especificar-se cap límit permès. Aquesta nova disposició es veu reforçada pel fet que una altra ordinació obliga a aquells que disposen de gra a barques o en el pallols del porxo de la mar tenen l'obligació de portar gra cada dia a la plaça del Blat⁴⁹⁹. És possible que aquestes modificacions tinguin a veure amb les situacions de carestia que sembla que va experimentar la ciutat en aquest període⁵⁰⁰.

Una nova prohibició d'extreure gra de la ciutat queda establerta el gener de 1362, quan els consellers s'estableixen que no es podran extreure cereals de la ciutat per mar o per terra, amb la finalitat de dur-los fora de la ciutat, mentre que aquells que habitin en els poblats situats als termes de la ciutat podran extreure un màxim d'una quartera⁵⁰¹. L'any 1374, els consellers estableixen clarament la prohibició que cap persona vagi a descarregar els cereals dels vaixells, per emportar-se'ls a altres llocs⁵⁰² i a més a més les prohibicions d'extreure gra són objecte de dures penes. El 13 d'abril els consellers condemnen a aquells que extreguin cap cereal de la ciutat per mar amb la incautació del gra i cremar el vaixell en què s'anava a extreure. Aquesta condemna es fa extensiva també als vaixells que siguin trobats en terra carregats amb gra. Als barquers, captius o missatges que fossin trobats responsables de carregar un vaixell amb gra, se'ls condemna a perdre el puny, el gra i l'embarcació en què haurà estat transportat. A més a més, s'estableix l'obligació que tota persona que estigués al corrent de la intenció que algú volgués extreure gra, hagués d'informar al batlle o als consellers. Pel que fa als patrons de naus, únicament podran carregar a les seves naus el bescuit o pa

⁴⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 41 r.

⁴⁹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 41 v.

⁴⁹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 57 v.

⁵⁰⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 57 v.

⁵⁰¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 107 v.

cuit estrictament necessari per a la provisió de la tripulació i no farina o quantitats majors de les necessàries⁵⁰³.

També el 19 de juny de 1374 apareix per primer cop explícitament la prohibició de noliejar naus a Barcelona, per portar gra a cap altre ciutat. Apel·lant a la "*gran necessitat e minva de gra*", els consellers prohibeixen que cap patró d'embarcació pugui fer nòlits sobre el gra, excepte si és per aportar gra a la ciutat, tot indicant fins i tot que malgrat que aquest nòlit ja hagués estat fet per aporta-lo fora, hauria de portar el gra igualment a la ciutat⁵⁰⁴. Aquesta ordinació és modificada l'1 de març de 1376, atès que els consellers consideren que no ha estat ben observada, per la qual cosa, en un marc que encara perdura una certa penúria de gra i que consideren necessari assegurar l'abastament de la ciutat, s'ordena el manteniment de la prohibició de noliejar naus i d'extreure gra de la ciutat, establint com a pena la pèrdua del vaixell, o en el cas que ja s'hagués produït el nòlit i el patró de vaixell intentés extreure gra, es gravarà amb una multa de deu mil sous (500 lliures)⁵⁰⁵.

En algunes ocasions les disposicions per ordenar els espais de sortida esdevenen molt precises. La prohibició d'extreure aliments bàsics no es limita als cereals, atès que el 5 de juliol de 1374, els consellers prohibeixen també l'extracció d'arròs, faves, llenties o d'altres llegums, sota la pena també que sigui cremat el vaixell que els transporti o de perdre l'animal si el transport es per terra, a més de pagar una multa de cent sous⁵⁰⁶. Durant la crisi de 1375, el mes de març, els consellers estableixen que tot flequer o fariner que pastís pa per vendre no estigui en el barri de la ciutat, per tal d'evitar que surti il·lícitament gra, farina o pa cuit de la ciutat. S'especifica a més a més que seran el Portal Nou i el portal de Santa Eulàlia els punts per on podran extreure's aquells productes⁵⁰⁷. Una nova ordinació del 12 de març de 1375 preserva la intensitat de la pena que suposa extreure gra de la ciutat, encara que amb algunes modificacions en la condemna. La prohibició abasta tan el gra, com la farina i

⁵⁰² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 42 r.

⁵⁰³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 41 v.

⁵⁰⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 43 r.-v.

⁵⁰⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 118 v.

⁵⁰⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 46 r.

el pa cuit, i es troba castigada amb una pena de 1000 sous (50 lliures): no inclou, però, a les persones que treballen fora dels murs de la ciutat, les quals podran extreure una petita quantitat diària. Els consellers autoritzen a més a més que les persones estrangeres que observin que algú intenta extreure gra de la ciutat per via terrestre o marítima puguin retenir el carregament i comunicar-lo al batlle, de manera que en cas que aquell carregament no compti amb un albarà expedit pel batlle, rebran la meitat del carregament en tant que denunciadors i l'altre meitat serà del batlle⁵⁰⁸. I el 2 d'abril de 1375, s'especifica que la prohibició abasti tot tipus de gra, farina i viandes, amb l'excepció del peix salat i sense considerar aquells que viuen als barris de la ciutat, que per a la seva provisió podrien extreure una quartera o menys de gra i 3 peces o menys de farina, i en el cas de tenir una torre o un mas fora, cinc sous de pa o menys⁵⁰⁹. El 18 de juliol de 1375 els consellers ratifiquen l'ordinació del dia 12 de març, a causa del fet que algunes de les guàrdies dels portals de la ciutat havien estat llevades⁵¹⁰.

En aquest període el control s'estén des dels fluxos comercials fins a la pròpia producció agrària. Després de la nova collita, el 19 de maig de 1375, en una ordenació emesa per part del lloctinent del rei a la vegueria de Barcelona, s'estableix que cap persona pugui extreure ordi o altres grans segats, sense la seva llicència, dels territoris de la ciutat de Barcelona, sota pena de mort i de perdre el gra. Tanmateix, un cop els cereals siguin segats i batuts adequadament, podran ser aportats amb la seva llicència per vendre's a la ciutat de Barcelona. A més a més, especifica que els consellers no podran vendre als homes del lloc o de la parròquia on haurà estat feta la sega més de dues quarteres⁵¹¹. Amb tot, en una nova ordenació del 6 de juny el lloctinent fa constar que l'ordinació anterior no ha estat obeïda, atès que s'havia venut ordi i altres blats de manera indiferent a persones d'Osona i d'altres parts de Catalunya, a les mateixes eres i cases dels productors, i com a conseqüència el preu de l'ordi estava experimentat un procés d'increment del seu preu. En

⁵⁰⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 89 r.

⁵⁰⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 86 v.-87 r.

⁵⁰⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 89 r.-89 v.

⁵¹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 91 v.-92 v.

⁵¹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 78 v.

conseqüència, el lloctinent estableix en aquest cas una ampliació de penes, mitjançant una multa de mil sous⁵¹²

Més tard, l'esment de disposicions contra la sortida s'anirà reiterant, però l'absència de crisis equivalents a la dels anys 1330 i els anys 1370 propiciaran la permanència de les disposicions ja promulgades.

3.4. L'ORDENACIÓ DELS PRINCIPALS ESPAIS URBANS DEL GRA

Comentàvem anteriorment que durant els segles XIV i XV Barcelona es va veure abocada a diferents processos de renovació dels espais urbans, dels quals no restaren exclosos les activitats frumentàries. L'ordenació dels espais urbans en aquest àmbit es trobava adreçada a garantir la correcta disposició dels punts de venda, emmagatzematge i comerç de gra, per tal d'assegurar el correcte funcionament dels intercanvis. Amb tot, l'ordenació d'aquests espais té a veure tant amb la planificació de reformes urbanístiques com amb la regulació d'allò que podia ser fet a cada espai urbà, és a dir, d'una banda es prenen una sèrie de decisions que afectaven a l'estructura física de la ciutat, i de l'altre es regulaven les activitats que tenien lloc dins de la mateixa. Dos són, doncs, els aspectes que les ordinacions barcelonines havien de regular i afectaven tant a la ubicació precisa com a les condicions d'ús dels espais destinats a l'intercanvi comercial i a les transformacions del gra. El primer d'aquests aspectes és el que analitzem en aquest apartat.

Abans de la formació del consell municipal, eren el veguer, el batlle o el rei en qui requeien les competències urbanístiques. Amb l'estabilització del règim municipal des de final del segle XIII, a través del document *Recognoverunt proceres*, es recollien una sèrie d'atribucions urbanístiques, a més de les vinculades a les provisions d'aliments, que sovint serien la base per a l'actuació urbanística. Aquestes atribucions permetrien al consistori afrontar un ambiciós procés de reformes que incidiria en una modificació profunda de la fisonomia

⁵¹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 79 v.-79 r.

de la ciutat. En aquest procés, un dels objectius serà de dotar de més espai als àmbits on tenen lloc les transaccions de gra, en un procés en el qual altres activitats que comparteixen el seu espai es veuran desplaçades⁵¹³, però al mateix temps, l'exercici de l'autonomia municipal també suposarà un major desenvolupament de la normativa reguladora dels espais.

La ciutat aplicarà diferents adaptacions a de l'estructura urbana, tal i com indica Montserrat Marsiñach, en funció de les noves necessitats dels venedors i compradors de gra, en un context en què la demanda anirà creixent i augmenta la necessitat de fer més espai per al desenvolupament de les transaccions⁵¹⁴, per la qual cosa l'ordenació de la compra del gra per part dels ciutadans i de les persones foranes quedarà dins del seu àmbit d'actuació. La designació d'espais autoritzats és un tret que comparteixen les ordenacions barcelonines i d'altres viles catalanes amb molts més indrets⁵¹⁵. Les ordinacions disposaran des de ben aviat l'existència de dos espais diferents: la plaça del Blat i el porxo del forment. El 1301-1302, els estrangers hauran de comprar el gra en la "plassa de Barcelona" o en el "porxo nou" i als "tenders a menut" que gaudeixin de llicència per vendre gra, la qual cosa es relaciona amb el fet que en aquells moments només podien comprar tres quarteres de forment o ordi⁵¹⁶. La denominació "*plassa de Barcelona*" aviat serà substituïda per la de "plaça del blat" o "plaça del forment"⁵¹⁷. L'any 1317 el Consell municipal decidia ampliar la plaça del Blat, la qual cosa suposà l'annexió tres anys després de la plaça dels Fustanys a l'antic Mercadal. Pocs anys més tard es decidia construir un porxo nou per dipositar el gra que arribava a la ciutat, que seria conegut com a pòrtic del forment i que el 1320 es va empedrar. Més tard, en el període 1330-31, les noves regulacions sobre la imposició de la quartera conduiran a decretar que tothom haurà de vendre el gra a la plaça del Blat o al porxo de la

⁵¹³ CUBELES, A. "Poder públic i llançament urbanístic en el segle XIV". A: CUBELLES, A.; GRA, R.,. *El procés urbà i la identitat gòtica de Barcelona [Barcelona. Quaderns d'Història, 8]*. Barcelona: 2003, p. 33-64

⁵¹⁴ MARSINIACH I TRIVIÓ, M. "Urbanisme i societat a Barcelona a mitjan del segle XIV: la plaça del Blat".

⁵¹⁵ Per exemple, amb la ciutat de Toledo, on en el segle XV aquells que aportaven blat a la ciutat havien de dur-lo "a la plaça on era acostumat, al carrer o a la porta dels albergs". Veure MOLÉNAT, J-P. "L'approvisionnement de Toledo au XVè siècle d'après les ordonnances municipales". A: CENTRE CULTUREL DE L'ABBAYE DE FLARAN: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux Temps modernes*. Aush: 1985.

⁵¹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 79 v.-80 r.

mar, excepte en el cas que es fes sota la voluntat dels compradors de l'ajuda de la quartera⁵¹⁸. El 1351 va iniciar-se una nova reforma de la plaça del Blat que es prolongaria fins a l'any següent i per a la qual cosa es va procedir a la realització d'expropiacions que suposaren oneroses càrregues per a la hisenda municipal⁵¹⁹. Una reforma que afectarà sobretot als oficis vinculats a la draperia, atès que seran drapers i sastres la major part dels veïns desplaçats en l'enderrocament per a la reforma de la plaça⁵²⁰. En la dècada del seixanta els usos de tots dos espais quedarien perfilats: el 12 de novembre de 1362, però, els consellers estableixen que cap mercader o venedor podrà vendre ni fer mesurar gra per vendre en botigues o en cases, sinó en la plaça del Blat i la plaça del Porxo⁵²¹. anys posteriors, s'executaren noves ampliacions o modificacions de la plaça del Blat També el 1380, el rei Pere el Cerimoniós autoritzava la finalització del porxo nou del forment, i a ampliar-lo o fer-ne de nous si la ciutat ho desitjava⁵²².

Les ordinacions també s'ocupen de delimitar els espais on no es poden fer els processos de transformació del gra: el 1316-1317 els consellers prohibeixen batre el blat al mur nou⁵²³, mentre que en els anys 1323-24, es prohibeix batre gra davant de l'hospital d'en Colom, en el llosat situat davant de l'hospital, dins de la ciutat, en el burg, dins del mur nou i en la casa dels malalts⁵²⁴, la qual cosa es veu confirmada el 1326-27⁵²⁵. En el període 1332-33, s'especifica que cap flequer o bescuiter podrà porgar o garbellar cap tipus de gra en cap "carrera pública"⁵²⁶. Aquestes ordinacions perduren al llarg del temps, atès que trobem que el 5 de juny de 1366 els consellers confirmen la prohibició que cap persona pugui batre o ventar els cereals en cap carrer o ubicació situada dins dels murs de la ciutat⁵²⁷. A més a més, el 2 de juny de 1374, els consellers prohibeixen batre o ventar gra en el carrer del monestir de Santa Maria del

⁵¹⁷ El 1316-1317 apareix la primera denominació de plaça del forment. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 13 v.

⁵¹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 19 r.

⁵¹⁹ CUBELES, A. "Poder públic...", p. 47-55

⁵²⁰ MARSINACH I TRIVIÓ, M. "Urbanisme i societat...", p. 131

⁵²¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 107 v.

⁵²² CUBELES, A. "Poder públic...", p. 55

⁵²³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 18 v.-19 r.

⁵²⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), 28 r.

⁵²⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 32 r.

⁵²⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 39 v.

Carme, des del portal de Porta Ferrissa fins al portal d'en Godall⁵²⁸. El 8 de juliol de 1378, una nova prohibició de batre el gra i els llegums s'estableix per a la plaça del Born⁵²⁹.

El municipi també establia disposicions contra l'activitat dels oficis del gra durant les nits i la circulació nocturna per la ciutat. En el desplaçament nocturn per la ciutat, però, alguns oficis com el dels forners tenen alguns drets específics. El 1321-22, una ordinació estableix que cap persona podrà anar amb poca llum o foc, en el període que va des del seny del lladre fins a l'esquella de la seu, però tant els blanquers i els forners, així com els seus missatgers, per raó del seu ofici, sí que estaven autoritzats a fer-ho, sense incórrer en una infracció⁵³⁰. En altres casos no es possible traslladar gra, com denota per exemple una ordinació del 13 d'abril de 1374, segons la qual cap persona no podrà moure gra ni traslladar-lo d'un lloc a l'altra de la ciutat, des de l'hora del seny de l'oració fins que hagi sortit el sol⁵³¹

Altres ordinacions compleixen funcions de protecció dels cereals en els espais públics. En uns casos davant les adversitats climàtiques: a partir del 1325-26, els consellers regulen també la protecció del gra en cas de pluja. Estableixen així que en cas que ploqui, els venedors hauran de llevar el forment de la plaça i transportar-lo a botigues o a algun altre lloc, de manera que el forment no es faci malbé⁵³². Un altre cas: davant de l'actuacions delictives: el 13 de gener de 1374, els consellers van disposar una ordinació contra el robament de cereals a les places públiques. Així, els consellers estableixen que cap persona pugui robar cap tipus de cereals o de mercaderies en la plaça del Blat, en el porxo de la mar o en la ribera, sota pena en cas que el robament tingui lloc a la nit de ser penjat o d'un ban de 500 sous i de ser assotat i desterrat de la ciutat en cas que el robament fos fet de dia⁵³³. Fins i tot el consell va decidir protegir-les dels animals que transitaven per la ciutat: el 1374, una ordinació

⁵²⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 33 v.

⁵²⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 44 v.

⁵²⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 132 v.-133 r.

⁵³⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 6 r.

⁵³¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 39 v.

⁵³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 16 r.

⁵³³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 26 r.-v.

establia també la prohibició de llençar pedres sobre les teulades del porxo de la mar, de la plaça del Blat i de la peixateria⁵³⁴. Més tard, el 1390, una disposició obliga a tots aquells que aportin ases o altres animals per traslladar el forment a que els hi posin un morrió⁵³⁵

Finalment les ordinacions protegien la correcta execució de l'activitat. L'abril de 1390 s'indica que per tal d'acomodar als mercaders provençals i d'altres orígens que aporten gra a la ciutat, els obrers de la ciutat havien habilitat una plaça que es trobava davant de la ribera de la mar, tot establint fites que separessin el gra d'altres activitats que es feien, particularment la venda de fusta i la revenda de diferents productes. Per aquest motiu es prohibeix que cap fuster no serri ni posi fusta més enllà de les fites del gra, i també que cap boter diposités botes, cercols i cubs o els rentés i llencés aigües brutes. Aquesta mateixa ordinació també fixa la prohibició de deixar anar gallines o altres aus en la plaça del Blat i al porxo de la mar, per evitar que es mengin el gra que hi és dipositat⁵³⁶. D'altra banda, una part de les ordinacions referides a alguna a totes les places del gra estableixen prohibicions vinculades a la vida quotidiana, com la prohibició de jeure-hi, practicar el joc o altres activitats. Així, el març de 1392 els consellers prohibien que ningú pogués jeure en el pallols del gra ni de dia ni de nit, excepte aquells formenters que empresin els pallols. També prohibien que els barquers o patrons de naus situessin embarcacions en les places on es porgava, per no destorbar els treballs sobre el gra.⁵³⁷

3.4.1. Disposicions sobre la plaça del blat

El principal àmbit urbà de comercialització de gra regulat pel municipi seria la plaça del Blat. El període 1301-1302 les condicions disposades per a la venda impliquen ja que totes les persones que tinguin gra per vendre o revendre hagin de portar-lo tots els dies a la plaça del Blat. Allà, els grans hauran de

⁵³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 42 r.-v.

⁵³⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 66 v.

⁵³⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 66 v.

⁵³⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 79 r.

presentar-se al públic, tot deixant les saques obertes⁵³⁸. Més tard, el 1316-17, apareixen les primeres disposicions sobre la ubicació del gra a la plaça: els consellers prohibeixen als ciutadans de Barcelona disposar els sacs a la porta rodona que és davant la cort, atès que reserven aquell espai a la venda per part dels estrangers que aporten gra⁵³⁹. El 1318-19, les ordinacions prohibeixen explícitament a tota persona estrangera vendre al detall a la plaça del forment els següents productes: faves, cigrons, altres llegums, fruita seca, formatges frescs o sec, però autoritzen a vendre en sacs, a quartans o a quarteres, aquells productes que desitgin⁵⁴⁰

Les ordenacions també estableixen disposicions severes sobre el fet de deixar gra a la plaça durant la nit. Ja el 1301-1302 s'estableix aquesta prohibició i l'obligació d'haver-lo de llevar de la plaça⁵⁴¹, la qual es confirma en el període 1321-22⁵⁴². Pel que fa a les festivitats, una ordinació de 1345-46 disposa que tant els diumenges com les festivitats dedicades a Santa Maria, serà possible vendre gra a la plaça del Blat, però no comerciar amb porcs, cebes o altres coses⁵⁴³

El 1325-26, en una ordinació separa l'activitat de comercialització segons l'origen dels comerciant. En elles es fa menció que els venedors de gra de la plaça que siguin de la ciutat no podran vendre gra o fruita en les fexúries que els obrers de la ciutat han posades, però sí els homes estrangers⁵⁴⁴. A més a més, estableixen la prohibició que cap venedor pugui amenaçar o insultar a venedors estrangers que aportin gra per vendre'l⁵⁴⁵. En el període de 1326-27, els consellers prohibiran que a la plaça del Blat i en el pati que es troba davant dels obradors dels drapers, es puguin vendre fruites o altres productes en senalles. El 1340-41, noves disposicions estableixen que cap draper o sastre podran disposar d'un banc a la plaça del Blat, i que cap revenedor podrà comercialitzar llegums, formatges, castanyes, nous, avellanes, ametlles ni

⁵³⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 30 v.-31 r.

⁵³⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 13 v.

⁵⁴⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-5 (1318-1319), fol. 9 v.

⁵⁴¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 30 v.

⁵⁴² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), 27 v.

⁵⁴³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 61 r.

⁵⁴⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 16 r.

altres fruites en la plaça⁵⁴⁶. El 14 d'agost de 1377, es promulguen unes ordinacions similars, segons les quals el mostassaf prohibeix als revenedors de llegums, formatge i carns que no puguin vendre aquests productes en la plaça del Blat, sinó en a les fites que eren situades davant la font de la plaça⁵⁴⁷.

El 22 de desembre de 1366, els consellers estableixen un procediment per ordenar els punts de venda dins la plaça del Blat. Així, disposen que a aquells ciutadans que vulguin vendre gra a la plaça, els serà assignat un lloc per part dels obrers, amb la finalitat que tant els ciutadans com les persones que venen de fora a portar gra puguin tenir espai dins la plaça i no destorbar els camins públics⁵⁴⁸. El 31 de juliol de 1375, els consellers decreten que tots els mercaders estrangers també hauran de vendre el gra a la plaça del Blat i no en altres llocs, sota pena de mil sous i de perdre el forment, i que de cada partida de forment tinguin dues mostres en cada plaça⁵⁴⁹. Més tard, el 15 de setembre, els consellers consideren que aquesta ordinació no resulta adequada, per la qual procedeixen a la seva modificació i s'estableix que la disposició afecti només al forment que es trobi emmagatzemat, el qual s'haurà de vendre en la plaça del Blat i no en un altre lloc. Amb tot, s'indica que el forment que arribi per mar que es descarregui en els porxos i places de la mar, es pugui vendre en aquelles⁵⁵⁰

Les activitats vinculades a la transformació del gra també resulten prohibides a la plaça. De la mateixa manera que en el porxo del forment, en el 1340-41 apareixen disposicions prohibint que ningú pugui agranar al voltant dels sacs de la plaça del Blat, és a dir, escombrar les restes dels cereals que es dipositaven allà⁵⁵¹. En aquest mateix període s'estableix també que ningú pugui llençar aigües brutes ni brutícies sobre la plaça del Blat⁵⁵². En un sentit similar, el maig de 1392, una nova disposició referida a la plaça del Blat obligava a realitzar el garbellat dels grans aportats a la ciutat per transport marítim abans de ser

⁵⁴⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 25 r.-v.

⁵⁴⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 20 v.-21 r.

⁵⁴⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1365-1372), fol. 95 v.-96 r.

⁵⁴⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-2 (1365-1372), fol. 6 r.

⁵⁴⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 92 v.

⁵⁵⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 93 v.

⁵⁵¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 21 r.

transportats a la plaça. D'aquesta disposició quedaven expressament excloses aquelles persones que transportessin cereals per terra, per vendre'ls en aquella⁵⁵³.

3.4.2. El porxo del forment

Les disposicions sobre els porxos del forment es remunten al començament del segle XIV. El 1301-1302, les primeres ordinacions que trobem en aquest sentit apel·len a la prohibició de disposar envasos de vins, llenys i barques o llençar residus sobre el porxo nou, i també prohibeixen llençar terra, escombraries i tot tipus de brutícies en els espais compresos entre el porxo nou i la mar⁵⁵⁴.

El porxo nou era el segon punt de venda de gra a la ciutat, però també una zona d'emmagatzematge temporal. L'any 1321-22, les ordinacions estableixen que tota persona que disposi de blat, ordi o altre blat al porxo nou, només el podrà deixar allà durant vuit dies i que després l'haurà de retirar i deixar el porxo lliure⁵⁵⁵. El 21 de setembre de 1327, aquest període s'amplia a deu dies, després dels quals el gra haurà de ser traslladat a botigues per tal que altres naus puguin dipositar-lo allà⁵⁵⁶, però una nova ordinació de dia 24 amplia el període a vint dies⁵⁵⁷. Uns anys més tard, en els anys 1345-46, una nova disposició no estableix un període màxim per a la permanència de forment, ordi i civada, però limita a deu dies el dipòsit d'altres mercaderies dins del porxo, excepte en el cas que a causa de pluges o per altres incidències, fos necessari dipositar cuirs i altres productes, cas en el qual no podran estar més de quatre dies⁵⁵⁸. Uns anys més tard, el 5 de gener de 1356, els consellers, per manament del batlle, ordenen la retirada de tot el forment, ordi o altre blat del porxo antic de la ribera que els formenters i mercaders de la ciutat hagin acumulat al porxo, en un termini de quatre dies, malgrat que podran deixar en

⁵⁵² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 39 r.

⁵⁵³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 80 v.

⁵⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 6 v.

⁵⁵⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 22 r.-v.

⁵⁵⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 35 r.

⁵⁵⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 35 v.

⁵⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 52 v.

ell dues mostres del seu gra; la disposició deixa fora als estrangers, en considerar-se que aquells venen el gra allà contínuament⁵⁵⁹.

Altres disposicions relacionades amb el porxo són més específiques. En el període 1332-33, una nova disposició relativa al porxo del forment estableix que cap persona podrà escombrar gra, de dia o de nit, en els pallols que es troben davant del porxo de la mar⁵⁶⁰. El 21 de setembre de 1327 els consellers prohibeixen que els consellers puguin fer regueres al voltant del forment que es trobi en el pati es fora del porxo, i cas que les fessin, les haurien de reomplir un cop hagin enretirat el gra⁵⁶¹

A banda de les disposicions referides als cereals, apareixen en alguns períodes també un conjunt d'ordinacions que ordenen aquest espai i les activitats que es desenvolupen en una perspectiva més àmplia. El 1338-39, els consellers prohibeixen que cap persona introdueixi llenys, barques o fustes en les fexuries que són a la plaça del porxo, però si gòndoles de barquer, que hauran d'estar disposades de tal manera que hi hagi espai perquè les persones puguin passar cavalcant o a peu. En el cas de les fustes, s'eximeix de la prohibició si el seu propietari la vol vendre, cas en el qual podrà estar a la venda durant vuit dies. També es prohibeix generar brutícies en elles, ni en la plaça del Blat del porxo. De la mateixa manera, tampoc cap persona podrà jaure en aquest espai, ni es podran dipositar enllà botes buides durant més de dos dies després que hagin estat buidades, sinó que hauran de ser rentades. L'espai en el qual no poden haver botes buides abasta "*del cantó de les voltes tro el pou d'en Estany*". Es veda també la pràctica de la prostitució en aquell espai.

La prohibició de tenir gra en els pallols de la plaça del porxo i de fora del porxo es reafirma el 29 de desembre de 1360, quan els consellers ordenen que sigui llevat tot el gra de mercaders i formenters de la ciutat abans de la festa de Sant Aparici i que no en tornin a posar posteriorment, atès que l'hauran de

⁵⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-19 (1354-1359), fol. 58 r.

⁵⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 40 v.

⁵⁶¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 35 r.

vendre a la plaça del Blat⁵⁶². El 13 de gener de 1362, una nova ordinació estableix novament aquesta prohibició al porxo de la mar per als ciutadans i autoritza a aquells que aportin gra a la ciutat a vendre al porxo i que puguin tenir una mostra de cada blat en una estora d'espart, en lloc de saques⁵⁶³. Novament el 27 de febrer de 1363, els consellers prohibeixen que mercaders i formenters que disposin de blat o ordi en el porxo o en les places del voltant que desfacin els pallols que tinguin dins el porxo⁵⁶⁴

L'abril de 1390, en una nova sèrie d'ordinacions que modifiquen diferents disposicions de l'entrada de gra a la ciutat, s'estableix que aquell gra que entri a la ciutat no podrà ser embotigat ni tampoc dipositat en l'interior del porxo de la mar, sinó que haurà de restar en la plaça de fora, per tal que l'administrador pugui examinar-lo i després assigni els pallols on dipositar-lo a mercaders i venedors. També es prohibeix que la pràctica del joc en el porxo ni en les places que hi són davant.⁵⁶⁵ Un cop més el 15 de juny de 1396, es proclamava per part del batlle la prohibició de fer cap joc de daus, de bitlles ni altres jocs a les taules dels porxos del forment i de llençar brutícies⁵⁶⁶. També el gener de 1397 es prohibeix que ningú passi pels porxos del forment per tal de llençar brutícies a la mar de dia o de nit, sinó que tothom que ho volgués fer hauria de passar per la carrera pública⁵⁶⁷. I alguns anys més tard, l'11 de gener de 1411, en la línia de mantenir aquestes prohibicions en el porxo del forment, es prohibeix a qualsevol persona a jugar a "*daus, malleta, marraquines, tarongeta o altre qualsevol joch*" en el porxo del forment, fora del porxo, a les teulades o en un altre punt de la plaça, i també llençar brutícies i orinar⁵⁶⁸. Més tard, les ordinacions d'abril de 1390 estableixen que cap venedor de gra podrà tenir més de tres pallols a la ribera de la mar: un per al forment, un altre per a l'ordi i finalment un per a civada, però en el cas que aquest venedor fos un mercader, podria tenir tants pallols com necessités per

⁵⁶² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 37 r.

⁵⁶³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 103 r.-v.

⁵⁶⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 72 v.

⁵⁶⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 66 r.-v.

⁵⁶⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions (1394-1399), fol. 59 v.

⁵⁶⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 89 v.

⁵⁶⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, IV-6 (1378-1517), fol. 67 v.-68 r.

tants tipus de gra com en disposés, i que podria fer vendre'ls als seus massips⁵⁶⁹.

El març de 1392, els consellers prohibien dipositar estores en els porxo del forment, excepte per cobrir el pallols, i tampoc altres materials que puguin destorbar a les persones que transiten per la plaça. També prohibeixen que es pugui estar amb dones, a banda de confirmar altres prohibicions ja ordenades. En aquest mateix conjunt d'ordinacions s'especifica també que cap persona podrà introduir animals en el porxo del forment fins que hagués de prendre el gra i tot seguit les havia de fer sortir d'allà, per tal que no destorbessin el pas. Aquestes ordinacions també establien que aquelles persones que descarreguessin cereals a la ciutat a la platja o les places de la ribera, no podien deixar els grans descarregats més d'un dia feiner i una nit, excepte aquell gra que fos descarregat en orris, cas en els quals els grans quedar dipositats en aquells fins que fossin donats a mercaders o altres persones que haguessin contractat la seva aportació⁵⁷⁰. En la línia de les ordinacions anteriors, els consellers reiteren el 31 de desembre de 1392 la prohibició que sigui dipositada llenya, fustes o que es facin sangries, tot insistint en la necessitat que en els propers dies fos llevada tota la llenya que restava dipositada⁵⁷¹.

El 31 de gener de 1399, el mostassaf va ordenar el trasllat de tots aquells que venien gra en el porxo vell al porxo nou a partir del dia següent, el qual era situat a prop de la peixateria⁵⁷².

⁵⁶⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 67 v.-68 r.

⁵⁷⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 79 r.

⁵⁷¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 81 v.

⁵⁷² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 147 r.

3.5. L'ORDENACIÓ DELS PRODUCTES: TIPUS DE PANS I TIPUS DE GRA

3.5.1. L'ordenació dels tipus de grans

La documentació municipal posa de manifest que, tal i com ja va anunciar Eva Serra, els dos tipus de grans principals eren el blat i l'ordi, però no eren aquests els únics ingredients que composaven els pans que es consumien a la ciutat. En efecte, des de les ordinacions més antigues del segle XIV, les referències als cereals s'estableixen generalment sota la fórmula: "forment, ordi e altres blats"⁵⁷³, la qual cosa denota el paper que altres cereals jugaven en l'oferta cerealera, tant en temps d'abundància com d'escassetat. Més enllà dels grans principals existien tot un conjunt de grans d'ús secundari, entre els quals sobresortia per la seva qualitat i cost el sègol, i on es trobaven també el mestall o mescla, la civada, l'espelta, el mill, el panís i el sorgo. La documentació també fa referència a farines en el cas de l'arròs blanc, l'arròs vermell, els cigrons, la mixtura i les faves.⁵⁷⁴

Pel que fa als cereals secundaris, la civada s'esmenta per primer cop en unes ordinacions en el marc d'una revisió de les disposicions sobre l'almoina del gra, en el període 1318-19⁵⁷⁵, mentre que l'espelta surt esmentada per primer cop en una ordinació del període 1332-33⁵⁷⁶ i el mill, panís, espelta i el sègol el 1333-34⁵⁷⁷, durant la crisi de lo Mal Any Primer. També assenyala que en aquell any apareix el mestall o la mescla, una barreja de blat i ordi o blat i sègol, i que en 1371 es comença a parlar de faves. Finalment, no serà fins l'any 1452 que detecti la presència de sorgo. Pel que fa al sègol, Broussolle havia assenyalat que l'aparició a la documentació va tenir lloc l'any 1369, quan es va crear una quartera especial per a aquell cereal (2 terços de la quartera de blat), però de fet apareix esmentat per primer cop en unes ordinacions de el

⁵⁷³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 31 r.

⁵⁷⁴ SERRA, E.: "Els cereals..", p. 85

⁵⁷⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 10 v.

⁵⁷⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 20 v.-21 r.

⁵⁷⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v.

sègol el 1333-34⁵⁷⁸. Sembla que la seva acceptació com a cereal per a l'elaboració de pa va resultar força ambigua, atès que el 1338-39 es va veure afectat per l'obligació de fer només pa amb farina de forment i ordi, i no de sègol o d'altre blat⁵⁷⁹, que trobem confirmada també en el període 1340-41⁵⁸⁰.

La documentació indica que durant els períodes de carestia es normalitza l'elaboració de farina amb cereals inferiors, amb arròs o amb llegums. L'ús en les farines de productes com l'arròs blanc, roig, els cigrons o la mixtura (barreja desconeguda de diferents grans) es reserva per períodes de carestia, atès que apareix en una ordinació de 1333, any que es fixa el valor d'aquest productes per pesar farina⁵⁸¹. Amb tot, les ordinacions han d'insistir en la prohibició en èpoques menys difícils: el 1380, els consellers ordenen que ningú que pasti pa per vendre pugui preparar la farina barrejant mill, cigrons, faves o llegums⁵⁸². Altra conseqüència indesitjable dels processos de penúria era el recurs a un mal ús dels cereals menors. D'altra banda, el maig de 1375, els consellers condemnen a tots aquells que seguin o paguin per ferratges d'ordi, civada i altres blats i que els venguin o els comprin per al consum dels animals, per tal que "*dels dits blats con seran cobrats e colrats e segats pusquen viure e ésser havidades les persones qui estan en la ciutat*"⁵⁸³. En la mateixa direcció, els consellers amenaça amb una multa de 1000 sous (50 lliures) tots aquells que robin, seguin o talin ferratges, formen, ordi, faves, altres cereals, hortalisses que siguin a les hortes de Barcelona⁵⁸⁴.

La regulació del tipus de gra que es podia fer servir per elaborar la farina i els pans no es relacionava només amb el seu origen, sinó també amb el seu propietari. Els consellers obligaven als oficis en els moments que la ciutat havia ordenat la realització d'una compra de gra, a utilitzar només aquell gra. És per això que el 2 de maig de 1387, el mostassaf ordena a tots els flequers que a partir d'aquell moment pastin farina per vendre, que es dirigeixin al porxo del

⁵⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v.

⁵⁷⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 26 r.

⁵⁸⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 43 v.

⁵⁸¹ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 76

⁵⁸² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 21 r.-22 r.

⁵⁸³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 76 r.-v.

⁵⁸⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 77 r.-v.

forment per tal d'adquirir el gra de la ciutat i que només es faci servir d'aquell. Aquesta ordre es fa extensiva també als forners, als bescuiter i també als fariners⁵⁸⁵ i perdurarà fins a l'any següent⁵⁸⁶.

Entre els grans, cal diferenciar entre els blats vells i el blat nou. El blat vell era aquell blat comprat durant l'hivern, que a causa del seu envelliment resultava difícil de vendre un cop tenia lloc la nova collita, atès que els blats novells resultaven més interessants des de la perspectiva de la qualitat i de la durabilitat del seu emmagatzematge. La pressió del mercat, doncs, incidia en una disminució del seu valor, que només es podia evitar si s'aplicaven mesures proteccionistes sobre ell o mitjançant la intervenció directa del consistori. Així, el mes de març de 1425, els consellers arribaven a un acord amb Joan de Junyent, mercader, per tal que introduís un carregament de gra a la ciutat corresponent a la collita de l'any anterior, és a dir, de l'estiu de 1424, i el vengués a 11 sous i 6 diners, atès que presumiblement se li havia assegurat aquell carregament de forment. Malgrat tot, aquell blat només restaria a la venda al públic durant tres mesos i acabat el període, seria el municipi qui es faria càrrec de la compra d'aquell forment i el pagaria al mateix preu⁵⁸⁷, la qual cosa denotava clarament aquesta dificultat de vendre forment vell en el moment que venien les noves collites. Les ordinacions també havien d'evitar, però, combinacions de forments que malmetessin la qualitat dels forments. D'una banda, la mescla de forments de diferents qualitats generades pel seu estat de conservació no estava autoritzada, sinó que diferents ordinacions posen en evidència que els consellers feien segregat el gra de menor qualitat i que es posés a la venda en condicions especials si eren trobades algunes deficiències en les seves propietats. De l'altra, cal tenir en compte tots els exemples d'ordinacions que s'adrecen a evitar que poguessin fer combinacions de farines que es consideressin que empitjoraven la qualitat del gra.

⁵⁸⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7, (1380-1491), fol. 83 v.

⁵⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7, (1380-1491), fol. 92 r.

⁵⁸⁷ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. !B. Notularum. XIV-7.

3.5.2. L'ordenació dels tipus de pans

Els criteris de diferenciació dels tipus de pa depenien del cereal emprat i del pes de la massa. Existien dos tipus de pans bàsics diferenciats pel seu pes, que les ordinacions esmenten en diferents ocasions: els pans doblers i els pans dinals. En el període 1333-34 trobem la primera cita referida als tipus de pans dinerals i doblers, on s'indica que són els únics tipus pa que es podran elaborar amb les farines autoritzades⁵⁸⁸. En 1334, una nova ordinació estableix que no es podran pastar i vendre pans doblers, sinó només dinals⁵⁸⁹. En el període 1338-39, trobem reiterada la prohibició que cap flequeres o bescuiter pugui elaborar pans doblers i s'estableix que caldrà servir pans dinals o bé maials, és a dir, la meitat d'un pa dinal⁵⁹⁰. També a partir del 16 de desembre de 1368 apareix per primer cop una disposició referida al fet que tothom que aporti a Barcelona pa cuit per vendre'l, haurà d'afegir una unça més en cada pa dinal respecte al pes dels pans cuits que s'elaboren a la ciutat⁵⁹¹. Aquesta disposició és confirmada el 1380, quan s'estableix a més a més que els pans doblers hauran d'incrementar-se en dues onzes el pes si venen de fora, respecte als de la ciutat⁵⁹². Les estrictes ordinacions dels tipus de pa i el seu control del pes van perdurar en les dècades següents, però esdevingueren més laxes en el temps de la crisi de 1374-75. Així, el 12 de febrer de 1375, els consellers estableixen que per tal que la ciutat pugui ser més ben proveïda de pa, que els estrangers puguin introduir pa a la ciutat al pes i preu que desitgin, sense que per això incorrin en cap ban ni puguin ser embargats⁵⁹³. La següent ordinació que fa referència a pans dinals data ja de febrer de 1376 i estableix que tots aquells que pastin pa hauran de pans dinals amb una tercera part del pa que pastaran, ja sigui pa blanc o pa de sedàs⁵⁹⁴.

Rarament, però, apareixen esmentats els pesos que han de tenir els pans que es comercialitzen. L'1 de febrer de 1389 els consellers van establir que aquells

⁵⁸⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v.

⁵⁸⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 34 v.-35 r.

⁵⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 25 r.

⁵⁹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-2 (1365-1372), fol. 24 r.

⁵⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 21 v.

⁵⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 75 v.

⁵⁹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 86 r.

que pastessin pa per vendre que fos fet amb gra de xeixa haurien d'introduir en el pa dobler 15 onzes i en el pa dinal 7 onzes i mitja, respecte als quals s'insisteix que es facin ben cuits i assaonats⁵⁹⁵. El 13 de maig es modifica el pes del pa de xeixa, tot ordenant que fos a partir d'aquell moment de 15 onzes i mitja⁵⁹⁶. Si que era més freqüent limitar les possibilitats de diversificar els tipus de pa: una disposició específica apareix el 16 de desembre de 1368, quan els consellers prohibeixen que cap persona que pasti pa a Barcelona no podria elaborar-lo de manera similar a la forma de pastar de la vila de Sant Boi, ni en altres viles de fora de la ciutat, sinó d'acord amb la forma habitual de la ciutat⁵⁹⁷. Un dels elements que més preocupació manifesten en els consellers és la preservació del pes regulat del pa. En la dècada de 1380, les ordinacions condemnaven les modificacions en el pes del pa. El 1380, en el cas que el pa que es vengués fossin trobades dotze o més pans amb un pes inferior al disposat pel mostassaf, l'infractor pagaria quatre sous, mentre que en el cas que hi hagués una quantitat superior de pans, la pena serà de 20 sous. Més tard, el nombre de 1386, el llinard de canvi del valor de la infracció passa dels dotze pans a divuit⁵⁹⁸.

A banda d'aquests productes, destacava pel seu ús el bescuit. El bescuit era el producte bàsic de l'alimentació en les embarcacions que realitzaven travessies de diversos dies per les costes mediterrànies. Era anomenat bescuit o "pa bescuit". S'elaborava amb una farina que assolía una gran durabilitat mitjançant un procés de doble cocció al forn. Amb aquest doble procés, es garantia el seu consum durant un llarg període de temps i només s'havia de remullar abans del seu consum. A les embarcacions sempre hi havia els dos tipus de bescuit, un per a la marineria, el bescuit bru, i un altre per al capità i els oficials, el bescuit blanc. El bescuit era embarcat segons la mesura del quintar. En primer lloc sembla es comprava el gra de forment a diversos mercaders de la ciutat, tot seguit es contactava amb diferents forners de la ciutat per tal que molguessin el gra, pastar el bescuit i coure'l. En altres ocasions era el comissionat qui després de comprar el forment el feia moldre i

⁵⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-8 (1387-1393), fol. 77 r.

⁵⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 105 r.

⁵⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-2 (1365-1372), fol. 23 v.

coure directament i el feia ficar en sacs d' "estarliç" comprats expressament. Tot plegat per finalment recollir-lo en una botiga o magatzem de la drassana, des d'on s'embarcava. En alguna ocasió es parla també de l'adquisició de rètols de pa que eren comprats als forners de la ciutat, portats en sacs a la Drassana i carregats en barques a bord de les galeres⁵⁹⁹. Des de 1359 es va nomenar una persona perquè s'ocupés de l'administració del bescuit que s'havia de fer a Barcelona, per tal de subministrar l'estol reial i que implicava la compra de gra, la fabricació i el carregament a bord de la galera.

3.6. L'ORDENACIÓ DELS PROCESSOS DE TRANSFORMACIÓ

3.6.1. El garbellat del gra

El garbellat del gra era una operació que es realitzava sobre el gra abans de ser mòlt, per tal de lliurar-lo de les impureses i brutícies que s'hi barrejaven. Aquest procés és conegut a la documentació amb la denominació "porgar".

Aquesta tasca era responsabilitat d'un ofici específic, el dels porgadors, els quals apareixen esmentats per primer cop a la documentació en l'any 1375. En efecte, és en el 18 de setembre d'aquell any que apareixen les primeres disposicions que s'ocupen en profunditat del procés de garbellat del gra daten del 18 de setembre de 1375 i venen motivades per les condicions en què en aquell moment s'estava comercialitzant el gra. En elles, els consellers declaren que els diferents cereals que es comercialitzen a Barcelona es venen amb molt brossa de palla, de terra i d'altres brutícies, per la qual cosa els ciutadans havien sofert un major perjudici en el període de carestia que s'havia viscut i que encara s'experimentava a la ciutat. En efecte, aquesta etapa del procés apareix com a susceptible d'experimentar amb freqüència males pràctiques. Es per això que els consellers estableixen l'obligació de tots aquells que es dediquessin a la venda de forment a la ciutat de vendre els grans ben porgats i

⁵⁹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 21 r.-22 r.

ben nets de tota impuresa. Aquest procés de porga havia de realitzar-se a les places públiques, és a dir, a la plaça del Blat o al porxo de la mar. Per garantir l'execució d'aquesta operació, els consellers estableixen que els mesurers no puguin mesurar el gra fins que hagués estat porgat i netejat⁶⁰⁰. Aquestes disposicions es veuran reforçades per les disposicions derivades de la creació de la Casa del Pes el 1375, però diferents ordinacions posteriors posen en evidència que el porgat dels grans no es fa correctament. Així, el 17 de desembre de 1379, l'executor de l'ofici de les places amenaça amb suprimir l'ofici a tots aquells que venguin gra mal porgats i confirma totes les disposicions existents per garantir el compliment de la neteja dels grans⁶⁰¹. El 1386, una nova disposició insisteix en la prohibició de mesurar el gra abans que sigui ben porgat i afegeix que tampoc es faci si un com porgat, no ha quedat prou net. A més a més, estableix que un cop finalitzada l'operació, els residus del porgat hauran de ser introduïdes en un sac, per evitar que aquelles no es dispersin en els pallols del forment⁶⁰².

3.6.2. La mòlta del gra

Un cop el gra havia estat garbellat, s'iniciava el procés per a la seva transformació en farina. Curto ha assenyalat ben encertadament que la mòlta era una de les etapes principals de transformació del gra, en constituir el procés central i ineludible de transformació del gra en farina, per la qual cosa els molins esdevenien símbols de poder i sistemes de control des de molts segles enrera⁶⁰³. En efecte, els molins eren instal·lacions fonamentals per al desenvolupament de la vida econòmica barcelonina, en la mesura que depenien d'ells tant la transformació dels cereals com les matèries primeres de la indústria tèxtil. Amb tot, malgrat la seva transcendència, cal assenyalar que l'operació de convertir el gra en farina no va ser objecte de gaires disposicions fins a la dècada dels setanta del segle XIV, quan va impulsar-se la

⁵⁹⁹ ESTRADA-RIUS, A.: *La Drassana Reial a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona: 2004.

⁶⁰⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 94 r.-v.

⁶⁰¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5, fol. 15 r.-v.

⁶⁰² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5, (138-1401), fol. 35 r.

⁶⁰³ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 61.

promulgació d'un conjunt d'ordinacions sobre els moliners, les dimensions de les quals s'aniran ampliant al llarg del temps.

A Barcelona, amb l'establiment del privilegi *Recognoverunt proceres*, l'11 de gener de 1284, els ciutadans tenien total llibertat per fer moldre el gra en aquells molins que volguessin anar, però, en canvi, els flequers i forners tenien l'obligació de moldre el gra als molins de la ciutat⁶⁰⁴. La principal font d'interessos dels molins era el denominat dret de moltura, que un cop més Pere Ortí ha establert per al segle XIV en una setzena part que havia esdevingut monetaritzada i que equivaldria a 6 diners per quartera com a valor més normal. En una aproximació al volum de gra que era mòlt en els molins reials del Rec Comtal, fent servir com a base de compte 40.000 habitants i un consum mínim de blat d'entre 7000 i 8000 tones a l'any, Ortí calcula que en els anys bons podien ascendir entre el 76 i el 90% dels cereals que necessitava la ciutat⁶⁰⁵. Pel que fa a les ordinacions municipals, no establien normalment el valor d'aquest dret, excepte en situacions excepcionals. És el cas del 16 de febrer de 1375, quan en el marc de les greus dificultats per a l'abastament que vivia la ciutat, el consell municipal va establir els següents preus màxims: 14 diners per quartera de forment (8 diners per moldre i 6 diners per transportar-lo), 15 diners per quartera de mestall (9 diners per moldre i 6 diners per transportar-lo) i per ordi o qualsevol altre blat, 16 diners (10 diners per moldre i 6 diners per transportar-lo). De la mateixa manera, en el cas que alguna persona fes una mòlta de mitja quartera o menys, els moliners no podien demanar pel dret de moltura més d'1 diner. A més a més, els consellers prohibien als moliners i els traginers que demanessin a aquelles persones que aportessin el gra al molí pels seus propis mitjans o a través dels seus missatgers el dret de port, sinó només el dret de moltura, i insistien un cop més que en cap cas els traginers podrien demanar més de 6 diners per aportar el gra al forn⁶⁰⁶. Després que la crisi de 1374-75 fos superada, els consellers van procedir a restaurar els drets de moltura que havien existit abans de la crisi⁶⁰⁷.

⁶⁰⁴ ARAGÓ, A. M., COSTA, M. M.: *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. Barcelona: 1971, 22.

⁶⁰⁵ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 325.

⁶⁰⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 85 v.

⁶⁰⁷ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent Ordinacions originals, 1, 27.

Una de les funcions que havien de garantir les ordinacions era la recaptació de les imposicions en el punt de mòlta. És per aquest motiu que des de l'any 1349 els consellers van establir l'obligació dels propietaris o altres persones que aportessin farina als molins de no endur-se la farina del molí fins que no haguessin pagat la imposició que gravava la farina⁶⁰⁸. En aquest mateix sentit, el febrer de 1360 els consellers prohibien als moliners que impedissin l'entrada dels compradors o els col·lidors de la imposició en el molins, tant per reconèixer el gra com per recaptar l'impost⁶⁰⁹. Amb tot, la recaptació de la imposició dins del forn no era suficient per assegurar-ne el pagament, atès que no era obligatori portar el gra a moldre'l als molins. És per aquest motiu que el mes d'agost de 1360, els consellers van promulgar una nova ordinació, en la qual es reconeixia el perjudici que suposava per als beneficiaris de la imposició la manca de regulació de la recaptació en altres àmbits on també es feia la mòlta i per aquest motiu obligaven a tothom que fes moldre el gra en albergs o en altres llocs a pagar correctament la imposició i a dir la veritat en cas que els hi fos requerit per part dels col·lidors⁶¹⁰.

Les disposicions sobre la mòlta també servien per ordenar la circulació del gra molt per la ciutat. Així, el 2 de setembre de 1371, els consellers estableixen que tots els estrangeres que moldran o faran moldre gra dins i fora de la ciutat, no podran tornar a introduir la farina que hauran mòlt a la ciutat. Així, aquells que hagin mòlt dins de la ciutat, hauran de sortir pel Portal Nou i prendre un albarà del guardià que custodiarà el molí on haurà mòlt. Per la seva part, els que hagin mòlt fora, aniran a buscar l'albarà al portal nou i després hauran de marxar⁶¹¹.

⁶⁰⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 17 v.

⁶⁰⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 31 r.

⁶¹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 41 r.

⁶¹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions. IV-1, fol. 39 r.-v.

3.6.3. El pastat de la farina

La regulació dels processos d'elaboració dels pans per part del consell municipal perseguia almenys dos objectius fonamentals:

- Reglamentar el conjunt de tasques que calia realitzar per a l'elaboració dels diferents tipus de gra.
- Establir a través de diferents disposicions diferents tipus de qualitat de pa, establertes a través del pes, les matèries primeres emprades (tipus de gra utilitzats i barreges de farina autoritzades), la grandària, el pes i la cocció.

El grau de detall de les disposicions del consell en aquesta matèria va anar-se desenvolupant amb el pas del temps, mitjançant la promulgació sostinguda de diferents ordinacions, que regularien cada cop més aspectes del procés d'elaboració.

Les primeres disposicions sobre l'elaboració del pa daten del mes de març de 1322. Les primeres disposicions conegudes del consell municipal en aquesta matèria estableixen en primer lloc la forma com s'ha d'elaborar el pa blanc, fent referència a diferents tipus de pa: "fogasses", "refleques" i "pa muflet". La fogassa és un nom habitual que servia per denominar els pans rodons abans o després de ser fornejats i convertits en pa, mentre que "muflet" és una denominació que es deriva de la paraula "mufla", un petit forn dins del qual s'introduïa el pa per protegir-lo de les flames d'un forn normal⁶¹². No hi hem trobat dades sobre el significat del terme "refleques". Així, en aquesta disposició, s'estableix que aquests pans hauran de ser elaborats per part dels flequers amb forment d'Urgell o de Tortosa. Una segona disposició prohibeix que el pa de sedàs, que fa referència a aquell pa elaborat amb una farina prou

⁶¹² ALCOVER: *Diccionari català...*, 7, p. 638.

mòlta com per poder travessar un sedàs molt fi, fos elaborat amb un altre gra que no fos blat⁶¹³

El desembre de 1323, flequers i flequeres es veuen afectats per una nova ordinació, que canvia la lògica de les anteriors. D'acord amb una nova ordinació, només podrien pastar fogasses o pa blanc amb forment de xeixa, un tipus de blat considerat de més qualitat que el forment ordinari, la qual cosa denota un increment de la qualitat del gra en la línia de millorar al mateix temps la qualitat final del pa⁶¹⁴. Aquesta qualitat superior queda ben acreditada en una ordinació del 3 de juny de 1378, quan els consellers prohibeixen que es pugui barrejar forment de xeixa amb qualsevol altra gra, Així, el mostassaf estableix que aquells que pastin pa de xeixa a la ciutat no podran fer barreges en la xeixa d'Urgell ni en la d'Aragó d'un altre gra que no sigui la xeixa d'Empordà, cas en el qual hauran de fer una barreja del 50% de cada tipus de gra. A més a més, de cada pa pastat de xeixa, s'hauria de vendre la meitat en pans dinals⁶¹⁵.

Algunes ordinacions es troben estretament lligades a situacions de crisi i s'entenen només en aquesta perspectiva: així, en el període 1332-33, els consellers prohibeixen barrejar deixalles, escombraries, palla o fang per fer frauds en el forment, l'ordi o qualsevol altre blat⁶¹⁶. En el període 1333-34, els prohòmens prohibeixen també que cap persona pasti pa amb farina d'arròs, amb llegums o amb farina d'arròs barrejada amb un cereal si aquest es fa per vendre. Els pans que es pastaran per vendre només podran ser de forment, ordi, de mill, de panís, d'espelta o de sègol⁶¹⁷. Tanmateix, en el mateix període, una nova disposició autoritza l'elaboració de farines d'arròs blanc, d'arròs vermell i de cigrons, a banda de les de blat, ordi i mixtura⁶¹⁸.

A final del segle XIV, les ordinacions no indiquen només que el pa sigui "bo i bell", sinó també ben assaonat. Així, l'11 de març de 1389, els consellers

⁶¹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 25 v.-26 r.

⁶¹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 16 v.

⁶¹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 132 v.

⁶¹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 20 v.

⁶¹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v.

estableixen l'obligació dels forners que pasti pasta de pa de puja coquin i assaonin bé el pa i s'indica que entre els flequers, aquell pa que es pasta per vendre, a diferència dels temps passats, no es cou ni s'assaona com cal. Aquesta ordinació incideix en el fet que aquest frau és degut a que no s'empra tanta pasta com caldria en els diferents tipus de pa comercialitzats⁶¹⁹.

3.6.4. El fornejat

El fornejat era una altra de les operacions essencials en el procés de transformació dels cereals en pa. Aquesta operació tenia lloc als forns de la ciutat, la funció dels quals era tant coure el pa, com qualsevol altre aliment: tortells, cassoles de carn i de peix, aviram, etc.⁶²⁰ Els forns eren un dels monopolis dels quals gaudia el poder reial a la ciutat, però durant el segle XIV i XV no era explotat per aquell, sinó que constituïa una concessió atorgada a alguns ciutadans. D'acord amb les hipòtesis de Pere Ortí, seria a mitjan del segle XII quan els comtes-reis haurien iniciat la construcció de nous forns com a pas previ per assumir el monopoli sobre aquestes instal·lacions. Així, des del final del segle XII, els forns començarien a ser concedits a ciutadans per regraciar serveis prestats, a canvi d'una sèrie de censos amb un valor simbòlic i que incorporaven a més a més la garantia que no poguessin construir noves instal·lacions al seu voltant, per tal d'assegurar-ne la rendibilitat. Amb tot, en els segles posteriors, una part d'aquesta propietat aniria a parar les institucions eclesiàstiques, a través de donacions pietoses. La construcció de forns va experimentar una forta expansió en els anys següents fins a assolir aproximadament l'existència de quaranta forns al final del segle XIII. Una construcció que tindria lloc de manera descentralitzada i seguint el propi creixement urbanístic de la ciutat⁶²¹. Aquest nombre seguiria creixent durant la

⁶¹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 v.

⁶¹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 104 v.

⁶²⁰ AHCB: Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7, fol. 3 v., 33 v.-34 r., citat per ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 224.

⁶²¹ ORTÍ, P: *Renda i fiscalitat*, p. 201-221.

primera meitat del segle XIV i, en el període 1427-30, totalitzaven més d'una cinquantena a la ciutat⁶²².

La funció de les ordinacions pel que fa al fornejat, era fonamentalment assegurar l'activitat dels forners, garantir la qualitat del pa i assegurar que els forners s'ocupessin exclusivament de les activitats que els hi eren pròpies. La protecció de l'activitat dels forners es manifestava tant en l'ordenació de l'ofici, com en la protecció de les matèries primeres necessàries per al desenvolupament de l'activitat: amb aquesta finalitat, els consellers havien establert una ordinació que establia la prohibició que cap persona pogués comprar en la ciutat o fora de la ciutat llenya de bruc o d'altres arbres que els forners empraven en els seus forns⁶²³.

El procediment de transformació del pa als forns començava amb l'aportació de la farina pastada al forner. A la major part de les cases barcelonines hi havia pastadors, per la qual cosa aquesta pasta podia ser pastada a casa⁶²⁴, però en cas contrari era preparada per part dels flequers. El forner o els treballadors dels forns havien de dipositar al forn la farina pastada durant l'estona necessària per obtenir un pa ben cuit i de qualitat. L'assoliment d'un punt de cocció adequats va esdevenir una de les preocupacions habituals durant les dècades del 1370 i 1380, quan els consellers promulgaren diferents ordinacions sota la consideració que el pa no passava prou temps al forn i per tant no quedava ben cuit. D'acord amb una ordinació de 1377, una mala cocció del pa generava dos tipus de prejudicis: d'una banda, en ser el pa mig cru, pesava més; de l'altra, era perjudicial per a la salut de la població el consum de pa cru⁶²⁵. És per això que bona part de les ordinacions d'aquest període condemnarien aquest comportament i establirien mesures que contra flequers i forners que venien el pa sense haver passat el temps de cocció necessària.

⁶²² Notícia aportada per Pere Ortí, basada en una capbreació: ACA, B, reg. 440, f. 112 v.-113 v., citat per ORTÍ, P: *Renda i fiscalitat*, p. 203.

⁶²³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 34 v.-35 r

⁶²⁴ VINYOLES. T.: *La vida quotidiana...*, p. 158.

⁶²⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 95 v.-96 r.

Els forners eren responsables tant de pastar la farina per fer pa, com de fer el bescuit. El bescuit era encomanat per les persones responsables de proveir les embarcacions, entre elles representants dels consistori municipal però també del poder reial, que havia de proveir les galeres de la ciutat. En la documentació municipal apareixen diferents pagaments realitzats per la fabricació de bescuit. El procediment seguit podia ser encomanar el bescuit a un forner i un cop rebut, pagar el conjunt de despeses generades en l'elaboració. Aquestes despeses podien suposar xifres molt importants. El 27 de juny de 1346, el clavari de la ciutat comptabilitzava 358 lliures i 15 sous deguts al forner Jaume Bonanat, per proveir a dues galeres de la ciutat de bescuit, per les quals el forner rebia en aquesta data de 70 lliures i 18 sous, i la resta la cobraria un mes després a la Taula de Canvi⁶²⁶. Una altra possibilitat era que el forner rebés el pagament per avançat: Arnau Plana, forner, rebia el 20 d'octubre de 1374 11 lliures i 15 sous per a la fabricació de bescuit, les quals es desglossaven de la següent manera: sis lliures i mitja per fer seixanta quintars de forment, a raó de dos sous per cada quartera de farina que calia convertir —això equival a 65 quarteres— i 75 sous per la imposició de cada quartera⁶²⁷.

El pagament del servei de fornejat era conegut com a "dret de puja", pel qual el forner retenia una proporció de la pasta del pa que rebia per coure, la qual després podia vendre cuita. Aquesta proporció no necessàriament havia de ser extreta del total de pasta de pa entregada als forners, sinó que també podia ser substituïda pel seu equivalent en diners. Aquest fet propiciava que les ordinacions al·ludissin sovint als forners com a pastadors de pa, com ara en el període 1333-34, quan els consellers establien clarament que només els flequers ordenats pels prohoms podien pastar pa per vendre, amb l'excepció de les pugues del forment⁶²⁸, o el 1375, quan el mostassaf especifica com s'havia "*de pastar la puja que pendrà en pasta*"⁶²⁹. Pel que fa a la proporció del dret de puja es trobava establerta generalment en un de cada vint pans, però aquest valor fou objecte de variabilitat en funció de diferents circumstàncies.

⁶²⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 84 r.

⁶²⁷ AHCB. Fons municipal. 1E. Administració municipal del pa. Diversos de l'antic consell municipal, 1 (1374-1375), fol. 30 v.

⁶²⁸ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v.

⁶²⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 51 v.

En primer lloc, a causa de les crisis frumentàries, atès que en el marc de la crisi de 1375, els consellers ordenaren la reducció de la proporció de pans⁶³⁰.

El pa de les puges era després comercialitzat a les taules dels fornars, les quals es trobaven situades a la plaça de l'Oli. Les ordinacions municipals insistien des dels anys trenta del segle XIV que a les taules dels fornars no era permès, primer, vendre cap altre pa que no fos pa de puges, i després, altres productes. Així, en el període 1338-39, unes ordinacions prohibien que cap persona pogués situar odres d'oli i gàbies de gallines sobre les taules on els fornars venien el pa de les puges a la plaça de l'Oli⁶³¹.

3.6.5. El reaprofitament i els criteris de salubritat

Des del moment que el gra entrava a la ciutat, calia disposar els sistemes de preservació necessaris per tal de garantir-ne la durabilitat. Algunes ordenacions descriuen acuradament com ha de ser tractat el gra que arribava a través d'embarcacions. L'11 de març de 1322, el consell municipal estableix que tots els sacs de cereals, un cop hagin estat descarregades, hauran de se posades a deu passos de l'escuma de la mar. En la mateixa ordinació s'estableix que les embarcacions no podran ser sobrecarregades per sobre de la seva capacitat i el barquer o gondoler responsable haurà d'assumir els danys que es puguin produir⁶³².

Un altre grup de disposicions són aquelles relatives a l'ús dels residus que es generen durant els processos de garbellat, porgat i molta del gra. La prohibició d'aprofitar els residus del gra no afectava només les places públiques. En el cas dels molins, els privilegis de Barcelona disposen abans del segle XIV que cap persona pot prendre les agranadures que es generaven als molins després de moldre el gra. Aquesta prohibició es ratificada en el període 1301-1302, quant els consellers aproven una ordinació per la qual els senyors dels molins s'han de

⁶³⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 83 r.-v

⁶³¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 25 v.-26 r.

⁶³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 41 v.-42 r.

responsabilitzar que cap persona prengui les agranadures (“escúbia”) dels seus molins. Aquesta prohibició es fa extensiva a tothom, inclosos el responsable del molí o una persona indicada per ell⁶³³. D'altra banda, les ordinacions autoritzen als propietaris que aporten gra al seu molí a recollir “*tota la dita remobra i tota la farina qui sia engir e entorn del mulí*”, tot autoritzant al moliner a recollir i conservar també aquestes restes de la molta per al seu propi consum⁶³⁴. Fins i tot el desembre de 1430, les disposicions de l'executor de la Casa del Pes estableixen clarament que cap persona podia fer anar a cap missatger a les places on tenia lloc el porgat del gra per escombrar les restes que es generaven en el procés⁶³⁵.

3.7. LA REGULACIÓ DEL COMERÇ INTRAURBÀ

3.7.1. Els pesos i mesures del gra

Un dels passos habituals en la compra del gra era procedir a la seva mesura. Les ordinacions de 1301-1302 recullen aquest fet en indicar que els mesurers no podran mesurar el gra fora de la plaça, tal i com era la pràctica habitual de la ciutat⁶³⁶, una ordinació aquesta que trobem confirmada duran el primer quart del segle XIV⁶³⁷. Al llarg del temps aquesta obligació va continuar de forma invariable, de manera que el 5 de gener de 1356 una ordinació ratificava que tothom que tothom que vengués gra ho havia de vendre als llocs i mesures acostumats, sense que cap persona ho pogués trametre a flequeres o altres oficis sense haver fet la mesura⁶³⁸.

La quartera de Barcelona era la mesura que s'emprava més sovint en el càlcul del pes del gra. Amb tot, existien diferències tant entre el valor de les quarteres de diferents territoris catalans, com entre les quarteres dels

⁶³³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 7 r.

⁶³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 7r.

⁶³⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-6 (1378-1517), fol. 78 v.-79 r.

⁶³⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 31

⁶³⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 15 r.

diferents tipus de gra. Durant molts anys la quartera de blat equivaldria a 10 quartans, fins que una ordinació la igualava amb la de l'ordi, de 12 quartans; a partir d'aquell moment, la quartera de 10 quartans passaria a denominar-se "quartera vella". L'ús d'aquesta mesura específica s'estableix per primer cop en el segle XIV en unes ordinacions del període 1314-1315, on s'especifica que els venedors de forment han de mesurar amb la quartera⁶³⁹. Per a procedir al seu pes, es recorria a un envàs de fusta, on era introduït el gra.

Eva Serra ja es feia ressò dels conflictes que es generaven per les diferències entre els diferents valors de la quartera en el moment de pagar la venda de partides de gran entre territoris. Així, el 1332 va produir-se un plet entre mercaders de Barcelona i jurats de Mallorca perquè els primers afirmaven que la quartera d'una partida enviada a Mallorca era més gran del que consideraven els jurats mallorquins, i per tant consideraven que havien de cobrar més⁶⁴⁰.

Pel que fa a les farines, aquestes es regulaven per mesures de pes, no de volum. Les mesures més usuals eren el quintar i la pesa (el quartà equivalia a mitja pesa, una quartera a 6 peses). Per la seva part, el pa elaborat, també calculat naturalment mitjançant mesures de pes, emprava l'unça com a unitat de mesura⁶⁴¹.

3.7.2. Les condicions de la venda de gra

La venda de gra tenia lloc entre unes hores determinades del dia. Les ordinacions de 1301-1302 estableixen que cap persona podrà comprar ni vendre cereals fins que "despertada hagi callat", és a dir, fins que finalitzi el toc de campana de primera hora del matí⁶⁴². El 20 de gener de 1310, els consellers estableixen també que cap flequer o fariner pugui comprar el gra a la plaça

⁶³⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-19 (1354-1359), fol. 58 r.

⁶³⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 17 r.

⁶⁴⁰ Document citat per SERRA, E.: "Els cereals...", p. 86.

⁶⁴¹ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 86.

⁶⁴² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 38 v.

barcelonina o en un altre lloc fins "*après menjar*"⁶⁴³. Aquell mateix any, una nova ordinació precisa que les persones que venguin forment hauran de tenir-ne tots els dies a la venda a la plaça, on l'hauran de exposar a partir de l'hora terça i on hauran de vendre ininterrompudament fins al vespre⁶⁴⁴. Aquesta disposició es completa el 27 d'abril de 1324, quan els consellers disposen que ningú que vengui forment ni cap bastaix podran exposar cap tipus de gra a la plaça fins que el dia sigui ja clar⁶⁴⁵,

El període 1321-22, els consellers estableixen que tota persona que disposés de forment, ordi o altre blat en botigues i a Barcelona, que no fos per al seu consum o del seu alberg, havia de treure cada dia 2 sacs almenys en la plaça del Blat per vendre'l, tasca la qual haurà d'encarregar a un venedor. Un cop aquests dos sacs fossin venuts, el propietari havia de fer venir dos sacs més, mentre disposés de gra per vendre⁶⁴⁶. Es lògic pensar que aquesta disposició, que coincideix amb una altra que estableix l'obligació dels flequers de vendre pa cada dia, fos motivada per les conseqüències del període d'escassetat que s'inicia en aquest anys i que probablement estava afectant notablement el proveïment de gra a la ciutat. Aquesta impressió es confirma en una ordinació posterior, del mateix any, quan els consellers estableixen que qualsevol persona que disposi de gra haurà de posar-lo a vendre, sota una pena de 100 sous. Quan les caresties s'extremen, aquest tipus de disposicions es fan extensives també a d'altres productes. El 1333-34, els consellers ordenen que tothom que tingui arròs vermell, forment, ordi, llegums o altres blats, els haurà de posar a la venda cada dia que hi hagi venda a la plaça del gra, sota pena de 200 sous i de perdre el producte del qual disposin⁶⁴⁷. Més tard, en el mateix període, una nova ordinació estableix que aquells que tinguin forment per vendre hauran de disposar a la plaça quatre mostres de forments, si es ordi tres mostres, i un cop aquestes fossin venudes, que aportessin noves

⁶⁴³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 10 r.

⁶⁴⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 37 v.-38 v.

⁶⁴⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), 27 v.

⁶⁴⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 17 v.-18 r.

⁶⁴⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 28 v.

mostres, havent de vendre el forment a 20 s. la quartera i l'ordi a 15 s. la quartera⁶⁴⁸

El 1325-26, els consellers introdueixen la disposició que només els massips podran vendre gra a la plaça del Blat, en representació d'algú altre, i estableixen la prohibició que cap persona pugui suplir a una altra per vendre el gra per comanda o per lloguer⁶⁴⁹

Una de les condicions fonamentals de la venda són les quantitats de gra o farina que poden ser venudes, juntament amb els tipus de pans que comentem en un altre apartat. Així, el 1316-1317, els consellers reconeixen l'obligació entre aquelles persones que venen farina al palau del rei de vendre, si se'ls demana, mitja peça o un quartó de farina⁶⁵⁰. A llarg del tot el període s'insistirà en l'obligació dels venedors de pa pastat que venguin tot aquell pa que els hi sigui demanat: així, el 13 de setembre de 1426 s'ordena que flequers, fariners i revenedors tinguin l'obligació de servir el pa que els hi sigui demanat, ja sigui blanc, de sedàs o d'algun altre tipus⁶⁵¹.

Un altre condicionant en el procés de venda és l'origen de la primera matèria. Sovint al llarg del període apareixen ordinacions que obliguen a utilitzar en les vendes com a matèria primera el cereal que hagi estat aportat directament o indirecta per part del consell. Aquestes disposicions coincideixen generalment amb els moments en què té lloc l'arribada de grans encarregats per part de la ciutat als mercaders i formenters. Així, en el període 1333-34, els consellers estableixen que tots aquells oficis que pastin pa per vendre hauran de fer servir el forment assegurat per la ciutat, de la mateixa manera que els mesurers no podran mesurar ni fer mesurar a flequers, fariners o altres persones cap gra que no sigui aquell que ha estat assegurat per la ciutat⁶⁵². Aquesta ordinació és

⁶⁴⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 29 v.

⁶⁴⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 15 r.-v.

⁶⁵⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 21 r.

⁶⁵¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 153 r.

⁶⁵² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 30 v.

reiterada amb un altre redactat en el mateix període⁶⁵³, la qual cosa denotaria els problemes de la ciutat per donar sortida als seus stocks.

En temps de crisi, però, les disposicions d'orienten a afavorir la sortida del gra la venda, mitjançant mesures més o menys punitives. Així, el març ed 1375 els consellers ordenen que cap persona pugui embotigar gra, llegums viandes, sota pena de perdre el seu stock⁶⁵⁴, amb l'objectiu clar d'afavorir l'accés al gra i d'evitar-ne l'acapament. El frau en la venda és perseguit a diferents ordinacions, encara que la major part de les disposicions es refereixen a oficis concrets. Malgrat tot, el gener de 1386, els consellers indiquen que els venedors de forment han fet de vegades algunes adulteracions fent barreges amb el gra que van en perjudici del bé públic de la ciutat, motiu pel qual ordenen els consellers que el forment sigui venut bo i sencer sigui quin sigui el seu tipus, sense que es pugui barrejar amb altre gra corcat, vell o podrit, sinó que aquest altre gra hagi de ser venut separatament⁶⁵⁵. Altres disposicions només limiten el circuit de venda. El 5 de febrer de 1366 s'estableix una disposició que separa les vendes que realitzen els ciutadans i els estrangers. Els consellers decreten que cap ciutadà podrà vendre forment o altres cereals que siguin de persones estrangeres, sinó que hauran de ser venuts pels seus propietaris o per les persones que l'acompanyin⁶⁵⁶.

L'any de 1418 va aparèixer les primeres ordinacions que establien les condicions que havien de complir aquells que volguessin vendre gra a les places en nom de terceres. Així, el 3 de març, els consellers van establir per evitar alguns problemes que travessava la venda de forment i altres blats a les places, que a partir d'aquells més totes les persones que volgués vendre gra a les places i porxos del gra que no fossin seus, haurien de donar una caució de 300 lliures barceloneses a l'administrador de la Casa del Pes i de les places, a més de respectar les condicions de venda i els seus preus. A partir d'aquell mes quedaria prohibit que ningú que no hagués pagat la caució en pogués vendre. Les ordinacions especificaven que només caldria realitzar una vegada el

⁶⁵³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 33 v.-34 r.

⁶⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 87 v.

⁶⁵⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5, (138-1401), fol. 36 v.

pagament de la caució i que d'aquestes disposicions quedaven expressament exclosos els massips i els factors dels mercaders⁶⁵⁷

3.7.3. Les condicions de compra

En les condicions de compra cal diferenciar la compra del gra, de la farina i del pa. Mentre que en la compra del gra existia una gran incidència dels agents transformadors del producte, aquesta era menor en la farina i el pa, atès que aquí incidien els revenedors o els consumidors directes. Els ciutadans de Barcelona disposaven dels mecanismes per poder pastar la farina ells mateixos, mitjançant els pastadors, i en el cas que no pastessin el pa a les cases, podien adreçar-se als flequers o a les taules dels forners, a comprar directament el pa pastat o el pa cuit⁶⁵⁸

En el període 1301-1302, els consellers estableixen un límit de cinc quarteres per persona en la compra de qualsevol tipus de gra. Aquest límit no només comprèn la compra diària sinó que es fa extensiu per tot el període de consum d'aquest gra, atès que les ordinacions estableixen que no es podrà comprar més "*tro aquell haia despés*". Aquesta limitació es fa encara més estricta en el cas dels estrangers, els qual no podrien fer compres superiors a tres quarteres de forment o d'ordi. A més a més, una altra ordinació estableix que ni mesurer, ni copers ni "*bastaixs*" podran comprar forment, ordi o altres a cap persona⁶⁵⁹. El mes de març de 1322, els bastaixos son novament exclosos de la compra de forment, excepte en el cas que presenciï la transacció el comprador o el seu missatger⁶⁶⁰, mentre que el desembre de 1323 s'estableix que copers i mesurers només podran comprar el blat necessari per a la despesa domèstica⁶⁶¹.

⁶⁵⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 37 v.

⁶⁵⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-6 (1378-1517), fol. 72 r.-v.

⁶⁵⁸ VINYOLES, T.: *La vida quotidiana...*, p. 158.

⁶⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 30 v.

⁶⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 42 r.

⁶⁶¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 17 r.

Les ordinacions de 1301-1302 també estableixen que les flequeres i farineres hauran de comprar elles mateixes el gra que necessitin i no podran delegar la compra en una altra persona⁶⁶². Entre 1311 i 1313, els consellers van establir un límit d'un sac de gra per dia a flequers i fariners que preparin pa⁶⁶³. Aquest límit canvia el desembre de 1323: els flequers, els bescuiters i els forners no podrien prendre cada dia més de deu quarteres de forment o d'altres grans, mentre que la resta de persones podrien comprar en un mateix dia només cinc quarteres de forment i cinc de civada⁶⁶⁴. Sembla, però, que aquestes disposicions resultaven excessivament estrictes per als oficis dedicats a l'elaboració de farina i el període 1325-26, els consellers modifiquen aquest procediment: a partir d'aquest moment, els flequers, bescuiters i fariners només hauran d'estar-se de comprar més mentre no hagin pastat la meitat d'aquestes deu quarteres⁶⁶⁵. Una nova addició a aquestes quantitats tindria lloc a l'agost de 1326, quan els consellers estableixen que cap persona estrangera pugui comprar més de dues quarteres d'ordi o civada, ni que ningú els hi vengui⁶⁶⁶.

Les ordinacions limiten també en temps de crisi la quantitat de gra que pot comprar cada persona. Els consellers estableixen el 20 de juliol de 1374 que cap persona de qualsevol estament pugui comprar en les places del gra o qualsevol altre lloc de la ciutat forment, farina o civada, mentre en disposi per al seu consum per a més de quinze dies⁶⁶⁷. En aquest sentit, també el 18 de juliol de 1375 s'estableix que cap persona pugui comprar més gra del necessari per a la seva provisió o, en el cas de ser un missatger o altre persona de la mateixa llar, comprar la quantitat necessària per als membres de la unitat familiar⁶⁶⁸.

Al final de la transacció, el comprador era autoritzat a endur-se el gra. Les ordinacions de 1301-1302 estableixen que cap traginer o bastaix pugui llevar el

⁶⁶² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 30 v.

⁶⁶³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 38 r.

⁶⁶⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 16 v.

⁶⁶⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 15 v.

⁶⁶⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 20 v.

⁶⁶⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 34 r.

⁶⁶⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 92 v.

gra de la plaça abans que aquest hagi estat pagat i sempre i quan ho autoritzin els dos prohoms responsables de vigilar la plaça. Aquesta prohibició també es fa extensiva als estrangers⁶⁶⁹. D'acord amb aquestes prohibicions, els consellers també prohibeixen vendre gra "a espera", és a dir, sense cobrar-ho en el mateix moment⁶⁷⁰. Les penes amb què es penalitza al formenter aquesta forma de transacció quan el gra es transfereix d'un formenter a un fariner o a un flequer és l'entrega del forment i també el pagament del seu valor, que es divideix en una tercera part per al veguer i les dues restants per les persones que han rebut el préstec del forment⁶⁷¹. El 1310, les ordinacions afegeixen que els flequers i fariners no podran rebre tampoc préstecs de mercaders per compra el gra i estableixen un cost de 50 sous per al venedor i per al comprador que infringeixin aquesta disposició⁶⁷². Una altra ordenació de 1324 confirma la prohibició de comprar d'una altra manera que no sigui al comptat⁶⁷³. Un cop finalitzada la transacció, era autoritzat el pagament dels drets que estiguessin previstos. El 13 d'abril de 1374 una ordinacions estableix que cap persona podrà rebre el dret de "cops" ni cap altre dret existent sobre els cereals abans que aquest hagin estat venuts i mesurats⁶⁷⁴

3.7.4. El control del preu de compra

És evident que els principals mecanismes econòmics que regien els preus del gra eren l'oferta i la demanda, però també es cert que el municipi no restava al marge del procés de determinació dels preus de venda. Aquesta actuació, que podia esdevenir imprescindible en els anys de dificultats frumentàries, era també corrent en els anys normals.

Algunes ordinacions reflecteixen perfectament les motivacions d'exercir un control sobre la tendència a l'increment del gra. En aquest sentit, un tipus de disposició que ja trobem en el període 1301-1302 es aquella que opera contra

⁶⁶⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 31 r.-v.

⁶⁷⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 6 r.

⁶⁷¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 38 v.

⁶⁷² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 10 r.

⁶⁷³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 33 r.

les modificacions del preu del gra en un mateix dia. Així, cap venedor de gra podria vendre al llarg del dia el gra més car que el preu que s'hagués determinat al començament del dia⁶⁷⁵. Aquesta reglamentació s'ampliaria en el període 1325-26, quan els consellers van determinar que calia mantenir el valor de la primera venda feta en el dia, tot exceptuant el cas que el venedor disposés de dos o més tipus diferents de forment i prohibint que d'un mateix tipus es pugui tenir més d'una mostra⁶⁷⁶. Amb tot, no sembla que aquesta tendència a evitar els increments del preu del gra en un mateix es mantingués durant tot el nostre període. El 27 de febrer de 1363, aquesta disposició havia estat reorientada, atès que una ordinació establia que aquells que venguessin gra a la ciutat podrien pujar en un dia el preu de la quartera de forment 3 diners i 1 diner les quarteres d'ordi i altres grans⁶⁷⁷. El 13 d'abril de 1374, un any de carestia, una nova disposició situava en dos diners la quartera de forment i en 1 diner la de la resta de cereals, d'increment en un mateix dia, sense tenir en compte els dies que no es venguin cereals⁶⁷⁸. D'aquesta decisió es desprèn la consideració que l'increment en la demanda feia impossible als consellers evitar que es produïssin increments en una mateixa jornada i que amb prou feines podien aconseguir uns increments moderats.

Amb la mateixa lògica que les ordinacions anteriors, d'altres disposicions perseguïen contenir els increments en temps de carestia aplicant una forta contenció als preus de venda. Les regulacions concretes de preus màxims són escasses en el Llibre del Consell. Un indicati el trobem en el període 1325-26, quan s'estableix que ningú podrà vendre la quartera d'ordi per sobre dels 6 diners⁶⁷⁹. Més tard, els anys 1333-34, els consellers establien uns preus màxims als quals calia vendre diferents tipus de farina: la de forment, 5 sous 4 diners la peça; la d'ordi, 3 sous 8 diners; la d'arròs blanc 3 sous 6 diners; la d'arròs vermell, 3 sous, 2 diners; la de cigrons, 4 sous 6 diners; la de mixtura, 2 sous 8 diners⁶⁸⁰. Una ordinació posterior, d'aquell mateix any, modificaria lleument

⁶⁷⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 39 v.

⁶⁷⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 30 v.-31 r.

⁶⁷⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 15 r.

⁶⁷⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 73 r.

⁶⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 40 r.

⁶⁷⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 15 r.-16 v.

⁶⁸⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 v.

els preus, fins a 4 sous 6 diners la peça de farina de forment; 4 sous la d'ordi, i prohibiria novament fe barreges de farines amb altres productes⁶⁸¹. Sembla que aquesta conducta del consistori no és exclusiva de Barcelona en aquestes dates, com testimonia una notícia datada en el mes de juliol de 1334, quan els jurats de Tortosa fixaven la venda de blat a sis lliures per cafís o bé a quatre sous l'arrova de farina⁶⁸²

Molt sovint la intervenció sobre els preus es trobava lligada a respostes a situacions de crisi i en aquells casos la voluntat d'intervenció podia topiar amb dificultats, que obligaven a rectificacions. El 15 de gener de 1375 els consellers proclamen la rectificació d'una disposició sobre el gra, per la qual els forners restaven obligats a prendre un pa de puja per cada trenta pans fornejats mentre la quartera de gra seguís al preu de 20 sous, però a causa de l'increment que s'havia produït de la mateixa, els consellers van considerar que aquesta era una proporció molt elevada i van restablir l'equilibri anterior d'un pa en pasta per cada cinquanta pans, mesura que havia de durar mentre la quartera seguís sent venuda a la ciutat a la quantitat de 50 sous⁶⁸³. Uns mesos després, el 14 de febrer, es constata que havia tingut lloc una reducció del preu del gra, atès que els forners tornaven a conservar-se un pa de cada trenta, però els consellers estableixen que només poguessin disposar del pa, de cada 40 puges⁶⁸⁴

3.7.5. La revenda de gra

Una de les qüestions que més atenció reclamen a les ordinacions de la ciutat és la revendre de gra. Des de començament del segle XIV trobem disposicions dedicades a exercir un control restrictiu sobre la revenda de diferents tipus de gra.

⁶⁸¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 29 v.

⁶⁸² La datació d'aquesta notícia és aproximada. Veure CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 54.

⁶⁸³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 83 r.-v.

⁶⁸⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 84 v.

Durant el primer quart del segle XIV, predominen les disposicions dures contra els revenedors per part del consell de la ciutat. La primera referència és del cicle anual de 1301-1302, quan els consellers estableixen la prohibició de comprar grans i farines de forment, d'ordi o d'altres tipus de grans per revendre-les, excepte a mercaders i botigueres que comprin civada per revendre-la al detall⁶⁸⁵. El març de 1322, s'estableix que ningú podrà comprar gra per revendre'l a quartera⁶⁸⁶, la qual cosa denota que en aquell moment es dóna una autorització tàcita de vendre el gra al detall. Més tard, el 1323, una nova disposició endureix ostensiblement la prohibició de revendre gra: els consellers prohibeixen la revenda de tot tipus de gra, que es penalitza amb una multa de mil sous o bé amb la pèrdua d'un peu o el puny⁶⁸⁷. Aquesta ordenació és moderada l'any següent, quan malgrat vedar-se la compra de gra a Barcelona per revendre'l, el ban es redueix a 200 sous⁶⁸⁸

Durant el període de lo Mal Any Primer, els consellers van reduir el dret a fer revendes de forment, ordi, civada o espelta als ciutadans de Barcelona, encara que van establir que no podrien comprar més de 5 quarteres amb aquesta finalitat⁶⁸⁹. L'any següent, però, els consellers prohibirien que ningú comprés pa per revendre en el territori de Barcelona⁶⁹⁰. Aquesta prohibició es continuada per una nova ordinació del període 1340-41, que estableix que cap persona podrà comprar forment, ordi o civada per revendre-la⁶⁹¹

L'1 de juliol de 1356, les disposicions sobre la revenda de cereals van ser novament modificades. Una ordinació municipal emesa per manament del veguer establia que cap revenedor ni altra persona podria comprar en el terme de Barcelona per revendre fins a l'hora de vespres, excepte aquells revenedors que venien al detall, és a dir, a quartans o a migs quartans, de manera que tampoc podrien adquirir més d'una quartera de cereal i mitja de llegums⁶⁹². El 28 de gener de 1363 aquesta disposició, referida però en aquest cas a l'ordi i la

⁶⁸⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol.6 r.

⁶⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 41 v.-42 r.

⁶⁸⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 16 r.

⁶⁸⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 33 r.

⁶⁸⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 20 v.-21 r.

⁶⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 v.

⁶⁹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 21 r.

civada, de no comprar per revendre fins l'hora de vespres es fa extensiva també als hostalers. Tanmateix, el límit màxim que es pot comprar cada dia queda establert en tres quarteres per part dels hostalers i una quartera per part dels revenedors⁶⁹³. El 29 de juliol del mateix any, una nova disposició limita la possibilitat de comprar cereals als revenedors al forment, atès que els consellers prohibeixen que ningú pugui comprar ordi, civada o altres "blat menut" a revenedors o hostalers⁶⁹⁴.

Una nova prohibició de revendre gra es promulgada el 21 de juny de 1374, enmig de la carestia d'aquell any, que afecta a tot tipus de cereals⁶⁹⁵. Aquesta disposició es matisa, però, el 27 de juliol de 1374, quan els consellers estableixen que cap revenedora compri més de mitja quartera de mill o de panís i que no compri més fins que hagi venuda aquella mitja quartera, però prohibeixen a revenedors i hostalers la comprar d'ordi per revendre o per donar als animals, els quals hauran de ser alimentats amb civada o espelta⁶⁹⁶. Novament el 12 de març de 1375 apareix una disposició que prohibeix a tota persona vendre gra o farina comprats dins la mateixa ciutat, sota la pena en aquest cas de ser penjat públicament⁶⁹⁷. El 12 de març de 1375, una ordinació regula les quantitats màximes de productes que es poden comprar per revendre, entre els quals trobem els llegums, que presenten els següents màxims: 1 quintar de cigrons i 1 quartera de faves⁶⁹⁸. El 30 de juny de 1375, malgrat que perdura la prohibició de revendre gra comprat al territori de Barcelona, els consellers estableixen que per tal que pugui comprar-se civada per als animals, els hostalers i revenedor podran comprar ordi o civada a la plaça del Blat, fins a la quantitat d'un quartera més enllà del migdia⁶⁹⁹. El 9 d'abril de 1376, però, els consellers admeten que els revenedors o els hostalers puguin comprar per revendre ordi, civada, mill, panís i altres blats menuts, els quals els hauran de comprar a les places on es ven el gra i en una quantitat màxima de dues quarteres en el cas dels hostalers, i d'una quartera en el cas

⁶⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-19 (1354-1359), fol. 56 r.

⁶⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 75 r.

⁶⁹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 75 v.

⁶⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 44 v.

⁶⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 46 r.-v.

⁶⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 86 v.

⁶⁹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 87 r.

dels revenedors⁷⁰⁰. En aquell mateix any, el 14 d'agost, els consellers insisteixen en la prohibició que cap persona pugui comprar farina a la ciutat per revendre-la, excepte per al seu consum i els flequers que la pastin i la venguin⁷⁰¹.

El 1390, s'ordena que els hostalers i els revenedors que acostumaven a revendre civada, ordi, mill, panís o altres grans al detall que comprin aquells grans a les places i que no comprin més de dues quarteres al dia i després del migdia⁷⁰². El 21 d'agost de 1392, s'ordena que els revenedors d'aquests grans no podran comprar-los a les places fins després de l'hora de vespres⁷⁰³

3.8. LA SOBIRANIA COMPARTIDA AMB EL PODER REIAL: LES FUNCIONS DEL MOSTASSAF I EL RESPONSABLE DE LA CASA DEL PES

3.8.1. El mostassaf

Les funcions del mossatassaf són una de les més significatives en la gestió que realitzava el municipi de l'ordenació del mercat municipal del gra i un dels principals signes de la creixent autonomia municipal en aquest àmbit, a partir del segle XIV. Aquesta figura no ha estat objecte encara d'un estudi ampli i monogràfic del paper que va ocupar en el context del Consell de Cent en els darrers segles medievals i en els primers de l'Edat Moderna, però amb el pas del temps s'han anat fent diferents aproximacions, que ens permeten contextualitzar la figura en els municipis ibèrics⁷⁰⁴ i en la mateixa ciutat de

⁶⁹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 88 r.

⁷⁰⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 119 r.-v.

⁷⁰¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1326), fol. 120 r.

⁷⁰² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 68 v.

⁷⁰³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 80 r.

⁷⁰⁴ Per exemple, CHALMETA, P. *El señor del zoco en España: Edades Media y Moderna. Contribución al estudio de la historia del mercado*. Madrid: 1973; SEVILLANO COLOM, F. "De la institución del mustaçaf de Barcelona, de Mallorca y de Valencia": A: *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXIII (1995), p. 525-538. A aquests treballs cal afegir totes les aproximacions monogràfiques a la figura dels mostassafs d'altres municipis del territori de la Corona.

Barcelona⁷⁰⁵. Tal i com indica Bajet, la creació d'aquesta figura data de l'any 1339 i va ser creada per un privilegi atorgat per Pere el Cerimoniós, a petició dels consellers de la ciutat⁷⁰⁶, encara que el 1332 també es detecta un nomenament esporàdic de tres racionals i dos mostassafs, sota el regnat d'Alfons el Benigne⁷⁰⁷. D'acord amb el privilegi, l'elecció tenia lloc mitjançant la presentació al rei, al batlle general de Catalunya o al seu lloctinent en el dia de Sant Andreu d'una terna de candidats, entre els quals resultava escollit un; el dia d'elecció es traslladaria després a la diada de Santa Llúcia. Les seves atribucions abastaven la vigilància i el control dels punts de venda, tot incidint en el control dels pesos i les mesures, l'organització de les places i els espais que acollien el mercat, la regulació de la distribució, la comprovació de les vendes i el control de qualitat dels productes. També ostentava atribucions judicials per resoldre els conflictes d'interessos generats en el tràfic mercantil. En aquesta tasca era auxiliat primer per dos saigs i després per altres auxiliars: pesadors, afinadors, cònsols, veedors per als diferents oficis...⁷⁰⁸

Vela caracteritza amb claredat les funcions del mostassaf durant el segle XIV i XV: mentre que aquest oficial s'ocupa de realitzar aquest control sobre els seus àmbits d'actuació, són els consellers a través de les ordinacions els responsables de crear el marc en el qual actua, la qual cosa converteix a aquesta figura en un oficial reial amb capacitat d'executar les ordinacions municipals⁷⁰⁹ i al municipi en els elaboradors d'unes normatives ben adaptades a la realitat barcelonesa i en constant transformació, que el propi municipi considera essencial per al bon desenvolupament de l'activitat econòmica a la ciutat. Resta, doncs, en el municipi el poder legislador que fonamenta les actuacions del mostassaf⁷¹⁰. D'aquesta manera, hem de considerar els

⁷⁰⁵ Gràcies sobretot al treball de BAJET I ROYO, M. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del «Llibre de les Ordinacions»*. Barcelona, 1994; VELA i AULESA, C. "Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades": A: *Barcelona, Quaderns d'Història*, 5 (2001), p. 19-46, i també RIERA, S. "El mostassaf i el control del consum". A: *Avenç*, 60 (1983), p. 389-393.

⁷⁰⁶ BAJET, M. "Policia de mercat i control del comerç en el mercat local". *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó: el món urbà a la Corona d'Aragó, del 1137 al Decret de Nova Planta*, III, p. 56-61.

⁷⁰⁷ SALRACH, J. M. "Vida i institucions polítiques". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SORBEQUÉS I CALLICÓ, J. *Història de Barcelona*. Barcelona, 1992], p. 282

⁷⁰⁸ BAJET, M. *El mostassaf de Barcelona...*

⁷⁰⁹ En paraules de Vicens Vives, un càrrec "mix, semireial i semimunicipal" (a VICENS, J. *Ferran II i la ciutat de Barcelona. 1479-1516*. Barcelona: 1936, citat per VELA, C. "Les ordinacions de mercaderies...", p. 20).

⁷¹⁰ VELA, C. "Les ordinacions de mercaderies...", p. 20 i 24.

consellers com els principals impulsors de les ordenacions municipals, encara que el cert és que sovint les ordenacions emeses per part del municipi eren impulsades per part de grups de ciutadans o de representants d'algun ofici, que sol·licitaven la intervenció del consell en qüestions que els hi resultaven perjudicials o per regular una sèrie d'aspectes que restessin sense ordenar. Segons Vela, un cop eren cridats, els bans entraven en vigor i s'hi mantenien fins que eren revocats o corregits, malgrat que indica que potser en els primers temps la seva vigència es mantindria fins que acabés el mandat de l'autoritat que l'havia manat, la qual cosa explicaria la reiteració en la documentació d'un mateix ban any rera any⁷¹¹.

Els registres conservats per a l'estudi de l'actuació del mostassaf es concentren fonamentalment en la sèrie 1B-V *Ordinacions especials*, en els volums 1-4 i 7-8, que no formarien una sèrie completa dels anys 1349-1393 per la pèrdua d'un volum intermig, entre el 2 i el 3, que abastaria el període 1356-1365, i en les recopilacions que abasten aquest anys i els posteriors: els registres 9 i 10 de la sèrie i el "Llibre d'Ordinacions", una recopilació de 1560 transcrita i editada per Bajet⁷¹². Per aquest motiu, malgrat que el privilegi data de 1339, la primera actuació detectada a les ordenacions del mostassaf referida als cereals té lloc el 1349, quan és reiterada l'obligació de tots els flequers i de totes les persones que tinguin pa per vendre, hagin de pastar pa cada dia i dur-lo als punts de venda.⁷¹³

L'estudi del llibre de comptes de Berenguer Morey, mostassaf de Barcelona, de l'any 1401, revela que els ingressos que generava la mostassafia a través de les ordenacions del forment eren els més importants de tots. En aquest llibre ocupen els ingressos vinculats al blat un 32,13% del total i sumen un valor de 150 lliures 2 sous i 4 diners. Les principals transgressions motivadores de les sancions eren la compra, venda o pastat de pa que no era de la ciutat, gravada en aquell moment amb 200 sous (79 de les 133 sancions hi corresponen), per la qual s'acaben pagant quantitats força inferiors; la venda de pa a un pes

⁷¹¹ VELA, C. "Les ordenacions de mercaderies...", p. 27 i 28.

⁷¹² Per una aproximació a la problemàtica a l'estat de la documentació del mostassaf de Barcelona, veure VELA, C. "Les ordenacions de mercaderies..."

inferior a l'indica; la detecció de pa en mal estat, i una infracció vinculada al dinal; la segona i tercera es trobaven gravades amb 20 sous i la darrera amb 10 sous. Les persones sancionades eren flequers, forners, fariners o formenters⁷¹⁴

Per les seves atribucions, el mostassaf completarà el desenvolupament legislatiu de les ordinacions que regulen l'ordenació del mercat del gra a la ciutat, sempre sota la supervisió dels consellers. A mesura que es desenvolupa aquesta institució, va esdevenint el principal referent regulador i en el segle XV la pràctica totalitat de les disposicions sobre les activitats transformadores del gra en pa quedaran sota la seva supervisió. És per això que aquesta figura, juntament amb el responsable de la casa del Pes, esdevindran els principals reguladors de la circulació del gra dins la ciutat.

3.8.2. La creació i desenvolupament de la Casa del Pes

L'estudi del paper d'aquest nou instrument d'ordenació sobre el mercat urbà del cereal es veu afavorit per la disponibilitat a la sèrie 1B-V *Ordinacions Especials* de dos volums recopilatoris de les regulacions establertes per l'administrador de la Casa del Pes (registre 5 i 6), que abasten els anys compresos entre 1378 i 1517. La seva formació deriva d'un privilegi atorgat per part del rei el 3 d'abril de 1375 a Lleida i validat el 29 de juny de 1378 a Barcelona, segons la qual es creava la Casa del Pes, qui a partir d'aquell moment ordenaria la trajectòria que han de seguir les partides de gra. La Casa del Pes se situava davant del monestir dels Agustins, al costat de la carnisseria. Per al seu funcionament es designen en primera instància quatre individus: Guillem Gibert, Bernat Rovira, Pere de Rius i Llorens Llobet, els quals s'ocuparien de pesar els grans a l'esmentada casa, i que ja havien jurat practicar lícitament l'ofici davant el batlle general de Catalunya, Pere Sa Costa. Uns anys després, el fogatge de 1399 descrivia la seva ubicació en la illa

⁷¹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-1 (1349-1356), fol. 4 r.

⁷¹⁴ COMELLAS I SOLÉ, J. "El mercat barceloní a través de la momstassaferia a principis del segle XV". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó: Edat Mitjana*. Lleida: 1995. vol. 2, p. 99-100.

de cases compresa entre el carrer Vermell, el de Sant Cugat i la plaça de la Blanqueria, per tant davant el casal del Mar i a prop del de Sant Pere⁷¹⁵.

D'acord amb el privilegi real, la Casa del Pes era regida per un administrador que, seguint el model d'elecció del mostassaf, era escollit per part del rei, o en el seu defecte per part del batlle general de Catalunya, entre dues persones proposades pels consellers en el dia de Santa Llúcia. De la mateixa manera, l'administrador era responsable del compliment i execució de les ordinacions emeses pels consellers. Quant al seu àmbit d'atribucions, abastava el control del pes del gra i dels pesadors, la preservació del pes i la qualitat del gra transportat als molins de la ciutat i el control de qualitat en el porgat del gra⁷¹⁶.

Hem esmenat que la crisi de 1375 va posar en crisi els mecanismes de proveïment de la ciutat de Barcelona. Els propis consellers reconeixen el 7 de juliol de 1375 que la crisi ha produït un gran nombre de fraus entre els moliners i els traginers⁷¹⁷, vers els quals ja s'havien desenvolupat diferents ordinacions en els mesos anteriors. En efecte, aquesta crisi va posar en evidència les limitacions del sistema de control de l'ordenació del mercat, tal i com s'havia realitzat fins a aquells moments i per aquest motiu s'obrirà un període de reforma, que es desenvoluparà a partir de la creació de la Casa del Pes. Així, través d'un primer conjunt d'ordinacions, els consellers estableixen el 7 juliol de 1375 que a partir d'aquell moment tot el gra que sigui aportat per part dels traginers o per part dels seus missatgers als molins haurà de ser pesat per terceres persones designades per la ciutat. Les primeres ordinacions que es generen en relació a la Casa del Pes tenen a veure amb la motivació principal de la seva creació, és a dir, fer un control exhaustiu del pes del gra, mitjançant una doble pesada de les partides transportades per part dels traginers, abans i després de la mòlta del gra. Així, els traginers que aportessin gra als molins a partir d'aquell moment, havien de passar primer per la casa del pes i fer pesar el gra per les persones escollides. Després els traginers

⁷¹⁵ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 318.

⁷¹⁶ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent 1B-V 1B. Ordinacions especials (1378-1401), p. 1 v.

⁷¹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 90 r.

podien anar al molí i cop molt el gra, haurien de tornar a passar per tal de pesar la farina resultant. La infracció d'aquesta norma es penalitzaria amb 200 sous. També s'especificava que dels pesadors, almenys haguessin d'estar dues persones permanentment a la casa, els quals havien de pesar tot el gra que els hi fos aportat, i a continuació preparar una escriptura on s'indicava el pes del gra, el tipus de gra, el nom del seu propietari, el nom de la persona qui el transporti (traginer, missatger o altre persona) i el nom del molí on l'anirà a moldre. Un cop anotades aquestes dades, el sac havia de ser lligat i posar el segell de la casa del pes, per tal que el traginer transportés el gra segellat al molí on l'havia d'aportar. Un cop en el molí, el moliner havia de comprovar que el segell estava intacte i que no s'havia tocat res. A continuació el moliner havia de moldre el gra i després lligar novament el sac i posar en la lligadura el segell que li hagués estat entregat per part de la ciutat. Tot seguit el traginer o la persona que transportés el gra havia de tornar a la casa del pes, on el pesador reconeixeria el segell del moliner i pesaria el gra. Després de la segona pesada, s'esperava que el gra seguís pesant el mateix que a la primera, excepte en una lliura i els pesadors tornaven a anotar el pes, en aquest cas de la farina, per tal que es pogués fer evident si el pes resultant era equivalent al pes del gra obtingut en la primera pesada. En el cas que hi hagués hagut una minva en el pes del gra de la primera a la segona pesada, el pesador ho hauria de transmetre als saigs designats per part del batlle i aquests s'adreçarien al molí per tal que el moliner responsable aportés el cost del gra que faltés d'acord amb el seu preu. L'actuació dels saigs havia de fer-se immediatament després que els pesadors els hi comunicessin, sense esperar cap requeriment del batlle, i la seva actuació havia de ser retribuïda per part del moliner responsable. D'altra banda, en el cas que el pesador, en examinar la farina, notés que no estava en condicions i per tant que en el transcurs del transport la farina havia estat substituïda per farina en mal estat o d'un altre gra, el pesador havia d'informar als saigs per actuar contra el moliner. S'establí al mateix temps que ni moliners ni saigs podien prendre res del gra que aportarien i que els saigs havien de denunciar els fraus després als batlles per tal que actuessin contra els molins. Per tal de prevenir més encara el frau dels moliners, els consellers també van prohibir que els moliners pogués tenir al

molí cap pes, romana i calestons o que pesessin cap sac de blat i de farina. Finalment, establien que els traginers o altres persones portadores de gra havien d'estar retribuïts en la seva funció amb els salaris acostumats.

L'establiment d'un control més rigorós sobre el circuit del gra serà seguit el 20 de desembre de 1376 amb el nomenament de Francesc de Gualbes com a oficial responsable tant de controlar els fraus de moliners i traginers, com el porgat dels grans, per a la quals cosa els consellers promulgaran un conjunt d'ordinacions que matisaran o reiteraran les disposicions ja fetes en els anys anteriors⁷¹⁸. En aquestes s'estableix que aquells que facin moldre només mitja quartera de gra o menys no tindran l'obligació d'anar a la Casa del Pes, però sempre i quan que en aquell dia només facin moldre mitja quartera⁷¹⁹. El 1382, a més de confirmar-se les disposicions anteriors, foren dictades noves disposicions relacionades amb la Casa del Pes. Així, es va prohibir a qualsevol persona que practiqués el joc a l'interior de la Casa del Pes, tant de daus com de cartes o taules, i també s'establia la prohibició de llençar brutícies o orinar-hi⁷²⁰.

L'entrada en funcionament de la Casa del Pes va generar alguns problemes nous en l'ordenació del circuit urbà del gra. L'1 de setembre de 1380 els consellers indiquen en una ordinació que per tal que els grans que eren transportats a la Casa per part de traginers o altres persones fossin pesats, els sacs havien de passar a dins llargs períodes de temps, durant els quals els grans s'arribaven a fer malbé. Cal tenir en compte que el gra és un producte delicat, que cal remoure periòdicament per evitar que l'excés de calor faci que fermenti i es podreixi. Per aquest motiu, els consellers van determinar que els sacs de gra que fossin aportats a la Casa del Pes es pesessin immediatament i fossin transportats al molí i els sacs de farina portats al seu propietari. Per tal de fer efectiva l'ordinació, els consellers van donar un termini de dos dies per traslladar tot el forment que encara fos dipositat a la Casa⁷²¹.

⁷¹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 8 r.-10 v.

⁷¹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-5 (1378-1401), fol. 10 v.

⁷²⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 29 r.

D'altra banda, no és fins el 19 de desembre de 1383 que es regula el procés de devolució de la farina pesada al seu propietari. Així, els consellers ordenaven aquell dia que cap persona podria treure de la Casa, fins que hagués estat reconeguda i pesada pels pesadors. Un cop fet el reconeixement, els pesadors havien de tancar i segellar el sac de farina expedir un albarà. A continuació la farina havia de ser aportat directament al seu propietari, al qual li seria entregat l'albarà. En aquell moment i un cop entregat l'albarà de la Casa, el propietari de la farina havia de pagar els drets de moltura, el qual consistiria en aportar dos diners per cada lliura de farina de forment, tres malles per lliure de mestall i 1 diner per lliura d'ordi⁷²².

El 23 de gener de 1386, les ordinacions aprovades sobre la Casa del Pes són revisades i ampliades amb diferents especificacions per als diferents oficis. Pel que fa a les atribucions de la Casa del Pes, ara s'especifica clarament l'obligació dels traginers o dels moliners d'esmenar les mancances de gra en les saques de forment, mitjançant l'addició de la diferència de farina resultant de la doble pesada, la qual haurà de tenir lloc abans d'abandonar la Casa. També s'establia la prohibició que els moliners o traginers manipulessin els llibres de la Casa i que cap persona pogués beure o menjar en el seu interior⁷²³. El desembre de 1388 s'hi afegeixen noves precisions. Per evitar els fraus els consellers consideren necessari obligar a aquelles persones que portin gra al molins a donar els seus nom i cognom i l'ofici o dir el del propietari del gra, i que hagin de fer sagrament de dir la veritat. A més a més, estableixen que els venedors només podran tenir en un pallol el gra d'un mateix tipus i prohibeixen separar-los mitjançant estores o altres objectes o emprar estores velles o podrides⁷²⁴.

La incidència de les ordinacions de la Casa del Pes s'adreça de vegades específicament a l'àmbit del funcionament del mercat, amb l'objectiu de combatre els fraus. En aquest sentit, sembla que la identificació de l'origen del gra resultava difícil als pesadors de la Casa del Pes, en la mesura que el 13 de

⁷²¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 15 v.-16 r.

⁷²² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 29 v.

⁷²³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 31 r.-33 r.

maig de 1389 una nova ordinació insisteix en l'obligació que ningú podrà donar, prestar o vendre farina o forment, ni fer-lo moldre, si no s'indica sota jurament el nom del propietari de qui serà el forment⁷²⁵

Aparentment, amb el pas del temps, el rigor de les exigències de la Casa del Pes no era prou respectat per part de les persones que hi anaven a pesar els grans. El mes d'abril de 1397 s'indicava que els traginers aportaven i portaven forment a la casa del pes i que el deixaven sense pesa i no deien el nom del seu propietari, per la qual cosa s'ordenava que els traginers haguessin de fer pesar el gra tot just l'haguessin aportat a la casa i a continuació fer escriure el nom del propietari del gra⁷²⁶. Per aquest mateix motiu, el 21 de novembre de 1398 s'ampliava el nombre de pesadors de la casa del pes de tres a quatre. L'ordinació per la qual s'estableix l'ampliació reconeix que la casa "*era fort en mala disposicio e ordinació*", perquè no es podia atendre adequadament el segellat dels sacs i la reposició dels sacs que presentessin falles, les quals estarien tenint lloc contínuament, sense que els traginers o els moliners poguessin ser detectats en la pràctica de cap frau i en conseqüència ser castigats. L'obligació del quart pesador seria a partir d'aquell moment restar on es pesava el gra i la farina i anar pesant, segellar els sacs i restablir les falles que es detectessin en ells. A més a més havia d'ocupar-se de recollir els diners que els moliners havien de retornar per les falles detectades en els sacs pesats el mes corrent i l'anterior, remetre la informació dels diners recaptats a l'administrador de la casa, els quals informarien als racionals de la ciutat., i finalment restituir al clavari en el cas que hi hagués alguna resta⁷²⁷. Paral·lelament, un compte del clavari del 30 de gener de 1399 per valor de 16 lliures i deu sous, per la contractació d'una persona més que donés suport a la tasca dels pesadors, segons la nota del compte "*ocupats en lo pes en lo compte del pes que tenien ab los traginers*"⁷²⁸.

⁷²⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 48 v.-49 r.

⁷²⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 49 r.-v.

⁷²⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 91 v.-92 r.

⁷²⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 97 r.-v.

⁷²⁸ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Clavaria, XI-22,23 (1399-1400), fol. 175 v.

A partir de 1401, noves disposicions al voltant del pagament de les imposicions i del control del pes realitzat per la Casa del Pes exclouïen aquells que introduïssin cereals per moldre als molins sense l'ajut d'animals de tir de l'obligació de passar per la Casa del Pes, tot autoritzant que el pes pogués tenir lloc als mateixos molins i que pogués pagar en ells la imposició⁷²⁹ La següent referència documental a la Casa del Pes data del 19 d'agost de 1413, quan l'administrador de la Casa i de les places del Blat i del Vi, atès que es produïen retards en el pagament de la imposició de la farina a la ciutat o als seus arrendadors, ordena que els traginers i moliners que prenguin sacs de gra a les cases dels ciutadans per tal de moldre'ls, no podran retornar el gra fins que el seu propietari hagi pagat la imposició que per altre quantitat de gra encara degui a la ciutat⁷³⁰. L'incompliment d'aquesta disposició havia de ser important, ja que el 25 de maig de 1420 s'establia una nova ordinació que abans del mes de juny els venedors de gra donessin la caució de 300 lliures a l'administrador, sense que ningú pogués vendre gra passada aquella data si la caució no havia estat donada⁷³¹. Més tard, el mes de març de 1427, els consellers ordenaven una modificació en la caució. A partir d'aquell moment aquesta era incrementada de les 300 a les 600 lliures i el valor de la seguretats quedava establert en un límit de nou anys. A més a més quedava establert que aquelles persones que fossin expulsades d'aquest ofici no el poguessin recuperar⁷³²

El novembre del 1420 els consellers estableixen una nova modificació important en l'administració de la casa de la farina. Fins a aquell moment la Casa del Pes havia estat encarregada de reposar les faltes que eren trobades en els sacs del forment després de la mòlta i la segona pesada, les quals es reposaven mitjançant la compra de farina per part de la Casa del Pes i la gestió d'una "caixa de la farina" on la Casa acumulava les quantitats de farina necessàries, la qual era fiançada amb els pagaments que feien els moliners, en virtut de la seva obligació de reposar les faltes de la mòlta del forment. A causa, però, de les dificultats que suposava per a l'administrador de la Casa el

⁷²⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-3 (1401-1409), fol. 17 r.

⁷³⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 71 r.

⁷³¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-6 (1378-1517), fol. 73 r.-v.

gestionar les reposicions, els consellers van decidir que l'administració d'aquesta caixa de la farina retornés als consellers. Aquesta seria ara responsabilitat per una persona encarregada únicament de gestionar les faltes. Les instruccions d'aquest nou administrador serien comprar en el porxo del forment i moldre forment candeal, del qual havia d'anotar el preu al qual l'havia pagat i el nom del seu propietari, i que havia de ser pagat en un termini màxim de quinze dies. El nou administrador haurà de reposar correctament les faltes i d'acord amb el valor de la farina i establir amb els moliners cada vuit jorns els comptes de les reposicions que l'administrador havia de fer amb motiu de les faltes. Aquest comptes eren de ser revisats per l'executori de la casa. Finalment, el paper de l'administrador de la caixa de la farina tornaria a ser el que havia estat "antigament", és a dir, examinar que la caixa fos mantinguda amb bon forment candeal i que les faltes fossin satisfetes correctament⁷³³.

Ja no es produïren modificacions significatives en les reglamentacions referides a la Casa del Pes daten del 29 de novembre de 1431. Val la pena, però, referir-se a elles, perquè donen una idea precisa de les dinàmiques de funcionament laboral dels pesadors de la casa. Segons aquelles, es prohibeix que cap traginer, pesador o albaraner que llevi la imposició de la farina o qualsevol altres persona al servei de l'executor de la Casa del Pes pogués promoure bregues o adreçar paraules ofensives contra algú altre. A més a més, s'especifica que els pesadors de blats i farines havien d'estar tot el dia a la Casa del Pes per servir al seu ofici, des de l'esquella de la Seu fins al seny del Lladre. Amb tot, si algú per qüestions privades havia de treballar fora de la casa, disposaria d'una estona durant al dia per atendre els seus afers, de manera que quedessin a la casa per atendre el pes dos dels pesadors. També a hora de migdia els pesador podrien dirigir-se a casa seva, havent de quedar el tercer a la casa per substituir-los mentre realitzaven el dinar, per a la qual cosa disposarien d'una hora, de manera que haurien de tornar una hora després del migdia, moment en què marxava el tercer i també disposava d'una hora per dinar. D'altra banda, s'estableix que aquell pesador que tingués les claus de la

⁷³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 76 v.-77 r.

casa del pes havia d'anar a obrir les seves portes a les quatre hores després de mitja nit o abans, que el segon pesador arribés a la cinquena hora i el tercer a la vuitena. Així, els dos primers serien els primers en anar a dinar⁷³⁴.

3.8.3. Altres funcionaris destacats

Més enllà del mostassaf i del responsable de la Casa Pes, la designació dels quals era una potestat reial però que a la practica eren executors de les ordinacions disposades pel municipi, hi havia tot un conjunt de persones que eren seleccionades per la ciutat per a completar les activitats necessàries per a la correcta ordenació del mercat del gra. Cadascuna d'aquestes responsabilitats era seleccionada pel consell municipal i els seus executors eren retribuïts pel Clavari, per la qual cosa és possible fer un seguiment del nombre de funcionaris municipals a través dels llibres de Claveria. D'altra banda, també hi havia alguns que executaven aquestes funcions de forma permanent, és a dir, al llarg de l'any, mentre que d'altres només feien contribucions puntuals o de curt abast temporal.

El concepte de funcionari municipal no s'ha de confondre amb el sentit que presenta actualment, sobretot pel que fa a la permanència amb el càrrec. Amb tot, es correcte denominar-lo funcionari, atès que es tracta de persones contractades directament pel municipi per tal que aquest desenvolupés les funcions que li són pròpies. De funcionari hi havia una gran diversitat, que exercien diferents ocupacions. En alguns casos es tractava de responsabilitats puntuals, d'altres de serveis proporcionats al llarg del temps, de forma més o menys regular.

Aquest era el cas dels pesadors. pesadors eren les autoritats responsables de controlar el pes dels cereals, per tal d'establir el pagament de les imposicions. L'existència de pesadors del pa data almenys de 1265, quan eren nomenats directament pel batlle i els prohoms La primera referència documental als

⁷³³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 74 r.-75 r.

pesadors és de 1338-39, quan aquests estableixen que els pesadors podran pesar els pa que els flequeres i revenedors tinguin a les taules o a les cases, sense que aquells ho puguin impedir⁷³⁵. L'honorabilitat del pesadors també es troba sota la protecció de les ordinacions. El 28 de juny de 1368, una ordinació del mostassaf estableix que cap carnisser, peixater, revenedor de peix i de volateria o cap flequer pugui adreçar "paraules injurioses" i "menyspreus" als seus pesadors i als seus saigs⁷³⁶

D'altra banda, ja hem indicat anteriorment que juntament amb el responsable de la Casa del Pes havien diferents funcionaris que s'ocupaven de donar-lo suport en les responsabilitats propis d'aquest càrrec. D'una banda, uns funcionaris es dedicaven a estendre els albarans de la farina, pels quals era validat i confirmant el pes un cop que la farina tornava del molí, i els quals eren retribuïts l'any 1430 amb vuit lliures cada tres mesos⁷³⁷. Les persones que ocupaven aquest càrrecs procedien generalment d'alguns dels oficis de la ciutat, generalment de la mà menor i gaudien d'una retribució menor que l'administrador, el qual era retribuït anualment amb trenta-cinc lliures⁷³⁸.

A més a més, entre els oficis responsables de garantir el bon funcionament del mercat intraurbà del gra, hi havia també el sots-administrador o veedor del garbell, un càrrec sorgit després de la constitució de la Casa del Pes, que tenia l'obligació de garantir el compliment de les disposicions que es feien sobre el garbellat del gra. Es tracta d'un funcionari dedicat a examinar els garbells amb els quals eren porgats els forments de la ciutat i per aquest càrrec rebia una retribució l'any 1430 de quinze lliures anuals⁷³⁹

El 9 d'agost de 1428 unes ordinacions revelen l'existència d'abusos per part del sots-administrador i el seu saig, dels quals es deia que exigien elevats salaris. Per aquest motiu, els consellers establiren que el sots-administrador no pogués obtenir penyores de cap persona per sobre dels sis diners i que el saig no pugui

⁷³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 80 v.-81 r.

⁷³⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 26 r.

⁷³⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions. V-2 (1365-1372), fol. 17 v.

⁷³⁷ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. XI-45 Claveria (1430), fol. 78 r.

⁷³⁸ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. XI-45 Claveria (1430), fol. 80 v.

prendre més de dos diners per cada citació i intimació, i quatre diners per cada penyora. En el cas que algú fos empresonat, el sots-administrador només podria demanar un màxim d'un sou i tres diners⁷⁴⁰.

Finalment cal destacar als guardians de les portes, que es tracta de persones designades per un període curt del temps, la responsabilitat dels quals era exercir un control sobre la sortida de gra de la ciutat i impedir que sortís de la ciutat cap persona amb un carregament de gra que no comptés amb l'autorització del consell. Els pagaments que rebien els guardians presentaven una certa variabilitat: el 21 de setembre de 1430 eren retribuïts Guillem Vila, guardià del portal dels corps; Joan Alaman, guardià del portal del ferro, i Antoni Jordà, guardià del portal de Jonqueres, vint-i-set sous i sis diners, vint-i-cinc sous i una lliura i tretze sous respectivament, per un mateix període de tres mesos⁷⁴¹. D'altra banda, la durada i el nombre de persones dedicades a aquesta activitat era variable: per aquest motiu el clavari anotava aquests pagaments en la secció de "salaris extraordinaris", on en el període de 1430 apareixen més de deu persones beneficiàries d'aquesta retribució.

3.9. L'ORDENACIÓ DEL PAGAMENT DE LES IMPOSICIONS MUNICIPALS

Les disposicions sobre les imposicions formen un dels conjunts més importants sobre l'ordenació del mercat del gra, a causa de les seves funcions financeres respecte al municipi. Des d'aquesta perspectiva, les ordenacions estableixen els seus valors i les formes com eren recaptades i aquest és l'aspecte que en aquest cas ens interessa analitzar. Tanmateix, val la pena remarcar que existeix tot un àmbit d'estudi de la fiscalitat municipal, en el qual s'han esmerçat esforços significatius, que van des del profund i clàssic estudi de Broussolle⁷⁴² fins a la revisió d'aquell i les noves aportacions realitzades per Pere Ortí sobre la qüestió⁷⁴³. Els seus treballs recents, juntament a d'altres

⁷³⁹ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. XI-45 Claveria (1430), fol. 93 r.

⁷⁴⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 77 v.-78 r.

⁷⁴¹ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. XI-45 Claveria (1430), fol. 91 v.

⁷⁴² BROUSSOLLE, J. "Les impositions municipales..."

⁷⁴³ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. Barcelona: 2000.

aportacions, han permès corregir alguns equívocs existents en l'obra de Broussolle sobre l'origen de les imposicions municipals i descriure el sorgiment d'una fiscalitat pròpiament municipal en el segon terç del segle XIV a Barcelona. Resten, ara, pendents, noves aportacions que enriqueixin la informació disponibles sobre els anys posteriors. No és la nostra intenció reiterar aquestes aportacions, excepte en allò que resulti estrictament necessari per exposar els mecanismes que la ciutat posava en marxa per garantir el recaptament de les imposicions sobre el gra i que aquelles permeten contextualitzar més acuradament.

Les imposicions municipals van esdevenir en els anys estudiats el principal instrument el creixement del deute públic municipal que afectava les finances del Consell de Cent. La recollida no era executada directament, sinó que tenia lloc a través de la compra de la imposició en encant públic per part d'una o més persones, que s'ocupaven de la seva percepció. Un cop les imposicions van instal·lar-se com un impost permanent, cada any havien de ser venudes als encants, que tenien lloc en una data fixa, establerta pel consistori. Primerament tendien a vendre's anualment però amb el pas del temps la forma dominant seria la venda per trimestres, sense que el recurs al període anual es perpetués en certa mesura. L'arrendatari de la imposició podia ser qualsevol ciutadà barceloní que no fos funcionari real o municipal. L'origen d'aquests arrendataris era força variat, encara que la major part eren mercaders, la preponderància dels quals va anar-se incrementant amb el pas dels anys⁷⁴⁴. Cada arrendatari de la imposició restava obligat en base als seus propis béns a fer el pagament de l'ajuda en el termini establert en el document de compra. Una situació que es detecta amb una certa freqüència en els Llibres de Claveria, en els quals altres persones han d'assumir el deute de l'arrendatari amb la ciutat o bé els seus hereus. D'altra banda, en funció de la conjuntura i del valor sol·licitat, les imposicions resultaven més o menys fàcils de vendre i en alguns moments. En aquest cas eren nomenats expressament uns col·lidors de la imposició, els qual havien de recaptar l'impost a canvi d'un sou⁷⁴⁵. Després de l'encant, sovint es retribuïa als altres compradors que havien

⁷⁴⁴ BROUSSOLLE, J: "Les impositions municipales...", p. 121-124

ofertat per la compra de la imposició i que acostumaven a adquirir-ne d'altres: és per això que en els registres de Clavaria apareix regularment la intervenció de persones que resulten primades per contribuir que una o més imposició haguessin estat venudes a un preu superior que aquell que els compradors oferien d'entrada (*"per fer valdre més el valor de la quartera"*), persones que havien participat en l'encant que però que finalment no haurien obtingut la imposició. Cada arrendatari havia de fer-se responsable de la gestió de l'ajut i la retenia en propietat durant el termini, sense que per això li fos possible transmetre-la a una tercera persona per contracte de compra. Broussolle destaca que les llibertats que dotaven als arrendadors la compra de l'ajuda els hi permetien accedir a tots els espais on tinguessin lloc les transaccions i els hi permetia al mateix temps supervisar als seus col·legues i sostreure's ell mateix de les obligacions fiscals⁷⁴⁶

Els problemes que havien de resoldre els consellers en relació a la recaptació de les impositons dels cereals tenien a veure amb la necessitat de fer garantir-ne el pagament dels drets establerts. Per aquest motiu, les ordenacions que generava el Consell de Cent incidien tant en marcar les disposicions corresponents al cost de l'import com les obligacions d'aquells que havien de declarar-les, per tal que aquesta declaració tingués lloc de forma efectiva. Ocasionalment també havien de prendre resolucions al voltant de les competències dels col·lidors de les impositons: el 13 d'abril de 1400, els consellers atenien una súplica feta pels compradors de la imposició de la farina, els quals reclamaven que havien de rebre també una quantitat per les civades que es venien o es revenien a les ciutats, respecte a la qual el consell municipal havia establert una prohibició, a la qual cosa van reafirmar-se, tot qualificant la reclamació com a "injusta" i tot al·legant que mai en el passat s'havien inclòs aquests productes en la recaptació de la imposició⁷⁴⁷. Altre tipus de complicacions tenien a veure amb la contribució que cada grup social havia de fer a les impositons. Si d'entrada les impositons havien de ser retribuïdes per part de tots els ciutadans i fins i tot de la família real, les

⁷⁴⁵ SALRACH, J. M. "Vida i institucions polítiques"... , p. 285

⁷⁴⁶ BROUSSOLLE, J: "Les impositions municipales...", p. 117-119.

⁷⁴⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, 28 (1399-1412), fol. 14 r.

excepcions eren nombroses. La documentació posa en evidència l'existència d'exoneracions a diferents ciutadans que havien prestat determinats serveis a la ciutat o als mateixos compradors quan experimentaven problemes en la recaptació de la imposició: el 1401, Bernat Cerdans, comprador de la farina, demanava una exoneració per haver reclamat unes sumes inferiors a les que corresponia i per aquest motiu se li va aplicar una reducció de 272 lliures 7 sous 8 diners⁷⁴⁸. Pel que fa a la família real, malgrat episodis conflictius, els consellers tendiren a eximir als sobirans de les seves obligacions durant el segle, mentre que en el segle XV s'arribaren a produir alguns conflictes importants amb els sobirans, com en el cas de Ferran I el 1416 quan refusà pagar la imposició del peix fresc⁷⁴⁹.

3.9.1. L'origen de les impositcions

D'acord amb Ortí, les impositcions indirectes havien estat recaptades a la ciutat des de l'Alta Edat Mitjana. Aquests impostos havien formar part del patrimoni reial. Així, entre el segle IX i el segle XIII, Barcelona havia desenvolupat tres tipus d'impositcions: les lleudes, que gravava les operacions de compra-venda; els passatges, que es desenvolupava sobre la circulació; i el mesuratge, una taxa obligatòria que es pagava per la mesura pública⁷⁵⁰. El mesuratge es vinculava a les mesures de capacitat, entre les quals es trobaven la Quartera o Dret de Còps, el Quartà de l'oli i el Roldor, i les de pes, entre les quals hi havia el Pes o Quintar i la Farneria. D'aquests, la quartera havia de ser pagada per cereals, llegums, fruits secs i la sal, i corresponia a un quart de cóp per quartera venuda als ciutadans i mig cóp per quartera venuda als forasters (cada quartera equivalia a 17 cóps). Per la seva banda, la farneria era un dret reial sobre la venda de la farina que es venia a pes⁷⁵¹.

Durant el segle XIII, però, van sorgir nous tipus d'impostos similars, les impositcions municipals, que van rebre el nom de "cises", "almoines", "ajudes"

⁷⁴⁸ Clavari, 25, fol. 198, citat per BROUSSOLLE, J: "Les impositions municipales...", p. 134.

⁷⁴⁹ BROUSSOLLE, J: "Les impositions municipales...", p. 138.

⁷⁵⁰ ORTÍ, P: *Renda i fiscalitat...*, p. 397-399.

i "imposicions", i que van conviure a partir d'aquell moment amb les imposicions reials. Això va donar lloc a dos tipus d'imposicions indirectes diferenciades⁷⁵² Les primeres imposicions municipals conegudes corresponen a la cisa concedida per Alfons II a la construcció de les muralles de la ciutat, l'any 1268. Amb tot, no és fins el període 1314-15 que a la documentació municipal tornen a aparèixer imposicions municipals⁷⁵³. En la seva aparició van servir per pagar els subsidis concedits per part del municipi al rei, de manera que en finalitzar la recaptació les imposicions desapareixien o eren reduïdes al mínim. Per tant, no es tractava de contribucions obligatòries, ni estables, ni imposicions que el Consell de Cent pogués recaptar regularment⁷⁵⁴. A partir de 1330, els períodes sense imposicions s'anirien escurçant i en les dècades de 1350 i 1360, el gran nombre de donatius concedits i el seu finançament mitjançant el deute públic que no podia ser satisfet a mig termini, va convertir les imposicions en impostos permanents i esdevindrien la font principal d'ingressos. A més a més, a diferències de les imposicions reials que eren fixes, aquestes podien ser modificades, primer en el marc de cada donatiu i després per part del Consell de Cent⁷⁵⁵. Aquest procés no és exclusiu de la ciutat de Barcelona, sinó que va afectar igualment al conjunt de municipis catalans, en la mesura que les demandes reials forçaren a l'endeutament dels municipis per atendre-les, en un moment —de finals del segle XII a la primera meitat del segle XIV—que no existia encara una organització fiscal prou sòlida per aconseguir els recursos d'una forma més eficaç⁷⁵⁶

3.9.2. Els primers anys de les imposicions municipals (1314-1329)

Les primeres imposicions recaptades en aquest períodes es troben relacionades amb l'ajuda atorgada al rei Jaume II per armar dues galeres i un lleny per fer

⁷⁵¹ ORTÍ, P: *Renda i fiscalitat...*, p. 433-436 i 442.

⁷⁵² ORTÍ, P: "La construcció del sistema fiscal municipal a Barcelona, segles XIII-XIV". A: *Barcelona, Quaderns d'història*, vol. 2-3 (1996), p. 17-34.

⁷⁵³ ORTÍ, P: *Renda i fiscalitat...*, p. 398-400.

⁷⁵⁴ ROVIRA I SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S. "Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326". A: *Barcelona, quaderns d'història*, vol. 2-3 (1996), p. 41.

⁷⁵⁵ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 529-530.

front als atacs musulmans a les costes catalanes⁷⁵⁷, per a la qual va ser utilitzada una imposició sobre el blat i la carn, que gravava amb 1 diner la quartera d'ordi i altres cereals que es mesuressin igual. Aquesta imposició va ser aplicada durant dos mesos, però la intensificació del conflicte va portar a la formació d'una armada i a la recaptació per part dels consellers d'una sèrie d'imposicions durant dos anys, que afectaven tant al comerç marítim com als productes de consum, concretament als cereals i a la carn. Així, el primer impost vinculada al cereal que va aparèixer fou la imposició de la quartera, creada com un impost destinat a gravar als venedors de cereals, però que rés gravaria a compradors i venedors. El privilegi corresponent establert a Manresa el 14 d'abril de 1315 determinava que les imposicions gravarien el consum de cereals, ja fos en gra o en forma de farina. Per la quartera de forment s'haurien d'aportar quatre diners, dos per part del comprador i dos per part del venedor; en el cas de l'ordi, la quantitat aportada seria la meitat; si el comprador era bescuiter o flequer, pagaria el doble d'imposició que un particular. En el cas de la farina, seguia els mateixos criteris que la quartera. En el cas de la carn, la imposició seria d'un diner per lliura⁷⁵⁸

A través de les disposicions del *Llibre del Consell*, resulta possible identificar els criteris de recaptació del municipi. Les primeres disposicions en aquest sentit corresponen a les imposicions instaurades en el període 1314-1315⁷⁵⁹. En el document corresponent, no es recullen els valors recaptats, sinó la forma com es recapten. Així, s'ordena el pagament d'una "almoyna" i obliguen a en primer lloc a copers i mesurers que no copegin ni mesurin el gra fins que no hagi estat pagada l'almoyna. També s'indica que els venedors forasters d'ordi i blat han de pagar l'almoyna. En el mateix sentit, els consellers ordenen que no es pugui vendre gra ni en la plaça ni en el porxo nou sense que sigui autoritzat per part dels collidors de l'almoyna, i s'especifica que ningú podrà comprar gra a fariners, flequers o bescuïters sense denunciar-ho abans als collidors. A més a

⁷⁵⁶ TURULL I RUBINAT, M. "Acerca de las imbricaciones entre fiscalidad real y fiscalidad municipal en Cataluña durante la Baja Edad Media". A: *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Zaragoza, 1994.. Actas, 1, vol. 4, p. 273-292.

⁷⁵⁷ DUFOURO, C. E. *L'expansió catalana a la Mediterrània occidental, segles XIII i XIV*. Barcelona: 1969, p. 524-525, citat per ROVIRA I SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S. "Les ajudes concedides...", p. 35. BROUSOLLE, J. "Les impositions municipales...", I, p. 106.

⁷⁵⁸ ROVIRA I SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S. "Les ajudes concedides...", p. 35-37.

més, estableixen que els flequers, els bescuiters i els fariners declarin els dissabtes als compradors de l'almoïna tot el forment que tinguin, ja sigui el que conserven a casa o bé si el tenen en un altre lloc, i s'especifica que els venedors de gra hauran de mesurar el gra amb la quartera abans de vendre'l. Totes les infraccions en aquesta ordinació són gravades amb 60 sous.⁷⁶⁰ No serà una sèrie d'imposicions que s'aplicaran només aquell any, sinó que perduraran l'any següent per tal de seguir finançant la despesa i la mateixa disposició la tornem a trobar en el següent volum de la sèrie de llibres del consell⁷⁶¹. El 1316-1317, els consellers introdueixen una nova ordinació, segons la qual aquells flequers, fariners o bescuiters que fessin venir forment o farina al seu alberg, havien de denunciar-ho als collidors de l'impost en un termini de dos dies des de l'arribada del gra⁷⁶².

En la regulació de les formes de pagament d'aquestes imposicions no sempre s'encerta amb els criteris. Així, el 2 de març de 1317 els consellers reben indicacions del rei que siguin pagades a Pere Montmeló, en representació del rei Frederic de Sicília, la quantitat corresponent al gravamen amb el qual es va imputar una partida de gra aportada a Barcelona. Els consellers accepten aquesta sol·licitud i demanen a Bernat Isern, tresorer de la recaptació de l'almoïna, que entregui aquella quantitat a Bernat Isern, que assoleix un valor de 72 lliures, 5 sous i 3 diners⁷⁶³.

El període 1318-19 són afegides noves disposicions sobre l'almoïna que grava els cereals, en relació amb les persones que aporten gra a la ciutat. S'estableix així que tant els clergues com els legs que portin a mesurar forment, ordi, farina, civada, llegum o altres productes mesurables, hagi de pagar l'almoïna a la plaça del blat. Pel que fa als patrons d'embarcació, hauran de declarar davant dels collidors la quantitat de gra que introdueixen a la ciutat quan aquests els ho demanin, igual que hauran de fer els traginers. D'altra banda, els traginers o els bastaixos no podran emportar-se cap gra que es mesuri a la

⁷⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-3 (1310-1313), fol. 17 r.-v

⁷⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-3 (1310-1313), fol. 17 r.-v.

⁷⁶¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol.11 v.-12 r.

⁷⁶² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 12 r.

⁷⁶³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-4 (1316-1317), fol. 26 r.

plaça, fins que estiguin segurs que s'ha pagat la imposició. Pel que fa als barquers que descarreguin el gra i acostumin a vendre'l a quartera, sempre ho hauran de declarar als collidors de la imposició si ho descarreguen de nit, i en el cas que ho descarreguessin de dia, si no fos demanat per part dels collidors, se'ls hi hauria de dir igualment la quantitat i el nom del propietari. De la mateixa manera, els carregadors dedicats a descarregar saques de gra també són obligats a declarar a qui les trametran, en cas que se'ls hi demani⁷⁶⁴. En el Llibre del Consell de 1318-1319 apareixen anotades les referències sobre els valors d'aquestes impositcions sobre els diferents tipus de gra, Així, per cada quartera de gra que es mesuri, dos diners el comprador i dos diners el venedor; per cada quartera de blat comprada per flequers, fariners i dones que preparin sèmola, 4 diners, i si es tracta d'ordi o d'un altre blat que es mesuri amb la mateixa quartera, 2 diners; per cada quintar de farina de forment que entri a la ciutat per mar o terra, 2 diners el venedor i dos diners el comprador. Si es tracta d'ordi o altre gra mesurat amb la mateixa mesura, serà 1 diner cadascú. I si els compradors són flequers o bescuïters, pagaran 4 diners per quartera de blat i 2 diners per quartera d'ordi. No hi haurà modificacions en els impostos si el forment o la farina és aportat per un fariner, flequer o bescuïter des d'un altre lloc. La resta de persones es regeixen per les disposicions indicades, excepte si es tracta de quantitats comprades o produïdes per elles mateixes⁷⁶⁵.

El 1321, Jaume II va obtenir del municipi un nou donatiu, en aquest cas per contribuir a la conquesta de Sardenya, per valor de 15000 lliures, al qual seguiria un nou procés de l'alienació de patrimoni real iniciat el 1323⁷⁶⁶. En aquest cas es mantenen les condicions dels productes anteriors, tot afegint però un gravamen sobre el consum de vi, i s'estableix en el privilegi corresponent que els consellers arrendaran la recaptació de la imposició per períodes de tres mesos i que aniran pagant l'ajuda també cada tres mesos⁷⁶⁷, el procediment de recaptació de la qual segueix l'esquema de les anteriors⁷⁶⁸.

⁷⁶⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-5 (1318-1319), fol. 10 v.-11 r.

⁷⁶⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-5 (1318-1319), fol. 49 r

⁷⁶⁶ En aquest sentit, veure ORTÍ GOST, P. "Les alienacions del patrimoni reial", a FERRER i MALLOL, T.; MUTGÉ i VIVES, J.; SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M. *La Corona Catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona, 2005, p. 239-272.

⁷⁶⁷ ROVIRA i SOLÀ, M.; RIERA i VIADER, S. "Les ajudes concedides...", p. 38.

⁷⁶⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 31 v.-33 r.

Més tard, el 1325, la revolta de la població de Sàsser, Càllers i Torres va estimular la demanda d'un nou ajut, que es va plasmar en un nou privilegi el 1326, que situava el donatiu en 10000 lliures. Paral·lelament, només alguns petits canvis s'introdueixen en les ordinacions sobre la recaptació d'imposicions. Així, el 21 d'abril de 1326 els consellers ratifiquen que cap mesurer podrà mesurar gra en la plaça o en les botigues sense haver-ho comunicat als prohoms, i els copers no podran copejar cap gra mesurat per part dels mesurers fins que hagin constatat que ha tingut lloc la comunicació⁷⁶⁹. El mes d'agost d'aquell any, s'estableix que els compradors de l'ajuda de la quartera no recaptin l'ajuda de les persones estrangeres⁷⁷⁰

Segons Ortí, la quantitat proporcionada per les imposicions municipals d'aquests anys assolia els 120.000 sous per any, el 78,2% de les quals corresponien a les imposicions de la carn i de la quartera. D'altra banda, el fet que l'impost gravés el consum i la venda permetia abastar no només als ciutadans de Barcelona, sinó també a aquells que aportaven cereals a vendre'ls a la ciutat, de manera que amb aquest procediment s'abastava a tots els col·lectius que desenvolupaven activitats econòmiques a la ciutat i que escapaven als sistemes d'imposició directa⁷⁷¹.

3.9.3. La normalització del sistema (1330-1360)

En els següents trenta anys, el municipi barceloní aniria transformant el que només era la recaptació permanent d'imposicions en l'adquisició de lliures competències en matèria d'impostos. Si bé de 1330 en endavant la ciutat va recaptant amb regularitat tot una sèrie d'impostos vinculats a diferents productes, cal remarcar que aquests serviran fonamentalment per satisfer les demandes de donatius fetes per part de la monarquia i vinculades a diferents conflictes bèl·lics. A partir de 1330 i amb motiu de la guerra contra Gènova, té lloc una forta diversificació dels productes gravats pels impostos i un increment

⁷⁶⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 18 v.

⁷⁷⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 21 r.

⁷⁷¹ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 549-550.

significatiu de les tarifes, que donen lloc a significatius increments en el total de sumes recaptades. Al mateix temps, aquestes ajudes ja no serveixen només per garantir les ajudes a la monarquia, sinó també per finançar el propi municipi, la qual cosa dona lloc a una primera infraestructura fiscal i financera estable, que novament es reduirà el 1338, superat el conflicte amb Gènova, quan només es recaptaran les imposicions sobre la quartera, el vi i la carn⁷⁷².

En el període 1330-31, s'estableix un preu de 4 diners per quartera de gra al comprador de forment i dos al venedor, i el 50% d'aquest impost per quartera d'ordi. El doble pagaran aquells que pasten pa, que fan sèmola de gra o els revenedors. De la mateixa manera es procedirà amb la compra de farina: és objecte de la mateixa imposició però els elaboradors pagaran el doble. Pel que fa als particulars, elaboradors i venedors, si compren algun cereal o farina fora de Barcelona també hauran de pagar la imposició com si l'haguessin comprat a la ciutat, sense incloure les persones eclesiàstiques que no comerciessin amb cereals o farina⁷⁷³. Pel que fa a la col·lecta, el 1330-1331, són promulgades una nova sèrie de disposicions referides al pagament de l'impost de la quartera, que afecten els processos de compra i els diferents oficis. A més de decretar-se que tothom que vengui forment, ordi o altres grans hauran de pagar l'ajuda, s'estableixen tot un conjunt de disposicions que es relacionen amb l'interès d'exercir un control sobre els fluxos de gra que transiten per la ciutat per tal d'assegurar-ne el pagament. S'especifica que els moliners que descarreguin gra o farina als molins ho hauran de comunicar als compradors de l'ajuda i pagar la part corresponent o be empenyorar-la, mentre que en marxar amb la farina ho hauran de comunicar al llevador, de manera que ningú s'emporti un gra del qual no hagi estat pagada la imposició. A més a més, tots els venedors —flequers, bescuiters, farines i revenedors—hauran d'indicar el cereal venut als afermadors⁷⁷⁴. En un altre registre del mateix període, es fan disposicions més precises per garantir el pagament de l'ajuda. Tots els venedors haurien d'indicar als llevadors de l'ajuda tots els cereals introduïts a la ciutat en el mateix dia i en el dia següent fins el migdia. Per la seva part, aquells que

⁷⁷² ORTÍ, P: "La construcció del sistema...", p. 21-34.

⁷⁷³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-11 (1330-1331), fol. 93 r.-94 r.

⁷⁷⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-11 (1330-1331), fol. 19 r.-20 v.

venguessin cereals a la plaça i que a més a més la seva muller fos flequera i venés farina al palau, havien d'indicar al llevador de l'ajuda la quantitat de gra tramés a la llar. També prohibien, per evitar un frau en les transaccions, que els hostalers o revedors fessin comprar gra o farina a aquells que havien de pagar el doble per la imposició. A més, els venedors que comprassin gra de fora haurien de jurar davant del llevador que havien aportat la imposició corresponent. S'especificava igualment que no es podia portar gra de les places, de les botigues o de la mar ver a la casa, sense l'autorització del llevador de l'ajuda. Finalment, era una preocupació més dels consellers que els compradors de la imposició no fessin cap remissió d'aquella, per tal d'evitar que en la venda del següent trimestre aquesta veiés disminuït el seu valor de venda⁷⁷⁵.

En la dècada de 1340, es generen noves necessitats fiscals a causa de l'ajuda concedida per a la guerra de l'Estret (1340) i la reconquesta de l'illa de Mallorca (1344), per la qual cosa el sistema fiscal es revitalitza i per primer cop es confirma la utilització de deute públic per part de la institució municipal. Malgrat que un cop finançades aquestes ajudes, el 1348, es torna desmantellar l'aparell fiscal municipal, les exigències fiscals de la dècada següent, generades per una banda per la renovació del conflicte amb Gènova i la revolta dels Dòria a Sardenya, i per l'altra per la guerra de Castella, permetran l'estabilització definitiva del sistema. La magnitud de les despeses generades faria ja impossible eixugar el deute públic i permetrien dotar als municipis catalans de lliures competències en l'establiment d'impostos. A partir d'aquest moment, les impositcions es destinarien al pagament del deute públic generat a través de censals i violaris⁷⁷⁶.

En aquest període es produeixen canvis també en la denominació dels impostos que graven als cereals. Fins a 1343 només es va anar recaptant un impost, que era denominat de la quartera. En canvi, el 1350, la imposició passaria a denominar-se de la farina i gravaria sobretot el consum de cereals, tot diferenciant-se dos impostos: un sobre el consum i un altre sobre la venda de

⁷⁷⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-11 (1330-1331), fol. 41 r.-42 r.

cereals i la compra fet per revenedors. El primer, però, es traslladava al moment de mòlta del molí, la qual cosa permetia abastar tot el cereal adreçat al consum⁷⁷⁷. Transitòriament, l'impost serà desdoblant, concretament entre 1355 i 1365, quan es recaptarà per separat un impost sobre la quartera i un impost sobre la farina. D'acord amb Broussolle, la farina serà un impost en aquesta època més productiu que la quartera, ja que el segon no representarà més que un 8,45% del primer⁷⁷⁸. El motiu de la supressió el 1364 de l'impost de la quartera devia ser la seva baixa rendibilitat, atès que Barcelona importava sobretot farina. La supressió de l'impost va contribuir a l'augment de les importacions de gra, cosa que inclinà a pensar que fou suprimit amb motivacions socials⁷⁷⁹. Amb tot, a partir de 1430, la imposició que gravava els cereals serà denominada novament amb el nom d'imposició de la quartera⁷⁸⁰. D'altra banda, el 1360, fou afegida una imposició específica, denominada de "forment, ordi i avena", en el marc de la confrontació amb Castella, de la qual només hi ha constància que estigués en vigor un any⁷⁸¹.

En el Llibre del Consell únicament s'han conservat algunes referències a la imposició de la farina del 9 de desembre de 1349, quan aquesta estableix que aquells que fessin moldre cereals o que aportessin farina a la ciutat hauran de pagar 12 diners si es tracta de forment, 8 si es tracta de mestall i 6 si es ordi, mill, arze o panís. De la mateixa manera, els traginers i altre transportadors de farina als molins havien d'anar a pesar els carregaments al Portal Nou o al de Sant Daniel, per tal que després paguessin la imposició corresponent. Restava prohibit transitar per altres camins amb carregaments de farina, i s'insistia també en l'obligació de declarar l'ajuda si el gra o la farina era introduïda a la ciutat de nit. Finalment s'introdueix la prohibició que els traginers transportin sacs de gra de més de cinc quarteres⁷⁸². Més tard, el 1357, la imposició disminueix fins els 8 diners per quartera de forment, 6 diners per mestall i 4 diners per ordi, mill, ascle o panís. En aquesta ordinació s'estableix també que

⁷⁷⁶ ORTÍ, P: "La construcció del sistema...", p. 21-34.

⁷⁷⁷ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 540-541.

⁷⁷⁸ BROUSSOLLE, J. "Les impositions municipales...", I, p. 52.

⁷⁷⁹ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 89

⁷⁸⁰ Broussolle: "Les impositions municipales...", I, p. 50

⁷⁸¹ BROUSSOLLE, J: "Les impositions municipales...", I, p. 76.

⁷⁸² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent-IV 1B.Registre d'ordinacions, 1 (1359-1397), fol. 17 v.-18 r.

tenen l'obligació de pagar-la sempre que no hagin pagat abans l'ajuda en altres llocs de Catalunya⁷⁸³.

3.9.4. La imposició després de 1360

El rendiment d'aquesta imposició és, segons Broussolle, fins el final del segle XV, el tercer més important després de la del vi i la de la carn fins a 1462. El mateix Broussolle va constatar també que el comportament d'aquesta imposició era netament diferent de la d'altres productes com el vi o la carn, atès que mai s'incrementarà, sinó que contràriament, es veuran abaixats en situacions crítiques, per tal de garantir-ne el proveïment en tot moment; fins i tot en períodes de plenes inflació de preus, els preus de la imposició eren abaixats a la meitat⁷⁸⁴. Des d'aquesta perspectiva, val la pena remarcar que el fet que la quartera d'ordi es gravés amb la meitat del cost que la de farina, no té una significació només proporcional, sinó que implica una menor càrrega impositiva sobre aquells grans als quals havien d'accedir les persones amb menys recursos. D'altra banda, l'import recollit amb aquesta imposició també podia expressar variacions significatives, en funció de la situació del proveïment a la ciutat.

Al final de la dècada de 1350, Broussolle detecta un canvi en el rendiment de les impositcions: en el període 1357-58, els rendiments haurien disminuït en tres quartes parts i representarien només una dotzena part de la de la farina, que s'incrementaria en un 33%, i el 1365, com ja indicàvem desapareix l'impost de la quartera⁷⁸⁵. Aquestes disposicions es veuen confirmades posteriorment a les ordenacions del 9 de desembre de 1359, el 23 d'abril de 1369 i el 3 de setembre de 1371⁷⁸⁶. Durant aquests anys les ordenacions municipals indiquen noves estipulacions pel que fa a la recaptació de la imposició. El 1367 s'ordena als consellers que quan vagin a mesurar qualsevol tipus de cereal, hauran de comunicar-ho als col·lidors sempre que se'ls hi demani i prohibeix a mercaders i

⁷⁸³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent-1 Llibre del Consell, 19 (1354-1359), fol. 89 v.-90 r.

⁷⁸⁴ BROUSSOLLE, J.: "Les impositions municipales...", I, 52-53.

⁷⁸⁵ BROUSSOLLE, J.: "Les impositions municipales...", I, p. 53-54.

formenters que comprin cereals d'amagat. Els mercaders hauran de dir la veritat sota jurament pel que fa a la quantitat de forment venuda i a continuació faran el pagament de la imposició corresponent. En el cas de flequers, hostalers i revenedors, el jurament serà tant en el cas de les compres com de les vendes⁷⁸⁷. El 1371, insisteix novament que aquells que introdueixin farina per mar ho hauran de comunicar als collidors, els quals no podran llevar-la fins aleshores⁷⁸⁸ i el 1373 insisteixen que ni traginers, ni bastaixos ni altres persones transportin farina per altres camins que no siguin els dels portals de la ciutat⁷⁸⁹

A la dècada del 1370, es detecta el màxim absolut de la recaptació de la imposició, concretament de 7592 lliures, un 29,76% més que el 1357-58⁷⁹⁰. En aquesta mateixa també es detecten modificacions en els criteris que guien el gravamen. El 19 de març de 1374 es promulga una exempció de les impositcions per aquelles persones foranes que aportin gra a la ciutat. Així, els consellers alliberen als estrangers de l'obligació de pagar dos diners per cada quartera de forment, ordi o civada⁷⁹¹. Una decisió que cal contextualitzar en les dificultats que travessa la ciutat, en el marc de la greu crisi d'aquell any. Fruit d'aquestes mateixes dificultats és la decisió del consell de gravar amb una imposició als compradors de cereals amb un nou dret que servirà per finançar parcialment les primes o avantatges atorgades als mercaders que aportin gra des de final de 1375⁷⁹², per la qual cosa els consellers estableixen la prohibició de mesurar o copejar gra fins que el dret hagi estat remunerat⁷⁹³. Poc més tard, el 20 de novembre de 1377 els consellers reconeixen l'existència de desordres en el procés de recaptació del dret de moldre. Els consellers estableixen que un cop recuperada l'abundància de gra, cap moliner o regidor dels molins, ni cap traginer podrà prendre pel dret de moltura més del que demanaven abans de la

⁷⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 40 v.

⁷⁸⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 52 v..

⁷⁸⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 40 v.

⁷⁸⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 56 v.

⁷⁹⁰ BROUSSOLLE, J: "Les impositcions municipales...", I, p. 54

⁷⁹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 v.

⁷⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, 24 (1374-1376), fol. 95 r.

⁷⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, 24 (1374-1376), fol. 117 v.-118 r.

crisi de 1375, atès que s'havien unes exigències en el dret que assolien les tres quarteres i mitja de cada cinc⁷⁹⁴.

A partir de 1385 els impostos travessen una fase de reducció. El 1385 la quartera de farina de forment es gravava amb 5 diners i el sègol i l'ordi a 4 diners. El 1391, el valor de la imposició de la quartera fou reduït a la meitat del seu antic valor⁷⁹⁵. Novament el 1392 són reduïts a la meitat del seu valor de 1359 i així es mantindrien fins el 1401, com indicaria una ordinació del batlle del 16 de desembre. La corba del rendiment experimenta així una inflexió: en 1392 una baixada del 46,01% de descens i en el conjunt de la dècada un 13,56%. Malgrat un redreçament passatger de la dècada 1400-1410, la baixada es prolonga fins el 1430. Segons Broussolle, aquesta reducció cal explicar-la com una mesura municipal per combatre els efectes de l'increment dels preus del gra⁷⁹⁶. Així, el 1401, tots aquells que fessin moldre forment havien de pagar 6 diners per quintar de farina, i 3 diners per quintar d'ordi, mill, arsa o panís, mentre que la farina de mestall o de sègol quedava gravada en 4 diners. Per extracció de forment pel mar, el gravamen quedava estipulat en 12 diners. Pel que fa als traginers, en aquesta època havien ja d'aportar el gra a la Casa del Pes, on aquest era pesat i anotat el seu pes, la qual cosa permetia posar-ho en coneixement dels collidors, els quals podien aturar tots els sacs portats a moldre que no fossin segellats. D'altra banda, aquells que introduïssin gra a través del Portal Nou de cereals, haurien de deixar una penyora a compte del pagament de la imposició, que només podia ser recuperada un cop els collidors fessin albarà del seu pagament. També s'autoritzava a aquells que transportessin sense animals el gra als molins a fer el pagament de la imposició en el mateix molí, sense haver d'anar a la cas del Pes⁷⁹⁷.

La següent modificació del valor de la imposició de la qual es té constància correspon ja a l'any 1433, quan la taxa sobre el forment passarà de 6 a 8 diners⁷⁹⁸. A més a més, cal assenyalar que en novembre de 1389 apareixia per

⁷⁹⁴ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Ordinacions originals. XV-1, 27.

⁷⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent-Llibre del Consell, 25 (1390-1392), fol. 40 v.-41 r.

⁷⁹⁶ BROUSOLLE: "Les impositions municipales...", I, p. ?

⁷⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, V-6 (1378-1517), fol. 15 v.-18 r.

⁷⁹⁸ BROUSOLLE, J: "Les impositions municipales...", I, p. 55.

un sol trimestre una nova imposició, denominada "farina de forment", amb la qual es recaptaren 2265 lliures⁷⁹⁹. Aquestes evolucions tampoc són alienes a la formació de la Taula de Canvi de Barcelona l'any 1401, l'existència de la qual va permetre als consellers gaudir d'un accés més fàcil al crèdit bancari i incrementar la seva capacitat d'endeutament, en un moment que els diners procedents dels tributs havien baixat molt respecte als generats per la venda de censals (vers el 27% a final del segle XIV i un 5% el 1427)⁸⁰⁰. En aquests anys tampoc sembla que minvessin les problemàtiques associades a la recaptació de les impositcions del gra. El 19 d'agost de 1413 els consellers havien d'establir una nova ordenació adreçada a disminuir les disfuncions existents en el pagament de la imposició, segons la qual cap traginer o persona que transportés algun gra per moldre d'un propietari que tingués pendent el pagament de la imposició corresponent a un altre sac mesurat anteriorment, podia retornar el segon sac al seu propietari, fins que procedís al pagament del primer⁸⁰¹. Aquesta comprovació resultava molt fàcil d'instal·lar, gràcies a l'exhaustiu control que exercia la Casa del Pes sobre la circulació del gra.

3.10. L'ORDENACIÓ DELS OFICIS DEL GRA

Una de les característiques de l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat és que generava l'existència d'una gran quantitat d'oficis. L'alt nombre de tasques que exigia la introducció i la transformació del gra propiciava en part aquesta situació, diferent per exemple de l'aprovisionament de carn, els quals acaparaven els processos d'adquisició del bestiar, la seva introducció a la ciutat, el sacrifici i la venda de la carn. Tanmateix, convé tenir en compte que altres processos que depenien de diferents etapes també generaven l'existència d'una diversitat d'oficis i, en conseqüència, d'ordenacions específiques per a cadascú, com ara la fabricació de draps de llana⁸⁰²

⁷⁹⁹ BROUSSOLLE, J: "Les impositcions municipales...", I, p. 77.

⁸⁰⁰ SALRACH, J. M. "Vida i institucions polítiques"..., p. 286.

⁸⁰¹ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. IB-V. 1B. Ordenacions especials, vol. 6 (1378-1517), fol. 71 r.

⁸⁰² Que implicava l'existència de teixidors, paraires, tintorers, abaixadors, etc.

En qualsevol cas, l'especialització dels oficis del gra suposava una demarcació estreta de les responsabilitats exclusives de cadascú. Així, les ordinacions s'ocupaven de vetllar per evitar que els membres d'un ofici vinculat al gra desenvolupessin les potestats d'un altre. Així, el 1301-1302, una ordinació estableix que *"nagun coper, ne mesurer, ne tragner, ne bastaix no gos vendre ne fer mercat de forment, ne de ordi, ne d'altre blat, ne gos conseylar venedor, ne comprador de forment, ne d'altre blat"*⁸⁰³. També van promulgar-se ordinacions similar per evitar que els forners pastessin pa per vendre o que alguns oficis relacionats indirectament com els tragners no s'immiscuïssin en les operacions de compra i venda fent d'intermediaris. Malgrat tot, les disposicions en els moments de crisi juguen un doble paper. Per una banda, restringeixen els abusos que els oficis podien realitzar aprofitant-se dels contextos de carestia i establien mesures per garantir el respecte a les atribucions de cada ofici, però al mateix temps també tendien a normalitzar aquelles actuacions extraordinàries que els mateixos oficis posaven en marxa, que podien resultar beneficioses per a l'accés al pa per part dels ciutadans, però que no haguessin estat admeses en períodes de normalitat, i per tant que eren anul·lades un cop superades les penúries.

3.10.1. Els porgadors

Les ordinacions denoten que l'ofici de porgador era un ofici masculí i femení, atès que quan la documentació fa referència als porgadors, sovint marca la doble referència al gènere, mitjançant l'expressió *"tot hom i tota fembra"*. La regulació de l'ofici de porgadors coincideix amb les primeres disposicions sobre el porgat del gra, del 18 de setembre de 1375, per les quals s'estableix l'obligació de vendre el gra ben porgat i netejat, operació aquesta que caldria desenvolupar a la plaça del Blat o al porxo del forment. En elles s'estableix també que totes les persones que ofereixin els seus serveis per al porgat del gra, haurien d'estar tots els dies a les places quan s'obri la quartera i haurien de passar dues hores a la plaça del Blat i d'hora tèrcia al vespre al porxo del

⁸⁰³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 31 r.

forment, sota una pena de perdre l'ofici. Els beneficis que rebrien els porgadors serien una malla per cada quartera porgada, la qual havia de ser pagada per part del venedor dels cereals. Per tal de procedir al garbellat, les ordinacions estableixen que cada porgador hauria de disposar de dos garbells similars, dels quals un havia de ser "clar", per porgar pedres i altres objectes, i l'altre "espés", per tal de filtrar l'altre brossa. L'ús de diferents tipus de garbell no era una característica exclusiva dels porgadors barcelonins. L'abril de 1394 els jurats de Tortosa disposaven que cada tipus de forment havia de passar per tres garbells diferents, mentre que la resta de cereals en precisaven només un⁸⁰⁴

Amb el nomenament de Francesc de Gualbes com a responsable del control dels porgat del gra, el 20 de desembre de 1376 els consellers confirmen l'obligació de porgar els grans abans de vendre'ls a les places. A més a més, disposen que els residus que es generin del porgat del forment, siguin dipositats en sacs per evitar que es deixessin en els pallols del forment situats a les places. L'oficial Francesc de Gualbes esdevenia també responsable de fer un senyal en els dos garbells emprats per part dels porgadors, per garantir-ne l'autorització i que els garbells eren els correctes. Finalment, es feia extensiu als revenedors d'ordi i civada l'obligació de vendre-la ben garbellada⁸⁰⁵. Respecte a aquesta darrera disposició, el 1386 és precisa que afecta tant al gra com als llegums i que abasta tant els productes que siguin a la porta de la botiga, com aquells que es trobin a l'interior de la casa⁸⁰⁶. L'ofici dels garbelladors no estava pas exempt de l'existència de fraus en la manipulació del gra. El 20 de desembre de 1380, els consellers establiren que per tal d'evitar els fraus que tenien lloc durant el procés de garbellar, els garbelladors haurien de garbellar el gra i els llegums des de la sortida fins a la posta de sol, i no de nit⁸⁰⁷. Quant a la retribució dels porgadors, comprovem que el pagament va quedar regulat el 23 de gener de 1386, quan els consellers van

⁸⁰⁴ AMT: *Llibre d'establiments*, 7 (1393-94), fol. 27 v.-28 v., transcrit per CURTO, A: *La intervenció municipal...*, p. 248-249

⁸⁰⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 9 r.-v.

⁸⁰⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5, (138-1401), fol. 35 v.

⁸⁰⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), 26 r.

ordenar que es pagués 1 diners. per quartera entre els que porgaran en la plaça "demunt" i malla per aquells que porgaran en la plaça "devall"⁸⁰⁸.

El 1390, una altra disposició estableix que els porgadors que es dediquessin a la porga de l'ordi, la civada o altres cereals menors tinguessin prohibit garbellar els cereals amb un garbell d'espart, sinó que els haguessin de garbellar amb garbell de cuir, el qual haurà de ser marcat amb el senyal de l'administrador⁸⁰⁹. Una nova regulació de març de 1392 estableix que tots els porgadors havien de retirar de la plaça els residus que es generaven immediatament després de finalitzar la tasca i també el gra, per tal de destorbar a la resta de porgadors. També prohibeixen expressament porgar el gra sense una estora a sota dels garbells i s'especifica que no podrien porgar el gra sota els porxos, en cas que hi plogués. S'estableix igualment que els traginers de llenya o altres persones que transportessin materials amb animals no podrien passar per la plaça on es porgava. En aquest mateix sentit, es prohibeix també destorbar amb sacs de cereals o altres coses els espais disposats per realitzar el porgat. A més a més, es decreta que aquells garbelladors que haguessin iniciat el garbellat d'un tipus de gra no podrien iniciar el d'un altre fins que haguessin acabat amb aquells, tot assenyalant que tots dos grans fossin ben garbellats⁸¹⁰.

El gener de 1397, els consellers estableixen per disposició de l'executor de la casa del pes, que els garbelladors portessin durant aquell mes els seus garbells emprats en els blats barcelonins, per tal que els pogués examinar i fossin identificats amb els seus senyals, sense que passat aquell mes cap garbellador pogués seguir desenvolupant el seu ofici sense el senyal corresponent. També s'estableix que cap formenter podria fer porgar els seus forment en la carrera pública situada davant del porxo del forment, sinó en les places establertes per part dels consellers⁸¹¹. El desembre de 1430, una ordinació de l'executor de la

⁸⁰⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5, (138-1401), fol. 35 v.

⁸⁰⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5, (138-1401), fol. 68 v.

⁸¹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 78 v.

⁸¹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 89 v.-90 r.

casa del Pes privava als formenters i la resta de venedors de gra encarregar el porgat del forment a algun esclau o missatger seu⁸¹².

3.10.2. Els flequers

Els flequers eren els responsables de la transformació de la farina de forment en una massa de pa, que els ciutadans i altres compradors havien després de fornejar en els forns de la ciutat o en els seus propis forns.

En el període 1323-24, una ordinació estableix els criteris que han de seguir els flequers per pastar pa: ha de ser un pa atractiu a la vista ("bell"), ha de produir-se en un quantitats adequades per atendre la demanda de la ciutat ("suficient"), ha d'elaborar-se amb forment de bona qualitat ("de bon forment) i ha de seguir els criteris d'elaboració acceptats com a correctes ("bé")⁸¹³. En una disposició del 16 d'octubre de 1333 s'estableix a més a més que aquell qui no faci el pa "bell", serà apressat i haurà de pagar una multa de quatre sous⁸¹⁴.

El 1374, durant el procés de carestia de la ciutat, una ordinació dels mostassaf insisteix que els flequers i els forners pastin el pa al pes que es ordenat, i que aquells que venguin pa cuit i ni pasta l'hagin de coure en les hores establertes pels veedors⁸¹⁵.

De les flequeres s'estableix en el període 1333-34 que només aquelles que hagin estat reconegudes en el seu ofici podran pastar pa per vendre'l⁸¹⁶. Aquesta ordinació es relaciona amb les disfuncions que experimentava el circuit intraurbà del gra en temps de carestia, atès que en l'any 1375 es promulguen ordinacions similars. Així, el 6 d'agost de 1375, el mostassaf estableix que només podran pastar per vendre aquells flequers que ho estiguin

⁸¹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1517), fol. 78 v.-79 r.

⁸¹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 28 r.

⁸¹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 41 v.

⁸¹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 50 v.-51 r.

⁸¹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 21 v,

fent des de fa més de tres mesos i que en endavant no ho puguin fer excepte aquells que ho hagin fet al llarg del temps, sota un ban de 200 sous i ser desterrat de la ciutat, i que els flequers hagin de prendre el gra de la botiga de la ciutat, el qual hauran de pastar en la quantitat ordenada per part del mostassaf⁸¹⁷.

Els flequers només podien comprar el gra a la plaça del Blat, tal i com es disposa en unes ordinacions de 1323⁸¹⁸. Una part de les disposicions que son objecte els flequers tenen a veure amb l'obligació de pastar pa contínuament, la qual cosa es produeix en temps de caresties o en temps d'abundància. El 1321-22, les ordinacions descriuen que tots els flequers que pastin pa i venguin fogasses o altres tipus de blat, hauran de pastar-lo cada dia⁸¹⁹. En el període 1326-27, de carestia per a la ciutat, els consellers ordenen que els flequers que pastin fogasses o pa de sedàs hauran de pastar-les tots els dies i vendre-les al preu establert per part dels prohoms⁸²⁰. En aquest mateix sentit, el 1333-34, s'ordena a les flequeres que adquireixin forment o farina per pastar pa i aquelles que en tinguin a casa que hagin de pastar tot el dia allò que els hi sigui lliurat i vendre-ho, tot indicant-ho als prohoms⁸²¹. En relació amb el pa de sedàs, una ordenació del mostassaf d'agost de 1356 reitera l'obligació del flequer de servir tot allò que li sigui sol·licitat i s'especifica que si allò que es demana es pa de sedàs, l'hauran de vendre a tots aquells que en demanin⁸²². Malgrat que les ordinacions en aquest sentit es van reiterant al llarg del temps, el 22 de maig una ordenació que especifica l'obligació de pastar cada dia indica que l'objectiu és "*que la ciutat sia bastada de pa e que los strangers ne puxen trobar a comprar*", la qual cosa és un detall significatiu del sentit dels canvis experimentats en la lògica de l'abastament urbà⁸²³

Altra part de les obligacions que afecten als flequers es relacionen amb les responsabilitats impositives que havien d'assumir. Així, els traginers que

⁸¹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 51 r.

⁸¹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 16 v..

⁸¹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 17 v.

⁸²⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 34 v.

⁸²¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 27 r.

⁸²² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-1 (1349-1356), fol. 111 r.-v.

⁸²³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-2 (1365-1372), fol. 54 r.

aporten gra o farina a flequers o fariners, no poden traslladar-la des de fora de la ciutat fins a les seves respectives cases o botigues, sinó que l'han de traslladar directament a la plaça.⁸²⁴

D'altra banda, els flequers estaven obligats a pastar els pans considerant les barreges de farines autoritzades per part del consell municipal. Hem vist abans que al llarg del període els tipus de combinacions varien, en funció sobretot de la disponibilitat de gra, que en temps de caresties obligava fins i tot a fer combinacions de farines amb arròs o llegums. Un altre obligació era la de seguir el pes autoritzat per part del consistori. Una ordinació de 1338-39 recull totes dues obligacions, en disposar que cap flequer podrà pastar un altre pa que aquell del qual atorguen el pes els prohoms i que no es podrà fer cap barreja d'altra farina, ja sigui de sègol o d'altre blat⁸²⁵

El 1375 es fa extensiva als flequers una ordinació que ja havia estat aplicada als forners, segons la qual no podrien aportar la pasta de pa o pans al forn per coure vers la mitja nit, sinó després de l'esquella de la seu i abans del seny del lladre. Aquesta ordinació, com les altres promulgades en aquesta data, responia clarament a l'interès del mostassaf de preservar la qualitat del pa en un context d'escassetat i d'existència d'un elevat frau en l'elaboració de pans⁸²⁶. Així, el mostassaf estableix també que aquells flequers que vinguin pa hauran de tenir exposat tot el pa que vendran i sobre la taula del seu alberg, sota pena de perdre perpètuament l'ofici i de pagar 200 sous. A més a més, prohibeix als flequers vendre o revendre pa cuit que procedeixi de l'exterior de la ciutat, sota un ban de 200 sous, sinó que només el podrà comercialitzar la persona que l'hagi introduït i a les places públiques⁸²⁷. Ambdues ordinacions són confirmades el 1380 amb un no redactat⁸²⁸.

El 13 de juny de 1376 el mostassaf estableix una nova ordinació restrictiva per als flequers, i en aquest cas també per als forners. Així, des d'aquest moment

⁸²⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-10 (1326-1327), fol. 19 r.

⁸²⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 26 r.

⁸²⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 71 v.

⁸²⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 71 v.-72 r.

⁸²⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 22 r.

forners i flequers no podrien vendre farina, sinó farina ja pastada⁸²⁹. Altra ordinació restrictiva apareix el 16 de març de 1378, quan els consellers estableixen que aquells flequers que acostumin a "palejar", és a dir, a dedicar-se a la introducció i extracció de pans en els forns, no puguin flecar, ni pastar pa per revendre'l⁸³⁰

El 13 d'abril de 1377, una nova ordinació del mostassaf posa en evidència l'existència d'insuficiències en la qualitat dels pans pastats per part dels flequeres. Així, s'indica que els flequers couen tan poc el pa que venen, que el comercialitzen pràcticament cru, en perjudici dels compradors, tant pel fet que el pa pesa més en no ser prou cuit, com per resultar perjudicial des d'una perspectiva alimentària. Així, el mostassaf decreta que els flequers coquin el pa adequadament i fan extensiva aquesta obligació als moliners⁸³¹. El 18 de gener de 1379, una nova ordinació denota que els flequers no compleixen adequadament amb les seves obligacions: s'ordena que tots els flequers han de porgar i netejar de pedres, terra o escombraries tot el gra que enviïn als molins⁸³², la qual cosa reforça les ordinacions ja existents sobre la casa del pes i posa en evidència l'incompliment per part d'alguns flequers. Una ordinació del final d'aquell any de l'executor de la Casa del Pes que condemna el mal porgat del gra posa encara més en evidència aquest fet⁸³³. En el mateix sentit, una ordinació de 1386 estableix l'obligació del flequer de netejar de pedres, terres i altres brutícies el gra que faran trametre als molins⁸³⁴.

El 2 d'abril de 1378, una ordinació suspèn genèricament algunes restriccions que havien afectat a flequers a revenedors, en la mesura que el mostassaf estableix que els consellers pastin a partir d'aquell moment tant de pa com solien pastar, dinal o dobler, a més d'insistir que el serveixin ben cuit⁸³⁵.

⁸²⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 90 r.

⁸³⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 125 v.

⁸³¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-4 (1372-1378), fol. 97 v.

⁸³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 11 r.

⁸³³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 15 r.-v.

⁸³⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5, (138-1401), fol. 36 v.

⁸³⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 130 r.

El 9 de maig de 1392, els consellers van valorar que moltes ordinacions que s'havien promulgat en el passat no eren ben conegudes per part de les persones dedicades a l'ofici dels grans i que per aquest motiu sovint no eren ben seguides. A més a més, consideraven que algunes havien de ser revisades i altres substituïdes. Aquestes ordinacions a les quals feien referència els consellers, eren sobretot relacionades amb els flequers, l'elaboració dels pans i la venda de pa. La primera confirmava un cop més que tot flequers els flequers tenien l'obligació de pastar el pa correctament i al pes que fos ordenat per part del mostassaf. La segona, establí les penes per pesar el pa per sota del pes ordenat, que seguia sent de 3 sous si eren trobats dotze pans dinals o menys, i de 20 sous si eren trobats més. En tercer lloc, no es podia pastar el pa de manera semblant a com es feia a la vila de Sant Boi de Llobregat o al de qualsevol altre lloc, sinó que s'havia d'elaborar com a la ciutat era acostumat. També es confirmava que el pa introduït de fora de la ciutat havia de presentar un pes superior en una unça per als pans dinals i en dues unces per als pans doblers. A continuació, quedava establert que cap forner podia emparar un pa cuit d'un altre flequer i autoritzava al mostassaf i als pesadors a entrar en la casa on fos el forn per reconèixer el pa. Quedava prohibida igualment vendre pasta de pa o pa que hagués estat elaborada amb una barreja de farines de mill, de cigrons, de faves, d'altres llegums, sinó que el pa s'hauria d'elaborar amb forment, sota una pena de cent sous i de perdre l'ofici. A més, tot el pa que fos per vendre o la major part hauria de restar exposat en la taula de l'alberg dels flequers. També es confirmava que els flequers no podrien vendre el pa cuit que fos de fora de la ciutat per revendre'l, sinó que les persones que introduïssin aquests pans els havien de dur a les places per vendre'ls allà o en els carrers de la ciutat. Era igualment una obligació per als flequer fer pans dinals d'una tercera part del pa que seria pastat per ells cada, tant si era pa blanc com pa de sedàs. També era obligació seva elaborar cada dia la mateixa quantitat de pa o bé elaborar la quantitat que fos ordenada elaborar per part del mostassaf. Igualment, quedava confirmada la prohibició de pasta pa de xeixa barrejant la xeixa d'Urgell, d'Aragó o d'altra lloc amb blat de xeixa que no fos de l'Empordà, de França o de Provença. Finalment, els consellers insistien que tant flequers com forniers tenien l'obligació de coure i assaonar be

el pa que venien. En el text d'aquesta darrera ordinació es torna a insistir que els flequers no feien una cocció del pa tan correcta com en el passat, atès que no introduïen la quantitat de pasta necessària⁸³⁶

El mes d'agost de 1392, una nova ordinació estableix que els flequers no podran comprar forment en la plaça del forment de nominada "dels sastres", sinó a la plaça o porxo de la mar. A més a més, els flequers no podrien disposar a casa seva, a un molí o en altres llocs de més de 20 quarteres entre gra i farina. També es prohibia expressament que els flequers o algun representant seu poguessin vendre gra a les places⁸³⁷.

La següent ordinació que fa referència a una mala preparació del pa per part dels flequers data ja del mes de juny de 1397. En ella s'indicava que els pans venuts per part dels flequers en els darrers dies cruixien força i no es podien menjar be, per la qual cosa calia que els pans fossin pastats ben nets de pedres i de terra⁸³⁸.

D'altra banda, el 15 de gener de 1406, els consellers ordenaven que els flequers i també els forners havien de fer pa dinals d'una quarta part del pa que disposessin per vendre, ja fos pa blanc o de sedàs, i respectant e pes ordenat per part del mostassaf⁸³⁹. El mes d'abril de 1412, els flequers rebien una nova ordinació del mostassaf, segons la qual ells, els forners i aquelles altres persones que pastessin pa havien de vendre tants pans dinals com fossin volguts per part d'aquells que els compressin per celebrar enterraments i misses de persones que fossin mortes, i que sobre aquells pans no intentessin imposar un cos suplementari, tot i que aquest cost fos atorgat per part del comprador per pròpia voluntat, a causa dels fraus que es venien detectant a la ciutat per aquest motiu⁸⁴⁰.

⁸³⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacion, IV-5 (1393-1437), fol.140 r.-142 v.

⁸³⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 80 r.-v.

⁸³⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 145 r.

⁸³⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 150 r.

⁸⁴⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions. V-5 (1393-1437), fol. 152 r.-v.

3.10.3. Els forners

L'ofici dels forners és un altres d'aquells que reben més atenció per part de les ordinacions municipals, atesa la importància de la seva tasca en el procés de producció i per garantir la qualitat del pa. Els membres d'aquest ofici eren aquells que gaudien del domini útil dels forns. Sembla que durant el segle XIV, existien dues vies per accedir al domini útil del forn: el lloguer temporal a canvi d'una renda, per un contracte emfitèutic o en algun cas per establiment. Aquest model de contracte havia esdevingut molt estès al final del segle XIV i suposava l'obligació d'unes retribucions setmanals en forma de censos força elevades: Pere Ortí ha calculat per un capbreu de 1393 una mitjana de 340 sous, però amb importants oscil·lacions, que van dels 8 diners als 27 sous per setmana⁸⁴¹. En les activitats dels forns, com en la dels flequers, era significativa la presència de mà d'obra femenina, que contribuïa com a dona del menestral o assalariada a enfornar els pans⁸⁴².

La primer al·lusió a l'ofici dels forners de la documentació municipal té lloc en un conjunt d'ordinacions de 1321-22, en les quals s'estableix que cap persona pugui circular per la ciutat amb poca llum, entre el seny del lladre i l'esquella de la seu, amb l'excepció de blanquers, forners i els seus missatgers, els quals no incorrien en aquest ban⁸⁴³. Una segona, encara menys representativa, es produeix en el marc d'unes disposicions sobre les impositcions municipals⁸⁴⁴. Així, cal esperar fins el període 1332-33 per localitzar les primeres ordinacions que al·ludeixen exclusivament als forners. En elles s'estableixen algunes de les pautes bàsiques que regeixen la conducta reguladora del consistori: l'obligació que els forners pastin o facin pastar el pa al pes que sigui ordenat i que cap forner o el seu missatger puguin vendre sobre les taules del pa de puja cap altre pa que no sigui aquell⁸⁴⁵. La primera disposició s'anirà confirmant al llarg del temps, com ara en el marc d'unes ordinacions de 1338-39 i apareixerà

⁸⁴¹ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 237

⁸⁴² VINYOLES, T.: *La vida quotidiana...*, p. 159.

⁸⁴³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 6 r.

⁸⁴⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-11 (1330-1331), fol. 93 v.

⁸⁴⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 39 v.-40 v.

especialment reiterada en temps de crisi, com ara durant l'any 1374⁸⁴⁶. La segona disposició també s'anirà confirmant, encara que amb algunes matisacions, com ara una que s'incorpora en una ordinació del període 1345-46, on s'insisteix que també queden inclosos en la segona disposició aquells que pasten a les seves cases per vendre a "senyal de parròquia"⁸⁴⁷. Anys després, el gener de 1356, els consellers fan extensiva la prohibició de no vendre un altre pa que el de les puges al propi forn, a la casa o als carrers⁸⁴⁸

En el tercer quart del segle XIV, les poques ordinacions que es conserven apunten un interès per incrementar les precaucions per diferenciar les activitats dels forners i dels flequers. Així, atès que els forners solien comprar "a preu de diners" als flequers, una ordinació estipulava que en cap cas no podien substituir els diners per pa o pasta, sinó que havien de mantenir el preu dels diners⁸⁴⁹. Una altra limitació que s'establia, en aquest cas en l'any 1373 és que quan el pa dels flequers sortís del forn, no es podia deixar en poder de cap forner, mentre que de la mateixa manera tampoc cap forner podrà fer-se càrrec d'aquell. En cas, però, que es fes, els mostassafs o els seus pesadors podrien accedir a la casa per reconèixer aquell pa⁸⁵⁰.

El període de crisi dels anys 1374 i 1375 va concentrar també algunes ordinacions sobre els forners. La primera data del mes de juliol de 1374 i estableix que els forners no podien vendre el pa als forns de la ciutat, sinó "als llocs que era acostumat"⁸⁵¹, és a dir, a les taules dels forners. Aquesta prohibició suposava un pas enrera respecte a la consideració de 1356, que reconeixia l'existència de diferents punts de venda. Malgrat que és possible que l'ordinació de 1356 hagués estat retirada anteriorment, cal emmarcar la seva proclamació en el context de penúria de gra en què s'endinsava la ciutat en aquests mesos, per la qual cosa podria ser que la seva proclamació vingués motivada per un afany de prevenir o corregir pràctiques especulatives per part dels forners, en traslladar la venda a les places públiques i afavorir així el seu

⁸⁴⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 51 v.

⁸⁴⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-17 (1345-1346), fol. 42 v.

⁸⁴⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-19 (1354-1359), fol. 59 r.

⁸⁴⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-19 (1354-1359), fol.

⁸⁵⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 29 v.-30 r.

control El mes d'agost, el mostassaf establia que tant els flequers com els forners "*que haia acustumat a pastar*" havien de preparar el pa amb el gra que s'havia ordenat comprar, i establien que cap dels dos oficis comercialitzés el pa en forma de pasta, sinó que l'havien de servir ja cuit i l'havien de coure a les hores que fossin indicades⁸⁵². L'al·lusió al pastat en el cas dels forners revela que malgrat tot, els forners pastaven més pa que el que obtenien de les puges. El 23 d'agost, el mostassaf també insistia en l'obligació dels forners de pastar al mateix pes que els flequers⁸⁵³.

Més tard, el mes de gener de 1375, tenia lloc una modificació de la proporció establerta en el dret de puja. En l'ordenació corresponent s'esmenta el fet que havia estat establert un temps enrera que la puja dels forners quedés establerta en un de cada trenta pans fins que la quartera de forment fos abaixada en el seu preu fins els 20 sous. Ara bé, atès que el preu de quartera experimentava un fort creixement —cal tenir en compte que ens trobem en els mesos de màxim increment dels preus del període 1374-76—, fou ordenat que la proporció fos a partir d'aquell moment d'un de cada cinquanta pans, mentre la quartera fos venuda a 50 sous. Un cop baixés aquest preu, la proporció de puges tornaria a ser l'ordenada anteriorment⁸⁵⁴. Aquesta modificació, a més de lògica en un marc d'escassetat extrema de grans, revela com existia una extreta relació entre els preus del gra i el benefici dels forners. Ortí ha assenyalat que els benefici dels forns no feien de l'ofici dels forners una activitat molt lucrativa, sinó als seus propietaris⁸⁵⁵, però també s'ha de destacar que el grau de rendibilitat depenia en bona mesura de l'estat dels preus. Si considerem l'increment que experimentaven els preus en els períodes de crisi, cal pensar que quan la proporció no era modificada pel consistori, els forners podien veure força millorat el seu marge de benefici, encara que moderat el mateix temps per una major dificultat dels ciutadans per accedir al consum, i per tant per un resultat menor de les puges. De la mateixa manera, uns preus del gra molt baixos generaria una tendència inversa. El 14 de febrer,

⁸⁵¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 46 r.-v.

⁸⁵² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 50 v-51 r.

⁸⁵³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 51 v.

⁸⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 83 r.-v

⁸⁵⁵ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 224.

una nova ordinació indica una nova modificació en la proporció de les puges que corresponien als forners, atès que estableix la prohibició que els forners retinguin un pa de cada trenta i que només puguin quedar-se pel dret de puja un de cada quaranta pans⁸⁵⁶. Aquest fet indica que en el termini d'un mes, els preus havien experimentat una disminució notable. L'ordinació del 14 de febrer també es la primera que fa obertament referència a l'existència de fraus en l'ofici dels forners. Així, els consellers decidien que per evitar els fraus que estaven tenint lloc, quedés prohibit que els forners poguessin coure a partir de mitja nit sinó fins l'hora del seny del lladre i que haguessin de reprendre la seva activitat abans de l'esquella de la seu, sota una pena de 50 sous⁸⁵⁷. Tanmateix, el 27 de febrer els consellers constaten que aquesta ordinació no havia estat seguida, per la qual cosa es reafirmaven en la mateixa, però en aquest cas sota la pena de perdre l'ofici per sempre i el puny dret, a més de pagar una multa de 200 sous⁸⁵⁸, la qual cosa suposava un increment de 150 sous en la infracció respecte a l'ordinació del dia 14. A més a més, per millorar la seva eficàcia, els consellers prohibiren al mateix temps als flequers portar pasta als forns per coure vers la mitja nit⁸⁵⁹. Un cop va superar-se la crisi, va aparèixer, el 1376, una ordinació orientada a normalitzar la situació posterior a la crisi, atès que el mostassaf ordenava quelcom que ja havia estat establert en el passat: que els forners o els flequers no podien vendre farina, sinó que havien de pastar-la i vendre els pans que se'n derivarien⁸⁶⁰. Novament la presència d'aquestes ordinacions revelen l'interès del mostassaf d'accentuar el control sobre l'actuació dels forns, per tal de prevenir les males pràctiques que es desencadenaven en contextos de penúria.

En l'any 1376, una nova ordinació del mostassaf establí explícitament que els forners no poguessin vendre farina, ni tampoc altres oficis que acostumessin a fer pa, possiblement per protegir els interessos dels fariners⁸⁶¹. L'any següent, el 1377 apareix una nova notícia de males pràctiques en els forns, però referida als flequers, els quals no deixarien coure adequadament el pa, i que

⁸⁵⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 84 v.

⁸⁵⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 84 r.

⁸⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1380-1391), fol. 84 v.-85 r.

⁸⁵⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 72 r.

⁸⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 90 r.

fa extensiva la responsabilitat als fornars al gravar-los per cada ocasió que això succeís amb una multa de 20 sous⁸⁶².

Les següents ordinacions dels fornars daten del final de la dècada del 1380. El maig de 1387 era establerta una ordinació segons la qual els fornars i els bescuïters només podrien pastar el pa amb el forment de la ciutat⁸⁶³, possiblement per esgotar el gra emmagatzemat de la collita de l'any anterior. El gener de 1388, una nova ordinació també prohibia als flequers fer bescuït amb un altre gra que no fos el de la ciutat⁸⁶⁴. Un any després, el febrer de 1389, el mostassaf confirmava l'ordinació contra els consellers que no feien coure bé el pa, a la qual li seguia una altra confirmació el març de 1389, tot i que amb un altre redactat i tot posant novament l'èmfasi en la responsabilitat dels flequers per no preparar adequadament el pa que venien⁸⁶⁵.

En la dècada de 1390, es produeix una considerable profusió de normatives referides als fornars. Aquesta profusió sembla venir motivada per la persistència del frau en les coccions dels fornars i l'interès del mostassaf per actualitzar les disposicions anteriors que afectaven els fornars, per ordenar aquest ofici. En primer lloc, per ordinació del mostassaf, s'establí novament una prohibició als fornars de vendre un altre pa que no fos aquell cuit amb la pasta de les pujes. Aquesta nova disposició es proclama l'any 1390 però la versió que conservada correspon al gener de 1391. L'ordinació explícita el fet que queden revocades totes aquelles llicències que per algun motiu ampliaven el tipus de pasta que podien pastar els fornars. A més a més, especifica que per motiu de la puja, els fornars només podran pastar durant la setmana una quartera de forment i no una quantitat superior, sota pena de perdre tot aquell gra que sobrepassés aquesta quantitat⁸⁶⁶. L'any 1392 el mostassaf també procedeix a ratificar un elevat nombre d'ordinacions que afecten a diferents oficis i aspectes de la gestió del mercat intraurbà del gra. Entre aquelles ratificacions, apareix la prohibició que el pa cuit resti en poder dels fornars i

⁸⁶¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 90 r.

⁸⁶² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 95 v.-96 r.

⁸⁶³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 83 v.

⁸⁶⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 92 r.

⁸⁶⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 104 v.

l'autorització als pesadors perquè reconeixin la condició del pa; l'obligació també per als forners de fer pans dinals amb una tercera part del pa que pastaran, i la confirmació de les mescles autoritzades per elaborar pa de xeixa; l'obligació de coure bé els pans⁸⁶⁷. Al final d'aquest any, una ordenació permet constatar el fet que els forners encara conservaven l'aspiració dels forners de voler obtenir el dret de pastar pa. Aquest queda testimoniats quan el consell municipal revoca una suplicació dels forners per la qual sol·licitaven obtenir el dret de pastar pa de fleca igual que els flequers⁸⁶⁸. El gener de 1393, una nova ordenació obligava als forners a inserir el senyal de la ciutat en el pa elaborat al pes de la ciutat, a més de respectar totes les ordinacions promulgades sobre la cocció i l'elaboració dels pans⁸⁶⁹.

El mes de febrer de 1394, els consellers van procedir un cop més a confirmar diferents ordinacions que afectaven als forners, concretament les relacionades amb la prohibició de vendre a les taules del pa de puja altre pa que no fos de puja, la prohibició que els revenedors d'oli i aviram possessin odres sobre aquelles, ni senalles, ni saques, la prohibició de jugar al jocs d'atzar a les taules i la prohibició dels ciutadans de comprar llenya de bruc, d'arboç o altre llenya que els forners utilitzessin en els forns. A banda de la renovació d'aquestes disposicions, també apareixen noves ordinacions. En primer lloc, s'especificava per a les dones la prohibició que seguessin i pugessin sobre les taules de la plaça de l'Oli on es venia el pa de puja mentre aquell es vengués. Igualment s'ordenava que cada forner dipositar el pa de les puges a les taules de la plaça de l'Oli almenys un cop a la setmana. Dues disposicions més establien el procediment per finalitzar una relació contractual entre un forner i l'ajudant responsable de palejar el pa, es a dir, d'introduir-lo i extreure'l del forn. La primera disposició establia l'obligació que en el cas que el forner volgués prescindir de la persona responsable de palejar al forn, el forner li havia de pagar quinze jornos a canvi de fer el servei en el forn en aquell temps. La segona obligava al palejador a seguir el mateix procediment si fos aquell qui volgués marxar. És convenient situar aquestes disposicions en el context de

⁸⁶⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 116 v.

⁸⁶⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 140 r.-142 v.

⁸⁶⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-25 (1390-1392), fol. 90 v.

l'organització dels treballs del forn i la preocupació perquè en el període del dia autoritzats els forns es mantinguessin actius i coent pa. D'altra banda, també es prohibeix coure pans en aquelles festes on no hi hagués el costum de coure'ls. Finalment, s'especificava que cap forner podrà adreça "paraules deshonestes als còsols"⁸⁷⁰.

Al final del mes d'octubre de 1396, apareix un nou conjunt d'ordinacions adreçades exclusivament als forners, redactades en un to manifestament dur. Les ordinacions tornaven a posar en evidència l'existència de frau en les pràctiques dels membres d'aquell ofici. En el text de l'ordinació, els consellers fan referència a "*diferents crits e clamors a ells fets per los senjars de la dita ciutat*", a causa del comportament dels forners, els quals estarien cometent diferents abusos amb el preu dels pans de puja. S'indica que els pans que valien dos diners, s'estaven venent a tres o quatre diners, i fins a sis diners. També s'afirma que els forners estaven comprant forment, el feien moldre i el pastaven per vendre'l com a pa de puja, tot enganyant així als compradors, que pagaven aquest pa al mateix preu que el de les puges. Com a explicació d'aquest frau, s'afirma que "*la qual cosa ve per tal com los dits forners no són posats en alguna ordinació ni regla, així com són tots los altres officis de la dita ciutat*", reconeixent-se així el fet que la reglamentació de l'ofici dels forners es trobava menys desenvolupada que aquella que afectaria a flequers o moliners. Una afirmació, doncs, que manifestava la ineficàcia de l'actualització i l'ampliació de les ordinacions disponibles fins a les hores i que donava pas a un nou conjunt de normatives per a l'ofici. Així, com a conseqüència d'aquestes consideracions, els consellers disposen que a partir del següent diumenge, els forners només podrien obtenir la puja del pa que courien en pasta, en la proporció d'un de cada vint. Aquesta és la primera disposició conservada des de la dècada de 1370 que estableix novament la proporció de la puja dels forners, per la qual cosa hem de suposar que a mesura que els preus del forment van anar-se moderant, a causa de la superació de les principals crisi del segle XIV, aquesta va esdevenir finalment la proporció. El fet que l'ordenació indiqui que aquesta proporció és "*segons lo acostumat*" suggereix a

⁸⁶⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-8 (1387-1393), fol. 86 v.

més la seva vigència durant almenys alguns dels anys immediatament anteriors. A més a més, caldria que en els pans dels fornors s'introduís la quantitat de farina adequada, que seria a partir d'aquell moment la mateixa ordenada per als flequers, i que a cada pa es posés el senyal de la ciutat per tal que tothom pogués identificar aquells pas com a pans de puja, sota una pena de 60 sous. S'establí a continuació la prohibició expressa que els fornors pastessin un altre pa que no fos el procedent de la pasta de les pugues i que haguessin de respectar les ordinacions sobre el pa de sedàs. D'altra banda, en el cas dels mestalls, de les farines de blats "primos", d'ordi o d'altres blats, es decretava que el venguessin als preus que fossin ordenats per part dels mostassafs i que poguessin coure pa a diners⁸⁷¹. A més a més, l'1 de juny de 1397 una ordinació implicava als fornors en l'obligació de pastar els pans amb farines ben netes de pedres i de terra⁸⁷² i el 1399 també surten citats en algunes ordinacions que regulen la venda de gra a les places: el 7 de gener la prohibició de reservar-se un lloc en els punts de venda de les places on es venen els pans⁸⁷³ i el 31 de gener l'obligació de vendre el pa en endavant davant del porxo nou⁸⁷⁴.

Pel que fa al segle XV, la presència d'ordinacions referides als fornors són ben escasses. En dos ocasions, durant l'any 1400, els fornors van ser requerits juntament amb els altres oficis dels cereals a emprar el gra de la ciutat en la preparació del pa⁸⁷⁵. Les ordinacions més importants en aquest període, però, van ser promulgades el 9 de desembre de 1419. Aquestes ordinacions es tornen a fer ressò de la importància de coure i assaonar correctament el pa, la qual cosa indica la presència encara d'un cert índex de males pràctiques entre els fornors barcelonins. Així, les ordinacions disposaven que no es pogués comercialitzar pa mal cuit, cremat o desfet. També calia que tractessin adequadament tots els pans que rebessin per coure i que en el cas que després de la cuita faltés algun pa, el forner tindria l'obligació de reposar-lo amb alguns dels seus propis pans al propietari perjudicat. Per garantir aquesta disposició, les ordinacions autoritzaven al mostassaf a jutjar els pans de

⁸⁷⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 48 r.-49 v.

⁸⁷¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. IV-2 (1394-1399), fol. 60 v.-62 r.

⁸⁷² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 145 r.

⁸⁷³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 146 r.

⁸⁷⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 147 r.

forners, flequers o altres ciutadans. Finalment, les ordinacions establien que els forners no podien retenir en concepte de pujar més d'un pa per deu parells de pans o de deu diners. Aquesta darrera ordinació, doncs, reconeixia implícitament el fet que els forners d'aquesta època rebien el pagament de la puja tant en pans com en diners⁸⁷⁶.

En conclusió, malgrat que l'existència de buits en la documentació conservada impedeix extreure conclusions precises, sembla que les preocupacions dels responsables municipals pel que fa als forners de la ciutat és va concentrar en un nombre d'aspectes reduïts. En primer lloc, encara que a partir del tercer quart del segle XIV, en la protecció de la qualitat dels pans durant el procés de cocció. En segon lloc, la regulació del benefici de les pugues i el seu ajustament als preus de venda dels cereals. En tercer lloc, la regulació de la venda de gra per part dels forners, tant per evitar que suplantessin les potestats dels flequers, com per establir els punts de venda autoritzats, amb la finalitat de facilitar el control de la qualitat del pa i reduir-ne el risc d'especulació. Finalment, l'ordenació dels tipus de pans venuts, amb la finalitat d'integrar els forners en les disposicions sobre el pes dels pans i les barreges autoritzades.

3.10.4. Els formenters i els fariners

Els formenters constitueixen un grup de comerciants especialitats exclusivament en la compra-venda del gra. Les diferències existents entre mercaders i formenters no resten calares, excepte pel fet que mentre els primers podien generar una activitat diversificada en diferents productes, aquests s'especialitzaven en el cereal. Així ho indica el fet que els formenters no sobresurtin especialment en cap aspecte destacat del comerç intraurbà respecte als mercaders: no són objecte de gaire disposicions específiques, no presenten una participació qualitativament major en la compra d'imposicions, ni tampoc apareixen com a majors beneficiaris de les primes atorgades per la ciutat pel transport de gra vers aquella.

⁸⁷⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 148 r. i 149 r.

⁸⁷⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-6 (1378-1517), fol. 151 r.-v.

L'àmbit de compra de gra per part dels formenters exclouïa l'entorn de la ciutat. Tal i com es disposa en les ordinacions del 22 de desembre de 1323, els formenters no podran comprar gra dins del territori de la ciutat per revendre'l, *"ço és a saber de Montgat tro a Castelldefels, del coy de Finestrelles e del Coy de Cerola et de la Gavarra et de Vayl Vidriera et dels mulins del Rey de Lobregat tro en la mar"*⁸⁷⁷, sota una pena de dos-cents sous.

El 1324, el consistori regula el procés de venda que han de seguir els formenters. Tant ells com els mercaders hauran de vendre el gra durant tot el dia, ja sigui a la plaça del Blat o al Porxo de la Mar. Hauran de disposar almenys de cinc quarteres de gra a la venda i hauran d'anar-les incrementant a mesura que es venguin⁸⁷⁸.

El 4 de març de 1392, els formenters són objecte d'una nova ordinació, juntament amb la resta de venedors de forment, per la qual aquells que tinguin pallols en el porxo nou els haurien de tenir proveïts de gra mentre que tinguessin gra a la ciutat, i havien d'obrir-los i vendre el gra en el lloc que cadascú tingués costum de fer-ho. En cas que ja no els hi quedés, ho haurien de comunicar a l'administrador. Atenent el fet que molts compradors de gra son enganyats en el procés de compra, un altra disposició obliga a formenters i els altres venedors a dir el nom del tipus de forment que estiguin venent si algú els hi demana. A més aquells haurien de dir el preu veritable del gra que comercialitzaven. També era obligació seva mantenir neta i escombrada l'entrada del seus pallols, i assegurar-se que en el porxo no poguessin tenir guardats en saques els residus dels porgats o en alguna altra forma, sinó que aquestes les haurien de treure en el termini d'un dia. Destaca a més a més l'obligació dels formenters que en el cas que algun forment s'hagués estovat després d'haver-se mullat, el formenter no podria tenir-lo en els pallols del porxo, sinó que havia de fer-lo secar, per tal que es pogués moldre convenientment. Finalment, els consellers ratifiquen que cap formenter o venedor pogués apujar el preu de la quartera més de dos diners per dia que hi

⁸⁷⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-7 (1321-1322), fol. 16 v.

hagués la quartera⁸⁷⁹. Poc temps després, el mes d'agost, un nou conjunt d'ordinacions estableix que els formenters i altres venedors de gra havien de ser presents tots els dies durant el temps que la quartera era oberta i restar als pallols mentre el gra s'estigués venent, a més de servir-lo a totes les persones que el volguessin comprar⁸⁸⁰

Pel que fa als fariners eren aquelles persones que basaven la seva activitat en la venda de farina, la qual feien transformar del gra. Les ordinacions municipals assenyalen generalment les mateixes disposicions per als fariners que per els flequers, però disposen d'algunes disposicions exclusives. El gener de 1386, s'estableix que els fariners i altres oficis que venessin farina havien de vendre-la "*bona e leyal e ben mòlta*", i no cruixent o barrejada amb farines de diferents tipus. En aquesta ordinació s'assenyalen com a categories diferents de farina la xeixa, la feta amb gra de Sicília i amb gra de Provença, però s'insisteix que la farina caldrà vendre-la separatament segons la seva procedència⁸⁸¹.

3.10.5. Els mesurers

Un altre dels oficis estrictament vinculats a l'ordenació i la producció de pa eren els mesurers, en els quals requeia la responsabilitat de fer les mesures del gra que, un cop havia penetrat a la ciutat, era destinat a la transformació en farina. L'exclusivitat d'aquesta responsabilitat radicava en la necessitat de disposar d'un col·lectiu que es fes responsable de mesurar amb honestedat les diferents partides de gra que arribaven, de la qual cosa van esdevenir executors, tal i com estableix una ordinació d'abril 1326 on s'indica que cap mercader, missatger o altre persona que vengui gra a la plaça podrà mesurar a quartera sense recórrer als "*mesurers jurats*"⁸⁸², és a dir, als membres d'aquest ofici. Aquesta obligació queda ben concretada en una ordinació del

⁸⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 32 v.

⁸⁷⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 79 v.-80 v.

⁸⁸⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 80 v.

⁸⁸¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 33 v.

⁸⁸² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 18 v.

període 1340-41, que estableix que ningú podrà mesurar gra a la plaça del Blat si abans no ha jurat l'ofici⁸⁸³

La importància d'aquest ofici radica en dos fets fonamentals. D'una banda, era un element clau en el respecte a la legalitat de les transaccions que es feien entre compradors i venedors de gra, en assegurar-ne el pes que justificava el preu. De l'altra, aquesta mateixa funció també era la que generava la base per a la quantificació de les impositcions que havien de ser pagades a la ciutat, per la qual cosa la regulació d'aquest ofici i el respecte en els procediments de pes i mesuratge revestien un interès especial per al consell municipal. No es casual que aquesta esdevingués una de les principals responsabilitats del mostassaf. Com altres oficis associats als grans, els mesurers també estaven exclosos, com altres oficis del gra amb atribucions específiques, a participar en la compra i venda de gra: entre 1311 i 1313 els consellers estableixen que cap mesurer podrà mercadejar amb forment, tot referint que haurà de vendre'l el seu propietari⁸⁸⁴, la qual cosa fa pensar que els membres d'aquest ofici sovint intentaven exercir de mitjancers entre compradors i venedors. La insistència en aquesta ordinació, encara que amb redactats diferents, avala aquesta hipòtesi: el 1324 els consellers estableixen que cap mesurer podria comprar en públic o d'amagat cap tipus de gra, excepte per ell mateix o la despesa de la seva llar⁸⁸⁵. El 1325-26, aquesta prohibició s'amplia, quan es prohibeix als mesurers formar una companyia amb formenters o mercaders: d'aquesta manera els mesurers ja no només es trobaven privats d'exercir la venda de gra, sinó que a més no podrien participar en cap operació de comercialització de partides de gra o d'altres mercaderies⁸⁸⁶

El 21 d'abril de 1326 apareix una primera ordinació adreçada específicament als mesurers. En ella s'estableix que aquelles persones que hagin jurat l'ofici de mesurer hauran d'adreçar-se a la plaça tots els dies que es vengui forment, tant al matí, com després d'haver menjat, amb la finalitat que per tots aquells

⁸⁸³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1340-1343), fol. 21 r.

⁸⁸⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1310-1313), fol. 38 r.

⁸⁸⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-8 (1323-1324), fol. 32 v.-33 r.

⁸⁸⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 16 r.

que vulguin comprar blat puguin ser mesurats els grans⁸⁸⁷. Aquesta obligació perdura en el temps, atès que el 13 d'abril de 1374, les ordinacions disposen que els mesurers dels cereals han de mesurar el gra des de l' hora tèrcia i també després de dinar, però els consellers estableixen que en el cas que els mesurers estiguin malalts o quedessin excusats per feines que resultessin necessàries, podrien ser excusats amb llicència de batlle⁸⁸⁸.

El 14 de gener de 1362, apareix un nou grup d'ordinacions, on s'estableix que els mesurers no podran mesurar cereals en cap casa ni botiga, sinó en la plaça del Blat i en la plaça del porxo⁸⁸⁹. Aquesta disposició responia sobretot a la necessitat d'exercir un control de l'activitat dels mesurers, dels quals calia assegurar que no pesaven els cereals abans que els seus propietaris paguessin la imposició. És per aquest motiu que el 1401 s'insisteix que els mesurers només podran pesar el gra en la plaça del Blat i en la plaça del porxo i estableixen que hagin de demanar llicència als collidors de l'ajuda per procedir al mesuratge⁸⁹⁰

Les ordinacions del 14 d'abril de 1374 estableix diferents noves mesures sobre l'ofici dels mesurers. Decreten que els mesurers no podran demanar ni prendre cereals d'altres persones "*més avant de XX dies per centenar de quarteres*" i que cap mesurer prengui "*per regonexement que los mercaders o altres qualsevol persones volran fer de forment, ordi o altre sbalts ab les mesures més avant de XII dies per centenar de quarteres*". També estableixen el cost que han de demanar pel mesuratge: de 2 a 3 quarteres, 1 diner, i de mitja quartera a una quartera, 1 malla. Una altra disposició prohibeix que demanin o prenguin cereals a pagesos o a altres persones estrangeres, i que en cas que comprin forment per al seu ús, que el responsable de fer el mesuratge hagi de ser necessàriament un altre mesurer. Finalment prohibeixen que mesurers o mercaders llevin de la plaça de la quartera les raores que siguin "*fermades*"⁸⁹¹

⁸⁸⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-9 (1325-1326), fol. 18 v.

⁸⁸⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 39 v.-40 r.

⁸⁸⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 107 r.-v.

⁸⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-29 (1401-1409), fol. 18 r.

⁸⁹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 40 v.-41 r.

En el marc de la crisi de 1375, els mesurers també reben l'atenció dels consellers. A causa de la detecció de nombrosos fraus en la manipulació del gra, el consistori estableix per prevenir-los que totes les quarteres de gra es traslladin a la plaça del Blat i que allà siguin mesurades⁸⁹². Més tard, el 1376, en establir-se l'obligació de porgar el gra, els conseller prohibeixen als mesurers lliurar cereals fins que hagués estat ben porgat i netejat⁸⁹³.

El març de 1392, una ordinació reconeix novament el paper dels mesurers en la recaptació de l'impost, en especificar que quan es llevés la quartera, només els mesurers podrien xiular i fer brogit i no altres persones, en atenció a les molèsties que causaven al veïnat⁸⁹⁴. En el mes d'agost d'aquell, una altra establia que els mesurers no podrien comprar ni fer per comprar per a ells o per a altres persones cap quantitat de gra, excepte aquella que fos necessària per al seu consum i a més a més establien que en aquest cas només la podrien comprar superada l'hora de vespres⁸⁹⁵. D'aquesta manera s'incrementaven les precaucions dels consellers per evitar la participació dels mesurers en les transaccions.

EL 18 de maig de 1395, una ordinació descrivia les obligacions que havien d'assumir els mesurers per garantir el pagament de determinades impositcions. Així, després d'haver mesurat el gra, els mesurers haurien de mesurar la quantitat a pagar en concepte de dret de cops i del dret del bisbe. De la mateixa manera, els formenters i la resta de venedors de gra rebien prohibició expressa de fer-ho. D'altra banda, en el mateix registre d'ordinacions s'establia que aquells mesurers que no volguessin seguir desenvolupant el seu ofici havien de comparèixer en quinze dies davant de l'oficial executor de la casa del pes, per exposar les seves raons; sinó ho feien, l'executor resoldria l'afer en quinze dies segons el seu criteri⁸⁹⁶.

⁸⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 92 v.

⁸⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 9 r.

⁸⁹⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 79 v.

⁸⁹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 81 r.

⁸⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 87 v.-88 r.

El desembre de 1396, una nova ordinació era decretada per als mesurers, segons la qual es prohibia picar amb bastons les doques disposades per mesurar les quarteres del gra, sinò sobre els bancs o sobre altres superfícies⁸⁹⁷. Finalment, el 4 de març de 1416, es decreten noves ordinacions referides exclusivament als mesurers, per les quals l'administrador de les places u la casa del Pes, per les quals es reafirma la seva obligació d'anar als pallols per mesurar el gra i de restà allà mentre els grans es venguessin, a més de prohibir que els mesurers mesuressin sal mentre es pesessin les quarteres⁸⁹⁸.

3.10.6. Els hostalers

Els hostalers es troben afectats per les ordinacions referides als cereals pel fet que és un dels oficis, juntament amb els revenedors, que practiquen la revenda de diferents tipus de gra, excepte de forment. Sembla que les seves activitats es diferencien netament de les detectades en hostalers d'altres ciutats. Albert Curto afirma que les ordinacions de Tortosa obligaven a vendre farina als hostals i els descrivia com a "locals de lliure transacció on van a vendre gra, farina o diferents viandes, particulars revenedors, tant de Tortosa com forasters"⁸⁹⁹. La informació que transmeten les ordinacions barcelonines, en canvi, no s'ajusta a aquestes pautes. Els hostalers són situats al mateix nivell que els revenedors, però a diferència d'aquells, que acudien a les places de la ciutat o realitzaven les vendes pels carrers, aquests operaven als seus propis hostals.

Les ordinacions triguen forces anys en fer referència als hostalers, en relació amb la resta dels oficis. Les primeres ordinacions que en fan referència daten del 28 de gener de 1363. En elles s'establia en primer lloc que no podien comprar ordi, civada o altres cereals per revendre fins a l'hora de vespres.

⁸⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 121 r.

⁸⁹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-6 (1378-1517), fol. 71 v.

⁸⁹⁹ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p. 64-65.

Després, limitaven la quantitat que podien comprar d'aquests cereals a quatre quarteres cada dia⁹⁰⁰.

El 19 d'abril de 1376 els consellers ordenen que els hostalers no podran rebre ni acollir en el seu alberg cap forment, ordi o altres blats dels estrangers que volguessin extreure gra de la ciutat, excepte en el cas que tinguessin llicència dels consellers⁹⁰¹.

En 16 febrer de 1378, les ordinacions precisen les condicions de venda d'ordi i civada per part dels hostalers. Així, els hostalers no podran vendre el quartà de civada a un preu superior en un diner per quartà a aquell que hi hagi a la plaça. També recullen l'obligació dels hostalers o revenedors de servir l'ordi i la civada ben porgat i net, tot prohibint que hi barregin res⁹⁰².

El 24 de maig de 1393, els hostalers són objecte de noves disposicions per part del mostassaf, per les quals estableix vers ells i els revenedors que no puguin vendre en el seu hostel i el seu alberg la quartera de civada a un preu superior al de la plaça, excepte un diner per quartera. També s'expressa l'obligació d'hostalers i revenedors de tenir la civada i l'ordi pagats i ben porgats i sense haver fet barreges⁹⁰³.

3.10.7. Els moliners

Els moliners eren els responsables del treball als casals dels molins de Barcelona. Les seves responsabilitats abastaven la mòlta de gra i el pagament de les despeses dels molins. Els recursos obtinguts pels moliners eren comunicats a l'escrivà del batlle, qui realitzava un control sobre els ingressos i les despeses, i el batlles es responsabilitzava de repartir beneficis i despeses entre els posseïdors⁹⁰⁴. Pere Ortí ha posat de manifest que fins el 1290 el rei

⁹⁰⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-21 (1360-1363), fol. 75 r.-v.

⁹⁰¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 119 r.-v.

⁹⁰² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 116 v.

⁹⁰³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.Registre d'ordinacions IV-5 (1393-1437), fol. 130 r.

⁹⁰⁴ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 310-311.

havia posseït pràcticament totes les rendes dels molins, però que durant el segle XIV s'iniciaria un procés d'alienació de les rendes reials dels molins i la seva concentració entre diferents persones de la ciutat. Una concentració, que si en primera instància es feien a diferents ciutadans, progressivament s'anaven concentrant en un de sol, que aglutinava els diferents molins que formaven un casal⁹⁰⁵. Finalment, el 1386, en el marc dels conflictes bèl·lics amb Sardenya i la revolta del jutge d'Arborea, Pere el Cerimoniós va vendre tots els molins reials de Barcelona al municipi, per la qual cosa els monarques perdien tots els drets sobre els molins del Rec Comtal de Barcelona⁹⁰⁶.

La tasca dels moliners mantenien actius els molins la major part de dies de l'any, excepte si havien de tenir lloc obres o es produïa un defalliment d'aigua al rec. Les relacions contractuals entre els moliners i els administradors són poc conegudes. Pere Ortí ha detectat lloguers i arrendaments de moliners, però no sotsestabliments⁹⁰⁷. Era obligatori comptar amb un moliner per molí, però a la pràctica això no es complia i per aquest motiu Pere III, el 1340, havia ordenat que almenys hi hagués un moliners per cada dos molins i que un mateix moliner no treballés en dos casals diferents⁹⁰⁸.

La primera referència a la utilització dels molins en les ordinacions municipals data del període 1301-1302. En aquest cas, les ordinacions estableixen la prohibició als "senyors dels molins", és a dir, als beneficiaris, que permetessin que s'agafessin les agranadures del gra que es molia en el molí. De la mateixa manera, els consellers prohibien al moliner quedar-se amb aquestes agranadures. Finalment, els consellers autoritzaven als propietaris de la farina procedir a fer una remòlta del gra i recollir tota aquella que farina que resultés del procediment⁹⁰⁹. La següent disposició que afecta directament als moliner data del 23 d'agost de 1374. Es tracta de dues ordinacions que estableixen disposicions especials per al període que s'iniciava el període de penúria de 1374. En la primera, s'ordenava que tots els moliners havien de moldre farina

⁹⁰⁵ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 295 i 307

⁹⁰⁶ ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, p. 306-307.

⁹⁰⁷ ORTÍ, O.: *renda i fiscalitat...*, p. 311.

⁹⁰⁸ ACA, C, reg. 1056, f. 83 r., citat per ORÍ, P.: *Renda i fiscalitat...*, pag, 311

⁹⁰⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 7 r.

de mestall, que tant podia incloure a la barreja forment, ordi o d'altres blats. A més a més, s'indicava que els traginers hauran de portar el blat i el mestall al molí quan els sigui requerit⁹¹⁰

El 16 de febrer de 1375, encara en el marc de la crisi de 1374-75, van establir-se una sèrie d'ordenacions sobre l'ofici dels moliners, les més extenses promulgades fins aquell moment. Tres disposicions fan referència a la disposició i a la preservació de les peces del molí. Una quarta disposició establí els preus màxims que podien cobrar per la mòlta⁹¹¹. Un més tard, el 10 de març de 1375, els consellers establíen una nova ordenació per assegurar la plena disponibilitat del gra aportat als molins per als seus propietaris. Així, s'establí que totes aquelles persones que fessin moldre algun tipus de gra, podran, després de moldre el gra, llevar el riscle que es troba situat al voltant de la mòlta del molí, per tal de collir i endur-se'n tota aquella farina que trobaran⁹¹².

En un nou conjunt d'ordinacions promulgades el mes de juliol de 1375, s'indica clarament l'existència de "*moltes fraus qui·s fan e són estades fetes maiorment despuys que aquesta carestia del gra dura*". Per aquest motiu, els consellers implementen una ordinació reial per la qual a partir d'aquell moment unes persones especialment designades seran les responsables de pesar el gra, la qual cosa donarà lloc a la constitució de la Casa del Pes de la ciutat⁹¹³. Amb el primer pas per a la formació de la Casa del Pes, que es consolida en l'any 1376, els consellers sotmetrien el procés de mòlta a un exhaustiu control de la quantitat de farina que era transportada als molins, per tal d'evitar que fessin fraus sobre el gra que molien, mitjançant el control del pes del gra en la Casa del Pes abans i després de la mòlta. Aquestes mesures abastaven la prohibició de la presència d'aparells de pesar en els casals dels molins reals o forasters, per evitar que els moliners repetissin la pesada que es realitzava a la Casa del Pes, reiteraven l'obligació dels moliners de realitzar la mòlta "*bé e leialment*" i que els moliners molguessin tot el gra aportat als

⁹¹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 36 v.

⁹¹¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 85 v.

⁹¹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 86 v.

molins⁹¹⁴. A més a més, al sistema de control de la Casa del Pes s'hi afegiran també l'any 1376 diferents mesures restrictives de l'activitat dels moliners. Així, el dia 14 de juny, els consellers prohibien que cap moliner, traginer de molí o parent seu pogués practicar l'ofici de flequer o de fariner, ni vendre pa o farina per aquest motiu, sota la pena de perdre el puny i pagar 200 sous⁹¹⁵

Uns anys més tard, el 23 de gener de 1386, en disposició de l'executor de la Casa del Pes s'indica que els moliners, després d'esmenar alguns saques de farina perquè aquella no havia quedat ben mòlta, els moliners l'aprofitaven per fer noves barreges en les farines, per la qual cosa s'establia que la farina mal mòlta no fos retornada als moliners, sinó que s'escollís una persona per tal que la venès i el preu obtingut fos donat al moliner. També s'indica un procediment similar per a les ocasions que la farina mòlta era trobada cruixent, atès que en aquest cas també calia fer esmena i que malgrat això els moliners venien a flequers o altres persones per revendre en forma de farina o de pa. En aquest cas, però, els consellers establien que l'executor de la casa haurà d'encantar la farina, la qual però no podria ser comprada per flequers ni revenedors⁹¹⁶. L'any 1391, una nova ordinació establia la prohibició per a moliners i traginers de transportar el gra des de la plaça de la Mar o des del porxo del forment cap tipus de cereal a un altre lloc de la ciutat o als molins⁹¹⁷

Finalment, cal destacar que algunes mesures de control de l'ofici dels moliners eren alienes als fets del gra. Així, el es prohibeix que cap moliner pugui comprar en el puig de Montjuïc moles de molí per revendre, sota pena de perdre-les⁹¹⁸

⁹¹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 90 r.

⁹¹⁴ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. V-1B. Ordinacions especials, vol. 5 (1378-1401), fol. 10 v.

⁹¹⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 119 v.

⁹¹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 33 v.

⁹¹⁷ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. V-1B. Ordinacions especials, vol. 5 (1378-1401), fol. 85 v.

3.10.8. Els traginers

Els traginers eren els responsables de garantir els transports de mercaderies per terra tant des de fora, com a l'interior de la ciutat. És per aquest motiu que els trobem sovint entre el conjunt de disposicions que es relacionen amb el gra, tant des de la perspectiva del transport, com per la seva vinculació a pràctiques fraudulentas, realitzades en connivència amb altres oficis, particularment el dels moliners.

El febrer de 1375, en relació amb els preus que han de cobrar-se en els forns per la molta i el transport, s'estableix que els traginers rebran 6 diners per quartera de forment, sigui quin sigui el tipus de gra, els quals, segons aquesta ordinació, no podran gaudir d'un guany més elevat. A més a més, els traginers dels molins no podran immiscuir-se en el transport, si alguna persona transporta pel seu compte el gra a molre, ni per tant reclamar cap dret de moltura⁹¹⁹.

Quan el 1375 es va crear la Casa del Pes, els traginers dels molins van ser el principal objecte de les ordinacions que es van disposar, atès que volien evitar que en el transport del gra a la casa del pes, després als molins i finalment un altre cop a la Casa del Pes per fer la segona pesada del gra, no es produís cap minva de la quantitat de gra. El 20 de desembre de 1376, un segon conjunt d'ordinacions referides a la Casa del Pes prohibeix explícitament que els traginers puguin descarregar el gra en cap lloc o casa durant la realització dels trajectes d'anada i tornada a la casa del pes. També estableixen l'obligació que atenguin totes les peticions de ciutadans i estrangers de transportar gra sempre que se'ls hi demani⁹²⁰.

Una disposició d'agost de 1392, establia que els traginers que transportessin gra de les places no podrien emprar més que un sol animal en el transport, el

⁹¹⁸ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Ordinacions originals. XV-1, 27.

⁹¹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 85 v.-86 r.

⁹²⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials V-5 (1374-1376), fol. 10 v.

qual només podria anar carregat amb dos sacs, i obligava que no iniciessin el transport sense que estigués present la persona propietària del cereal⁹²¹

El maig de 1395, els traginers rebien novament la prohibició de no servir de mitjancers entre aquells que compressin i venguessin gra, ni d'introduir animals en el porxo del forment, fins que el gra fos ficat en saques i estigues preparat per ser transportat⁹²². Ordinacions posteriors indiquen, però, que aquesta disposició no es devia ajustar gaire a les pràctiques dels traginers: l'1 d'abril de 1397 una ordinació indicava que s'havia trobat a traginers i altres persones comprant cereals per a flequers i forners i que per aquest motiu defraudaven el pagament de la imposició deguda, per la qual cosa es reafirmava la prohibició que traginers o altres persones poguessin comprar gra sense pagar la imposició⁹²³.

⁹²¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 80 v.

⁹²² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 88 r.

⁹²³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-5 (1378-1401), fol. 91 v.-92 r.

4. ANALISI DE LES FORMES D'INTERVENCIÓ SOBRE EL MERCAT DEL GRA

4.1. CARACTERÍSTIGES GENERALS DE LA INTERVENCIÓ SOBRE EL MERCAT

En els dos apartats anteriors hem analitzat des de dues perspectives diferents aspectes relacionats amb el paper del consistori barceloní en el proveïment frumentari de la ciutat, primer intentant realitzar una aproximació als cicles de carestia i crisi de subsistència que va viure la ciutat, i després exposant els criteris d'ordenació del mercat del gra que la ciutat va desenvolupar. Ara ens concentrarem en els mecanismes d'intervenció que disposava per convertir-se en un agent més en la consecució de gra per a la ciutat, un paper que assumiria tant en èpoques de crisi com d'abundància i que considerem de gran rellevància en la comprensió d'aquest paper.

Els diferents investigadors que s'han aproximat a l'estudi del proveïment frumentari han afirmat que aquest depenia fonamentalment de la iniciativa privada i les xifres així ho avalen. Però en la transició de la fase d'excedents que caracteritza el segon i el tercer quart del segle XIII vers les etapes de les grans crisi frumentàries, que s'inicia en la dècada de 1280, el consistori barceloní no només va desenvolupar un paper regulador del comerç del gra, sinó que va desenvolupar diferents mecanismes d'intervencions, dispostat per assolir un paper influent en el comportament dels agents econòmics implicats en l'aprovisionament i per dotar-se d'una capacitat pròpia d'intervenció directa sobre l'oferta frumentària de la ciutat, a través de l'adquisició i comercialització del gra. Els mecanismes esmentats abasten diferents tipus de mesures: la subvenció de les importacions, la taxació dels preus i la distribució, la compra directa de gra...., que eren seleccionades en funció de la conjuntura, la qual marcava el tipus i la profunditat de la intervenció. Així, mentre que en els temps d'abundància la intervenció municipal podia ser molt reduïda —de fet, resultava més problemàtic intervenir-hi que no fer-ho, a causa dels importants costos de la política frumentària de la ciutat—, a mesura que la conjuntura esdevenia més adversa s'incrementaven les actuacions i només en els casos de majors necessitats la ciutat es convertia en agent comercialitzador.

En els segles estudiats, el municipi practicava fonamentalment una estratègia d'intervenció preventiva i molt selectiva. La centralitat dels mercaders en l'aprovisionament cereal·ler és patent en el nostre període i són les crisis frumentàries successives, durant el segle XIV, les inductores d'una disposició creixent dels membres del consell municipal a adoptar una actitud econòmica, a més de reguladora del funcionament del mercat. Aquestes actituds, que es maximitzen en períodes de gran crisi, suposen l'establiment de comportaments econòmics que no desapareixen juntament amb elles. Així, a mesura que es van fer sentir els efectes de les crisis del segle XIV i que es generaren respostes des del municipi per pal·liar-les a través d'instruments d'intervenció concrets, la intervenció del municipi va esdevenir essencial en l'estructura del proveïment urbà i un agent tant important com els privats en la garantia de l'abastament. I aquest procés es concreta per l'establiment d'uns mecanismes d'intervenció permanents, a través dels quals, ja en el segle XV, la ciutat va poder eludir els riscos de carestia amb més eficàcia.

Les investigacions precedents ha permès tipificar molt encertadament quina era la fórmula que guiava la intervenció municipal sobre el mercat del gra. Tal i com indicava Del Treppo, les dificultats frumentàries eren comunes a totes les administracions municipals europees i obligaven al desenvolupament de diferents actuacions seguint una doble estratègia d'actuació: afavorir l'entrada de gra a la ciutat i aturar-ne la sortida⁹²⁴. En efecte, a mesura que els municipis van assumir consciència de la necessitat de garantir un proveïment de les caresties i un control dels preus, van procedir a establir uns mecanismes d'actuació, vinculats al càlcul de les reserves disponibles en cada moment, que determinaven l'abast de la intervenció. Una de les actuacions recurrents era vedar la sortida de blats, però l'abast d'aquesta mesura no afectava als monarques i els seus representants, ni a la noblesa. Una altra era l'incentiu a les exportacions, que abastaven tant les exempcions impositives, les garanties personals als proveïdors i, sobretot, les subvencions que s'atorgaven pel mecanisme dels "avantatges" o primes al proveïment. Juntament amb aquest incentius cal situar les mesures coercitives, bàsicament els incautaments de

⁹²⁴ DEL TREPPO, M.: *Els mercaderes...*, p. 283.

naus de gra en les costes del Principat per incrementar el volum de gra disponible. Finalment, la creació de stocks reguladors esdevindria un instrument emprat amb regularitat, sobretot en el segle XV, per tal de garantir una oferta fluïda de cereals, que generalment es realitzava mitjançant contractes amb mercaders especialitzats, denominats "seguretats". A més a més, cal tenir en compte que la ciutat escollia representants propis per facilitar l'aportació de cereals, tal i com hem vist en l'apartat corresponent.

Aquesta multitud de mecanismes i d'estratègies s'implementen en una ciutat que presenta dues característiques específiques, respecte a la resta del Principat. La primera que és la ciutat més densament poblada i la segona que es el centre econòmic més important, la qual cosa implica també poder polític i militar. Aquests factors, sumats al fet que el seu territori és molt deficitari en la producció de cereals té diferents significats, alguns dels quals ja hem vist. Cal insistir que una major població en aquestes circumstàncies geogràfiques suposa majors exigències quan a la intensitat de les formes d'intervenció del mercat cereal·ler que altres viles. De la mateixa manera, major poder polític i econòmic garanteixen la capacitat que efectivament siguin intenses: ho veiem tant per la capacitat d'endeutament de la ciutat com per el recurs freqüent i procés de normalització de l'ús del privilegi *vi vel gratias* que té lloc el segle XIV. Per aquests motius, encara que les formes com la ciutat intervé sobre l'abastament no són massa diferents de la d'altres ciutats mediterrànies i catalanes, sí que hi ha alguns aspectes bàsics destacables. En primer lloc, el desenvolupament d'estratègies per intentar incrementar el seu control sobre la ruta de l'Ebre, que es tradueixen en preocupació davant les llicències d'exportació reials, en conflictes freqüents amb Tortosa i en la compra de les baronies de Flix i la Palma. En segon lloc, el significat econòmic de la política d'estocs, que es traduïa fonamentalment en el recurs als avantatges per generar una gran acumulació de gra. Aquesta política d'estocs, que generava un fort volum de despeses, en la mesura que aquesta resultava "exitosa" i conduïa a l'abundància de gra, generava sovint l'obligació a la població de comprar més gra del que li resultava necessari, a través d'un sistema de distribució forçosa per mitjà de crides públiques, que al llarg del segle XV es

constata que suposa l'obligació de prendre la ració que pertocava a cada casa o en cas contrari era trasllada directament a la llar, on havia de ser pagada juntament amb les despeses del trasllat⁹²⁵. Les despeses generaven també un fort endeutament municipal: és per això que entre 1337 i 1452, de les 204.000 lliures que eren degudes per la ciutat a la Taula de Canvi, 107.000 corresponien a despeses de l'abastament de blat a la ciutat⁹²⁶, els quals eren parcialment causats per l'impagament del gra per part de la població menestral⁹²⁷. Finalment, el tercer element és, com ja indicàvem, el recurs al privilegi *vi ve/ gratias*, de forma creixent i sostinguda en el temps. És sabut que aquest tipus de política frumentària només podia ser desenvolupada per una ciutat poderosa, fora de moments de grans crisis frumentàries, on fins i tot les urbs més modestes es veien forçades a procedir als incautaments de gra per garantir l'alimentació dels seus ciutadans.

Aquestes tres aspectes seran, doncs, els que rebran una major atenció en les pàgines que segueixen, sense desatendre però altres característiques claus de les formes d'intervenció sobre el proveïment. Hem desglossat en diferents apartats les variades estratègies d'intervenció, el desenvolupament dels quals anirà en funció de la informació disponible i de la importància de cada fórmula en el conjunt de les estratègies emprades.

4.2. LA INTERVENCIÓ SOBRE L'ACCÉS A LES ZONES DE PROVEÏMENT

Un dels eixos de la política intervencionista era contribuir a assegurar-se l'accés a les zones de comercialització de gra, per tal de mantenir el major flux possible als preus més accessibles, per la qual cosa els interessos relacionats amb l'aprovisionament blader es manifesten en les decisions polítiques del Consell al llarg del període. En aquest àmbit poden considerar-se diferents aspectes, des de les contribucions fetes per la ciutat a donar suport a la conquesta de les illes italianes, que no es troba exempta d'interessos pel

⁹²⁵ DEL TREPPO, M.: *Els mercaderes...*, pag, 284.

⁹²⁶ USHER: *The early History of Deposit Banking...*, 371.

⁹²⁷ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 285

que fa al proveïment, com diferents actuacions diplomàtiques per garantir millors vies d'obtenció de grans. Amb tot, cap altre intervenció sobre les zones del proveïment té lloc de manera tan directa i influent sobre el proveïment com la compra de les baronies i la voluntat de exercir un control més directe sobre les rutes de l'Ebre, a la qual dedicarem els següents apartats.

Ja hem comentat que la ruta de l'Ebre en la sortida de gra des dels territoris aragonesos havia esdevingut molt important des de la integració de la zona sud de Catalunya en les rutes comercials aragoneses durant el segle XIII, a causa de la preeminència del comerç marítim i fluvial, respecte al comerç terrestre i del fet que aquesta era una ruta directa des de la capital aragonesa.

4.2.1. Les relacions amb Tortosa

A causa del seu paper en la ruta de l'Ebre, Tortosa era la ciutat que més influència tenia sobre els sistemes de proveïment de la ciutat de Barcelona i per aquest motiu la relació entre totes dues ciutats és la més important des d'aquesta perspectiva. Com havia afirmat Eva Serra, els conflictes entre totes dues poblacions serà constant durant tot el segle XIV, un cop que Tortosa va ser convertida en magatzem general dels grans que baixaven de l'Ebre, pel decret de 1296, i per tant en un centre de distribució⁹²⁸. Unes relacions que seran marcades pel recurs que Tortosa farà a l'aturament de gra en els moments d'amenaça de carestia, tot perjudicant els interessos de Barcelona, i que desembocarà en l'establiment d'una nova ruta per als cereals en la desembocadura del riu Ebre. Aquest pas culminava un procés iniciat durant el segle XIII, durant el qual va incrementar-se la circulació de cereals procedents de terres aragoneses. Gràcies a aquest fet, Tortosa va cobrar importància tant com a sortida dels carregaments, com per la implicació dels mercaders tortosins en el suport a la Corona durant el regnat de Jaume II, a qui finançarien la política naval i per la qual obtenen privilegis i franqueses

⁹²⁸ SERRA, E. "Els cereals...", p. 78.

similars a Barcelona i Lleida⁹²⁹. D'aquesta manera Tortosa ha esdevingut ja en la primera meitat del segle XIV un important centre de distribució de grans i per tant un dels més importants punts d'obtenció de gra que la ciutat disposa, però des d'on els fluxos de gra assoleixen destins ben diversos i en gran mesura fora del territori catalanoaragonés.

Considerant la necessitat endèmica de Barcelona d'assegurar una provisió cerealera adequada, moltes decisions preses a Tortosa podien afectar negativament la capacitat de la ciutat d'assolir els volums suficients de gra. La preocupació vers les decisions tortosines encara s'incrementava més pel fet que el riu Ebre era el punt de sortida dels grans aragonesos que gaudien de llicències reials d'extracció, que des de l'inici del segle XIV assolien volums importants: segons l'estudi de Cuvillier, en el període 1316-1318, Tortosa exporta essencialment a l'estranger tot el gra de Lleida i vers el 55% del que circula des del territori d'Aragó. Mentre que les viles catalanes si valencianes absorbeixen vers el 14% del gra declarat en els tractats, Montpeller assoleix el 35%, les províncies basques i Navarra el 30% i el regne de Mallorca el 20%⁹³⁰. Unes xifres, que encara que considerem que haurien experimentat variacions al llarg del temps, revelen el que ja hem vist que era una constant en la circulació de grans amb llicències: la sortida del forment i de la resta dels cereals vers els mercats que poguessin resultar més rendibles, en detriment sovint de les necessitats dels territoris peninsulars de la Corona.

La primera notícia proporcionada per la documentació pel que fa a conflictes amb Tortosa data de 1302, quan en el context de les dificultats per obtenir forment que travessava Barcelona, es va establir una prohibició a Tortosa d'extreure gra⁹³¹, que va necessitar de la intervenció real per ser superada i que hem comentat en l'apartat corresponent. I en sentit contrari obrarien els consellers, el 1311, quan sol·licitaven al rei que el batlle impedís la sortida de

⁹²⁹ CUVILLIER, J.-P. "La noblesses catalane et le commerce...", p. 116-117.

⁹³⁰ Cal considerar que es tracta d'un període de dificultats frumentàries per molts territoris peninsulars, en coincidir els anys amb els de la crisi de 1315-1317, per exemple, en el cas de Navarra (BERTHE, M. *Fams i epidèmies al camp navarrès als segles XIV i XV*. Barcelona: 1991)

⁹³¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 51 v.

partides de gra de Tortosa excepte si era per anar a Barcelona⁹³². El següent episodi d'inhibicions fets a naus barcelonines que apareix a la documentació municipal té lloc el juny de 1333, durant lo Mal Any Primer, quan Tortosa va decidir vedar la sortida de diferents naus que ja es trobaven disposades a partir vers Barcelona. Val la pena destacar que el to emprat durant aquests primers episodis de diferències entre totes dues ciutats es per part dels barcelonins amable, com mostra el fet que en aquest darrer document esmentin el fet que "*entre vos e nos alcun destreniment no deuria ésser ne intervenir per rahó de la amistat e fraternitat qui entre vos e nos és e sera tots temps si a Deu plau*"⁹³³.

En la resta del segle XIV tindran lloc altres inhibicions fetes sobre els carregaments de gra barcelonins que hi havia a Tortosa, que a final del segle es consideraran prou gravosos com perquè es consideri necessari procedir a la compra dels castells de Flix i de la Palma. Així ho considera el consell municipal en la seva deliberació de 25 d'abril de 1398, quan indica que "*fort sovent se atura [gra] prenent que ls ha necessaris per sa provisió, la qual cosa torna en gran dan de la ciutat de Barchinona, que per ma de la dita ciutat de Tortosa o de sos mercaders ha fort sovin haver los dits blats a carestia et desert, majorment d'algun temps a ençà que la dita ciutat no s'és ajudada de Sicília, ni de Cerdanya, segons en temps antich solia fer*"⁹³⁴. Tanmateix, no s'ha de considerar la ciutat de Tortosa com un àmbit on els mercaders catalans experimentessin dificultats superiors a d'altres llocs, sinó que de fet sovint els tractes es feien amb força normalitat⁹³⁵. La qüestió era que Tortosa podria crear de manera efectiva un tipus de dificultats que contrariaven directament els interessos del consell barceloní, i d'aquí la prolongació de les tensions entre ambdues ciutats.

⁹³² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 18 v.-19 v. i 21 r.

⁹³³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 70 r.

⁹³⁴ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell, 27 (1395-1398), fol. 145 r.-v.

⁹³⁵ En un document datat, encara que de forma incerta, el 1390, es remunera a Bertome Bou, mercader barceloní, amb vint-i-set lliures i deu sous pels treballs realitzats per ell "*stant e tornant de la dita ciutat (Barcelona) tro a la ciutat de Tortosa per haver e procurar gra obs de la dita ciutat de les parts d'Aragó*" i perquè li pagués les despeses fetes a Pere Badia per activitats similars. AHCB. Fons municipal 1E-Administració del pa, XXX, 1300-1499, (vol. 2, document 15.

Finalment, la decisió de comprar les baronies no resoluria el problema, com es ben sabut, atès que cap ruta alternativa va esdevenir prou consistent per el·ludir la influència de Tortosa. Si Carreras Candi es feia ressò del fet que el 1401 tenien lloc noves inhibicions⁹³⁶, el 1405 els consellers retribuïen a un notari barceloní per haver anat dotze dies a Tortosa per presentar una carta reial on es revocaven un conjunt d'inhibicions i embargaments fets a Tortosa⁹³⁷. Les diferències amb Tortosa encara perduren al final del nostre període d'anàlisi. El mes d'octubre de 1425 els jurats de Tortosa iniciaven gestions per obtenir una la reintegració del carregament de dues embarcacions carregades de gra, que havien estat comprades pel propi consistori tortosí⁹³⁸. A més a més els jurats represaliaven a Barcelona tot establint una inhibició per a l'extracció de gra per part dels mercaders barcelonins, mentre que els mercaders d'altres orígens només haurien de deixar una tercera part del seu carregament⁹³⁹. De forma més tardana, el 1432, els consellers protestaven per l'aplicació d'unes impositcions a Jaume de Casafranca, mercader barceloní, sobre l'extracció de gra de Tortosa⁹⁴⁰

4.2.2. La baronia de Flix i el camí de Miramar

El 1399 tenia lloc la compra per part de la ciutat dels castells de Flix, de la Palma i el mas de Flix, en resposta a les dificultats generades per Tortosa a l'accés dels mercaders catalans a la compra de cereal procedents del riu Ebre. Aquest procés ha rebut l'atenció de diferents estudis, que ja l'han caracteritzat com un intent de dotar-se d'una ruta alternativa que esquivés l'actuació dels jurats tortosins pel que feia a la inhibició de la sortida de gra de la ciutat de Tortosa⁹⁴¹.

⁹³⁶ CARRERAS CANDI, F. *La ciutat de Barcelona*, p. 652-653, op. cit. per FERRER MALLOL, M. T. "Flix, un port fluvial...", p. 490.

⁹³⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 28-29 (1405-1406), fol. 167 v.

⁹³⁸ AHCTE: Consell Municipal. Provisions, 33 (1424-1425), fol. 26 r.

⁹³⁹ AHCTE: Consell Municipal. Provisions, 33 (1424-1425), fol. 26 v.

⁹⁴⁰ AHCB. Fons municipal. Consellers. 1C.VI-Imposicions, 29/13.

⁹⁴¹ Particularment destacat el de FERRER I MALLOL, M. T. "Flix, un port fluvial...".

Després de la compra de les baronies de Flix i la Palma, els consellers van esmerçar esforços en dotar-se d'una via alternativa a la ruta de Tortosa adequada per a la sortida de grans en direcció a Barcelona. Aquest intent, però, no era nou. Ja el desembre de 1333, s'aconsellava el transport de grans fins a Mora d'Ebre i des d'allà, adreçar-se sense passar per Tortosa al golf de Sant Jordi o a Guardamar⁹⁴². Aquest primer intent d'eludir el control de Tortosa, no es consolidaria però, com hem vist fins el final del segle XIV. Eva Serra feia referència a un primer precedent, a través d'un document datat entre 1327 i 1333, en el qual l'infant Pere es referia a un camí per als mercaders procedents de Saragossa i Lleida, que hauria d'anar des de Mora fins al mar, el final del qual es trobaria en un lloc denominat l'Olleta i que Serra situa al barranc de la Beseta, en una zona compresa entre l'Hospitalet de l'Infant i la Punta de Cala de Bea. En aquest camí el rei garantia disponibilitat de carretes i animals per als mercaders i es garantia el seu ús obligatori durant deu anys, mentre que només en cas de carestia els comerciants barcelonins podrien adreçar-se a la ciutat de Barcelona⁹⁴³. Carreras Candi indicava que des de la nova posició, seria ara Barcelona qui aturaria els cereals que baixaven pel riu vers Tortosa, per la qual cosa haurien d'arribar totes dues ciutats a un compromís mutu de respecte als carregaments respectius, que no es mantindria perquè ja el 1401 es produïen noves inhibicions a Tortosa⁹⁴⁴. La resposta seria la decisió de construir un camí terrestre, el camí de Miramar.

Des de l'inici del segle XV, els castells de Flix i la Palma, a través dels seus procuradors serviren de punts d'emissió de gra vers la ciutat, mitjançant la compra directa. Així, el 20 de juliol de 1401, els consellers entregaven cinc-cents cinquanta lliures a Mateu Cató, porter del rei, per haver tal que fossin donades al procurador, Bernat Carbó, amb la finalitat de comprar de gra per la provisió de la ciutat⁹⁴⁵. En aquests temps els consellers indicaven la voluntat de

⁹⁴² SERRA, E. "Els cereals...", p. 78.

⁹⁴³ SERRA, E. "Els cereals...", p. 78-79.

⁹⁴⁴ CARRERAS CANDI, F. *La ciutat de Barcelona*, p. 652-653, op. cit. per FERRER MALLOL, M. T. "Flix, un port fluvial...", p. 490.

⁹⁴⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 24 (1401), fol. 215 r.

desenvolupar les activitats referides a l'aprovisionament en aquesta zona i en els territoris interiors de Lleida i Aragó de forma discreta⁹⁴⁶.

En el 1405 apareixen les primeres referències directes l'examen de la ruta alternativa al pas per Tortosa. El Dietari del Consell indica l'anada del síndic Joan de Foncuberta en els mesos de febrer i març⁹⁴⁷ i des de maig de 1405, el clavaria executa pagaments a persones que fan diferents viatges a la zona sud de Catalunya —“ a Ffalçet e a Flix e altres parts” — per examinar l'estat del “camí de carro o de bèstias” el qual permetia “fer fàcilment del loch de Banyoles, Ribera d'Ebro entro al spital del Infant en Pere o altres lochs circumvehins”⁹⁴⁸, amb la finalitat que el gra que baixava pel riu Ebre pogués ser transportat vers Barcelona sense passar per Tortosa. Les notícies sobre les revisions del camí perduren als registres de Clavaria fins el mes de juny⁹⁴⁹ i en el mes d'octubre apareixen les primeres referències a les inversions per realitzar les obres d'acondicionament del camí, a més d'assenyalar el fet que pràcticament havien finalitzats unes obres de construcció d'un porxo al lloc de Banyoles i una casa en el lloc de Miramar⁹⁵⁰. El 27 d'abril de 1407 eren el conseller Miquel Roure i Francesc Romeu els qui anaven a examinar l'estat d'execució de les obres que s'estaven realitzant en el camí⁹⁵¹. Finalment, Bruniquer informa que entre 1406 i 1407 fou construïda la casa de Miramar i edificat un porxo a Banyoles, mentre que aquell mateix any la ciutat arribaria a un acord amb el comte de Prades per tal que poguessin preparar el camí disposar de les infraestructures necessàries⁹⁵² L'obra del camí finalitzaria l'1 de juliol 1411⁹⁵³

A partir de la finalització del camí, la ciutat es preocuparia de garantir el seu ús i de mantenir-lo en bones condicions. En els testaments dels consellers dels

⁹⁴⁶ Apareix sovint en les entrades del registre de Clavaria aquesta expressió: “...lo qual Bernat Carbó ne devia compra fort secretament forment a provisió dels habitants d'aquesta ciutat...”. AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 26 (1401-1402), fol. 176 r.

⁹⁴⁷ Dietari del Consell Barceloní, vol. 2, p. 136.

⁹⁴⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 28-29 (1405-1406), fol. 163 r.-v.

⁹⁴⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 28-29 (1405-1406), fol. 174 r.-v.

⁹⁵⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 28-29 (1406-1411), fol. 159 v.

⁹⁵¹ Dietari del Consell Barceloní, vol. 2, p. 150.

⁹⁵² *Rúbriques de Bruniquer*, vol. 4, p. 166

⁹⁵³ *Rúbriques de Bruniquer*, vol. 3, p. 212.

anys següents, fins a 1430, estableixen contínuament l'obligació del procurador del castell de Flix de visitar quatre cops a l'any la casa de Miramar i el camí i de fer les actuacions que resultin necessàries per al seu manteniment i la conservació en bon estat⁹⁵⁴. Aquest fet s'explica per la importància que va cobrar el transport de gra per aquesta ruta en els anys següents. Al final de la dècada de 1420, pel camí de Banyoles circulaven importants volums de gra. El gener de 1427 els consellers remuneren al procurador del castell de Flix, Pere de Vilanova, mercader, per uns treballs realitzats sobre el trasllat de vint mil quarteres de gra —catorze mil de blat i sis mil de civades— des del riu Ebre a la casa de Miramar, i des d'allà fins Barcelona⁹⁵⁵.

Claude Carrère, informava, sense aportar cap indicació sobre el seu ús en la primera meitat del segle XV, que a la dècada de 1450 aquest camí s'hauria vist malmès, per la desídia de les autoritats barcelonines, que haurien descuidat tenir-ne cura. Les noves dificultats generades per Tortosa i l'interès dels comerciants aragonesos afavoriria que el 1456, quan el camí ja no resultava transitable, s'iniciessin els treballs per acondicionar-lo novament⁹⁵⁶. Paral·lelament a aquest anys, tindria lloc a la dècada de 1430 també el projecte de construcció d'un camí de carros des de Cervera fins a Barcelona, que permetés transportar des d'aquesta ciutat el blat d'Urgell i d'Aragó, que finalment no seria construït⁹⁵⁷.

4.3. ELS MECANISMES D'INTERVENCIÓ INDIRECTA

Els mecanismes d'intervenció indirecta abastarien tot aquell conjunt de formes d'estímul i de protecció del mercat, que sense incrementar directament la disponibilitat de gra, incidien sobre aquell per tal de millorar l'abastament de la ciutat. Un cop que la ciutat entenia que podia experimentar-se una situació de carestia, els consellers s'afanyaven a prendre un conjunt de decisions reguladores per tal d'evitar els dos fenòmens típics del risc o els rumors de

⁹⁵⁴ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent Testaments dels Consellers, 2 i 3.

⁹⁵⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.XI-Clavaria, 41-42 (1424-1426), fol. 129 v.

⁹⁵⁶ CARRÈRE, C.: *Barcelona, un centre econòmic...*, vol. I, p. 360.

carestia, particularment la prohibició d'extreure gra de la ciutat i mesures de control dels preus. La necessitat d'aquests mecanismes concrets ve donada pel context de dificultat que representa per al proveïment el nostre període d'anàlisi i per la competència exercida per d'altres centres urbans, fins el punt que no disposar d'aquests mecanismes podia representar riscos reals de desabastament. A aquesta amenaça se sumava l'efecte advers de les mesures directes de força, que sovint havia resultat dissuasori per a l'arribada lliure de gra. Un exemple que aquests riscos no eren inexistents és la crida que l'any 1393 feien els consellers, on s'animava als mercaders i altres persones que disposessin de gra a aportar-lo a la ciutat, tot recordant el privilegi pel qual tota persona que aportés gra a la ciutat lliurement restava assegurada en els seus bens i la seva persona⁹⁵⁸.

En aquest apartat anem a desglossar els diferents procediments pels quals la ciutat desenvolupava una intervenció sobre els grans disponibles per a la comercialització a la ciutat. Aquesta intervenció, a diferència dels sistemes d'ordenació, no se situa sobre el funcionament del mercat intraurbà, sinó sobre els mecanismes d'obtenció de productes comercialitzables. La forma de realitzar-la, doncs, tenia a veure tant amb desenvolupar mesures per introduir més gra a la ciutat, com a impedir-ne la sortida. Pel que fa als procediments, podien resultar incentivus o coercitius. Les fórmules incentivadores es caracteritzaven per constituir tot un conjunt de mecanismes que s'orientaven vers a la promoció de la iniciativa privada per part dels mercaders, formenters i totes les persones que aporten gra a la ciutat. Aquestes mesures s'apliquen tant en moments d'abundància com de carestia. El més destacat d'aquestes, amb diferència són les primes a la importació, conegudes amb el nom d'avantatges, i en menor mesura, l'aplicació de l'exempció d'impostos.

Cal assenyalar que algunes formes d'intervenció directa no s'aplicaran sobre la ciutat. Una fórmula d'intervenció indirecta sobre el mercat del gra a l'abast dels poders públics era també intentar exercir algun tipus de control dels preus de venda del gra i la farina. En el primer apartat destacaven que aquesta va ser

⁹⁵⁷ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders...*, p. 288.

la decisió del monarca Pere el Cerimoniós durant la crisi de 1374-75 sobre el conjunt de territoris de la Corona, per tal de controlar l'espiral de multiplicació dels costos dels diferents tipus de quarteres. En canvi, el poder municipal barceloní no va promulgar mai mesures d'aquest tipus. La seva actuació sobre els preus només la podia realitzar erigint-se ell mateix com a agent introductor de gra a la ciutat, amb la finalitat de pressionar els preus a la baixa, d'una banda incrementant la disponibilitat de gra i de l'altra garantint el preu de sortida. Per tant, l'exercici del control de preu per part del municipi, a diferència del monarca, només tenia lloc d'aquesta forma, i no per un decret d'intervenció indirecta.

4.3.1. La informació prèvia

El consell municipal necessitava restar al corrent de les disponibilitats de gra que hi havia a la ciutat, atès que aquest coneixement és en el qual es fonamentaven les decisions que es prenen vers la intervenció.

El primer era la inspecció o "*serca bladorum*", un inventari del gra existent, que en general era encarregat als mostassafs, els quals després havien d'informar als responsables municipals. També, era freqüent que en aquesta tasca hi participessin diferents responsables del govern municipal. A Tortosa, la recerca de gra sovint es feia extensiva també als llocs i poblacions dels volants i en el cas que la quantitat de gra trobada fos la considerada necessària, els consellers s'asseguraven que hi restés la quantitat corresponent i deixava la resta en mans del lliure comerç⁹⁵⁹.

El segon mecanisme era l'obligació de fer manifestes de blats. Durant els períodes de crisi d'abastament, els consellers podien ordenar als ciutadans que declaressin les seves existències de gra i establien un termini durant el qual aquells que aportessin o disposessin d'existències de gra més enllà del necessari per al seu consum, ho havien de comunicar a les autoritats

⁹⁵⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-26 (1392-1393), fol. 77 v.

municipals. No sembla, però, que el mecanisme dels manifestos garantis un coneixement gaire precís de les existències cerealeres de la ciutat, en la mesura que les reiteracions que es produeixen apunten una manca de respecte de l'obligació de fer manifestos per part dels ciutadans. Les ordres de manifestar el gra més conegudes per la documentació disponible són les relacionades amb la crisi de 1374-75.

La primera ordre de manifestar els grans la trobem el 20 de juliol de 1374, els consellers determinen que tota persona que disposi de cereals per vendre o pel seu consum, que ho manifestin en un període de deu dies davant la cort del batlle, sota pena de perdre el seu gra. Aquesta ordinació abasta també a persones eclesiàstiques⁹⁶⁰. El 1375 es fa una nova crida, que cal reiterar el dia 9 de maig de 1375, en la qual s'inclouen en aquest cas els llegums, per a la qual el termini es redueix en aquest cas a deu dies i es penalitza amb mil sous (50 lliures) i la pèrdua dels productes no declarats⁹⁶¹. Malgrat tot, el 14 de maig de 1375 els consellers han de fer una nova crida per tal que es manifestin els grans disponibles, atès que bona part de les persones que disposen de gra encara no l'han fet⁹⁶².

4.3.2. El "*vetum bladi*"

Els "*vetum bladi*" són mesures adreçades a prohibir la sortida de gra del nucli urbà. Es tracta d'un recurs habitual de la ciutat per a prevenir el risc de desabastament, que no es trobava vinculat estretament a situacions difícils, sinó que més aviat es tractava de la situació *de facto* que vivia la ciutat, excepte en casos de gran abundància de gra. Les prohibicions de treure gra són generals, és a dir, afecten a tota la ciutadania i als estrangers i inclouen tant la sortida per terra com per mar. Atès que en els dos blocs anteriors hem fet referència als moments en que la ciutat va establir les prohibicions i quina mena de disposicions establia, no ens estendrem. Si que comentarem, però,

⁹⁵⁹ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*, p.70-71.

⁹⁶⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 v.-34 r.

⁹⁶¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 77 v.-78 r

que encara que generalment s'ha considerat que aquestes mesures resultaven ineficaces⁹⁶³, perquè les ciutats no disposaven de mecanismes suficients per fer un control prou efectiu i perquè malgrat que s'atorgaven diferents llicències, tant a l'oligarquia municipal com al poder reial, es tracta d'una disposició suficient per perseguir i sancionar tot tipus d'extraccions i assegurar sobretot que el gra adquirit per la ciutat serviria per a l'alimentació dels seus ciutadans.

4.3.3. Els avantatges

Els avantatges són un instrument clau en les estratègies d'intervenció de la ciutat sobre el mercat del gra i és per aquest motiu que aquest procediment ha deixat un rastre important a la documentació municipal, en dependre dels pagaments del salari la satisfacció de les sumes promeses als comerciants per aportar determinats carregaments de gra a la ciutat de Barcelona. Els avantatges abasten totes les primes que eren concedides per la ciutat als mercaders que portaven blat a la ciutat. Aquest sistema era emprat en el conjunt de grans ciutats catalanes i també a d'altres regnes. En el cas de València i Tortosa, aquestes primes rebien el nom d'ajudes⁹⁶⁴. La seva eficàcia radicava en el fet que resultava una mesura atractiva per als importadors de gra, atès que es garantia un guany assegurat abans de vendre's el gra. La importància d'aquest sistema es pot constatar a través del gran nombre d'avantatges retribuïts per part de la ciutat en alguns períodes, dels quals els documents n'han deixat un testimoni discontinu. Val a dir que la concessió d'avantatges, pels seu volum i per les seves característiques, havia resultat en molts moments gravosa per a les arques municipals, atès que es tractava d'una subvenció a fons perdut, la despesa de la qual, a diferència d'altres mecanismes, no podia ser recuperada a través de la revenda a la ciutat.

Els avantatges eren garantits a través de les ordinacions municipals, a través de les quals quedava establert el valor de la retribució per cada quartera. La

⁹⁶² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 78 r.

⁹⁶³ STOUFF, L.: *Le ravitaillement...*; CURTO, A.: *La intervenció municipal...*

⁹⁶⁴ CURTO, A.: *La intervenció municipal...*

decisió del valor dels avantatges i del nombre de mercaders que es beneficiaven era establert per part del consell executiu, que apareix com la part signant de les assegurances que es realitzen amb els mercaderes. Els avantatges suposaven la prima a la importació, però un cop el gra és aportat a la ciutat, és el propi mercader qui s'encarrega de la venda. D'aquest procés la documentació no acostuma a deixar rastre, atès que queda fora dels interessos del consistori. Respecte als seus principals beneficiaris, Del Treppo assenyalava per al període posterior a l'inici del segon quart del segle XV entre la massa de petits i mitjans mercaderes apareixen noms que havien de trobar-se estretament lligats als partits polítics del moment: Joan i Francesc de Junyent, de la Biga, i Martí Solzina i Gaspar Montmany, de la Busca⁹⁶⁵

El valor de l'avantatge presentava força variabilitat en un mateix període cronològic. Eva Serra considera que els factors que induïen la variació eren el nivell d'escassetat de gra, el lloc de procedència i la qualitat del gra⁹⁶⁶. A aquesta afirmació, però, s'han de fer matissos. No hi ha dubte que en efecte, el primer criteri contrastat de variabilitat era el tipus de gra: l'avantatge que es donava per la quartera de gra era normalment del doble que era donada la quartera d'ordi, mentre que la de sègol solia ocupar un valor intermig i la d'altres tipus de cereals presentava uns preus inferiors. Això succeeix durant tot el període que hem estudiat i sempre es manté la proporcionalitat, per molt que variïn els valors assignats als avantatges. En canvi, el lloc de procedència no explica en general les diferències que es donen en els valors que s'atorguen als avantatges, sinó que és bàsicament la disponibilitat de gra i la dificultat per obtenir-lo. Ho observem quan recollim els valors dels avantatges atorgats als carregaments de gra procedents de Sicília, que oscil·len en el nostre període entre els 4 diners i els 14 diners. Així, el nivell d'escassetat o les dificultats d'accés als mercats són de fet un factor molt més rellevant que el lloc de procedència. És en moments que la ciutat experimenta la necessitat de fer provisió de grans quantitats de gra que creixen les primes atorgades per avantatges; de la mateixa manera, quan a la ciutat hi ha abundància, els preus dels avantatges experimenten disminucions. Això, però,

⁹⁶⁵ DEL TREPPO, M.: *Els mercaders catalans...*, p. 286.

en situacions concretes d'aprovisionament, no durant l'existència de crisi concretes en la producció. Recordem un cop més que els problemes vinculats a la circulació del gra a la ciutat no són només els que es deriven de la disponibilitat de blat, sinó de la capacitat de proveir-se de quantitats suficients per evitar el desenvolupament de cicles especulatius.

A més a més, cal indicar que normalment els avantatges són concedits per carregaments de gra procedents de territoris estrangers, com ara França o les illes italianes; rarament trobem avantatges en els quals s'esmenti una procedència peninsular. Aquest fet denota diverses coses. En primer lloc, que encara que la política d'atorgament d'avantatges rarament es troba vinculada a procedències concretes, sí que s'implementa amb l'objectiu d'obtenir gra de les zones principals de proveïment. L'excepció, però, es trobaria en els períodes de grans dificultats, quan la disponibilitat de gra declina arreu i les procedències es diversifiquen. En segon lloc, que a mesura que la concessió d'avantatges va esdevenint habitual i es desenvolupa en qualsevol any, més enllà de les condicions concretes del mercat, els avantatges esdevenen de fet un sistema de subvenció del proveïment de les àrees principals, particularment les terres italianes i, en menor mesura, franceses.

Les primeres notícies referides a l'atorgament d'avantatges apareixen durant els primers mesos de la crisi de lo Mal Any Primer, encara que la pràctica probablement era anterior. En el mes de juny, els consellers adreçaven una carta a Berenguer Carbonell, cònsol de Sardenya, per la qual li sol·licitaven que estimulés la vinguda de naus a Barcelona, des de Sardenya, sota la promesa que rebrien una ajuda de vuit diners per quartera de blat i de quatre diners per quartera d'ordi⁹⁶⁷. Es tracta d'una prima d'un valor moderat, inferior a d'altres que serien atorgades anys més tard en temps de crisi o fins i tot d'abundància. Tampoc, però, en les grans crisis posteriors apareixen valors extraordinàriament elevats: el 19 de juliol de 1374 els valors dels avantatges van ser taxats en valors encara més baixos: el blat, a 6 diners per quartera; l'ordi, a 4 diners per quartera, la civada, a 3 diners per quartera, i la resta de

⁹⁶⁶ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 81.

grans a 3 diners per quartera⁹⁶⁸. Tanmateix, l'any següent els avantatges van incrementar-se: el 22 d'agost, un cop superats els pitjors mesos de la crisi, se situaven a 12 diners per quartera de blat, 8 diners per quartera de sègol i 6 diners per quartera d'ordi⁹⁶⁹.

Aquesta manca d'increment dels valors dels avantatges atorgats en context de crisi de subsistència que apunten aquestes dades, malgrat no tractar-se d'observacions definitives perquè la informació que es disposa sempre es fragmentària, consolida la impressió que els avantatges no són tant un mecanisme de resposta davant de les crisis com un instrument de consolidació de l'entrada de fluxos de gra. Això pot constatar-se a través de les dades recollides en la documentació municipal fora de períodes de crisi. Per això podem prendre com a referència la segona meitat de la dècada de 1350 i la primera de la dècada de 1360. L'estudi de la relació de partides subvencionades per part del Consell pot iniciar-se mitjançant l'observació dels llibres de Clavaria, que encara que no proveeixen durant tot el període d'informació sobre els avantatges concedits, sí que cobreixen llargs períodes de temps. El primer fet que cal destacar és que quan l'any 1357 s'inicia aquesta sèrie ja es troba consolidat l'atorgament d'elevades sumes sota la forma d'avantatges, atès que en el primer volum d'aquests registres apareixen nombrosos pagaments d'avantatges referits a entrades de gra corresponents al període 1354-1358, encara que la major part corresponen a aquest darrer any. Les primes concedides per avantatges oscil·len entre els anys 1354 i 1362 entre els 4 i els 8 diners per quartera de blat i aquella que apareix de forma més reiterada és la prima de 6 diners, atès que aquesta es la retribució que reben els avantatges anotats en els anys 1360. En el cas de l'any 1358, apareixen vint-i-quatre pagaments diferents atorgats a mercaders que aporten gra des de terres aragoneses i des de Sardenya i que corresponen a més de 16000 quarteres de blat. En el primer cas, es coincideixen primers de 4 diners i en el segon, de 8 diners, i el valor total de les primes concedides assoleix pràcticament les 482 lliures. No apareix cap pagament corresponent a 1359,

⁹⁶⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 67 r.-v.

⁹⁶⁸ TUTUSAUS, P. *Un mal any...*, p. 78.

⁹⁶⁹ TUTUSAUS, P. *Un mal any...*, p. 79.

però l'any 1360 apareixen vint-i-tres més, que ascendeixen fins a 896 lliures i mitja. En aquest cas el total de quarteres retribuïdes és de més de 36000. L'any 1361 són noranta-sis el total de pagaments realitzats, però el volum de les partides tendeix a ser clarament menor al dels anys anteriors. És per això que la quantitat finalment no és proporcionalment superior: correspon a 59602 quarteres de blat, per un valor de 1416 lliures. En aquests darrers dos anys apareixen també pagaments fets per quarteres d'ordi, que gaudeixen d'un avantatge de 4 diners. En el primer any es detecten nou anotacions que sumen 6527 quarteres i 106 lliures concedides en forma de prima. El 1361 són 12379 quarteres i mitja d'ordi, que en pagar-se gairebé en tots els casos 3 diners per quartera, suposen pràcticament 153 lliures⁹⁷⁰. Així doncs, s'observa en un període que no es tenen notícies de trastorns significatius en els circuits d'abastament retribucions poc quantioses individualment, però que abasten un important volum de cereals. En la part corresponent hem indicat que la segona meitat de la dècada dels cinquanta es troba marcada per dificultats en el proveïment, relacionades amb la plaga de llagostes i l'existència de sequeres, i pels esforços realitzats per Barcelona per prevenir noves situacions de carestia, que sí es detecten en altres àmbits del regne. Tanmateix, els valors assignats a les primes tendeixen a ser moderats. Així, que encara que aquest esforç subvencionador es desplegui en circumstàncies desfavorables, no és propi de situacions de desabastament sinó una resposta per afavorir l'entrada d'un bé de primera necessitat que és escàs en tot el nostre període d'estudi.

En l'any següent, l'import de les retribucions recollides en els llibres de clavaria retrocedeix, així com el volum de quarteres que es veuen afectades. El 1362 només apareixen subvencionades 27642 quarteres de blat, per un total de 115 lliures. Amb tot, en aquest any, dels catorze pagaments realitzats, apareixen tres que ascendeixen fins als 12 diners⁹⁷¹. El 1363, sempre d'acord amb les dades anotades als llibres de Clavaria, els valors segueixen retrocedint: només es apareixen 10592 quarteres subvencionades en 29 registres

⁹⁷⁰ Aquestes dades són obtingudes dels primers llibres dels registres de Clavaria. AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Clavaria, XI-1-5.

⁹⁷¹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, Clavaria, XI-4-5 (1363-1364).

comptables, que suposen un valor de 355 lliures⁹⁷². En els anys posteriors i fins la crisi de 1374, els volums subvencionats són encara més baixos i les anotacions corresponents tendeixen a diluir-se com a conseqüència d'algunes discontinuïtats cronològiques en les anotacions dels llibres i en la documentació disponible. En aquests anys perdura la distribució de les primes entre els 6 i els 12 diners, però ja des de 1360 els orígens de les quarteres subvencionades es concentren totalment en les illes italianes, especialment a Sardenya. Així, si en l'any 1358 la variabilitat en la prima concedida podia atribuir-se a aquest fet, en la dècada del 1360 aquesta relació ja no depèn d'això. A més a més, els pagaments per diferents valors coincideixen en el temps, per la qual cosa tampoc es pot establir una variabilitat en els pagaments fàcilment atribuïble al període de l'any que aquests s'estableixen. Generalment, aquesta diferència en el valor es troba més vinculada als terminis que s'estableixen per aportar el gra a la ciutat i a la qualitat del gra que s'espera rebre, que a l'existència de decrets generals referents al preu dels avantatges. Un bon exemple el proporciona un document de data incerta però que sembla correspondre a 1385, pel qual els consellers decidiren per tal de garantir l'abastament de forment dotar amb dos sous les primes a la importació de gra procedent de Sardenya, de Sicília, de Venècia o de Castella que arribés abans de Nadal, a pagar un cop que el gra hagués estat descarregat a la ciutat. I si arribava entre el mes de gener i el mes d'abril, serien pagats divuit diners. En canvi, en el cas del gra procedent de Provença o de França, s'establí una prima de quinze diners per als grans que arribessin abans de Nadal i de dotze diners per aquells que arribessin abans del mes d'abril. Aquest document també confirma que en efecte els preus dels avantatges podien presentar valors més elevats que els que apareixen en els primers llibres de la Clavaria o que alguns dels quals tenim notícia en període de fortes crisis de subsistència.

Malauradament, la informació sobre els avantatges concedits decau per al segle XV, de manera que resulta difícil fer comparacions abans de 1430. Tanmateix podem assegurar per l'estudi del Carrère que aquesta forma de subvenció serà molt important durant el segon terç del segle XV.

⁹⁷² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, Clavaria, XI-4-5 (1363-1364) i 6 (1365).

4.3.6. La protecció armada de les rutes del gra

Una altra mesura que hem de presentar com a pròpia de les fórmules d'intervenció seguides per la ciutat de manera continuada era la protecció de les rutes de transports de gra. En efecte, no ens trobem davant d'una fórmula d'intervenció directa sobre el mercat, però sí d'una mesura clarament adreçada a garantir l'arribada de gra. Aquesta protecció s'aconseguia mitjançant la preparació d'embarcacions armades que s'ocupessin de garantir un transport segur del gra. Aquesta no es un mètode que se seguís de forma sistemàtica sinó una resposta en els moments que alguns processos de corsarisme o bèl·lics amenaçaven fortament el proveïment de la ciutat. En general es tracta d'una mesura emprada fonamentalment per protegir-se de les naus considerades enemigues de la Corona. Dos són els àmbits on va caldre aplicar aquesta protecció al llarg del temps: a les pròpies costes contra els sarraïns i a la ruta vers la Mediterrània Central durant els conflictes amb Gènova.

La primera notícia disponible sobre una acció de protecció a les costes catalanes en relació amb el proveïment de gra té lloc el 15 d'abril de 1319, quan els consellers s'adrecen als jurats de Tortosa per comunicar-los l'armament d'una galera per protegir les embarcacions catalanes carregades de gra i sol·licitar-los que preparin un altra nau a Tortosa⁹⁷³. L'amenaça sarraïna es mantindria com una preocupació vigent durant tot el segle XIV però amb poc ressò generalment a la documentació. Una excepció, però, té lloc a l'inici de la dècada de 1390, quan els registres de Claveria es fan ressò de l'enviament de diferents embarcacions per protegir la vinguda de gra des de la desembocadura de l'Ebre. També el Dietari del Consell Municipal es fa ressò d'aquest fet, quan el 29 de setembre indica que "*partiren de la plaia de la mar de Barchinona II galeas armades d'en Petro Bertran e den Morey per anar per la ciutat al cap de Tortosa per ço com havia lla certs lenys e altres vexells carregats de gra qui devien venir descarregar en la dita ciutat e per paor de galeas y galiotes*

*armades de moros les quals se deya devien venir vers aquelles parts les dites fustes carregades no gosaven exir del riu de Tortosa per venir en Barchinona*⁹⁷⁴.

Pel que fa a la protecció armada de les rutes italianes va venir motivada pels llargs processos de confrontació que els hi afectaren, principalment a causa de la lluita pel control de l'illa de Sardenya amb Gènova, però també per la resta de conflictes que afectaren als catalanoaragonesos en els territoris italians. Els principals problemes es concentraren durant la crisi del Mal Any Primer, on els atacs genovesos i la situació de carestia obligaren a la ciutat a esmerçar grans esforços en la protecció de les naus amb gra i a demanar el suport de l'armada de la Corona. Així, el 22 de juny de 1333 els consellers negociaven amb el consistori de Mallorca l'armament de catorze galeres, vuit de barcelonines i sis de mallorquines, per tal que juntament amb d'altres valencianes anessin a les costes sicilianes i protegissin les embarcacions que havien d'estar fins a mitjan del mes d'octubre aprovisionant-se de gra⁹⁷⁵, mentre sol·licitaven al mateix temps al capità de l'armada, Galcerà Marquet, que exercís una protecció suficient sobre aquelles naus⁹⁷⁶

4.3.7. Les exempcions d'impostos

L'exempció d'impostos és un altre mecanisme emprat per millorar l'entrada de gra, però el seu ús es limitava als temps que es vivien grans problemes d'abastament d'àmbit supralocal. Eva Serra ja va constatar aquesta pràctica en diferents moments del segle XIV i sempre vinculada a situacions de carestia. Les primeres ocasions va tenir lloc durant la dècada del 1320: l'any 1321 les naus que arribaven de les illes italianes carregades de gra no van ser gravades amb l'ajuda per tal de facilitar-ne el descarregament a la ciutat i el 1322 els consellers declaraven francs de l'"ajuda de la ribera" a tots els vaixells amb cereals procedents de Palerm, Messina i Trapani. El 1328 es tornava a repetir la

⁹⁷³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-15 (1318-1319), fol. 27 v.

⁹⁷⁴ Dietari de l'antic consell barceloní, vol. 1, p. 32.

⁹⁷⁵ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 68 v.-69 r.

situació amb un carregament de Bernard Mascarell i el 1333 els consellers feien saber als cònsols de Sardenya que alliberarien d'imposicions als vaixells carregats amb blat o ordi⁹⁷⁷. També en tenim un exemple el 19 de juliol de 1374, quan els consellers estableixen l'exempció de l'impost de la quartera per a tots aquells que aportessin gra a la ciutat de Barcelona⁹⁷⁸.

Aquesta pràctica no es pot considerar exclusiva de la ciutat, atès que qualsevol municipi es veia forçat a suprimir les imposicions quan la necessitat de gra era elevada. La seva limitació als moments de dificultats segurament s'explica per les complicacions afegides que suposava privar als arrendadors de les imposicions dels drets que obtenien amb elles. Encara que en moments de dificultats l'obtenció dels pagaments d'aquelles es feia més difícil, sempre resultaria més senzill pactar amb l'arrendador un arranjament posterior que suprimir unilateralment els drets imposats sobre els cereals. Només, doncs, en situacions difícils, es justificaria una mesura d'aquest tipus.

4.4. ELS MECANISMES D'INTERVENCIÓ DIRECTA

Els mecanismes d'intervenció directa són instruments tan importants per al municipi com els d'intervenció indirecta. Si els primers doten d'una estructura de protecció i d'incentiu a les iniciatives privades adreçades a l'abastament, les segones possibiliten l'increment de gra disponible per al consum dels ciutadans barcelonins. Aquest fet no suposa que la ciutat depengués d'aquestes segones estratègies per assolir el nivell de proveïment necessari per al conjunt de la població. Considerant el diferent pes de la iniciativa pública i la iniciativa privada en les estratègies de proveïment, les primeres apareixen com a les més destacades. Amb tot, les mesures d'intervenció directa complien amb algunes funcions fonamentals. En uns casos, com en el de les "messions", eren imprescindibles per fer front a les amenaces de desabastament en contextos de crisi. En d'altres, amb mesures com l'aplicació sistemàtica del privilegi *vi ve/*

⁹⁷⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 69 r.

⁹⁷⁷ SERRA, E. "Els cereals a la Barcelona...", p. 91.

⁹⁷⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-24 (1374-1376), fol. 33 r.-v.

gratia, dotaven a la ciutat de possibilitats complementàries per fer arribar gra a la ciutat, una mesura menys econòmica que militar.

4.4.1. Les missions

Les missions són un dels mecanismes d'intervenció directa més ben descrits per la bibliografia precedent. Es corresponen amb una sèrie d'actuacions informatives, exploratòries, negociadores o diplomàtiques que una sèrie de persones nomenades pel consell municipal realitzaven en diferents territoris per tal d'obtenir noves partides de gra i conèixer la situació del mercat. Aquestes missions podien ser encarregades tant a mercaders i formenters barcelonins, com a d'altres procedents d'altres ciutats, especialment en els moments més difícils. Tal i com assenyala Eva Serra, les missions eren encarregades mitjançant un document elaborat davant de notari a mercaders barcelonins, de la Corona o estrangers, on generalment s'estipulava una indemnització en cas de naufragi o pirateria, el preu que es pagaria pel gra, una prima d'importació i la protecció municipal en el transport per terra o per mar davant de possibles enemics, mitjançant el "guiatge de vitualles"⁹⁷⁹.

De fet, el recurs a la diplomàcia era un dels grans instruments per a l'obtenció del gra. Tal i com denota la documentació municipal dels grans anys de carestia, quan les compres indirectes de gra es manifestaven insuficients per contenir l'alça de preus, els consells les completaven amb l'enviament d'agents a regions on es considerava possible obtenir gra. La pràctica més freqüent en temps de crisi era el recurs a dos síndics, als quals el consell atorgava plens poders per tal que s'ocupessin de negociar la compra de partides de gra. Un dels moments que guanyava una gran importància aquestes activitats era durant els períodes de crisi. Amb tot, les missions també es desenvolupaven en temps normals, atès que el consell havia de mantenir un circuit de proveïment estable. Les missions encarregades per part del consell municipal durant la crisi de 1333 van ser detalladament descrites per Sebastià

⁹⁷⁹ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 80-81.

Riera⁹⁸⁰, mentre que també tenim constància d'aquestes actuacions en la de 1374⁹⁸¹. La pràctica més freqüent en aquests temps de crisi esdevingué el recurs a dos síndics als quals el consell atorgava plens poder per tal de que s'ocupessin de negociar la compra de partides de gra. Aquests representants no decidien però sobre el tipus de gra que havien de comprar sinó que seguien instruccions precises dels consellers referides tant a l'àrea de compra, com a la quantitat i la qualitat del gra que havien d'adquirir.

Un dels fets que criden l'atenció respecte a les compres que realitza el consistori per aquesta via és el limitat increment del valor del cereal respecte al preu d'adquisició. El 9 de març de 1401, els consellers ordenaven un pagament de a Guillem de Bagat, mercader barceloní, per aportar sis mil quarteres de gra a la ciutat, a un preu de quinze sous per quartera, les quals havien estat introduïdes i venudes a la ciutat el novembre i el febrer passats⁹⁸². Uns dies després, però, es calculava la retribució del prior del monestir de Santa Eulàlia en 13 sous 4 diners en mesura vella⁹⁸³, que en mesura de dotze quartans suposava un valor total de 16 sous. Aquestes decisions preses en temps de normalitat denoten la voluntat del municipi de mantenir el gra a uns preus baixos. Només quan les "messions" podien originar grans despeses, les autoritats decidien apujar els preus del gra per tal d'equilibrar la hisenda municipal⁹⁸⁴.

4.4.2. El privilegi "*vi vel gratia*"

La confiscació de carregaments de gra per part de la ciutat de Barcelona va ser un altre dels instruments recurrents per proveir la ciutat de gra. La interceptació de carregaments per embarcacions armades i el desviament vers la costa havia constituït una pràctica anterior al segle XIV, a la qual es recorria fins el primer quart d'aquell segle en èpoques de carestia frumentària. Es

⁹⁸⁰ RIERA, S.: "El proveïment de la ciutat de Barcelona..."

⁹⁸¹ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 81.

⁹⁸² AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1V-XI. Clavaria, 24 (1401), fol. 182 v.

⁹⁸³ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1V-XI. Clavaria, 24 (1401), fol. 184 v.

⁹⁸⁴ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 81.

tractava d'una mesura que només podia ser duta a terme per aquelles ciutats que disposessin dels mitjans econòmics i militars suficients, com era el cas de Barcelona.

Tanmateix, a partir del segon quart del segle XIV aquesta pràctica va esdevenir un dret. El 18 de gener de 1328, la pràctica de les incautacions va ser reconeguda mitjançant un privilegi real denominat *vi vel gratia*, atorgat per Alfons el Benigne. Aquest privilegi, però, no seria exclusiu de Barcelona, sinó que els sobirans catalans l'anirien estenent progressivament per altres municipis catalans. El privilegi seria confirmat i desenvolupat en dos períodes més, el 25 de maig de 1337 i el 3 d'agost de 1364⁹⁸⁵. D'aquesta concessió, però, no es beneficiaria només la ciutat, sinó que progressivament s'aniria estenent per les principals ciutats catalanes.

El caràcter coercitiu d'aquesta sistema generaria importants problemes en la seva pràctica. La captura d'un vaixell per part de Barcelona podia ser immediatament contestada per una altra ciutat, particularment Tortosa, amb la instauració d'una veda en la sortida de blats vers Barcelona. Per aquest motiu foren sobretot les ciutats més poderoses aquelles que podien aplicar-lo sense arriscar-se a experimentar represàlies contraproductives⁹⁸⁶. Algunes característiques de l'impacte de l'aplicació d'aquest privilegi ja han estat descrites prèviament. S'ha observat que sovint l'exercici d'aquesta pràctica durant el segle XIV havia generat una resposta del monarca, per la qual exigia el retorn del gra confiscat o el pagament del seu valor. Això va succeir amb la ciutat de València els anys 1329, 1333 i 1334⁹⁸⁷. En altres ocasions, era Barcelona qui havia decidit respectar les embarcacions capturades amb gra, després d'haver-les incautat o decidia renunciar a incautar-la. Tenim exemples d'aquest segon cas en l'any 1334. el 13 de març demanaven a Galcerà Marquet que no embarguessin una embarcació carregada de gra per tal que aquesta

⁹⁸⁵ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 82.

⁹⁸⁶ RIERA MELIS, A.; PÉREZ-SAMPER, M. A.; GRAS, M. "El pan en las ciudades...", p. 294.

⁹⁸⁷ SERRA, E.: "Els cereals...", p. 82

pogués descarregar a Girona, on la carestia de gra havia esdevingut molt important⁹⁸⁸.

Menys coneguda resulta, però, el grau de normalitat que aquesta pràctica va adquirir almenys durant la segona meitat del segle XIV i en el primer terç del segle XV per millorar el proveïment de la ciutat en temps de normalitat. Malgrat que el tipus de referències conservades fa impossible valorar quin volum de gra entrava en la ciutat a través d'aquesta pràctica, disposem de referències suficients per considerar que la pràctica era regular i que la incautació esdevenia així una de les principals estratègies d'intervenció directa desenvolupades per part del municipi. Un cop més són els llibres de Claveria que proporcionen aquesta informació. Els llibres recullen les retribucions que rebien tant els porters com els responsables de les embarcacions a les quals encarregava la ciutat la recerca de gra.

Els procediments seguits per la ciutat per a la incautació de gra consisteixen en expedicions que diferents embarcacions realitzen sobre una zona de la costa catalana per detectar carregaments de gra i ordenar que aquests descarreguin a la ciutat. Normalment aquestes expedicions es desenvolupen sobre una àrea definida de la costa. Així, per exemple, el 4 de maig de 1400, el clavari retribuïa a Pere Taxonera, patró d'una embarcació, per dos viatges realitzats a les costes empordaneses per tal d'obtenir gra. De vegades les àrees sobre les quals es desenvolupava l'expedició eren més concretes: aquest mateix personatge era retribuït el 27 de novembre de 1403 per un desplaçament de dos dies sobre les costes de Sant Feliu de Guíxols amb la mateixa finalitat⁹⁸⁹. O el 5 de febrer de 1405, el patró de llaüt Miquel Fàbregues rebia vuitanta sous per una expedició de quatre dies sobre les costes de Blanes⁹⁹⁰. Naturalment l'àmbit d'aquestes expedicions no es limitava a la costa nord, sinó que també es desenvolupaven freqüentment en el sud, a la desembocadura del riu Ebre⁹⁹¹. De fet, sovint són els mateixos personatges els que participen com a patrons

⁹⁸⁸ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 69 r.

⁹⁸⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-27 (1403-1404), fol. 155 v.

⁹⁹⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-28-29 (1405-1406), fol. 132 r.

d'embarcacions en aquestes expedicions. Juntament amb ells, hi ha anava un grup de persones que formaven la tripulació de l'embarcació resultava força variable, però que oscil·lava aproximadament entre cinc i nou persones. Les altres figures que participaven en l'operació era l'esmenat porter, responsable executiu d'ordenar el trasllat del carregament vers la ciutat, i l'escrivà que realitzava l'acta de l'embarcament. En algunes ocasions aquestes expedicions es posaven en marxa amb la voluntat de capturar embarcacions concretes, que o bé havien estat avistades a prop de les costes barcelonines o bé es pensava que podien dur un carregament de gra: el 1408, el patró de llaüt Pere de Campmajor rebia el salari per un viatge de vuit dies que s'havia adreçat específicament a la persecució d'una nau, la qual es creia que podia estar carregada de forment⁹⁹².

Parlem d'una regularitat en l'exercici d'aquesta pràctica en la mesura que en tots els llibres de Claveria que es conserven complets en tots els seus apartats, apareixen referències a aquesta pràctica. El problema de les característiques d'aquests registres és que mai esmenten la quantitat de gra incautada, sinó només, en el millor dels casos, el nombre de naus capturades. A més a més, en sortir referides en diversos assentaments, en funció del nombre de persones que reben un pagament a causa del salari que els hi correspon per desenvolupar l'operació —almenys el porter i l'escrivà—, i en presentar aquests un caràcter molt sintètic, resulta difícil establir el nombre exacte d'expedicions que reflecteixen. D'altra banda, el caràcter discontinu dels registres tampoc permet fer un recompte exacte del nombre d'expedicions realitzats per períodes.

Del que no hi ha dubte és dels avantatges d'aquest procediment respecte d'altres mecanismes d'intervenció directa. En aquest cas, el municipi aconseguia millorar el proveïment de la ciutat sense haver d'assumir un important cost d'inversió per l'arribada de gra, en la mesura que era la ciutat qui disposava el valor de compra del gra incautat, a banda també de les

⁹⁹¹ El 1405, Bernat Canyelles era retribuït per armar una embarcació que havia d'incautar embarcacions a "les mars del riu de Tortosa". AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-28-29 (1405-1406), fol. 137 r.

retribucions dels participants en les operacions. Ara bé, naturalment es tractava d'un procediment de resultats més incerts i que segurament tendia a concretar-se més en la captura d'embarcacions amb carregaments relativament modestos, molt per sota dels que entraven a la ciutat a través de seguretats i del conjunt d'operacions que gaudien d'una prima d'"avantatges".

Cal assenyalar finalment que encara que aquest privilegi era la forma "normal" d'incautar els carregaments d'embarcacions foranes, la ciutat no renunciava a altres mesures menys legítimes en temps de necessitat. El 5 de juliol de 1333 el consell municipal sol·licitava explícitament a Galcerà Marquet, que davant de la no arribada de naus amb cereals a la ciutat des de Sicília, s'ocupes d'accelerar la seva arribada, i també que en cas de trobar naus "*que fossen de venecians, vulles de pisans ho de tota altra generació de gents en que vos poguessets haver empriu qui fossen carregades de forment, que d'aquelles ab tota affecció vos dejats assegurar finament ab lo càrrech que portaran de forment deien ací venir descarregar*"⁹⁹³

4.5. CONFLICTES AMB ALTRES INSTITUCIONSS

La intervenció sobre el mercat del gra sempre es trobarà mediada per la relació amb la resta de poders que operen en l'àmbit del Principat. Malgrat que de les relacions que se'n deriven, la documentació només ofereix un lleu ressò i que cal recórrer a altres fonts documentals per observar-la més de prop, s'han observat en els documents analitzats diferents tipus de tensió que es manifesten en diferents moments del període i que passem a relatar breument.

Un dels aspectes més evidents a tenir en compte és el fet que en les estratègies de proveïment del consistori, l'autoritat reial serà sovint reclamada per afavorir la capacitat de proveïment de la ciutat o de forma inversa, l'autoritat reial exercirà els seus poders per superar les restriccions establertes pel consell municipal. Com hem vist anteriorment, un dels mecanismes

⁹⁹² AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-32 (1408-141), fol. 134 r.

⁹⁹³ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-12 (1332-1333), fol. 72 r.

d'intervenció del poder real serà l'exempció de Barcelona de les inhibicions que els municipis realitzen per a l'extracció de gra. Un altre dels mecanismes que poden considerar-se d'intervenció és la diplomàcia permanent amb la casa reial. Aquesta actuació es manifesta en diferents moments en el primer terç del segle XIV. A tall d'exemple, trobem la superació de restriccions municipals durant la carestia de 1302, el rei autoritza als ciutadans de Barcelona a extreure gra de la ciutat de Tortosa. Un exemple oposat té lloc en el període 1332-1334, quan Alfons el Benigne intervindrà de forma personal, tot facilitant l'accés de Barcelona al mercat tortosí i enfrontant-se fins i tot al consell d'aquella ciutat. Aquesta dues tendències marcaran les relacions entre tots dos poders, que com hem vist anteriorment no es troben exemptes de conflictes i fortes diferències. En el cas de Pere el Cerimoniós, ens trobem diferents exemples que posen en evidència a més la voluntat reial de garantir la capacitat de proveïment de les principals viles catalanes i de condemnar les intervencions que perjudiquen unes i beneficien a d'altres. Ho trobem en el cas de Barcelona i Tortosa. Si l'any 1380 el rei ordena als tortossins que no impedeixin la sortida de gra vers a Barcelona en un context de carestia⁹⁹⁴, cinc anys més tard és el consell barceloní qui és condemnada pel monarca, en impedir el trasllat d'un carregament de Tortosa a Barcelona i forçar el seu descarregament a Barcelona, contra les disposicions prèviament establertes pel Cerimoniós⁹⁹⁵

També hem observat que l'accés als mercats del gra serà sovint una font de conflicte amb els poders nobiliaris. D'una banda observem que una part una part de les incautacions realitzades a les embarcacions que es dirigeixen a Barcelona tindran lloc en els territoris sota jurisdicció de la noblesa: la primera incautació de la qual tenim notícia té lloc a la tardor de 1302, quan el comte d'Empúries incauta dotze sacs de forment a Guillem Dullic, al port de Llançà. Els consellers reaccionen demanant la restitució del carregament, tot assenyalant la situació de carestia que viu la ciutat en aquell any⁹⁹⁶. No es tracta d'un cas aïllat: hem vist que durant aquest període es produeixen

⁹⁹⁴ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. IX. Lletres reials originals, serie A, 91.

⁹⁹⁵ AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. IX. Lletres reials originals, sèrie B, 26.

⁹⁹⁶ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-2 (1310-1313), fol. 61 r.-v.

diferents incautacions per iniciativa de les autoritats reials que gaudeixen de jurisdicció als territoris de la Corona. Les gestions que es realitzen des del consistori barceloní per reclamar a aquestes autoritats els carregaments incautats varien en funció de la naturalesa del mateix i les circumstàncies que s'ha produït. Així, per exemple, quan el mes d'abril de 1302 els consellers reclamen al batlle de València que restitueixi un carregament de gra a Pere Sabater, ciutadà de Barcelona —al mateix temps que també ho fan al rei i als jurats de la ciutat—, ho fan assenyalant que el massip de Pere Sabaté no estava al corrent que el rei havia prohibit l'extracció d'aliments de la ciutat⁹⁹⁷.

En el cas del món eclesiàstic del territori barceloní, la preocupació fonamental del consell municipal serà la d'incrementar la seva contribució a les despeses de proveïment de la ciutat. D'això es fa ressò un acord del consell del mes d'agost el 1403, on després de reflexionar sobre les nombroses despeses que segons aquell havien estat fetes en comprar blats, armar gales i proporcionar primes per l'arribada de gra, de les quals s'haurien beneficiats els membres de l'Església sense fer cap contribució específica, decidien obri amb el bisbe i el capítol una discussió sobre aquest fet⁹⁹⁸. Fora del territori, les relacions són similars al poder senyorial, és a dir, derivades de la recerca de zones d'aprovisionament, encara que amb un ressò menor de situacions conflictives.

També cal assenyalar que s'emmarquen dins les formes d'intervenció més sobre el mercat del cereal les reclamacions que es realitzen per protegir el circuit del gra, després d'una intervenció contra algunes de les naus que aporten gra a la ciutat de Barcelona. És el cas de la denúncia que els consellers fan al rei Federic de Sicília per un acte de pirateria realitzat per un membre de l'ordre dels Templaris en aigües sicilianes, contra una nau de Berenguer Montcada, ciutadà de Barcelona⁹⁹⁹. En altres casos, les actuacions són més puntuals i específiques, per exemple en forma de gestions per garantir el pagament de la venda de partides de gra per part dels seus ciutadans a senyors d'altres territoris. En aquest sentit, el 22 de maig de 1303, els consellers

⁹⁹⁷ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 96 r.-97 r.

⁹⁹⁸ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-28 (1399-1412), fol. 72 v.

⁹⁹⁹ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent.LLibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 45 v.-46 r.

reclamen a Abderrasmen Ben Hamet, que pagui el ciutadà Bernat Bonet una suma de diners per retribuir el carregament de gra que li va vendre¹⁰⁰⁰.

Finalment, cal remarcar les diferents situacions de conflicte que es tenen amb altres ciutats, particularment amb Tortosa, tal i com hem assenyalat en capítols precedents. La competència per l'accés a les zones d'abastament i la restricció de l'oferta suposen la generació d'episodis de tensions entre les viles catalanes a les quals hem fet referència en l'apartat de les crisi frumentàries.

¹⁰⁰⁰ AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-1 (1301-1303), fol. 103 v.

5. CONCLUSIONS FINALS

En aproximar-nos a la participació en el proveïment urbà de cereals per part del consell municipal des de tres perspectives diferents, la de la cronologia de les crisis d'abastament, la de les disposicions ordenadores del mercat i la de la intervenció sobre el mateix, hem realitzat una sèrie d'observacions que posen en evidència la utilitat d'abordar des de la triple perspectiva proposada el coneixement del paper del municipi de Barcelona en l'aprovisionament cereal·ler. A través de la seva anàlisi, hem assenyalat aspectes essencials d'aquest paper, i arribat el moment d'extreure conclusions sobre la qüestió, posarem l'èmfasi tant en aquells aspectes més destacats que es desprenen de l'observació de cada àmbit, com elements generals que permeten descriure plenament les formes d'actuació del consell municipal barceloní sobre el conjunt del mercat urbà del cereal. Per tal de procedir, doncs, amb elles, remarcarem i exposarem aquells elements que ens semblen claus i definidors del mateix.

5.1. CRISIS CEREALERES

En primer lloc hem de referir-nos a la qüestió de les crisis en l'abastament i la forma com aquestes afecten a la ciutat. I en aquest sentit, en la lògica de la contribució que des d'altres enfocaments historiogràfics s'està fent a la revisió del significat de la crisi del segle XIV per als països mediterrànies, pensem que cal superar definitivament la visió d'un cicle de crisis frumentàries marcat substancialment per alguns episodis específics de gran magnitud, que en el cas de Catalunya serien fonamentalment la crisi de lo Mal Any Primer i la crisi de 1374-75, al qual se sumarien epidèmies, episodis de plagues i altres fenòmens, tots ells elements considerats tradicionalment per la historiografia com a elements precursors, encara que, naturalment, no exclusius del període de crisi del segle XIV. No perquè es trobin mancats de poder explicatiu, que el tenen, sinó perquè amaguen altres fets importants a tenir en compte en aquest període. La revisió d'aquesta limitació és un camí que la historiografia ja ha iniciat fa anys, en revelar l'existència de crisis frumentàries ja en el segle XIII o en insistir-se cada cop més en l'existència de dificultats reiterades des de final

del segle XIII. Tanmateix, aquest camí no ha anat encara més enllà i en aquesta direcció volem fer diferents concrecions, adreçades a un redimensionament de les dificultats de l'abastament cereal·ler bàsicament en el segle XIV. El més important, per a nosaltres, és que creiem que hi ha elements prou significatius per situar la dècada de 1320 com un període realment crític per a l'abastament cereal·ler, com un període de grans dificultats per a la ciutat, d'una gravetat almenys similar a la d'aquelles aquelles que es viurien en la dècada següent. Tanmateix, hi ha dues consideracions que cal afegir. La primera, que si bé constatem que aquest període és realment crític, també és possible, encara que els indicis recollits no ho apuntin amb la mateixa força, que algunes de les crisis detectades en les dècades precedents siguin també símptomes d'escenaris amb intensitats similars, que es podrien remuntar fins el darrer terç del segle XIII: les dades aportades per Pere Ortí així semblen aportar-ho vers 1291. Atès que no considerem que les fonts consultades siguin concloents en aquest sentit, aquesta és una qüestió que deixem oberta i pendent de resolució a través de recerques futures. La segona, que aquesta consideració és possible fer-la perquè realment les fonts barcelonines són molt eloqüents en aquesta època i subratllen aquest fet, sobretot si es comparen amb sèries de preus que disposem en aquesta mateixa època. No sempre és així i aquest fet dificulta analitzar-ne l'abast de les dificultats que en aquesta ciutat apareixen amb claredat.

Naturalment, el vigor de les crisis de 1333 i 1374-75 és possiblement d'un ordre diferent que el que afecta en altres moments del segle XIV, però la clau d'aquesta diferència no radica tant en els efectes sobre l'accés al mercat i sobre l'encariment del gra, com, fonamentalment, sobre l'extensió geogràfica d'aquestes crisis, perquè els fets que veritablement fan que una crisi sembli rellevant és els que afecten a espais geogràfics molt amplis: això produeix més ressons en la documentació medieval conservada en diferents regions. Per descomptat colpegen els espais de proveïment propis, interns, però també repercuteixen en els mercats externs. Això no vol dir, però, que crisis més localitzades no tinguin la mateixa intensitat en un context urbà. Tinguem en compte que allò que caracteritza la feblesa del circuit de proveïment en

aquest segle és la manca de capacitat productiva per abastar ciutats que generen una elevada demanda de blat. En altres paraules, l'escenari alimentari en aquest segle es caracteritza per una important inseguretad alimentària. Al mateix temps, existeixen prou fets significatius, que no es relacionen amb factors productius, que per sí sols poden contribuir a desencadenar crisis importants en situacions adverses. Uns d'aquests són tancament de mercats a causa d'esdeveniments bèl·lics, dels quals el segle XIV ofereix testimonis coneguts en el marc de la Mediterrània central. També d'altres tipus de situacions polítiques amb territoris exteriors. O la concessió de llicències d'exportació, respecte a les quals ja s'han aportat exemples examinats per la bibliografia precedent, però que hem intentant resituar en un escenari de comprensió de les decisions municipals referides a la preservació dels sistemes d'abastament. Bensch o Cuvelier ja incideixen en aquest fet en períodes diferents, el final del segle XIII i la segona dècada del XIV respectivament. Per tant, no hem de defugir el fet que crisis més localitzades són igualment impactants. Les crisis que es descriuen, per exemple, per part de Rubio Vela al regne de València en el segle XIV no són coincidents, almenys de moment, en la seva cronologia amb episodis similars a Barcelona, tal i com hem indicat anteriorment. Però aquest fet és molt important també per tenir-lo en compte en el període anterior al 1333, quan a més a més, es produeix una altra dificultat, que nosaltres sofrim en estudiar Barcelona, però que és compartida per la major part de les ciutats catalanes: la manca de documentació municipal abundant en aquest període. Si difícil és fer un seguiment apropiat en els anys posterior, la qüestió esdevé molt més difícil en els anteriors. Aquesta circumstància sobretot afavoreix el fet de presentar la crisi de 1374-75 com una de les més importants en el conjunt del segle, la qual cosa és certa pel que fa a l'extensió, però no necessàriament a la intensitat: aquí la manca de fonts actua com una veritable dificultat.

Part de la concreció del redimensionament de les crisis en el segle XIV passa per donar a les crisis regionals la importància que tenen. Ens trobem un escenari complicat en el cas d'algunes crisis barcelonines, com la del període 1326-27, que sense estar ubicades en un període de crisi generalitzada,

observem que té un abast important en incloure almenys bona part de l'actual província de Girona. De crisis regionals ja se n'ha parlat també a València, per part de Rubio Vela, i s'han assenyalat les interaccions que impliquen amb la resta de territoris de la Corona. Naturalment si les crisis tenen una extensió major, les conseqüències són d'un altre ordre, però el fet és que mentre que les crisis generalitzades es troben relativament espaiades en el temps, les crisis regionals potser es produeixen amb una certa freqüència. Això és almenys el que succeeix en el cas de Tortosa, on Curto subratlla fenòmens que apunten l'aparició de crisis en les dècades següents a la de 1374-75. El cas és que les crisis locals i regionals, que poden tenir explicacions més específiques, més vinculades a les circumstàncies que afecten el proveïment de cada nucli, són responsables de produir una situació continuada d'intercanvi de períodes d'abastament i de desabastament. Per tant, en la mesura que puguin emanar, que s'identifiquin i es comparin amb situacions viscudes en els mateixos anys en altres municipis, podrem assolir consideracions cronològiques diferents a aquelles que tradicionalment s'han mantingut per descriure les crisis en aquest segle.

La nostra aportació a aquest objectiu, que ens sembla necessari d'afrontar per part de la historiografia en els propers anys, ha estat fer emergir amb les majors precisions cronològiques que la documentació municipal permet situacions de carestia que afecta a Barcelona, assenyalar aquelles que la pròpia documentació barcelonina marca com a produïdes també en altres indrets i descriure a partir de la informació disponible les respostes o les conseqüències de la mateixa. Cal ara fer el mateix en altres municipis catalans, establir correlacions cronològiques i exposar les relacions que puguin existir. Aquesta tasca ens permetrà determinar a més a més si les crisis que afecten el mercat barceloní, com a gran mercat, es deixa sentir amb més força i extensió, que altres crisis locals.

D'altra banda, pensem que les consideracions anteriors són dignes de tenir-se present pel que fa al conjunt del segle XIV però no estem segurs que també ho siguin en el segle següent o almenys a la primera meitat del segle XV. Això és

degut, per una banda, a les limitacions de la documentació municipal en les tres dècades que hem abordat d'aquest segle, que són considerables, com també ho són d'altra banda en amplis períodes del XIV. Els escenaris que Carrere i Del Treppo apunten per als anys anteriors, i que es concreten en preus baixos del gra, en obligacions d'introducció del gra a les llars i en una abundosa participació dels mercaders en l'aprovisionament, només poden explicar-se per la introducció d'importants partides de gra, de la qual s'haurien de derivar situacions de més tranquil·litat. Un problema que s'agreuja en comprovar-se que, amb el pas del temps, el paper del municipi barceloní es reforça i els sistemes emprats esdevenen més robusts. Tampoc és fàcil determinar fins a quin punt aquest aparent i no contrastat canvi d'escenari és producte de les condicions que gaudeix Barcelona per dotar-se d'un sistema fort d'intervenció, que no seria accessible a altres viles catalanes en resultar centres econòmics, polítics i militars menys importants. Sigui com sigui, un nou escenari s'apunta i el que cal és seguir treballant des d'altres períodes posteriors o des d'altres fonts en la confirmació d'aquesta observació i en les explicacions de per què succeeix.

5.2. ELS PREUS

En aquest treball hem recorregut àmpliament als preus com a indicadors de conjuntures difícils per a la ciutat. Hem considerat que a partir de l'observació de modalitats de preus homogènies, es pot fer un seguiment de l'evolució de la situació del proveïment. En verificar que moltes situacions difícils queden ben reflectides en els preus i moltes situacions tranquil·les també, els hem atorgat potència descriptiva també quan no hi havia un suport documental complementari suficient que ja per sí sol bastés per identificar una carestia o una situació encara més complicada. Entenem que aquesta és una línia a seguir i que quant més enllà avancem en el temps, més fàcil ens resultarà de concretar, perquè novament depèn de l'estat de les fonts.

Quan hem disposat de dades sobre els preus de venda directa, predominen molt clarament valors elevats per a la quartera de blat, que denoten de forma versemblant que el preu d'adquisició del gra tendeix a mantenir-se bastant elevat almenys fins la primera dècada del segle XV, i que naturalment en els moments de crisi més forta aquests preus es desapareixen. Si bé les sèries de la Pia Almoina no reflecteixen amb prou fiabilitat la situació del mercat del gra en els anys en què tenim notícies, sí són eloqüents les informacions que es deriven dels pagaments al prior del monestir de Santa Eulàlia, qui en moments en els quals ja s'han superat els grans períodes de crisi, concretament les dècades de 1390 i de 1400, està rebent pagaments que denoten un preu per quartera de gra que se situa entre els 12 i els 18 diners habitualment, uns preus adquisició gravosos per als col·lectius més desfavorits. No s'ha d'oblidar tampoc que en aquests anys els sistemes d'abastament implementats pel municipi ja funcionen i ja resulten claus per pressionar els preus del mercat a la baixa. Però malgrat aquesta pressió, els preus segueixen sent alts, la qual cosa és un testimoni d'una conjuntura productiva desfavorable però també de les limitacions reals que aquesta intervenció directa sobre el mercat té: es tradueix sempre en una disminució dels preus de venda però poques vegades en preus baixos.

D'altra banda, som conscients que la documentació no permet mesurar quin és el grau d'eficàcia de la intervenció municipal en l'abaixament de preus, però sí que hem traslladat referències suficients que apunten la importància atorgada al gra de la ciutat en el proveïment de la mateixa i també la preocupació que es deriva del risc que es generin "remors" i conseqüentment cicles d'especulació. Aprofitem per insistir que les dimensions que sustenten el sistema d'intervenció serveixen tant per prevenir i afrontar l'escassetat com per contenir el creixement dels preus, molt susceptible d'incrementar-se per la difusió d'informacions sobre dificultats.

Pensem que quant als preus del gra encara hi ha marge per treballar, perquè poden seguir-se obtenint de les sèries que aquí hem treballat pel que fa als anys posteriors, i perquè hi ha d'altres fonts susceptibles de ser explotades, i de la mateixa manera defensem la seva utilitat com a identificador de crisis.

5.3. L'ORDENACIÓ

Pel que fa a l'àmbit de l'ordenació i regulació del mercat urbà del gra, allò que constatem a través de les fonts municipals és un desenvolupament considerable de les regulacions al llarg del temps, que suposen fortes diferències entre les prescripcions municipals que s'apliquen a l'inici del segle i el grau d'acumulació de normatives que ens trobem al final del període. Ja havíem comentat d'entrada que aquest grau de desenvolupament es troba molt lligat al desenvolupament institucional que experimenta el municipi en el mateix període i al seu desplegament com a institució sobre la vida ciutadana. Amb tot, aquesta condició, bàsica en l'explicació, no és completa, perquè són d'altres els elements característics en els quals cal posar èmfasi per veure en què es diferencia la pauta seguida en el cas del cereal, de la resta d'activitats regulades per la ciutat.

Una primera consideració en aquest sentit és el fet que es concreta clarament una dinàmica normativa molt superior en el cas del gra que en qualsevol altra producte alimentari, que a més a més va acompanyada d'un sistema d'intervenció sobre el mercat que no existeix en els altres casos i una preocupació per l'abastament de cereal reflectida àmpliament en la documentació, des de les sessions del consell, on les inquietuds dels membres del Consell de Cent queden ben reflectides, fins als registres del Claveria, on es posa en evidència que aquesta preocupació està sustentada políticament i financera per decisions concretes. I l'explicació és tan senzilla com coneguda i ja àmpliament comentada. Es troba en el fet que el gra presenta una doble condició: és un producte escàs, perquè el territori català n'és deficitari, i és un producte estratègic per a la supervivència en una ciutat mediterrània medieval. En canvi, la resta de productes, o bé no són estratègics, o bé no són deficitaris. Quan ens trobem ciutats on un producte estratègic com el vi és sovint o en ocasions deficitari —aquest no és el cas de Barcelona—, la documentació ho reflecteix. Ho podem veure a Puigcerdà o a Tortosa, en els seus llibres del consell respectius.

Una segona consideració a tenir compte és que l'amplitud que pren l'ordenació del mercat del té lloc més ràpid que la d'altres àmbits en els quals el consell també esmerçarà importants esforços normatius, com és el cas de la draperia barcelonina. Aquest fet es relaciona amb l'anterior, però no només. Aquí també intervenen dos objectius molt destacats: el desenvolupament d'un sistema d'imposicions municipals que té lloc en el període i la persecució del frau, que de fet moltes vegades també es troba lligada a la protecció de la recaptació d'aquestes imposicions. En qualsevol cas, no només. La protecció de la qualitat del pa per als seus consumidors esdevé essencial per al consell justament per la seva importància en la dieta. En canvi, el gra no exigeix un tipus de disposició normativa molt adreçada a la seva preservació, un cop travessa les portes de la ciutat, com poden exigir els productes frescos.

Finalment, aquest desplegament de la institució municipal que té lloc sobre la vida ciutadana es fa escurçant la capacitat del poder reial per actuar sobre la mateixa. Hem descrit que aquest fenomen és ben evident en el cas del responsable de la casa del pes i del mostassaf, que no són precisament qüestions menors. Ortí ha assenyalat la transcendència del desplegament del sistema d'imposicions en el desenvolupament del consell municipal, però també ho és aquest procés polític que passa per una banda en multiplicar les disposicions normatives i en prendre, com a elements vehiculars d'aquesta actuació, funcionaris designats pel rei que executen les decisions del consell. Per tant, és ben evident que la regulació del mercat urbà del cereal escenifica i reflecteix l'afirmació del poder municipal. I si aquest fet el relacionem amb el paper que juguen mercaders i altres agents econòmics com a aportadors subvencionats per la institució de partides de gra, ens trobem davant de tot un conjunt de decisions transcendents per a les relacions ciutadanes, que apunten com evoluciona en aquests segles *Barcelona i els seus dirigents*.

5.4. LA INTERVENCIÓ

De la mateixa manera que l'ordenació, les pautes d'intervenció també s'incrementen amb el pas del temps. La successió de crisis frumentàries és probablement el context que propicia el desenvolupament de tot un conjunt de tècniques i sistemes d'intervenció que almenys en part s'han de prendre com a específics de la ciutat de Barcelona. Els historiadors ja havien assenyalat que l'ús del privilegi *vi vel gratia* tenia un cost pel que fa a les relacions amb d'altres ciutats, a causa de l'hostilitat que generava en aquell nucli que era privat del gra. Amb tot, Barcelona normalitza clarament la seva execució al llarg del segle XIV i ho converteix en un sistema més d'intervenció. Aquest fet no es troba ni molt menys a l'abast de tots els nuclis catalans, per presentar unes condicions militars i polítiques desfavorables per a desenvolupar-ho. De la mateixa manera, la normalització i el volum de despeses que es generen a través dels sistemes d'avantatges o, en menor mesura, de seguretats, també es corresponen amb unes capacitats econòmiques considerables, que no es troben compartides amb d'altres poblacions. Per tant, la vigorositat de la intervenció a Barcelona, a falta d'estudis precisos de com funcionen aquestes mateixes pautes en altres municipis catalans o de la Corona, es revela bastant específica.

D'acord amb aquestes observacions, perdura el dubte de com aquesta forta capacitat d'intervenció es tradueix en major seguretat alimentària per a la ciutat, perquè no estem en condicions de pronunciar-nos amb fermesa. Falta primer un coneixement precís de quins volums suposa de gra es generen per aquests mètodes, i ateses les condicions que presenten les fonts consultades, no sembla que això hagi de ser fàcil, ja que la quantificació d'aquests volums no apareix. Falta, també, ressituar millor les relacions entre iniciativa pública i iniciativa privada en el marc de la ciutat. Si considerem la important quantitat de mecanismes diferents pels quals el municipi incentiva, adquireix i assegura el gra per a la ciutat, sembla una caracterització insuficient la consideració que es desprèn d'alguns treballs anteriors que els municipis fonamentalment es concentren en el cobriment d'una petita part de les necessitats de la ciutat.

Més enllà d'aquest paper, que també el té, el municipi és un gran incentivador de l'entrada de gra, en la qual inverteix molts recursos econòmics; desenvolupa polítiques actives de contenció dels preus, i protegeix les rutes comercials. A més a més, amplia les seves capacitats a través de decisions de gran envergadura, com la compra del castell de Flix, amb una vocació clarament intervencionista. Per tant en cap cas el paper del municipi, per opinió o per omissió, ha de ser minimitzat, i és impossible entendre la importància de la iniciativa privada en el comerç del gra al final del nostre període, sense entendre prèviament el paper incentivador i interventor del municipi.

Entenem que amb la nostra aportació no podem arribar encara a una avaluació més precisa sobre aquest pes del municipi, però sí aportem dades suficients per defensar la seva importància.

5.5. LA INTERVENCIÓ MUNICIPAL COM ELEMENT CLAU DEL PROVEÏMENT

Havent establert les conclusions més significatives sobre cadascun dels àmbits analitzats, ens trobem ara davant d'una avaluació global, que hem de concretar en un reconeixement del fet que el consell municipal realitza un paper realment importantíssim en el suport a l'abastament urbà i determinant per a la reproducció de la societat sobre la qual desplega el seu govern. I fonamentalment per tres element claus, que en ajuntar-se, no permeten una altra conclusió:

- Una conjuntura desfavorable per a garantir la seguretat alimentària a les ciutats medievals, que es troba marcada per factors tan determinants en la formació d'aquest risc, com són: el desenvolupament progressiu d'unes pautes alimentàries a les ciutats que generen una forta dependència del pa elaborat amb blat per a la subsistència, un creixement permanent de la població al qual segueixen diferents flagels que generen després un fort retrocés, i una crisi productiva, que pot ser més deguda a una crisi del

sistema o a factors exògens, però que existeix i que genera unes condicions econòmiques molt negatives.

- Un desplegament normatiu que abasta un conjunt diferent de motivacions, però sobre el qual es construeix una major influència del consell municipal sobre el mercat de cereals i una major capacitat de control del mateix, a més d'un creixement de la pròpia institució.
- Un desplegament de mesures intervencionistes, que semblen incrementar-se durant el segle XIV, que abasten mesures directes que converteixen al municipi en un important agent comercialitzador, i indirectes que possibiliten la generació de forts incentius sobre la resta d'agents econòmics.

Creiem que els dos darrers factors derivats de l'escenari descrit en el primer posen de manifest que el gra és un element estratègic i transcendental per a l'actuació municipal. Aquest fet no és exclusiu de la ciutat de Barcelona, però en ella es manifesta amb una intensitat molt important. La resta de ciutats del Principat també desplegaran mesures en el nivell de la intervenció i de l'ordenació, però rarament trobarem tants elements diversos i en cap cas la resta de ciutats catalanes gaudeixen dels recursos que gaudeix Barcelona.

Tot aquest escenari confirma la importància del paper del gra en les estructures de poder municipal barceloní. D'una banda, les provisions de gra, malgrat el risc d'aldarulls i desordres que es derivaven dels períodes de caresties, esdevindran instruments de propaganda i de reforçament de la institució municipal. De l'altra, el municipi haurà d'assumir un fort cost econòmic per al desenvolupament d'aquestes polítiques, que contribuirà a incrementar el nivell d'endeutament i que progressivament farà la institució municipal més susceptible a l'increment de l'autoritarisme monàrquic. Esdevindria, doncs, rellevant, comprovar com afecta la política bladera a les relacions i els equilibris institucionals durant el segle XV i el grau d'estabilització del deute derivat dels costos de la política bladera, sobretot més enllà de 1430.

Així doncs, malgrat que el model de recerca plantejat presenta limitacions i no dóna respostes suficientment àmplies a tots els interrogants que es plantegen, en unes ocasions a causa de la situació objectiva de la documentació, en d'altres perquè només poden donar-se amb altres aproximacions, sí que creiem que queden validades les dimensions estudiades com a essencials de l'estudi del paper municipal. En aquestes perspectives, reivindicuem l'interès de l'objecte de recerca i del tipus d'aproximació realitzada. Un objecte, aquest, que òbviament no exemplifica el conjunt de caresties i de dificultats alimentàries que existeixen en el període analitzat. No només hi ha, encara que amb similituds, tantes respostes diferents com situats i condicions particulars, sinó que fora de la realitat municipal es troba tot un àmbit d'estudi que permeti aproximar-se a la forma com van veure's afectades les comunitats rurals o altres tipus de nuclis aquestes dificultats. També hi ha la realitat del món rural, del context de la producció agrària i de les tensions entre senyors i camperols, que afloren en aquest període i que arriben a afectar de forma clara els circuits d'abastament de les ciutats. La ciutat esdevé així una realitat susceptible de ser analitzada específicament, però molt parcial.

6. BIBLIOGRAFIA

- ALBULAFIA, D.; GARÍ, B: *En las costas del Mediterráneo Occidental: las ciudades de la Península Ibérica y del Reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*. Barcelona: 1996
- ALCOVER et al.: *Diccionari català-valencià-balear*. Barcelona, 1985
- ARGILÉS, M. C.: *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV*. Tesi doctoral. Universitat de Lleida: 1992.
- ARRIBAS PALAU, A. *La conquista de Cerdeña por Jaime II de Aragón*. Barcelona: 1952.
- ARROYO, F. "El mercado de trigo en el reino de Valencia bajo Pedro IV". *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, 8 (1967), Zaragoza.
- AURELL, J. "L'emmagatzematge d'aliments a les llars mercantils de Barcelona a les darreries de l'edat mitjana". A: *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma de Mallorca, 1996, p. 649-654.
- AURELL, J. *Els mercaders catalans al Quatre-cents*. Barcelona: 1996.
- AYMARD, M. "Pour l'histoire de l'alimentation: quelques remarques de méthode". A: *Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*, XXX-2/3 (1975), p. 431-444.
- BAJET I ROYO, M. *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del «Llibre de les Ordinacions»*. Barcelona, 1994
- BAJET I ROYO, M: "Policia de mercat i control del comerç en el mercat local". *XVII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó: el món urbà a la Corona d'Aragó, del 1137 al Decret de Nova Planta*, III, p. 56-61.
- BATLLE, C. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XIV*. 2 vol. Barcelona: 1973.
- BATLLE, C.: "El municipio de Barcelona en el siglo XIV". A: *Cuadernos de Historia*, 8 (1997), p. 203-211.
- BAUTIER, A. M. "Pain et pâtisserie dans les textes médiévaux latins antérieurs au XIIIè siècle". A: *Manger et boire au Moyen Age*. París: 1984, p. 33-65.
- BENSCH, P. *Barcelona i els seus dirigents*. Barcelona: 2000.
- BERTHE, M. *Fams i epidèmies al camp navarrès als segles XIV i XV*. Barcelona: 1991.

- BERTRAN, P.: "El menjador de l'Almoina en la Catedral de Lleida. Notes sobre l'alimentació dels pobres lleidetans al 1338", a *Ilerda*, 40 (1979), pag. 89-124.
- BERTRAN, P. "Les respostes de la baixa noblesa catalana", a FERRER i MALLOL, T.; MUTGÉ I VIVES, J.; SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M. *La Corona catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona, 2005, p. 3-22.
- BOIS, G. *La crisi del feudalisme a Europa a la fi de l'Edat Mitjana*. Barcelona: 1986.
- BRAUDEL, F. "Alimentation et catégories de l'histoire". A: *Annales E.S.C.*, XVI (1961), p. 723-728.
- BROUSSOLLE, J: "'Les impositions municipales de Barcelone de 1328 a 1462". A: *Estudios de Historia. Moderna*, V, Barcelona, 1955, p. 3-164.
- CABESTANY I FONT, J. F. "Evolució demogràfica". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SOBREQÜÉS I CALLICÓ, J. (dir.). *Història de Barcelona*. Barcelona: 1992],
- CANYELLES, N.: "L'any de la fam al camp de Tarragona (1374-1376), a *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals. La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma: 1996, pag. 263-281.
- CARDONA CASTRO, F-L. "La ciudad de Barcelona en el siglo XIV a través de sus ordenanzas municipales". A: *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, vol. 17 (1977), p. 57-74
- CARPENTIER, E. "Autour de la Peste Noire: Famines et Epidémies dans l'histoire du XIVè siècle". A: *Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*, vol. 17 (1967), p.
- CARRERAS CANDI, F. *La ciutat de Barcelona* [vol. VI de *Geografia general de Catalunya*]. Barcelona: 1916.
- CARRÈRE, C. "La crise économique de Barcelone a la fin du Moyen Age et les archives municipales". A: *Cuadernos de historia económica de Cataluña*, vol. 12 (1974), p. 35-47.
- CARRÈRE, C.: *Barcelona: 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*. 2 volums. Barcelona: 1978.

- CASULA, F. C.: *La Sardenya catalanoaragonesa. Perfil històric*. Barcelona: 1985.
- CHALMETA, P. *El señor del zoco en España: Edades Media y Moderna. Contribución al estudio de la historia del mercado*. Madrid: 1973
- CÍVICO, M. L: "La actuación del Consejo Municipal barcelonés durante el siglo XV en el abastecimiento de la ciudad. Años 1426-1428". A: *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII). XIV jornades d'Estudis Històrics Locals*. Barcelona: Institut d'Estudis Baleàrics, 1996, pag.
- COMELLAS I SOLÈ, J. "El mercat barceloní a través de la momstassaferia a principis del segle XV". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó: Edat Mitjana*. Lleida: 1995. vol. 2,
- CORTONESI, A. "Autoconsommation et marché: l'alimentation rural et urbaine au bas Moyen Age". A: MONTANARI, M.; FLANDRIN, J-L. *Histoire de l'alimentation*. Paris: 1995, p. 420-432.
- CORTONESI, A. "I cereali nell'Italia del tardo medioevo. Note sugli aspetti qualitativi del consumo". *XXVIII settimana di Studi: Alimentazione e Nutrizione, secc. XIII-XVIII*. Prato: 1996.
- CRUSELLES, E.; CRUSELLES, J.M.; NARBONA, R.: «El sistema de abastecimiento frumentario de la ciudad de Valencia en el siglo XV: entre la subvención pública y el negocio privado», A.: *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma de Mallorca, 1996, p. 305-332.
- CUBELES, A. "Poder públic i llançament urbanístic en el segle XIV". A: CUBELLES, A.; GRA, R.,. *El procés urbà i la identitat gòtica de Barcelona*, a [Barcelona. Quaderns d'Història, 8]. Barcelona: 2003, p. 33-64
- CURTO i HOMEDES, A. *L'abastament de blat a la Tortosa del segle XIV*. Universitat de Barcelona: 1985. Tesi de llicenciatura.
- CURTO i HOMEDES, Albert. *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*. Barcelona, 1988
- CUVILLIER, J.P. "Barcelone, Gênes et le commerce du blé de Sicilie vers le milieu du XIIIè siècle". A: *Atti del Iº Congresso Storico Liguria-Catalogna (14-19 ottobre 1969)*. Bordighera: 1994, p. 161-165.

- CUVILLIER; J.P. "La noblesse catalan et le commerce des blés aragonais au début du XIVè siècle (1316-1318)". A: *Mèlanges de la Casa de Velázquez*, VI (1970), p. 113-130.
- DE CASTRO, T. *La alimentación en las crónicas castellanas bajomedievales*. Granada: 1996.
- DE CASTRO, T. "La organización del comercio alimentario en el Reino de Granada. ¿Una deuda con Al-Andalus? A: *Anuario de Estudios Medievales*, 31-2 (2001), p. 843-865.
- DEL TREPPO, M. *Politica e commercio dei grani nei paesi della Corona d'Aragona nel secolo XV*. A: "Atti della Accademia di Scienze morali e politiche di Napoli", 70 (1959), p. 144-202.
- DEL TREPPO, M. *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa*. Barcelona: 1976.
- DESSPORTES, F.: *Le pain au Moyen age*. Paris: 1987.
- DUBY, G. *Economía rural y vida campesina en el Occidente medieval*. Barcelona: 1968.
- DUFOURQ, C. E. *L'expansió catalana a la Mediterrània occidental, segles XIII i XIV*. Barcelona: 1969
- DURAN I SANPERE, A. *Barcelona i la seva història*. Barcelona: 1973.
- ESTRADA-RIUS, A.: *La Drassana Reial a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona: 2004.
- EIXIMENIS, F. : *Com usar bé de beure e menjar*. Barcelona: Curial, 1983.
- FERRER, M. T. "Boscos i deveses a la Corona Catalano-aragonesa", a: *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), 485-542.
- FERRER I MALLOL, M. T. "Flix, un port fluvial blader per a Barcelona". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 31 (2001), p. 465-582.
- FERRER i MALLOL, T.; MUTGÉ I VIVES, J.; SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M. *La Corona catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona, 2005, p. 3-22.
- FONS I RIUS, J. M. *Orígenes del régimen municipal en Barcelona*. Barcelona: 1946.
- FOSSIER, R.: *La sociedad medieval*. Barcelona: 1996.
- FREEDMAN, P. H. *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*. Vic: Eumo, 1993.

- FURIÓ, A.: *Història del País Valencià*. València: 1995.
- FURIÓ, A. "L'utilitatge i les tècniques". A: *Edat Mitjana* [GIRALT, E.; SALRACH, J. M eds.]: *Història agrària dels Països Catalans, vol. II*. Barcelona, 2004, p. 335-358
- GARCIA-OLIVER, F. "Els cultius". A: *Edat Mitjana* [GIRALT, E.; SALRACH, J. M. eds.]: *Història agrària dels Països Catalans, vol. II*. Barcelona, 2004, p. 301-334.
- GINEBRA MOLINS, R. "Cuines, cellers i rebosts a Vic al segle XIV. Els inventaris de cuines, cellers i rebosts com a font per a la Història de l'Alimentació". A: *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma de Mallorca, 1996, p. 637-647.
- GIRALT, E. "En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI". A: *Hispania*, 18-70 (1958), p. 38-61.
- GIRALT, E.; SALRACH, J. M: *Història agrària dels Països Catalans, vol. II*. Barcelona, 2004.
- GLENISSON, J.: "Une administration médiévale aux prises avec la disette: la question des blés dans les provinces italiennes de l'Etat Pontifical en 1374-75", a *Moyen Age*, 3-4 (1951), pag. 303-326.
- GRIECO, A. J. "Alimentation et classes sociales à la fin du Moyen Age et à la Renaissance". A: FLANDRIN, J-L.; MONTANARI, M., dir. *Histoire de l'Alimentation*. Paris, 1996, p. 479-490.
- GRUNDMAN, J.: "Documenti umbri sulla carestia degli anni 1328-1330", a *Archivio Storico Italiano*, 128 (1970), pag. 207-253
- GUILLERE, C.: *Girona al segle XIV*. 2 volums. Girona: 1993.
- IRADIEL, P: "Valencia y la expansió mediterrànea de la Corona de Aragón". A: ALBULAFIA, D.; GARÍ, B: *En las costas del Mediterráneo Occidental: las ciudades de la Península Ibérica y del Reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*. Barcelona: 1996, 155-169.
- LA RONCIÈRE, Ch. M. "L'approvisionnement des villes italiennes au Moyen Age (XIVè-XVè siècles). A: CENTRE CULTUREL DE L'ABBAYE DE FLARAN: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux Temps modernes*. Auch: 1985

- LARENAUDIE, M.J.: "Les famines en Languedoc aux XIVème et XVème siècles", a *Annales du Midi*, 64 (1953), pag. 27-40.
- LÓPEZ, D. *La Corona de Aragón y el Magreb en el siglo XIV*. Barcelona..
- LÓPEZ PIZCUETA, T. "El "Mal Any Primer": alimentación de los pobres asistidos en la Pía Almoína de Barcelona: 1333-1334". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó: Edat Mitjana*. Lleida: 1995. vol. 2
- MARSIÑACH I TRIVIÓ, M. "Urbanisme i societat a Barcelona a mitjan del segle XIV: la plaça del Blat".
- MARTÍNEZ, M. "Producción y comercio de cereales en Lorca". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 19 (1989), p. 635-668.
- MARTÍNEZ CÁÑAMO, F. "Crisis de subsistencias y estructuras de poder: el ejemplo de Barcelona en los años 1339-1441", a *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: la Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*. Palma de Mallorca, 1996, p. 251-262.
- MARTÍNEZ CÁÑAMO, F. *En las puertas de la Peste Negra: aspectos sobre las dificultades cerealísticas, financieras y políticas en Barcelona, años 1339-1346*. Tesi de llicenciatura inèdita. Barcelona: 1997.
- MAUBERT, C.-G.; VERNET, R. "Sur les problemes du ravitaillement dans les pays catalans. Le mouvement des cereales entre la Catalogne et le royaume de Valence pendant l'hiver de 1357-58". A: *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, XII (1974).
- MIQUEL MORGADES, R. "L'abastament de blat a la ciutat de Tarragona, segons les actes del Consell Municipal de 1406". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació de la Corona d'Aragó: Edat Mitjana*. Lleida: 1995. vol. 2, p. 121-138.
- MITJÀ, M. "Barcelona y el problema sardo". A: *VI Congreso de la Corona de aragón*. Barcelona: 1959
- MOLÉNAT, J-P. "L'approvisionnement de Toledé au XVè siècle d'après les ordonnances municipales". A: CENTRE CULTUREL DE L'ABBAYE DE FLARAN: *L'approvisionnement des villes de l'Europe occidentale au Moyen Age et aux Temps modernes*. Aush: 1985.
- MONTAGUT, T.: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Barcelona: 1987.

- MONTANARI, M.: *Campagi medievali. Strutture produttive, rapporti di lavoro, sistema alimentare*. Torí: 1984
- MONTANARI, M. *Alimentaciones e cultura nel medioevo*. Roma: 1988.
- MONTANARI, M. *L'alimentazione contadina nell'alto Medioevo*, Napoli, 1979; *Alimentazione e Cultura nel Medioevo*. Laterza: 1988.
- MONTANARI, M. *El hambre y la abundancia*. Barcelona: 1993.
- MONTANARI, M.; FLANDRIN, J-L. *Histoire de l'alimentation*. Paris: 1995.
- MOXÓ I MONTOLIU, F. *La casa de Luna (1276-1348). Factor político y lazos de sangre en la ascensión de un linaje aragonés*. Münster, 1988.
- MUÑOZ, N.: *Les cartes de la reina Elionor de Sicília (1374-75)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985. Tesi de llicenciatura inèdita.
- MUTGÉ, J. "Trigo sardo en Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno", a *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, II, Valencia: 1972.
- MUTGÉ, J.: *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*. Madrid-Barcelona, 1987.
- MUTGÉ, J. "Alfons el benigne i el govern municipal de Barcelona". A: ROVIRA i SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S., coors. *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2001.
- MUTGÉ, J. "L'abastament de blat a la ciutat de Barcelona", A: *Anuario de Estudios Medievales*, 31-2 (2001), p. 649-691.
- NICOLAU, L.: *L'expansió de Catalunya a la Mediterrània oriental*. Barcelona: 1974.
- ORTÍ; P.: "EL forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat (1283-1345)". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), p. 377-423
- ORTÍ, P: "La construcció del sistema fiscal municipal a Barcelona, segles XIII-XIV". A: *Barcelona, quaderns d'història*, vol. 2-3 (1996), p.
- ORTÍ, P.: *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*. Barcelona: CSIC, 2000.
- ORTÍ, P: "El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana" A: ROVIRA i SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S., coors. *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència*

- del municipi, segles XIII-XIV*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2001, p. 21-48.
- ORTÍ GOST, P. "Les alienacions del patrimoni reial", a FERRER i MALLOL, T.; MUTGÉ I VIVES, J.; SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M. *La Corona catalanoaragonesa i el seu entorn mediterrani a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona, 2005, p. 239-272.
- RIERA MELIS, A. *La Corona de Aragón y el reino de Mallorca en el primer cuarto del siglo XIV*. Barcelona: 1986.
- RIERA MELIS, A. "Els pròdroms de les crisis agràries de la Baixa Edat Mitjana a la Corona d'Aragó, I: 1250-1300". A: *Miscel·lània en homenatge al P. Agustí Altisent*. Tarragona: 1991, p. 35-72.
- RIERA MELIS, A. "Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña bajomedieval". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, vol. 14-15 (1993), p. 193-217.
- RIERA MELIS, A. "Jerarquía social y desigualdad alimentaria en el Mediterráneo Norooccidental en la Baja Edad Media. La cocina y los estamentos populares". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 24 (1994), p. 181-205.
- RIERA MELIS, A. "Société féodale et alimentation (XIIè-XIIIe siècle)". A: MONTANARI, M.; FLANDRIN, J-L. *Histoire de l'alimentation*. Paris: 1995, p. 397-418.
- RIERA MELIS, A. "La red viaria de la Corona catalanoaragonesa en la Baja Edad Media". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 23-24 (2002), p. 441-464.
- RIERA MELIS, A. "Barcelona en els segles XIV i XV, un mercat internacional". A: CUBELES, A.; GRA, R., coords. *El procés urbà i la identitat gòtica de Barcelona [Barcelona. Quaderns d'Història, 8]*. Barcelona: 2003, p. 74.
- RIERA MELIS, A.; FELIU MONFORT, G. "Activitats econòmiques". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SOBREQUÉS I CALLICÓ, J. (dir.). *Història de Barcelona*. Barcelona: 1992].
- RIERA MELIS, A.; PÉREZ-SAMPER, M. A.; GRAS, M. "El pan en las ciudades catalanas (siglos XIV-XVIII). A: CAVACIOCCHI, S., coord. *Alimentazione e nutriziones. Secc. XIII-XVIII*. Prato: 1996, p. 285-299.

- RIERA VIADER, S: "El proveïment de cereals a la ciutat de Barcelona durant el "Mal Any Primer" (1333) la intervenció del Consell de Cent i de la Corona". A: *Actes del II Congrés d'Història del Pla de Barcelona*, 5-7 de desembre de 1985. Barcelona: 1986.
- RIERA VIADER, S. "El mostassaf i el control del consum". A: *Avenç*, 60 (1983), p. 389-393.
- RIERA VIADER, S. *El mal any primer a Barcelona*. Universitat de Barcelona: 1985. Tesi de llicenciatura.
- RIERA I VIADER, S. "Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326". A: *Barcelona, quaderns d'història*, vol. 2-3 (1996), p. 35-52.
- ROCA, F. *La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona (1300-1350)*. Tesis doctoral inédita. Barcelona: Universidad de Barcelona, 1975. 5 vol.
- ROMANO, R.: "À propos du commer du bé dans la Méditerranée des XIVè et XVè siècles", a *Hommage à Lucien Febvre*. Paris: 1953, p. 149-161.
- ROVIRA I SOLÀ, M.; RIERA I VIADER, S. "Les ajudes concedides per la ciutat de Barcelona a Jaume II, 1314-1326". A: *Barcelona, quaderns d'història*, vol. 2-3 (1996),
- RUBIO, A.: "A propósito del Mal Any Primer. Dificultades cerealístiques en la Corona de Aragón en los años treinta del siglo XIV", a *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*, vol. III. Valencia; 1982, pag. 476-487.
- RUBIO, A.: *Epistolari de la València medieval*, I. Valencia: 1985.
- RUBIO, A.: "Crisis agraria y carestías en las primeras décadas del siglo XIV". *Saitabi*, XXVII. Valencia, 1987, p. 131-147.
- RUBIO, A: "El consumo de pan en la Valencia bajomedieval". A: *Actes del I Col·loqui d'Història de l'alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana*. Lèrida. IEI, I, p. 153-183, 155.
- SABATÉ, F. "Menjar amb el veguer (segle XIV, segona meitat). A: *Etudes roussillonaises. Revue d'histoire et d'archéologie méditerranéennes*, 11 (1990), p. 55-98.
- SABATÉ, F. "Objectes de la vida quotidiana a les Ilars barcelonines". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), p.

- SABATÉ, F. *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*. Barcelona, 1996
- SALRACH, J. M. *Història dels Països Catalans: dels orígens a 1714* [BALCELLS, A., coord. *Història dels Països Catalans*, 1-1]. Barcelona: 1982, p.
- SALRACH, J. M. "Vida i institucions polítiques". A: *La ciutat consolidada (segles XIV i XV)* [vol. 3 de SOBREQÜÉS I CALLICÓ, J. (dir.). *Història de Barcelona*. Barcelona: 1992]
- SALRACH, J. M. "La pesta negra i els orígens del problema remença": A: *Pere el Cerimonió si la seva època*. Barcelona: 1989, p. 13-34
- SÁNCHEZ, M.: "Guerra, avituallamiento del ejército y carestías en la Corona de Aragón: la provisión de cereal para la expedición granadina de Alfonso el Benigno (1329-1333), a *Historia, instituciones, documentos*, 20 (1993), pag. 523-549
- SANTAMARÍA, J.: "Mallorca en el siglo XIV", a *Anuario de Estudios Medievales*, 3 (1970-71), p. 165-236.
- SERRA I PUIG, E. "Els cereals a la Barcelona del segle XIV". A: *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*. Barcelona: 1988.
- SERRA I PUIG, E. *Los cereales en la Barcelona del siglo XIV*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1967. Tesi de llicenciatura.
- SERRA, M.: "Compras de trigo hechas por la Universidad de Mahón a diversas ciudades mediterráneas", a *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, vol. I. Madrid: 1959, p. 889-900.
- SEIBT, H.; EDERHARD, W. (eds.): *Europa 1400. Las crisis de la Baja Edad Media*. Barcelona: 1993.
- SEVILLANO COLOM, F. "De la institució del mustaçaf de Barcelona, de Mallorca y de Valencia": A: *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXIII (1995), p. 525-538.
- SOBREQÜÉS, J.: "La Peste Negra en la Península Ibérica". A: *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-71), pag. 67-101.
- SOLER, M.: "El Consell de Cent i la pesta: prevenció i lluita contra l'epidèmia". A: *XVII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó: el món urbà a la Corona d'Aragó, del 1137 al Decret de Nova Planta*, II, p. 436-437.

- STOUFF, L.: *Ravitaillement et alimentation en Provence aux XIVème et XVème siècles*. Paris: 1970
- TANGHERONI, M.: *Aspetti del commercio dei cereali nei paesi della Corona d'Aragona*. Pisa: 1981
- TUDELA VIALLONGA, L. *Cataluña, Reino de Mallorca y Génova (1336-1349): relaciones económicas y políticas*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1998. Tesis doctoral
- TURULL, M. "El mal any primer a Cervera: Traslals socio-polític i crisi de subsistència (1333)", a *Miscel·lània Cerverina*, 4 (1986), pag. 23-54.
- TURULL I RUBINAT, M. "Acerca de las imbricaciones entre fiscalidad real y fiscalidad municipal en Cataluña durante la Baja Edad Media". A: *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Zaragoza, 1994.. Actas, 1, vol. 4, p. 273-292.
- TUTUSAUS, P.: *Un mal any en la ciutat de Barcelona (1374-1375)*. Tesis para obtener el grado de licenciatura. Barcelona: Universitat de Barcelona - Facultat de Geografia i Història, 1986.
- USHER: *The early History of Deposit Banking in Mediterranean Europe*. Cambridge, 1943.
- VELA, C. "Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades. Evolució del control del mostassaf sobre la qualitat de les espècies i les drogues (segles XIV-XV)". A: *Quaderns d'Història de la Ciutat*, 5 (2001), p. 19-46.
- VENTAYOL SUAUA, P. *Història d'Alcúdia*. Palma de Mallorca: 1927.
- VERGÉS, P.: "La carestia de blat de 1374-1376 a Cervera", a *Miscel·lània cerverina*, 12 (1998), p. 5-24.
- VICENS VIVES, J. *Ferran II i la ciutat de Barcelona*. Barcelona: 1936-37.
- VILAR, P.: "El declive catalán de la baja Edad Media. Hipótesis sobre su cronología, a *Crecimiento y desarrollo*. Barcelona: 1964, pag. 328-329
- VINYOLES, T. *La vida quotidiana a Barcelona vers el 1400*. Barcelona: 1986.
- VINYOLES, T. "«Se n' anaven deportar de fora la vila a vinyes e camps» A: *Jornades d'Estudis Històrics Locals (XI, Palma, 1991) 'Espai i temps d'oci a la història'*, Palma de Mallorca, 1993, p. 559-571

- VINYOLES, T.: "Alimentació i ritme del temps a Catalunya a la Baix Edat Mitjana". A: *1r Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó. Edat Mitjana*. Lleida: Institut d'Estudis Il·lerdencs, 1995
- WOLF, F. P. *Commerces et marchandes de Toulouse, vers 1350-vers 1450*. Paris: 1954.
- WOLFF, P.: "Un gran commerce médiéval: les céréales dans le bassin de la Méditerranée occidentale. Remarques et suggestions", a *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Madrid: 1959.
- WOLFF, P.: "L'approvisionnement des villes françaises au Moyen Age", a *L'approvisionnement des villes de l'Europe Occidentale au Moyen Age et aux Temps Modernes*. Auch: 1985.

ANNEX DOCUMENTAL

L'apèndix que es presenta a continuació representa un recull de documents municipals de les diverses sèries emprades a la recerca, significatius dels aspectes que han estat analitzats en el treball. Abasta un total de 108 documents, on s'han primat la diversificació cronològica i aquells documents que es troben en les sèries menys explorades en treballs precedents, en els períodes cronològics que corresponen a aquelles sèries.

NORMES DE TRANSCRIPCIÓ

En la preparació de l'apèndix documental, s'han seguit els següents criteris de presentació:

- S'ha assignat un número de registre a cada document, establert per ordre cronològic.
- S'ha realitzat la datació, amb l'estructura d'any, mes, dia i lloc de cada document.
- La puntuació segueix les normes de puntuació vigents.
- S'ha realitzat la transcripció amb majúscula de la primera lletra dels noms propis i llocs. En cas d'existir inicials doblades, només es transcriu la primera majúscula.
- S'ha esmenat l'ús de majúscules sempre que ha estat necessari.
- En tots els casos s'ha transcrit l'ús de la *u* en funcions de consonant normalitzat com a *v*
- S'ha transcrit la *J* (i llarga) com a *i* llatina en els documents escrits en llatí.
- S'ha transcrit la *J* (i llarga) com a *j* en els documents escrits en català.
- S'ha recorregut als claudàtors per suplir les lletres o mots omesos .

- S'han utilitzat tres punts entre claudàtors quan no es possible transcriure el text. Quan s'ha escaigut, s'han fet càlculs del nombre de lletres il·legibles o absents.
- S'ha utilitzat la cursiva entre claudàtors per afegir paraules omeses al document original.
- S'han realitzats notes crítiques al final del text, si esdevenia convenient per assenyalar les anomalies que afectaven el text: interlineats, ratllats, omissions, taques, repeticions, mots indesxifrables, esmenes....
- S'ha utilitzat l'asterisc al final del mot, quan la transcripció és dubtosa o il·legible.
- S'han anotat els fulls dels registres amb numeració aràbiga. Els canvis de plana s'han indicat amb la foliació entre barres: / (f. 70 v.)
- S'ha preservat de la contracció *des / dez*
- Els cognoms formats per *sant* s'han traduït soldats.

Document 1

1302 juny 1. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Berenguer Ferrer, per la qual li demanen que a causa de la mala collita de gra que han hagut en aquest any, col·labori amb Ramon de Marimon en les negociacions mantingudes amb el rei del Marroc per extreure gra del seu territori.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-1 (1301-1303), fol. 40 r.

Al honrat e amat savi e discret en Berenguer Ferrer, de part dels consellers, els prohòmens de la ciutat de Barcelona, saluts ab amor deguda. Fem-vos saber que entre nos no ha enguat bones messes e per assò volríem precassar e tractar que poguéssim haver forment d'aquels locs en los quals ha fertilitat e axí havem ohit dir que n la terra de Boiacob n'a gran abundància, perquè havem haut¹ sobre assó acor, escrivim-ne² a Boniacob e³ sopleguam-li en la nostra letra que ns fassa gràcia que habitants de Barcelona pusquen treure forment de la sua terra per aportar tan solament en Barcelona, pagant emperò aquells que l ne trauran ·III· dobles per cafís axí com antigament era acostumat de fer. Fem-vos encara saber que havem escrit al noble en Bernat de Serrià, conseller del senyor Rey e al honrat en Berenguer Segur, que la dita gràcia recapten e ajuden a recaptar. E com tramessem d'aquesta manera l'onrat en Romeu de Marimon, qui era en lo dit tractament dix que per amor e per honor de la ciutat de Barcelona trametria vos a Boniacob per haver e per recaptar la dita gràcia, on nos, confiants de la vostra honra e de la vostra discreció, pregam-vos que per amor del dit honrat en Romeu de Marimon e per amor e per honor e per profit⁴ de nos e de tota la ciutat de Barcelona deiat procurar lo dit fet en aquella manera que fora semblant a la vostra discreció.

¹ Segueix [...]. ratllat. ² Segueix el rey ratllat. ³ Segueix havem ratllat. ⁴ E per profit *interlineat*.

Document 2

[1301-1302]. Barcelona.

Els consellers estableixen diferents ordinacions per regular la compra i la venda de diferents tipus de gra, a més de l'emmagatzematge i la forma com s'ha de mesurar a la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-1 (1301-1303), fol. 30 v.-31 v.

Ordenaren los conseyllers, els prohòmens de la ciutat que tot hom e tota fembra qui haia en Barcelona forment e ordi e altre blat o alcú d'aquests per revendre, que n deia trer tots dies en la plassa e aqueil que l vena el fassa vendre tinent los sacs oberts, a aqueil preu al qual aqueil jorn l'aia a comensar de vendre, en axí que per tot aqueil jorn no l pusca encarir mas puent alargar. E qui contra assó farà, pagarà per ban cascuna vegada ·CC· solidos.

Ítem, que null hom ne nuyla fembra no gos comprar forment, ne ordi, ne altre blat, sinó ·V· quarteres. E aqueil o aquella que l volran comprar, ans que l haia comprar jur que non haia més en casa e que non guos més comprar tro aqueil haia despés. E qui contra assó farà, pagarà de ban per cascuna vegada ·XX· solidos.

Ítem, que nuyl hom estrayn no gos comprar mas ·III· quarteres de forment o d'ordi e que pac de l'altre part. E qui contra assó farà, pagarà de ban cada vegada ·X· solidos.

Ítem, que nuyla flaquera ne farnera no gos comprar forment, ne ordi, ne altre blat sinó ·I· sach de ·V· quarteres lo jorn e que no deie més comprar tro que aqueil sach sia espeergat e que no n gos comprar a espera. E qui contra assó farà, pagarà de ban cada vegada ·L· solidos.

Ítem, que nuyla persona estranya ne privada no gos comprar forment, ne ordi, ne altre blat sinó en la plassa de Barcelona sinó de tenders a menut, axí com és acostumat. E qui contra assó farà, pagarà /^(fol. 31) de ban cada vegada ·XX· solidos.

Ítem, que negun mesurer ne coper no gos mesurar forment, ne ordi, ne altre blat fora la plassa, ne encara mesurer ne coper ne traginer ne bastaix no gos comprar forment ne ordi¹ ne altre blat a nuyla persona. E qui contra assó farà, pagaran de ban per cascuna vegada ·XX· solidos. E qui pagar no ls porà, estarà ·XX· dies el castell, e oltra aquesta pena mesurer o coper qui contra assó faran, sia gitat tots temps del offici.

Ítem, que nuyla flaquera, ne farinera no deia fer comprar a altre forment, ne ordi, ne altre blat, ans ella personalment haia a comprar. E qui contra assó farà, pagaràn de ban cada vegada ·XX· solidos.

Ítem, que nangun coper, ne mesurer, ne traginer, ne bastaix no gos vendre ne fer mercat de forment, ne d'ordi, ne² d'altre blat, ne gos conseylar venedor, ne comprador de forment³, ne d'ordi, ne d'altre blat, e coper o mesurer que contra assó farà, serà gitat per tots temps de l'offici e encara pagarà de ban cascuna vegada ·C· solidos, e si pagar no ls pot, estarà ·C· dies pres⁴ al castell. E traginer e bastaix qui contra assó venga, pagaran de ban per cascuna vegada⁵ ·XX· solidos. E si pagar no ls pot, estarà ·XX· dies pres el castell.

Ítem, que nuyla pressona no gos lexar forment, ne ordi, ne altre blat de nits en la plassa ans lo n hagen totes nits a levar, per so que con està de nits⁶ en la plassa se

banya es guasta a ops del comprador. E qui contra assó farà, perdrà lo forment e el blat.

Ítem, que nuyla persona de qualque condició sia no gos comprar per revendre en Barcelona, sso és a saber en la plasa, ne en butigues, ne en la⁷ ribera, ne encara de fora de Barcelona en alcun camí forment, ne ordi, ne altre blat. E qui contra farà, pagarà de ban per cascuna vegada⁸ ·M· solidos.

Ítem, que nuyl traginer, ne bastaix no gos⁹ levar de la plassa forment, ordi, ne altre blat tro que sia pagat, ne encara depuis, sinó ab volentat de ·II· prohòmens guardes de la plassa. E qui contra farà, pagarà de ban cada vegada ·V· solidos.

/(fol. 31 v.) Ítem, que neguna persona estranya ne privada no gos levar de la plassa forment, ne ordi, ne altre blat sens sabuda de ·II· prohòmens qui seran assignats a la guarda de la plassa. E qui contra assó farà, pagarà de ban cada vegada ·X· solidos.

E aquests bans duren aytant con los conseylers, els prohòmens volran e no més. E si en aquests bans o en alcun d'aquests haurà obs a enadir o enterpretar o a declarar alcuna cosa, que sia fet per los conseylers e per los prohòmens a lur volentat.

E d'aquests ban haurà les dues¹⁰ parts lo senyor e la terça l'acusador.

¹ne ordi *interlineat*. ²*Segueix* de ratllat. ³*Segueix* de ratllat. ⁴pres *interlineat*. ⁵*Segueix* C solidos *ratllat*
⁶*Segueix* de nits *ratllat*. ⁷la *interlineat*. ⁸*Segueix* ·XX· solidos. E qui pagar no ls porà, estarà ·XX· dies el castell e ultra aquesta pena *ratllat*. ⁹ *Segueix* lerar *ratllat*. ¹⁰*Al ms*, lles

Document 3

1311 juny 12. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Jaume II, on notifiquen que han armat una nau que obligarà a totes les naus circulin a prop de Barcelona carregades de gra, a descarregar els seus carregaments a la ciutat, a causa de la gran carestia que s'experimenta.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-2 (1310-1313), fol. 19 v.-19 bis r.

Excellentissimo ac magnifico domino Jacobo Dei Gratia et cetera, consiliarii et probi homines civitatis Barchinone se ipsos et cetera. Vestre serenitat epistole serie intimetur nos de voluntate venerabilis Bernardi de Fonollario, gerentis vices illustris domini infantis Jacobi primogenti ac procuratoris vestri armavisse, propter defectum victualium et maximam carestiam que erat in civitate Barchinone, quandam barca[m] ut faceret reverti et venire ad civitatem Barchinone ligna et barchas quantas invenirent oneratas frumento et aliis bladis. Verum quiam dicta barca fecerit venire ad civitatem

Barchinone quendam barcam Petri Calneira de Calcolibero, que era onerata frumento, et quod ut dictus Petrus Calmeilla asserit poterit deferre ad quascumque partes vestre dominacioni subiectas, quia sic ut asserit composuerit cum baiulo vestro Dertuse et Bernardus de Segalario, baiulus Barchinone acceperit dictum frumentum asserens esse confiscatum vestre regie majestati vestre humiliter supplicamus quatenus placeat vobis dare vestris litteris in mandatis dicto Bernardo de Segalario quod precium dicti frumenti, quod dictus baiulus fecerit deponi in tabula Guillermi Thome, restituat dicto Petro Calneira. Cum nostre fuerit intencionis armare dictam barcam ad hoc tantum ut dictum est, quod faceret venire ad civitatem Barchinone lugna et barchas frumento et bladis aliis onerata, et quod ipsum frumentum et blada in Barchinona venderentur et domini eorum de precio facerent et possent facere sue libitum voluntatis. Omnipotens et miserericors Deus conservet vos et cetera. Datum Barchinone quarto idus junii anno Domin millessimo CCC XI.

Document 4

1311 octubre 27. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta als consellers de la ciutat de Tortosa, on demanen que intentin contenir la sortida de gra de la seva ciutat, a causa de les llicències concedides per part del rei.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-2 (1310-1313), fol. 21 r.

Als molt honrats et amats e discrets los conseillers et los prohòmens de la ciutat de Tortosa, los conseillers e los prohòmens de la ciutat de Barchinona, saluts et tota honor. Reebem vestra letra la qual nos tremeses per rahó del forment qui s'encaria aquí et en la terra per rahó de la treta que·l senyor Rey n'avia e n'a atorgat a aquell hom de Rosseiló et an Bernardus de Serrià et an Guillem Ça Bastida et an Simon de Segrià e d'altres, la qual letra e les coses en aquella contengudes entesem molt bé. E grehim vos molt vostra bona voluntat e sabem e som cuyt certs que a vosaltres plau lo bé et lo profit del general de la terra, axí com a prohòmens e a bons hòmens e qui havets en lo profit comú bona part. E nos darem·hi aqueyl remey que puscham. E pregam·vos que vosaltres, axí com n'avem gran fiança en vos, que donets aqueil conseil e ajuda que puschats que lo forment ne·l blat no hic ischa, que gran mester hi fa e especialment a aquesta nostra ciutat. Si res vos plau que nos puscham fer per vosaltres, fets·nos·ho saber axí com a frares. Datum Barchinona, VI kalendas novembri anno Domini M·CCC·XI.

Document 5

[1314-1315]. Barcelona.

Els consellers promulguen una sèrie d'ordinacions i disposicions sobre la realització del pagament de l'impost municipal fixat sobre el gra.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-3 (1314-1315), fol. 17 r.-v.

Açí comesen los bans fets per la almoyna qui és ordonada per fer almoyna armada.

Ordonaren los consellers, els prohòmens de la ciutat, que·ls copers juren que no deien copejar forment, ne ordi, ne altres blats a null hom o a neguna fembra tro haien pagada l'almoyna ordonada és per cumplir la jornada. E si sabien negun qui frau hi faes, que sien tenguts de denunciar a l'acusador de l'almoyna. E qui contra farà, pagarà per ban ·LX· solidos.

Ítem, que negun mesurador no gos mesurar forment, ne ordi, ne altre blat tro que l'almoyna sia pagada al cuylidor de la dita almoyna. E açí o deien iurar los dits mesurers. Encara que si negun hi feya frau, que·l deien denunciar als dits compradors de la dita almoyna. E qui contra farà, pagarà per ban ·LX· solidos.

Ítem, que tot hom e tota fembra estrany o privat de qualque condició sia qui vena forment ne ordi ne altres blats, que deia pagar be e leyalment la dita almoyna. E qui contra açó farà, pagarà per ban ·LX· solidos.

Ítem, que null hom ne nulla fembra no gos vendre forment, ne ordi, ne altres blats si donchs no·l venia en la plassa de Barchinona o en lo portxo nou de la mar, sens volentat dels¹ cullidors de la almoyna. E qui contra açó farà que pachs per ban cascuna vegada ·LX· solidos.

Ítem neguna persona no gos vendre al portxo forment, ne ordi, ne altres blats, si donchs no·ls mesura ab la quartera. E qui contra farà, pagarà per ban ·LX· solidos.

/(fol. 17 v.) Ítem, que null hom ne neguna fembra no gos comprar en la plassa ne al portxo ne en altres lochs forment, ne ordi, ne altres blats a ops de farner, ne farnera, ne de flaquer, ne de flaquera, ne de bescuyter, ne de bescuytera, ne encara a ops de negun hom, ne de neguna fembra qui·l vena, si donchs no·u denuncia als compradors de l'almoyna. E qui contra açó farà, pagarà lo comprador per ban ·LX· solidos. E lo farner ho la farnera ho lo flaquer ho la flaquera, o bescuyter o bescuytera per qui·l compraria, pagarà per ban altres ·LX· solidos.

Ítem, que negun treginer estrany ne privat no gos levar forment, ne farina, ne altre blat de null hom estrany fora los portals de la ciutat per portar a casa de farner ne de

farnera ne de flaquer, ne de flaquera, ne de null altre hom, mas si és forment, que·l port a la plassa et si és farina, que la port al palau del senyor Rey, sots ban de ·LX· solidos.

Ítem, que tot flaquer et flaquera, farner et farnera, bescuyter deia denunciar als compradors de la dita almoyna per dissapte $[\pm 2]^2$ dia tot forment ho farina ho bescuyt qui haia en casa ne en altre loch. E si no ho fa, que pach per ban ·LX· solidos.

E que tots aquests bans sien dels dits compradors de la almoyna damunt dita, en axí que·ls dits compradors acuylen l'acusador qui acusarà lo damunt dit frau o los bans damunts dits en la terça part d'aquells bans qui posats y són.

¹ *Segueix* consellers ratllat. ² instrument esborrat

Document 6

1319 agost 31. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Rimbau de Far, veguer de Girona i Besalú, sobre una disputa entorn a quaranta-set sacs de farina que el batlle de Barcelona va fer portar de Sant Feliu de Guixols.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-5 (1318-1319), fol. 44 v.

Venerabili, provido et discreto Rimbaldo de Faro, vicario Gerunde et Bisulduni, consiliarii et probi homines civitatis Barchinone¹, salutem pariter et honorem. Noveritis quod Arnau Ravell de Locustaria, comparuit coram nobis ratione illarum quadraginta septem sacarum farine frumenti quas Guillermus Jacmi, fratris suis, fecit carricari apud² villa Sancti Felicis de Guixols et postea fuerunt discarricare et portare de civitate Barchinone, ut constat per albarana inde facta per venerabile baiulum Barchinone, et cum ipsa albarana³ dicimus Arnau Ravell non tradidit vobis die sibi assignata vos pecuistis ab eo penam ad quam se obligeravat dictam farinam portaret ad civitatem Barchinona super quibus ad instanciam dicti Arnau nos fuimus loqui vobis cum in palacio domini Regis in presentiam venerabilis Berenguer Renaldi, iudicis ordinari curie Gerunde. Et vos ad nostri instantiam remisistis eidem⁴ questionem quam ei faciebatis nomine dicte pe(na)⁵ ad quam se obligeravat et fideiusserat predicto Guillermo lacme, fratre suo, verum cum dictus Arnaldus nunc compareverit coram nobis, asserens quod ad huc impetitur a vos, ratione dicte fideiussionis cum forte non reducatis ad memoriam quod rem $[\pm 3]^6$ ne fecerimus predictam. Ideo ad instanciam dicti Arnau Ravell vos rogamus quatenus eundem Arnaldum et fideiussores ab eo datos⁶ absolvatis petitione quam sibi faciatis ratione dictis⁷ fideiussionis ut hoc

ad instanciam precum nostrarum sibi ut permititis concessitis. Signum datum ·II· kalendas septembri.

¹ *Segueix st ratllat.* ² *Segueix locum ratllat.* ³ *Segueix non ratllat.* ⁴ *Segueix pena ratllat.* ⁵ *Instrument tacat.* ⁶ *Instrument tacat.* ⁷ *fideiussores ab eo datos interlineat.* ⁸ *Dictis interlineat.*

Document 7

[1321-1322]. Barcelona.

Els consellers promulguen dues noves ordinacions, una sobre els flaquers i una altra sobre la venda de gra.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-7 (1321-1322), fol. 17 v.-18 r.

Ordonaren los conseylers, els prohòmens de la ciutat que tot flaquer e tota flaquera qui haia acostumat de pastar, ne de vendre fogasses¹, ne altre pa en Barcelona, que li deia pastar et vendre públicament cada dia, segons que ha acostumat. E qui contra assò farà, pagarà per ban cascun dia ·XX· solidos.

/(fol. 18) Ordonaren los conseylers e els prohòmens de la ciutat que tota persona que haia forment, ne ordi, ne altre blat per butigues en Barchinona, si donç no li havia solament per despesa de si o de son alberch que cada dia ne fassa trer² ·II· sachs al menys en la plassa del Blat per vendre. E axí que tenga aquí venador qui·ls vena. E com aquells ·II· sachs seran venuts, que d'amentiment fassa venir altres dos de mentre que bast la quantitat del forment o del ordi o d'altre blat qui haurà. E qui contra assò³ ne res d'assò farà, pagarà per ban per cascun dia ·XX· solidos.

¹ *Segueix blanche ratllat.* ¹ *ne fassa trer interlineat sobre ne traga ratllat.* ¹ *Segueix farà ratllat.*

Document 8

1322 abril 6. Barcelona.

Els consellers fan un albarà un declaren haver capturat tres embarcacions carregades de gra que anaven a Colliure, motivats per una important carestia de gra que experimentava la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-7 (1321-1322), fol. 51 v.-52 r.

Nos, en Ramonet Ricart, en Bernat de Marimon, en lacme Roure e en Guillem Despuig, conseylers aquest any de la ciutat de Barchinona, absent en Guillem Oliver ab nos ensems, atorgam et fem testimoni de veritat a tots cells qui aquest albarà veuran, que com de ·XV· jorns a ençà tres coches carragades de gra per fortuna de mal temps fossen vengudes en les mars de la dita ciutat de Barchinona, ço és assaber la cocha d'en Bernat Simon et la cocha d'en Johan Messeguer e la cocha d'en Carbonell, lo qual gra, segons que·s deia, era de la companyia d'en Arnallo Ça Bastida et d'en Ramon Ça Vall e havien carregat en Sicília per portar a Copliure lo batle de Barchinona a requesta de nos (los)¹ dits conseylers et de tota la ciutat, per tal com en aquella² ciutat havia gran fretura de vianda força et destrench los petrons, els marners, els mercaders de les dites dues coches d'en Bernat Simon e d'en Johan Messeguer que venguessen aquelles dues coches ab lo càrrech en Barchinona et descarregassen aquí, en axí que fo aquí entrar saques et companya en tragueren les veles, els feeren manament esprés de part del senyor Rey en pena de cors a³ ver ab letra del batle que no anassen en negun altre loch mas que descarregassen en Barcelona, encara que preseren los petrons e los mercaders de les coques, per la qual força et per lo qual destrer les dites dues coques d'en Bernat Simon et d'en Johan Messeger hagren forçivolament a descarregar e a venir en Barchinona. Con lo dit batle emperò et nos, dits conseylers, haguessen tramés ·l· lahut a la dita cocha d'en Carbonell ab saig et ab letra de manament que semblantment venguessen assí en Barchinona ab lo càrrech de la cocha, la dita cocha hac ja feta sa via. En axí que havem après de cert que per força et del destrer de la senyoria com so en les mars de Malorcha hac aquí a descarregar mans /^(fol. 52) qu·ell lahut fos per ella aconseguít per rahó ay tembé de minva de vianda que havia a Malorcha. En testimoni de les quals coses a declaració de la veritat et a excusa dels patrons et mariners et mercaders e dels altres navegans en les dites coques, fem de les dites coses aquest albarà segellat ab lo segell dels conseylers de la ciutat de Barchinona, lo qual fo escrit en Barchinona, a ·VI· jorns de brill, en l'any de ·M·CCC·XX·II·

¹ *Instrument trencat.* ² *Aquella interlineat sobre aquesta ratllat.* ³ *Segueix de ratllat.*

Document 9

1324 abril 27. Barcelona.

Els consellers decreten algunes ordinacions relatives a l'organització del comerç del gra en la plaça del Blat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-8 (1323-1324), fol. 27 v.

Ordonaren los consellers, els prohòmens de la ciutat que negun formenter ne altre persona ne gos tenir ne lezar forment ne ordi ne altre blat de nits en la plassa del

Blat, ans cascun vespre le·n haia de levar ho fer levar. E qui contra assò farà, pagarà per ban cada vegada ·L· solidos.

Ítem, que negun formenter ne altre persona qui vena forment ne ordi ne altre blat en la plassa no gos traure ne fer traure forment, ne ordi, ne altre blat en la plassa tro que jorn sia clar. E qui contra assò farà, pagarà per ban cada vegada ·XXX· sous.

Ítem, que negun bastaix ne altre persona no gos traure ne portar a la plassa del Blat forment, ne ordi, ne altre blat tro que jorn sia clar. E qui contra assò farà, pagarà per ban cada vegada ·XX· sous. E si pagar no·ls pot, serà escobat per la ciutat sens tota mercè.

Dels quals bans haurà les ·II· parts lo veguer e la terça l'acusador.

Document 10

1324 maig 14. Barcelona.

Els consellers de la ciutat redacten un albarà on declaren que van capturar una coca carregada de forment i de cigrons, a causa de la carestia que sofria la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-8 (1323-1324), fol. 41 r.-v.

Nos, n'Arnau Bernat, en Guillem Ricart, en Guillem Nagera, en Pere de Rovira et en Simon Saltzet, conseylers aquest any de la ciutat de Barchinona, atorgam e regonexem a vos, en Pere Sa Torra de Mayor, que·s patró d'una cocha appellada Santa Clara que per forssa e per destrer, lo qual a requesta /^(fol. 41 v.) nostra vos fo feyta per lo batle de Barchinona o de manament seu contra vostra voluntat hagués a venir descarregar en Barchinona la dita cocha e el càrrech de forment et de ciurons que aquí era, la qual cocha passava per les mars de la ciutat. E assò fo feyt per rahó de necessitat e de carestia de gra qui era en la dita ciutat e per rahó del privilegi e custuma antiga que la dita ciutat ha sobre assò. E per ço en testimoni de les dites coses a excusa vestra vos fem d'assò aquest albarà segellat ab lo segell del conseyll de la dita ciutat, lo qual fo escrit en Barcelona diluns, a ·XIIII· jorns de maig del any de mil ·CCC·XX·IIII·.

Document 11

1327 abril 14. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta als jurats de Camprodon, on els hi comuniquen que no restituiran les embarcacions capturades per la ciutat de Barcelona, una part de les quals anaven a la vila de Camprodon, a causa de la carestia que sofreix la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-10 (1326-1327), fol. 41 r.-v.

Als honrats et discrets los cònsols et els jurats de la vila de Campredon, los conseylers et els prohòmens de la ciutat de Barchinona, salut et honor. Una vostra letra havem reebuda vuy que és divendres a ·XXIII· d'abril a hora de matí, la qual nos aportaren n'Arnau de Moxons et en Pere de Besers, del dit loch, sobre lo destret de /^(fol. 41 v.) carestia et fretura de gra¹ que deys que és entre vos e sobre la provisió o ordinació la qual deys que havets feyta en açò. E sobre la requesta o prechs los quals nos fets sobre·l gra que assí havem fet girar, lo qual deys que anava al dit loch de Camp Rodon, on era mester, la qual letra vista et be entesa vos responem² que³ som fort despagats de tot defayliment et de tota necessitat qui sia aquí entre vos. E havem⁴ greuge et despleer com ço de que·ns pregats no podem complir axí com vos volgrets, cor és ver que nosaltres usans del privilegi et de la usança antiga⁵ dels quals la ciutat de Barchinona usa et ha tots temps usat en cas de carestia gran et de deffayliment de gra qui era et és en la dita ciutat, havem fets gitar a aquella ciutat alguns lenys carregats de gra, los quals pessaven per aquestes mars. E han hi hauts qui anaven a Gerone e⁶ a Casteylló e a Campredon e en altres lochs de Cathalunya, qui semblantment havem e han carestia e deffayliment de gra. E axí no si és pogut⁷ als fer per rahó de la necessitat e de la carestia, la qual hic és e fora estada encara major si aquesta manera no·y agués hom pressa per que·us pregam que⁸ d'açò nos agats per escusats car no sia res fet ne si fa per desalt de vos ma,s quant a vos et ells altres havem axí⁹ ausar per la gran necessitat qui·ch és. Si negunes altres coses vos plaen de nos e de la ciutat escrivits-nos-ho¹⁰ fiençosament. Scrita en Barchinona, divendres ·XXIII· jorns d'abril.

¹ Segueix que dey ratllat. ² Segueix axí ratllat. ³ Segueix fem molts no havem gran desplaer ratllat. ⁴ Segueix de ratllat. ⁵ Segueix de la ratllat. ⁶ Segueix e ratllat. ⁷ pogut interlineat. ⁸ segueix d'assó ratllat. ⁹ Segueix asu ratllat. ¹⁰ Segueix fiença fiensoça ratllat.

Document 12

1331 novembre 7. Barcelona.

Els consellers reconeixen un deute de set-centes cinquanta lliures, quatre sous i vuit diners per l'aportació de gra realitzada en un període d'escassetat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Manual, XIII-2 (1329-1331), fol. 19 r.

Die Jovis VII idus novembris anno Domini M° XXX° XXXI°.

Nos, Ffranciscus Grunni, Jacme Sabaterii, Peturs Ruvira, Petrus de Nogaria et Arnaldus de Bustis, consiliari hoc anno civitate Barchinone, nomine et auctoritate dice consilarie, confitemur et recognoscemus vobis, Bernardo Serra, mercatorii civi Barchinoni, quod com vos anno proxime preterito ad instanciam et parties consiliariorum et consilii¹ dicti civitate misissetis ad partes de les plaies faccione seu negociacione nostrum in quibus partibus enim fecistis decem milia quarterias frumenti ad mensuram Barchinone, quas propter penuria bladi qui in ipsam civitate Barchinone erat ad ipsam civitate adduci fecistes hoc acto, et conditio inter dictos consiliarios et consilium et nos per dicta civitas tenet vobis solvere quicquid et quantum vos de dictis decem mille quarteriis frumentis habetis octi solidos et octo denariis per qualibet quarteria ipsiu frumentisque ipsum vendidistis de voluntate dictorum consiliariorum diverse pecuniis six quo ex ipso frumento vendidistis trecentis viginti quator quarteras ad rationem septem solidos pro qualibet quarteria. Et sex mille sex centis septuaginta sex quarterias ad rationem sex solidorum et sex denariorum siquod ad quantiate vobi debitam per dictos decem mille quarteriis frumenti ad rationem octo solidorum et octo denariorum pro qualibet quarteriam defficient nobis septingentas quinquagintas llibeas quatuor solidos et octo denarii. Idcirco conficemur et recognoscimus nobis quos ex cum predictum debemus vobis dictas septingentas quinquaginta libras quatuor solidos et octo denarios. Et ideo renunciamus.

¹ et consilii *interlineat*.

Document 13

1332 juny 17. Barcelona.

Els consellers estableixen les condicions per a l'entrega de diferents partides de gra per part de diferents mercaders, en un nou context d'escassedat de gra.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Manual, XIII-2 (1329-1331) fol. 82 v.-83 v.

Die Sabbati XVI klaendas novembri anno Domini millesimo CCC° XXX° secundo.

Nos, Arnaldus Dusay, Bernardus Serra et Franciscus Eymerici, clavarii seu distributores peccunie impositionum civitate Barchinone nomine et auctoritate dicte clavarie et per consilium dicte civitate nobis atributa, et de mandato etiam dicti consilii, conficemur et recognoscemus vobis Jacobus Sala, Guillermo de Camos, Jacme

de Camos, Petro de Media Villa, Bernardo de Molendinis, Guillermo Oriol, Bernardo des Casals, Salvatori des Quer, mercatoribus civibus Barchinone, quod inter vos et nos, nomine dicte civitate tractatum et conventum fuerit quod vos, cum cocha de Olivella et Remey de Olivella civitatum Barchinone, qui nunc recedere debet a plagia Barchinone pro emendo ad partes Sardinie por- /^(fol. 83 r.) tare faciatis ad civitatis Barchinone quantitatis furmenti infrascriptas, scilicet a dictus Jacobus Sala, sexcentas salmas; Guillermus de Camos et Jacobus de Camós, quingentas salmas; Petrus de Media Villa, ducentas salmas; Bernardus des Casals et Salvator des Quer, trecentas salmas, ad salma Sardinie computando sex estarellas per salma de frumento novo, seu hiis pactis et conditionibus quod nos nomine dicte civitatis in qua nunc est penuria bladi, donamus et solvamus vobis in auxilium navili quod prop ipso frumento solvere habetis decem denarios monete Barchinone de terno pro quolibet quarteria frumenti, qui per vos hac dicta fuerit cumdicta cocha et ibidem discarricata ita quod vos possitis retinere in solutum prorata dictorum decem denariorum pro quolibet quarteria imparacione, quam prop ipso frumento solvere teneremini et residuum dictorum decem denariorum pro quarteria tenamur vobis solvere infra tres menses postquam ipsum frumentum sit in dicta plagia Barchinone discarricatum. Et si forte ultra quantitatis predica in dicta cocha nos vel aliquis vestrum vel alia persona ad dictam civitatem frumentum apportari feceritis, nos propter ipso pluri teneamur vobis vel illis quorum dictum frumentum erit ad rationem predictam reprehendere. Item si postquam dictum frumentum discarricatum fuerit vos vel aliquis vestrum ad dictam civitatem apportari facieritis cum aliis vasis aliud frumentum vel ordeum, quod insolutum pro rata dictorum decem denariorum pro quolibet quarteria frumenti in dicta cocha apportari possitis vobis retineres imposicione quam solvere haberitis pro dictis frumento et ordeo donet in dictis decem denaris pro qualibet quarteria sic vobis satisfactum quapropter nomine et auctoritate dicte clavarie convenimus et promittimus vobis quod predictam attendemus et complebimus et in aliquo non contreveniemus aliquo iure causa vel ratione. Et pro predictis complendis et attendendis nomine et auctoritate dicte clavaris obli- /^(fol. 83 v.) gamus vobis omnia bona dicte civitatis et universitat et singulorum eiusdem mobilia et cetera.

Document 14

1332 desembre 10. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Ramon de Cardona, governador de Sardenya, on li demanen que ell i el jutge d'Arborea facin complir a l'illa la inhibició promulgada pel rei de no portar gra als territoris genovesos i que permeti al cònsol de Barcelona a preparar bescuit per a l'armada

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-12 (1332-1333), fol. 47 v.-48 r.

Al molt noble et honrat senyer en Ramon de Cardona, governador del regne de Sardenya, los consellers, els prohòmens de la ciutat de Barchinona, salut et honor. Ja sabets, senyer, com al senyor rey et a nos et als altres sotsmeses seus és necessari que en la guerra dels jenovesos sia per ells profitosament provehit. E per aquesta rahó lo dit senyor rey ha feta inhibició que neguna persona del dit regne de Sardenya no traga gra (a)¹ portar en negunes partides, sino en les terres del dit senyor rey et del rey de Maylorcha, segons que en les letres que·l dit senyor Rey per aquesta rahó vos tramet ho veurets largament. E jassia que nos siam certs que vos tenits en vostre cor aquests affers. E d'açó plasset vos ab nos² largament en Barchinona, en tant /^(fol.48) que nos entenem vostre bo enteniment, emperò pregam- vos com pus curosament podets que us placia asenyaladament per honor nostra et de la ciutat en aquests affers en tal manera provehit que la provisió del senyor rey sia observada, car d'açó farets a nos et a la ciutat asenyalat plaer et servey. E si alcunes coses vos plaen de nos ne de la ciutat, feres-nos-ho saber françosament. Scripta en Barchinona, ·X· dies de deembre, anno Domini M^o CCC^o XXX° Secundo.

Item, vos plàcia, senyer, que segons que·l senyor rey d'açó scriu a vos, procurets ab lo jutge d'Arborea que aquesta inhibició tenga et faça servir en la sua terra, car poch valria si en los altres lochs se servava la inhibició et la³ en la terra del dit jutge no·s servava, perquè us placia en açó treballar, car d'açó farets a nos et a tota la terra gran honor et asenyalada gràcia. Item, vos plàcia, senyer, que scrivats a nos tots ardits que ara sabets et d'aquí avant sabrets dels jenovesos, per ço com d'açó farets gran plaer a nos. Scripta ut supra.

Item, com nos haiam escrit al cònsol de Sardenya que faça fer bescuyt a ops de nos, pregam-vos que a ell siats favorable, car tot ço que per nos aquí haia a fer, faent en açó a nos asenyalat plaer e servey.

¹ instrument rascat ² Segeuix lag, ratllat. ³ Segeuix lo, ratllat.

Document 15

1333 juny 22. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta als consellers de Mallorca per negociar l'armament de dotze galeres que protegeixin les naus que vagin a carregar gra als ports de Sicília.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. I. Llibre del Consell, 12 (1332-1333), fol. 68 v.-69 r.

Als honrats, savis et discrets los jurats et prohòmens de Mayorches, los consellers, els prohòmens de la ciutat de Barchinona, salut et appellats et vostre servey e honor. Ffem-vos saber que havem reebuda una letra vostra en la qual nos havets fet saber que havets haut acors et deliberació ab lo nostre capità que a ·XIII· galeas vayen en

los mars de Sicilia, ço es ·VIII· de les nostres et ·VI· postres, et açó per tal que les naus vostres et nostres et de Valencie puixen segurament carreguar de gra en les dites parts et que deyen estar fins a mig de vuytubri per tal com en altre manera les nostres naus et vostres ne de Valencia no porien carragar sens gran perill e dan, ne haver compliment de gra. Item, com ara sia gran necessitat que les nostres naus et vostres sien ben guardades, per ço havets deliberat si a nos par que vos deiats de present armar ab los prohòmens de Perpenya ·VI· galeas et nos ·IIII·. En axí que cascuna de les parts haia ·XII· galeas, la qual letra plenament entesa a la vostra discreció per les persones responem que a vos plau molt et tenim fort per bona la deliberacio damunt dita que vos ab lo nostre capità havets hauda, per tal com si a Deu plau per aqueya manera sia provehit a la gran necessitat que vos et nos havem de gra, ara com segons que nos ja deyits msia de necessitat que les mars vostres e nostres sien ben guardades, que dan alcun per nostres enamichs no us puixa ésser donat, per ço havem acordat et deliberat sobre açó que per tal com vos et nos havem fetes et fem moltes et diverses messions axí en mar com en altre mos és semblant si a vos par que us deia fer que quant /^(fol. 69) en guardar les dites mars que tan solament se deien armar ·VI· galeas entre vos e nos, ço és que vos ab Perpenyà armets ·IIII· galeas et nos que haiam açí dues en axí que cascuna de les parts haia ·X· galeas, perquè us pregam e us requerim que si a nos par ne escrits per bo que açó se faça que vos de present com pus iverçosament açí dues galeas, E d'aço us pregam que·ns rescrivats al pus tost que puixats. E si alcunes coses et cetera. Scrita en Barchinona a ·XXII· dies de juny, anno predicto.

Document 16

1333 octubre 16. Barcelona.

Els consellers decreten algunes ordinacions sobre l'ofici dels flequers en el context de la crisi del Mal Any Primer, per les quals ordenen que els flequers segueixin pastant la farina al pes regulat pel Consell i de qualitat adequada.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-12 (1332-1333), fol. 41 v.

Idus octobri.

Ordonaren los consellers et prohòmens de la ciutat que tot flaquer o flaquera o altra persona qui haia acostumat de pastar ho fer pastar pa per vendre en Barchinona, que deia pastar cascun dia covinment segons que han acostumat et al pes qui ordonat és ho serà ordonat, per los prohòmens qui a açó són ordonats ho seran ordenats. E qui contra açó ho res d'aço farà, pagarà per ban ·XX· solidos.

Item, que cascun flaquer et flaquera et altra persona qui haia acostumat de pastar pa per vendre, que faça lo pa bo et bel a coneguda dels prohòmens a açó assignats ho

assignadors. E qui açó no farà, que·l pa que bell no serà a coneguda lur serà pres per los dits prohòmens e trencat. E encara pagarà per ban ·III· solidos.

Document 17

1333 desembre 9. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Ferrer de Lillet, batlle general de Catalunya, on li demanen que desautoritzi la inhibició feta pel veguer de Vilafranca de treure gra, per tal que els ciutadans de Barcelona puguin obtenir-lo d'aquella vegueria.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 44 r.

Al honrat, savi et discret en Ferrer de Lillet, batlle general de Catalunya, los consellers et prohòmens de la ciutat de Barchinona, salut et honor. Fem-vos saber que al haver entés que·l veguer de Vilafranca ha feta inhibició que de negun loch de la sua vegueria no gos trer negun forment, ordi, ne altre blat per portar en negun loch, de la qual cosa nos meravella molt, car segons que vos bé sabets aytals inhibicions a fer no pertanyen al dit veguer. E com alguns ciutadans de Barchinona haien en la vegueria de Vilafranca algunes quantitats de blat, les quals açí volen fer aportar per la dita inhibició açó sia a ells contrastat, pregam vos que per honor nostre et de la ciutat, en la qual ha fort carestia, placia a vos que la dita inhibició façats revocar, e que façats que·ls dits ciutadans a Barchinona lo gra lur que han en la dita vegueria puixen trer d'aquella vegueria per aportar açí. E d'açó us pregam que per honor nostra et de la ciutat siats curós e vulats dar obra ab acabament car en açó farets a nos et la ciutat assenyalat plaer et servey. E si algunes coses vos plaen de nos, ne de la ciutat, fets-nos ho saber francosament. Scrita ·IX· dies de deembre, anno predicto.

Document 18

1334 gener 26. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Bernat de Marimon i Jaume Salzet, ambaixadors de la ciutat, sobre diverses qüestions que hauran de tractar amb el rei d'Aragó, relatives a la carestia que sofreix el Principat i a la designació d'un nou veguer per a la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 52 r.-53 r.

Als honrats en Bernat de Marimon et en Jacme Salzet, missatgés de la ciutat de Barchinona, los consellers, els prohòmens de la dita ciutat, salut et bona amor. Fem-vos saber que vuy que és dimecres a ·XXVI· dies de janer, en consell de ·C· jurats de la dita ciutat és estat ordenat que vos, tantost vista la present, dreçets vostre camí

vers lo senyor rey et presentets a ell la letra de creença, la qual vos tramatem si aquella presentada oposats davant ell en aqual manera la ciutat és en fort mal estament per la carestia que hic és fort gran /^(fol. 52 v.) en tal que pa ni s'ich troba per revendre, ne civada a menjar a les bèsties et del dit ha prou en Cathalunya si era comprat qui bastaria a tots lochs, mas cascun loch per minve que sia ha feta provisió de gra a trer ne per manament del senyor rey, lo qual feu ab letra sua, la qual aportaren les honrats n'Arnau Bernat et en Berenguer Vinós l'altre dia, ne manament del noble en Guillem de Cervelló, qui d'açó feta fer crida no volem les dites inhibicions revocar, ans tot blat qui pas per los lochs lurs se prenen fortevoliment. E si lo senyor rey ho no proveeix gran ne d'aquells qui estan en Barchinona, sofferran d'açó gran affany ho és perill que gran rumor no s moga en la ciutat, perquè placia al senyor rey que volent provehir a la necessitat de la dita ciutat et per esquivar la rumor e gran mal qui en la dita ciutat se poria levar, venga en Cathalunya et compartesca et compertir falça los blats de cascun loch, retenguda provisió necessària en cascun loch et d'açó supplicats a ell com pus affectuosament puscats. E per tal com perill ha en la triga e per ço encara com l'onrat en Berenguer Sentmenat, vege de Barchinona hic deu partir per anar al dit senyor rey qui aquell ha demanat al servey seu et la ciutat roman sens regidor que placia al dit senyor rey, qui entretant mentre lo senyor rey trigarà venir açí man espersament al senyor infant en Pere, primogènit seu, ho al noble en Guillem de Cervelló que vengue a la dita ciutat et en aquella estien contínuament et guarden que rumor no si meta tro lo senyor Rey sia vengut açí. Item, supplicats del senyor rey que li plaçia provehir de vege a la dita ciutat de alcuna bona persona. E si lo senyor Rey vos demana qui tendria la ciutat per sufficient per vege, digats li que per tal com segons lo capítol fet a Muntblanch, lo vege a ésser elet qui sia natural de la vegeria, nos havem molt pensat sobre açó es via res a nos que l'onrat en Francesc de Canet fos sufficient a ésser vege de Barchinona.

Item vos fem saber que en lo dit consell s'és ordenat en missatge per anat en Sicília l'onrat en Simon Salzet e va ab ell n'Arnau Espaher, mercader, e per anar en Sardenya és elet l'onrat en Jacme Burgués perquè us pregam que haiats letres del senyor rey de creença al dit en Simon Salzet tan solament conseller present any de Barchinona qui vaien al rey Frederich et al rey en Pere son fill et al noble en Ramon de Peralla et an Simon de Vallguarnera et al noble en Pere d'Antiotxe, canceller del rey Frederich que donem a ell favor et ajuda en haver gra et aquell creeguen de com que ls recompraran de part del senyor /^(fol. 53) rey nostre et de la ciutat et que s que en açó fets haian resposta vostra et tenits après lo senyor rey et no us pertostats d'ell, destró ab ell haiats acabat que venga açí. Item, haiats la letra de creença del senyor rey an Jacme Burgués al jutge d'Arborea et altre al noble en Ramon de Cardona. Item, una an Ramon Ça Vall et en Guillem Oliver que ab lo dit en Jacme Burgués procuren haver gra ab lo dit jutge. Et com los dits affers sien acabats e fets, fets vostre camí vers València et acabats a missatgeria per la qual ja erets elets. Emperò ans que partescats del senyor rey posats tots los dits affers en bon estament et trametets nos totes les letres que per aquests affers recaptarets aquest conreu qui

aquesta letra aporta deu ésser ab vos a Tarragona per dian tot dia que serà digous et axí fets-nos saber qual hora serà ab vos. Scrita lo dia de dimerces dessús dit.

Document 19

1334 març. Barcelona.

Els consellers decreten noves ordinacions sobre els cereals, per les quals prohibeixen la seva sortida de la ciutat i condemnen els fraus en l'elaboració del pa.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-13 (1333-1334), fol. 28 v.-29 r.

Del blat.

Ordonaren los consellers, els prohòmens de la ciutat que neguna persona de qualque condició sia no gos trer ni fer trer de la ciutat forment, ne ordi, ne negun altre blat, ne arròs neguna farina¹ per mar ne per terra. E qui contra açó farà ne fer farà, pagarà per ban cada vegada que trobat ly serà ·D· solidos. E aquel qui per terra l·ich traurà, perdrà lo blat ho arròs ho farina² que hic traurà e la bestia ab qual portarà altra los dits ·D· solidos. E si mar lich traurà, que perdrà lo forment ho blat ho avena ho farina³ que hic tregués e no res menys perdrà lo leny ho vexell lihc tregués altra les dits ·D· solidos. E qui el dit ban pagar no porà, perdra lo puny sens tota mercé. Item die martis idus marci anno predicto, los dits consellers declararen et volgueren que aquell qui de les dites viandes hic traurà que no cayen en negun han ne perdre la bèstia ne leny ab que les hic haguessen, saul que perden tot ço que de les dites viandes hic traguessen.

Item, ordonaren los dits consellers e prohòmens que neguna flaquera ne altra persona qui hic past pa per vendre ne per revendre ne gos mesclar arròs, ne legums ne negun altra mestay ab farina de forment, ne d'ordi, ne ab neguna / ^(fol. 29) altra forma que pasten per revendre, ne encara en la forma que venen al palau, ans són tenguts de pastar cascun pa per si e cascuna farina per si vendre. E qui contra farà, pagarà per ban cada vegada ·XX· solidos ho estarà ·l· dia el castell de la mar. E ultra lo dit ban, que perdrà lo gra e la farina, los quals seran dats per amor de Deu.

Retenen-se los consellers que si en aquests bans haurà res duptós ne escur negun hi agués res a interpretar, que puixen fer.

¹ Ne arròs neguna farina interliniat. ¹ Ho arròs ho farina interliniat. ¹ Hi avena ho farina interliniat.

Document 20

1338-1339. Barcelona.

Els consellers promulguen diverses ordinacions sobre l'ofici dels forners i la venda de pa a les seves taules.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, I-14 (1338-1339), fol. 25 v.-26 r.

Ordonaren los consellers e ells prohòmens de la ciutat que negun forner ne altra persona de qualque condició sia no gos pastar, fer pastar negun pa per vendre sinó al pes qui ordonat és e serà per los prohòmens qui ordonats hi són. E contra farà pagarà per ban cada vegada ·XX· solidos.

Item, que negun forner, ne missatgé, ne altra persona no gos vendre en les taules on lo pa de les pujes dels forners se ven negun altre pa sinó aquell de les pujes. E qui contra farà, que perda tot lo pa altra qui no sia de les pujes e pagarà per ban cascuna vegada ·V· solidos.

Item, ordonaren los dits consellers e prohòmens que negun revenedor d'oli, ne neguna revenedora, ne mesurer d'oli, ne negun treginer, ne neguna altra persona de qualque condició sia no gos posar ne fer posar neguns odres d'oli sobre les taules on venen lo pa los forners a la plaça de l'oli, ne mesurar oli sobre aquelles taules. E qui contra farà, pagarà per ban cada vegada ·X· solidos.

Item, que negun revenedor, ne revenedora de gallines, ne neguna altra persona estranya, ne privada no gos pastar, ne fer pastar sobre les dites taules gàbies de gallines, ne banastes. E qui contra farà, pagarà per ban cada vegada ·X· solidos.

Item, ordonaren los consellers e prohòmens de la ciutat que negun hom ne neguna fembra de qualque condició sia no gos comprar en la ciutat ne fora la ciutat neguna lenya de bruch o d'arbres o altra que forners empren a obs dels forns, ne neguna altra lenya per vendre a a somades o engrós. E qui contra farà, pagarà per ban cada vegada ·XX· solidos. E si pagar no·ls pot estarà pres ·XX· dies al castell.

/ (fol. 26 r.) E si los dits bans pagar no porà, estarà pres ho presa al castell aytants dies com ha solidos al ban.

Dels quals bans haurà les dues parts lo batle e la terça lo acusador.

Document 21

1339 febrer 18. Barcelona.

Els consellers dirimeixen la petició presentada per Bernat de Marimon, ciutadà de Barcelona, el qual sol·licita ser compensat pels danys i perjudicis soferts a causa de l'assalt de l'alberg on emmagatzemava el gra que es comercialitzava a la ciutat, durant el període de carestia de lo Mal Any Primer.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Manual, XIII-7, fol. 9 v.-10 v.

Die martis, intitulata XII° kalendas madii anno predicto.

Noverint universi. Quod die maris predictam, in presenciam meam, Raymundi Ferrari, auctoritate regia notari publici Barchinone, et in presencia etiam Simonis de Prato et Jacobi d'Alcayone, testum ad hec specialiter vocatori Bernaruds de Marimundo, civis Barchinone, obtulit et presentavit et per me dictum notarium legi requisuit honorabilibus Arnaldo Ombladi, Simoni d'Olzeto et Bernardo Sa Rovira, consiliariis hoc anno civitatis Barchinone necnon, et honorabili Consilio Centum iuratorum dicte civitatis, convocato et congregato ad sonum tube ut est moris in domo comuni, que est in dicta civitate apud monasterium fratrum predictorum dicte civitate, quandam cedulam¹ paira in qua erant scripta hec que sequenter. Davant vos molt honorable e savi consell de C Jurats de la ciutat e Barchinona / ^(fol. 10 r.) humilment ab aquella reverència que pot e Deu demostra en Bernat de Marimon, ciutadà de la dita ciutat, que dimarts, intitulata sexto mes marcii del any pus passat, en lo consell de C Jurats, qui lavors se tench el suplica e dóna al dit Consell una supliacació en la forma qui-s segueix. Davant vos, honrats senyors consellers e consell de la ciutat de Barchinona, humilment e ab deguda reverència demostra en Bernat de Marimon, ciutadà de la dita ciutat, que com entam en l'any de la carestia agués gran fraetura de gra per tota la terra e alguns mercaders aguessen fer venir gra en Barcelona e faessen vendre la quartera de forment XX solidos, el consell de C jurats, en lo qual fou present lo dit Bernat, acordàs e ordonàs que per pagar e satisffer moltes messes que la ciutat havia fetes en gra, que havia fet venir per terra en la dita ciutat, cascuna quartera de forment fos venuda ·XXIII· solidos e que los ·III· solidos fossen de la ciutat, lo dia matex tengut lo dit consell se moch rumor de gents en la ciutat e entre los altres barregaren l'alberch del dit Bernat de Marimon, que no fou null hom qui lo dit Bernat defenés, après lo qual barranament per lonch temps reeberen los clavaris de la dita ciutat los dits ·III· solidos per cascuna quartera de forment, après les quals coses lo dit Bernat de Marimon suplica al dit consell que pus per feens del consell de la ciutat havia pres que la faessen satisfacció del dit don dels bens de la ciutat, per lo qual consell fo acordat dues veguades per ontervalla que satisfarien al dit Bernat, e puy en altra consell fo ordonat que faés averació ab sacrament d'açò que havia perdut e en estat dampnicat per lo dit barranament en poder de ·III· prohòmens que l consell hi assignà, la qual averació ab sacrament feu lo dit Bernat de Marimon, après la qual

averació e publicada en lo dit consell, lo dit consell acordà que no li fos de res satisfet en les dites coses on seyors com lo dit Bernat sia estat robat e dampnificat per feynes del consell e per tant car lo bé de la cosa pública de la dita ciutat. E per só suplica a vosaltres, senyors, lo dit Bernat que us plàcia de satiffer en les dites coses al dit Bernat o senyors, super vosaltres o algú de vosaltres, era revocat en dupte e así per les dites coses dels bens de la ciutat, deu ésser satisfet al dit Bernat de Marimon o no plàciam de fer o regonèxer com lo dit Bernat sia apelat de estar e metre los dits affers a coneguda de ·II· frares menores o de ·II· preycadors o de ·II· carmelites o ·II· asgutins o ·II· savis en dret², los quals los consellers, el consell, hi plàcia elegir. E si aquells conexen que per les dites coses sia feedora satisfacció al dit Bernat per vosaltres, senyors, dels bens de la ciutat plàcia us que la li fassats e que no·n vulats carregar vostres animes³. Si emperò aquells diran que lo dit Bernat no·n dega haver satisfacció o esmena, caylar denha de qui avant lo dit Bernat. E plàcia us, senyors, que haver bon acort e bon esguart en aquests affers, en menera que no·n carreguets vostres animes, e axi matex que per a que donets bon axampli a aquells qui treballen per la ciutat e per lo profit de la cosa pública d'aquela, on com segons que en afers tengut lo dit consell al dit Bernat, fo respost per los honrats consellers de la dita ciutat de part del dit consell, lo dit consell acordàs que per se com les dites coses contengudes en la dita suplicació eren estades ja proposades en lo dit consell e ladonchs lo dit consell hagués determenat que no fores fer d'açò que·l dit Bernat demanava que per ço lo dit dia de dimarts, lo dit consell acorda que fos denegat al dit Bernat so que és contengut en la dita suplicació. E salva reverència del dit honrat consell, per null temps lo dit Bernat de Marimon de les dites coses per la manera damunt dita no aia suplicat / ^(fol. 10 v.) al dit Consell. E so que·l dit Bernat demana sia cosa raonable e de justícia, e la qual no deuria ésser denegada a neguna persona per greu ne malvada que fos majorment al dit Bernat, qui per tots temps ha entés en servir al consell damunt dit e al profit de la cosa pública dela ciutat damunt dita. Em·per ço altra vegada ab aquella reverència qu·s cove, suplica al dit consell lo dit Bernat que li plàcia atorgar a ell, axí com de rahó e de justícia és, les coses contengudes en la dita suplicació. E per ço com no sia iusta cosa ne raonable que per no entendre o no voler entendre los affers del dit Bernat o en altra manera lo dit Bernat perdès ço del seu. Emperamor d'açò, per conservació de son dret, demana lo dit Bernat e requer per son offici en Ramon Fferrer, notari, que d'aquesta presentació e oferta de la present suplicació, li fassa carta pública en testimoni de les coses damunt dites. Et de predictis omnibus peterit dictis venerabilis Bernardus de Marimundus, sibi feri et tradi publicum instrumentum postmodum certo, dicta die martis hora vesperorum dicti venerabilis Arnaldus Ombaldi, Simon de Olzeto et Bernardus Sa Rovira, consilarii predicti, tradiderunt michi dicto notari in presencia peregrini cathari et Salvatoris Fusterii, civium dictis civitatis, testum ad hec specialiter vocatorum legu petierunt ac un fine permissoriam inseri et adiungeri quandam remesionem⁴ ad predictam contentam in quanda cedula papiri tenori sequentis. Responents a les coses damunt dites los consellers de la ciutat de Barchinona, per nom e per part del dit consel dien que ja moltes vegades és estat lo dit fet més en consell, e en aquell és estat determenat que lo dit consell ne la dita ciutat no sóin tenguts al dit suplicat en res de ço que per ell és suplicat e request

perquè lo dit concell estant en lo dit acort, ha le dia present determenat que està en la determinació o determinacions damunt dites. E aquestes coses et cetera.

¹ cedulam *interlineat sobre foliam, ratllat.* ² *segueix en, ratllat.* ³ *segueix si emperò aquells daran que-I dit bern ratllat.* ⁴ *instrument trencat.*

Document 22

1349 desembre 9. Barcelona.

Els consellers decreten un conjunt d'ordinacions sobre els impostos que graven el gra, amb la finalitat de millorar-ne la recaptació.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-1 (1359-1397), fol. 17 v.-18 v.

Die lune, ·IX· die decembris, anno Domini millesimo ·CCC· quinquagesimo ·IX· .

Die mercurii ·IX· die februarii anno ·LX· primo fuit publicata.

De la ffarina.

Ara hoiats, per manament del vager, ordonaren los consellers, els prohòmens de la ciutat que tota persona de qualque estament o condició sia qui molga o fassa molre forment, ordi o altres blats, que dege pagar bé e leyalment la ajuda qui ordonada hi és, so és per quescuna quartera de forment a mesura de Barchinona, ·XII· diners. E per quescuna quartera d'ordi, de mill, d'arze o panís ·VI· diners. E per quescuna quartera de mestayll en que haia forment o sègol, la major partida mesclat ab ordi o ab altres blats, ·VIII· diners. E si és sègol soliu, axí mateix ·VIII· diners.

Ítem, que tota persona de qualque condició sia qui faça venir o portar farina a esta ciutat d'altres parts, que dege pagar la ajuda desús ordonada be et leyalment als compradors o cullidors de la imposició, no contrestant que la¹ n'aïen pagada imposició en altres lochs.

/(fol. 18) Ítem, que tot traginer o altre persona qui tir ne aport farina dels molins ab bèstia o ab bestaix o en altre manera, dege vanir et pesar per los portals acostumats, so és al portal Nou o de Sent Daniel et que deg pegar be e leyalment la dita ajuda la hon l'aplegarà. Et qui contra farà, pagarà per ban cada vegada ·L· solidos o esterà pres ·L· dies al castell.

Ítem, que alcun traginer, ne bastaix, ne altre persona no gos anar per camins o lochs de sacs ab farina, ans dege vanir et entrar per los portals acostumats damunt dits et pagar be e leyalment la ajuda, sots ban demunt dit.

Ítem, que tot traginer qui haia acostumat de portar esquelles, les aia a portar axí de nits con de dies. E qui contra farà, pagarà per ban quescuna vegada ·X· solidos. E si pagar no·ls pot, esterà pres ·X· dies al castell.

Ítem, que tot traginer, bastaix o altre persona qui de nits entrarà per los portals ab farina, ab bèsties o en altre manera, dege denunciar e pagar la dita ajuda. E qui contra farà, pagarà per ban cada vegada ·XX· solidos o esterà pres ·XX· dies al castell.

Ítem, que alcun hom o alguna fembra no gos levar farina dels molins qui són dins la ciutat, tro que haien pegada la dita ajuda. E qui contra farà, pagarà per ban quescuna vegada X· solidos o esterà pres ·X· dies al castell.

Ítem, que alcun hom o alguna fembra de qual condició sia no gos metre en ·I· sach més avant de ·V· quarteres a mesura de Barchinona. E qui contra farà, pagarà per ban quescuna vegada ·L· solidos o esterà pres ·L· dies al castell.

Dels quals bans haurà la terça part lo vager, la terça l'acusador e l'altre terça part los compradors de l'ajuda.

/(fol 18 v.) Retenen-se, emperò, los dits consellers et pròmens, que si nagunes coses apperien escuras en los dits ban, que ells o aquells qui per ells hi seran assignats los puxen esmenar², enterpretar e declarar aytantes vegades com se vullen a lur conaguda.

¹ la *interlineat*. ² esmenar *interlienat*.

Document 23

1354 novembre 21. Barcelona.

El consell efectua un pagament de cinc-cents sous a Ramon Figuerer de Barcelona, per l'avantatge de mil quarteres de forment que havien estat portades des de França.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-19 (1354-1359), fol. 44 v.

A l'honorat en Pere Bos, de part dels consellers de la dita ciutat. Com en Ramon Figuerer, mercader, ciutadà de Barchinona, hagués feta seguretat ab publica carta d'aportar e descarregar a esta ciutat ·II· milia¹ quarteres de forment de les parts de Narbona e de les altres terres del rey de Fransa, de les quals promés que hauria fetes carregar en² les dites parts en vaxells maritims, ·M· quarteres de forment a la festa de Sent Andreu primer vinent per aportar-les per mar e descarregar a esta ciutat. E nos promassesen al dit Ramon Figuerer donar per avantatge de les dites ·M· quarteres

de forment que carregades hauria dins lo dit temps per aportar assí a rahó de ·VI· d. per quartera. E com lo dit Ramon Figueret haia aportades³ de les dites parts e fetes descarregar assí les demunt dites ·M· quarteres e més. E axí sien deguts al dit Ramon Figueret per lo dit aventatge de les dites ·M· quarteres de forment a la dita rahó de ·VI· per quartera quinquaginta solidos barchinonenses. Per ço volem que los dits ·D· sous donets e paguets al dit Ramon Figueret. En testimoni et cetera. Escrit en Barchinona a ·XXI· dies de noembre del anys demunt dit.

¹ Milia interliniat. ² En interliniat sobre en a ratllat. ³ Segueix fetes descarregar ratllat.

Document 24

1358 gener 24. Barcelona.

El clavari fa un pagament dels sous dels mariners i ballesters que tripulaven una galera amb un carregament de gra per a la ciutat.

AHCB: Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-1 (1357-1358), fol. 268 v.-269 r.

Ítem, donc de manament dels dits honrats consallers a mi fet ab albarà lur sagellat ab lo sagell de la dita ciutat, scrit en Barchinona a ·XXIII· dies de janer del any ·M·CCC·LVIII· an Bernat Duran per pagar mariners et ballesters, los quals han estat e servit en la nau d'en Pere Valís de Mallorches, qui ara es venguda de Sardenya carragada de gra a esta ciutat, los quals mariners et ballesters la ciutat /^(fol. 269 r.) ha fets estar dins la dita nau per tal que la dita nau no ych partís ab lo càrrech del dit gra et que lo dit gra pogués ésser pus segurament descarragat en esta ciutat, segons que en lo dit albarà de manament, lo qual cobre d'ell ensemps ab àpocha, és contengut: LX libras barchinonenses.

Cobram los dits albarà et àpocha.

E són notades al dit Bernat Duran en lo segon libre de notaments comuns.

Document 25

1358 novembre 25. Barcelona.

El clavari anota com a despesa una quantitat que havia de destinar-se a la compra de gra al territori de Vilafranca.

AHCB: Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-1 (1357-1358), fol. 340 r.

Ítem, met en compte de data lo dit Michel Aguilar, les quals se són perdues o desevensades en la compra e vende qui és stada feta del forment, lo qual en Michel Baffarull , ciutadà de Barchinona, comprà per la ciutat a Vilafranca per rahó de la necessitat de gra qui era en la ciutat et lo qual gra ell vene per menut en la ciutat, segons que largament és contengut en l'albarà testimonial del compte del dit gra retit per lo dit Michael Baffarull als honrats racionals de la dita ciutat, lo qual fo scrit en Barchinona, a ·XXV· dies del mes de noembre del any ·M·CCCLVIII· et segons que clarament appar en ·I· albarà tramés per los honrats consallers de la dita ciutat als dits honrats racionals, lo qual fo scrit en Barchinona, a ·XXVIII· dies del mes de noembre del any damunt dit, en lo qual diuen et manen als dits racionals que la dita quantitat me prenguen en compte. XVI llibres XIII sous XI diners.

Document 26

1363 gener 21. Barcelona.

Els consellers estableixen uns avantatges pel transport de blat i ordi a la ciutat de Barcelona i uns gravàmens del mateix cost per extreure aquests productes de la ciutat, consistents en dotze diners per quartera de forment i de sis per quartera d'ordi.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-21 (1360-1363), fol. 74 r.-v.

Die sabbati vicesima prima die januarii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o Sexuagesimo tercio.

Ara hoiats per manament del batle que com la ciutat haie a dar a aquells que hic han aportat e hic aporten forment e ordi ·XII· diners per aventatge per quescuna quartera de forment e ·VI· diners per aventatge de quescuna quartera d'ordi. E sia cosa rahonable que aquelles qui despenen lo dit forment e ordi paguen lo dit aventatge, per ço ordonaren los conselles e prohòmens de la ciutat que nagun mercader ne formanter ne altra persona no gos vendre ne liurar forment ne ordi a naguna persona entro que haia haut lo dit aventatge ultra lo preu que·l vendrà, so es ·XII· diners per aventatge de quescuna quartera de forment e ·VI· d. per aventatge de quescuna quartera d'ordi, sots ban de ·CC· sous.

Item, que tot mercader e altra persona qui vena o liura forment e ordi haia a dir veritat ab sacrament del forment e ordi que venut e liurat haurà, tota vegada que raquest ne sia, sots ban de LX solidos.

Item, que naguna persona no gos trer de la ciutat per mar ne per terra forment ne ordi sens albarà d'en Pere Xifre a assó assignat per la ciutat, al qual / ^(fol. 74 v.) pach com

reebrà lo dit albarà ·XII· diners. per quescuna quartera de forment que hic traurà e ·VI· diners per quescuna quartera d'ordi que hic traurà. E qui contra farà pagarà per ban quescuna vegada ·C· sous e lo gra que hic traurà.

Document 27

1366 febrer 5. Barcelona.

Els consellers estableixen que els ciutadans de Barcelona només podran vendre cereals a la plaça del Blat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-22 (1365-1366), fol. 37 r.-v.

Ara hoiats per manament del batle, ordonaren los consellers, els prohòmens de la ciutat que neguna formenter, mercader, mesurer o altre persona de la ciutat que vene gra no gos¹ emprar la quartera per vendre forment o altre blat en lo portxo nou de la mar de la dita iutat ne en les places entorn d'aquell, sinó tant solament en la plassa del Blat de la dita ciutat, sots ban de ·C· solidos e lo mesurer qui contra açó farà, ultra lo ban demunt dit, perdrà l'ofici.

Émperò en lo ban demunt² dit no són compreses ne enteses persones /^(fol. 37 v.)strangeres qui aporten e meten gra per vendre en la dita ciutat, ans aquelles stranyes puixen en lo portxo nou franchament vendre lo forment e altre blat que assí han aportat o aportarna per vendre e emprar aquí la dita quartera per vendre lo dit blat.

Item, que negun venedor o altre persona de la ciutat no gos vendre forment, ne altre blat qui sia de persona stranyera, hans aquell forment o altre blat³ haien a vendre per si o per res companyons les dites persones stranyeres qui aquell hic⁴ hauran aportat e qui contra farà pagarà per ban quescuna vegada, so és aquell que sie venedor, ·CC· solidos.

Retenen-se emperò los dits consellers et cetera.

¹ segueix emprar ratllat. ² segueix demunt ratllat. ³ segueix per ratllat. ⁴ segueix haurà ratllat.

Document 28

1369 març 15. Barcelona.

El clavari retribeix a Bernat Martí per haver-se desplaçat vers les costes de Salou i el cap de Tortosa a la recerca de naus que poguessin aportar gra a Barcelona.

AHCB: Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-8 (1368-1369), fol. 89 r.

Ítem, done et pague an Bernat Martí, les quals li eren degudes¹, per ço com anava ab un lahut vers les parts de Salou et del cap de Tortosa per saber si arribarien en les dites parts fustes qui aportassen gra per fer aquellas venir en la dita ciutat, per vigor d'una letra del senyor Rey ab la qual manava que tots vaxells qui aportassen gra venguessen descarragar ací. E havi albarà dels dits honrats consallers, scrit en barchinona a XV dies de març del any M·CCCLXIX· qui·s dressa als racionals de la dita ciutat que aquellas me deien pendre en mon compte, jo restituent aquell XXXX florins d'or, que a raó de XI sous per cascun florí. XXII lliuras.

¹ les quals li eren degudes *interlineat*.

Document 29

1371. Barcelona.

Els consellers Joan Serra, Pons Busquets i Berenguer Sant Climent traslladen als futurs consellers diferents consideracions sobre l'ordenació del mercat del gra a la ciutat de Barcelona.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-1 (1371-1396), fol. 1 r.-14 v.

Memorial dels honrats en Johan Serra, en Ponç de Busquets, en Berenguer Sent Climent, consellers de la ciutat de Barchinona ensemps ab los honrats mísser Bernat de Palou et en Johan Ros, defunts, ço és saber de la lur conselleria, qui comença lo die de la festa del beneuyrat apòstol Sent Andreu del any de la Nativitat de nostre senyor M CCC LXX e se feneix lo die de la festa del dit apòstol del any de la nativitat de nostre senyor M CCC LXXI.

(...)

/^(fol 2 r.) Ítem, fan memòria los dits consellers que en la caixa dels privilegis de la ciutat ha /^(fol. 2 v.) I privilegi del senyor rey en Jacme de bona memòria rey de Sicília, en lo

qual privilegi entre les altres coses és contengut que lo dit senyor Ret ha atorgat als catalans tantsolament o habitants de Catalunya que dels ports de Sicília a treta de viandes deputats puxen los dits catalans per sosteniment de lur vida et dels altres habitants de Catalunya trer ab licència sua et dels portolans de Sicilia, pagant tantsolament a raó de III tarins per salma de forment et de I tarí et X grans pers salma d'ordi.

(...)

Ítem, sien membrants que facen tornar la quartera del forment a la mesura de la quartera del ordi, segons lo privilegi del senyor Rey et seguir se'n ha profit et be de la ciutat.

(...)

^{/fol. 4 v.)} Ítem, sien nombrats qui vullen saber ço que ls mesurers de la quartera deuen haver per lurs trebayls de mesurar ço que sie ordonat per capítols, los quals sien posats après los capítols los quals los consellers qui són estats han fets ordonar de la $s[\pm 2]a^1$ del mesuratge de la dita quartera et posa en les corts del batle de Barchinona et dels cònsols de la mar et en la plaça del blat, et per açò cessaran moltes fraus qui si fahien et si fan, ja los consellers del any passat ne han fetes ordinacions ^{/fol. 5 r.)} e bans qui s són cridats per manament del batle et trobaran-los en lo libre dels bans.

(...)

^{/fol. 6 r.)} Ítem, sien membrants que com lo senyor Ret hagués atorgat a la ciutat que los monaders, mercaders, taverners et revenedors fossen del for del mostassaf en ço que delinquerien en lo ofici del dit mostaçaf. E los dits monaders ho haguessen fet revocar. E après la ciutat haie obtenguda revocació d'aquella dels monaders que sien membrants que la dita revocació facen servir. E si los monaders la feyen revocar que he haien altre contrària.

(...)

^{/fol. 8 r.)} Ítem, com lo bisbe de Barchinona o son official diga que lo mostaçaf de la ciutat de Barchinona no s dege entremetre de clergues simples tonsurats ne d'altres qui tenguen falses peses e falses mesures, car segons que lo dit bisbe diu et lo official la execució se pertany a ell. E semblantment los monaders diguen que lo mostaçaf no s deu entremetre de monaders qui tenguen peses et mesures, la qual execució qui se'n farà pertany als alcaldes dels monaders et açò sie fort cosa preiudicial a la ciutat, car negú no té ne tenir deu originals de peses o de mesures sinó tantsolament lo mostaçaf, perquè par evidèntment que ell se'n dege entremetre en puxe fer les execucions. E ja la ciutat haie d'açò obtenguda provisió del senyor Rey que facen los consellers esdevenidors que la dita provisió seie venuda a execució.

(...)

/(fol. 11 r.) Ítem, fan memòria Iso consellers de l'any present que, com los consellers de temps passats haien haudes del senyor Rey les provisions següents, ço és que·l quartere del vi sie ·l· aquell ab que los lechs venen, axí que neguna manera de gents no gosen mesurar, haver, ne tenir altre quarter et açò haien fet publicar et axís serve per clergues et per lochs en la ciutat, per ço que los consellers esdevenidors façen tenir et servar lo dit quarters qui ordinat hi és per lo senyor Rey.

(...)

Ítem, com lo bisbe de Barchinona fes qüestió a l'honrat en Guillem d'Oix, quondam, qui fo vager de Barchinona en lo seu termini prop passat, per ço com havie usat en lo loch de Sent Adrià et encara lo dit bisbe et aquells qui han part en la quartera haien feta qüestió al dit vager, per ço com cessa que no prenguessen dret de mesuratge de nesples a instància dels consellers et de les dites coses lo dit vager sie estat absolt, per ço sien membrants los consellers esdevenidors que haien les dites sentències et que sien reservades per l'escrivà de la ciutat.

(...)

/(fol. 14 r.) Les quantitats deiús escrites són degudes a la dita ciutat:

(...)

Pere Ça Costa, Pere Juliol, Galceran Lull han a tornar per resta del compte de l'aventatge del gra que daven per la ciutat: VIII ll. VIII sol. VIII d.

(...)

/(fol. 14 v.) Berenguer Salom, flaquer, deu que ha atornar per ffarina que li fo liurada per la ciutat per pastar obs de les companyes qui passaren en Castella: IIII llibras VIII solidos XI denarios.

¹ *Text il·legible*

Document 30

1373. Barcelona.

Els consellers decideixen armar diferents galeres i atorgar una sèrie d'avantatges per tal de garantir el proveïment de gra de la ciutat.

AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Rúbriques de deliberacions, 1, fol. 162 r.

Ab consentiment e licència del Senyopr Rey per la gran necessitat que havia aquesta ciutat de vitualles, fonch delliberat que fos provehit per armament de galeas e en altre manera axí donant aventatges a mercaders com altres fer qualsevol provisions e despeses per haver gra per avituallar la ciutat. M CCC LXXIII.

Document 31

1374 gener 13. Barcelona.

Els consellers promulguen una ordinació contra el robament de cereals a les places públiques de la ciutat en un context d'escassetat general de grans a la ciutat de Barcelona.

AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-24 (1374-1376), fol. 26 r.-v.

Die sabbati, XIII die januarii anno predicto.

Bans de no emblar forment, ordi o altres blats, ne altres coses en la plaça del Blat ne en la ribera de la mar.

Ara hoiats, per manament del vager, ordonaren los consellers e prohòmens de la ciutat que neguna persona de qualque stament, lig e condició sie no gos emblar forment, ordi e altres blats ne mercaderies e altres coses de die o de nit, en la plaça del Blat, ne en lo porxo de la mar, ne en la ribera. E qui contra farà de nits, serà penjat sens tota mercé en manera que muyrà. E qui contra farà de dies, pagarà per ban quesquina vegada ·D· solidos, e noresmenys serà scobat per la ciutat per los lochs acostumats ab grans assots. Emperò, si la persona fehie tal furt que meresqués major pena o ban que no és lo ban damunt dit, que aquella ^(fol. 26 v.) persona que aytal furt faria hagués star a juy dels prohòmens de la dita ciutat.

Del qual ban damuny dit de ·D· solidos haurà lo dit vager les dues parts e lo acusador la tercera part.

Document 32

1374 desembre 28. Barcelona.

Els consellers anuncien el nomenament de vuit persones, escollides per trobar fòrmules i mitjans de proveir de gra la ciutat, on s'assenyala l'existència de fam. Manifesten a més a més que altres indrets de al corona estan afectats per la mateixa penúria de gra.

AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-25 (1390-1392), fol. 56 v.

Secundus fuit expositus per dictum venerabilis Raimundus Ça Rovira quod cum in ipsa civitate et etiam in plurimus partibus et termes domini Regis sit magna penuria grani et etiam caristia, in tantum quam in ipsam civitatem ffames quodammodo invalestunt, eligerent octo probi homines ipsius civitatis de majoribus, mediis et minoribus, qui cum diligencia perquererent modos et vias quibus ipsa civitas et eius probus provideretur grano, perquirerent etiam modos et vias quibus ipsam civitas levius et cum minori dampno habere posset penna unde ipsam civitas posset prestare granum undecumque.

Document 33

1375 febrer 16. Barcelona.

Els consellers estableixen noves disposicions sobre l'ofici dels moliners i la reglamentació dels molins.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-24 (1374-1376), fol. 85 r.-86 r.

Die veneris, ·XVI· die ffebruari, anno predicto presens bannum fuit preconitzatum et hic registretur.

Ban dels mulners.

Ara hoiats, per manament del batle, ordonaren los consellers e prohòmens de la ciutat que con los molins reals sien en ordinació de les coses davall escrites e los molins altres axi de la ciutat com de fora no·u sien, que tot mulner e altre persona qui tenga los dits molins haia a tenir la mola iusana fermada en equal de la terra e del loch hon serà asseguda, axí que la terra sie equal ab la dita¹ mola. E que entorn la mola, en la

terra o loch on sera asseguda, no haia ne gosen tenir alcuna trebayadura o forat, sots ban de ·C· solidos per cascuna vegada que serà contra fet.

/(fol. 85 v.) Ítem, que haïen a tenir lo caminal o riscle sencer, sens tota oscha. E que haia d'alçària ·I· palm de cana de Barchinona. E que lo dit caminal o riscla sia clavat ab ·II· claus be stret a mesura de la mola, en manera que la mola puxe correr e passar iustament sots lo dit ban.

Ítem, que sien tenguts posar² davant la mola sobre la hon cau la ffarina un devantal de fust, lo qual sia fermat ab clavilles de fust e quescuna part per tal que la dita farina mils caye sens polvoreyar en la farnera, sots lo dit ban de ·C· solidos. E que los dits mulners, sots lo dit ban, haïen més en stament los dits molins segons la forma damunt en los presens capítols ordonada d'aquí a dimarts prop vinent per tot dia.

Ítem, que nangun mulner ne altre persona qui tenga los dits molins no gos pendre per molre e per port per quartera de forment més avant de ·XIII· diners, so és ·VIII· diners per molre e ·VI· diners per port. E per quartera de mestall hon haia forment més avant de ·XV· diners, so és ·IX· diners per molre e ·VI· per port, sots lo dit ban. E per quartera d'ordi et de tots altres blats e legums més avant de ·XVI· diners, so és ·X· diners per molre e ·VI· per port³.

Ítem, que nangun molner ne traginer de molí, ne altre persona no gos demanar, ne pendre per port de cascuna quartera de les dites coses més avant de ·VI· diners, sots lo dit ban.

/(fol. 86) Ítem, que si alcuna persona farà portar ab sa bístia o ab son missatge a molre algunes de les dites coses, los dits mulners ne traginers ne altres per ells no goses demanar ne pendre en aquell cas d'aytals persones algun dret de port sinó solament lo dret de la multura, segons que demunt és especificat, sots lo dit ban.

Ítem, que si alcuna persona molrà alcuna de les dites coses de mige quartera a avall, que·ls dits mulners e altres persones no gosen demanar ne pendre per lo dit dret multura per cascun quartera mes avant d'l diner, sots lo dit ban.

E volen los dits consellers e prohòmens que la present ordinació de port et de multura dur d'ací a la festa de Sent Johan del mes de juny prop vinent.

Retenen-se, enperò, *et cetera*.

¹ dita *interlineat*. ² *Segueix ratllat*. ³ E per quartera d'ordi ... e ·VI· per port *ratllat*.

Document 34

1375 abril 3. Lleida.

Pere el Cerimoniós atorga el privilegi per a la constitució de la Casa del Pes, responsable de garantir l'absència de fraus en el gra que entra a la ciutat i durant la transformació del gra en farina..

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. V Ordinacions especials (1378-1401), fol. 1 r.-2 r.

Nos Petrus, Dei gracia rex Aragone, Valencie, Maiorice, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossillionis et Ceritane, visis et recognitis per nos quibusdams capitulis eu ordinacionibus pro parte vestri dilectorum et fidelium nostrorum consiliariorum et proborum hominum civitatis Barchinone, nobis reverenter oblatis huiusmodi seriei, per esquivar moltes fraus qui-s fan e fer se porien en los molins qui són en la ciutat et territori et tèrmens de Barchinona, les quals fraus segons que veritat et experiència ha mostrat tornen et poden tornar en gran dampnatge et evident detriment dels ciutadans et habitants de la ciutat de Barchinona e són lesió de la cosa pública, per ço los consellers et pròmens de la dita ciutat, appellat sobre açò Consell dels Cent Jurats et moltes et diverses altres et sàvies persones vetlants en lo bé et profit de la cosa pública, han ordonat que la dita ciutat tenga pes bo et afinat en loch covinent et apte de la dita ciutat, et que los consellers qui ara són o per temps seran appellats pròmens en covinent quantitat elegesquen una bona e sàvia persona o dues o més si mester hi seran de la dita ciutat, les quals estiguen en lo dit loch et pesen tot lo gra qui serà portat per molre als dits molins. Et façen escriure tot lo pes del dit gra nomenat en la escriptura la persona de qui lo gra serà ey lo nom del treginer o del missatger o altre qualsevol qui-l portarà et lo molí hon deurà ésser aportat et la condicio o espècia. E aquell que pesaran tornen pesar com serà molt, ço és la farina que aportaran per tal que semblant pes que pesarà lo gra pes la farina, salvant una libre per quartera, la qual és acostumada de donar per lo pulveratge. Et facen scriure semblantment ço que la farina pesarà, per tal que lo dit pesador o los dits pesadors puiuen saber si la farina respondrà en semblant pes que pesarà lo gra, deduïda la dita una libra per quartera. E si per ventura lo dit gra no serà aportat al molí et al pes per treginer de tirar blat a molí ans serà aportat per missatgé d'aquell de qui serà lo gra ligat lo sach on serà, pos en la ligadura del sach son segell, lo qual sia cert et ab cert senyal per manera que no-s puixa falsar ne mudar. E lo mulner qui molt ho haurà, com hi haurà mesa la farina, segell aximatex lo sach, per tal manera que-l sach de la farina torn segellat en ma del dit pesador, lo qual segell sia fet ab cert senyal a cascú casal de molí, axí reyal com no reyal, per tal manera que lo pesador conega bé lo segell dels mulners. E los mulners semblantment coneguen lo segell del pesador. E si per ventura lo pesador trobarà menys pes en la farina segons la forma damunt dita, que en continent a conexença del dit pesador façen satisfer tot ço qui falrà del² per lo dit mulner e lo batle general /^(fol. 1 v.) o son lochtinent en los dits molins reyal et lo batle

de Barchinona o són lochtinent en los molins que no són reyal, sien tenguts de destrènyer et de forçar los mulners qui molt hauran lo dit gra de pagar et satisfier complidament tot ço qui falrà del dit pes³, segons lo for del gra qui serà molt. E açí façen los dits batle general o són lochtinent en los molins reyal et lo dit batle de Barchinona o son lochtinent en altres molins, sens qüestió, plet, demanda et no oyda part, sinó que de fet facen en l'execució tantots que n sien certificats per albarà del dit pesador o pesadors. E per tal que no sia neguna qüestió ne dupte, és declarat que lo saig o saigs qui faran la dita execució hagen ésser pagats per lo mulner o per los mulners o traginers en los quals serà trobada la dita falta. E semblantment, entenen los dits consellers et pròmens que sia fet si per ventura serà trobat que del dit gra qui ferà porar als molins sia feta mala et no deguda farina, o encara si lo gra o partida d'aquell serà trobat que sia estat cambiat o defraudat en tot o en partida, per mudament o per mescla d'altre gra, o per banyar en qualsevol altra manera. E per tal que açò se faça, mils et pus complidament et sens vexació d'algú axí ciutadans com altres, entenen los dits consellers et pròmens que la casa et lo pes et les persones al dit pes necessàries sia tot pagat dels bens de la dita ciutat, axí que alcuna persona privada ne estranya de qualque condició sie no haia res a pagar en lo dit pes, ne per pesar ni per segellar, ne per carragar, ne descarragar, ne per escriure ne per altre qualsevol rahó o causa, et açò per tal com lo dit pes et totes les dites coses són ordonades a bé et a profit comú de la cosa pública, et per tolre et esquiva que alguns no puxen ésser defraudats, et encara per esquivar tota manera de subiugació et de calupnia. Entenem emperò que les dites coses duren aytant com los dits consellers et pròmens conexeran et volran et encara que durant les dites coses puxen los dits consellers et pròmens declarar, adobar, anedir, tolre e asigir, axí et aytantes vegades com ells conexereans, ordonaran et volran, sens contradeció del senyor Rey o de son primogènit o de portant vens de governador et de batle general et de tots altres qualsevol oficials ordinaris o extraordinaris o comissaris o altres qualssevol que dir nomenar ne pensar se puxen. E per çò com los dits treginers e altres persones qui tiren a moló a vegades desordonada voluntat no volen levar lo gra d'aquells qui l fan pesar, los ^(fol. 2 r.) consellers qui són o per temps seràn ab pròmens, per squivar aytal malvertat facen e ordonen aquell ban que ls serà vist cascun any que tot treginer et altra persona qui haia acostumat de tirar a molí haia aturar lo blat o gra als dits molins axí pesat com pesat per lo salari quiés acostumat et que los oficials del senyor Rey a qui la dita execució se pertany sien tenguts d'exequir et haver ab tota diligència lo dit ban et forçar tots los treginers que leven lo blat a tot hom, no contrestant que l pesen tota frau et trafegaria remogudes. Volentes substrahere locun fraudibus que circa premissa ut predictum a⁴ possent comunni ac favere ordinationibus preictis que ad utilitatem dicte civitatis ac civium et habitatorum eiusdem redere dinostunt a tenore presens quiam roboris frumentate haberee, volum dum nobis placeruit et non ultra capitula seu ordinariorum predictas et quom libet earum ratificamus, approbamus et etiam confirmamus nostramque ipsis et cuilibet earum prestamus auctoritatem peritor et assensum. Et volumus providemus et determinus ipsas servari ad vigenti prout superius contente sunt dum de nostre voluntatis, beneplacito processerit ut prefertur contententes ad licenciam et plenariam facultatem conferentes vobis dictis consiliaris et probis hominibus presentibus pariter et funiriis qui possitis dictos ponderatores

idoneos tamen unum vel plures et tot quod nostros viderins eligere, ponere ac ordinare ipsosque revocare seu remove et iterim ipsi vel alios ponere banna et ordinationes penales super predictis et quolibet ipsorum pro eorum observatione facere et ordinare quociens nostri omnio exequi teneantur a aduimus cum et nobis retinemus quod ponderatores ipsi habeant in officio predicto pruisquam eo utant a confirmari per baiulum generalem Cathalonie vel eius locumtenentem in cuius posse prestant juramentum et etiam si vobis sic visum cautione idoneam de habendo se vene fideliter et legaliter in predicto mandantes per eandem inclito et magnifico infanti Johanni, primogenito et locumtenenti nostro carissimo duci Gerunde comitique Cervarie Gubernari et baiulo generali Cathalonie, vicari et baiulo Barchinone ceterisque officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quatenus han nostram confirmationem et concessionem ratam et gratam habendo ordinationes predictas iuxta superius narrato tenent firmitur et observent fanantque immobiliter observari et non contraveniant nec aliquem contervenire promittat modo aliquo sive causa in cuis rei testimonium han fieri et nostro sigillo appenditis iussimus communniri. Datum llerde, tercia die aprilis anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Septuagesimo Quinto.

¹ Se interlineat ² segueix dit, ratllat ³ segueix per lo dit mulner et lo batle general o son lochtinent en los dits molins reyals, ratllat. ⁴ a interlineat

Document 35

1375 juliol 7. Barcelona.

Els consellers estableixen un conjunt d'ordinacions sobre els processos que han de seguir-se en el procés de moldre el gra, per tal d'evitar els fraus que tenen lloc durant aquesta operació a la ciutat, en el context de la crisi de 1374-75.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-24 (1374-1376), fol. 90 r.-91 r.

Die sabbati, VII die julii, anno LXX quinto.

Del pes del gra.

Ara hoiats que us fa hom saber que per bé e profit de la cosa pública e per cessar e ocòrrer a moltes fraus qui·s fan e són estades fetes maiorment despuys que aquesta carestia del gra dura per los mulners e traginers, axí en los molins reyals com en los forasters, és estat ordonat per los consellers e prohòmens de la ciutat, que tot gra qui serà aportat per traginer o per missatgé o per altre persona als dits molins per molre, sie pesat per persones terces deputades per la dita ciutat e açó és estat confermat e aprovat e auctoritzat per lo senyor rey ab carta sua, ab son segell pendent segellada, datum en Leyda, a ·III· dies del mes d'abril de l'any present, perquè los dits

consellers e prohòmens, volents que la dita bona ordinació vage a avant han a açó una casa deputada, la qual és davant lo monestir dels Agostins de la dita ciutat, après la carnisseria, qui aquí és, en la qual casa han ordonat que s' tanga, es faça lo dit Pes. E han elegits a açó a fer en Guillem Gilbert, Bernat Rovira, Pere de Rius, Lorenç Lobet, ciutadans de la dita ciutat, los quals han presentats al honrat en Pere Sa Costa, batle general de Cathalunya, en poder del qual han fet segrement de usar del dit offici bé e leyalment, segons tenor de la dita carta del dit senyor Rey. E per exeguir totes les dites coses, los dits consellers han fetes les ordinacions següents:

Primerament, per vigor de la dita ordinació e confirmació reyal, ordonaren los consellers e prohòmens de la dita ciutat, que tot traginer o missatgé o altre persona qualsevol sia, qui ab bístia o en altre manera aportarà o portar farà blat als dits molins per molre, haien anar e passar per la dita casa ordenada del dit pes, e aquí fer pesar lo dit blat per les demunt dites persones a açó eletes. E axí matex com tornarà lo dit blat dels dits molins, haien a tornar passar per la dita casa e aquí fer pesar altre vegada la farina qui dels dits ^(fol. 90 v.) blats serà estada feta, sots ban de ·CC· solidos per cascuna vegada que contra farà, encara d'estar públicament tot ·l· un die en lo Castell de la Mar o d'ésser escobat sens tota mercé.

Ítem, ordonaren que les dites ·III· persones a açó elegides, totes o almenys les ·II· estiguen contínuament en la dita casa. E que pesen tot lo gra qui als dits molins vendrà e que escriuen lo pes que lo dit gra pesarà, nomenant en la scriptura la persona de qui lo dit gra serà e lo nom del traginer e del missatgé o d'altre persona qualsevol sia qui lo dit gra portarà, e encara scriurà lo molí hon lo dit gra irà a molre. Encara scriurà la condició o espècia del gra qui n serà. E com lo dit gra serà molt, tornen pesar la farina qui del dit gra serà exida, qui durà pesar més o menys o almenys aytant com lo dit gra pesave, salvant una libra per quartera, la qual libra és acostumada de donar per cascuna quartera de polvoratge scrivent per semblant manera lo pes de la ffarina, per ço que vegem e reconeguen si la dita ffarina respondrà més o en semblant pes que pesave lo gra, deduïda la dita una libra per polvoratge per cascuna quartera.

Ítem, ordonaren que com lo dit blat serà portat per traginer o per missatgé o per altre persona a la dita casa per pesar, que les dites persones a açó eletes, com lo dit gra hauran pesat, liguem lo sach hon lo dit gra serà, en la qual ligadura posen los segell qui a ells és estat donat. E axí segellat lo dit traginer o missatgé o altre persona port lo dit sach al molí hon portar lo volrà, e com serà al dit molí, lo moliner, abans que l molgue, ne toch en lo dit sach responga si en lo dit segell haurà res mudat, e si troba que no, que obra lo dit sach. E com lo dit blat serà molt, lo dit mulner lich lo dit sach e en la dita ligadura pos lo segell qui a ell és estat donat per part de la ciutat. E lo dit treginer o missatgé o altre persona lo dit sach axí segellat torn a la dita casa del dit pes, e aquí lo dit pesador regonega lo segell del dit mulner e reconega si la farina ^(fol. 91 v.) qui serà exida del dit gra pesarà més o almenys en semblant pes que pesarà lo dit gra deduïda tota vegada una llibra per polvoratge per cascuna quartera.

Ítem, ordonaren que si feta la dita regonexença lo dit pesador o pesadors trobaran menys pes en la dita farina, en continent a conexensa del dit pesador o pesadors lo saig deputat per lo batle general en los molins reyals e lo saig deputat per lo batle de Barchinona en los altres molins forsen los mulners qui lo dit gra molt hauran e fassen satisfer complidament tot so qui del dit pes falrà, segons lo for del dit gra qui molt serà e aquesta forsa e execució facen de continent que sien requests per lo dit pesador o pesadors sens altre certifficació e manament altre no esperat dels dits batles e aquests saigs qui faran la dita execució haien a ésser pagats per los dits mulners e si per lo dit pesador o pesadors serà trobat e reconegut que la dita farina serà mala e no deguda e que lo dit gra o partida serà cambiat o defraudat per mudament o per mescla d'altre gra o per baixar o per altra manera hi haurà altre falsia, que los dits saigs façen axí matex la dita exequció tantost com per los dits pesadors ne seran requests. E mulners e saigs no gosen res pendra ne haver d'aquell o aquelles qui lo dit gra aportaran o de qui serà e que lo dits saigs haien despuys a denunciar les dites falsies e frauds als dits batles qui facen la dita punició cascú en sos molins.

Ítem, ordonaren que en negun casal de molí no puxa haver altre pes e romana, de calestó ne altre, ne si gos pesar alcun sach de blat, ni de farina. E qui lo contrari farà, pagarà per ban per cascuna vegada ·C· sous e perdrà lo dit pes.

Ítem, ordonaren que tot traginer e altre persona que haie acostumat de tirar ne qui tir blats als dits molins, haien a levar tot blat e portar aquells als molins per lo preu o salari acostumat, sots ban de ·C· sous per cascuna vegada que contra faran.

Ítem, ordonaren que lo dit pes e totes les altres coses demunt dites comensen de fer e d'exequir dilluns primer vinent.

Retenen-se *et cetera*.

Document 36

1375 juliol 18. Barcelona.

Els consellers confirmen les limitacions establertes respecte a l'extracció de gra de la ciutat, tot indicant que ningú podrà treure cap mena de gra o de pa de la ciutat, sense obtenir prèviament llicència dels consellers.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-24 (1374-1376), fol. 91 v.-92 v.

De forment et ordi.

Ara hoiats per manament del batle de Barchinona, que com a ·XII· dies de març del any present fos publicada ab veu de crida la ordinació següent: Ítem, que neguna persona de qualque estament o condició sia estranya o privada no gos traure per mar, ne per terra ab bèsties o ab fustes, ne en altra manera palesament, ne amagada forment, ordi, avena, ne altres blats, ne ffarina, ne encara pa cuyt de la ciutat sens licència albarà dels dits consellers o d'altre persona a açó per ells deputada, sots ban de perdra tot so que hic traurà. E les dites bèsties o fustes e de pagar en diners ultra açó ·M· solidos. /^(fol. 92) En lo dit ban, emperò, no són enteses aquelles qui ban o ixen per levorar o caminar de fora, los quals hic puxen solament trer sens tot frau ·II· solidos de pa lo die e no més avant, sots lo dit ban.

E com per alsunes rahons les guardes qui estaven en los portals de la ciutat sien estades levades e alsuns haien entés que per açó la dita ordinació sia revocada, per ço ordonaren los consellers e prohòmens de la dita ciutat refermant la dita ordinació que negu no gos traure ne fer traure de la dita ciutat per qualque manera forment, ordi, avena ne altres blats, ne legums, ne ffarina, ne encara pa cuyt sens licència d'aquella persona qui a açó serà ordonada, sots lo ban demunt dit. E encara d'ésser escobat per la ciutat e d'estar públicament tot ·I· die en lo castell de la mar, dels quals bans pecuniaris haia la terça part lo dit batle. E l'altra terça part lo acusador. E l'altra terça part de les obres dels murs de la dita ciutat. En lo dit ban, emperò, no són enteses aquelles qui ixen de fora la ciutat per levorar o caminar, los quals puxen trer pa cuyt per lur despesa tant solament tro en quantitat de ·II· solidos e no més avant.

Ítem, que per ço que ignorància no se'n puxa allegar lo dit batlle, fa publicar la ordinació següent que semblantment fou publicada lo dit ·XII· die de març, so és que tota persona estranya o privada qui venrà, traurà forment, ordi o avena o altres blats, farina ne pa cuyt de la dita ciutat, axí per mar com per terra, puscha pendra e levar les dites coses e retenie envers sí. E que sia seu propi la meytat e l'altra meytat sia dels dit honrat batle, si donchs no exien de la dita ciutat ab albarà dels consellers o d'altra persona en loch lur en açó assignada si, emperò, no era pa tro en quantitat de ·II· solidos que isques per lavorans o caminans, axí com dit és.

La qual ordinació volem los dits consellers e prohòmens que sia e estia en sa forsa e valor mudant, que dels dits bans pecuniaris sien guanyats per la terça part al dit batle e l'altra terça part al acusador o denunciador e per l'altre terça part a les obres dels murs.

Ítem, que neguna persona de qualque condició o estament sia no gos comprar per altra /^(fol. 92 v.) sinó per sos ops tant solament negun gra, però que a cascun sia legut per son missatgé o altre persona de casa sua fer comprar aquell gra que mester haia per sa despesa e de sa companya. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·L· solidos, los quals sien partits en la forma demunt ordonada.

Per açó los dits consellers et prohòmens no entenen a revocar ne tochar en res en neguna ordinació feta, ne publicada aquest anys sobre lo fet de gra ne d'altres vitualles, ans aquelles ab tenor de la present crida ratiffiquen e conserven e volen que sien e estien en lur plena forsa e valor.

Document 37

1375 setembre 18. Barcelona.

Els consellers decreten diferents ordinacions sobre el procediment de neteja del gra abans de ser venut.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-24 (1374-1376), fol. 94 r.-v.

Die sabbati, XVIII° die septembris, anno predicto.

Bans de garbellar los blats.

Ara hoiats, per manament del batle, que com en la ciutat de Barchinona lo forment, ordi e altres blats se venen públicament ab molta broça de palla et terra et altra, de què les gents han sofert et soferen gran dan per la gran carestia dels dits forments et blats que és stada aquest any et encara és vuy mairoment, que és cosa fort de mal exemple vendre palla, terra ne altre broça mesclada ab lo dit forment et altres blats, per ço los consellers et prohòmens de la ciutat, anelants lo bé públich d'aquella, ordonaren que tot mercader et altre persona¹ estranya o privada, de qualque condició sia que vendrà o farà vendre forment, ordi o altres blats dins la dita ciutat et tèrmens d'aquella haia et sia tengut aquell forment, ordi et altres blats a vendre porgats e deneiats, lo qual porgament se façe en la plaça del Blat et al porxe de la mar, on los dits forment et blats se venen, axí que aquell que·l comprarà haia lo dit forment, ordi e altre blat net de tota broça. E que lo contrari farà, pagarà per ban cascuna vegada ·C· solidos. E noresmenys perdrà los dits forment et altres blats que vendrà no porgats ne deneiats.

Ítem, ordonaren que negun mesurer no gos liurar forment, ordi, ne altre blat qui·s vena en la dita ciutat et tèrmens ne·ls gos mesurar tro que sia porgat et deneiats, sots ban de perdre l'offici et d'éstar públicament ·l· die ne lo consell de la mar.

Ítem, ordonaren que tot hom et tota fembra que haia acostumat de logar-se a porgar ne deneiar dels dits blats en la dita ^(fol. 94 v.) ciutat haien ésser tots dies que la quartera se obrirà ne·s tendrà II hores lo dit a la plaça del Blat e al portxo de la mar, ço és a tercia et a vespre com se acostuma d'obrir e de tenir la dita quartera. E sien tenguts de porgar los forment et altres blats que·s vendran en los dits lochs, sots ban de perdre l'offici et de pagar per cascuna² vegada que contrafaran ·V· sous.

Ítem, ordonaren que cascuna persona per porgar los dits forment et altres blats haia per ses treballs malla per quartera. E que no·n gos pendre, sots ban de pagar per cascuna vegada ·V· sous que fes lo contrari.

Ítem, ordonaren que·l dit porgar et denejar haia a pagar lo dit venador dels dits forment et altres blats.

Ítem, ordonaren que tothom et tota fembra qui·ls dits forment, ordi et altres blats porgarà haie a tenir ll garbells semblants que·l cridador les aporte els té ara, ço és ·l· qui és clar per porgar pedres et altres semblants coses. E l'altre qui és espés per porgar l'altre broça. E qui serà trobat que porgarà sens que no tenga los dits ll garbells, pagarà per cascuna vegada ·V· sous.

Ítem, que tot hom et tota fembra qui dels dits blats porgarà, lo qual segons que dit és haia a tenir ll garbells, sots lo dit ban.

¹ *Segueix [fer] ratllat.* ² *Segueix quartera ratllat.*

Document 38

1376. Barcelona.

Els consellers decidiexen la construcció d'un porxo a la plaça del Blat.

AHCB. Fons municipal. Rúbrica de deliberacions, vol 1., fol. 102 r.

(...)¹

Més fonch deliberat per lo consell que fos fet lo porxo qui és en la plaça del blat perquè quant ploques poguessa allí star e garbellar lo blat. M CCC LXXVI.

¹ *Abans d'aquesta rúbrica, apareix una altra aliena a l'ordenació dels cereals*

Document 39

1376 febrer 22. Barcelona

El rei Pere el Cerimosnió resol un conflicte entre Barcelona i Tarragona per l'incautament d'un carregament de gra durant la crisi de 1375 a la ciutat

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. LLetres reials originals, IX, serie A, 87

Petrus Dei Gratia rex Aragonum, Valencie, Maiorice, Sardinie et Corsice, comesque Barchinona, Rossilionis et Ceritani ffidelibus meis consilibus et probis hominibus civitatis Terracone, salute et gratiam, pro parte dilectorum et fidelium nostrorum consiliariorum et proborum hominum civitatis Barchinone, fuit nobis expositum cum querela, quod nos anno proxime preterito vigente maxima grani penuria in dicta civitate Barchinone, que tunc posita erat in extrema necessitate grani, vi et violente in portu civitatis Terracone predictem a quibusdam vasi maritimis quorundam mercatorum dicte civitate Barchinone quie tempestate maris et venti ad dictum portum apulerant fecistis exonerari octuaginta septem quarterias et uno quartanum frumentum ad mensuram civitatis Barchinone, valentes ad rationem nonagintam octo solidos pro quarteria qualibet quadringetes viginti sex libras quindecim solidos decem denarios. Et ducentas triginta novem quarterias et mediam ordei ad dictam mensuram, tunc valentes ad rationem octuaginta solidos pro qualibet quarteria civitatis Terraconensi totaliter convertendo quodquidem frumentum et ordeum dicti consilii adduci et carricari fecerant in dictis vasis in portu sive plagia Turris d'en Barre pro provisiones civitatis Barchinone iamdicte, quodque vos licet requisisti tunc dictum granum nec posta dictum precium dictis consiliariis solvere voluistis in ipsorum consiliariorum et universitatis dicte civitatis Barchinone iamdicte non modicum prejudicium. Atque dampnum quo treta supplicato nobis dictis consiliariis super hiis de justicie remedi providi nos supplicacion hunc annuentes benigne vobis dicimus et mandamus de certa sciencia et expresse sub pena mille florenorum auri nostro erario applicandorum quantum precium frumenti et ordei supradictum unam cum dampnis missionibus et expensis per dictos consiliarios racione predicta racionabiliter sustentis et fecistis ad cogniciones baiuli Cataloniae generalis iamdictis consiliariis vel cui voluerit eorum loco illico exsolvatis dilacionibus et maliciis cessantibus quibuscumque. Aliter pro presente mandamus uncari Terracone et Campi vel eorum locuntenenti sub pena quingentorum florenorum auri dicto nostro erario applicandorum quatenus exigendus et levando primitus a vobis et bonis vestris et universitatis civitatis Terracone predictem penam dictorum mille florenorum predictam ad id tam per capcionem bonorum mobilium et immobilium vestrorum et singulariorum predicte civitatis Terracone quod vendiciones eorum nullo temporis spacio expectato quam alius iuris remediis rigide vos compellant si dictam penam et itam indignacionem nostram cupiunt evitare. Datum Barchinone, XXII die februarii anno a Nativitate M CCC LXX sexto.

Document 40

1376 març 1. Barcelona.

Els consellers introdueixen algunes modificacions en una ordinació anterior, per la qual cap embarcació barcelonina podia ser utilitzada per dur gra a un altre indret.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell. I-24 (1374-1376), fol. 118 v.

Die sabbati, prima die marcii, anno predicto.

De no portar gra en altre loch sinó en Barchinona.

Ara hoiats, per manament del batle, com en l'any de ·M· CCC ·LXXIII·, per la necessitat de gra que lavors ere en la ciutat, los consellers d'aquell any ordonassen que nangun patró de nau o de leny o de qualsevol altre vexell de la dita ciutat no gos noliejar en alguna manera algun dels dits vexells per portar gra, sinó a la ciutat de Barchinona. E encara si noliejar havien per portar gra, aquell no gosassen portar en altra part sinó a la dita ciutat com rahó natural diu que tothom es tengut ajudar a son propri loch maiorment en temps de necessitat, sots ban de perdre lo vexell e de pagar per cascun viatge que fes en altre loch deu M solidos, segons que en la dita ordinació és contengut. E la dita ordinació, qui es justa et rahonable, sia mal servada, per ço los consellers e prohòmens de la dita ciutat, veents que en la dita ciutat ha encara alguna minva e fretura de gra, maiorment volent provehir al temps esdevenidor per les noves qui-s continuen d'entrament de companyes en la terra, perquè es necessitat que la dita ciutat sia proveyda de gra, volents servir la forma de la dita ordinació, ordonem que tota persona per naturalesa sia tenguda d'ajudar a sa pròpia terra, que nangun patró de nau ne d'altres vexells de la dita ciutat no gos ne puxe noliejar, ne en altre manera lexar a nangun mercader, ne a altre persona estranya ne privada per portar gra en altra part sinó en la dita ciutat, alguna nau ne altre vexell, sots ban de perdre lo vexell que contra aquesta ordinació haurà noliejat o atorgat. E si ja los dits patrons han noliejat, que no contrestants qualsevol pactes, obligacions e penes no gosen aportar del dit gra en altre part, ne loch sinó a la ciutat damunt dita. E qui contra farà, pagarà per ban cascun viatge que fes en altre part deu M solidos, sens gràcia, ne mercè alguna que no·n hauran.

Es entés, emperò, que los prohòmens qui són e seran en pactes ab la dita ciutat sobre les dites coses, no sien enteses ne compresses en la dita ordinació.

Dels quals bans haurà la terça part lo dit batle et la terça part l'acusador, e l'altre terça part serà de les obres dels murs.

Retenen-se *et cetera*.

Document 41

1376 desembre 20. Barcelona.

Els consellers de la ciutat de Barcelona promulguen un conjunt d'ordinacions destinades a regular el funcionament dels oficis relacionats amb els cereals que es desenvolupen a la ciutat de Barcelona i a evitar tot tipus de fraus, el control del qual es assignat a la Casa del Pes de la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 8 r.-10 v.

Ordinaciones facte per consiliarios civitatis Barchinone super officio predicto et prometibus ad ipsum et publicate voce preconis in dicta civitate.

Die lune, XX die decembris, anno a Nativitate Domini M CCC LXXVI, Dominicus Messasal, preco seu curritor publicum civitate Barchinone, retulit se de mandato predicti venerabilis Ffrancisci de Gualbes¹ et ex ordinatione venerabilis consiliariorum dicte civitatis² publicasse voce preconia publice per loca assueta civitatis Barchinone previo sono tribarum ordinaciones sequentes.

Ara hoiats que us fan a saber los consellers e prohòmens de la ciutat que com en l'any de la gran carestia prop passada los consellers qui lavors eren per ben publich de la dita ciutat ordenassen que tot forment, ordi e altre gra qui·s venés en la dita ciutat e tèrmens d'aquella se hagués abans a porgar e a deneiar. E encara faessen altra ordinació que tot gra qui·s molgués en los molins qui són en la dita ciutat e tèrmens d'aquella se hagués abans a pesar per certes persones a açó per ells assignades. E açó deputaren la casa nomenada del Pes, situada davant lo monestir de Sent Agostí, les quals ordinacions son stades mal exequides e tengudes a propr e per açó los consellers del any passat, anellants al dit ben publich e que les dites ordinacions fossen be e diligentment exequides, haien haut privilegi e consessió del senyor Rey que cascun any en la festa de Santa Lúcia sien eletes dues persones en Consell de C Jurats, la una de les quals per lo dit senyor Rey eleta haia juridició de exequir totes les dites ordinacions e encara totes altres per los consellers e prohòmens faedores sobre les coses damunt /^(fol. 8 v.) dites. E encara haia poder sobre les altres coses, axí en los molins reals, com forasters, com en alguns molins segons que largament en lo dit privilegi es contengut. E per aquesta rahó sia stat elet per los dits consellers en Consell de C jurats en la festa de madona Santa Lúcia prop passada e acceptat per lo dit senyor Rey a complir e exequir totes les dites coses l'onrat en Ffrancesch de Gualbes ciudadà de Barchinona. Em per amor d'aço los dits consellers notifiquen a tuyt generalment lo dit offici novell e que tot hom sapie que lo dit en Ffrancesch de Gualbes farà justícia de falta de farina e encara de fraus comeses e cometedores per mulners e traginers en lurs officis. E encara del blat o gra qui basurós o no porgat se vendrà en la dita ciutat e de totes altres coses dependents e emergents de les coses

damunt dites. E encara de exequir totes altres ordinacions fetes e faedores per los dits consellers e prohòmens sobre les coses dessús dites.

Les quals ordinacions fetes novellament per los dits consellers sobre les coses demunt dites son aquestes que·s seguexen.

Ara hoiats per manament del honrat en Francesch de Gualbes, officcial e executor assignat per lo senyor Rey sobre porgar lo gra vendable en la dita ciutat e sobre lo pes ordenat del gra qui·s molrà en la dita ciutat e tèrmens d'aquella, ordenaren los consellers e prohòmens de la ciutat que tot mercader e altra persona stranya e privada de qualque stament o condició sia que vendrà o farà vendre forment, ordi o altres blats dins la dita ciutat e tèrmens d'aquella, haia e sia tengut aquell forment, ordi e altres blats porgar e denegar, axí que porgats e denegats se venen es haien a vendre, lo qual porgament se face en la plaça del Blat e el porxo de la mar, on los dits ^(fol. 9 r.) forment e blats se venen axí que·l comprador haie lo dit forment, ordi e altre blat net de tota brosa. E qui lo contrari farà pagarà per ban cascuna vegada XX solidos.

Item que negun mesurer no gos mesurar ne liurar forment, ordi, ne alguns blats qui·s venen en la dita ciutat e tèrmens tro que sia porgat e denegat sots lo ban damunt dit.

Item ordonaren que tot hom e tota fembra qui haia acostumat de logar-se a porgar ne denegar los dits blats en la dita ciutat haien a ésser tots dies que la quartera se tendrà ne mesurara dues ores lo dia a la plaça del Blat e al portxo de la mar a ora de tercia e a ora de vespres que·s costuma tenir la dita quartera e sien tenguts de porgar los dits forment, ordi e altres blats que·y vendran, sots ban de pagar per cascuna vegada qui contra farà V solidos.

Item que totes les purgadies que tenran del purgar del forment se haien a metre realment e de fer en un sach per tal forma que les dites purgadies o partida d'aquelles no puxen tenir sobre los payols del forment qui son a plases. E qui contra farà pagarà per ban cascuna vegada V solidos.

Item que per porgar los dits forment, ordi e alguns blats haien aquells qui·ls porgaran per sos treballs malla per quartera e que més non pusque pendre, sots ban de pagar per cascuna vegada que farien lo contrari V solidos.

Item ordonaren que·l dit porgar e denajar haie a pagar lo dit venedor.

Item ordonaren que tot hom e tota fembra qui·ls dits forment, ordi e altres blats porgarà haia a tenir dos garbells semblants que·l cridador los aporte els II, ara ço és I que·s clar per porgar pedres e altres semblants coses e l'altre qui es spés per porgar altra broça. Et qui serà robat qui no tinga los dits dos garbells pach per ban cascuna vegada V solidos.

Item que tot hom e tota fembra qui los dits blats porgarà haia a portar a casa del dit official a fer senyallar los dits dos garbells ab senyal del dit Ffrancesch de Gualbes, official damunt dit, d'ací a la festa de Nadal primerament.

Item que les dites persones que los dits blats porgaran tinent los dits dos garbells / (fol. 9 v.) haien sots lo dit ban a fer lo dit porgament be e lealment a profit d'aquells qui lo dit blat compraran.

Item que tot revenedor e tota persona qui vendrà a menut ordi o avena e altres blats per a civada haie a tenir la dita civada bella e garbellada sots lo dit ban.

Revenen-se et cetera.

Ara hoiats per manament del dit honrat en Ffrancesch de Gualbes, official damunt dit ordenaren los dits consellers e prohòmens que tot traginer o misatger³ d'aquel⁴ qui ab bestia o en altra manera aportarà o portar farà forment, ordi o altre blat als molins axí reals com forastés com a altres molins per molre haien anar e passar primerament per la dita casa ordenada al dit pes davant lo monestir de Sent Agostí. E aqui fer pesar lo dit blat per les persones qui alí són eletes per la dita rahó per los dits consellers. E axí matex com tornaran lo dit blat en farina dels dits molins haien a tornar e a passar per la dita casa e aqui fer pesar per les dites persones la dita farina que del dit gra serà stada feta, sots ban de⁵ V solidos, al dit traginer o missatger seu e de⁶ II solidos a l'altra persona qualsevol que sia pagadors per cascuna vegada que contra faran.

Item que negun traginer, muner o missatgé d'aquell no gos traure lo sach de la farina de la dita Casa del Pes en tro que la esmena de la falta sia mesa realment en lo dit sach, sots ban de V solidos.

Item ordonaren que en negun casal dels dits molins axí reals com altres no puxa haver ni algu no gos tenir algun pes de romana de calastó ni altre ni s'i gos pesar algun sach de blat ni de farina com bastant hi és lo dit pes assignat en la dita casa davant Sent Agostí. E qui lo contrari farà pagarà per ban cascuna vegada L solidos e perdrà lo dit pes.

Item ordonaren que tot mulner haie a donar lo gra que molrà a aquell pes que l dit gra serà pesat en la dita casa tota frau remoguda e cessant. E semblantment sia entés en lo traginer o misatgé d'aquell que lo dit gra aportarà a lo dit molí⁷. / (fol. 10 r.) E si lo contrari faran que haia a fer esmena de la farina que n falrà.

Item ordonaren que tot mulner o traginer o missatgers lurs o altra persona qui en la dita farina com molta serà meesclaran⁸ alcuna casa qualsevol que sia pach per ban per cascuna vegada qui açó farà XX solidos. E noresmenys haien a fer esmena de la dita farina que del sach hauran treta a conexença del dit official.

Item que tot mulner o altre persona qui molrà gra als dits molins haie a fer la dita moltura bé e lealment a profit d'aquell de qui serà la dita farina com serà molta⁹. E qui contra farà qu n'haja a fer esmena a conexença del dit official.

Item ordonaren que com en la dita Casa del dit Pes sien elets certes persones per pesar lo dit gra que les dites persones o almenys una d'aquelles haien continuament stat en la dita casa lo dia que lo dit pes lavorarà e que pesen tot lo gra que als dits molins vendrà e que scriven lo pes que·l¹⁰ dit gra pesarà, nomenant en la scriptura la persona de qui lo dit gra serà e lo nom del traginer o del missatger o d'altra persona qui lo dit gra portarà. E encara scrive lo moli on lo dit gra irà molre. E encara scrive la condició del gra que vist serà. E com lo dit gra serà molt tornen pesar la farina que del dit gra sera exida, qui deurà pesar al menys aytant com lo dit gra pesave, salvant una lliura per quartera sin falta, la qual lliura es stada acostumada de donar per polvoratge. E haien semblantment scriure lo pes que la dita farina pesarà per ço que·s puxe regonèxer si lo pes de la farina responderà al pes del dit gra.

Item ordonaren que les dites persones a açó eletes per star en la dita casa, com lo dit gra hauran pesat, liguen lo sach on lo dit gra serà, en la qual ligadura possen lo segell que a ells es stat donat. E axí sagellat lo traginer o missatgé o altra persona qui l'haurà portat port lo dit sach al molí hon lo volrà portar e com serà al dit molí lo mulner abans que·l molgue ne toch en lo dit sach reconegue si en lo dit sagell haurà res mudat e com lo dit blat serà molt lo dit mulner lich lo dit sach e en la dita ligadura pos lo sagell qui a ell serà estat donat e lo dit traginer o missatgé o altra persona torn lo dit sach axí sagellat a la dita Casa del Pes. E aquí lo dit pesador reconegue lo sagell del dit mulner e reconegue si la farina responderà al pes del dit gra.

Dijous a XIII dies de jener en l'any M CCC LXX VIII ffou declarat per consellers e prohòmens de la ciutat per lo creixement qui es stat fet de la quartera que axí com és contegut en lo capítol de les faltes que fos dada una lliura per polvoratge de quescuna quartera que sie entés una lliura per quintar.

/(fol 10 v.) Item ordonaren que si feta la dita regonexença los dits pessadors trobaran menys pes en la dita farina o y trobaran alcuna mescla o falsia que en continent sia feta esmena de la dita farina per lo dit Francesch de Gualbes, official damunt dit.

Item ordonaren que negun traginer o missatgé lur o encara mulner qui tir blat als dits molins no gos descarregar lo gra que aportarà en negun loch o casa sua o d'altra anant ne vinent sinó a la dita Casa del Pes per pesar e al molí on irà per molra, sots ban de XX solidos quescuna vegada que contra farà.

Item ordonaren que tot traginer e altra persona qui haia acostumat de tirar e qui tir forment e altres blats als dits molins, axí reyals com forasters, haien a levar lo forment e altres blats de flaquers e de parroquians o de qualsevol altres persones, axí com han acostumat e encara tota vegada que requests ne seràn e portar aquells a la

dita casa per pesar axí com dit és e als dits molins per molre, sots ban de L solidos per cascuna vegada qui contra faran.

Item ordonaren que tot mulner axí dels molins reials com d'altres haien a molre tot forment e altres blats los quals forment e blats traginers e missatges llurs o altres qualsevol persones portaran als dits molins, sots ban de L solidos.

Item ordonaren que tota persona qui molrà o molre farà miya quartera de forment o d'altre gra o menys de miya que no sie tengut d'anar al pes, emperò que en l dia non pusque molre més de la dita miya. E açó haie loch en los dits traginers e mulners que la pusquen tragar e molre sens pesar.

¹ segueix Fecis ratllat ² segueix feciss ratllat ³ segueix altre persona qualsevol sia ratllat ⁴ d'aquel interliniat ⁵ segueix XV ratllat ⁶ segueix V ratllat ⁷ sots ban de pagar per quescuna vegada la valor de la farina que y falrà interliniat. ⁸ segueix reemoltes o altra farina ratllat ⁹ segueix sots ban de 15 solidos per cascuna vegada que contra farà ratllat ¹⁰ s ratllat

Document 42

1377 abril 13. Barcelona.

Els consellers promulguen una nova ordinació contra aquells flequers i fornars que no deixin coure suficientment el pa que comercialitzen.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-4 (1372-1378), fol. 95 v.-96 r.

Die mercurii, ·XIII· aprilis anno a Nativitate Domini ·MCCC·LXXVII·.

Ara hoiats per manament del mostaçaff, ordonaren los consellers et pròmens de la ciutat que com segons los bans de la ciutat, tot flaquer et flaquera sie tengut o tenguda de pastar pa bo et vell et vuy de fet los dits flaquers e flaqueres facen coure fort poch lo pa que venen, axí que quaix tot cru lo venen, de que s seguexen ·II· dans a la cosa pública: la ·I· com lo dit pa per ço pesa més; l'altre com és dan de les gents menjar pa cruu e encara molt pa que per ço se consuma, que tot flaquer e flaquera haie / ^(fol. 96 r.) a fer coure lo dit pa bé e complidament e que los fornars haien a coure lo dit pa axí com cohen los altres pans dels perroquians de la ciutat, sots ban que lo dit flaquer et flaquera per dar lo dit pa que en son poder cruu serà trobat e noresmenys pach per quescuna vegada ·XX· solidos. E lo forner que cuyt lo haurà pach per quescuna vegada ·XX· sous.

Retenent-se emperò *et cetera*.

Document 43

1380 març 29. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós ordena que s'autoritzi la sortida de gra de la ciutat de Tortosa als mercaders que vulguin transportar gra vers la ciutat de Barcelona, atesa la carestia que experimenta la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. LLetres reials originals, IX, serie A, 91.

En Pere, per la gràcia de Deu rey d'Aragó, de València de Mallorca et de [...] ¹ de Rossello e de Cerdanya als feels nostre lo batle [...] ² de la ciutat de Tortosa [...] ³ per clamors dels consellers e prohòmens de la ciutat de Barchinona, havem entés que diverses mercaders de la dita ciutat qui han forment e altre blat en la dita ciutat de Tortosa, volen trer e o fer trer lon forment e altre blat de la ciutat aquella per portarlo ací a aquesta ciutat de Barchinona on n'a fretura, e vosaltres no volets lexar exir lo dit gra de la dita ciutat de Tortosa, ans vedats als dits mercaders que no-l ne traguen en gran dampnatge de la dita ciutat de Barchinona, qui és fort freturosa de forment e altre gra, axí com dit és, perquè han splicat a nos los dits consellers e prohòmens que sobre açò los deguessen degudament provehir, on nos la dita suplicació benignament reeluda, dehim-vos e us manam expressament sots pena de M morabatins d'or applidacors als nostre cofres e de vostres bens havedors, si contra açò fets que a tots los mercaders de la dita ciutat de Barchinona e altres encara qui hauen ara o per avant hauran forment o altre gra en la dita ciutat de Tortosa e aquell ne volran trer e aportar a aquesta ciutat de Barchinona, aquell ne lexets tre sens tot contrast e embarch, pus emperò covinentment asseguren en poder de vosaltres o d'aquell de vosaltres a quí açòs pertantgue que-l dit forment o altre gra que-n trauran aportaran en la dita ciutat de Barchinona, certificants-vos que si contar açò fets ço que creem desplaurans fort e haurem-hi a provehir per altre manera, car con nos et nostra cort estants present en la ciutat de Barchinona sia maior freqüència e multitus de gents en aquells necessari es que en totes maneres sia de vituaylles provehit a la ciutat on nos som presents. Dada en Barchinona, a XXIX dies de març en l'any de la Nativitat de nostre senyor M CCC LXXX, rex Petrus.

¹ Document trencat ² Document trencat ³ Document trencat

Document 44

1380 setembre 1. Barcelona

Els consellers de la ciutat estableixen que, un cop el gra hagi esta pesat pels pesadors de la Casa del Pes, sigui portat al moli i que després d'haver estat pesat per segona vegada, no resti més de dos dies a l'esmentada casa.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 15 v.-16 r.

Die sabbati, prima die septembris, anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° supra dicto, Dominicus Massasal, preco publicus et iuratus Barchinona retulit se¹ seguente preconitzacionem de mandato venerabilis Galcerandi Carbonis infrascripti preconitzasse per loca assueta Barchinone cum sono tube per eum primum emisso.

Ara oiats que us mana l'onrat en Galceran Carbó, official exequdor assignat per lo senyor Rey sobre porgar los blats qui en la ciutat de Barchinona se venen e sobre tots los mulners e traginers de molins de la dita ciutat e dels tèrmens d'aquella, axí reyalis com foresters, ordonaren los consellers e prohòmens de la dita ciutat, que com los dits mulners e traginers porten blat e farina a la Casa del Pes per pesar e aquí jaquisquent- lo tant de temps que per gran colpa lur prenga gran dampntage. Per ço lo dit veedor mana a tots los damunt dits que en continent qui haia portar lo dit forment o farina en la dita casa aquell deian pesar e pesat e regonegut tantost si forment es deien portar al molí. E si sera farina /^(fol. 16 r.) portar a aquell de qui es la dita farina, sots ban de X solidos per cascuna vegada que contra faran. E que dins dos dies primers vinents tots los dits mulners e traginers deian e sien tenguts portar tot aquell forment qui ara és en la dita casa a lurs molins. E encara la farina qui li és tornat a aquells de qui és, sots lo dit ban.

¹ segueix [per] ratllat

Document 45

1383. Barcelona.

El Consell de Cent autoritza prendre les despeses i l'armament de galeres necessari per garantir el proveïment de gra.

AHCB. Fons municipal. Rúbriques de deliberacions, 2, fol. 162.

Per lo Consell de Cent fonc donada potestat que los consellers poguessen fer qualsevol despeses e armar galeas per haver gra e altres vitualles, per provisió de la ciutat. MCCCLXXXIII.

Document 46

1383. Barcelona.

Els consellers autoritzen la venda de gra en el territori, per tal d'exhaurir un stock de gra procedent de Sicília emmagatzemat a la ciutat de Barcelona.

AHCB. Fons municipal. Rubriques de deliberacions, 2, fol. 162.

Ítem, per lo concell de C fonch deliberat que cert forment portat de Sicília fos staiat perquè no-s gastà en la plaça e que d'aquell pogués ésser tret per los poblesn elo territori, pagant lo dret de treta imposat e que la ordinacio de les mantellets for revocada per feffencar ab lents e ab ballestes si inimich volien dampnejar. E que los flaquers poguesen pastar sen fer mescla de dues farines. MCCCLXXXIII.

Document 47

1383 desembre 19. Barcelona

Els consellers promulguen dues noves ordinacions relatives a la Casa del Pes, sobre l'obligació de comprovar tota la farina que es molgui a la ciutat i d'obtenir l'albarà corresponent, abans de retornar-la al seu propietari i pagar els costos de la mòlta.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 29 v.

Die lune, XVIII die januarii, anno a Nativitate Domini M° LXXX° III°.

Ara oiats, per manament del honrat en Pere de Tiges, execudor de la Casa del Pes del blat e de la farina, ordonaren los consellers e prohòmens de la dita ciutat que negun mulner, ni traginer ne altra persona no gos traure de la dita casa la farina que molta haurà tro que sia reconeguda e pesada. E encara tro que lo sach en que la dita farina serà sia clos e sagellat e haia haut albarà d'aquells qui són elets en la dita casa per los consellers a fer açó, lo qual albarà ensemps ab la dita farina haia a portar via dreita a la casa d'aquell de qui és la dita farina e donar al senyor de la dita farina o misatge seu lo dit albarà, sots ban de XX solidos per cascuna vegada.

Item que negun hom ni neguna persona qui farà molre dels dits blats no deia ni sia tengut pagar los mulners o traginers qui li tornarà la dita farina los diners de la multura, si donch lo dit mulner o traginer no li porta albarà dels pesadors de la dita farina. E lavors se deia aturar en diners tot ço que contendrà en lo dit albarà fallir de la dita farina, ço és a rahó de dos diners per libra de farina de forment e per libra de mestayll tres malles e de ordi l diner .

Retenesen emperò los consellers et cetera.

Document 48

1385. Barcelona.

Els consellers de Barcelona, per tal d'afavorir l'arribada de grans a Barcelona, esipulen pagar una quantitat als mercaders per cada quartera de blat descarregada en la ciutat en concepte d'avantatge, i s'especifica que presentarà variacions segons la procedència i el mes d'arribada dels grans.

AHCB. Fons municipal. 1E. Administració municipal del pa i el blat, XXIX, vol. 2, doc 7.

Els honrats consellers de la ciutat de Barchinona, havents de les coses desús statutes plen poder del Consell de Cent jurats de la dita ciutat, per tenir aquella habundosa de forments, deliberaren e ordenaren que d'açí a la festa lo mes de jane, Nadal, primer vinent, a cascú qui portarà per mar en qualsevol navilis forments a la dita ciutat de les ylles de Cerdanya, Sicílica e del coll de Venetia o del regne de Castella sien donats, per ajuda o aventatge de cascuna cortera de forment, dos sous barchinonensis en continent que l'hagi descarregat e venut en la dita playa de les monedes comunes de la dita ciutat. E passat lo dit mes de ganer, la dita festa de Nadal, a tot hom qui aportarà dels dits forments per mar a la dita ciutat fins per tot lo mes d'abril après següent, sien donats per ajuda o aventatge dels dits forment, d e les dites monedes comunes XVIII diners barchinonensis per cascuna cortera.

Ítem, deliberaren e ordenaren que a tothom qui per mar aportarà a la dita ciuta forments de França o de Proença sien donats de les dites monedes comunes, per ajuda o aventatge dels sus dits forments, XV diners barchinonensis per cascuna cortera si los dits forments aportaren d'ací a la festa de Nadal primer vinent. E si passada la dita festa, per tot lo mes d'abril après següent, los aportarà, sien lus donats XII diners per cascuna cortera, après que hage descarregat e venut lo dit forment.

Document 49

1385 febrer 15. Girona.

El rei Pere el Cerimoniós condemna els embargaments fets per la ciutat de Barcelona, contra les disposicions reials prèviament establertes, en un context de carestía.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. LLetres reials originals, IX, sèrie B, 26

En Pere, a la gràcia de Deu rey D' Aragó, de València, de Mallorques, de Cerdenya e de Còrcega e comte de Barchinona, de Rosselló e de Cerdanya, als amats e feels nostres los veguers de Barchinona e batle general de Catalunya e los consellers e pròmens de la dita ciutat, salut et dilecció. Se sabés com nos havíem ordenat e provehit que tot forment o altres blats qui vinguessen aquí se passen per mig ,axí que la una meytat romangués aquí e l'altra meytat vingues a Sent Ffeliu de Guixols, per provisió nostra e de nostres domesachs e servidors e de les gents d'armes que tenim, la qual provisió nos cove haber necessàriament d'altres partides per la via de Sent Feliu, e açò per la gran fretura e carestia importabla que de blats hi és. Sabets encara que après veens que el dit gra per la manera dessús dita nos pogrà bonament partir per les rahons que vosaltres sobre açò nos havets fets saber e vostres letres provehim, que de totes fustes carregades de gra e d'altres vitualles qui venguessen en aquesta ciutat descarragassen aquí una e Sent Feliu altra, axí que en aquesta manera la qual vosaltres mateix en les does vostres letre cobris e davets per bona, se provehis a la necessitat vostra de les domes companyes e a la vostra e d'aquexa ciutat . E per conseguint vos manam ab letres nostres sots certes e grans penes que axiu complissets. E sehons que habem sabut novellament per clamor de diverses persones e en altre manera vosaltres venens expressament contre nostres manaments e econorrents los psnes sobre açò posadesm que no havets servades ne servats la nostra ordinació e provisió dessús dita, andes de fet havets retengudes e fetes descarregar totes les fustes que despuys hi són vengudes carregadea de gra e d'altres vitualles E ço que pijor és, no contents d'açò havets ara feta prendre en les mars de Castell de Fels e aquí descarregar la barca d'en Boneto de Tortosa carregada de forment e altres blats d'alguns mercaders de Gerona, qui aquells faien venir de Tortosa a Sent Feliu, a ops de provisió nostra e de les dites nostres companyes, de les quals coses sots rahonablement dignes de gran reprehisió, ço sien expressament contre nostre ordinació e provisió dessús dita e tornen en oppressió quaix importabla d'aquesta ciutat e de les dites companyes, les quals sabets que és sobiranament necessair sien sufficientment provehides de viandes de guiaa que per defalliment d'aquelles no hagen desemparar nostre servey e de la cosa puca de nostres regnes e terres, com se'n seguissen deshonor e damnatge irreprable perque reprements vos en fortiment volem ens manera de certa sciencia e espresament sots pena de deu milia morabatins d'or e incorriment de nostra ira e indignacio, que l dit gra pres en la dita barca o alments la vallor d'aquell segons que val ara en Gerona on dema venir resituescats e pagues en continent . E vosaltres dits veguer e batle façats restituir ab acabament an Arnau Ramada e an Arnau Riba, mercaders de Gerona, dels qual sera o a qui ells volran tota excepció dilació e escusació remoguda. E que d'aquí avant sots les penes ia posades o encara sots lo deite de la fe e nalea de quens sots tenguts servets e vosaltres dits oficials façats fermament servir la nostra ordinacio e provisió dssús dita guardan-vos més avant que fustes algunes que veneguen descarregar al dit loc d Sent Feliu no prengats ne embarguets ne permetats embargar en alguna manera , ans les lexats alli venir e descarregar cessant tota contradicció. En altra manera haiats per ferm que us punirem greument e que ultra açò tot torb e sinistro que per deffalliment de vitualles se seguessen ço que deus no vulla a nos e a les complanyes seria imputat a nosaltres e a vostres vens. Dada en Gerona, a XV dies de ffebrer en l'any de la nativitat de nostre senyor M CCC LXXXV Rex Petrus.

Document 50

1385 novembre 2. Barcelona.

Reclamació dels compradors de la imposició de la quartera davant la resistència d'uns propietaris genovesos a fer el pagament de les imposicions.

AHCB. Fons municipal. 1E. Administració municipal del pa i el blat, XXIX, caixa 2, doc 13.

Remembransa sia als honrats elets o assignats per los molt honrats consellers de Barchinona, en la demanda la qual los compredors dels drets qui són sobre les quarteres de la dita ciutat fan als dits honrats consellers, ço és de II de noembre de M CCCLXXXV fins a II de noembre del any M CCC LXXX sis, per les rahons següents.

Primerament demanan los dits cullidors als dits consellers que com la dita ciutat venés en lo dit any IIII M quarteres de forment per les quals són degudes als dits cullidors al die present per los dits consellers IIII M quarteres, qui fan DC LXVII quartans qui a rahó de XVII cops per quartera valen LVIII quarteres e mige e V cops qui a rahó de XXVI sous per quartera que valia en lo dit any: LXXVI libras VIII solidos III denarios

Ítem, demanan los dits cullidors que com alscons janovesos en lo dit any vanessen o fessen vendra certa quantitat de gra qui són VI M XXXVII quarteres e mige, los quals devien pagar als dits cullidors lo dret de II diners per quartera, segons tenor del alberà dels honrats olim consellers liurat als compredors de la imposició de la farina e aquell no hagen volgut pagar, ans aquell de fet hagen recusat de no pagar als dits culidors lo dit dret de II diners per la qual rahó los dits compradors fessen emparar en Garau Pujalt, formanter de Barchinona, tots diners que tingués dels dits janovesos en la qual cose los dits compradors són fort dampnificats, per ço com lo dret de la capsa qui és I terç dela vàlua e la imposició¹ no valecheen lo dit temps, ço que valer devia per vigor de la qual empara los honrats cònsols de la mar feren manament an Garau Pujalt en poder del qual foren deposats los diners del dret del forment a XIII de juny del any LXXX sis que no contrastant la dita empara lo dit gerau liuràs los dits diners als dit janovesos: LIII libras VIII solidos VII denarios.

Ítem, demanan los dits cullidors als dits honrats consellers que com per en Berthomeu Bou en nom de la dita ciutat en lo dit fossen stades venudes IIII M quarteres de forment, qui a raó de II diners per quartera sien degudes als dits compredors de la dita imposició: XXXIII libras VI solidos VIII denarios.

¹ segueix no valech, ratllat

Document 51

1386. Barcelona.

Els consellers ordena el pagament de les despeses realitzades en la revisió dels camins que transcorren pel comtat de Prades, per tal d'evitar la ciutat de Tortosa.

AHCB. Fons municipal. Rúbriques de deliberacions, 1, fol. 103.

Font delliberat per lo concell de C que les messions de regonèxer los camins del comdat de Prades per venir lo gra d'Urgell en aquesta ciutat fossen pagades porque era util a la ciutat que lo gra ne passàs per Tortosa porque·l se aturaven com ne volien. MCCCCLXXXVI.

Document 52

1387 gener 21. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta a Pere de Casanova i Berenguer Font, mercaders de Barcelona, per anunciar-los la substitució de tots dos per Berenguer de Casanova, mercader de Barcelona, en l'execució de les ordres dels consellers a la illa de Sícilia, referides a l'obtenció de cereals i altres afers.

AHCB: Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Lletres Closes, VI-2, fol. 58 v.

Los consellers de la ciutat de Barchinona, als honrats en Pere de Casanova e en Berenger Font, mercaders e ciutadans de Barchinona, salut e honor. Com nos per bé e experdició d'ells negocis e affers de la dita ciutat haiam ordonat e constituhit en Berenguer Verdager, mercader de la dita ciutat, a procurar negociajar en lo regna de Sícilia certs actes e affers en nom e per part de la dita ciutat. E per sta rahó lo dit Berenguer vaia de present en lo dit regna per metra en axequció los dits affers, per ço ab la present a vos a cascun de vos deyhim e expressament requerim que totes quantitats de diners, forment, mercaderies e robes que tingars o sien envers vos de la dita ciutat, donets e liurets de present al dit Berenguer Verdager, reebent aquell e aquelles en nom nostre e de la dita ciutat en continent com per ell o per part sua raquests na serets com lo dit Berenguer vos farà axí com a procurador d'en Berthomeu Bou àpocha de ço que li liurarets. E en açò no donets dilació alguna, certificant-vos hi ho fets que tots dans, interès o laqui que se'n seguessen als dits affers serien a vosaltres imputats provehit que faça la dita deliurança vos hem comgats ab lo primer vexell que d'aça venga, car la dita ciutat no us respondria pus avant en vostre salari. Scrita en Barchinona, a XXX dies de mag en l'any de la Nativitat de nostre Senyor M CCC LXXX set.

Document 53

1387 agost 20. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta on reclamen respecte un privilegi pel qual aquelles persones que transportin aliments a la ciutat de Barcelona no podran ser desprovistos dels seus carregaments per qualsevol altra autoritat municipal, nobiliària o reial.

AHCB: Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Lletres Closes, VI-2, fol. 62 r.-v.

Als molts honrats tots e sengles vegers, batles, procuradors e altres qualssevol oficials, axí del senyor Rey com de qualsevol prelats, ríchs hòmens, barons e cavallers dins la senyoria del dit senyor constituïts o a lur lochinent, als quals les presents prevendran los consellers de la ciutat de Barchinona, salut e honor. Com lo molt alt senyor rey en Pere, de bona memòria, ab carta sua ab son segell pendent segellada, dade en loch de Gandesa VIII kalendas junni anno a Nativitate Domini M^o CCC. XXX° septimo, haia girat e assegurat totes e sengles persones de qualque ley o condició sien portants o qui portaran per mar o per terra vitualles a la ciutat de Barchinona, axí peralcones marches indites o indeidores o per qualsevol deutes propois o estranyes o delictes o per altre rahó, no pusquen ésser marchats perayorats o emperats ans pusquen franchament o segura venir a la dita ciutat ab les vitualles dessús dites per mar e per terra ab naus e altres qualssevol vexells e aquelles vitualles allí descarragar e vendre e lo preu de les dites vitualles e los dits vexells de la terra e mar del dit senyor, traure sens tot e qualsevol embargament segons que en la dita carta o privilegi del dit senyor pus largament és contengut. E en Nicolau Orabó, factor d'en Parilbadros e d'en Bernat Bertran, mercaders de Narbona, haie assegurats sots certapena ab carta pública reebuda per n'Andreu Figera, scrivà del consell de la dita ciutat de portar per mar en la dita ciutat de Barchinona de les parts de Ffrança tres mille quarteres de forment dins cert terma ab aquells vaxell o vaxells que li parrà mills faedor, per ço, certificants-vos de les dites coses de vos e de cascun de vos de part del senyor Rey expressament requerim e de la nostra afectuosament pregam que al dit Nicholau Orabo ne forment o altres vitualles, ne vexell o vexells que aquells porten no marquets penyores o emperets ne embargament o descrich algun donets o façats ne prometats que per altres lus sia fet per raó de marcha o de marches indites /^(fol. 62 v.) o indeidores o per qualsevol detes propis o stranyes o delictes ne per altre qualssevol rahó segons que per lo dit senyor és estat manat e atorgat a la dita ciutat en lo privilegi dessús dit. Scrita en Barchinona, a XX dies d'agost en l'any de la Nativitat de nostre senyor M·CCC·LXXX·set.

Document 54

1388 desembre 16. Barcelona.

Els conseller promulguen unes ordinacions sobre alguns aspectes de la mòlta i la venda del gra.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 48 v.-49 r.

Ara hoiats per manament del honrat n'Anthoni Bussot, exequdor de la Casa del Pes de la farina e del garbell ab lo qual se garbellen los blats qui-s venen en la ciutat e encare administrador dels molins reials d'aquelle, aquest any deputat e alet per los honrats consellers de la dita ciutat, ordonaren los consellers e prohòmens de la dita ciutat per esquivar e foregitar tot frau, que tot mulner traginer o missatgé llur qui portarà o portar farà forment o altre gra als molins, axí reials, com foresters com a altres molins, haie a dar lo nom propi e lo cognom e l'offici o dir d'aquell de qui sserà lo dit gra, sots ban de L solidos.

(fol 49 r.) Item que ls dits muliners, traginers e missatges llur haien a fer sacrament de dir veritat tota vegada que n sia request en poder del dit honrat Anthoni Bussot, sots ban de L solidos.

Item que neguna persona de qualque stament o condició sia qui vena gra no gos tenir en l payol sinó de l natura de gra ni fer-hi negun¹ miga de stora ni d'altre cosa, ni axí matex hi gos tenir estores velles ni podrides, sots ban de XX solidos.

Dels quals bans haura la quarta part l'acusador e l'altre quarta part lo dit execudor e administrador e les romanents dues parts seran dels obres dels murs e valls de la dita ciutat.

Retenen-se emperò los dits consellers et cetera

¹ segueix hi negun repetit.

Document 55

1390. Barcelona.

Nota on figuren els preus de venda del blat en el mercat durant els mesos de gener, febrer, març i abril de l'any 1390.

AHCB. Fons municipal. 1E. Administració municipal del pa i el blat, XXIX, caixa 1

De l'any M CCC noranta.

Val la cortera de forment a la mesura, vege lo mes de janer del dit any: XIII sous IX sous = XXVII solidos VI.

Val la cortera de forment a la mesura, vege lo mes de febrer del dit any: XIII sous IX = XXVII solidos VI

Val la cortera de forment a la mesura, vege lo mes de març del dit any: XIII sous VIII = XXVII solidos IIII

Val la cortera de forment a la mesura, vege lo mes de abril r del dit any: XII sous IX = XXV solidos VI

Document 56

1390 . Barcelona.

Els consellers ordenen al clavari un pagament per les tasques realitzades en la compra d'una partiga de gra al territori d'Aragó, durant un període de carestía.

AHCB. Fons municipal. 1E. Administració municipal del pa i el blat, XXIX, caixa 1

Al honrat en Pere Badia, de part dels consellers etc., con en Joan Grau, en Pere Sa Illa macips del hornats en Barthomeu Bou, dins l'any de nostre conçelleria hajen portats vers les parts de Tortosa per terra entre diverses vegades XXII mil florins d'or d'Aragó, los quals, de licència e voler nostra, vós dit en Pere Sa Badia lus liuràs, portant aquells, en la ciutat de Tortosa, a l'honrat en Nicholau Barbarà, ciutadà d'aquella ciutat, per ço que d'aquelles compràs e fes comprar gra vers les dites parts e d'Aragó ops de la dita ciutat per tal que aquella $[\pm 8]$ ¹ la missericòrdia de Deu fos preserervada dins lo dit any de carestia de gra. E per la dita raó los dits Johan Gerau e Petro Sa Illa, anant per lur camí, se sie meses e posats a risch de perdra lurs personas. E nosaltres, ab consell de pròmens, en sguard de totes les dites coses e dels afanys e treballs que ls demunts dits han hauts e sostenguts per la raó demunt dita, haiam a aquells tatxades XI lliures barchinonenses, per ço volem que les dites XI lliures al dit Johan Gerau e Pere Sa Illa per nosaltres ab consell de pròmens tatxades per les rahons demunt dites segons dit és donets e paguets al dit en Berthomeu Bou en nom e per part d'aquells, manants als racionals de la dita ciutat que vos restituent lo present ab àpocha prenen aquelles en compte en lo retinent del compte per vos a ells donador per la raó demunt dita. Scrit.

¹ segueix fragment esborrat.

Document 57

1390 abril 23. Barcelona.

Els consellers actualitzen un ampli conjunt d'ordenacions sobre diferents aspectes de la circul·lació, el comerç i la transformació dels cereals a la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordenacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 66 r.-72 r.

Die sabbati, XXIII° die aprilis, anno LXXXX° per Ffranciscus Vendrell.

I. Ara hoiats per manament de l'honrat en Galceran Ros, exequdor assignat per lo senyor Rey l'any present sobre lo porgar del gra vendable en la dita ciutat e sobre lo pes ordonat del gra qui·s molrà en la dita ciutat e tèrmens d'aquella, que tot ell sia estat novellament ordonat en administrador, exequdor e conaxedor de les places e coses devall contengudes e totes altres tochant bona ordinació de la dita ciutat, qui d'açó han licència e plen poder del senyor Rey per privilegi e concessió a la dita ciutat ara atorgats ab carta sua. E los dits consellers e prohòmens, per vigor¹ del dit privilegi e concessió, haien fetes de present sobre les dites places les ordinacions devall contengudes, foragitant e remoyent del tot d'aquelles e d'altres per ells sobre les dites places e cascuna d'aquelles fetes e faedores per l'honrat Batle de Barchinona², aplicant aquelles al dit offici del dit³ administrador. Per ço, lo dit administrador e exequdor, notifica a tothom generalment totes les dites e devall scrites ordinacions per ço que d'aquelles no puxen ignorància allegar les quals ordinacions e bans son de la tenor següent primerament ordonaren los consellers e pro[hò]mens de la dita ciutat que alguna persona de qualque condició o stament sia qui aport forment ne altre blat no gos aquell embotigar, ne fer embotigar, ne metre, ne fer metre dins lo portxo de la mar sinó en la plaça de fora per los peyols sens licència del dit admininistrador⁴, sots ban de perdre lo forment e de pagar X lliures. E que·l dit exequdor e administrador age e puge asichnar e donar los payols als mercader e venados de forment axí com d'ell serà vist faador.

/(fol. 66 v.) II. Item que algun bastaix, exavager e altre qualsevol persona no gos jugar a algun joch de daus, ni a palet, ni en algun altre joch en lo portxes del forment de la mar ni en les places qui devant aquell son, sots ban de X solidos.

III. Item que alguna persona de qualque condició o stament sia no⁵ gos fermar ni fer fermar algunes bèsties en les rexes de la taula del acordar de la ciutat, ni en les⁶ estepes d'aquella on stan lo pavons⁷, ne en les fites de la dita plaça, sots ban de XX solidos per cascuna vegada que contra faran.

IV. Item que tot hom que hi tengua assens o altre bístia⁸ en les plaçes on tenen lo forment e altres blats per a loguar, aturar los dits blats, los agen a metre e tenir bos, sots ban de II solidos.

V. Item que com los obrers de la dita ciutat, a bon estament d'aquella, per dar plaça e loch covinent als mercaders prohençals e a altres mercaders estangers qui aporten gra en la dita ciutat haien fet exercir e apparellar la plaça qui és en la ribera de la mar devant los stopers prop la Pescateria Nova, la qual plaça estava envolumada e enpatxada de fusta e d'altres⁹ coses e haver fetes posar fites per departir lo loch on lo dit gra /^(fol 67 r.) starà e del loch on starà la fusta e on staran les revenedores, per ço ordonaren¹⁰ les los dits consellers e prohòmens¹¹ que alun fuster ne altre persona no gos posar fusta ne serrar o fer serrar fora les fites del pan¹² qui dat o assignat¹³ lurs és en lo dit loch. E qui contra farà pagarà per ban cascuna vegada XX solidos.

VI. Item que algun boter ne altre persona no gos posar cubs, botes ni sèrcols dins la dita plaça, ne hi gos lavar cups, ne botes, ne lençar aygues leges, ni altres sutzures, sots ban de XX solidos.

VII. Item que alguna persona de qualque estament o condicio sia no gos ni presumescha vendre ne fer vendre en botiga, ni en algun altres loch forment, ordi, avena ni altres blats ans aquells forment e altres blats demunt dits haie a vendre e a mesurar¹⁴ en les plaçes publiques on es acostumat de vendre e mesurar. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada CC solidos.

VIII. Item¹⁵ que algun no gos leixar anar gallines, ni altre volateria per la plaça del forment de la mar, ço és de la Longe Nova fins al pou d'en Stany /^(fol 67 v.) e açó per tal com guasten, destrovexen e menguen lo forment qui en la dita plaça es posat e stà, de que s segueix gran dampnatge als merinders de qui és, sots ban de V solidos per cascun qui contra farà per cascuna vegada e de perdre la volateria.

VIII. Item que algun venedor de forment ni altre qualsevol persona qui vexa forment ne algun altre linatge de blats no gos tenir ase, ni àsens, ne alguna altre bestia per tirar dels dits blats en la dita ciutat, sots ban de L solidos.

X. Item que negun venedor de forment ni de altres blats qui vena per altre persona dels dits blats en la ribera de la mar de la dita ciutat no gos ni puxa tenir sinó tres payols, ço es un de forment, altre d'avena e altre d' ordi tan solament. Emperò, si era mercader de qui fossen los dits blats, que puxa tenir de cascun gra aytants payols com haurà de /^(fol. 68 r.) necessari e haurà de natura de blats, pus lo gra sia seu propri, el puxe fer vendre a macip o a macips qui siguen ab lo dit mercader a sa soldada e a son pa e a son vi e no en altre manera, sots ban de L solidos.

XI. Item que algun¹⁶ venedor de forment, ordi e d'altres blats qui sia ciutadà o habitador de Barchinona no gos metre, tenir, vendre o fer vendre en alguna manera dins lo portxe lo qual es en la plaça del Blat, forment, ordi ne altres blats, ni encara¹⁷

alguns legums, com per ordinació dels dits consellers e prohòmens lo dit portxe serà assignat als hòmens forasters qui per terra e no per mar portaran los dits blats e legums vendre en la dita ciutat. E qui contra farà pagarà per cascuna vegada XX solidos. E noresmenys lus seran estampats e foragitats tots los blats qui trobats li seran a messió d'aquell de qui seran.

XII. Item que alguna persona de qualsevol stament e condició sia no gos lançar ni fer lançar de nit¹⁸ o de die algunes sutzures ni terra e escombradies en la dita¹⁹ plaça sots ban de XX solidos. E si pagar no·ls porà, starà [...] ²⁰

/(fol. 68 v.) XIII. Item que tot porguador o porgadora qui porgaran ordi, avena o algunes²¹ civades en les places que no gosen²² los dits blats porgar ab algun garbell d'espart²³ sinó ab garbell de cuyr semblant d'aquell que²⁴ porta lo cridador, lo qual trobaran a la casa de la ciutat qui novellament es estat fet per cap patró per porgar los dits blats. E que·l dit garbell ab que porgaran los dits blats haien a fer posar lo²⁵ senyal del²⁶ dit administrador, sots ban de V solidos e si pagar no·ls pot starà pres X dies en lo Castell del Veguer.

XIV. Item que tot hostaler o hostalera, revededor o revededora e altres persones qui acostumen revendra civada, ordi, avena, mill, panís ne altres blats a menut hagen a comprar dels dits blats en²⁷ les plaçes hon és acostumat de comprar gra e no en altre loch, ço és los dits hostalers e hostaleres, revededors e revededores tro en quantitat de dues quarteres e no més avant lo jorn. E que açó no puxen comprar tro que mig dia sia pesat, sots ban de perdre lo dit blat que comprat hauran.

(...)

/(fol. 72 r) XXXIII. Dels quals bans²⁸ pecunaris haurà la terça part lo acusador e l'altre dita part del dit exequdor e l'altre la romanent terça part de les obres dels murs e valls de la dita ciutat.

XXXIV. Retenem-se emperò los dits Consellers e prohomen que si en les dites ordinacions haura algunes coses escuras o dubtoses, que aquelles puxen esmenar, declarar e interpretar aytantes vegades com se volran a llur coneguda.

¹ segueix de la dita ratllat. ² per..Barchinona interliniat. ³ segueix a di ratlla.t ⁴ sens licència del dit administrador interliniat. ⁵ segueix fe ratllat. ⁶ segueix estemes ratllat. ⁷ segueix ne...plaça interliniat. ⁸ seguix que tengua ratllat. ⁹ segueix e d'altres ratllat. ¹⁰ segueix les ratllat. ¹¹ segueix les coses contengudes en los capitols següents. Primerament ratllat ¹² segueix del pan interliniat. ¹³ segueix los es ratllat. ¹⁴ segueix en les...mesura ratllat. ¹⁵ segueix algun hom de qualque ratllat. ¹⁶ segueix e persone ratllat. ¹⁷ segueix algunes ratllat. ¹⁸ segueix ni ratllat. ¹⁹ segueix pl ratllat. ²⁰ full esguinçat. ²¹ segueix ivad ratllat. ²² segueix aqs ratllat. ²³ segueix d'espart interliniat. ²⁴ segueix porm ratllat. ²⁵ posar interliniat. ²⁶ segueix ad ratllat. ²⁷ En interliniat sobre ans ratllat. ²⁸ segueix haurà ratllat.

Document 58

1390 novembre 23. Barcelona.

El clavari ordena diferents pagaments pels treballs realitzats per Pere Sa Badia, administrador del gra de la ciutat de Barcelona, per tal de prevenir situacions de desabastament per a la ciutat de Barcelona.

AHCB. Fons municipal. B.Consell de Cent. IXII-Albarans, vol. 7 (1391), fol. 40 v.-41 r

D'en Barthomeu Bou.

Al honrat en Pere Ça Badia, mercader, ciutadà de la ciutat de Barchinona, administrador del gra, lo qual la dita ciutat fa venir per mar ops de provisio¹, de part dels consellers de la dita ciutat². Com nosaltres ab consell de prohòmens haiam taxades e per vos ab lo present ésser manades dar dels diners qui vers vos só e tenuts de la dita ciutat per la rahó damunt dita al honrat en Barthomeu Bou, mercader, ciutadà de la dita ciutat, viginti septem libras et decem solidos barchinoneses en esguard de moltes e diverses treballs que ha hauts e sostenguts dins lo present any de nostra conselleria, anant, estant e tornant de la dita ciutat tro a la ciutat de Tortosa per haver e procurar gra obs de la dita ciutat de les parts d'Aragó, per ço que la dita ciutat e los habitants en aquella fos e fossen preservats de carestia de gra. E per so encara com lo dit an ha fetes diverses messions e despeses en provehir e dar a menjar e beure del seu propi en son alberch al honrat en Nicholau Barbarà, ciutadà³ de la dita ciutat de Tortosa, lo qual per la dita ciutat de Barchinona comprava gra vers les dites parts⁴ de Tortosa e altres, e aquell per diverses jornades vinent de Tortosa per comprar ab vos de ço que havia reebut ens havia en gra tramés, posava e estava si ters de missatges en casa del dit Barthomeu, lo qual Barthomeu feu tota hora la messió del seu propi⁵ al dit Nicholau e als dits missatgés, per ço volen que dels diners qui en vostre poder són de la dita administració, donets al dit en Barthomeu Bou les dites XXVII lliures X solidos per nos ab los dits prohòmens a ell taxades en e per rahó de les coses damunt dites. E cobrats d'ell lo present ensemps ab àpocha. Scrit en Barchinona, a XXIII de noembre en l'any de la Nativitat de nostre senyor M CCC LXXXX.

¹ segueix fur, ratllat. ² de part...ciutat, interlineat ³ ciutadà interlineat. ⁴ segueix de Tortosa, ratllat.

⁵ del seu propi, ratllat.

Document 59

1390 desembre 12. Barcelona.

El clavari retribueix al frare del monestir de Santa Eulàlia, Bartomeu Roig, pels censos deguts al monestir de l'any 1390.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. XXII. Albarans, 7, fol. 54 r.

Del prior de Santa Eulàlia.

Al honrat en Pere de Ciges, clavari de la ciutat de Barchinona, de part dels consellers de la dita ciutat. Com los honrats consellers de la dita ciutat ensemps ab los advocats e prohòmens d'aquella ciutat haien vists e regoneguts diverses encantaments e concessions dels senyors reys d'Aragó, d'alta memòria, fets e atorgats al monestir de Santa Eulàlia des Camp de Barchinona, sobre algunes vendes, censes e altres drets, los quals lo dit monestir e lo reverent prior d'aquell pretenien haver sobre los molins reys de la dita ciutat e haian trobat clarament que lo dit monestir reeb e reebre deu¹ perpetualment sobre los dits molins e sobre les rendes d'aquell cascun mes dues quarteres de forment a mesura vella de la dita ciutat e XIII solidos IIII diners en diner comptants, los quals molins la dita ciutat ha comprats del senyor Rey ab los càrrechs, censes e delmes que los dits molins fahien e prestaven en temps de la dita venda, entre les quals rendes o càrrechs eren e són les dites² dues quarteres de forment e XIII solidos IIII diners en moneda nombrant³. E sien degudes al dit monestir e a son prior les quantitats deiús scrites, so és XXIII solidos per preu de dues quarteres de forment a mesura veylla de la dita ciutat, per la paga del mes d'agos prop passat, car hauda informació per los levadors o cullidors del dret dels cops del forment que's ven en Barchinona valgués comunment en la dita ciutat en lo dit mes XII solidos la quartera. Ítem, XIII solidos IIII diners per la paga del dit mes d'agost. Ítem, XXV solidos VI diners⁴ per preu de dues quarteres de forment a la dita mesura per la paga del dit mes de setembre après següent. Ítem, XIII solidos IIII diners per la paga del dit mes de setembre. Ítem, XXVIII solidos IIII diners per preu de dues quarteres de forment⁵ a la dita mesura per la paga del mes de vuytubri après següent. Ítem, XIII solidos e IIII diners per la paga del dit mes de vuytubri. . Ítem, XXVIII solidos IIII diners per preu de dues quarteres de forment per la paga del mes de noembr eprop passat. Ítem, XIII solidos IIII diners per la paga del di mes de noembre, les quals quantitats damunt dites munten a summa de CLVIII solidos VI diners barchinonenses, per ço volem que donets e paguets al honrat e religiós ffrare Barthomey Roig, prior del dit monestir, los dits centum quinquaginta novem solidos et sex denarios barchinonenses, los quals a ell e al dit monestir són deguts⁶ per les rahons demunt dites. E cobrants d'ell lo present ensemps ab àpocha. Scrit en Barchinona a XIII dies del mes de deembre en l'any de la nativitat de nostre senyor M CCC noranta.

¹ segueix clarament, ratllat ² ditex interlineat. ³ segueix desús dites, ratllat. ⁴ XXV solidos VI diners interlineat ⁵ segueix per la ratllat. ⁶ segueix segons que, ratllat

Document 60

1391. Barcelona.

Els collidos de la imposició demanen el retorn de cinquanta-quatre lliures, nous sous i set diners que havien estat sustrets a uns mercaders genovesos, atès que havien refusat fer el pagament de la imposició de la farina per una partida desis mil trenta-set quarteres.

AHCB. Fons municipal. 1E. Administració municipal del pa i el blat, XXIX, caixa 1

Ítem, demanen los dits collidors que com als uns janovesos en lo dit any vanessen o fassen vendre certa quantitat de gra qui son VI M XXXVII quarteras e mige, los quals devien pagar als dits cullidors lo dret de II diners per quartera, segons tenor del albarà dels honrats olim consellers liurat als compradors de la imposició de la farina, e aquell no haien vulgut pagar, ans aquell de fet haien recusat de no pagar als dits cullidors lo dit dret de II diners, per la qual rahó los dits compradors fessen emparar en Garau Pujalt, formanter de Barchinona, tots diners que tingués dels dits janovesos, en la qual cosa los dits compradors són fort dampnificats per ço con lo dret de la capsa qui és un terç de la valua de la imposicio no valech en lo dit temps ço que valer devia, per vigor de la qual empara los honrats consols feren fer manament an Garau Pujalt en poder del qual foren deposats los diners del dret del forment, a XIII de juny del any LXXXVI que no contrestant la dita emprar, lo dit Gerau liuràs los dits diners als dits janovesos. LIIII libras VIII solidos VII.

Es los stat jutjat L libras VI solidos II.

Ítem, demanen los dits collidors als dits honrats consellers que con per en Berthomeu Nou en nom de la dita ciutat en lo dit fossen stades venudes IIII M quarteres de forment qui a rahó de II diners per quartera sien degudes als dits compradors de la dita imposició XXXIII II: VI solidos VIII.

Ans los en jutjat: XIII libras VI solidos

Document 61

1391 gener 10. Barcelona.

Els consellers retiren la llicència dels forners de vendre més pa que el percentatge que els hi correspon de pa de puja.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials. V-7 (1380-1391), fol. 116 v.

Die martiis, decima die januarii, anno a Nativitate Domini ·M·CCCº·LXXXXI· :

Crida dels fforners.

Ara hoiats per manament del honrat en Johan de Conomines, mostaçaff lo present any de la ciutat de Barchinona ordonaren los consellers e pròmens de la dita ciutat que algun fforner o altre qualsevol persona qui tenga per ell o us del dit offici, no gos pastar pa per vendre sinó aquell que pastarà de la puja que pendrà de les gents a qui vulrà lo pa, la qual puja tots los forners e aquells qui per ells usaran del dit offici haien e sien tenguts¹ pastar, tenent e servant una ordinació que ls consellers l'any passat de la dita ciutat e lo concell d'aquella, per profit de la cosa pública faeren, la qual ordinació los dits consellers del present any loen², aperen, ratifiquen e confermen ab la present pública crida, revocant qualsevol licències obtengudes per los dits fforners de pastar més avant pa d'aquell de la dita puja, per rahó del qual pa de la dita puja a pastar e assènyer puxen pendre los dits fforners cascuna setmana una quartera del forment del peu de la dita ciutat e no pus, sots ban de ·C· sous per cascuna vegada que més avant de la dita una quartera pendrà o pendrà farà en la dita setmana, e noresmenys perdrà lo dit gra que ultra la dita quartera pres haurà.

Retenen-se emperò *et cetera*.

Dels quals bans *et cetera*.

¹ segueix passar, ratllat. ² segueix aper, ratllat.

Document 62

1392 març 4. Barcelona.

Els consellers actualitzen les ordinacions sobre el gra i promulguen altres de noves, relatives a les activitats en les places on aquest es ven i els oficis que en elles es desenvolupen.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 78 v.-80 r.

Die lune, IIIIº die marcii, anno a Nativitate Domini Mº CCCº LXXXIIº.

Ara hoiats per manament de l'honrat d'en Bernat Marquet, a açó ordonat e deputat per los honrats consellers de Barchinona, ordonarem los dits¹ consellers e promens de la dita ciutat, en evident profit e utilitat de la cosa pública, ratifficant e confermant totes altres ordinacions e bans sobre açó fetes, que tot formenter² o venedor de

forment qui tendrà payol ho payols dintre lo portxe nou que aquells haien a tenir fornits de gra de mentre que hagen gra en la ciutat e degen obrir e vendre del dit gra hon a acostumada de vendre e obrir, sots ban de XX solidos.

Item que tot formenter o venedor de forment qui tendrà peyol ho payols que com no haurà gra que hi meta que no·ls tenga empatxats ab algun escapoló ans dege dir al administrador o al venedor de los lurs a qui li placia e après qui li sia dit per lo administrador que·l buyt que·l haie a buydar dins I die o II dies, sots ban de³ X solidos.

Item que tot hom qui farà porgar forment o altres blats en la plaça, que les porgadies qui d'aquells exiran degen en continent levar de la plaça hoc e encara los dits blats per ço que no façen nose als altres qui porgar ^(fol. 79 r.) volran, ne posen algun forment ne altres blats en la dita plaça per porgar sens estora, sots ban de V solidos.

Item que alguns no gos tenir estores dins lo portxo sinó aquelles que hauran ops per cobrir los payols ne altres coses qui facen nose als passatgés, sots ban de V solidos.

Item que algun nos planescha d'estores ne de sanalles, ne de graneres, ne de pales sens licencia de aquells de qui són, sots ban de III solidos.

Item que tot formenter ho venedor de forment hage a dir lo nom o la spècia del forment que vendra si demanat li sera a aquelles o a aquells persones qui comprar ne volran, per ço com sonen se esdevé que molts ne són enganats qui no conexen lo gra, sots ban de XX solidos.

Item que alguna persona de qualche stament o condició sia⁴ no gos lançar escombradies, aygües leges, ne⁵ altre sutzura dins lo portxe ne lla on se porga lo forment, ne aspatar ab fembres en lo portxo de nit, ne jugar·hi a algun joch, sots ban de V solidos e si és esclau, starà però en la presó del castell V jorns.

^(fol. 79 v.) Item que algun barquer, ne patró de barcha o de leny no trague ne traure ffaça barcha, leny ne altre fusta dins la plaça del porgar, ni en la plaça d'aquella ne metre·hi alguna cosa qui empatxar la puxa, sinó en cas de feruma, solament barcha grossa e com no trauran la dita barcha, que lo loch hon haurà stat haien a planar segons abans era, sots ban de X solidos.

Item que algun no gos dormir ne jaure en los peyols de die ne de nit, sinó los formenters qui tendran los dits payols, sots ban de V solidos.

Item que tot formenter ho venedor d'aquell haie a dir lo preu cert que vendrà lo forment o altre gra qui·n se vulla sia a aquells qui comprar ne volran e que no·l degen tenir més, sots ban de XX solidos.

Item que algun no gos pitar ne fer brogit com la quartera se levarà sinó los mesurers axí com és acostumat de fer per ço com es dan⁶ dels malalts del vehinat, sots ban de V solidos.

Item que tot formenter o venedor de forment haie a tenir neta e escombrada la entrada del payol ho peyols que tendrà, sots ban de V solidos.

Item que algun no gos metre, fermar, ne tenir bèsties dins lo portxe tro hage pres lo gra que ops haurà e tentost que n'hisque, per ço que no.y façen nose com tot jorn s'esdevé que no-s pot hon pasar, sots ban de V solidos.

Item que algun no gos porgar ne porgar fassa sots lo enberàs del portxe sinó en cas de pluja e ab licencia de l'administrador o del venedor, sots ban de V solidos.

Item que algun traginer qui tir lenya ne altre persona ab bèstia no pas per la plaça hon lo forment se porgarà, sots ban de V solidos.

Item que algun ne pos forment ne altre blat ne altre cosa qui puxa ambergar lo camí qui es assignat en la plaça hon lo forment se porgarà, segons que les fites mostren, sots ban de V solidos.

Item que algú de qualque stament o condició sia qui descarreguen o descarregar fassa forment o altres blats de qualque natura sien en la plage de la mar o en les places de la ribera, no tenga los dits forment o blats e la dita plage o places de l die faener e l nit avant, sots ban de II solidos per cascuna sach a sach o sàrria. / (fol. 80 r.) Es entés emperò que aquell forment o altres blats qui en orri se descarregaran puxen estar en la dita plage o places demunt dites més avant per alguns dies en tro que sien portats e liurats als mercaders o a aquelles persones qui part hi hauran, e açó fa a conexença del administrador e exequdor a açó e a altres coses assignat. E si dins lo temps per lo dit administrador a açó⁷ assignat no hauran levat o fet levar lo dit forment dels dits loch o lochs, pagaran per cascuna vegada XX solidos.

Item que algun formenter ne venedor d'aquell d'ací avant no meta, ne tenga porgadies dins lo portxe en saques ne en altre manera, ne avol gra, ne vendable. E que aquell avol gra o porgadies qui vuy hi po- sen hagen a levar dins un die, sots ban de XX solidos.

Item que algun garbellador ne garbelladora qui haie emperada feyna ne començada, ço es de garbellar altres blats, no garbell altres blats en tro haien arribats aquells que començats haurà de garbellar e que fassa axí bell los blats que torne reepassar com los primers que porgats haurà, sots ban de V solidos.

Item que algun formenter o venedor d'aquell no tenga en los peyols del portxe algun forment qui sia blan o per banyadura o per altre rahó accidental, ans aquell haie a tenir e vendre sech e exut per tal manera que-s puxa molra, sots ban de XX solidos.

Item que algun formenter o altre qualsevol persona qui vena de qualsevol gra en la ciutat de Barchinona no gos pujar la quartera d'aquell sinó dos diners per cascun die que's tendrà quartera tan solament, sots lo ban que ja pesat hi és.

Retenen-se emperò et cetera

Del quals bans haurà lo acusador la quarta part e lo dit oficial e exequidor l'altre quarta part e les romanents dues parts seran de les obres dels murs e valls de la dita ciutat.

¹ segueix los dits *interliniat*. ² formenter *interliniat sobre forn ratllat*. ³ segueix ban *ratllat*. ⁴ segueix nos *ratllat*. ⁵ segueix altres *ratllat*. ⁶ segueix de les *ratllat*. ⁷ segueix a açó *interliniat*.

Document 63

1392 maig 9. Barcelona.

Els consellers modifiquen i actualitzen algunes ordinacions referents als flequers, l'elaboració i la venda de pa.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Registre d'ordinacions, IV-5 (1393-1437), fol. 140 r.-142 v.

Die veneris, nona die mensis madii, anno a Nativitate Domini Millesimo ·CCC· Nonagesimo Secundo.

De tempori venerabili Bernardi de Trilea.

Ara hoiats per manament del mostaçaf notificant a tuyt generalment que com moltes ordinacions e bans sien stades fetes per los consellers e prohòmens de la ciutat de Barchinona en temps passat e publicades sobre lo offici de mostaçafia de la dita ciutat e lo regiment d'aquella, les quals com fossen en diverses temps e regiments de mostaçafs ordonades no podien ésser ben compreses en memòria de les gents e per conegüent molts erraven en la observació d'aquelles e algunes d'aquelles haguessen mester adob e altres mudament, per ço los consellers e prohòmens de la ciutat han posades les dites ordinacions e bans en orde e estament degut de algunes tollents en altres e[±2]adints¹ e altres de nou fahents e fabricants e les altres axí com inútils supèrflues removens e les qui lavors eren en sa virtut romanents. E volguerens los dits consellers e prohòmens les presents ordinacions ab veu de crida ésser per bé e utilitat de la cosa pública e per tolra ignorància publicades. E com l'altre jorn fossen començades de publicar ab veu de crida al- /^(fol. 140 v.) gunes ordinacions per manament del mostaçaf fetes sobre lo offici de mostaçafia e totes no fossen acabades de

publicar, perquè lo dit mostaçaf mana per ordinació dels consellers e prohòmens aquelles no publicades publicar.

Que tot flaquer haie a pastar bon pas al pes ordonat.

Primerament, que tot flaquer et flaquera o altre persona qui haurà acostumat de pastar pa per vendre, sia tengut de pastar bon pa e bell complidament et pastada al pes qui ordonat ho és o serà per lo dit mostaçaf. E que vena a tots aquells qui comprar en volran, sots ban de ·XX· solidos cascuna vegada.

Los bans ordonats als manaments dels pesos ordonats.

Ítem, que tot flaquer e flaquera e altra persona qui past pa per vendre en Barchinona sia tengut de² metre en lo pa que pastarà per vendre bé e leyalment lo pes que hi serrà ordonat per lo mostaçaf e per aquell o aquella qui serà ordonat per lo mostaçaf. E si aquell o aquella que pagarà lo dit pa per vendre serà trobat lo pa menys del pes que ordonat hi serà que si lo pa qui serà trobat de menys pes seran ·XII· siners de pa o de ·XII· diners de pa enjús, pagarà per cascuna vegada ·III· solidos. E noresmenys perdrà lo pa qui serà trobat de menys pes. E si lo pa qui serà trobat de menys pes seran de ·XII· pans o fogasses dinals a amunt, que aquell o aquella a qui serà trobat lo pa que li serà trobat de menys pes e pagarà per ban cascuna vegada ·XX· solidos.

/(fol. 141 r.) Que aquels pa no li sia semblant a fent del pa dit de Sant Boy.

Ítem, que algun flaquer o flaquera o altra persona qui past pa en Barchinona per revendre no gos semblar lo fenyt del pa qui-s reffeny, es pasta en la vila de Sent Boy de Lobregat, ne en altres viles e lochs de fora, ans haie a fer lo fent que pastaran segons que en la ciutat és acostumat. E qui contrafarà, pagarà per ban cascuna vegada ·X· solidos.

Lo pa pastat fora ciutat ha ésser una onza de mes en lo dinal e ·II· en lo dobler.

Ítem, que tothom e tota fembra qui vendrà pa de defora o metrà pa cuyt de defora vila en la ciutat de Barchinona sien tenguts metre en cascuna fogassa o pa dinal una onza més e en lo dobler dues onzes més que ls dit mostaçaf no dona als flaquers o flaqueres d'aquí. E axí mateix sien tenguts de metre una onza més en lo dinal e dues onzes més en la doblera en aquell que vendrà dins los tèrmens de la ciutat. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·V· solidos decaran emperò los dits consellers e prohòmens que lo dit mostaçaf tota vegada mut pes als flaquers de la ciutat sia tengut de notificar-ho per algun hom de son offici la mutació en los lochs defora vila.

Que pus lo pa cuyt no haie a restar en poder del forner.

Ítem, que algun flaquer o flaquera pus que·l pa sia cuyt del forn no·l gos emperar de negun flaquer o flaquera e qui fahia que·l dit mostaçaf o sos pesadors puxen entrar en la casa hon és lo forn per fer regonèxer lo dit pa. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·X· solidos.

/(fol. 141 v.) Que no·s puxe pastar lo dit pa que hagués mescla.

Ítem, que algun flaquer o flaquera o altra qualsevol persona no gos pastar o fer pastar per vendre en la ciutat pa en lo qual haia o sia alguna mescla de mill, de ciurons, de faves, ne d'altres legums ne de negunes altres coses, axí que tan solament hagen a pastar per vendre pa de forment soliu. E qui contra farà pagarà per ban cascuna vegada ·C· solidos o sia privat *ipso facto* del offici.

Que lo pa sia tengut públicament o la més part per vendre.

Ítem, que tot flaquer e flaquera e altre persona qui vena pa haia lo pa que vendrà o la maior partida d'aquell públicament tenir en la taula après són alberch e que amagadament ne dins son alberch no·n gos vendre, sots ban de perdre lo pa e de ·XX· solidos cascuna vegada.

Que lo pa qui entre en ciutat no·s puxe comprar per revendre.

Ítem, que lo pa cuyt qui hic entre de fora vila algun flaquer ne flaquera ne altra persona de la ciutat no·l gos comprar ne tenir per revendre, sots ban de ·L· solidos per cascuna vegada que contra farà e la persona que hic aportarà lo dit pa puxa e haia aquell a vendre en les places o per les carreres de la ciutat publicament, sots ban de perdre lo dit pa.

Que·s haien affer dinals del terç del pa.

Ítem, que tot flaquer et flaquera e forner o altra / (fol. 142 r.) persona qui haia acostumat de pastar pa per vendre, haia a fer dinals del terç del pa que pastarà cascun dia, axí de blanch com de çedàs al pes ordonat per lo dit mostaçaf. E d'aquell vendre a tots aaquells qui·n volran, sots ban de ·X· solidos.

Que·s haien a pastar entre dinals e dobles tant com solen.

Ítem, que tot flaquer e flaquera o altra persona qui acostum de pastar pa per vendre haia a pastar de continent dinals e dobles e aytant com solen pastar o com los serà manat per lo dit mostaçaf cascun dia, sots ban de ·L· solidos.

Que en la sexa d'Urgell no·s faça mescla.

Ítem, que tot flaquer o forner e flaquera o fornera o altra qualsevol persona qui pasta de xexa en la dita ciutat per vendre no gos fer mescla en la xexa d'Urgell, ne d'Aragó ne d'altra, sinó de xexa d'Ampurdà o de França o de Prohença. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·C· solidos e perdrà lo pa e farina que hauran mesclada.

Que lo forner e flaquer haien a coure be lo pa que·s ven.

Ítem, ordonaren los dits consellers e prohòmens que tots los forners e flaquers hagen be a coure et assahonar lo pa que couran per vendre, ço és los³ / (fol. 142 v.) forners aquell pa que pastaran de la pasta de la puja que prenen de les gents del pa que·ls cohen, lo qual pa de puja m'an ha de pastar e a vendre al pes e fer dels dits flaquers per ordenació novellament sobre açò feta. E los dits flaquers aquell pa que han acostumat de vendre e pastar per ordinació del dit mostaçaf. E en axí que·l dit pa sia ben cuyt e assahonat com los dits flaquers en temps passat ne vuy no cohen, ne assahonen lo dit pa axí com mester és e fer deuen, per ço com redunda a ells et redundaria semblantment als dits forners en evident profit per tal com no hi metien tanta pasta com farien si·l fahien ve coure e assahonar, segons dit és de que·s seguexen gran e evident dampnatge a tots aquells qui·n compren e per consegüent a la cosa pública, sot ban cascuna vegada que contra faran de ·LX· solidos.

Dels quals bans *et cetera*.

Retenen-se emperò *et cetera*.

¹ *instrument il·legible* ² *segueix pastar bé, ratllat.* ³ *segueix los, repetit*

Document 64

1394 febrer 5. Barcelona.

Els consellers renoven un conjunt d'ordinacions que afecten principalment a l'ofici dels forners.

AHCB. Fons municipal. Consell de Cent. 1B. Registre d'ordinacions, IV-5 (1359-1397), 48 r.-49 v.

Die jovis, quinta die ffebruarii, anno a Nativitate Domini, millesimo trecentesimo nonagesimo quarto, seguens preconitzacio fuit preconitzata per Jacobum Ruvira, preconem publicum et juratum civitatis Barchinone per loca assueta ipsius civitatis.

Dels fforners.

Ara hoiats, per manament del batle, ordonaren los consellers e pròmens de la ciutat, ratificant e conformant totes altres ordinacions fetes sobre los forners, que alguns dels dits forners ne son missatgé ne alguna altre persona no gos vendre en les taules con lo lo pa de la puja dels forners se ven, altre pa sinó aquell de les pujes. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·V· solidos e perdrà lo pa qui no sia de pujes.

Ítem, que algun revenador d'oli, ne revenedora, ne mesurer, ne algun traginer ne alguna altre persona de qualque condició sia, no gos posar alguns odres d'oli sobre les taules on venen lo pa los forners, en la plaça del oli ^(fol. 48 v.) sobre aquelles taules. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·XX· solidos.

Ítem, que algun revenedor de gallines ne alguna altra persona estranya, ne privada no gos posar, ni fer posar sobre les dites taules gallines, gàbies, ne banastes de galliner, d'oques, d'anades, ne d'alguna altre volateria. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada ·X· solidos.

Ítem, que algun hom ne alguna fembra de qualque estament o condició sia no gos seure ne pujar en e sobre les dites taules qui són en la plassa del Oli, en les quals lo pa de la puja dels dits forments se ven mentre que en les dites taules se vendrà lo dit pa, sots lo dit ban, però que en aquest ban no són enteses los dits forners ni lurs missatgés.

Ítem, que algun forner ne son missatgé ni algun altre hom de qualque stament o condició sia no gos jugar a joch de daus ne en algun altre joch en les dites taules, sots ban de ·XX· sous ni encara en los padrissos, lla on vendran lo dit pa de les pugues, sots lo ban demunt dit. E si pagar no·ls porà, starà ·XX· jorns pres al castell del veger.

[49] Ítem, que tot forner o son missatgé haie a vendre e posar almenys un die la setmana lo pa de les dites pugues en les dites taules de la plaça del Oli, sots ban de ·V· sous.

Ítem, que tot forner qui volrà aviar lo paler ab qui ell paleiarà li haia a dar ·XV· jorns e pagar per aquells ell fent lo servey del forn, sots ban de ·XX· sous.

Ítem, que tot paler qui·s volrà exir del forner ab qui paleiarà, li haie a dar semblantment altres ·XV· dies, sots ban de ·XX· solidos.

Ítem, que algun hom ni alguna fembra de qualque condició sia no gos comprar per revendre en la ciutat assomades ni engrós alguna lenya de bruch d'arboç ni de neguna altre lenya que·ls forners compren a ops dels forns, sots lo dit ban.

Ítem, que algun forner ni son missatgé no coure en algunes festes, en les quals no sia acostumat de coure, sots ban de ·XX· solidos.

Ítem, que algun hom ni alguna fembra de qualque stament o condició sia no gos posar o fer posar sobre /^(fol. 49 v.) les dites taules sanalles, ne sachs o altres qualssevol coses per vendre o revendre, sots ban de ·V· sous per cascuna vegada.

Ítem, que algun forner ne son missatgé no gos dir algunes paraules desonestes als cònsols qui regoneguen lo pa, sots ban de ·V· solidos.

E qui los dits bans, segons que demuns són ordonats, pagar no porà, starà pres en lo castell de la cort del veger de Barchinona aytants dies com ha solidos en cascun dels bans.

Dels quals bans percuriaris haurà lo dit batle la terça part e lo acusador l'altre terça part e la romanent terça part serà¹ de les obres dels murs e valls de la dita ciutat.

Retenen-se, emperò, los dits consellers e pròmens que si en les dites ordinacions havia alsunes coses escuras o dubtoses, que ells aquelles pusquen declarar, interpretar e adobar a llur coneguda tota vegada que·ls serà vist faedor.

¹ segueix dels, ratllat.

Document 65

1395. Barcelona.

Els consellers decideixen sol·licitar a la reina que retiri les llicències atorgades a la sortida de gra de la ciutat.

AHCB. Fons municipal. Rubriques de deliberacions, 1, fol. 98.

Deliberació feta per la ciutat que los consellers ab prohòmens suplicassen e consellassen la senyora Reyna sobre los grans inconvenients que·s podien seguir de les llicències per ella donades en traure forment de la terra, e pregar e requerir·les del concell de la dita senyora que fahessen que sa senyora no lexàs traure blats de la terra per los perills que·ns staben appellats contra ells e que·y fahessen totes coses que als dits consellers e pròmens paregués, en prop dit letra carta LXXXVIII

Document 66

1395. Barcelona.

Els consellers prohibeixen l'extracció de gra de la ciutat, excepte en el cas d'una partida comprada pel monarca, per tal de transportar-la a la illa de Sicília per al proveïment dels seus exèrcits.

AHCB. Fons municipal. Rubriques de deliberacions, 1, fol. 163.

Per lo concell fonch delliberat que tot forment qu·is tragués del Principat de Cathalunya fos empatxat per la galea que a ciutat tenia armada, exceptat quantitat que lo rey havia comprada per trametre-la a Sicília per la gent d'armes que·y tenia. MCCCLXXXV.

Document 67

1395. Barcelona.

Els consellers decideixen la compra al monarca de mil cafissos de gra, per tal d'incrementar l'abundància de gra a la ciutat.

AHCB. Fons municipal. Rubriques de deliberacions, 1, fol. 163.

E apréss la ciutat dellibera que dit forment del dit senyo Rey qui eren M cafissos fos comprat de dit senyor e que fos compartit per los ciutedans per més habundància dels viures en dita letra. MCCCLXXXV.

Document 68

1395 maig 18. Barcelona.

Els consellers de la ciutat promulguen noves ordinacions sobre els mesurers, els venedors i els traginers dels cereals.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 87 v.-88 r.

Die lune, XVII die madii anno a Nativitate Domini M° LXXXV°, fuit preconitzata per Jacobus Ruvira.

Ara hoiats per manament del honrat en Bernat Sa Closa exequdor de la Casa del Pes de la ffarina e del garbell ab lo qual se garbellen los blats qui·s venen en la dita ciutat

e encara administrador dels molins reials d'aquella, ordonaren los Consellers e prohòmens de la dita ciutat per utilitat e bona disposició de la cosa pública, que tot mesurer qui haie ni sia acostumat de mesurar gra en les places e portxos de la mar e de la plassa del Blat sia tengut com mesurarà o haurà mesurada la quartera del dit gra, de donar e mesurar axí matex lo cob e lo dret de mossén lo bisbe e dels hereters, sots ban de V solidos per cascuna vegada que contra farà.

Item que algun formenter ni altre qualsevol persona qui vena gra en les dites places e portxo no gos raura la quartera del gra ne encara los cops ni quartera qui's deuen donar per dret de la dita quarteria ans ho haia a ffer lo dit mesurer axí com deu, sots ban de X solidos per cascuna vegada que contra farà.

Item que si ha algun mesurer o mesurers en les dites places, qui no usen e no vullen usar del dit offici, que dins¹ XV dies primer vinents haie posades devant lo dit honrat en Bernat Sa Closa rahons iustes per que /^(fol. 88 r.) fer no ho deu o no pot. En altre manera passar lo dit temps sera hi provehit segons que serà de iustícia e rahó.

Item que algun traginer qui tir del dit blat no gos esser migençer entre aquell qui vendrà lo dit blat e aquell qui compraran, ni gos metre les bèsties dins lo dit portxe en tro que lo gra sia ensachat per carregar, sots ban de X solidos per cascuna vegada que contra farà.

Dels quals bans haurà² la quarta part lo acusador e la quarta part haurà lo dit official e exequdor e les romanents dues parts sien de les obres dels murs e valls de la dita ciutat e de la Darassana Reyat.

Retenen-se emperò los dits consellers e prohòmens que si en les dites ordinacions havia algunes coses escures o dubtoses, que aquelles puxen declarar e interpretar aytantes vegades com se vullen a llur conaguda.

¹ segueix [10] dies ratllat. ² segueix batre ratllat.

Document 69

1398 febrer 16. Saragossa.

El rei Martí l'Humà ordena als consellers i prohoms de Barcelona que retornin el gra que han confiscat a dos mercaders de Saragossa, procedent de Sicília, o el paguin al seu valor més alt i abonin les despeses.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. LLetres reials originals, IX, sèrie A, 158.

Ego, Martí per la gràcia de Deu rey d'Aragó, de Valencia, de Mallorques, de Sardenya e de Corcega, comte de Barchinona, de Rosselló, de Cerdanya, als amats e feels nostres los consellers e pròmens de la ciutat de Barchinona, salut et dilecció. Entés havem per los feels nostres en Pedro d'Anglesola e en Johan de Princi, mercader de Saragosa, de Sicília, que jassia ells ab nostra licència e voler haguessen en part carragada la nau d'en Johan Pellicer de forment per portar aquell en la dita ciutat de Saragoça, en la qual ha fretura gran, emperò vosaltres, no contrestant dita nostra licència, vos havets preses les dues parts del dit forment con l'altre sia romasa en lo loch de Barenys, e havets feta descarregar la dita nau aquí. E con açò torn en gran e evident dampnatge dels dits dos mercaders, los quals et tots los de la dita ciutat havem et tractam con aprrés naturals et vassals, vos delim e manam que en continent tornets als dits mercaders les dites dues parts de forment, lo qual entre tot eren tres milia e set centes quarteres a mesura de barchinona, ensemps ab totes messions que per les dites dues parts han fetes els covendra fer tro aquelles hagen carregades en la dita nau. E si per ventura les dites dues parts als mercaders dessús dits tornar no porets aquelles lus pagats al major for que forment valega en aquexa ciutat. E açò no mudets com nos ho haiam axí provehit per justícia. En altre manera, si açò recusarets o declararets fer ço que non creem, ns hi farem en continent aquelles provisions que justícia requerirà com no sofferrien ne darien paciència que alguns de la dita ciutat de Saragoça qui stants nos en Sicília nos ha fort a altament servit et servexen vuy nostre, car primogènit lo rey de Sicília fossen en nostres renes et terres contra justícia atreujats dada en Çaragoça, sestis nostre segell secret a XVII dies de ffebrer en l'any de la Nativitat de nostre senyor M CCC XCVIII.

Document 70

1397 gener 13. Barcelona.

Els consellers decreten noves ordinacions sobre els purgadors, els garbelladors i el porxo del forment.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Ordinacions especials, V-5 (1378-1401), fol. 89 v.-90 r.

Die sabbati, XIII° die januarii, anno a Nativitate Domini, millesimo trecentesimo nonagesimo septimo, presentes ordinaciones fuerunt preconizate per Jacobus Ruvira preconem publicum et iuratum civitatis Barchinone.

Ara hoiats per manament del honrat en Ffrancesch Ca Tria, exequdor aquest any de la Casa del Pes de la farina e encara dels garbells de la dita ciutat, ordonaren los consellers e prohòmens d'aquella que tot garbellador e garbelladora haie aportar per tot lo present mes de janer al dit exequdor tots los garbells ab qui·s deuen garbellar o garbellen los blats en Barchinona, per ço que aquells puxa regonèxer e senyar ab lo senyar seu, encara que neguns dels dits garbellador e garbelladores passat lo dit

present més no gosen usar del dit offici del garbell qui no fa senyar ab lo senyal del dit exequdor en alguna forma o manera . E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada V solidos.

Item que negun hom, ne neguna dona, ne encara neguns missatgés lurs, de qualque estament o condició sien no gosen passar de dies ni de nits palesament o amagada, per lançar neguna manera de sutzures a la mar per los portxos dels blats qui aqui són, ni encara de nits entrar ni star en los dits portxos en alguna manera ans aquells e aquelles haien a passar e portar aquelles sutzures a la escuma de la mar per la carrera publica. E qui contra farà, pagarà per ban cascuna vegada X solidos.

/(fol. 90 r.) Item que negun formenter no gos porgar o fer porgar forment o altre gra en la carrera pública qui és devant lo portxo nou sens licencia del dit administrador sinó en les places ordonades per los dits consellers. E qui contra farà, pagarà cascuna vegada X solidos.

Dels quals bans et cetera.

Retenen-se emperò et cetera.

Document 71

1398. Tortosa.

Esborrany de carta adreçada als consellers de Tortosa, sobre el cobrament d'una imposició sobre forment adreçat a Barcelona.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. I. Esborrany de Lletres, caixa 1/1 (1303-1395), 2 folis.

Molt honorables e molt savis senyors, ja sabets com en l'any present la ciutat ha comprats del senyor Rey e del honrat en Jacme Pastor per ell dons aquesta ciutat M caffices de forment a mesura de Tortosa, lo qual forment ha reebut per la ciutat en Tortosa n'Anthoni de Puigdespí, mercader. E per tal com lo veguer de Tortosa qui era comprador de la imposició qui's cull a Tortosa fahia questio al dit Anthoni de Puigdespí del dret de la imposició de la dita compra, dient que pus serà liurat en Tortosa Ila era guanyada la imposició, e de fet lo dit veguer qui en açò era sustengut et ajudar per la universitat de Tortosa, havia penyorada al dit Anthoni de Puigdespí certa quantitat de forment per CXX llibras que demanava del dret de la dita imposició, entre la part del sentor Rey e la part de la ciutat. Nosaltres meravellats nos que de la compra que serà feta ací del forment posat que's fes liurar a Tortosa se dagués posar imposició a Tortosa terram e fahem traure del archiu del senyor Rey copia de la carta que Tortosa ha de posar et levar imposicions et trobam que segons la forma de la dita concessió, la qual és semblat de les altres concessions que aquesta ciutat els altres lochs de

Cathalunya han per la dita compra pus nos feu a Tortosa no sen altres lochs de Cathalunya han per la dita compra pus nos feu a Tortosa no se'n deu levar imposició per Tortosa. E per aquesta rahó escrivim als honrats mícer Bernat dez Pont et en Pere Dusay, que ladonchs com a missatgés d'aquesta ciutat eren ab lo senyor Rey que d'açò plassen ab lo dit senyor e encara ab lo vicicanceller et ab lo senyor Rey que d'açò plassen ab lo dit senyor et encara ab lo vicicanceller et ab lo tressorer informant-los com aquesta imposició se demanava de contracte fet aci et que si imposició se devia pagar ans devia pagar axí com de fet sich fora pagada sinó per retenció que la ciutat ne fa en l'altra com hem les imposicions car posàs que·l dit forment se sia liurat en tortosa lo liurar de la cosa venuda no és contracte ne execució de contracte. E perquè poguessen mils informar lo sentor e los altres tremeten lus translats de la dita concessió que Tortosa ha E de er los its dts missatgès segons uqe·ns escriuren et après nos han dit ací de peraula informaren d'aquests affers lo senyor Rey et los dits vicicanceller e tresores e hagueren d'açò larch rahanament ab mícer Burgués, lo qual la ciutat de Tortosa duptant-se de esser per lo senyor Rey affrontada per aquesta rahó havia tremés per missatger al diut senyor e de fet concordaren av ell que ell escirviís a Tortosa que tot lo forment que era comprt se desemparès, e que ací aportat fos ab l'altre et que la ciutat sobre la paga de la imposicio que·s demanava hi estigués planament covengunda del vicecancellers et del tresorer o de la audiència del sentor Rey si Tortosa ho anava més. E aquesta concòrdia era de nou feta com los dits missatgés se vengueren. Et és seguit, senyors, après que los imposicions de Tortosa han desemparat la meytat del dit forment dients que no demanen res de la part prestament an senyor Rey han venut l'altre meytat per la part pertanyent a aquesta ciutat e lo sotveguer de Tortosa ha tramesa ací al veguer una letra patent que intim al dit Anthoni de Puigdespi qui a Tortosa per nom de la ciutat ha reebut lo dit forment la dita venda que a Tortosa s'és feta del forment emperat, porque apar que ells ho ha res vulut servir d'açò que·l dit lur missatger havia primés et concordat ab los dits nostres missatgers, de la qual cosa senyors e encara com de vostre imposició la ordenaria no la poder nos tenim per agreviats, porque senyor vos pregam, ens encarragam que d'aquests affers parlets al senyor Rey et a vicicancellers et a Tresorer, dients lurs quie·ns meravella com la tot prenent levar la dita imposició com la forma de la concecció no·y bast . E fes que·ls senyor rey o per offici o a instància d'aquesta ciutat escrivà als procuradors de Tortosa et levadors de imposicions en lla qual letra feta recitació de la imposició que demanen per lo contracte fet aci lo nom que desempererm lo dit forment e revoquem dita execució que en aquell hage feta com per la licència o concessió que han de posar et levar imposicions ne la preterita que serva en tots los altres lochs del Principat de Cathalunya tal dret de imposició nos puxa cullir ne levar o si pretenam que açò puxen fet que compereguen per lur síndich ab poder bastant a certa jornada per oir la interpretació que·l dit senyor al qual et no a altre ser pertany farà de la dita lur concessió e licència ço és si per aquella ells poder levar tal dret de imposició o no. E si en la fi de la dita letra havia que si no fahien la desempera del dit forment o no comprarien lo dia assignant lo senyor Rey munt per com sis prenia les imposicions aparrien for permanent al fet, placia-u ,senyors, que en aquesta fer se do recapte que ab gran descortesia e sobreguiera usen contra aquesta ciutat.

Document 72

1398 abril 25. Barcelona.

Els consellers autoritzen la compra del castell de Flix i de la Palma, situat al riu Ebre, per un preu de 10.000 lliures barceloneses, amb l'objectiu d'evitar les confiscacions de gra que es produeixen a la ciutat de Tortosa.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Llibre del Consell, 27 (1395-1398), fol. 145 r.-v.

Ítem, sobre la proposició feta que ab¹ lo consell de XXX, de manament celebrat, en lo qual d'açò era estat fet algun rahonament, paria profitós a la ciutat que lo castell de Flix et de la Palma, situat en² lo riu d'Ebro, sobre lo comtat de Prades, lo qual castell és clau et principal graner de tots los grans que devallen per lo dit³ riu, los quals grans la ciutat de Tortosa, per fer-nes los affers seus o de sos mercaders, fort soven se atura prenent que·ls ha necessaris per sa provisió, la qual cosa torna en gran dan de la ciutat de Barchinona, que per ma de la dita ciutat de Tortosa o de sos mercaders ha fort sovin haver los dits blats a carestia et desert, majorment d'algun temps a ençà que la dita ciutat no s'és ajudada de Sicília, ni de Cerdaenya, segons en temps antich solia fer. E lo qual castell de⁴ Flix et de la Palma se deu primerament vendre a instància dels creedors de mossén Ffrancesch de Santcliment, ara senyor del dit castell, los quals credors són ja segons que·s diu venguts a preu⁵ de XV M lliures barchinonenses ab alguns que·l volien comprar lo dit consell per les dites et altres rahons⁶, acorda et delibera que·l dit castell de Flix et de la Palma fos comprat per lo dit preu de XV M lliures si millor mercat haver no se'n podia. E ordona et volch que per pagar lo dit preu de XV M lliures fos venut lo castell de Vespella, lo qual mestre Arnau Germà, quondam, donà a la dita ciutat et del qual la dita ciutat no havia algun profit ne·n esperava haver, com tots dits decayguts en tant que si la ciutat no·n se desexia, a poch vendria /^(fol. 145 v.) a menys et més trobaria que·l compràs. E nos avant que après que·ls dit castell de Flix et de la Plama seria comprat, que fos venuda la Palma, que és cosa apartada et en que segons se diu darà C M solidos. E també sobre la dita compra de Flix et de la Palma, com sobre la venda de Vespella, començarà sobre la dita venda de la Palma, lo dit consell dona als dits consellers tot plen poder ab franca et general administració.

¹ ab *interlineat*. ² en *interlineat sobre sobre, ratllat*. ³ dit *interlineat*. ⁴ segueix FI, *ratllat*.

⁵ segueix ab als, *ratllat*. ⁶ per les dites et altres rahons *interlineat*.

Documents 73

1391 setembre 19. Barcelona.

Descripció d'un conflicte entre els consell barceloní i el comú de Gènova, a causa de la venda forçosa realitzada per part de Bernat Verdaguer, mercader, al comú de Gènova d'una partida de gra.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. XXII. Albarans, 7 (1391), fol. 122 r.-123 r.

D'en Guillem Calderó, scrivà.

Als honrats racionals o reebedor de comptes de la ciutat de Barchinona, de part dels consellers d'aquella, com l'honrat e discret en Guillem Caldero, notari, scrivà del senyor Rey, per ordinació e elecció dels honrats consellers precessors nostres l'any prop passat en lo dit nostre offici, fos tramés lo XVII die del mes de setembre prop passat al duch d'Ansians de Jènova per obtenir e haber d'aquells o dal comú de Jènova solució o paga del preu de certa quantitat de forment, la qual era de la dita ciutat, lo qual forment en Johan Marçet e en Bernat Vereda, conduents d'aquell e per part d'en Bernat Verdaguer, mercader, qui en nom e per par de la dita ciutat era¹ vers les parts de Sicília ab una quantitat de moneda per comprar lla gra ops de la dita ciutat, lus havia aquell comenat e aquells vinentes ab una nau en la qual lo dit forment era² per la mar de la ribera de Jènova, hagueren³ forçadament lo dit gra⁴ a vendra al dit comú de Jènova, lo qual preu del dit forment lo dit comú recusave pagar als dessús dits condeutors, per ço com aquells convenguts en Jènova per un fflorentí que allegava que ls dit Bernat Verdaguer li hava feta venda del dit forment en Sicília envergave aquella momeda no ésser dada e pagada per lo dit comú als dessús dits condeutors, allegants que en lo contracte de la venda per ells feta al dit comú era stat per raó de la dita venda del dit forment per ells al dit comú feta segons dit és no posquessen ésser revenguts ne empatxats per lo dit fflorentí ^(fol. 122 v.) ne per altre ne per qualsevol causa o rahó en Jènova, segons que les dites coses e altres són largament contengudes e scrites en un compte de reebudes, dates, salaris, messions e despeses per lo dit Guillem Calderó fetes en e per rahó de la dita missatgeria o anada per ell als dits feta per la rahó demunt dita. E lo dit Guillem, segons dit és, haia retut lo dit compte en poder de nosaltres e⁵ en lo scrivents ab aquells e en altres coses contengudes en lo dit compte, de les quals data o d'aquelles aquí aquelles ha fetes no ah haudes ne portades apoques nostres ne altres cauteles. E semblantment haie posat e mes en lo dit compte lo salari a ell pertanyent del XVII die del dit mes de setembre, que ell partí de Barchinona, tro al primer die d'abril prop pasat que ha stat anant, stant e tornant de la dita missatgeria per la rahó demunt dita dins lo qual a raó de XXX solidos per salari seu cascun jorn, lo qual li fo promés dar per los dits honrats consellers predecessors nostres segons informació per nos dels hauda⁶, munta a la dita rahó CCXCV lliures X solidos barchinoneses, per ço volem que axí les dites dates posades en lo compte del dit Guillem Calderó de que⁷ no ha hauda cautela alguna spn

les dites CCXCV lliures X sous a ell per salari seu degudes, segons dit és, prestants en compte /^(fol. 123 r.) en lo remanent del seu dit compte ab lo present albarà altra cautela ell emperò faent sacrament en poder de nosaltres ans de la conclusió e fermament del dit seu compte, que les dites dates posades en aquell de que no ha hauda cautela, les quals havem volgudes venre e regonèxer plenament⁸, sien per ell estades fetes e dades a les persones e per les rahons en aquell contengudes e escrites, com així ho haian acordat, atesa la sua condició, bona fama e la gran confiança que la dita ciutat ha haudes en ell. E dubte algun no façats sobre los manaments e altres scriptures que ha portades e audes a fer necessàriament per la dita rahó en ell aquelles haia liurades ja a nosaltres qui aquelles havem fetes regonèxer als advocats de la dita ciutat, per ço que sabessen tot dit⁹ lo fet en que stava ne quin era e és¹ lo dret de la dita ciutat. Scrit en Barchinona a XIX dies de setembre del M CCC LXXXXI.

¹ era *interlineat sobre es, ratllat. A continuació, signe que envia a peu de plana, on es troba el següent text:* o ab lo qual per certa rahó segons que en lo procés d'aquí fet e per lo dit Guillem menat en Jènova, lo qual a nosaltres ha portat e liurat ensemps ab d'altres encartaments e scriptures largament se que de la dita illa de Sicília haguessen anar en Pisa, del qual loch après navegaren passant. ² *segueix* passants, *ratllat.* ³*segueix* forçasa, *ratllat.* ⁴ lo dit gra *interlineat* ⁵ *segueix* ab, *ratllat.* ⁶ segons..hauda *interlineat* ⁷*segueix* segonsdit és, *ratllat.* ⁸ les quals...plenament *interlineat* ⁹ tot dit *intelineat* ¹⁰ e és *interlineat.*

Document 74

1399. Barcelona.

Els consellers discuteixen la participació del clergat en les despeses generades pel proveïment de gra de la ciutat.

AHCB. Fons municipal. Rúbriques de deliberacions, 2, fol. 146-1.

Vehent la ciutat haver fetes grans messions en provisions de blats e en armades per mar e aventatge e altres coses e lo clero ne havia reportat gran aventatge e no-y havia res pagat, dellberar lo consell que fos demenada satisfacció degua e quie entretant fos sobressequit en restituir-losla imposició. M CCC XCVIII.

Document 75

1399. Barcelona.

Els consellers decideixen atorgar avantatges de dotze diners per quartera de gra, vuit dinters per quartera d'ordi i sis diners per quartera de civada.

AHCB. Fons municipal. Rúbriques de deliberacions, 2, fol. 163-1.

Fonch delliberat que fossen donats per la ciutat en subvenció dels qui portaven forment XII diners per quartera e VIII diners d'ordi e VI diners de avena. E que fos comprat per aquesta ciutat ops del peu dels flaquers. MCCCLXXXVIII.

Document 76

1400 gener 23. Barcelona.

Acord entre Pere Muntrós, Bartomeu Mir, Joan Sa Plana i Pere Doll i la ciutat de Barcelona, per aportar diferents partides de gra a la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. XIII. Manual 9 (1397-1401), fol. 150 r.-151 r.

Ffo hauda los honrats en Pere de Montrós, en Berthomeu Mir, en Johan Ça Plana, mercaders et en Pere Doy, patró de nau ensemps ab lo dit Pere de Muntrós a la ciutat de Barchinona de M CCCC salmes generals a mesura de Sicília de forment, lo qual faran venir de la dita illa de Sicília ab la nau¹ dels dits Pere de Muntrós et Pere Doy, en la manera deiús contenguda.

Ço és que los dits Pere de Muntrós et Pere Doy com a patrons dessus dits prometen que la nau lur Deu volent partirà de la playa de Barchinona ensemps ab la nau de Guillem Passadores et Jacme Fogaçot per tot lo present mes de janer et ab aquella ira en conserva segons ja·y és obligada dretha via a Ceragoça de Sicília prenent però la girada de la Fontana o de Xaca, aturant en l dels dits lochs per XXX hores, segons la forma del noliejament feta entre los mercaders de la dita nau d'en Guillem Passadores et d'en jacme Fogaçot et los dits Pere de Muntrós et Pere Doy.

Ítem, que iuncta la dita nau dels dits Pere de Muntrós et Pere Doy, en lo pont de Ceragoça estarà aquí solament per² XX jorns dins los quals lo dit Johan Ça Plana qui ha càrrech de comprar les dites M CCCC salmes de forment puxa procehir fer la compra del gra en aquella part de la dita illa on mils li serà vist faedor. E passats los dits XX jorns lo dit Pere Doy qui en lo dit viatge patronejarà la dita nau irà ab aquella de present al carregador que per lo dit Johan Ça Plana li serà dat.

Ítem, que juncta la dita nau al dit carregador levarà lo càrrech dins X dies carregadors et levar vendre ab aquell dretha via en Barchinona per descarregar. /

Ítem, prometen los dits mercaders donar a la dita ciutat lo dit forment, bo e nou, sufficient et reebedor descarregat en terra den la playa de Barchinona davant lo porxo del gra, del qual froment encontinent que partida d'aquell serà descarregat mentre l'altre se descarregarà, los dits mercaders faran garbellar et mesurar ab la quartera de la dita ciutat ·L· salmes de diverses munts. Et segons que aquelles ·L· salmes /^(fol. 150 v.)

respondran la ciutat sia tenguda reebre tot l'altre forment, lo qual se haia a / liurar a salmes et liurar aquell los mercaders no són tenguts de algunes messions que per lo forment com seran la ciutat sia tenguda donar et pagar als dits mercaders ço és per cascuna quartera XV solidos barchinonenses dins XXX jorns après que la nau serà descarregada en Barchinona.

Ítem, que les garbelladures qui exiran del dit forment sien dels dits mercaders, les quals la ciutat su·ls se volrà atriari·lus haia a pagar segons que aquelles qui / exiran de les dites ·L· salmes valran a coneguda de ·II· formenters o si la ciutat no·ls volrà que aquell que reebrà lo dit forment per la ciutat sia tengut respondre de les dites garbelladures als dits mercaders com lo dit forment se garbellarà.

Ítem, que la ciutat sia tenguda fer donar al dit patró en la dita illa de Sicília a compliment de son càrrech DCCC salmes generals de forment en aquell loch o carregador on se carregaran les dites M CCCC salmes, de les quals DCCC salmes la dita ciutat pagarà de nòlit en Barchinans dins XX dies après que la nau serà descarregada a raó de VI cerins per salma general, que són XII solidos barchinonenses si la nau carrega en lo cap de ça. E si la nau carrega en lo cap d'ella a raó de VII terins per salma general que valen XIII soldios barchinonenses. Es emperò entés que si de la treta per vigor del privilegi que la ciutat ha e o en altre manera se ha millor mercat que·ls altres qui ni han comprat, que de tot ço que se'n haurà millor mercat sien fetes ·III· eguals parts de les quals les ·II· parts sien de la ciutat e la terça dels mercaders.

Ítem, que·l dit Johan Ça Plana qui ha càrrech per los dits mercaders de comprar les dites ·MCCCC· salmes e per la ciutat les dites DCCC salmes, faça comprar de totes ensemps en ·I· carregador la on mils li serà vist faedor, ço és en los carregadors de mig jorn de la dita illa de la Bruçula a Marçala.

Ítem, que de la satisfacció faedora al dit Johan Ça Plana per la compra de les dites DCCC salmes també la ciutat com o dit Johan Ça Plana estiguen a conexença dels honrats en Pere Ça Badia et en Barthomeu Vidal, mercaders, ço és que la ciutat don al dit Johan Ça Plana per la dita satisfacció tot ço que·ls dits Pere et Barthomeu diran et arbitran.

Die lune XIX januarii anno MCCCC^o fuit hoc capitula firmata et jurata per venerabile Petrum de Muntrós et Johannem Ça Plana, mercatores volentes quod instrumenti prejudici fienda duccente cum omnibus clavis et cautelis necessariis et oportunis largo modo no mutat siba fuerint et cetera dicta capitula firmata per horoabile Gullermus de Vallesicca legum doctorem Ffernandum de Gualbes, Petrum de Usallio, philipum de Fferreria et Ffranciscum de Conomines, consiliarios anno presenti dicte civitate.

Presentibus testibus ad predictam Bernardum Cerdans, mercator, Guillelmus Guardiola, alguazirius armatorum regiarum et Michelis Petri Virgarius dictorum honorabilorum consiliariorum.

Die sabbatti XXIIIi januarii anno predicto fuit firmata et jurata dicta capitula per dictos Bartholomeu Mir et Petrum Doy, largo rodo.

Presentibus testibus Guillelmus Ferreros de scribania domini Regis et Johannis Gallardi, scriptoris Barchinone.

¹ segueix d'en Pere de, ratllat. ² segueix jo, ratllat.

Document 77

1400 maig 4. Barcelona.

El clavari retribueix a Pere Toxonera, barquer, per les despeses generades per dos viatges realitzats per les costes empordaneses, amb la finalitat d'ordenar a les embarcacions que fossin carregades de gra, que descarreguessin a la ciutat de Barcelona, a causa de l'escassetat de gra que hi havia a la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-24 (1399-1403), fol. 185 r.

Ítem, donè an Pere Toxonera, barquer, ciutadà de Barchinona, les quals los honrats consallers volgeren que jo li liuràs qui les havia a cobrar de l compte de reebudes e dates que feu per ll anades que per ordinació dels dits consallers feu per mar en los meses de janer e de febrer de l'any deiús scrit ab l lahut de Bernat Matheu vers les mars d'Empurdà, per fer venir aquesta ciutat tots lenys que trobàs carregats de forment e altres blats, per ço com ladonchs ne havia en aquesta ciutat fort poch. E cobre albarà dels consallers, scrit a llll de maig de l'any M CCCC ab altra albarà debitori de Johan Boscha e d'Anthoni Ruvira, hoidors en lo dit any dels comptes d'aquesta ciutat qui lo dit compte diffiniren e ab àpocha del dit Pere Toxonera, feta en poder del dit notari, lo prop dit jorn. XXXVII lliures VII sous VII.

Document 78

[1401]. Barcelona.

Els consellers transmeten en el seu testament als consellers entrants, entre d'altres afers, que la ciutat es troba suficientmen abastida de gra i la necessitat de construir un camí que permeti evitar la circulació de gra per Tortosa.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-2 (1399-1428), fol. 1 r.-1v. i 11 v.-12 r.

Ítem, los consellers e Barchinona han tostemps acostumat e deuen fer tot lur poder de procurar gra per ço que la dita ciutat sia bastada e provehida sufficientment del dit gra, però notifiquen los consellers presents als consellers /^{fol. 1 v.} esdevenidors que ells per lo present any han feta sufficient provisió de gra qui prestament hic deu ésser, segons appar per cartes públiques reebudes per l'escrivà del consell de la ciutat et en altre manera.

(...)

/^(fol 11 v.) Ítem, com los dits consellers presents haguessen temps ha clamors de diverses mercaders de la dita ciutat de Barchinona que en la ciutat de Tortosa los eren preses et aturats blats e altres vitualles que devallants //^{fol 12 r.} per lo riu d'Ebro aportaven a aquesta ciutat no contrastant la compra del castell de Flix que aquesta ciutat ha feta per favor de les dites vitualles e per comuna concòrdia d'aquesta coitat et de la dita ciutat de Tortosa feta entre elles letreiant certs missatgers de cascuna de les ciutatas venguessen a terragona per haver comu colloqui o parlament que fos posant en ferm que la ciutat de Tortosa et los singulars d'aquella poguessen segurament passar tots lurs blats et totes altres vitualles per los dit castell de Flix. E que la ciutat de Barchinona e los singulars d'aquella poguessen passar segurament tots blats e altres vitalles per la ciutat de Tortosa. E sobre lo dit parlament los missatgers de Tortoswa volguerssen personalment consultar lo consell de Tortosa, lo qual diguene et prometeren que certificaria tantost los consellers de Barchinona d'jaçò que Tortosya no haia escrit d'axi ne d'als als dits consellers de Barchinona. E pareia a molts que sus Tortosa no-s vol posar en rahó ans no ha molt haia presa alguna quantitat del forment de la ciutat que serva fort espedient et profitós se fahés camí per terra per lo qual los blats et altres vitualles poguessen ésser aportades de flixs tro a salou, per ço los consellers esdevenidors al pus prest que fer poran meten o facen metre les mans sobre ls dits affers. E que facen veure e regonèxer per persones espertes que serà pus profitós a la ciutat et als singulars d'aquelles. E que ·y provehesquen degudament segosn trobaran fahedor.

Document 79

1402. Barcelona.

Els consellers transmeten en el seu testament als consellers entrants, entre d'altres afers, les dificultats en el comerç de forment amb França i l'enviament d'una ambaixada a Perpinyà i el Llenguadoc..

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-2 (1399-1428), 1402-fol. 9 r.

Ítem, com los dits consellers presents certificats que certs hòmens de Narbona et de Montpeller havien novellament obtenguda marca contra lo senyor Rey e sos sotmeses, per la qual marca era ia stats marcats alguns mercaders qui anaven en Ffrança per comprar forment et aportar-lo a aquesta ciutat e altres parts de la senyoria del Rey, hoc més que per rahó de la dita marca en Rosselló se fahien represàlies contra franceses, d'on se seguia que ls mercaders cathalans no gosaven anar en Ffrança ne traure'n forment, ne tan poch los ffranceses gosaven entrar en Cathalunya ne aportar-hic forment, segons abans havien acustumat. E per consegüent cessava la provisio que Barchinona solia haver de Ffrança, d'on en l'any present seria en gran necessitat ben provehida ab consell de pròmens, hagen tramesa a Perpenyà et a Lengua d'Och com a missatger de Barchinona l'onrat en Luys d'Averçò, qui ara ab l'altre missatger de Perpenyà és en Lengua d'Och per tractar et fer que les dites marques sia sobresegut per tant temps dins lo quals los affers se puxen posar en deguts tèrmens , per ço los consellers esdevenidors entenen com loch haurà on los dits affers també ab lo senyor rey, lo qual ne deurà ésser ja informat per en Ferrer de Marimon, missatger de la ciutat ara present, en la cort com en altra manera, car en aquests affers va molt tan be per la provisió de forment que la ciutat espar et ha acostumada haver de França ,com per que si remey no si dava es be en aparell que d'açò sortescas guerra entre Aragó e França, la qual al present la ciutat deu per son poder esquivar.

Document 80

1402 març 6. Barcelona.

Esbarrant de carta en la qual els consellers ordenen al Martí Vicens i Galcerà Marquet, patrons de galera, que no embarguin les embarcacions que des dels castells de la Geltrú i de Cubelles s'adrecen a obtenir gra,

AHCB. Fons municipals. 1C. Consellers. I. Esberranys de Lletres, caixa 1/2 (1400-1428). 1 foli

Los consellers de la ciutat de Barchinona, als honrats en Martí Vicenç et en Gacelran Marquet, patrons de sengles galiotes en aquesta ciutat novellament armades per fer seguretat dels navilis qui aporten forment e altres blats a aquesta ciutat , salutem et bona honor. Nom per part de la senyora reyna dona volant senyora dels castells de la Guialtrum et de Cobelles nos sien estats fets grans prechs que per vosaltres fos fet algun empatzament o embarc a una barcada de forment que los homes dels dits castell per provehir a lurs grans necessitats han fet o volen comprar a lurs diners a Tortosa o en les parts d'Aragó e fer venir per mar al dist casetells, per ço com vosaltres complaure sobre açò a la dita senyora volem, ens dehim que la barcha qui ab veritat aportarà als dits casells e al l d'ell lo dit forment comprar ab lurs diners no empatxets ne torvets en son viatge, ans li donats en aportar a quells lo dit forment tota favor per reverència de la dita senyora. Emperò guardar-vos que sost aqyesta color li o us sia feta salvateria alguna. ada en Barchinona a VI dies d emarç del any M CCCC II.

Sia feta altre semblant an berenguer de Rolat, senyor de la vila de Molin de Reig.

Document 81

1402 abril 8. Barcelona.

Els forners supliquen als consellers de Barcelona incrementar la puja del pa fins a un pa de cada vint, incrementada fins a un de cada trenta, i amb la finalitat de millorar els beneficis de l'ofici.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Lletres comunes original, X- 2, núm. 56

A vosaltres molt honorables e molt savis senyors consellers de la ciutat de Barchinona, humilment supliquemlos cònsols del offici dels fforners de la dita ciutat que com per part de vosaltres, senyors, sie stat fet manment a tots los forners que hagen a coure lo pa a les gents trenta pans per l pa ,a xí com ne solien haver de vint pans, i lo qual manament parlant ab humil honor e / reverència de vostra gran saviesa és fort preiudicial e dampnós als dits forners per moltes rahons, ço és, molt honorables senyors, que en temps pessat nosaltres soliem pendra lo pa cuyt per puya e ja lavors envidés no·s podíem sustentar e despuys, senyors, nos fo tornat atràs que haguèssem a pendre la puya en pasta de que·ns fes fet gran dampnatge, per la qualc rahó nos e cascun de nos s'és tant disminuït de lavors ençà que ara no·n hicha negú qui puxe tenir avençada una somada de lenxa, ni axí mateix pusque comprar una cortera de forment, si donchs no manleva abans los diners. E ara, molts honorables senyors, volets nos axí mateix preiudicar, que volets que axí com solien haver de vint pans l que ara no·n hagam sinó de XXX pans l, perquè, molt honorables senyors, no·s seria fort gran preiudici et gran dampnatge per ço com enfre les gents qui·s són mortes e eells qui hic són fore e axí mateix eells qu no poden comprar ara una cortera de forment per lo mal merchat qui hic es se son girats a comprar pa de flaquera e no pasten ara perquè nosaltres no podem haver puyia tanta com soliem, haver seriens fort gran dampnatge que no·ns poriem sustentar en neguna manera car ja ara ne som prou affenats de viure temiats que feríem ara si no haviem sinó de XXX pans, l, per ço plàcia a vosaltres, molt honorables senyors, de admetre los dits forners en lurs rahons e aquelles admeses de revocar lo dit manament e tornar- los al primer stament, com en altre manera ells serien ten perdents que no porien sustentar lur vida, ans los covendrie de desemperar lurs case com negun no viu de pèrdua. E en açò, molt honorables senyors, farets als dits forners, gràcia e mercè.

Fo¹ ordonat que lo batle sia request per part de la ciutat que revoch lo dit manament et que·ls forners puxen coure a XX pans, ço és prenent de XX i segons és acostumat, com attès l temps ab altre sia covinent dret.

Per consiliarios et proceres, de sabbati VIII aprilis anno M CCCC II .

¹ en endavant, el text és una nota afegida pels consellers.

Document 82

1403. Barcelona.

Els consellers Ferrer de Gualbes, Joan de Conomines, Jaume Marquet i Pere Oliver transmeten en el seu testament als consellers entrants l'ordre d'establir la participació del clergat en les despeses que executa el consistori per tenir la ciutat abastida de gra.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-2 (1399-1428), 1403-fol. 8 v.

(...)

Ítem, com los consellers presents per lo càrrech que ls n'ere donat per lo consell de C jurats hagen feta gran instància al bisbe et al capítol de Barchinona que l clero de la dita ciutat contribuís e pagàs en les grans messions que a la ciutat d'algun temps a ençà necessàriament han convengudes fer per tenir basta la ciutat de forment. E après molts debats sia estat acordat et conclós entre les dites parts que d'açò fahés compromés en certes persones qui ussen la justícia d'aquests affers. E lo dit compromés de fer se sia fermat en VI àrbitres per part del clero et en altres VI per part de la ciutat, lo qual compromés durà per tot janer primerament per tot los consellers esdevenidors hagen a memòria que facen decidir la dita qüestió per los dits àrbitres com la justícia de la ciutat qui es demanadora prenga sobre açò assats clars. E de tot açò los informants plenerament l'escrivà del consell.

Document 83

1403 març 17. Barcelona.

Acord entre els consellers i Berenguer Massanet i Berenguer Claret de Barcelona i Francesc Oliver de Tortosa, referents al proveïment de gra de la ciutat.

AHCB. Fons municipal. 1E. Administració Municipal del Pa i el Blat, XIX, plec 1400-1409.

Capítols fet et concordats entre los honorables consellers de la ciutat de barchinona en nom de la dita ciutat d'una part et en Berenguer Maçanet en Berenguer Claret de

Barchinona et Francesh Oliver de Tortosa, mercaders¹, de l'altra, sobre la provisió de forment² faedora als flaquers e forners de la dita ciutat, per tal que no compren en la plaça comuna e per consegüent no meten remor de forment en aquella.

Primerament prometen et convenen los dits mercaders als dits honorables consellers en nom de la dita ciutat que ells provehiren per tot l any primer vinen complidament los flaquers et forners de la dita ciutat de tant forment com hagen necessari a tenir la dita ciutat basta de pa, lo qual forment haia ésser mig toselles e mig sexa d'Aragó.

Ítem, que la dita ciutat ordon que algun flaquer o forner sot ban de cinquaginta solidos³ barceloneses per cascun e per cascuna vegada que serà contrafet no gos comprar ne pastar d'altre forment sinó d'aquell dels dits mercaders. E si per alguns era fet lo contrari que·ls mostaçaf de la dita ciutat qui ara és e per temps serà sia tengut exigir et levar lo dit ban tantes vegades com seria comés. E que de tots aquells bans que·ls dits mercaders o algun d'ells se trobaran per alguns flaquers o forners fahens lo contrari ésser comeses els volren acusar haigen la terça part.

Ítem, que·ls dits mercadees hagen e sien tenguts vendre als dits flaquers e forners lo dit forment al for de la plaça, a coneguda dels mostaçaf et de ll prohòmens elegidors per los dits consellers, lo qual for se haia per los dits mostaçaf e ll prohòmens regonèixer et donar als dits mercaders⁴ de XV en XV dies.

Ítem, que·ls dits mercaders se puxen tenir a lur servey lo porxo vell de la dita ciutat per la dita rahó et que dins lo dit any no·ls puxa ésser levat ne empatxat.

Ítem, que si los dits mercaders per desteniment algun⁵ no podren haver compliment de sexes d'Aragó, que puxen donar et liurar als dits flaquers et forners toselles solies. E per lo contrari⁶ si no podien haver compliment de toselles que puxen donar et liurar per eas d'Aragó solies.

Ítem, que si la dita ciutat donava aventatges a qualsevol altres mercaders o persones dins lo dit any per semblans forments, ço és per sexes d'Aragó o toselles, que fos tenguda donar als dits mercaders⁷ semblants aventatges que daria als altres per tot aquell forment que·ls dits mercaders metrien en la dita ciutat d'aquella sort de que·s darien los dits aventatges.

Ítem, que si per ventura en totes les parts d'on venen o ixen los dits forments haia desteniment o inhibició de treure formen, que·ls dits mercaders durant la dita inhibició no fossen tenguts a fer la provisió dessus dita als dits flaquers et forners com lus fos impossible.

Ítem, que si durant lo dit any se mena rumor o carestia de forment en la dita ciutat, ço que Deu no vulla, que los dits mercaders durant la dita rumor o carestia no sien tenguts liurar als dits flaquers et forners entre tots més avant de cent o de cent et vint⁸ quarteres de forment per cascun dia que quartera se tinga en Barchinona.

Ítem, que·ls dits mercaders per complir totes les dites coses tant com a ells se pertanga donen bones fermances a coneguda dels consellers.

Ítem, que si qüestió o debat per rahó de les persones capitols era entre la dita ciutat, els dits mercaders que de tal qüestió o debat hagen a conèixer II persones elegidors per los dits consellers et altres II elegidores per los dits mercaderes. E que cascuna de les dites parts hagen a servir ço que les dites IIII persones declaran.

Ítem, que la dita ciutat per contemplació del servey que·ls dits mercaders deu volent faran en lo dit any a la cosa pública de la dita ciutat sobre la dita provisió de forment, sia tenguda donar als dits mercaders septingentos florins d'or d'Aragó pagadors la meytat en lo mig del any e l'altra meytat en la fi del dit any. E si per ventura per inhibicions los dits mercader no podien fer lo dit servey que la dita ciutat no·ls sia tenguda de respondre les dits DCC florins si no per prorata del⁹ temps que haurien servit.

Die venturis XVI marcii anno predicto M CCCC Tercio.

¹ Berenguer...mercaders *interlineat sobre* Johan Olzina, en Pere Mates et en Matheu Forment, mercaders de la dita ciutat, *ratllat*. ² de forment *interlineat*. ³ cinquaginta solidos *interlineat sobre* decem libras, *ratllat*. ⁴ *segueix* cascun mes, *ratllat* ⁵ per desteniment algun *interlineat*. ⁶ per lo contrari *interlineat* ⁷ *segueix* per tot lo forment, *ratllat*. ⁸ cent et vint *interlineat*. ⁹ *segueix* fer, *ratllat*.

Document 84

1403 novembre 14. Barcelona.

El clavari executa un pagament a Bonanat Gil, escrivà del Consell de Cent, d'acord amb la provisió feta de satisfer en els propers anys unes quantitats en compensació pel deute de la ciutat amb ell, sobre els avantatges de seixanta-cinc mil quarteres de forment.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-27 (1403-1404), fol. 150 v.

Ítem, donè an Bonanat Gili, notari, scrivà del Concell d'aquesta ciutat, les quals los honrats consallers volgeren jo li liuràs, al qual ab prohòmens per comissió que havíem del Concell de C Jurats, celebrat a XXII de deembre de l'any M CCCC II, en lo qual Concell per lo dit Bonanat ere stat supllicat de la rahó deiús escrita, les havien constituïdes e assignades per satisfaccio e esmena del dret a ell degut e pertanyent de LXV M quarteres de forment e mes que aquesta ciutat havia assegurades e n'havia pagats avantatges del XIXè jorn de noembre del prop dit any que fo inhibit al dit Bonanat que no preses ne reebes lo dit dret per aquelles XII persones de tots staments

en altre precedent consell de C jurats eletes a diverses actes tocants bon stament de la dita ciutat, lo qual dret los mercaders qui los dits avantatges reeberen devien pagar en la forma que s conte en lo capítol següent, qui entre ls altres capítols es contengut en la carta convencional finada entre aquesta ciutat, com li dona la dita scrivania de l part e lo dit Bonanat Gili per son dret, ço és de seguretat e port de vaxell qui sia fins en quantitat de M quarteres, miga quartera per centenar. E si la dita seguretat o port de vaxell pujara a major quantitat, haia quart de quartera per centenar de quarteres. E jassia lo dit dret deguessen pagar los mercaders, però com los semblarà fort fexuch e en temps passat del dit XIX jorn de noembre ançà, que fo carestia de forment, pogera molt haver nogut a la cosa publica d'aquesta ciutat e en sdevenidor hi poria molt noure, los dits consellers e prohòmens deliberaren e concluiren que la ciutat lo pagàs al dit Bonanat al qual per iusticia ere degut, segons serie del dit capitol provehits los dits consellers e prohòmens per auctoritat de la comissió dessús dita, que lo dita Bonanat de sa vida cascun any començant l'any lo jorn del albarà deius scrit haia d'aquesta ciutat tant solament XXVII lliures e no mes avant per lo dit dret, com seguretat se facen e avantatge se promessen donar per haver forment en paga de son dret quant que mes li n pertangues. E axi matex les haia menys d'avantatges cascun any que deffunt lo dit Bonanat lo dret no sia donat. E cobrem albarà dels consellers, scrit a XIII de noembre de l'any M CCCIII ab àpoca closa per ell matex feta a XIII del dit mes. CX lliures.

Document 85

1404 gener 29. Barcelona.

El clavari retribueix a Tomà Esglèsies, mercader, pels treballs realitzats en el mes de febrer de 1402, per avaluar i mesurar el gra disponible a la ciutat i prevenir l'aparició de rumors de caresties.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-27 (1403-1404), fol. 180 v.-181 r.

Item, doné an Thomas Sgleyes, mercader, les quals honrats consallers volgeren que jo li liurés, al qual ab prohòmens havents poder del concell de C jurats celebrat a VII de noembre del any M CCC III deius scrit, al qual concell per lo dit Thomàs ere stat suplicat que li fos feta satisfacció dels treballs que havia sostenguts per aquesta ciutat per la rahó deius escrita e per lo dit concell ere stat comanat als consellers que ab prohòmens li faessen satisfacció sagons los pagues faedora li foren constituïdes per satisfacció o salari dels treballs que havia sostenguts començant hi en lo mes de febrer del any M CCC II que li fo comanat per los dits consallers que vaes e regonagués e fahés mesurar tots blats ^(fol. 181 r.) de qualsevol spècie fossen que qualsevol mercaders e altres persones qui ls asseguràs portar a aquesta ciutat, la qual en lo dit mes de febrer e après, per tal que la dita ciutat qui lavors era freturosa de gra, fos habundantment provehida, e que en ella no s pogués metre remor de carestie,

havien fetes diverses compres de gra de mercaders qui ls havien assegurats portar dins cert temps e havien proferts donar a altres persones qui sens obligacio qe non haguessen feta mas que per llur liberalitat e grat ni ch portassen certs avantatges, ço és XII diners per quartera de forment e VIII diners per quartera d'ordi e VI diners per quartera de avena tinent compte als dits mercaders e persones axí sobre la quantitat dels blats com sobre lo compte del temps hic faeren portar. E encara vaes et faes masurar tots blats qui sens seguretat hi serien portats. E pagas los dits avantatge en la dita forma. Es prengué cura de la provisió dels blats qu seria en la dita ciutat en faes soven relacio als consallers per llur avisament. E reebes totes mones qui procedissen de cert dreT posat sobre les tretes del gra e que de totes les dites administracions retes comptes als hoidors dels comptes d'aquesa ciutat, es assaber del X jorn de ffebrer dessud sit qui s atorgaren donar avantatge es posa dret en les tretes de blats que hic exiren entro lo XV jorn d'octubre del any M CCCC III que fo levat lo dit dret de les tretes com ja bans cessassen los dits avantatge en lo qual temps sosn compreses l any VIII meses V jorns, lo qual salari o satisfaccio es a raó de C lliures l'any qui per los dits consallers e prohómens li foren constituïdes. E cobre albarà dels consallers.

Document 86

1404 març 22. Castell de Claramunt.

Pere Ferrer, procurador del comte de Cardona, adreça una carta als consellers per exposar les raons de la incautació d'una partida de gra al territori del castell de Claramunt.

AHCB. Fons municipal. Lletres comunes original, X- 2, núm. lletra 92

Als molt honorables e de gran saviesa los consellers de Barchinona. En Pera Fferrer dels Dorrells, lochtinent de procurador en la cocha d'Odena per lo senyor comte de Cardona, salute ab tota honor. Una letra he rebuda vostra senyors la data de la qual és a XX dies del mes e en l'any davall scrits in effectu continent que jatsia jo e lo batle de Claramunt siam stats requests per los vostros honorables predecessors que restituïssim los muls los quals foren atestats ensemps ab lo forment que portaven passant per lo dit castell de Claramunt, menant los un missatge d'en Johan Veyll del lochtinent de Vayllbona appellat Ramon Munçarró. E açò per tant com era stat allegat que lo dit misatge portave vitualla a la ciutat de Barchinona, la qual cosa segons sou infformats fer no avem volguda no allegant però en vestra letra los nostres de mi e del batle iustes rahons e scuses per les quals per nostra letra lavors seriosament vos scrivim e de les quals neguna menció ne resposta aveu feta. E crech sia la causa com no havem vista la letra la qual als dits vostres honorables predecessors lavors responsiva d'aquella que us fou tramesa tramaten mas a sola aserció del honrat en Jacme Mathoses a vostres trameses ha plagut ffer la damunt dita letra, a la qual e a les coses en aquella contengudes reduynt-vos a memòria part

de la resposta als dits vostres honorables antecessors feta per la present vos responch que jamás fou en coratge certs que seria cosa que redundaria en desplet assenyalat del dit senyor lo dit emperò arrest ab deguda honor vostra es stat fet sens interès e prejuy algú de vostres privilegis e libertats, car lo dit Johan avia delinquit dins la interdicció a mi comesa per lo qual delicte es stat citat e bendejat. E per provisió del dit crim fou proceyt al dit arrest, lo qual arrest segons mostra la infformació per mi presa és stat fet dels muls e forment del dit Johan vey, e no pas del dit honrat en Jacme Mathoses segons ha informader vostres grans savieses ne conten veritat ab vostra honor perlant la informació a vosaltres honorables senyors, dada que lo dit Johan Veyll ne són missatgè dreçàs lo dit forment a la ciutat de Barchinona ans en via de mercaderia lo portaven la hon lo podien mills vendre a lur aventatge, ço és açí a Claramunt e sinó a Piera e sinó feyen ne farina per vendra-la a Sent Boy. E axí n feyen tots jorns d'açò senyors e jo presa ma informació plenària de la qual per la present vos faça prompta fe. E com vostre grans savieses hi troben pler jo prest per honor vostra de trametre-us en treyllat com donchs lo dit forment no fos portat dretament a Barchinona ne era destinat de portar-lo aquí ans era segons dit és sens faylla vostre privilegi no-l defén ne per vigor del arrest ací fets vostres privilegis prenen-les-lo alguna perquè molt honroables senyors pus lo dit senyor ne officials ho sostsmesos sens ne-us venga anug ne adesplet si dins sa juredicció sens interès de vostres libertats e privilegis usa de son dret cr segons ja en la reponsiva primera letra a vostres honorables predecessors dreçada se conte lo dit senyor comte es prest a tota vostra honor e los seus officials e sotsmesos an demanament seu fer-vo tota honor e servey que fer puguen. E sia lo Sant Spirit, senyors, en guarda vostra. Data en lo castell de Claramun, a XXI de febrer el any de nostre senyor millesiomo quadringentesimo quarto.

Document 87

1406. Barcelona.

Els consellers introdueixen entre les consideracions que transmeten als consellers entrant la necessitat de construir un porxo per al forment a Flix i restaurar el camí entre Banyoles i Guardamar.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-2 (1399-1428), 1406-fol. 6 r.

(...)

Ítem, com los consellers certificats de les determinacions per auotirtat del Consell de C Jurats sobre açò fetes, volents traure la dita ciutat de la gran subiugació en que la ciutat de Tortosa fort sovint la té per les inhibicions que fa de no traure'n gra hagen fer fer l bell porxo a Flix, ço és riba lo riu per descarregar aquí los forments et altres blats et mercaderies qui aquí venen per terra et carregar aquelles enles barques qui devallen per lo riu. E hagen fet començar l altre semblant porxo en lo loch de

Banyoles, Ribera d'Ebro, lo qual ara se obra per descarregar aquí los forments et altres blats qui devallaran per lo dit riu. E hagen fet començar lo camí bell e notable del dit loch de Banyoles tro al loch de Guardamar del Camp de tarragona, que són III leugues et mija, en lo qual camí qui ara's fa poderosament ha tot dia per obrar més de XXX persones qui ja n'an feta gran part. E hagen ordonat quie la primavera que ve se faça en lo dit loch de Miramar certa fortalea per haver aquí carregador et descarregador, per ço sien diligents et consens los dits honorables consellers que les dites obres de les quals són a pelie informats n'Arnau Brugues et en Bernat Des Plà, qui y són estats ensemps ab en Johan de Fontcuberta síndich de la dita ciutat facen continuar et acabar, car fort se'n spera a la dita ciutat gran honor et profit. E de l'èsser en que les dites obres són los informarà en Jacme Ça Seu, que ha lla càrrech de administrar la moneda que si despés per la dita ciutat.

Documents 88

1406 octubre 17. Tarragona.

Els vicari general de Tarragona adreça una carta als consellers barcelonins, tot demanant-los que no embarguin el carregament de gra d'una nau, per tal que aquesta pugui traslladar-lo al Camp de Tarragona, on té lloc una situació de carestia.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Lletres comunes original, X- 3, núm. lletra 55

Molt honorables e molts sàvies senyories, segons he entés una nau carregada de forment, la qual era a Salou e portava lo càrrech comprat per los lochs del camp de Tarragona, per manament fet al patró a raquesta vostra per un porter del senyor Rey és partida del dit part qui és fi e franch alou del senyor Rey archabisbe e en lo qual sinó lo dit senyor archabisbe no ha alcun manament e es anada aquí de que són meravellat fins sia cert que és stat. Aprés m'an notificat los consols d'aquesta ciutat que ells han comprat lo forment que la nau d'en Ffogaçot deu portar tot jorn a ops d'aquesta ciutat e per no venir en debat ab vostres savieses, dels quals speren favor e socors, com ops fos e segons so cert aquesta ciutat haia de molt gran necessitat lo dit càrrech de gra, per ço prech vostres honorables savieses que per honor del senyor archebisbe, qui en semblant cars faria tant e més per vosaltres, e per sguart de mos prechs e dels consols de la ciutat qui us n'escruien vos plàcia no embargua ni fer embargar la dita nau d'en Fogaçot, on que sie ans vullam dar loch que franchament puxe venir e descarregar en Tarragona. E fer tornar la dita nau ab lo gra dels lochs del camp que de Salou se n'és e farets gran be, honor e plaer a la ciutat et al Cmp e a mi en nom del dit senyor. E si loch e curs serà per aquex plaer e altres farè per vosaltres e per aquexa honorables ciutat ço que sia posible complir. E placia-us fermen resposta de vostra intenció restituint-me tot ço que us sia plasent e agradable. Scrita en Tarragona, a XVII de octubre any M CCCcsexto.

Vicari general et official de Tarragona appella a vostres honors.

Documents 89

1408 juliol 9. Mallorca.

Mateu Hug i Bernat Morató, còsols de Mallorca, expliquen als consellers barcelonins els motius de la captura en el castell d'Eivissa d'un carregament de gra que havia de traslladar-se a la ciutat de Barcelona.

AHCB. Fons municipal. 1.B.Consell de Cente. Lletres comunes original, X- 3, núm. 136

Als molt honorables e de gran saviesa los consellers de la ciutat de Barchinona, en Matheu Huc e en Bernat Morató, còsols dels fets maríms e mercantils de la ciutat e regne de Mallorques, salute ab prosperitat de tota honor, la honorable saviesa de cascun de vosaltres, per tenor de las presents certifficam que devant nos en nostra cort de consolat son comperaguts en Galceran Mora, convers e Struch Xibilli, iuheu, mercaders ciutadans de Mallorques, dients e affermans que alcon temps é spassat en Fferrer e Luís Bertran, mercaders, negociants en Barchinona, assegurava a la universitat de aquella hun càrrech de forment en la dita ciutat de Barchinona, portador ab la barcha d'en Xristofol March per tot lo mes juny prop pasat per certa ajuda per vosaltres honorables senyors aquells promesa per vigor del qual assegurament los dits Galeran Martí e Struch Xibilli, per attendre e complir aquell nolileiaren e tremeteren lo dit Xristopol March, patró de leny de la ciutat de Mallorque en lo loch de Tenes, terra de moros, per carregar lo dit leny de forment et per portar e descarregar aquell en la dita ciutat de Barchinona, lo qual Xristofol March, patró, partint del dit loch de Tenes carregat de forment per ses jornades seguirie son viatge per descarregar aquell en la ciutat de Barchinona és stat pres en lo castell de Eviça e per forsa fet descarregar lo dit càrrech, porque ha nos ab gran instància requests que per deute de justícia e per tal que ls dits Fferrer e Luís Bertran del dit assecurament sien scusats per vosaltres honorables senyors deguessen per lo notari et scrivà de nostra cort fe reebre sumària informació de la forsa al dit Xristofol March, petró, feta per los governadors e jurats de la isla e castell de Eviça, la qual reebuda deguessen de aquella vestra honorabla saviesa certifficar, per tant, nos, atesa la dita requesta esser adient e rahó consonant manam al dit notari e scrivà de nostra cort, que migensant sagrament evangèlic, reebés tota aquella sumaria informació que ls dits Galceran e Struch dar volguessen per vigor del qual manament lo dit notari e scrivà reebe la dita informació, so és del reverent mestre Pere Cur, de la orde dels frares preycadors, d'en Anthoni Sotol, Pere Costa e Luch Seval, mercaders, habitants de la dita isla de Eviça, los quals son stats atrobats en la ciutat de Mallorques et los quals cascun per si interrogàs migensant sagrament evangelical precedens alsunes interogacions han dit de posar e testifficar que a sinch dies del mes de juny prop passats aquests testimonis en lo Castell d'Eivissa, so és en lo loch appellat lo Portitxol

veren traspuntar en lo cap de Barbaria de la isla de Formantera una barcha qui stave en calmes e veren e foren presens los governador e jurats de la dita isla de Eviça digueren an Pere Palana, habitador del dit castell, que fes armar lo seu leut e que isqués a la dita barcha. e si era carregada de forment qe la matessen en lo port. per tal que aquell romengués en lo dit castell e de fer armar lo dit leut a poch instant la dita barcha fon dins lo port e fon en Xristofol March qui venia de Tenes carregat de forment e anave descarregar en Barchinona, per tal con dega que en Gacelran Martí e Struch Xibili havien aquell càrrech assegut e de continent levaren les veles e los timons de la dita barcha e feren descarregar lo dit forment e assó per tal com era dupte que no fos guerra dels jenoveses hoc e per tal con los dits jurats han comissió del senyor Rey de poder pendre fustes qui passen per les portes de Eiviça carregades de forment per fer de aquell botiga o en altre manera pegar aquell, la qual informació reebuda per la forma demunt contenguda aquell colosa e segellada dins les presens inclusa e a alcun no publicada a la honorable saviesa de cacun de vosaltres havien curat tremetre ab los segels de nostra cort e offici guarnides. Cetifficant-vos honorables senyors que ls dits testionis son de tal fama vida e conversacio en quant natura vivana per conexer que a lur dit e deposio podets dat tota fer e creensa. Data en la ciutat de Mallorques a VIII de juliol any de nostre senyor M CCCC vuyt.

Documents 90

1409. Barcelona.

Els consellers Bernat de Gualbes, Bernat Serra, Joan Ses Avasses i Pere Ballester transmeten en el seu testament als consellers entrants, entre d'altres afers, la informació sobre l'acabament del camí per transportar el gra de Banyoles a Guardamar, així com la necessitat de construir també una casa per protegir el carregador.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-2 (1399-1428), 1409-fol. 6 r.

Ítem, com la dita ciutat desijan eixir de la gran subiugació en que la ciutat de Tortosa, per obra de diverses mercaders de gra d'aquella fort sovin la té per lesinhibicions que fa de no traure'n gra haia fet fer et acabar un bell porxo e lo loch de Banyoles, ribera d'Ebro, per descarregar aquí los forments et altres blats qui devallaran per lo riu d'Ebro. E haia fet acabar lo camí assats bell et notable del dit loch de Banyoles tro al loch de Miramar, Guardamar del Camp, de Terragona, qui són tres lengues et mija perquè los dits forments et altres blats devallants per lo dit riu sens pasar per Tortosa puxen ésser portats per terra fàcilment del dit ñoch de Banyoles al dit loch de Guardamar on ha bona plaia per carregar aquell. E faça ara obrar la dita ciutat en lo dit loch de Guardamar una bella fortalea o casa per fer aquí bon et segur carregador et descarregador.

Document 91

1410. Barcelona.

Esborrany de carta on els consellers estableixen una sèrie de consideracions vers les parròquies del voltant de Barcelona, referides al pa procedent d'aquelles.

AHCB. Fons Municipal. 1C. Consellers. Esborrany de Lletres, 1-1/2 (1401-428).

Molt honorables mossens, a les vostras honorables saviesas humilment dien e exponen los administradors e pròmens dels officis dels flaquers e forners de la ciutat de Barchinona, com vosaltres per lo càrrech de vostro offici fots de tenguts e d'entendra en tot lo bé públich de la dita ciutat, axí com entaneu e en squivar e foregitar tot dampnatge toquan lo propri interès de la dita ciutat e ben publichs dels dits dos officis de flaquers e de forments, de algun temps ansà moltas parròquias sa sien avisades e mal acustumadees de metra tots dias dins la ciutat infinidas somades de pa cuyt, al qual cosa a prima fas se a mostra ésser profitosa a al cosa pública, per ço com aquel ha dues onzes mes de pa, lo qual cosa si es be atesa e mirada e regoneguda ala veritat es aquesta que se'n saguexen los dans e interessos saguents axi propis del ben publich com de la dita ciutat, com dels dits dos officis.

Primerament que lo dit pa es pastat ans maritat e ab tots los primhs dels quals se acostuma fer pa de sedàs e b aquels se fa pa blanc e aquel cuyt maurat es de maior pes que no es pes per pes del pa levat e en açò lo be publich no gonya res, car los pes es d'aygua e no de farina.

La segona que les dites parròquies no pasten pa ab tot lo terç que pasten forments dels prats e de lur colytas qui son forment molt pus carregats que los forments de Arago ni del Urgell.

Lo quart que lo dit pa axí pastat e cuyt es molt mal profitós als qui l menencar es tot vadriench e empadreit.

Ítem, que ab manera cuberta fan lo fent del pa de la ciutat e aquel pa axí fent meten lo pes de Barchinona e aquel pa maten per hostols e conexens lurs a frau del publich lo interes de la dita ciutat és aquest, car del dit pa no s pagua negun dret a la dita ciutat on és de mesurar dret de plaçe, ajuda de molre e dret de molre.

Ítem, moltes botigues que s tenen de fora en gran dan de la dita ciutat e del publich, car en aquellas recullen los forments qui venrian açí en la dita ciutat dels quals axí menestraks com los dits flaquers e fornes ne comprarian e se'n farian mellor merquat, la un per l'altro, e serien participans en los dits dretse càrrechs que pagarien a la dita ciutat, de la qual cosa lo ben públich e la dita ciutat son privats, lo qual dan e

interés en un any puge en gran suma maior que no es pensada, car un dia ab altro sic venen de la ditas parròquias sinquenta cortereas de farina en pa en la dita ciutat, lo dan dels dits dos officis és aquest que los dits flaquers en tots temps de merquat o de carestia han a pastar pa blanch o pa de sedàs, que es gran profit del pñublich e aquel es levat a pes de pa, attés com és a cuyt es quasi del pes del pa qui ve de las ditas parroquias e maior un ab altro, e los dits officis han atener la ciutat proviehida a festas dimenges e a drasane e totas oras e temps que són requests per lo senyor de mostessaf ab tota queresia e merquat.

Ítem, que saguex se sovint que aquests dos officis donant compliment al públich pasten molt pa e tots dias entrant lo dit pa a les ditas parroquias les gents no saben veure lo profit lur compran tant de auqel pa de les dites parroquias que sobre molt pa als dits flaquers e forners, la quals cosa es molt dampnosa e mal profitosa en aquells car en lo any present non als dist dos officis mes de de dos milia florins d que son deffets e aquel pa qui ls sobre han a a bescuotar e dar dos pans per tres diners.

Ítem, que los dits treginers entrans en la dita ciutat per vendre lur forment comprarien aci algunes robes posarien per ostasí de que a la dita ciutat e publich d'aquella sen seguirien molts profits dels quals son privats per les dites botigues sostengudes en les dites que parroquias que sin via de gabella e de metre furor en lo publichen son loch e temps venen a menys tots dies evidentment los dits dos officis que accorern graument en tot temps a la necessitat del spublic e de la dita ciutat, perque mossenyors molt honorables plàcia a las vostres honorables asaviesas provehis als dits dans e interessers publichs de la dita ciutat e dels dits dos officis axi com de vosaltres se pertant e ells molt confien en açò farets iustícia, la qual los dits prohòmens vos hauran en gran mercè.

Document 92

1410. Barcelona.

Els consellers transmeten en el seu testament als consellers entrants, entre d'altres afers, la informació sobre l'acabament del camí per transportar el gra de Banyoles a Guardamar i sobre la responsabilitat de Tomàs Girona, procurador general de Flix, de garantir les bones condicions del camí.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Testaments dels consellers, XVII-2 (1399-1428), 1409-fol. 6 r.

Ítem, com la dita ciutat desijan eixir de la gran subiugació en que la ciutat de Tortosa, per obra de diverses mercaders de gra d'aquella fort sovin la té per lesinhibicions que fa de no traure'n gra haia fet fer et acabar un bell porxo e lo loch de Banyoles, ribera d'Ebro, per descarregar aquí los forments et altres blats qui devallaran per lo riu d'Ebro. E faça ara obrar la dita ciutat bon et segur carregador et descarregador dels

dits forments et alguns blays, per ço sien diligens e curoso los diyts consellers esdevenidors que·s fa. E qu vullen sovín haber relació ed l'honrat en Thomas Gerona, procurador general de Flix per la dita ciutat, lo qual és estret dit camí et regonèxer si estan axí com deuen et provehesca a açò que·n sia necessari. E més sien membrans los dits consellers que con los officials del arcabisbe de Terragona facen algunes vexacions al mester maior qui arcabisbe et als altres qui ajuden en la dita obra tan bé en pendrets com en altre manera. E los dits consellers l'ayn present entenen que açò no·s puxa ne deia fer per justícia paleu ab lo dit arcabisbe de les dites vexacions et facien.

Document 93

1410 octubre 20. Barcelona.

El clavari retribueix a Gràcia Capmajor, patró de l'ahut, pel salari de diferents viatges per mar, amb la finalitat d'ordenar el trasllat a Barcelona dels carregaments de forment de diferents naus.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-34 (1410-1411), fol. 101 r.

Ítem, donè an Gràcia Capmajor, patró de l'ahut, les quals los honorables consellers, ab albarà escrit a XX dies d'octubre de l'any presen M CCCC X, manaren a mi que li donàs per rahó d'l anada que feu d'ordinació dels dits honorables consellers ab lo seu lahut per Levant, per ço co hy veyia hom llll naus a les quals volent saber si eran carreguades de forment, e si eran d'amichs o d'enamichs, tremateren lo dit lahut, si onzena d'òmens, e ab lo dit lahut qui prenia part de l hom eran XI e sabñe que era la nau d'en Jacme Ffogassot ensemps ab lll altres naus que lo dit Ffogassot havia preses de genovesos en les quals havia gran còpia de fforment, lo qual han descarragat e descarreguen encara en aquesta ciutat. Et per l'altra anada que feu ab lo dit lahut si vuitena d'òmens e ab lo dit lahut qui prenua part d'l hom eran IX tornant a les dites naus per portar-hi en Pere Saragaossa e n'Anthoni de Puig Dez Pi, los quals hi foren tremeses per los dits honorables consellers per dir al dit Ffogaçot que entràs salva e segur car guiat era e que vingués descarragar lo dit gra en aquesta ciutat, axí com de fet hic ha descarragat, a rahó de llll sous per cascun dels dits hòmens, segons que en lo dit albarà se conté, que cobre. llll lliures llll sous.

Document 94

1414 maig 21. Barcelona.

El clavari retribueix a Nicolau Carbonell, porter del rei, pel salari de tres viatges per mar, amb la finalitat d'ordenar el trasllat a Barcelona dels carregaments de forment de diferents naus.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-37 (1414-1415), fol. 125 r.

Ítem, donè ab albarà dels honorables consellers, scrit a XXI de maig de l'any M CCCC XIII, an Nicolau Carbonell, porter del senyor Rey, per salari de XXIII dies que estech en III anades que per ordinació dels dits honorables consellers feu per anar en diverses lochs ab lo laut d'en Salvador Muner, per fer venir fustes carregades de forment en Barchinona, a raó de VII sous per cascun dia e I sous VI diners de mesió, munta segons apar en lo dit albarà, lo qual cobre ab èpocha presa per en Berthomeu Vidal, notari, a XXI de maig de l'any damunt dit. VIII lliures XV sous VI.

Document 95

1420. Barcelona.

Esborrany de carta on se sol·licita la commutació del deute d'un comprador de la imposició de la farina, arruïnat després de diferents circumstàncies que havien impedit la normal recaptació de l'impost.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Esborrany de Lletres, 1-1/2 (1401-428).

Molt honorables e molt savis senyors, a vostres molt grans providències humilment demostre en Jacme Soler, ciutadà de Barchinona, pobre e miserable persona dient que com ell per ocasió de la compra feta de la imposició ajuda de la farina d'aquesta ciutat l'ayn del diluvi, perdés la major partida de tots sots bens e facultats en la dita imposició, axi per ocasió del torx e delació qui·ns feu en no molre los molins, com encare en reparació dels reches e rescorses d'aquelles, la donchs ruinosament desgostats per lo dit diluvi, entam que de vuytcents lliures que devia ladonchs per la dita compra ne resten are a pagar sino entorn de CL lliures, a les quals en neguna manera no pot bastar, com ja per astisffer ço que de les dites DCCC lliures ses paguat haie venudes propietats e tots altres bens que hagues. E noresmeyns venuts e encarregats sobre si esa persona lll censals per les pensions dles quals com ja no·y puscha bastar es cascun jorns pres e miserablemebemnt detenguts en los carcens de la dita ciutat viven de mendicants e caritativs siffragis. Attès que ia age sos perents e amichs ari per occasio de per fermances dels dits censals com en altre guisa encant carregats compresses que no li volen ne pode ja subvenir, suplica ab aquella major reverència e utilitat que pot a vostres honorables e molt aletes prudències que convenient compacio del dit supplicant qui en temps passat s'es vist rich e be anant en aquesta ciuatt e qui per occasio solament del dit arrendament es vengut en la misèria he inòpia dessús dita, e considerade sa vellesa e decrepitat en la qual es posat, vos plàcia fer·hi provesir que les dites CL lliures o entorn que resten del dit deure e apague de les quals inopia e freytura gran sap o deus lo excusen li sien caritativament relexades. E haurà ho en do de gràcia sua singulars letra a vostres molt honorables providències de les quals per aquesta obra de caritat e d'altres si agarda e endrès lo spirit sant.

Sia remesa al consell de C jurats.

Document 96

1420 gener 24. Barcelona.

El clavari retribueix a Nicolau Carbonell, porter del rei, pels treballs d' ordenar el trasllat a Barcelona dels carregaments de forment de diferents naus.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-38 (1419-1420), fol. 142 r.

Ítem, donè an Nicholau Carbonell, porter, ab albarà dels honorables consellers, fet a XXIIII de janer de l'any M CCCC XX, lo qual anà ab lo demunt dit lahut, venguessen descarregar en Barchinona per salari de XCVII dies que stech en lo dits II viatges, a raó de VIII solidos VI diners lo dia, ab provisió munta, ab àpocha presa per en Bernat Splugues, lo qual cobre a XXVI de janer del dit any. XXXXI lliures XII sous.

Document 97

1420 maig 13. Barcelona.

El clavari retribueix a Salvador Muner, patró de llaut, pel salari d'un viatge per mar, amb la finalitat d' ordenar el trasllat a Barcelona dels carregaments de forment de diferents naus.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-39 (1420-1421), fol. 176 r.

Ítem, donè an Salvador Muner, patró de lahut, ciutadà de Barchinona, ab altres dels honorables consellers, fet a XIII de maig de l'any M CCCC XX, per salari de un dia que ha més en una anada que ha fet ab lo dit seu laut si VIIIa d'òmens per fer venir les naus d'en d'Oy et d'en Saragoça, on havia forment, segons appar en lo dit albarà, lo qual cobre sens altra cautela. I lliura XVI sous.

Document 98

1421 març 29. Barcelona.

Els consellers barcelonins fan un contracte amb Joan de Junyent, olim draper, Joan Tàrrega, Joanet de Junyent i Joanet de Llobera, mercaders de Barcelona, per la compra d'entre tres mil cinc-centes i cinc mil quarteres de forment, que hauran de ser aportades a la ciutat abans del mes de setembre de 1421.

AHCB. Fons municipal. IE. Administració del pa, XXX ,caixa 2 (1300-1499).

Die sabbati XXVIII marcii anno a Nativitate Domini M° CCCC° XXI°

En nom de Deu.

Los honorables en Johan de Junyent, olim draper, en Johan Tarregua, en Johanet de Junyen et en Johaneyt de Lobera, mercaders, ciutadans de Barchinona, de grat e de certa sciencia fan venda als honorables en Ffranecsch de Conomines, Johan Dez Vall, Johan Buçot, Guillem Romeu et Ffrancesch dez Pla, consellers l'any present de la ciutat de Barchinona, comprants a ops e per provisió pública de la dita ciutat de IIIM D fins en¹ sinch milia quarteres o entorn a mesura de la dita ciutat de forment de les parts de Flandes.

Prometents los dits venedors et quescun d'ells per lo tot als dits honorables consellers en nom de la dita ciutat que·ls dits venedors compraran o faran comprar del pus bell et millor forment que atrobar puxen et haver en les dites parts de Flandes e aquell forment pujant a la dita quantitat de III M D fins en² V M quarteres o entorn més o menys carregaran o faran carregar en la nau d'en Pere Roure³ et d'en Miquel Buguera, mercaders, ciutadans de la dita ciutat, la qual los dits venedors han noliejada per a les dites parts de Flandes anant e tornant et pochs dies són passats carregada et feta partir de Xabea, faent la via de les dites parts, et ab la dit nau aportaran o faran aportar a la dita ciutat de Barchinona et descarregar en aquella et liurar lo dit forment⁴ als dits consellers o a qui ells volran, purgat et net segons és acostumat d'ací per tot lo mes de setembre primer vinent, a tot risch et perill de mar et de vent et de enamichs dels dits venadors et dels seus fons, atant lo dit forment sie descarregat en la dita ciutat et liurat als dits consellers, segons dit és.

E aquesses coses prometen segons que dessus los dits venadors fer attendre e complir en bona fe et sens tota dilació, excepció et difugi et sens tot dan, messió et interés de la dita ciutat.

Retenen-se emperò los dits venadors et sots les condicions deiús scrites fan la dita venda del dit forment als dits honorables consellers, que si la dita nau per algun cas⁵ inopinat o per empatxament algú no podia attendre ab salvament a les dites parts de

Flandes ho·y atenia et après que hi fos attes la dita nau, ço que Deu no vulla, se perdia o era detenguda per la senioria de les dites parts⁶ o per enamichs o per inhibició de la terra⁷ los dits venadors no posquessen carregar en aquella lo dit forment o carregar no·l podien traure de les dites parts, que en tals cassos et cascun d'ells los dits venadors no fossen ne romaguessen obligats d'attendre et complir la dita venda a la dita ciutat.

Ítem, se retenen los dits venadors que hon lo dit navili defalgués per qualsevulla cas per lo qual los dits venadors ab la dita nau no poguessen⁸ portar lo dit forment a la dita ciutat et los dits venadors volran haver altre navili per navegar et portar lo dit forment a la dita ciutat, que en tal cas ho⁹ puxen fer si·s volran segons dit és.

Ítem, se retenen los dits venadors¹⁰ que si la dita nau o altra en que haurien carreguat lo dit forment per portar lo dit forment en la dita ciutat¹¹, après que fos carregat per qualsevulla cas o perill o¹² empatxament no podia venir ne portar en la dita ciutat lo dit forment que en tal cas cessant tota frau et en quan los dits venadors no sien tenguts attendre ne complir a la dita ciutat la dita¹³ venda ne les prometesens dessus dites.

Encara se retenen los dits mercaders que si après que ells haguessen carreguat o fet carregar lo dit forment en la dita nau o altre per portar et descarregar-lo en la dita ciutat lo dit forment se mudava o·s guastava en la mar o en l'aygua¹⁴ o après que·ls haguessen descarreguat en la dita ciutat, en terra abans que fos liurat a la dita ciutat, que en tals casos et cascun d'ells tal mudament o guast vag et sia a càrrech et perill de la dita ciutat et no dels dits venadors en alguna manera, pus per los dits venadors sie estat carregat et mes¹⁵ lo dit forment bo et bell en nau.

Derrera ment se retenen los dits venadors que si per algun iust empatxament la dita nau o altre no podia ésser ab lo dit forment en la dita ciutat al dit temps et après venia la dita nau¹⁶ ab lo dit forment a la dita ciutat, que en tal cas no contrestant lo dit temps fos passat los dits consellers fossen tenguts reebre et acceptar dels dits mercaders los dit forment com fos portat et descarregat en la dita ciutat, segons et per la forma dessus dita.

Lo preu del dit forment encara que fos més de les dits IIIIM D fins en¹⁷ VM quarteres és a rahó de XV solidos et VI diners barchinonenses per cascuna quartera¹ tant com pujarà al dit for, lo qual preu los dits honorables consellers sien tenguts fer pagar per lo clavari de la dita ciutat als dits venadors en la dita ciutat de Barchinona, dins un més après que haien reebut o fet reebre dels dits venadors lo dit forment.

E per atendre et complir les coses dessus dites sots les dites condicions e tensions los dits venadors e cascun d'ells per lo tot obliguen tots llurs ben mobles et immobles hen juren a Deu et als seus sants quatre evangelis, renunciants a tota ley dret us consuetudine contra aço repugnantes.

E los dits honorables consellers havents d'açò plen poder del concell de Cent Jurats de la dita ciutat ab les dites condicions et retensions dels dits venadors acceptes la dita compra per lo dit preu o for. E convenen et prometen en nom e per part de la dita ciutat fer¹⁹ pagar et liurar per lo clavari de la dita ciutat als dits venadors en la forma et dins lo temps dessus dit lo preu de la dita compra², sens dilació alguna et excepció, et sens dan, messió et interés dels dits venadors. E per açò atendre et complaure obliguen als dits venadors tots los bans et drets de la dita ciutat.

¹ IIII M D fins en , *interlineat* ² IIII M D fins en *interlineat* ³ segueix Miquel Buguera, *ratllat*. ⁴ dit forment *interlineat* ⁵ segueix fortuna, *ratllat*. ⁶ de les dites parts *interlineat*. ⁷ o per... terra *interlineat sobre* axí que ls , *ratllat*. ⁸ venadors...naus *interlineats* ⁹ segueix en tal cas ho, *ratllat*. ¹⁰ segueix los dits venadors, *ratllat*. ¹¹ en la dita ciutat , *interlineat*. ¹² segueix emper, *ratllat*. ¹³ dita *interlineat*. ¹⁴ en l'aygua *interlineat*. ¹⁵ et més *interlineat*. ¹⁶ la dita nau *interlineat* ¹⁷ IIIIM D fins en *interlineat* ¹⁸ per cascun quartera *interlineat* ¹⁹ fer *interlineat*. ²⁰ de la dita compra *interlineat*

Document 99

1423 febrer 4. Barcelona.

El clavari retribueix a Bartomeu Caixa, patró de llaut, pel salari d'un viatge per mar, amb la finalitat d'ordenar el trasllat a Barcelona dels carregaments de forment de diferents naus.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-40 (1423), fol. ,150 r.

Ítem, donè an Barthomeu Caxa, patró de lehut et ciutada de Barchinona, ab albarà dels honorables conselelrs, scrit a IIII de ffebrer del any M CCC XXIII, les quals Ili eren edgudes per salari seu de XXXI dies que ha meses en una anada que ha feta per anar ab lo dit seu lehut et ab si sinquesima d'òmens vers lo cap del riu de Tortosa per fer venir descarregar en aquesta ciutat totes barques et altres fustes qui deval lassen per lo dit riu et passassen per aquelles mars carregades de gra, axí com de fet han moltes et diverses barques, lo qual salari es a raó de IIII solidos lo die per cascun dels dits V hòmens et del dit lehut qui prenia part d'un hom axí qui eren VI, segons que en lo dit albarà se conté, lo qual cobre ab àpocha presa per lo discret en Bernat Splugues, notari de Barchinona, a IIII de ffebrer del any M CCCC XXIII. XXXVII Iliures IIII sous.

Document 101

1423 juny 1. Barcelona.

El clavari retribueix a Bartomeu Tallà, patró de llaut, pel salari d'un viatge per mar, amb la finalitat d'ordenar el trasllat a Barcelona dels carregaments de forment de diferents naus.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-40 (1423), fol. 151 v.

Ítem, donè an Barthomeu Tayà, patró de lehut et ciutadà de Barchinona, ab alberà dels honorables conselelrs, scrit a XVII de maig del any M CCCC XXIII, les quals li eren degudes per salari seu de X dies que ha meses en una anada que ha feta per mar ab lo dit seu lehut ab si Va d'òmens e lo lehut qui prenia part d'un home eren VI vers lo cap del riu de Tortosa, per ço que si encontràs la nau d'en Gros que devia venir de les parts de Sicília carregada de forment, que la fahés venir descarregar en aquesta ciutat, la qual nau no fou atrobada, mas trobà diverses barques carregades de gra, les quals feu venir descarregar en la dita ciutat, lo qual salari és a raó de IIII solidos lo die a cascun dels dits hòmens et del dit lehut, qui prenia part d'un home, segons que en lo dit alberà se conté, lo qual cobre ab àpocha d'en Ffrancesch Barceló, procurador seu, presa per en Bernat Splugues, notari de Barchinona, lo primer die de juny del any M CCCC XXIII. XII lliures.

Document 102

1426 desembre 18. Barcelona.

Joan de Junyent, mercader de Barcelona, es compromet a aportart vint mil quarteres de forment, deu mil abans del mes de febrer següent i deu mil més abans del mes d'abri, a canvi d'una prima de divuit diners per a la primera partida i de quinze per a la segona.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. XIV. Notularum, 2 (1426-1433), fol. 38 r.

L'onrat en Johan de Junyent menor, mercader e ciutadà de Barchinona assegura e promet als honorables consellers de la dita ciutat en nom d'aquella de portar e descarregar en la ciutat del regne de Sicília XX M quarteres de forment bo, be e reebdor a mesura de la dita ciutat, ço és X M quarteres a la nau d'en Pere Doy e altres qualsevol navilis per tot lo mes de ffebrer primer vinent. E les restant X M quarteresa compliment de las dites XX M quarteres ab la nau d'Anthoni Cutxelló, a XV dies del mes d'abril après següent, obligatn per asó lo dit Johan tots sos bens , salvany emperó e expressament retengut al dit Johan Just impediment en totes les dites quantitats de forment o qualsevulla d'aquelles e los dits honorables consellers atorguen e prometen dar al dit Johan per ajuda del dit forment, ço és per les X M quarteres que promet portar per tot lo dit mes de febrer segons dit és a raó de XVIII diners per quartera. E per les restants XM quarteres de forment que promet portar d'açí a XV d'abril primer vinent a raó de XV diners per quartera, de la qual ajuda li acorrerà de present en la ditaula del camb de la dita ciutat D lliures barchinonenses . E lo restant de la dita ajuda li pagarà complidament après que haia portat descarregat e venut lo dit forment en la plasa de la dita ciutat, segons és acostumat.

És emperò convingut entre los dits honorables consellers d'una part e lo dit Johan de unyent de la part altra, que si lo dit Johan per algun just impediment no podia complir de portar en la dita ciutat per tot lo dit mes de ffebrer primer vinent les dites X-M quarteres de forment e passat lo dit mes de ffebrer aportaria e deacarreguava aquelles en la dita ciutat fins a XV-M, al dit Johan de Junyent per ajuda d'aquelles X-M quarteres a raó de XII diners per quartera tant solament prenent en compte lo dit Johan ço que de present li serà acorregut de la dita ajuda.

Testes Petrus Perallada, notari, et Bartholomeus Vitalis, scriptor civis Barchinone.

Document 103

1427 gener 29. Barcelona.

El clavari entrea quatrecentes vint lliures a Pere Vilanova, mercader, per tal que realitzi les missions que consideri convenient en els transport de gra des del riu Ebre fins a Banyoles, les quals han de servir per traslladar durant dos anys vint-mil quarteres de forment.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-41-42 (1424-26), fol. 129 v.

Ítem, donè an Pere de Vilanova, mercader del castell de Fflic, ab albarà dels honorables consellers, scrit en Barchinona, a XXIX de janer del any M CCCC XXVII a ell degudes, d'aquelles DCCXX lliures, les quals li foren promeses pagar en ajuda de qualsevulla missions, despeses e treballs que ell o altre per ell avengués fer e sostenir per portar lo riu de Ebro al loc de Banyoles, ribera del dit riu, e descarregar en lo porxo a qui construit per la dita ciutat et del dit porxo fins a la casa de Miramar de la dita ciutat ha fet fer del dit loch de Banyoles fins a la dita casa de Miramar. E de la dita casa de Miramar a la dita ciutat per mar e descarregar en la plage de aquella XX M quarteres¹⁰⁰¹, ço és XIII M de forment et VI M de sivades, dins dos anys segons totes aquestes són largament contengudes en lo dit albarà, lo qual cobre ensemps ab àpocha fet aen poder del dit notari, lo dit dia e any. CCCC XX lliures.

Document 104

1427 juliol 5. Barcelona.

Els consellers ordenen la reparació del camí que s'empra per transportar rga des de Banyoles fins a Miramar, i estableixen que en els propers dos anys passin per ell tretze mil quarteres de blat i sis mil d'ordi.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. XIV. Notularum, 2 (1426-1433), fol. 39 r.

¹⁰⁰¹ segueix de gra, ratllat.

Los honorables consellers l'any present de la ciutat de Barchinona, informats ab veritat que lo camí lo qual la dita ciutat de Banyoles ha fet fer del loch de Banyoles, Ribera d'Ebro fins a la casa de Miramar de la dita ciutat, lo qual camí es estat en alguna manera reparat lo dit any present no és en tal manera reparat que per lo dit camí pusca passa carro bonament, sens gran perill e dificultat, com en algunes parts del dit camí aquell sia raument destròhit per aygues e en altra manera volents dar loch los dits consellers que·l dit camí sia en tal forma reparat que per aquell sens perill e dificultat pusca passar carro per tal que la dita ciutat del dit camí puxa reportar servey e benefici per los quals lo dit camí és estat fet, segons es necessari e denavenir de la dita ciutat, ordonen volern e consenten que·ls dit camí sia adobat e reparat en tal forma per en Pere de Vilanova, mercader, del castell de Fflich qui per cert contracta fet entre los honorables consellers prop passats de la dita ciutat de una part, e lo dit Pere de Vilanova de la part altra, s'és obligat aportar a la dita ciutat del dit loch de Banyoles a la dita casa de Miramar passant per lo dit camí e de la dita casa de Miramar a la dita ciuta de Barchinona per mar XIII M quarteres de forment e VI M de sivades dins dos anys continusqui han començat correr en la festa de Nadal prop passada, affí que la dita reparació ab maior diligència sia feta per ço que·l dit Pere de Vilanova ab menys despeses ne pusca passar los dits forments e sivades . E per la dita reparació los dits consellers atorguen e prometen dar e pagar al dit Pere de Vilanova CX lliures barchinonenses tantolament, les quals li faran pagar per lo barle del dit castell de Fflich per les pagues següents: ço és de present XXVII lliures X sous e en la festa de Sant Miquel del mes de setembre primer esdevenidora LV lliures. E les restants XXVII lliures X sous a compliment de las dites CX lliures en la festa de Nadal primer vinent, dins los quals temps la dita reparació haia ésser feta bé e degudament e en manera ferma e stable, a coneguda de mestres o d'aquelles persones que·ls consellers de la dita ciutat hi volran assignar.

És emperó entés que a la dita reparació no sien entesos ponts de pedre que se haguessen affer en lo dit camí, ne aquells al dit Pere de Vilanova haia affer de les dites CX lliures.

E lo dit Pere de Vilanova, acceptant e prenent càrrech a la dita reparació del dit camí per les dites CX lliures convé e en bona fe promet als dits honorables consellers que ell dins lo temps dessus dits fara fer la dita reparació del dit camí bé, fermament e stable, a coneguda dels dits mestres o persones que·ls dits consellers hi volran assignar per les dites CX lliures tantolament, axí que si més avant de aquelles era necessari a la dita reparació que·l dit Pere de Vilanova ho hagués a pagar del seu e la dita ciutat no li·n sia tenguda de fer satisfacció o remuneració alguna. E per açò attendre e acomplir lo dit Pere de Vilanova obliga als dits consellers en nom de la dita ciutat e a la dita ciutat si matex e sos bens hagués e havedors heu jura a Deu e als sants quatre evangelis per ell corporalment tocats de tenir e observar e no contravene per alguna causa o rahó.

Document 105

1428 gener 15. Barcelona.

Els consellers adrecen una carta als jurats de València on expliquen l'embargament del carregament de gra, que transportava el mercader Guillem Desplà.

AHCB. Fons municipal. 1C. Consellers. Esborranys de Lletres, 1-1 2 (1401-428).

Als molt honorables e molt savis senyors los jurats de la ciutat de València, e a qualsevulla oficials d'aquella, los consellers de la ciutat de Barchinona, saluts ab tota honor. A les grans savieses de vosaltres, senyors, notificam que atrobada la nau d'en Pau Julià, ciutadà de la dita ciutat de Barchinona carregada de forment de Sicília qui fora d'en Guillem Desplà, mercader e ciutadà de la prop dita ciutat, per un lehut armat de la dita ciutat de Barchinona qui ns havia càrrech de fer venir per grat o per força a la dita ciutat de Barchinona totes les fustes que atrobàs en les mars carregades de forments, a XXVI dies del mes d'ocutbre prop passat, un porter del sentor Rey qui era en lo dit lehut de part del dit senyor feu manament penal al patró de la dita nau que aquella menas a la diuta ciutat de Barchinona e descarreguàs en aquella tot lo forment que era en la dita nau a ops e per provisió de la diuta ciutat de Barchinona, en virtut del qual manament el dit patró volent squivar la pena a ell imposada segons dit és obtemperant al diut manament mana a la dita ciutat de Barchinona la dita nau, en la qual descarregua lo forment queie era en aquella, perquè senyors, a inst`panica del dut Guillem Dezplà de las coses dessus dites fem altres tresdites vostres grans savieses la present. Dada en Barchinona, a XV deis de janer del ayn M CCCC XXVIII.

Document 106

1429 març 9. Barcelona.

El clavari retribueix a Miquel Sabater, patró de llaut, per les despeses generades en obligar a una embarcació que anava a València a descarregar

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-44 (1429-1430), fol. , 137 r.

Primerament, donè an Miquel Çabater, patró de laut ab albarà dels honorables consellers, scrit a VIII dies de març de l'any M CCCC XVIII, la quantitat defora posada, les quals li eren degudes de una part XXIII sous per salari de un dia que ha més en una anada que feu ab Vèssima vers la part de Lavant, per fer venir descarregar a aquesta ciutat una barcha qui anava a València carregada de gra, axí com de fet feu, lo qual salari és a raó de IIII sous lo dia per cascú. Ítem, V sous VI diners que bestragué an Antoni Molpís, porter del senyor Rey, al qual eran deguts per salari del dit un dia que més en la dita anada que feu ab lo dit laut, per manament al patró de la dita barcha

que aquella fes venir descarregar a aquesta ciutat, segons que n lo dit albarà se conté, que cobre sen altre cautela. I lliura VIII sous VI.

Document 107

1429 abril 1. Barcelona

El clavari retribueix a Antoni Salzina, mercader de Barcelona, per l'avantatge corresponent a dos mil setcents trenta-sis sisters de forment.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-44 (1429-1430), fol. 138 r.

Ítem, donè an Antoni Salzina, mercader, ciutadà de Barchinona, ab albarà dels honorables consellers, scrit lo primer dia d'abril del any M CCCC XXVIII, les quals li són degudes per aventatge de II M DCCXXXVI sisters de forment, los quals ell havia assegurats de paraula tan solament als dits honorables consellers de portar o fer portar a aquesta ciutat de les parts de Ffrança, ab les barques d'en Beseix, d'en Davi e d'en Ciesa, per la qual rahó li foren promeses per los dits consellers dar e pagar, per avantatge del dit forment, la quantitat de fora posada, a raó de XVI lliures XIII sous III diners, per miller de sisters de continent que l dit forment fos vengut e descarregat en la playa de la dita ciutat, axí con de fet s'és seguit, segons certificació d'en Guillem Servià qui dels dits affers ha special càrrech per la ciutat, segons que lo dit albarà se conté que cobre ensemps ab àpocha closa per lo dit Bernat Splugues, notari, lo dia e any damunt dit. XXXXV lliures XI sous.

Document 108

1429 juny 4. Barcelona.

El clavari fa un pagament per l'avantatge de cinc-mil quarteres de forment assegurades i transportades des de l'illa de Sicila, per valor d'un sou per quartera.

AHCB. Fons municipal. 1B. Consell de Cent. Clavaria, XI-44 (1429-1430), fol. 140 r.

Ítem, donè an Miquel Viure, mercader, ciutadà de Barchinona, ab albarà dels honorables consellers scrit a III dies de juny de l'any M CCCC XXIX, la quantitat defora posada en acorriment d'açò que li serà degut per avantatge d'aquelles V M LXXX quarteres de forment bell e reebedor, les quals ell havia assegurades portar o fer portar a aquesta ciutat del regne de Sicília, per la qual rahó li foren promeses dar e¹ pagar per avantatge del dit forment I sous per cascuna quartera quant aquell fos primer descarregat e vanut en la playa de la mar de la dita ciutat. E jacsia que l dit forment sia stat descarregat e aquell encara no sia vanut del tot, emperò los dits

honorables consellers han delliberat que la dita² quantitat li sia anticipada pagar per mi, ans de temps per certes causes e rahons, segons que lo dit albarà se conté, m que cobre ensemps ab àpocha closa per lo damunt dit notari, a llll dies de juny de l'any M CCCC XXVIII. CC lliures.

¹ segueix pag, ratllat ² segueix quartera, ratllat.